AD RVBRIC. ET LEG. SECVNDAM CODICE DE RESCINDENDA VENDITIONE, COMMENTARII.

Authore Ario Pinelo Lusitano.

SALMANTICÆ
Excudebat Ioannes Baptista à Terranoua.
M. D. LXVIII.

Expensis Ludouici Mendez Bibliopolæ.

Esta tassado a tres marauedis cada pliego.

DOn Phelippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leõ, de Aragõ, de las dos Sicilias, de Ierusalẽ, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valẽcia, de Galizia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, Cõde de Flãdes, e de Tirol. &c. Por quanto por parte de uos Alõso Gomez Impressor de libros desta nuestra corte nos a sido hecha relaciõ que uos teniades ciertos libros para imprimir intitulados Arias Pinelo de Bonis Maternis, y de Rescindenda uenditione, y Concilio Tridentino, y los dos Concilios de Toledo, y Salamanca: los quales heran muy utiles y prouechosos para la republica supplicandonos uos diessemos licencia y facultad para los poder imprimir sin por ello caer ni incurrir en pena alguna, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual uisto por los del nuestro consejo fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para uos en la dicha razon, e nos tuuimos lo por bien. E por la presente uos damos licencia y facultad para que por esta uez podays imprimir e imprimays los dichos libros que de suso se haze mencion sin que por ello caygays ni incurrays en pena alguna, y mandamos que la tal impression se haga de los dichos libros originales que ua rubricada cada plana y firmado al fin dellos de Domingo de Çauala nuestro escriuano de camara, de los que residen en el nuestro consejo, y que despues de impressos no se puedã uender ni uendan los dichos libros sin que primero se traygan al nuestro consejo, juntamente con los dichos originales: para que se uea si la dicha impression esta conforme al original so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la prematica y leyes de nuestros reynos, e no fagades ende al. Dada en Madrid a ocho dias del mes de Octubre de. 1567. años. El Licenciado Diego Despinosa. El Doctor Diego Gasca. El Licenciado Pedro Gasco. El Licenciado Fuemayor. El Licenciado Iuan Thomas. El Doctor Francisco Hernandez de Liebana. El Licenciado Iuan çapata. Yo Domingo de Çauala escriuano de camara de su Magestad la fize escreuir por su mandado con acuerdo de los del su consejo Registrada. Gorge de Olal de Vergara por Chanciller. Gorge de Olal de Vergara.

YO Domingo de Çauala escriuano de camara de su magestad de los que residen en el su consejo, doy fee, que por los señores del consejo Real de su Magestad fueron tassados los libros intitulados Rescindenda uendicione, y Bonis Maternis de Pinelo a tres marauedis cada un pliego de los dichos libros impressos en molde, con que en los principios de los dichos libros se ponga esta tassa, y de pedimiento de Diego de Neyla uezino de Salamanca y mandamiento de los dichos señores del consejo di la presente que es fecha en Madrid a ueynte y cinco de Nouiembre de mil e quinientos y sesenta y ocho años.

Domingo de Çauala.

CATHOLICO PRINCIPI D. HENRICO S. R. E. CARDINALI EXCELlentissimo Arius Pinelus perpetuam fœlicitatem.

CVM nuper ex lucubrationibus, quas ad varias iuris partes scriptas habeo, serenissime princeps, specimē quoddam sub regiæ maiestatis nomine in lucem darem, varia hominum iudicia ad reprehendēdum proniora maximè timebam, quæ tandem Dei benignitate mitiora expertus sum. Illud verò laboris mei nō vulgare præmium semper existimabo, quòd tu natalibus & dignitate tantus princeps coram incomparabili Heroissa Regna ac domina nostra, scripta illa mea honorificè laudasti: atque ita pro regia tua humanitate mihi animum fecisti, vt alacriùs ac maiori spe ad alia vulganda pergerem. Ex pluribus autē commentarijs post longam legendi functionem & praxim, assiduo studio conscriptis, præsentes selegi celsitudinis tuæ nomine, tanquàm tutissimo clypeo muniēdos: in quibus enixè operam dedi, ne aliquid (quod aiunt) actum agerem. Tractatus est frequentissimus, ex quo non nihil fortasse labor noster Reipub. cōducet. Pro multis verò vigilijs, nec modicis impensis, quibus hęc monumēta constant, summi beneficij loco optaui, vt per grauissimos doctissimosq; viros (quibus aula tua non caret) celsitudini tuæ referatur, an è Repub. sit, alia scripta mea, quæ probanda tradā, typis mandari: ne si fortè fauore digna sunt, inter tineas & blattas, ob authoris censum sumptibus imparē, omnino pereant. Inde etiam occasio fortasse dabitur, vt ex nostratibus non pauci ingenio, & eruditione præstantes ad scribendum excitentur: ac terrarum orbi testatum faciant, Lusitanam gentem trophœis, armorumq; gloria iam diu celeberrimam, literarum etiam splendore alijs nationibus non cedere. Sed non est consiliū, prolixiori epistola in publica commoda peccare. Inclitam celsitudinem tuam iuxta eius inculpatos mores, syncerumque fidei zelum prosperet Deus Opt. Max.

INDEX LEGVM ET LOCORVM, IVRIS communis, & regij, quæ in his commentarijs nouè, vel cum inſigni aliqua explicatione traduntur.

*

Ex Digeſto veteri.

L.iure

§.in

Ex Decretalibus.

Ex Sexto.

Ex Clementinis.

Ordinationes Regiæ, quas diligens lector ex relatione libri comperiet.

Ordinationes Castellæ.

Leges Partitarum.

¶ In discursu libri citantur leges adiecto numero, quādo titulus longus est, vt lectoribus labor minuatur.

¶ Hic numerus.11.significat vndecimum, vt ita intelligas allegationem.l.11. fol.46.col.2.vbi citatur.l. 11. quæ incipit, fideicommissa, ff.de leg.3.

¶ I. C. ponitur pro Iurisconsulto.

¶ *Hoc signum * ponitur gratia admonendi lectores, ut in alijs libris ponitur signum, manus, & in alijs ponuntur multa uerba magis occupantia marginem. Quapropter iniquè & inciuiliter hæc admonitio reprehendetur.*

ECCE
PECCATA MVNDI

RVBRICAE. C. DE RESCINDENDA VENDITIONE.

PARS PRIMA.

CAP. I.

SVMMARIA.

1 EMptionem cõtractũ appellari iuris gentium, idq; difficultate non carere attentis iuris regulis.

2 Vſum pecuniæ non fuiſſe in prima hominum ætate, ſeu initio conditi orbis.

3 Agitur de reſolutione prædictæ difficultatis, improbaturq; traditio. Bar. & multorũ, & num. 4.

5 Adducitur ad id, & examinatur glo. in. l. eas. ff. de cap. dimi.

6 In eadem difficultate improbatur modus, quo eã proponunt ſcribentes.

7 Aliter reſoluitur ea difficultas, & declaratur quid dicatur iuris gentium.

8 Expenduntur uerba. I. C. in. l. 1. ff. de contra. emptio.

9 Agitur iterum de glo. ſupra citata in. l. eas.

10 Improbatur multorum traditio circa ea quæ dici debeant iuris gentiam.

11 Agitur plenè de doctrina Bart. in. l. Si id quod. ff. de condic. inde.

12 Tractatur an ſit uera diſtinctio ſcribentium, & eorũ traditio de iure gentiũ primæuo, & ſecundario. & num. 13.

14 Agitur de intellect. l. 1. ff. de acqui. rerum. domi. contra Corra.

25 Agitur de intellectu. §. Singulorum inſt. de re. diui. contra plures, & nu. 16.

17 Expenduntur uerba. I. C. in. l. bona fides. ff. de. po. & adducitur aliud in materia. num. 18.

19 Explicatur. l. 1: uerſi. ius naturale. ff. de ius. & iu.

20 Adducuntur aliqua circa primam ætatem hominum antequam eſſet politica ſocietas.

21 Explicatur notabiliter. l. 1. in fi. ff. de fur.

22 Improbatur interpretatio Alcia.

23 Comprobatur reſolutio Bart. circa ius teſtamenti, & ſuceßionis ex cauſa teſtati.

24 Iterum explicantur uerb. d. l. 1. ff. de contra. emptio.

25 Reprobatur traditio multorum circa inuentionem pecuniæ, & explicantur aliqua ſcitu digna. & num. 26.

27 Oſtenditur uetuſtißimum eſſe uſum huius contractus, & defenditur Plinius à repræhenſione Connani. & nu. 28.

29 Iterum expenduntur notabiliter uerba. d. l. 1. ff. de contra. emptio.

30 Inferendo agitur de intellectu. l. Quintus. §. ultim. ff. de aut. & argen. lega. contra glo. & aliquos.

31 Declaratur effectus, quem doctores tradunt ex ea inſpectioue, an emptio ſit iuris gentium, uel ciuilis: Sequenti tamen cap. damnantur multa circa hoc à doct. tradita.

RVBRICAE C.
DE RESCINDENDA VENDITIONE.

PARS PRIMA.
CAP. I.

EX nonnullis lucubrationibus quas ad iuris tractatus scriptas habemus, selegimus has ad Rubric. &. l. 2. C. de rescindend. venditio. Licet enim in alijs plura videri possent subtilitate excellere, hæc ex vtilitate vsuque forensi fortasse magis placebũt. Ad commodiorem vero lectionem diuisimus laborem hunc nostrum, vt Rubric. duas partes, lex tres, & earum quælibet separata capita habeat: vsu enim constat longa scripta absque congrua diuisione lectoribus molestiam afferre, eosque non semel à lectione deterrere. Quia vero in materia huius. l. sæpe incidunt articuli, quorum definitio pleniorem exigit tractationem quàm vt obiter discuti valeant, vt dicendis via muniatur, & quò melius percipiantur quę pertinent ad specialem tractatum læsionis vltra dimidium iusti prætij, præmittenda fuerunt aliqua de emptione tàm contrahenda, quàm rescindẽda: Artium enim, sicut arborum, altitudo sine radicibus esse non potest, iuxta Ciceronis sententiam.

1 Emptionẽ & vẽditionem iuris gẽtiũ appellat. I.C. Pau. in. l. 1. in fi. ff. de contrah. empt. &. I.C. Hermogenianus. in. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. quod tamen à I.C. quasi sine vllo dubio dictum, difficultatem habere videtur: cum certissimũ sit in iure vnũ ex substantialibus emptionis esse pretium in nummo signato seu pecunia numerata: nec aliter subsistere emptionem & venditienem, vt in. d. l. 1. &. 2. & in. l. pacta. 72. ff. de cõtrahen. emptio. cum alijs de quibus infrà. Ex historijs autem & bonis authoribus ac rationis vi receptum est pecuniæ signatique nummi inuentum & vsum, longo interuallo post antiquum illud propriumq; ius gentium fuisse.

2 Sic enim ex quamplurimis qui citari possent ad id, scilicet pecuniam, seu nũmum signatum primis hominibus primaq; ętate nullatenus fuisse, tradit Plinius lib. 33. ca. 1. &. ca. 3. Budæus in. d. l. 1. ff. de contrah. emp. Francis. Connã. lib. 7. ca. 5. Hispa. Couarru. nõ semel in libello numismatum ad fratrem. Matth. Afflict. in. 3. feud. tit. quę sint regal. §. monetę. Eutrop. lib. 2. Tiraquel. de retrac. ligna. §. 1. glo. 20. numer. 9. Stepha. Forcat. dialog. 48. quibus addo Polidor. lib. 2. de inuent. rer. cap. 20.

Quod apertè significat Ouidius. li. 1. Metamor. describẽs priorẽ ætatem, deinde in deteriori subdens.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Lucret. etiam lib. 5.

Posterius res inuenta est aurumq; repertum.

Quod

Quod facile & ualidis & pulchris dempsit hono rem.

Deniq; hoc ipsum nõ obscurè significat I.C. in d.l.1.ff. de contrah. empto. ibi, [olim enim non ita erat nũmus.]

Apparet igitur difficultas nõ leuis secũdùm Ias. in l. ex hoc iure. nu.20. ff. de iust. & iur. qua etiam anxiè torquetur Anto. Burg. in rubri. de emptio. & vendit. col. 4. Non enim videtur quòd emptio iuris gentium appellari possit, cum nummus signatus (sine quo venditio esse nequit) prima hominum ætate incognitus fuerit: Ius autem gentium cum ipso genere humano proditur testatur. I. C. Paul. in d.l.1. ff. de acquir. rer. domi.

3 Hanc difficultatem sentit Bar. in d.l. ex hoc iure. num. 8. qui eam nec explicitè proponit, nec aptè resoluit: Melius tractasse videtur idẽ Bar. in d.l.1.ff. de contrahen. emptio. vbi tamen nõ satisfacit: nec Paul. Castr. in d.l. ex hoc iure. nu.29. licèt in effectu à Bar. non recedat. Respondere autem videtur vt venditio dicatur iuris gentium, quia licèt nummus signatus à principio non esset in auro argento vel ære, aliquis tamẽ erat vsus pecuniæ, pro vt in corio aliaue viliori materia. Ita etiam Albert. Ang. post Cin. in d.l. ex hoc iure: quos ibi sequitur Ias. num.22. & nouissimè Ioan. Oroscius hispan. Pinciani prætorij senator digniss. & Anto. Burg. vbi sup.

4 Sed hi patres falli videntur, quia pecuniæ vsus nec in metallo nec in alia materia cognitus erat in ea prima ętate: aliter enim vilitas materię non impediret, quin verè pecunia diceretur, vt probatur ex d.l.1.ff. de contrahen. emp. & ita colligitur manifestè ex authoribus sup. citatis, verè asserentibus nullum pecuniæ vsum principio homnibus fuisse, absque distinctione materiæ: imò & ex historijs Chronicisq; verius videtur, recentiorem dici debere vsum pecuniæ in corio vel alia vili materia, deficiẽte consumptaq; bellicis cladibus pecunia aurea & argentea, licèt ęrea prior in vsu fuisse videatur ex Plinio d. lib. 33. cap. 3.

5 Aliter eam difficultatem resoluere videtur glo. in l. eas, ff. de capit. dimi. quasi emptio quo ad æquitatem naturalem, dicatur iuris gentium, quo ad formulam sit iuris ciuilis. Sed reprobatur ea glo. secundùm Ias. in d. l. ex hoc iure. nu. 21. & Bal. in rubri. C. de cõtrah. emp. nu. 1. Anto. Burg. in d. rubric. numer. 12. Ego vellem vt ipsi prius explicarent sensum glo. quæ videtur sentire de formula & naturalibus eius conuentionis: non de formula nummi, vt DD. acceperunt. Sed quocunq; sensu accipiatur d. glo. merito reprobatur, quia ad hanc appellationem iuris gẽtium origo vel ratio rei attenditur, nõ æquitas, in d.l. ex hoc iure: Item I.C. ibi & in d.l.1. in fin. planè & absolutè appellat emptionem iurisgentiũ, vt sic reijciatur illa traditio glo. Bal. in d. rub. C. de contrah. empt. r. non relatus à Ias. vbi sup. eãdem difficultatem proponens, obscure respondet, adducens quoddam simile, sed nullatenus difficultatem resoluit.

6 Antequã explicem resolutionem quæ verior mihi videtur, aduerto Bart. Bal. Paul. Alber. Ias. & alios non videri aptè proposuisse eam difficultatem: non enim arguũt ex antiquitate iurisgentium, post quod longo interuallo inuenta fuit pecunia, quo arguendi modo difficultas aptè proponi & vrgere videtur: sed arguũt

à nouioribus constitutionibus, quibus soli principi vel eius authoritate datur pecuniam cudere, publicaq; nota signare: ad quem arguendi modum nihil difficultatis resultare videretur. Possetque facillimè quilibet respondere, sanctiones noui iuris post principatus & monarchias non tollere quin olim liberum fuerit ex commertio & consensu hominum, quod hodie non permittitur sine authoritate principum, argu. l. 1. ff. de consti. princ. nec talis argumẽtatio oberat quò minus emptio iurisgentium dici deberet.

7 Quapropter ad veriorem resolutionem prænotandum videtur aliqua dici iurisgentium quæ post hominum politicam societatem, & sic post ciuitates conditas, & post ius * Ciuile, inuenta sunt. Nec enim appellatio iurisgentium necessariò exigit vt ab initio cum primis hominibus ea fuerint, sed ad eã appellationem vt sufficit rẽ de qua agitur fuisse apud homines ab initio conditi orbis, ita satis est eam congruere hominum intellectui ac naturali rationi: atq; ideo post talis rei inuentionem, eius vsum ab omnibus gentibus recipi & vnanimiter approbari: vt sentit in terminis Connan. lib. 1. cap. 5. ad fin. ac proinde nõ solo tempore, sed etiam ratione & communi gentium approbatione dicatur aliquid iurisgentium: quod mihi probare videtur Iustin. quem ita intelligo in. §. ius autem ciuile, vers. [quod vero:] Institu. de iur. natur. gent. dũ miscet ius ciuile & gentium, subditque, [quod verò naturalis ratio inter omnes gentes cõstituit, id apud omnes populos peræque custoditur, vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes vtuntur.] Vides Iustin. ad appellationẽ iurisgentium rationem naturalem omniumq; gentium approbationem, non tantum temporis reiùe antiquitatem considerare. Probatur ex eodem Iustin. qui postquàm hoc tradidit in. §. ius autem gentiũ, ex eo iure emptionem atq; omnes ferè contractus manasse: non tempus, sed rationem aprobationemque rei attendens. Inde etiam quod ratione naturali à gentibus receptum & inductum est, licèt solis hominibus conueniat & propriè ius gentinm dici debeat, naturale etiam ius appellatur. §. singulorum, Institu. de rer. diuis. vbi glo. & DD. non satis explicant: melius Bart. in d. l. ex hoc iure. numer. 9. in. fin. ff. de iust. & iur. ibi, [ius gentium quo gentes humanæ vtuntur.]

8 Sic igitur cessat ea difficultas, apparetque verè dixisse Iurisconsultos emptionem esse iurisgentium, quia ab omnibus gentibus communi ratione & vtilitate probata fuit, licèt à principio non ita solennis fuerit, nõ adhuc inuento nummo, nec existente vsu pecuniæ signatæ. Id autem bene videbatur sentire Bar. in d. l. 1. ff. de contrah. emptio. dum incepit respondere, licèt in conclusione lapsus fuerit,, vt sup. Idem colligi videtur ex Iureconsul (quem ita intelligo) in. d. l. 1. dum vẽditionis originem describit ex rerum permutatione apud homines: quasi dicat, quòd sicut ante cognitionẽ vsumq; pecuniæ, omnibus gẽtibus cõmunis erat rerum permutatio, ratione naturali ita suadẽte: eodẽ modo inuento nũmo vsuq; pecuniæ, & inducto nomine emptionis referri debuerit is contractus ad antiquũ ius gentiũ, homines enim approbantes permutationem non minus approbassent emptionẽ: ac proinde ex priori cõuentione

tione manauit hęc posterior eadem maioriq; ratione, vt l. C. sentit, ibi, [sed quia non semper.] Hinc ad propositũ cõprobo verba Bal. in d. rub. C. de cõtrah. empt. nu. 1. ibi, [prima principia inquirimus.] Facit reg. l. qui id quod. ff. de dona.

9 Ex quibus primò infertur posse aliqualiter saluari glo. reprobatã in d. l. eas. ff. de cap. dimi. aliter eam accipiendo quàm DD. acceperint, vt scilicet emptio dicatur iuris ciuilis quo ad formulã, i. quo ad ea quæ ex iuris sanctionibus postea circa emptionẽ inducta sunt: quorum aliqua substantialia, aliqua naturalia dicuntur, iuxta tex. & ibi notata in d. l. pacta conuenta ff. de contrah. emp. ratione autem & nomine dicatur iuris gentium.

10 Ex eisdem. 2. infertur cauendum esse à DD. in varijs locis generaliter * tradentibus nõ posse dici aliquid iuris gentium, nisi quòd ante ius ciuile inductũ fuit: ita cõmuniter intelligẽdo d. l. ex hoc iure, vbi ita colliges ex Bar. & alijs sup. relatis. ex Ang. Aret. in §. ius autẽ, col. 1. & in fi. Institu. de iur. natur. ex Dec. & Cagno. in l. cũ amplius §. is natura, ff. de reg. iur. cũ verius & quæ post vrbes conditas postq; ius ciuile singulariũ populorũ ab omnibus gẽtibus naturali ratione recepta sunt, iuris gentiũ dici debeãt, ex mẽte Bar. in d. l. 1. ff. de contrah. empt. qui nullibi expẽdi solet: clarius autem Cõnan. tradit d. lib. 1. cap. 4. & sequen.

11 Infertur, 3. ad doctrinã celebrem Bar. in l. si quod. ff. de cõdict. indeb. vbi distinguit ius gentium, aliud primæuũ, aliud secundariũ appellãs, q; nõ ineptè explicat, sequũturq; cõmuniter scribẽtes secundum Ias. ibi, & Cagnol. in rub. ff. de orig. iur. nu. 3. Aug. Aret. & Deci. proximè citati. Lancelot. Galiaul. in repet. rub. ff. de verb. oblig. nu. 157. referuntq; eam distinctionẽ ad differẽtiam tẽporis, vt primæuum dicatur quod ab initio creatis hominibus fuit ex ratione naturali: secũdarium quo postea homines progressu temporis multis à primo statu mutatis, vsi sunt: pro vt seruitus, bellũ, & similia. Id autem ex Bar. & cõmune opinione intelligitur respectu vsus gentiũ, non propter cõstitutiones, vt male tradit Ias. in d. l. si id quod, cõstitutiones enim magis significarent ius Ciuile, l. 7. ff. de iust. & iur.

12 Sed hanc receptiorem distinctionẽ improbat argutè Francis. Aret. in l. 1, nu. 16. ff. de acqui. posses. contendens alienam esse à traditionibus Iuriscõsultorũ: verè enim apud eos nullibi exprimitur ea distinctio iuris gẽtiũ, sed vnus tantùm ius gentiũ memoratur: idq; sentit Archidia. relatus ab Aret. & ibidẽ Soci. nu. 35. & ita cum Archidia. & Aret. verius dicendũ asserit Alcia. in l. paterfamil. 182. in fin. ff. de berb. signi. & ita vt nouũ idem scribit Fortun. Garcia. in l. 1. §. ius naturale, nu. 34. ff. de iust. & iur. & ibi Eguinar Baro in fin. & Cõnan. d. lib. 1, quorum nullo citato idẽ tradit Ioa. Corr. lib. 6. miscella. c. vl. cui hoc tribuebat Anto. Vac. in l. 1. in fi. ff. de iust. & iur. Idemq; sentiunt nouiores ad Instit. de iur. natu. & Institu. de rer. diui. Nec satisfaciũt quę respõdet Ias. in. d. l. si id quod Cagnol. in. d. rub. immutatio enĩ & alteratio tẽporis progressu à gẽtibus inducta, nõ multiplicat ipsum ius gentium.

13 Potest tamen docendi gratia sustineri ea distinctio Bart. vt alia multa, quod prudenter & minus acerbe concedendum putant Connan. vbi sup. magisque Zasius in. l. 1. numer. 20. ff. de iustit. & iur. Verè enim

& ante politicam hominum societatem, & ante ius ciuile adeò ius gentium ex earum vsu variauit à priori tempore, vt aliquam differentiam nominis admittat, nec ideò multiplex censeri debet, sicut nec nomen iuris ciuilis, licèt sæpe ex tempore mutetur. l. vnic. in prin. C. de cadu. tollen. atq; ideò cum distinctio Bar. tantum respiciat differentiam temporis, non obstãt iura quæ Aret. & alij inducebant: fatebitur enim qui Bart. sequatur, Iureconsultos vnum ius gentium non multiplex referre: id tamen non aduersatur traditioni Bart. & communi, & ita melius videtur responderi quàm faciat Ias. in d. l. si id quod. Omninò autem displicet traditio Carol. Ruin. in l. 1. num. 11. ff. de acquir. poss. qui vnum ius gẽtium esse inquit diuisum in duas species: quod & Iurecõsultorum & Bar. traditioni repugnat.

14 Infertur. 4. ad tex. l. 1. ff. de acq. rer. domi. vbi I.C. Paul. refert acquisitionem iuris gentium, [quod,] inquit, [ratione naturali inter omnes gentes peræque obseruari.] Deinde subdit, [& quia antiquũ ius gẽtium cùm ipso genere humano proditũ est.] quæ litera videtur comprobare distinctionem Bart. quasi mentio antiqui iurisgẽtium significet aliud esse minus antiquum. Ideoque Corras. d. loco in fin. miscel. contendit literam illam corruptam, delendamque esse dictionem, [antiquũ,] cum codicibus emendatioribus. Sed nouiores libri emendati ad exemplar Florentinum, habent eãdem dictionem, [antiquum, vel, antiquius.]

* Quapropter melius dicendùm videtur. I.C. ibi non ad significandã multiplicitatem iurisgentium, nec ad asserendum aliud primæuum, aliud secundarium: sed appositiuè ad declarandam antiquitatem ipsius, vnicuique iurisgẽtium illud antiquum appellasse, quo sensu adiectiua & epitheta sæpissimè adduntur apud omnes authores: vt apud Virgilium, [Troius Æneas,] non quòd alius esset, sed quia ille Troianus erat.

15 Infertur. 5. ad text. in §. singulorum. Institu. de rer. diuis. vbi Iustiã. inquit, [quorundam rerum acquisitionem esse iure naturali, quod iurisgentium appellatur.] Subditque id declarans, [vetustius ius naturale, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit.] Glo. & DD. ibi non satis explicant. Eguinar. Baro. magis insistit: Fortun. in d. l. 1. §. ius naturale, numer. 32. intelligi tex. de iure naturali propriè sumpto quod statim creatis hominibus fuit: à Bart. & communiter DD. primæuum appellatum: inquit tamẽ interpretes aliter intelligere pro iuregentium secundario (vt vocant) quasi nulla fuerit ab initio conditi orbis particularis acquisitio inter homines: & ita sentit receptius esse Ias. in d. l. 1. nume. 43. ff. de acquir. poss. & ibi Hormanot. Detus num. 9. citãs d. §. & Galiaul. in rub. ff. de verb. oblig. nu. 168. dicẽs receptum apud DD. dominia non fuisse distincta distincta primæuo iuregentium: subdens se nimis dubitare per tex. in d. §. singulorum, dum apertè refert acquisitionẽ dominij iure naturali vetustissimo. Nec satisfacit Galiaul. suæ obiectioni, quam etiam iuuare debuit ex d. l. 1. ff. de acquisi. rer. domi. Nec obstat alia responsio seu cauillatio docti viri Andreæ ab Exea, lib. pactor. num. 267. eam enim neruose reiectam videre potuit penes Fortun. vbi sup.

16 Vnde vltra Fortun. & sup. citatos aduerto, non paucos nec parui nomi-

niminis interpretes intelligere dict. §. singulorum, de illo vetustiori iure gentium, non de eo quod Barto. & alij secundarium appellant: & ita securè cum text. citat Deci. in dict. §. is natura debet. l. cùm amplius. ff. de regul. iur. & Aretin. in dict. l. prima. nume. 15. & sequen. ff. de acquiren. posses. & quod magis est, idem Ias. in dict. l. si id quod, in fin. & Oldendorp. de iur. natur. cap. 1. idque probat Fortun. vbi supra. nume. 32. & nume. 38. idque maxime comprobatur ex dict. l. 1. ff. de acquiren. rer. domin. etiam si cum Corras. deleatur dictio, [antiquum,] sufficiunt enim illa verba [naturali ratione,] & illa, [cum ipso genere humano proditum.

16 Addo notabilius doctores ipsos non satis aduertisse ad dict. §. & dict. l. prima. cùm alij indistinctè intelligunt in omni acquisitione nullum fuisse dominium ex iure gentium primæuo. Alij indistinctè contradicunt, per dict. §. in omnibus, fuisse dominium iure illo gentium priori: nam Imperator in dict. §. & I. C. in dict. l. prima. non loquuntur de acquisitione omnium rerum sed quarundam, vt verba apertissimè habent. Quapropter distinguendum est inter ea quæ terra mari cæloq; capiuntur, quæ cum nullius essent, naturali ratione occupanti acquirenda erant, vt dicit I. C. in dict. l. prima. in fin. & l. 3. & ita Imperator in d. §. singulorum. Id autem etiam in principio orbis apud homines fuisse probant illa iura quę à multis supcitatis, non debuerunt indistinctè ad dominium omnium rerum allegari: & ita tradit Paul. Castren. in lectura dict. l. ex hoc iure, numero 6. & in l. prima. §. ius naturale. nume. 7. ff. de iust. & iur. distinguens inter immobilia & mobilia manu capta: & hoc probat text. Isiodori, in ca. ius naturale. 1. distinctio. ad fin. dum præsupponit de iure naturali, & sic omnium priori fuisse dominium rei depositæ restituendæ deponenti: licet Hormanot. Detus in dict. l. prima. nume. 9. non respondere sed repræhendere Isiodorum videatur: & de his videas omnino Reuerendum doctissimumq; F. Domi. Soto libr. 4. de iusti. & iur. quæst. 3. artic. 1. Et ita intelligi possunt verba S. Ambros. 1. offic. cap. 28. [natura ius commune generauit: vsurpatio ius fecit priuatum.]

17 Infertur. 6. ad text. in l. bona fides. ff. de posi. ibi, [ad merum ius gẽtium:] & ibi, [si tantùm ius naturale & gentium intueamur, ei qui dedit restituenda sunt.] Nouè enim ex I. C. colligo etiam iure naturali vel gentium primæuo (quod à natura cum ipso genere humano proditum est) dominium vel ius rei depositæ, fuisse distinctè ipsius deponentis; nec ei ab alio impediri debuisse: & sic non tantum iure quod vocant secundario. Ex quo cessabit cauillatio Hormanot. vbi sup. dum non respondet sed taxat Isiodorum, immemor I. C. in dict. l. bona fides, à quo idem colligitur: & illum text. in sua specie, vltra Alcia. & Curt. ibi, extollit Bald. in rub. C. deposi. num. 3. & 8.

18 Infertur. 7. ex dict. iuribus & docto. ius naturale, & gentium aliquãdo idem significare, quod ostendit Oldendorp. in dict. tract. de iur. natur. tam apud Iureconsultos quàm apud Ciceronẽ: Sed specialiter colligitur ex dict. §. singulorum, & dict. l. prima. ff. de acquiren. rer. dom. ius gentium (quod Bartu. appellat primæuum) tam vetustum esse quàm

ius naturale, cùm per I. C. & Imperatorem ab initio cum ipso genere humano proditum dicatur, quod est contra plures Doctores in varijs locis indistinctè tradentes, ius naturale antiquiùs esse iure gentium.

19 Infertur 8. vera differentia (si qua est) inter ius naturale & gentium, secundum diuisionem I. C. in d. l. 1. ff. de iustit. & iur. quod naturale ius multa habeat non solis hominibus, sed etiam brutis communia: & ideò verior litera hodie in. l. 1. vers. ius naturale, non habet dictionem, [solum,] legiturque, [nam istud ius non humani generis proprium est, sed omnium animalium quæ in cælo & in mari nascuntur: auium quoque commune est.] Et ita meliùs constat sensus quàm si legatur, [non solum humani generis proprium.] vt plures libri habebant: imò ex tali lectione (si cum iudicio attendas) videretur resultare aliqua repugnantia, quod nuper sensit & pleniùs explicat nobilis doctusque Lusitanus Ludouicus Aluarus Nogerius, in rubric. ff. de leg. 1. nume. 124. vbi videas eum eleganter tractantem de verbis & sensu I. C. in d. §.

Infertur 9. rectè aduertisse Anto. Vaccam in. l. 1. ad fin. ff. d. iust. & iur. dum scribit regulariter ius naturale simpliciter intelligi commune hominibus alijsque animalibus: ius autem naturale proprium humani generis dici ius gentium: Et commodior nota vel discretio ad ea nomina erit, vt alterum commune, alterum proprium dicatur: quod vltra eum suadetur ex text. ibi: ex Ciceron. 1. officior. ibi, [commune animantium. quod etiam sentit Archidia. relatus à Fortun. in dict. §. ius naturale, numero. 27. colligitur ex Bart. in. l. si id quod. ff. de condict. indeb. ex Aretin. in. l. 1. numero. 15. ff. de acquiren. possesio. & de illa diuisione vide etiam D. Soto libr. 1. de iustit. & iur. quæst. 5. artic. 4. & libr. 3. q. 1. art. 3.

20 Infertur. 10. ex sup. dictis. in. 3. illatione, ad ea quæ plures authores tradunt, de inculto primo genere humano, de quo multa eleganter vide per Francis. Connan. lib. 1. capit. 3. sequen. Nec omitas pulcherrima verba Ciceronis libr. 1. de inuentione, post princ. [Nam fuit quoddam tempus cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, & sibi victu ferino vitam propagabãt: nec ratione animi quicquàm sed pleraque viribus corporis administrabant: nondum diuinæ religionis, non humani officij ratio colebatur: nemo legitimas viderat nuptias, non certos quisquàm inspexerat libertos.]

Ex quibus verbis (si ea bene expendas) videtur Cicero in eo exemplo religionis aliqualiter deuiare à I. C. in. l. 2. ff. de iustitia & iure vt non statim ab initio cum ipso humano genere prodita fuerit, religio erga Deum. Videtur item Cicero aliqualiter comprobare differentiam temporis circa ius gentium pro Bartul. & receptiori opinione: quæ etiam iuuatur ex Vergilio octauo. Æneid.

Gensque uirum truncis & duro robore nata.
Queis neque mos nec cultus erat, nec iungere tauros,
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami atque asper uictu uenatus alebat.
Primus ab æthereo uenit Saturnus olimpo,

Is

Is genus indocile ac dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit:
Aureaque (ut perhibent) illo sub rege fuere
Secula, sic placida populos in pace regebat:
Deterior donec paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies, & amor successit habendi.

Consentiunt quæ scripsit Iuuenal Satyra sexta.

Quæ tamen omnia ad traditiones Iurisconsultorum & interpretum aliorumque authorum scribimus: salua semper authoritate & veritate sacræ paginæ Geneseos capit. 1. & sequen. iuxta sensum ab Ecclesia Catholica probatũ: constat enim veritate Sacræ scripturæ, orbis creationem, hominumq; principium, & progressum humani generis euenisse multo aliter quàm I. C. & Poetæ putauerint.

21 Infertur. 11. ad verba text. in. l. 1. ff. de furt. dum definit furtũ subdit, [quod lege naturali prohibitũ est.] & ita Iustinia. in princ. Institu. eod. De qua definitione & de vera lectione eius. l. agit. Alcia. libr. 1. dispunc. cap. 10. & Hispan. Anton. Gomc. in tract. de malefi. cap. 5. miror autem Alcia. ibi non adduxisse Aulum Gelium libr. 11. cap. vltim. qui vltra alia quæ scribit notanda ad. d. l. 1. subdit ad fin. vnum circa definitionem furti, quòd nimis iuuat sententiam eiusdem Alcia. ad. l. Sed in proposito ex sup. dictis patet errasse glo. in. d. l. 1. dum exponit, [lege naturali:] id est: [diuina.] Id enim prorsus alienum est à mente I C. Bauli ibi, qui præcepta diuinæ legis & sacram scripturã non cognouit. Ex ea tamen. l. corruit quod tentauit Alcia. in. l. probrum. 42. ff. de verb. signi. vt furtum non natura sed ciuili lege probrum prohibitumq; dicatur: Nec tanto viro digna fuit ea opinio ex leui fundamento, quòd apud aliquos populos furtum impune committi poterat: vt etiam refert doctiss. Alfons. Castro. lib. 2. de leg. pæn. cap. 14. meminisse enim debuerat I. C. & Iustiniani in dictis locis, vbi furtum apertè dicunt prohibitum lege naturali. Quæ verba non tantum ius ciuile sed naturale & gentium exprimũt, secũdum sup. dicta: meritoq; in hoc Alcia. reprehendit Nobilis. & doctiss. Anto. Augustin. lib. 4. emend. cap. 4. quem sequitur Anto. Val. in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur. vbi Barto. nu. 4. quem non referunt, ita sentit: vt etiã antiquitus ante scriptum ius diuinũ prohibitum esset furtum, iuxta d. l. 1. & ita Baldui. ind. princ. Institu. de oblig. quæ ex delict.

Quibus addo verba I. C. & Imperatoris, [lege naturali,] posse etiã intelligi pro æquitate & ratione naturali communi, ne quis alteri faciat quod sibi fieri nolit, quod ex communicatione & doctrina Christianorum sæpe dicere solitum, bonum Imperatorem Alex. Seuerum referunt quàm plures auctores, & illud, ne quis cum aliena iactura locupletetur, vt inquit I. C. Pomponius in. l. nam hoc natura. 14. ff. de condict. indeb. vbi glo. allegat plures concordant. Ratio enim naturalis lex quædam tacita censetur. l. cùm ratio. ff. de bonita. damna. Cicero libr. 2. de legib.

22 Infertur. 12. necessariò corruere interpretationem Alciat. ad. d. l. probrum. ff. de verbor. significationem. esseque omnino ibi intelligendum vt furtum natura prohibitũ & turpe dicatur. quod iuuatur ex. d. l. bona fides. ff. depos. cuius meminisse

debuit Alcia, & qui eum reprehendunt. Aduerto. tamen in adulterio (quod I. C. ibi natura prohibitum sentit) contrarium colligi ex Cicerone in d. lib. 1. de inuētio. ibi, [nemo legitimas viderat nuptias, nec certos quisquam inspexerat liberos.] Forsanq; (si ad fragilitatem humanā respicias) minus natura prohibitum cēseri deberet adulteriū quàm furtum, quicquid Alciat. comminiscatur.

23 Infertur. 13. ex prædictis, maximè ex resolutione difficultatis (à qua illationes hæ manarunt) verum esse quod Bart. docet in l. interdum, numer. 7. ff. de condit. inde. testamentum eiusque factionem dici de iure gentium, licet solennia inducta fuerint iure ciuili: quæ traditio recepta est, vt per Alexan. & Ias. ibi, per Ias. in d. l. ex hoc iure, numer. 47. & Vigilium eleganter in, §. sed prædicta, Institut. de testamen. Marc. Anto. in princip. eiusdem tit. col. 6. Corn. & Ias. in l. si testamentum. C. de testament. ea enim facultas testandi iusque succedendi antiquissimam originem, consensumque omnium gentium habet: confirmationem tamen à lege suscepisse videtur, vt significat Vlpian. in l. lege obuenire. 120. ff. de verbor. signific. ibi, [quia lege duodecim tabularum testamētariæ hæreditates confirmantur.] quæ verba ego nouè expēdi in commentarijs. l. 2. C. de bon. mat. ad glo. in l. illa institutio, 22. ff. de hæred. instit. de qua agunt Ias. & Deci. in rub. C. qui testa. face. poss.

24 Infertur. 14. proprius ad præsentem materiam ex ijs quæ diximus de origine pecuniæ & venditionis, verus sensus ad. d. l. 1. ff. de contrah. empt. in illis uerbis, [olim enim non ita erat nummus. Non enim significat I. C. ab initio apud genus humanum fuisse aliquem vsum nummi, non qualis nunc est, vt Ias. male accipiebat in d. l. ex hoc iure, numer. 22. repugnat enim ratio, & fides historiæ & authorum, de quibus sup. Et ideò sanius verba illa I. C. accipienda sunt simpliciter non comparatiuè, vt explicat Stephan. in d. dialog. 48. vt etiam caueas ab Anto. Burg. in rub. de emp. & vend. columna. 4. nume. 13.

25 Infertur. 15. contra Bar. Bal. Salic. in d. l. 1. nūmum vel pecuniam signatam, non ea ratione quam ipsi tradunt, appellari debere iurisgētium: ipsi enim arguūt à tēpore & vsu monetæ, quā fingunt primis temporibus fuisse, licet in viliori materia, quod sup. reiecim⁹, quia nullus vsus nummi vel pecuniȩ cognitus fuerat priori illa ætate, vt ex authoribus & ratione constat: nec vilitas materiæ faceret, quo minus pecunia vel nūmus diceretur: moneta enim nō ex materia sed ex forma censetur: vt significat I. C. in d. l. 1. ibi, [forma publica:] & consuluit Fulgos. quem refert Tiraquel. de retra. ligna. §. 1. glo. 21. num. 14. quapropter cauendum est ab eodem Tiraquel. de retrat. ligna. §. 30. glo. 2. nu. 21. Quoad vsum igitur pecuniæ verosimilius est, eius inuentionem fuisse post societatem politicam, & sic post conditas ciuitates, & postquàm ius ciuile apud plures populos erat: sed ex ijs quæ deduximus sup. num. 6. potest pecunia iurisgentium dici, quia ex ratione naturali eius vsus ab omnibus gētibus receptus fuit postquàm inuenta est forma nūmi: quod enim permutando faciebant primi homines, satis indicat quàm sibi tunc primū placuisset pecuniæ vsus: qua ratione potest nūmus iurisgētium appellari, non tē

pore

pore vel inuētione, vt Bar. & alij minus bene putabāt, & cum illis Anto. Burg. d. rub. de emp. & vend. col. 4. num. 13.

26 Nec cōgruit nūmo appellatio iuris ciuilis, quod (si bene aduertas) nō ad rerū inuentiones, quę casu vel ingenio contigere, sed ad constitutiones circa res & negocia refertur, vnde rerum inuentio cum iuris constitutione nihil cōmune habet. Nec aliquis obijciat stipulatienē aliaue quę iuri ciuili tribuūtur in d. l. ex hoc iure, id enim ad iuris etiam cōstitutiones, non ad facti quæstionē vel rei inuentionem pertinet: quis enim asserere audebit, ante ius ciuile nūquàm inter homines contigisse, vt interrogando & respondendo conuenirēt? sic in similibus quibus ius ciuile authoritatem dedit.

27 Infertur. 16. vetustissimū dici posse hunc contratum, quia licèt à principio cōditi orbis, apud homines nō esse pecunia signata, multiq; anni transierint antequam cuderetur: ab hinc tamen multo pluribus inuētus est vsus nūmi, ex Plinio. d. l. 33. cap. 3. ex Polidoro d. lib. 2. c. 20. Et quod refert Alber. in d. l. 1. nu. 1. ff. de cōtrah. emp. se legisse in scriptura authentica, quod Thares pater Abrahæ fuerit primus qui peccuniam fabricauit, iussu regis. Nini. Sed Plinius & Polidor. magi tradunt non esse compertum quis fuerit primus inuentor; Et apud antiquos patres ligitur de emptione & pecunia, vt Genes. cap. 17. & latius eap. 23. & Iherem. cap. 32. vbi etiā exprimuntur cautiones emptionis, vt bene expendit Baldui. in prohem. 2. lib. Institu. ante titu. de rer diuis. Quamuis dici possit apud Hebræos omne argentum & aurum pecuniam appellari, vt tradit Tiraq. lib. de retrac. ligna. §. 1. glo. 20. nu. 5.

28 Infertur. 17. ex collatione temporum, & ex Plinio libr. 7. cap. 56. ante bellum Troianum fuisse vsum pecuniæ signatæ, & veram emptionem: Ex quo puto lapsum insignem Connan. lib. 7. cap. 5. char. 482. qui immerito damnat Plinium, quasi d. lib. 33. cap. 1. senserit ex Homero relato à I. C. in. d. l. 1. tempore belli Troiani non fuisse adhuc pecuniæ vsum, nec emptionē: non enim id collegit Plinius, nec sibi contradixit, tantùm enim refert eandem armorū per mutationem, cuius meminit I. C. in. d. l. 1. & Iustinia. in. §. item pretium, institu. eod.

29 Infertur. 18. vera, & (ni fallor) notabilis explicatio ad I. C. in dict. l. 1. ff. de contr. emp. cùm enim præmittat nummum necessariū esse vt detur emptio, subdit, [sed an sine nummis venditio dici hodie quoq; possit?] quasi dicat olim vēditionem appellari etiam sine nummis: quo sensu accipi possunt aliquot loca sacræ paginę quæ de emptione loquūtur. * Et confirmatur ex antiquitate relata à I. C. in. l. statu liberi. ff. de statu lib. de quo inferius. Deinde in ea. q. an hodie sine nummis venditio dici possit, refert. I. C. diuersas authorum opiniones, aliqui enim Iure consulti admittebāt emptionē sine nummis etiam hodie dici posse: & in id adducebant carmina Homeri. Ex eo autem ego nouè colligo illos sensisse, *
tēpore belli Troiani iam fuisse vsum pecuniæ, & veram emptionem, & nihilominus Homerū significasse, sine nummis eo casu emptionem fuisse: aliter vero inanis fuisset argumentatio tantorum virorum & stupidò citassent locum Homeri ad quæstionem illam, [an hodie:] quod non vidētur aduertisse antiquiores nec recen-

recentiores interpretes.

30 Infertur.19.ex sup. dictis de vsu & inuentione pecuniæ, ad intellectum tex.in.l. Quintus. 29.§. vlti.ff. de auro.& arg.leg. vbi Vlpian. agẽs de legato argenti signati, inquit, id intelligi legatum, [quod eius aliqua forma est expressum: veluti quæ Philippi sunt: item numismata & similia.] Glo.ibi secundum aliquos intelligit figuram Philippi Imperatoris: Alij autem notabant ex eod.tex. Philippum Imperatorẽ fuisse primum qui iussit monetam cudi & fabricari: refert Matthę. Afflic.in.3.feudor. titu. quæ sint regalia, verb.monetæ. nu.38.qui eis nõ accedit, nemoq; accedere debet, cùm Philippus fuerit. 28.Imperator, ante quem, imò & antequàm Cæsar monarchiam occupauerit, percussus fuerit nummus, vt constat ex Plinio. d.lib.33. cap.3. ex Polidoro.d.lib.2.c.20.ex alijs sup.citatis: Potuitq;.IC.in d.§.loqui de figura Philippi forsan Macedonis: Nec etiam aperit, an forma illa esset nummi vel alterius operis. Tandemque contra glo.& Alber. ibi, contra Afflic.vbi sup. aduerto verba Vlpiani nullatenus referri posse ad Philippum Imperatorem, quia Vlpianus fuit sub Alex.25.Imperatore, multis annis ante prędictum Philippum, vt constat ex catalogo Imperatorum, per Baptistam Egnatium & alios: & colligi potest ex discursu.l.2.ff. de orig.iur.

31 Infertur.20.ex.d.l.1.& d.l. ex hoc iure (cùm dicunt hunc contractum esse iurisgentium) ad effectum quẽ iuris interpretes inde colligunt: dicunt enim esse vtilem eam inspectionem, quia princeps facilius tollere potest quæ sunt iuris ciuilis quàm ea quæ sunt iuris naturalis vel gentium: ita in proposito Anto. Burg. in.d.rub.ext.de emp.& vend.nu.15. citans Bal.& Cor.in.l.si testamẽtum C.de testam. Ang.in.l. Lucius.ff. de euictio. vbi eam distinctionẽ approbant: & ita alias distinguit Paul. Castr.in.l.3.nu.4.ff. de testam. Paul. in.l. cum hæredes.ff. de acq. poss. & in proposito not. Ias.in.d.l.ex hoc iure, nu.49.& ita distinguit Alex. consil.216.nu.19.in.2.tom.& Ias.in. d.l. si testamẽtum, nu.4. Curt.Iun. cons. 1.num.20. Lancelo. Galiau.in.l.Gallus.§. & quid sit tantum. numer. 93. &.97. Felin. in. capit. quæ in ecclesiarum, nume. 48.& ibi Dec. nu. 25. Dec.cõs.498.nu.24.vsq; ad nu.28. & plures citat Andr. ab Exea, de pact. nu.147.& ita Deci.cons.252.in fi.& cons.269.col.4. versi. & etiam. Tiraque. de cõstitu.3. par.7.limit.nu.47. Bellon. cons. 2. nu. 8. & ita indistincte Matt. Afflic. decis.128.nu.11.& 13.& decis.391.nu.4. quas resolutiones & distinctiones inter ea quę sunt iuris ciuilis & naturalis vel gẽtium, ponit glo. (cuius non meminerunt plures ex sup. citatis) in l. fin. C. si cont. ius vel vtil.pub.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

SVMMARIA.

1 PRobatur contra ferè omnes scribentes, ius uel dominium quæsitum iure ciuili, non magis à principe tolli posse, quàm quæsitum iure gentium, & num. 2.

3 Infertur specialiter ad ius quæsitum ex contractu emptionis, deinde ad dominium quæsitum ex usu capione, & num. 4.

5 Probatur contra scribentes eandem causam requiri ad auferendum dominium quæsitum iuri ciuili, reiecta differentia quæ communiter à Doct. traditur.

6 Agitur de uigore iustæ causæ in dispensatione principis, & an eius assertioni credendum sit. & numer. 7.

8 Agitur de intellectu. tex. in. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loc. pub.

9 Inferuntur multa scitu digna aduersus quàm plures utriusq; iuris Doct. ad negocia magni momenti, usque ad num. 11.

12 Explicatur glo. celebris in. l. relegati. ff. de pœn. & quatenus præsumatur iusta causam principe, cōtra plures Doct.

13 Tractatur specialiter ne princeps ualidare possit scripturam carentem legitima solennitate quando ex nullitate quæsitum est ius tertio.

14 Agitur de satisfatione ualoris rei, quam princeps aufert etiam in quæsitis iure ciuili, deinde aßignātur rationes, ad aliqua iura, & num. 15. & 16.

17 Explicatur. l. 2. ff. de nota. resti. contra consil. Panormitan.

18 Agitur de potestate principis circa clausulas & qualitates maioratus & qualiter in ijs dispensatio uel mutatio impetrari debeat, & nu. 19.

20 Ostenditur omnino reijcienda esse multa quæ scribentes tradunt de clausulis quæ ad maiorem uim rescriptorum adijci solent.

21 Probatur nō posse principem tollere ueram defensionem partis, etiam in ciuilibus, contra quam plures, & agitur de intellectu. l. 1. §. interdum. ff. à quib. appella. non liceat, & nu. 22. & explicatur aliud ijs consequens. num. 243.

24 Probatur damnandā omnino fore licentiā absolutæ potestatis, quam Doct. inique principi tribuūt, & explicātur multa scitu dignißima circa iustam principis potestatem, & num, 25.

26 Ostenditur in his cum aufertur ius partis nō tantum ius ciuile offendi, sed etiā naturale et gentiū, ut necessario reijciatur absoluta illa potestas quæ principi impie tribuitur, & inde effectus aliquot. num. 27. & 28.

29 Agitur de potestate summi Pont. circa benefitialia, & damnantur multa à Doct. tradita, & nu. 30.

CAPVT

CAPVT TERTIVM.

CVM autem Panor. in d.rubr. de empt. & vend. & alijs de quibus sup. eam differentiam inter ius gentium & ciuile applicent ad nostram materiam, operę precium duxi oblatam occasionem amplius ornare, vt exterminentur multa à DD. tradita, quæ mihi semper iniqua & Reipublic. longè perniciosa, ideoq; prorsus reijcienda visa sunt.

1 Demus enim aliquid acquisitum iure ciuili, pro vt ex stipulatione vel alia conuentione vel obligatione ex ijs quas scriben. dicunt esse iuris ciuilis, per d.l. ex hoc iure: certè nulla ratio est cur princeps auferre possit dominium vel ius quæsitum ex tali cōuentione iuris ciuilis: quia in eo lęderetur simul lex & ratio naturalis, & ius gentium, vt inferius cum Cicerone probabimus. Obstatq; regula illa. l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. 2. obstat quod iura dicunt de stipulatione (que iuris ciuilis est) firmissimam & maioris vigoris quàm aliæ conuentiones, vt inquit Iustin. in princ. Institu. de verb. oblig. 3. contra communem illam traditionem vrget iuris regula, ne dicatur fieri posse nisi quod iustè. l. filius qui. ff. de cond. instit. & in principe probat. l. digna vox. C. de legib. 4. fortius conuincitur iniquitas illius receptę traditionis ex multis responsis principum & summorum pontificum, quibus ipsi fatentur se non posse aliqua facere quæ tamen in eisdem casibus principaliter erant contraria iuri positiuo: vt in iudiciarijs & similibus inductis à iure ciuili. l. causas. C. de trans. l. fin. C. senten. rescin. non: pos. l. 2. C. de inces. nup. l. authoritate, C. vnde vi: & in multis curiose obseruatis & copiose traditis à Restauro Castal. in tracta. de Impera. q. cxj. 5. contra DD. vrget quod videmus in iure, rescriptū principis tunc dici irritū & non seruādum, quādo alicui dānum affert. l. rescripta. C. de prec. imp. offer. l. fin. C. si con. ius vel vtil. pub. Idq; præcipuè attēditur ad effectū & obseruationem rescripti. l. nec auus. C. de emen. liber. l. 2. §. merito, & §. si quis à principe. ff. ne quid in loc. pub. & ita melius sentit Fortun. in l. Gallus. §. & quid si tantum nu. 295. l. 3. postea nu. 304. magis probet eandē differētiā & distinctionē inter ius gentium & ciuile.

2 Nec aliquis putet his respōdēdum ex subterfugijs & cōmenticijs seu cauillosis traditionibus multorum, qui aliquando respondent, in prædictis * ius ciuile iuuari à ratione naturali, ideoq; non posse principem id auferre. Nihil enim ferè dabis in iure ciuili quod non sit, vel præsumi debeat rationi consentaneum, vt in. c. erit autem lex. 4. distinct. l. 1. ff. de iust. & iur. l. 2. ff. de legib. Vnde (si maturè attendas) ex hac responsione & restrictione DD. prorsus destruitur eorum distinctio & conclusio sup. dicta, videnturque ipsi sibi ipsis sibi nō constare. Quod debuisset magis aduertere doctus & ingeniosus Fortun. in d. §. & quid si tantum. nume. 303. & sequen. vt ita perfectius præstaret quod bene incepit.

3 Hinc sequitur cōtra Ias. & Burg. vbi sup. & contra mētem omnium, quoad effectum illum an princeps auferre possit ius vel dominium acquisitum ex emptione, non referre an ea dicatur de iure gentium vel de iu

de iure ciuili: semperq; retinēdum, vt non sit maior potestas principis in damnum partis vno casu quàm altero: & cōsequenter colligitur vera ratio ad tex. in. l. 3. infra hoc ti. ibi, [nec ex rescripto nostro.]

4 Inde infertur etiam omnino reijciendum esse quod scripsit Bald. in l. fin. nume. 9. C. senten. rescin. non pos. Ange. in l. Lucius. ff. de euictio. dicentes posse principem libere tollere dominium quęsitum iure ciuili: quod sequuntur plures sup. citati in fine cap. præceden. exemplificātes in sententia aut præscriptione. Sed contra eos stant iura & rationes de quibus sup. & ratio Imperatoris in. l. si quando. C. de inoffic. testam. ibi, [nec credendū est Romanum principem qui iura tuetur. &c.] Quod etiam conuincitur, quia dominium semel quæsitum, etiam aliquo medio iuris ciuilis, dicitur semper de iure gentium, secūdum eosdem DD. sibi repugnantes: & ita Bart. in. l. 1. ff. de acquir. rer. dom. Ias. in dict. l. ex hoc iure, nume. 43. & ita intelligendam dicunt glo. in eadem. l. 1. dum enumerat modos acquirendi dominij iure ciuili: quam extollit Ias. in. §. omnium nu. 72. Institu. de actio. & ita Aret. in. l. 3. col. fi. ff. de testam. Et ex his comprobatur quod in hoc articulo cōtra alios subdit Anto. Burg. in dict. Rub. de empt. & vend. num. 18. & bene aduertit Ias. in dict. l. fin. nu. 3. versi. primo. C. si contr. ius. Felin. in dict. c. quæ in ecclesiarum, nu. 49. & melius Zasi. in. l. princeps. nu. 12. ff. de legi.

4 Ex eisdem in specie resultat contra Ang. in dict. l. Lucius. ff. de euict. & contra alios de quib. sup. & Chas. consil. 66. nume. 60. Dec. in d. c. quæ in ecclesiarum nu. 26. versi. quintus casus: dominium quęsitum legitima præscriptione non posse à principe auferri: vigent enim iura & rationes de quib⁹ sup. & ita colligitur ex Burgen. & Ias. Felin. Zas. proxime citatis. Et ita hoc vt in dubitabile præsupponit Bald. sibi contrarius in. l. Imperium, in. 1. lectu. colum. 3. nu. 10. versi. circa octauum. ff. de iurisd. omnium iud. cuius non meminerūt Felin. Ias. & Burgen. vbi sup. eum verò sequitur Aymo. Craue. in tracta. de antiqui. 1. par. num. 17. & 4. part. nu. 19. idē cōsi. 7. nu. 10. & cons. 135. nu. 20. vbi plures citat. Comprobatur hæc opinio ex rationibus iustificantibus vsucapionem, vt plene scripsi in authen. nisi tricennale, nume. 39. C. de bonis mater. vbi plures & plura adduxi pro Ioan. Andr. in cap. possessor, de reg. iur. cuius doctrinā dicit receptam Cagnol. in. l. iure naturæ. ff. de reg. iur.

5 Infertur ex eisdē, non minus esse de iure necessariam iustam causam vt princeps auferat dominiū vel ius quæsitum in re ciuili, quàm ad auferendum quæsitum iure gentium, cōtra plures sup. citatos in fine cap. præced. quicquid scripserit glo. d. l. fi. C. si contr. ius: & plures per Feli. in. d. c. quæ in ecclesiarū, nu. 48. & ibi. Dec. nu. 29. cum præced. Affli. decis. 128. nu. 11. & 13. Chassa. consi. 66. nu. 59. Nec est iuridica collectio, Curt. Iun. d. cons. 1. & multorum arguentium, potest tollere & corrigere ius positiuum, ergo poterit auferre ius alicui adquisitum ex tali iure: Nouum enim ius inducendo, vetusq; abrogādo iustè faciet, iniustissimè verò auferendo ius partis, vt constat ad sensum, & bene sentit Bart. in. l. fin. C. si contr. ius. Vnde in auferendo dominio quęsito ex vsucapione nō minus requiritur iusta causa q̃ in auferendis quæsitis ex iure gentium, contra plures

plures de quibus sup. quod securè quasi receptũ tradit Rebuf. (immemor plures contradicere) in. 2. tom. ad leg. Gal. tracta. ne restitu. artic. 2. glo. 4. in prin. pag. 131.

6 Ex iuxta autem causa recedi potest à iuris regulis, quod ex innumeris probari potest, & copiose tradit Ias. in l. Barbarius, ex nu. 24. ff. de offic. præt. soletq; citari tex. in l. si hominem. 30. ff. manda. quem extollit Felin. in cap. 1. num. 48. & seq. de cõstit. vbi plenè ornat doctrinam Innoc. permittentis ex causa iura trãsgredi: eãdem. l. commendat Ias. in l. nemo potest, col. 1. ff. de lega. 1. quibus addo bonum text. in l. 4. §. vlt. ff. de re. mil. tantusq; est effectus iustæ causæ vt ex ea summi Pontifices ius diuinum declarando, Principes ius naturale limitare possint: vt tradit Panor. in d. cap. quæ in ecclesiarum, & ibi Felin. num. 19. & nume. 26. & Dec. num. 13. & num. 18. & sequen. & plures alij, quos citat (elegãter id tractans) Couarru. de sponsal. 2. par. cap. 6. §. 9. num. 4.

7 Ad eam verò dispensationem vel limitationem adeò iusta causa requiritur, vt secundum quàm plures debeat talis causa constare, nec sufficiat principem eam asserere, vt not. Ias. in l. fi. num. 3. C. si cont. ius. Dec. consi. 558. & 576. & 602. Grat. cons. 1. num. 36. lib. 2. & Thom. decis. 103. nu. 229. Et hanc opin. receptiorem dicere videtur Alciat. reg. 3. præsump. 8. nume. 5. quibus tamen ego indistinctè non accederem, sed magis putarem attendendam maturè qualitatem negotij, vt in multis credatur principi asserenti exprimentiq; iustã causam: ex relatis ab eod. Deci. in dict. cap. quæ in ecclesiarũ, nume. 28. & in terminis Alex. consil. 2. ad fi. num. 20. lib. 1. & Matth. Afflict. lib. 1. consti. rub. 47. nume. 13. in fin.

8 Ex quibus nouè & eleganter videtur intelligendus tex. in l. 2. §. si quis à principe, in fin. ff. ne quid in loc. publ. præmittit enim I. C. Vlpianus, si quis à principe impetret facultatem ædificandi in loco publico, intelligi concessionem ne ædificet cũ incõmodo alicuius: subdit text. [nisi forte hoc impetrauerit:] quæ verba significare videntur, non obstante incommodo aliorum posse illud impetrari: DD. non explicant: glo. autẽ ibi vacillat, tãdemq; concludit text. intelligendum de concessione cum modico præiudicio: Et ita glos. in l. seruitutes. 14. §. publico. ff. de seruitut. glo. in l. sed cum ab hærede. 12. in fin. ff. ad Trebel. quam notab. dicit Ias. in l. quoties, num. 4. C. de præcib. Imper. offer. & videtur recepta resolutio, quam bene declarat Dec. in dict. cap. quæ in ecclesiarum, nu. 26. vers. quartus casus de constit.

Ego autem puto eam interpretationem glo. & DD. ad d. §. si quis à principe, veram non esse: tum quia manifeste diuinatoria est, cum verba text. nihil exprimant de magno vel paruo incommodo: tum quia in respicientibus iustitiam etiam parua attenduntur, vt in l. & in maioribus. C. de appel. Bar. in l. si proprietarius, num. 2. ff. de damn. infe. licèt negandum non sit, tolerabilius esse & minus malum, quando cõcessio modicum damnum alteri affert. Intelligo igitur Iureconsul. in illis verbis solius impetrationis meminisse, an verò iusta vel iniqua sit, in ambiguo reliquisse: vt si ex iusta causa & cum satisfactione læsionis princeps id concedat, iusta dicatur concessio, secundum sup. deducta: causa autem vel satisfactione deficiente, dicatur iniqua:

qua: vt satis in simili probat I.C. in l. penul. ff. de natal. restitut. & in l. 2. eod. titul. ibi, [non facile solent nisi cõsentiente patrono.] Sic enim idẽ Vlpian. aliquãdo memorat id quod non iustitia, sed gratia obtinetur: vt in l. denunciasse. 17. §. fin. ff. ad l. Iul. de adulte. ibi, [& obtinere vel gratia vel iustitia possit.]

9 Infero etiam ex sup. dictis contra doctiss. Alex. cons. 2. num. 19. col. fin. vers. nec ad hoc, lib. 1. & in l. 2. §. pro quo, nu. 4. & nu. 6. ff. quod quisq; iur. vbi deterius cæteris scripsit, posse principem etiam sine causa tollere omnẽ actionem, etiã ex contractu iuris gentium: erroneè arguens ex eo quòd actiones dicuntur iuris ciuilis, quod non solũ rationi & ęquitati aduersatur, & ijs quæ superius veriora probauimus, sed etiam receptissimis traditionibus scribentium qui in his terminis semper talẽ potestatem negant: vt nõ relato Alex. tradit etiam Cazialu. de pens. q. 19. nu. 25. in dominio autẽ etiam iure ciuili quæsito hoc dicit recepti⁹ Paris. cõs. cj. nu. 70. li. 1. & in quęsitis etiam ex cõstitutionibus principis, magis probat Affli. li. 1. cõst. rub. 79, nu. 29. contradicens lib. 2. rub. 3. nu. 52. vt etiã variãt Dec. & Paris. in cons. suprà & infrà relatis, & Paul. Cast. si eum legas in l. si quis curialis, in fi. C. de epis. & cler. & in l. digna vox, nu. 6. C. de legi. & sępe variauit Affli. in feudis.

10 Infertur etiam ex eisdem, non videri tutũ nec tenendũ quod iudicauit consiliũ Neapolita. posse principem sine iusta causa reuocare legitimationẽ quã alicui pręstitit, vel quę eius cõmissione cõcessa fuit, vt tradit Afflic. decis. 128. nu. 12. & sequẽ. Cuius fundamẽtum est ex eo q; tale beneficiũ nõ à iure gentiũ, sed ab eo dẽ principe obtentũ fuit: At ex superius traditis satis cõstat id fundamẽtum verum non esse, cũ indistinctè ius legitimè quæsitũ auferri iustè nõ posit. Et contra illã decisionem vrget decisio l. fin. ff. de pact. vrget regu. perfecta. C. de dona. quę sub mo. magisq; vrget tex. in l. 5. C. de reuoc. donat. vbi neq; authoritate principis reuocatur donatio ritè facta: quẽ text. in simili not. Dec. in cons. 468. nu. 18. vrget etiã ratio, ne qui legitimatus fuit sine demeritis, fraudetur beneficio obtento, contra doctrinã I.C. in l. in cõmodato. §. sicut, in fi. ff. cõmod. ibi, [adiuuari quippe nos, nõ decipi beneficio oportet.] facit tex. in. c. 1. & ibi Bal. ante nu. 1. de natu. feud. ne princeps absq; culpa donatarij reuocari posit quod dedit: & Bart. in l. fin. per text. ibi. C. de loca. præd. fisc. & Paul. Castr. in l. digna. vox. nume. 6. C. de legi.

11 Infertur etiã secundum hæc quæ iustitiam & honestatem respiciunt, superfluam in multis manere doctrinã Panor. in c. pertuas, de arbit. quẽ extollit Feli. in c. ad audientiã. 2. nu. 4. vers. bene fateor, de rescrip. & Anto. Burg. in d. rub. de empt. & vend. nu. 18. in fin. & Cazialup. de pensio. q. 19. nu. 25. & Paris. cõs. 6. nu. 50. lib. 2. dicentes nõ posse principem sine causa derogare iuri positiuo habenti fundamentum consonũ iuri diuino vel rationi naturali: semper enim pro lege vel canone tale fundamentũ præsumitur, vt in l. 2. ff. de legib. & in c. erit autẽ lex. 4. dist. essetq; inexplicabilis quæstio in talibus derogationibus tractare, an lex quæ derogatur fundamentum habeat diuini vel naturalis iuris cuius rei cognitio multa requirit quæ raro apud iudices inueniuntur: & sic resultaret magna difficultas & ambiguitas in iudicijs, cõtra l. 6. ff. de excep. rei iud.

12 Infertur etiã ex sup. dictis, sanius intelligendã fore glo. in.l. relegati, in fi.ff.de pœn. vbi tex. in restitutione vel mitigatione pœnæ videtur causam requirere: glo. aũt intelligit pro causa sufficere voluntatẽ principis: vulgoq; & à doctis indistincte & male citatur, quasi in omni actu principis ita præsumendum sit: & ita tradit ampla additio Bart. ibi, Alex. cõs. 2. nu. 20. lib. 1. Feli. in c. nonnulli col. 4. nu. 4. de rescrip. Hippo. notab. 6. & in.l. de vtroq; quoq; nu. 19. ff. de rei vend. Ias. in.l. si testamentũ, col. 1. C. de testa. Couarru. de spons. 2. part. c. 6. §. 9. num. 10. id maxime intelligẽtes vbi derogatur iure positiuo: vt etiã Ias. in.l. quo minus, col. 2. nu. 6. & 7. ff. de flumin. Aymo. cons. 241. col. antepe. versi. ex quibus. At glo. illa loquitur tantũ quando princeps remittit pœnam publicã vel fiscalem, nõ autem in omni actu: minusq; vbi aliquis dãno afficeretur (quod magis attendi debet) vt supra deduxi: & sentit Alcia. reg. 3. præsump. 8. num. 4. Nec debuit omitti à Felin. multipliciter illã glo. declarante, in d.c. quæ in ecclesiarum, ex nu. 60. quod probatur ex alia glos. in.l. 2. in fi. C. de in ius voc. vbi eã nót. Bart. & alij, vt per Ias. nu. 10. Dec. & Alcia. q; princeps pœnam publicã vel fiscalẽ remittere possit, nõ pecuniariã alicui delatam (etiam iure positiuo, vt erat in casu illius. l. quod magis notandũ est) facit à fortiori. l. fi. in fine. C. de fund. rei priua. & tradit Feli. in c. super eo, col. 2 nu. 5. de offi. de leg. & in quęsitis iure positiuo idẽ probat tex. in.l. fi. C. vt lite pend. quẽ ibi nimis commendat in sua decisione. Pau. Castr. & Restaur. Castald. in tract. de imper. q. cxj. casu. 7. vbi postea casu. 61. male citat. l. fi. ff. quan. appel. sit.

13 Infertur ex eisdẽ optima ratio ad opin. multorũ, ne princeps regulariter validare possit scripturã carẽtem legitima solennitate, quando ex nullitate quæsitum est ius tertio, ne tali scriptura obligetur: Pan o. Feli. Dec. in c. 1. de fid. instrum. & ita aliquãdo obtinui corã grauissimis referendarijs sereniss. Regis nostri: quod probatur ex notab. decisio. Affli. 286. & tradit aliqua idẽ Afflic. in c. 1. nu. 31. & 42. fo. 137. de prohib. feud. aliẽ. Affli. lib. 1. constitu. rub. 79. num. 27. & sequen. & Gome. in regu. de non tol. iur. quæsi. q. 18. in quo DD. sibi ipsis repugnant, quia hoc casu cõstat eos agere de nullitate ex iure positiuo nõ obseruato: & tamẽ negant posse principẽ dispensare cum præiuditio tertij. Conducunt quæ de vitando incõmodo tertij cumulat Feli. in c. causam quę, nu. 10. & nu. 16. & num. 26. de rescrip. Ias. in.l. fin. ex num. 19. ff. de cõstit. princ. Deci. cõs. 535. nu. 8. melius ad propositum idem Dec. cons. 689.

14 Infertur contra plures vt satisfactio quã requirunt vbi aufertur quęsitũ ex iure gentiũ, non minus requiratur vbi aufertur quęsitum iure positiuo: & sic vtroq; casu necessaria sit æquiualens satisfactio rei quæ alicui absq; eius culpa aufertur: & ita generaliter intelligatur doctrina notab. Innoc. in c. nisi cum pridẽ. col. 1. in fi. vers. nos dicimus, de renũ. cũ traditis à Ias. in.l. fi. nu. 2. C. si cõt. ius Feli. in d.c. quę in ecclesiarũ, nu. 28. Et notandũ est q; Inno. & alij loquũtur etiam vbi res aufertur ex causa iustissima: & ita Alex. cons. 151. nu. 3. li. 6. & colligitur ex Bar. in.l. fi. ff. de pignor. acti. tradit Anto. Burgen. in c. 1. nu. 16. de emp. & vend. Bertrã. cõs. 304. nu. 4. lib. 3. & eadẽ doctrina colligitur ex glo. in.l. Barbarius, verb. multo. ff. de offic. præto. & ibi Ias. copiose,

se, nu. 36. & Matt. Affli. in c. 1. §. simi liter, nu. 19. de captan. qui cur. vend. qui omnes citant tex. in l. venditor. §. si constat. ff. cõmu. prędior. ibi, [nõ aliter hoc faciat nisi prius solitum salarium domino præstet:] quē tex. dicit meliorē de iure Bart. in prohem. ff. nu. 5. & Ioan. Cirier de primogenitu. lib. 3. q. 7. nu. 5. & Dec. in l. id q̃d nostrum. ff. de reg. iur. de cuius text. intellectu agit Aymon. de antiqui. 4. par. nu. 9. limitat autem Dec. cons. 520. nu. 10. Afflict. in prælud. cõstit. q. 4. nu. 7. obligationem tamen satisfactionis multipliciter limitat idem Matth. Afflict. in c. 1. §. similiter, ex nu. 24. de capi. qui cur. vend. & feud. fol. 105. Qua in re vt dixi, idē dicendum est vbi aufertur quæsitum iure positiuo, cõtra plures sup. citatos, & cõtra Alex. cons. 101. nu. 8. lib. 1. quod tamē circa satisfactionē aliquando non seruari inquit glo. in l. si locus. 14. in fin. ff. quemad. serui amit.

Ex quibus infertur ad intellectū tex. in l. itē si verberatum. 15. §. 1. ff. de de rei vēd. vbi I. C. Vlpianus loquēs de agro militibus assignato, subdit, [modico (honoris gratia) possessori dato] Inde enim iniquissimè colligebat Angel. Perus. absolutā potestatē principis ad auferendas res subditorum: quod improbat Fulg. ibi, & nos latius infra nu. 26. Dum autē tex. inquit, [modico dato possessori: intelligunt Alberi. & Bal. modicū ibi sufficere, neq; etiā id modicū ibi necessariū fuisse eo q̃ res auferebatur ex iuxta causa in præmium militię. Sed manifestè labūtur Albe. & Bar. quia ex prædictis constat, veriùs & receptiùs esse, iustā causam operari tātū, vt res domino auferatur, nō vero excusare ab æquiualēti satisfactione. Secundū Bar. & Innoc. & alios proximè citatos, inter quos sunt ijdem Bal. & Alber. & ita Bald. in l. 2. C. in quib. cau. ser. pro præm. liber.

Melius intelligebāt Cin. & Iac. relati à Bal. ibi, vt [modicum] ibi accipiatur pro valore rei: quæ expositio colorem habet, quia possessori vero similiter semper modicū videbitur, cùm res sibi aufertur. Sic etiā verbū illud [modicum] aliquādo accipitur non pro paruo, vel pro eo quod minus iusto est, sed pro congruo & tēperato, vt tradit Aulus Gellius lib. 12. c. 13. & Spiegel. in lexi. iur. Sed magis placet explicatio quam ad illa verba sensit Andr. Iser. relatus ab Afflic. in c. 1. §. similiter, nu. 19. in fine de capita. qui curi. vendi. vt scilicet I. C. ibi tantum referat facti cōtingentiam: vere enim nihil ibi agitur de iusta satisfactione, nec intēdit I. C. explicare, quid præstandum sit possessori, re ablata: aliudq; diuersum ibi tractat, vt constat ex litera. Et Iureconsulti aliquando in similibus speciebus referūt, non tantū quod iustè fit à principibus, sed etiā q̃ iniquè: vt ex eod. Vlpia. probauimus sup. nu. 8. ad fin.

Nec omitto ad verba dicti. §. ibi, [honoris gratia.] glos. Alber. & omnes ea referre ad dominū vel possessorem, quasi eis honor fiat, cùm non omninò gratis eis res aufertur. Quæ explicatio mihi nullatenus placet, quia satisfactio tūc iure debetur, vt supra probauimus, ideoq; modico, vel etiam iusto pretio dato non potest dici honor vel liberalitas: iuxta regulā l. fidei cōmissa. 11. §. si rem. ff. de lega. 3. neq; aptè dicetur honor respectu eius cui inuito res aufertur. Vnde magis intelligerē ea verba adiecta ad declarāda præcedētia. Dixerat enim I. C. agrū ablatū possessori & militibus assignatū: tūc subdit id gratia honoris fieri, sentiēs de causa honoris qui militibus fit: vt colligitur

tur ex qualitate rei: & ex verbis eiusdem Vlpia. in d. Lucius. 11. ff. de euicti. ibi [veteranis in præmia assignata,] cum explicatione Alciat. libr. 1. parerg. cap. 38.

15 Infertur enim bona ratio ad. l. 3. de testam. & l. ex imperfecto. 23. ff. de leg. 3. vbi Imp. & I.C. asserunt, ex imperfecto testamento principē legata vel hæreditatē capere non posse nec debere: & sic contra DD. sup. citatos vides. ibi principē non posse iustè frangere ius positiuū etiā cùm pro se habebat volūtatem defuncti, quæ ex minus solenni dispositione ꝓbatur, vt in d. l. fi. ff. de reb. cor. quod eleganter notat Plinius iun. li. 3. epistol. ad Amminianū. Certū autē est solennia testamentorū esse de iure ciuili, vt receptū cum Bart. sup. diximus. appræce. Posseto; ad ea iura no uè assignari ratio ex hic deductis, q̄a in ea specie ex nullitate testamenti quæsitū est ius legitimis hæredibus, quibus iniuria fieret, si institutus vel legatarius tunc admitteretur, quod est cōtra plures in. l. Gallus. §. & quid si tantū: iniquè probātes opin. Pauli in. l. cū hęredes. ff. de acq. poss. & in. l. 3. nu. 4. ff. de testam. arguētes ex differētia (superius à nobis damnata) inter ius gentiū & ciuile: de quo & circa dominium latius scribo ad. l. quoties. C. de rei vendic.

16 Infertur ex eisdē è cōtrariò, in testamento solenni vera ratio ad tex. in. l. si testamentū. 10. C. de testamē. vbi perfectum testamentum ex rescripto principis rescindi non potest cuius rationē scriben. ibi cōmuniter deducunt ex eo, q, testandi substantia sit de iure gentiū: & ita Couarru. libr. 3. resolu. cap. 6. nu. 7. Dec. consil. 403. nu. 14. quæ ratio parūtuta est, & à remotis petita: verior autē & iuri magis consentanea est, ne auferatur ius alicui legitimè quæsitū, vt sentit Soci. nep. cons. 65. num. 3. & seq. libr. 2. ne etiā violetur iusta defuncti voluntas contra. l. 1. C. de sacrosanct. eccles. & contra P. V. iuxta glo. notab. in. l. Gallus. §. quid si is. verbo. vtilitate, tex. optimus (licèt vulgaris) in l. vel negare. ff. quemad. test. aper.

17 Infertur etiā ad intellectū tex. in. l. nec filio. ff. de natural. restit. vbi I.C. inquit iniuriā fieri patrono vel eius filio, si princeps eis nō consentiētibus naturalib⁹ restituat eorū libertū; quia auferret eis ius patronatus, * quod tamen à iure ciuili magis q̄ à naturali est, vt bene expēdit Fortun. in. d. §. & quin si tātum, nu. 298. & ex illa. l. tam aperte dānante eo casu factū principis cū damno tertij, necessario ita explicari debet. l. 2. eo. ti. vbi I.C. inquit, in eadē specie non facilè solere Imperatores quenq̄ natalibus restituere nisi consentiēte patrono: quę verba bene explicat Fortun. vbi sup. malè autē eadem accepit Panor. (ab eo nō relatus) cons. 84. col. 2. in fi. vers. secundo lib. 1. vbi. d. l. 2. extollit ad iniquā sentētiam, vt princeps auferre posit ius tertij: quasi I.C. senserit id iustè fieri posse, cū magis significet contrariū: idq; apertius respondeat in. d. l. penul. eod. tit. & eodē errore circa. d. l. 2. labūtur plures & Feli. eos roferens in. c. cū olim nu. 16. de re iud. deniq;. d. l. 2. Est omnino explicanda iuxta ea quæ sup. deduximus nu. 8. ad. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in loc. publ.

18 Infertur similiter ad frequentes quæstiones circa vincula maioratus vel capellæ (vt Hispani vocant) & similia bona perpetuò familię reiecta, adiectis certis cōditionibus & modo succedendi: veriùs enim arbitror secundum iustitiam non posse principem derogare conditionibus & mo

dis

dis ab instituẽte adiectis per iura & rationes de quibus sup. reiecta inuestigatione. dd. an dispositio sit de iure gentium vel ciuili? Id autem maximè quãdo ex derogatione ius tertio quæsitum auferetur. licet cõtrariũ iniquè & cauillosè respõderit Curt. Iun. consil. 1. nu. 20. & 22. & sequen. quẽ meritò improbat D. Couarru. hanc doctrinam probans lib. 3. resolut. cap. 6. vbi respondendo declarat text. in clement. quia contingit, ibi, [Salua sedis apostolicæ authoritate] de relig. domi. & text. in l. legatum. ff. de adminisť. rer. ad ciui. pertin. & hæc opin. probatur magis ex l. legatum. 16. (quæ vulgo in contrarium male citatur.) ff. de vsufr. lega. vbi Iurisconsult. agit de conseruanda voluntate defuncti, saltim alio modo similì quando præscriptus à testatore locum habere nequit: de quo agit Bart. ibi, & Marc. Baue. in §. impossibilis, Institu. de hæred. instit. Platea in l. vnica. C. de expens. ludor. Et vltra Couarru. iam cauebis à Grat. cõsil. 9. num. 171. lib. 1. sequitur respon sum illud Curt. Cauebis etiam à Paris. consil. 4. nume. 42. lib. 1. vbi in eadem re sequitur dict. cons. Cur. Sed magis cauebis à Dec. consil. 269. nu. 7. colum. 4. & sequen. vbi iniquè in his asserit posse principem admittere aliquos contra tenorem antiquæ inuestiture, excludendo eos qui ex illa vocabantur.

Hanc verò partem confirmabis authoritate Dec. cons. 537. nume. 5. & in simili ex Bertran. quem refert & sequitur Tiraq. de retract. lign. §. 32. num. 42. & magis ex authoritate Matt. de Affli. in terminis lib. 3. constit. rub. 24. num. 6. & ita in his sentit Paris. (sibi cõtrarius) cons. 22. nu. 49. lib. 1. dicens nõ posse principem nocere eis qui ex inuestitura admittuntur: & ita Bal. apertè quem illi nõ citant in l. vnic. col. pen. nu. 31. c. quando nõ pet. par. Soci. nepos. consil. 65. nu. 3. & sequen. lib. 2.

19 Ex quibus expeditiùs resultat, inferiorem à principe nihil in his facere posse ad mutandam legitimã volũtatẽ defuncti, vt in relictis ad pios vsus nulla mutatio fieri debet nisi authoritate summi Pontificis. d. Clem. quia contingit, & ibi not. Card. nu. 4. decis. Capell. Tolo. q. 26. Felin. in c. cum accessissent, nu. 17. in fi. & nu. 19. de const. Præpos. in c. verum, nu. 6. de cond. appos. & in d. Clemẽt. & DD. indistinctè loquũtur in voluntate defuncti quæ semel vel nunquã habuit executionem: non enim potest regulariter mutari, quicquid cõtra tentauerit Imol. in d. l. 1. col. 2. ff. de cond. instit. & deterius Feli. id magis asserens in c. super his, colu. 2. ad fin. de accusat. & Hippol. sing. 194. & ita in bonis maioratus confirmabis quod tradit Anto. Gome. in l. 40. Tauri, numer. 82. & 86. Sed mea sententia nec princeps, nec summus Pontifex sine causa, instituentis voluntati derogare possunt, maximè cum preiudicio tertij, ex multis sup. deductis & proximè deducendis: & ex Bart. in l. fi. C. si contr. ius. Et in praxi obseruabis vt quando agitur de relictis pijs, petatur dispensatio à summo Pontifice: quando verò de maioratu vel relictis magis honoris & memoriæ quàm pijs, petatur à principe: ex DD. in d. Clem. & in d. locis: & ita Bal. in c. 1. col. fin. nume. 11. de alien. feud.

20 Infertur etiam ex sup. deductis, quo ad iustitiã & honestatẽ nihil facere, q̃ princips auferẽdo iùs vel dominiũ alicui, vtatur clausulis, [nõ obstante: ex certa scientia: proprio motu: de plenitudine potestatis:] quod

quod enim sine illis clausilis iustè fa cere nequit, ijsdem adiectis iniquũ esse non desinet: id enim ratio osten dit, id etiam euincunt iuris regulæ: verba enim rei veritatem non mutant, vt notissimũ est: facitq; in proposito doctrina tex. & Bart. in. l. Seius. 27. ff. ad leg. falcid. igitur clausulę illę tantũ inducent maiorem significationẽ volũtatis alioq; effect⁹ circa solennia in rescriptis exprimẽda, vt per Dec. cõs. 341. magis terrebũt & impellent iudices ad executionem, non autem iustificabunt quod de se iniquum est, nec iustam potestatem principis augebunt, aduersus glo. & omnes ineptè contradicentes in. l. fin. C. si cont. ius: contra Paul. & alios in. l. si testamentum, C. de testamen. contra Bal. in. l. fin. nu. 4. C. sentent. rescin. non pos. contra Alexã. consil. 216. nu. 16. lib. 2. & in. l. si quis iniquũ. §. is pro quo, num. 6. ff. quod quis. iur. contra Curt. iun. d. cons. 1. nu. 26. cõtra Isern. & Afflic. nu. 112. & seq. in. c. 1. de prohib. feud. alien. per Federi. contra Feli. in. c. nõnulli, num. 8. de rescrip. contra Dec. cons. 269. col. 4. & seq. contra eundem cons. 390. nu. 13. & sequẽ. contra Alcia. reg. 3. præsump. 11. cõtra Panor. cons. 84. col. 2. li. 1. comprobaturq; hæc traditio ex. c. cùm ad monasterium, in fi. de sta. mana. ibi. [vt nec summus pontifex licentiam indulgere possit:] quæ verba eleganter explicat Couarr. in. c. 2. ad fin. de testam.

21 Infertur similiter ex prædictis verius dicendum cõtra plures, vt princeps non possit magis tollere defensionẽ parti in causis ciuilibus quàm in criminalibus. Item vt sicut DD. fatẽtur cõmuniter, principẽ nõ posse procedere inaudita parte in criminalibus, ita etiam in ciuilibus: vtrobiq; enim viget firmissima illa ratio ne ius tertio competẽs auferatur, item ne cui fiat iniusticia: vt merito damnãda sit differentia quam in hoc inter causas criminales & pecuniarias malè constituit Bal. in. l. 2. §. si is pro quo, & ibi Ias. num. 7. ff. quod quisq; iur. & Curt. nimis commendans in repe. l. admonendi, num. 327. quod ex Bald. & Albert. refert & sequitur Matth. Afflic. in. c. 1. nu. 77. qui success. teneã. lib. 1, feud. Idem Afflic. in libr. 1. consti. rub. 51. §. item dura, numer. 3. & idem Afflic. decis. 391. nu. 9. & Paris. cons. 2. num. 157. libr. 2. & Felin. in varijs locis, vt eum & alios refert Hippol. in. l. vni. num. 170. C. de rap. virg. & in pact. crimi. §. oportunè, numer. 61. & Dec. in rub. de appella. numer. 10. versi. sexto: ex quorũ numero satis apparet id receptũ esse. Sed ex sup. dictis nullo pacto sustineri potest, & manifestè repugnat alia recepta sententia, quæ habet non posse principem etiam in causa ciuili citationem tollere, vt indistinctè notat Panor. in. c. cũ olim, & ibi late Feli. num. 12. de re iud. ampliãtes id, vt neq; etiam de plenitudine potestatis: quod vt veriùs & receptiùs tradit Anto. Capi. decis. 69. nu. 26. licèt Feli. variauerit, vt ibi refert, late Hippol. in rep. l. de vnoquoq;, ex num. 10. ff. de re iud. licet aliqui variauerint, vt etiam ibi refert Alexand. nu. 12. & ita Cur. Sen. cons. 49. num. 92. & seq. licèt ibi male videatur repetere differentiam inter causas criminales & ciuiles. Sed melius in omnibus hoc probat Soci. consil. 120. nu. 3. & nu. 10. & seq. versi. sed præmissis, li. 3. Qua in re dd. vt diuersa tradere videtur, vbi causa coram alio est discutienda: vel quando coram eodem principe: licèt Hippol. non aduertat, quod colliges ex relatis ab eo & à Ias. in. l. necquicq̃. nu.

29.ff.de offi. procós. Maran. de ord. iudi.7.par.nu.10. pagina mihi. 354. & tamen ad id requirũt causam in principe:& ita Anto.Nicel. cõcord. 52.in.7.fallẽ.quod intelligas in citatione ad noticiã iudicij & defensionem:secus autem decitatione ad audiendam sententiam, hæc enim authoritate principis facile tolli potest licet vtroq; iure vt necessaria tradatur:ita Anto.Capic.decis.1.nu.36.& vltra eum ex Bal.notat eleganter Deci.in.c.ex parte.2.col.7. vers.& ista limitatio,de offi.deleg.

22 Neq; difficultatẽ faciunt iura quę loquuntur de causa à principe commissa,cum clausula appellatione remota,maximè tex.in.l.1.§.interd.ff. à quib.appel. nõ lic.vbi Bar.& Imol. latè,& latius Phil.Franc.in.c.pastoralis,de appella.Feli. & Rip. in.c. 1. de rescrip.quæ iura etiam in causis criminalibus necessario intelligi debent ex prædictis,contra Dec. in. d. rub.de appel.col.6.nu.10.vers.sexto: Hippol.in.d.§.oportunè,nu.60.cum sequent. putantes causam criminalem non posse committi appellatione remota. Contra quos est generalis litera.d.§. interdum, iuncta vulgari regula.l. de prætio. ff. de publicia.& magis ex text. in.l.1. §. penul. ff.de aleæ lus. nec facile admitti debet differencia inter causas ciuiles & criminales,cùm ęquari soleant,vt ex Bart. & pluribus deduxi in commentar. l. 1. C.de bon. mater. carta. 124.col.2.& notat Alexan.in.l.2.nu. 8.ff.de re iud.Et apud Lusitanos habetur ea æquiparatio Ord.lib.5.titu. 1.ad fin.& in extrauan.ord. iudi. & deniq; ante & post.d.§.interdum, loquuntur l. C.de causis criminalibus, vt.l.non tantũ.ff.de appel.l.1.ff.quã. appel.sit.l.1.ff.nihil non. appel. pen. Sic igitur intelligi debet tex.d.§.interdum.

Dixi ea iura loquentia de appellatione remota non obstare,nec ex ijs probari,defensionem à principe tolli posse: DD. autem anxiè laborantes tandem respondent, distinguendum esse inter defensionem naturalem & ciuilem, quasi appellatio sit defensio ciuilis,ideoq; à principe tollatur, vt resoluit Imol.in. d. §. interdũ,col.14.Felin.& Dec.in d.rubr. de appel.ijdem Feli.& Dec.nu.3.in.c.1. de rescrip.Maran.de ord.iudi.6.par. nu.329.pag.mihi.631.de quo melius agit Couarru.in quæst.prac. cap.24. nu.6.char.114.

Quæ cõciliatio & distinctio parũ tuta est, cum ex sup. dictis constet etiam defensionem iuris ciuilis non posse iustè à principe tolli:vnde verius dicendum videtur, appellationem propriè non esse defensionem, & ideò remota appellatione non tollitur defensio,quę propriè est vt reus plenè audiatur & ei iustitia fiat, iuxta Clem. pastoralis, de iudic. An autem sint plures instantiæ seu plura tribunalia,merè arbitrarium est,nec respicit iustitiam causæ:nemo enim scire potest an rectius in prima instantia vel in secunda iudicetur, vt bene videtur aduertere Rebuf. in.1. tom. ad.ll.Galla. pagin.308. nu. 35. atque ita constat, remota appellatione non tolli defensionem naturalẽ neq; ciuilem:constat item nõ fuisse tam anxiè à DD. laborandum circa eam obiectionem.

23 Non tamen negauerim ex duobus iniquis iniquius esse defensionẽ tollere in criminalibus, putarem etiam (aliqualiter saluando traditionem DD.) leui ex causa posse principem tollere aliquas exceptiones ditorias parui momenti, non respiciẽtes merita causæ, pro vt exceptionẽ

 pro-

procuratoriam militis vel fœminæ, vel exceptionem feriarum: argum. tex.in.l.si fideiussor.29.§.quędam.ff. mand. per quem hoc not. Bal. in. c. cum venissent,in fin.de testib.& Ias. in.l. pactum inter hęredem, nu. 17. ff.de pact.

Secus autem in exceptione perēptoria quę à principe tolli nō potest, l. causas.C.de transac. idemq; in exceptione pacti de nō petendo ad tēpus, quia continet interesse notabile quæsitum ex conuentione, vt colligitur ex glo.in.d.§.quædam, iūctis sup.dictis:idemq; verius puto in exceptione ordinis,vt scilicet prius alter excutiatur: continet enim iuris beneficiū magni momēti, quod nemini auferri debet, iuxta sup.deducta,&regul.l.4.§.si quis condēnatus. ff.de re iudic.quod alibi plenius tracdo contra quàmplures malè intelligētes glo.l.si mancipiū.§.1.ff.de euictio. Sic verius puto separādam esse recusationem ab appellatione, difficilius enim tolletur recusatio: & regulariter non poterit princeps committere causam remota recusatione,ne per obliquum iustitia euertatur:contra plures DD. æquantes appellationē & recusationem, quos refert Hippol.singu.292.& Pręposi.in. c.postremo,de appel.Melius tractat Dec.in.c.ad hæc,col. fin. de rescrip. & in. c. cum inter, numer. 11. de excep.

Cōcederem etiam dd. posse principem facilime dispensare circa dilationes,ex notat.à Dec. in. d.c. cū sit Romana, nu.4. de appel. Cauēdum autem est ab eod. Dec. & multis alibi periculose tradētibus principem posse tollere defensiones, vt Dec. not.in.c.ex. parte.2.col.3. in vlt. notab. nu.4.de offi. delega. & DD. in. l.3.§. si is pro quo. ff. quod quisque iur. id malè deducētes ex illis iurib. ibi,quæ (si bene expendantur) contrarium probant.

24 Infertur tādem omnino reijciendam & extermināndam esse inhumanam illam multorū traditionem, cū principi tribuūt plenissimam vel absolutā potestatem, eā ab ordinaria distinguētes, vt ex illa omnia possit: vtq; facta mentione talis potestatis nulla exceptio obijci valeat:quod inter alios acerbius scripsit Ange. in l.item si verberatum.§.1.ff.de rei vēdict. Panor.cons.84.lib.1. Bal.in.l.2. col.6.nu.39.C.de seruit.&aqu. Alexan.1.cōs.216.nu.24.lib.2. Dec.plures referens cons.269. col.4. vers.& etiam:idem Dec.cons.498.num.24. cum seq. Hippol. in repet.l.de vno quoq;,nu.16. Afflict. in.c.1.§. similiter,nu.42.de cap.qui cur.vend.in.3. feu. Anto.Capi.decis.166.nu.10. Gozadi.cons.5.num.25.& seq.Ias.cons. 107.colū.2. lib.4. Castal. in tracta.de Imperat.quæst.98. & copiosius quæstio.110.

In quo scribentes ipsi mirè variāt, aliqui prorsus improbātes, vt infra: alij intelligentes eam absolutam potestatem dum modo princeps læsionem resarciat: & ita Dec. in. c. quæ in ecclesiarum,nu.25.de constit.Cagnol.in prohœm.ff. nu.42. & ita cōmunem opin.procedere inquit Bellon.cons.2.nu.9. Alij distinguunt inter magnum & modicū damnum, vt tanquàm receptius videtur tradere Alex.in.l.2.§.is pro quo,num.7.ff. quod quisq; iur. Alij vacillant,vt Ias. in.l. Barbarius, nume.35.ff.de offic. præto. quæ DD. varietas satis indicat non veram nec tutam esse hanc suam traditionem de absoluta potestate.

Anteq̃ verò tota ea traditio damnetur, aduerto cōtra Alex. in iustitiā non

non cessare etiam in modicis: vt in. l. & in maioribus, C. de appella. Similiter aduerto cōtra Dec. Cogno. Bellon. non cessare eādem iniustitiam, si absq; iusta causa princeps auferat alicui inuito rem, licet eius valorē soluat: iam enim ex violētia libertatem tollit, iniuriamq; infert, contra tex. in. l. extat. ff. quod met. cau. non leue enim interesse volūtatatis censetur, argum. text. in. l. fin. ff. de vsu & habit. quem not. Bart. in. l. si filius qui patri, nu. 4. ff. de vulg. glo. & Paul. in. l. cum seruus. ff. de condic. ob caus. optima glo. in. l. quanuis melius. 9. ff. de vsufr. Alex. cons. 55. in. fi. lib. 2. idque probari satis videtur ex sacra pagina. li. 3. Reg. vbi nec data pecunia Regi licuit subditi vineam occupare nisi eo consentiente: & vis illata acerrimè à Deo punita fuit.

25 Generaliter autem absolutæ potestatis nomen iuri cōtrarium, & omnino à iureconsultis ablegandum, rectè & eleganter tradit Couarr. d. lib. 3. resolut. capit. 6. col. 8. cùm ad iuris tractationem nihil pertineat quod princeps vi & terrore potestatis facere potest: & vltra Couarr. idem inquit Molin. ad Dec. in. d. c. quæ in ecclesiarū, litera. t. & ante eos Fortu. in. l. Gallus. §. & quid si tantū, nu. 290. vers. ego verò, & nu. 301. & sequent. & num. 311. vbi eam potius appellat plenam peccandi potestatem: & ita in principe absolutam eam potestatem negat Alcia. in. l. censere. cxj. ff. de verb. sign. idē etiā satis colligitur ex Bart. in. l. fin. nume. 2. ad fin. C. si cont. ius: ibi, [Deus non dedit eis iurisdictionem peccandi nec auferendi alienum:] quod etiam colligitur ex eod. Bart. in prohæm. ff. & ibi Alber. nu. 12. in fin. cum sequen. idem apertè tradit Afflic. lib. 1. consti. rub. 40. numero. 5. Imò ex potestate absoluta magis diceretur tyrannus, vt sentit Corras. in repet. l. frater à fratre, nu. 71. ff. de cōdic. indeb. qui debuit citare bonam glo. in clem. 1. de Baptis. vbi loquitur de principatu & tyrānide: quam not. Io. Imol. in rub. ff. de verb. obli. col. 4. idē notabiliter probat Bal. in. l. decernimus, nu. 3. C. de sacros. eccles. & alibi dicit Bal. in. l. Emilius, col. fin. ff. de minor. [magnus est Cæsar, sed maior ratio & veritas:] & Afflic. lib. 1. cōstit. rub. 51. §. itē dura. ad finē fol. 127. Nec DD. sibi constant cùm ex vsu talis potestatis tradunt principem grauiter peccare: vt agnoscūt Bal. in. d. l. 2. & plures iam citati, & ex Isern. & Innocē. tradit Capic. decis. 166. nu. 12. eaq; potestas absoluta in bonis subditorū non Christiani principis sed Turcarum tyranni esset, vt tradit D. Soto lib. 4. de iust. & iur. quæst. 4. art. 1. col. 4.

Eleganter etiam hoc probat Cicero lib. 3. offic. ibi, [nulla nobis cum tyrannis societas, sed potius summa distractio est:] Idem Cicero, 3. de legib. de simili potestate ait, [mihi quidem pestifera videtur, quippe quæ in seditionem nata sit.] Similiter Aristotel. 3. polit. ca. 12. secundum versionem Perionij, [nunc de absoluta regia potestate, in qua ex libidine sua Rex gerit administratque omnia.] Scitè autem & eleganter Regis & Tyrnani discrimen describit idem Aristote. libro. 5. capitul. 10. & inter alia subdit, [Est Tyranno voluptas proposita, Regi honestas.] huc spectat grauis Salustij sententia, [in maxima fortuna minima debet esse licencia:] Alia præterea Aristotel. aurea sententia, d. libro. 5. polit. capitul. 11. [quo minor potestas eorum est qui imperant, eo diuturnius stabiliusq; stat imperiū:]

 &

& inferiùs, [vna ratio euertendi regni in eo poſita eſt, ſi imperium ad tyrannidem acceſſerit:] huc etiam pertinet Ennij carmen. [Pellitur è medio ſapiẽtia, vi geritur res.] quod refert Lactanc. de iuſtitia capit. 1. & omnino menti commendanda ſunt quæ idem Lactan. tradit. d. lib. cap. 6. & cap. 9. [Et iuſtitiæ proprium eſt alienum non attingere:] vt ex Carneade refert idem Lactan. capit. 17. & Plato dialog. 1. de Repub. vel de iuſto inquit, [neq; boni lædere eſt, ſed eius contrarij,] & ſtatim, [non igitur iuſti opus eſt nocere amico vel alteri cuiquàm, ſed contrarij eius iniuſti] & dialo. 9. [conſtat nullam ciuitatem tyrannide preſſa eſſe miſeriorem, nullamq; Rege gubernata beatiorem eſſe.] Quibus verbis ſigficat Plato, Regis nomen iuſto tantum congruere: Sed & D. Auguſti. de Ciuitat. Dei, libro quarto. capit. 4. grauiter inquit, [remota iuſtitia quid ſunt regna niſi magna latrocinia?] & beat. Gregor. in regiſt. [Summum in regibus bonum eſt iuſtitiam colere, & ſua vnicuiq; ſeruare, in ſubiectos non ſæuire, non ſinere quod poteſtatis eſt fieri, ſed quod æquum eſt cuſtodire] & Diuus Ambroſius. libro quinto, epiſto. ad Valent. Imper. [hoc intereſt inter bonos & malos principes, quòd boni libertatem amant, ſeruitutem improbi.]

26 Ex proximè deductis & ex alijs de quibus in his illationibus, rectè expenſis ſatis liquere videtur (quod in principio diximus) cùm alicui dominium vel ius ſuum aufertur, non tantum ius ciuile vel humanum ſcriptũ offendi, ſed etiam naturale & gentium, imò & diuinum: quibus repugnat iniuria vel iniuſtitia.

Hoc autem quoad ius naturale & gentium probatur ex I.C. in l. nam hoc natura. 14. vbi glo. citat concordantes. ff. de condic. indeb. cum ijs quæ dixi ſuperius cap. præceden. ad. l. 1. ff. de furt. Idq; oſtendit reg. iuris in l. iure naturæ. 207. ff. de regu. iur. & ibi Dec. probatur etiã manifeſtè ex definitione iuſtitię, de qua Vlpia. in l. iuſtitia. 10. ff. de iuſti. & iur. & Iuſtitia. in princ. Inſtitut. eod. quatenus eam appellat perpetuã & conſtãtem in id, vt ius ſuum vnicuiq; tribuatur: quaſi ea lex ab initio creati orbis & natura ipſa ſemper fuerit: idẽ probat I.C. in l. 3. ff. de iuſt. & iur. ibi, [cum inter nos cognationem quandam natura conſtituerit, conſequens eſt hominem homini inſidiari nephas eſſe.] Quod probat Balduin. Inſtitu. de iuſti. & iur. ad fin. & non ſemel Connan. lib. 1. cap. 1. & 2. ſola enim duce natura norunt omnes iniuſtũ eſſe alterum lædere. Id etiam probat Budæ. in d. l. iuſtitia: hoc indicat ratio ipſa naturalis. Hoc ſatis probat D. Auguſtin. de ciuitat. Dei lib. 19. cap. 4. ibi, [Quid iuſtitia, cuius munus eſt ſua cuique tribuere, vnde fit in ipſo homine quidam ordo iuſtus naturæ.] Hoc probant Plato. & Ariſtot. in locis citatis nu. præcedẽ. ſpeciatim verò celebratiſſima illa Platonis ſententia aſſerentis hominem non vt ſibi ipſi tãtum, ſed & vt alijs proſit, natum eſſe: vt refert D. Ambroſi. officior. lib. 1. capit. 28. idem probat Diu. Ambroſi. 1. officior. capit. 46. & libr. 3. cap. 4. ibi, [naturam violat qui alteri nocet,] & ibi, [aduerſus naturam eſt, aliena ambire:] probat etiam Ariſto. 3. politic. cap. 12. ſcribens Tyrannorum imperium & alia, quæ modum tranſeunt, naturalia non eſſe, ſed magis repugnante natuta fieri.

Eadem ſentẽtia magis probatur à

Cice

Ciceronem in multis locis: expressim verò lib. 3. officior. ibi, [Neque vero hoc solum natura id est iure gẽtium: sed etiam legibus populorum: quibus in singulis ciuitatibus Respub. continetur: eodem modo constitutum est vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumen esse ciuium coniunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio vinculis, damno coercent: Atque hoc multo magis exigit ipsa naturæ ratio: quæ est lex diuina & humana, cui parere qui velit (omnes autem parebunt, qui secundum naturam volunt uiuere) nunquàm committet, vt alienum apetat, & id quod alteri detraxerit sibi assumat.] Et proximè, [Detrahere autem alteri sui commodi causa, magis est contra naturam.] Id aperte ostendit Cicero ibidem subdens, [Ex quo efficitur, hominem obedientem naturæ homini nocere non posse:] Sed multo apertius & significantissimè, idem Cicero paulò inferius dicens. [Quod si ita est, vna continemur omnes lege naturæ: idque ipsum si ita est, certè violare alterum, lege naturæ prohibetur.] Non potuit quod prętendimus manifestius dici: Idem Cicero. lib. 3. de finib. pulchre officia & virtutem proficisci ab initijs naturæ probat: & lib. 5. latiùs probans, quod retulimus ex Iurisconsul. in dict. l. vt vim, esse natura inter homines coniuctionem quandam, vt alter alterum lædere non debeat. idque non semel iustitiæ proprium esse inquit multis elegantissimisque verbis nempe suis, quæ ibi legi possunt: id tamen refero quod ibi subdit, [Bonum appello quicquid secundum naturam est, quod contra malum.] Idem Cicero lib. 1. de legib. id sæpè significat, multis ostendens illam hominum coniunctionem quæ inter omnes firma esse deberet, si deprauatio cõsuetudinum, si opinionum vanitas animorum imbecillitatem non torqueret & flecteret: subdit ibidem Cicero. [Ita fit vt nulla sit omninò iustitia, si neque natura est.] & inferiùs, [Nos legem bonam à mala nulla alia nisi naturæ norma diuidere possumus.] & inferiùs: [Est enim virtus perfecta ratio, quod certe in natura est.] & deinde: [Quare cum bonum & malum natura iudicentur: & ea sine principia naturæ, certè honesta quoque & turpia simili ratione iudicanda sunt.] Nec grauabor eiusdem Ciceronis verba. lib. 2. de legib. referre: [Erat enim ratio profecta à rerum natura & ad recta faciendum impellens, & à delicto reuocans, quæ non tunc demum incipit lex esse scripta, sed tunc cum orta est.] Ex quibus liquet quod prætendimus, & ex eisdẽ explicari potest q̃d inquit Iuriscõsul. in l. seruus ea lega. ff. de seru. export. ibi, [beneficio hominem affici hominis interest.]

Ex eisdem verò manifestè sequitur quòd secundum proponebam, auferre alicui ius suum repugnare iuri diuino rationique diuinæ legis, quod probatione nõ eget, maximè inter eos qui verã religionem colũt, cùm ex pręcepto teneamur diligere proximum vt nos ipsos, & eius rem nec facto nec animo auferre, Matth. 22. & sentẽtia seruatoris nostri. [Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, hæc est enim lex & prophetæ]: Matth. 7. Lucæ. 6. tradit D. Augusti. lib. 19. de ciuita. Dei, cap. 14. Abeant ergo qui iniquè aiunt principem auferendo rem alicui, scriptũ & ciuile ius tantũ offen-

offendere, non naturale nec diuinũ, cum multo magis hæc violet: & consequẽter retorquetur fundamẽtum quod nostros fefellit, qui cũ agnoscunt non licere principi violare ius naturale vel diuinũ, perpetuò id retinere debebant: cũ alicui absq; iusta causa res sua aufertur, quocunq; iure sibi legitimè quæsita, quia semper in eo naturale ius & diuinũ offenditur, vt manifestè constat ex predictis.

27 Licet autem princeps superiorem in terris non habeat, necessaria fuit veritatis indagatio circa eius potestatẽ: Nec prędicta effectu carebũt, nisi principatus in tyrannidem vertatur. Primò enim pars quæ læditur ex præscripto rem suam ei auferẽte, audiri debebit ab eodem principe melius informando. Similiter eodẽ principe iustitiã negãte poterit pars læsa apud summũ Põtificem cõqueri. Sic etiam successor talis principis emendabit eius iniquitatẽ, & rescindet acta quæ emanarũt ex rescripto vel iussu auferente parti rem suã: vt hoc bene & breuiter probat Fortun. in l. Gallus. §. & quid si tãtũ, nu. 305. deficiente enim iustitia apud potestatem secularẽ, oppressis succurri debet ab ecclesia & summo Pontifice. c. licet. c. ex tenore. c. ex parte, de foro compe. insignis D. Nauar. in c. nouit. 3. nota. & 28. corol. & 6. nota. de iud. & de successore reuocãte iniquè factũ ab antecessore. c. vno, qui succ. ten. & ibi Affli. numer. 49. & numer. 98.

28 Addo etiã facilius remedium, vt pars quæ læditur ex tali rescripto, obijciat iniustiã rescripti, & læsionem iuris sui: ita enim impediet executionem iniqui iussus, iuxta. c. si quãdo, de rescript. & l. si vẽdicari, C. de pœni. quam l. extollit Ias. in l. debitoribus. col. fin. in princip. ff. de re iudi. Zas. in l. cũctos populos, 2. lectu, nu. 12. C. de sum. trin. Dec. in c. cùm teneamur, nu. 3. & sequen. de præben. Dec. in l. quicquid calore, in fin, & ibi Cagnol. ff. de regu. iur. Hippo. in. l. 1. §. si quis vltro, nu. 46. ff. de quæst.

Hoc autem generalius & vtilius probatur ex responso Constan. in l. 4. C. si contra ius, cuius aurea verba habent, [Et si non cognitio sed executio mandetur, de veritate precum inquiri oportet: vt si fraus interuenerit, de omni negocio cognoscatur.] Vult igitur lex, vt quamuis in rescripto committatur executio, audiri debeat pars obijciens vitium aliquod precum seu informationis: vt ita executio impediatur, & Iudex cui cõmittebatur executio, cognoscet etiam de impedimentis & obiectionibus aduersus rescriptum: & ad hoc illam l. dicit singularẽ, & se alibi nescire in vtroq; iure, Ia. ibi, ante nu. 1. cui adde bonũ tex. (cuius nec glo. nec alij ibi meminerunt) in l. 2. in 2. parte C. de dilation. Nec cõtra rescripta negatur audientia in Lusitania à grauissimis referẽdarijs, qui ad principis latus iustitiæ præsunt: de quibus habetur lib. 1. ordin, titu. 3.

Vera autem & propria ratio. d. l. * & si nõ cognitio, ex mẽte Paul. Cast. ibi, deducenda est ex doctrina. l. meminerint, C. vnde vi: ne scilicet ex rescripto vel iussu principis parte inaudita, sequatur iniuria ideoq; diuersum est vbi post causam cognitã & discussam committeretur executio, secundùm scriben. Et in specie Paul. Cast. in l. si prætor. nu. 8. ff. de iudici. Nõ autem petẽda est ratio ad. d. l. ex regula. l. 2. ff. de iurisomni. iud. nam & verba & forsan mens principis solam executionem respiciebant, ratio tñ & æquitas iuris id restringit: atq; ideò nõ videtur rectè aduertisse

Bart.

Bart. in. l. à diuo Pio, nu. 4. ff. de re iu-
di. dū ad. d. l. assignat rationē ex reg.
d. l. 2. licèt cum Bar. transeant cæteri,
& Panor. in. c. de cætero, de re iudic.

29 Infertur ex sup. dictis ad frequen tissimam periculosamque plurimorum traditionem, qua indistinctè dici solet Papam habere liberam & absolutā potestatem ad libitum in beneficialibus, in quibus domini Canonistæ, & cū eis nostri, apertè tradunt, non requiri causam ad prouidendū nec ad reuocādum: & maximā summi Pontificis potestatem specialiter ampliorem faciūt in beneficialibus: vt tradit Feli. in. c. quę ecclesiarū, nu. 40. & ibi Dec. nu. 26. qui citant innumeros ad eam absolutissimā potestatem dandi & auferendi beneficia & Episcopatus absq; causa vel satisfactione: & hoc vt receptissimū tradit Ripa lib. 2. respōs. capit. 19. nu. 5. & Gome. in regu. de non toll. iur. quæsi. q. 1. col. 3. ver. nā in beneficialibus, Ias. in. l. Barbarius, nu. 43. ff. de offic. præt. Barba. de prę stā. Cardi. q. 1. nu. 14. Bal. in. l. rescripta, nu. 7. ad fi. C. de praeci. imper. offer. Gigas de pensio. q. 10. nu. 4. &. q. 37. col. 1. Soci. cons. 13. nu. 34. li. 1. Selua de benefic. 2. par. q. 1. nu. 42. Citant omnes ad eam conclusionem. c. 2. de prębe. in. 6. & clem. 1. in fin. vt lite peden. Plures etiam arguunt ad hoc ex eo q̄ beneficia sint ordinata iure positiuo, vt per Gig. d. q. 37. num. 4. Alcia. reg. 3. præsump. 8. nu. 2. Cazialup. de pens. q. 19. nu. 30. & Ripa in. d. c. Et inde inferūt illud de potestate priuandi à beneficijs & Episcopatu, cum glo. c. fin. 9. quæst. 3. quàm vt receptam extollit Ias. in. d. l. Barbarius nu. 43. Gigas de pensio. q. 10. numer. 7. & alij de quibus sup. & relati à Feli. in. d. capit. quę in ecclesiarum, numero. 42. Similiter inferunt quòd in beneficialibus potest Papa procedere parte non citata nec audita, Panorm. in. c. inter quatuor, de maior. & obedi. Selua. de benefic. d. 2. par. q. 1. nu. 43. Paris. cons. 5. nu. 85. & nu. 111. lib. 4. Gid. d. q. 37. nu. 3. & hoc ex præcedenti sequeretur, iuxta regu. l. qui potest inuitis. 27. ff. de regul. iur.

30 Sed hæc quæ receptissima multis videntur à non paucis improbātur: in primis verò in his incidit duplex inspectio, prior circa prouisionem beneficiorum: altera circa priuationem: In prouisione beneficiorū procedere videntur dict. cap. & d. clem. dum asserunt habere summum Pōtificem plenissimam potestatē: idq; sonat verbum [disponere,] quo illa iura vtuntur. Et in electione seu prouisione eadem iura explicat D. Soto de iustit. & iur. lib. 3. q. 6. artic. 2. pag. 260. col. 2. vt verba plenissimæ potestatis tantum significent non esse in terris ei superiorem: Addo text. in. c. patet, & cap. nemo iudicabit, & cap. facta. 9. quæst. 3. nemo enim de factis summi Pontificis iudicare potest, vt ibi: Si autem Papa iniustè prouideret, præferendo indignos & malè consulendo ecclesijs, id esset contra dictamen & rationem naturalis & diuini iuris, secundum sup. tradita: quæ iuuantur ex glo. in. l. penult. ff. de hæred. instit. quòd maior dignitas & eminentior qualitas personæ, minorem licentiam præstat ad iniqua: & ibi not. Bald. & bonus tex. in cap. homo Christianus, & in cap. si Papa. 40. distinct. Sic D. Ambros. de dignita. sacerdo. cap. 3. [magna sublimitas magnam debet habere cautelam: honor grandis grandiori debet sollicitudine circumuallari: Cui plus creditur plus ab eo exigitur.] Plenitudo ergo potestatis & libera potestas. S. P. in bene-

nefi-

neficialibus respecit facultatem illã cõferẽdi vt sibi placuerit, cum nemo ei contra ire valeant, non autem vt illicita prouisio desinat esse iniusta: Sicut in concessionibus principum circa honores & officia in Repub. Libera etiã potestas in illis iurib⁹ dicetur, quia ab alio nõ pendet, nec aliũ spectat, arg. l. 1. C. de sacros. eccle. cũ alijs quæ adduci possent: Quæ consideratio aliqualiter etiam viget ad priuandum & reuocãdum: solus enĩ Papa ex causa potest, vt notabiliter deducit Pano. q. 1. col. 7. versi. ex quibus: & ita illa iura melius intelligentur quàm per Rip. in rubr. de constitut. num. 15. Et circa prædicta ad. d. clem. & d. c. ne verba illa amplissimę potestatis, inducere possint vt iniustum iustificetur, obstante dictamine & ratione naturalis & diuini iuris: vltra iam citata conducunt que egregiè tradit in hæc verba Cicero lib. 1. de legib. [quòd si tanta potestas est stultorum sententijs atq; iussis, vt eorum suffragijs rerum natura vertatur, cur non sanciunt vt quæ mala perniciosaque sunt, habeantur pro bonis & salutaribus?] Et hoc est quod sentit tex. in. §. sed naturalia, Institu. de iure natu.

Altera inspectio est circa priuationem & reuocationem, in qua tutius videtur (salua correctione S. M. ecclesiæ) contra glo. & innumeros

* sup. relatos: vt summus Põtifex nõ possit sine iusta causa priuare quem Episcopatu vel beneficio canonicè obtento, nec id sacrosanctam maximamque in terris potestatẽ. S. P. minuit quod satis probatur ex sup. traditis circa principes & subditos, etiam in ijs quæ ab ipsis principibus donata fuerunt: facit text. in l. 5. C. de reuocat. donat Et hanc veriorem sententiam probant multi, inter quos Cardin. relatus à Féli. in. d. c. quæ in ecclesiarum, numer. 42. vers. sed dominus: & idem sequitur ibi Féli. alios referens, tandemque id dicit receptius numer. 43. ibi, [& communiter dicitur.] & hoc vult Bald. (sibi ex more contrarius) in. c. 1. nu. 1. versi. & est argu. de natur. feud. Hoc etiam manifestè probat in beneficialibus & Episcopatu Innocen. in. c. nisi cum pridem, col. in fin. vers. nos dicimus, de renunc. in ijs etiam exigens in priuatione causam & satisfactionem. Et ita eruditè & copiosè consuluit Roman. consil. 345. & copiosiùs Panormit. omnino videndus, in. d. quæst. 1. quos sequitur Ioa. Cerier, in tracta. de primogen. libr. 3. quæst. 7. num. 15. vbi alios refert: & ita dixit Hern. quem refert & sequitur Molin. ad Decis. in. d. c. quę in ecclesiarum, litera. v. idẽ ad Alex. cõs. 101. nu. 6. lib. 7. Et in priuatione vel reuocatione ita respõdebat Barba. quem sequitur Gome. (sibi repugnans) in. d. reg. de nõ toll. iur. quæsi. eadem. q. 1. vers. [putarẽ:] idem sentit apertè D. Soto, vbi sup. & Cosmas in. 1. par. fol. 172. & nemine ex his relato ita securè scribit probus ad Monachu. in. d. c. 2. de præbẽ. in. 6. nu. 11.

Pars hæc verior & omni iuri consentanea, probatur iudicio meo ex vulgari. c. 1. de cau. pos. & propr. vbi summus Pontifex fatetur se non posse procedere contra aliquẽ inauditum: nec eum spoliare. c. nos in quẽquàm. 2. quæ. 1. quæ iura & similia, si cum iudicio expendantur, principaliter ad quæstiones beneficiales applicãda sunt: De his enim frequẽter agitur in decretalib. & decisiõi. iuris canonici: hoc suadet honestas, eui citq; vtilitas & quies ecclesię, quę ex cõtrario quotidie turbaretur: vt merito damnãda sint quæ plures sup. rela-

relati tradebant, & à multis cauendum sit qui in beneficialibus receptissimum putant posse Papam ad libitum priuare & reuocare.

31 Ex eisdem vltimo (pro nunc) infertur ad officia concessa à principe ad vitam vel ad certum tempus, videtur enim tutiùs & magis iuri consentaneum, vt sine iusta causa ante tempus auferri nequeant: secūdum sup. deducta, quę hoc de iure euincūt: plures enim contradicentes (statim allegandi) principaliter argumentantur de beneficijs ad officia, quasi indubitatum præsupponentes, posse summum Pontificem priuare & reuocare ad libitū in beneficialibus. Et eo argumento de beneficijs ad officia vtitur Socin. cons. 53. lib. 3. Dec. in l. fin. nume. 3. C. de pact. Sed ex proxi * mè deductis in beneficialibus, iam retorquetur argumentatio DD. & verius videtur in officijs & dignitatibus secularibus nō posse quem absque culpa priuari ante tēpus: Licet cōtrariū scripserit Bal. in l. rescripta C. de preci. imp. offe. & ex eo & Fab. id tradat Ioan. Lup. de Palac. rub. in princ. suæ repet. de dona. inter vir. & vxo. nu. 7. & Hispan. Xuar. allega. 12. fol. penult. & vlt. & vltra eos tradit Matt. Afflic. in c. 1. verb. potestas, numer. 14. quæ sint rega. lib. 3. feud. qui tamen loquitur tantum in iurisdictionibus: & Thom. decisio. 46. nume. 2. ad quod etiā Albert. Brun. Paul. Cast. refert Boer. decis. 146. nu. 18. vbi in ea q. hoc proposuit. Sed inuolutè tractat nec se explicat: & idē sentit Bened. in ci. Raynucius, verb. duas num. 37. dum tatū excipit casum officij pecunia concessi: ex Bal. in l. qui se patris C. vnde lib. & alijs quos citat: tunc enim est contractus qui principem ligat, ex Panor. in c. nouit, nu. 25. & ibi Felin. nu. 9. de iudic. Alex. cōs. vlt. nu. 20. libr. 4. Anto. Capic. decis. 121. & illud de cōcessione per pecuniam, probat Paul. Cast. in rub. C. de Iust. cod. cōfir. nu. 6. Idē Paul. Cast. in l. digna vox nu. 6. C. de legi. Afflic. decis. 128. nu. 10. Pala. in. d. rub. §. 50. nu. 5. Dec. cōs. 292. nu. 7. Idem Dec. consi. 390. nu. 7. Rubeus in rep. §. quidam recte. l. Gallus. col. fin. num. 211.

Et ita limitabitur magnus rigor Ordinationis apud Lusitanos lib. 1. titul. 76. quæ in omnibus officijs habet, posse e libere à principe auferri: vt scilicet nō procedat in ijs quæ nō gratis sed pretio conceduntur: quod tamen in Lusitania fieri non solet, frequenter autem in alijs regnis. Et communiter id limitatur ne procedat in officijs concessis obseruitia & benemerita, secundum Afflic. in. d. tit. quæ sint regal. §. potestas, nu. 23. & in c. 1. nu. 24. de natu. feud. Capic. d. dicis. 121. nu. 15. & sequen. Hispanus Xuar. alleg. 9. pag. 3. versi. primo. Soci. cōs. 58. nu. 9. li. 1. probat Bal. in l. si dum mihi. ff. de dolo. Pala. in rubr. §. 50. Felin. in c. nouit, num. 12. de iudic. Tiraq. in l. si vnquam, verbo donatione, nu. 13. Sed hoc de remuneratione tutum sæpe non est, & longè aliter resolui debet, vt plenissimè & verè contra DD, scripsi, in commentar. l. 1. in. 3. par. C. de bon. mater.

Hæc omnia magni momenti exactissimè deducta, & quæ sæpissimè Reip. conducere poterunt, doctis & candidis gratissima fore speramus, quòd si delicati quidam liuidi fortasse notent prolixiùs tractatum fuisse, quod obiter incidit, per me licebit semper eis momos agere, & veneris sandalium (vt libuerit) calumniari.

CAPVT TERTIVM.

SVMMARIA.

1 VLtra iam tradita circa. l. 1. ff. de contrah. empt. explicantur uerba. d. l. in. 1. parte in qua I. C. tradit fundamentalia huius contractus.

2 Explicatur quid sit, perpetua æstimatio, apud I. C. in. d.. l. 1. reiecta expositione glo.

3 Quid sit apud I. C. in eodem loco, æqualitas quãtitatis. reiecta expositione Fulgo.

4 Agitur de alijs uerbis I. C. in eadem. l. 1. circa publicã pecunię formã, & infertur ad alias ll. nu. 5.

6 Agitur de alijs uerbis. d. l. circa usum & dominiũ, quorum meminit I. C. loquens de pecunia.

7 Agitur de alijs uerbis. d. l. 1. contra Budæum, & resoluitur cur pecunia uel nummus magis dicatur ex forma & quãtitate, quàm ex substantia uel materia.

8 Explicatur glo. in. d. l. 1. contra aliquos, & declaratur quæ sit iusta causa constituendi maiorem pecuniæ ualorem.

9 Inferaur ad aliqua utilia, & tractantur quæstiones glo. & Bar. an recipiens massam auri uel argẽti satisfaciat soluendo pecuniam usque ad numer. 12. per totum.

13 Sustinetur quædam interpretatio Duaren. contra nouiss. Robertum.

14 Ostenditur contra aliquos, debitorem pecuniæ non satisfacere, soluendo uel præstando massam auri uel argenti.

15 Explicatur quæ conuentio resultet ex datione unius monetæ pro alia, ut sæpe fit cum campsoribus.

16 Sustinetur contra cõmunem opinio Hiero. Butig. ut debitor soluere poßit in diuersa pecunia & diuersi metalli & explicatur Ordinatio apud Lusitanos: & num. 17.

18 Agitur de intellect. l. si ita. 43. & l. grecè. §. si stichum. ff. de fideiuss. & an pro debitore frumenti uel alterius rei ualeat fideiußio iu pecunia, & nu. 19. & 20.

21 Tractatur, quod tempus attendi debeat circa ualorem & æstimationem pecuniæ: & de intellectu. l. cum certum. 20. ff. de auro & argen. lega. contra glo. & omnes, & num. 22.

23 Ad proxima adducitur & explicatur aliqualiter. l. si ita 8. & eius regula. ff. de aur. & arg. & num. 24. ad contractus.

De precio quod uenditionem inducere solet, & in eo aliqua contra uulgares traditiones, & nu. 26. & 27.

CAPVT TERTIVM.

PRopiùs ad materiam emptionis & venditionis, fundamentalia sunt verba I. C. in l. 1. ff. de contrah. emptio. & vltra iam dicta superius in primo capite, necessaria videtur specialior explicatio aliorum verborum I. C. ibi. [Sed quia non semper nec facile concurrebat, vt cum tu haberes, quod ego desiderarem: in uicem ego haberem, quod tu accipere velles: electa materia est, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum, æqualitate quantitatis subueniret. Eaque materia forma publica percussa, vsum dominiumque non tam ex substantia præbet quàm ex quantitate: nec vltra merx vtrumq; est sed alterum pretium vocatur.]

1 Ex his verbis Pauli I. C. multa resultant fundamentalia ad cognionem huius contractus: glo. autem in verb. [materia] exponit [auri vel argenti:] sentiens pecuniam fuisse prius pretiosiori metallo pecussam: quod apertiùs dixit glo. in rub. C. de vete. nummis. potes. Is tamen sensus nec probabilius, nec tutus est, nemo enim compertum habet, nec asserere potest, quo metallo priùs formatus fuerit nummus: vt ex Plinio & Polidor. diximus supra. 1. cap. num. 27. & tradit Molin. in libro de commerc. quæst. 100. numer. 795. imò ex eod. Plin. saltim apud Romanos, pro comperto habetur, priùs in vsu fuisse pecuniam æream, quàm auream, vel argenteam, & tradit Tiraquel. libr. de retrac. ligna. §. 1. glo. 20. nu. 9. & Corras. lib. 3. miscel. c. 13. nu. 2. nec vlla tenus cōtrariū probat. l. vl. C. de vete. nūmis: potest. quicqd male citetur à glo. in rub. eiusdē titu.

2 Dum ait I. C. [publica ac perpetua æstimatio.] glo. exponit, [perpetua id est, generalis, quæ expositio non placet Fulgos. ibi, non aliter tamen explicanti: mihi autē displicet eo quòd I. C. ibi agit de sola pecunia, neq; ea verba alijs rebus applicari possunt. Melius igitur intelligēda videntur de pecuniæ valore, qui fere semper ex pondere & qualitate metalli, æqualis est in omnibus prouintijs. l. ideo. ff. de eo quod certo loco, vbi I. C. Caius hoc de pecunia dicit, diuersumq; de alijs reb⁹. Et ratio hoc comprobat quia pecuniæ æstimatio ex pondere & materia est, vt vsus indicat, & probat. l. 1. (vbi Platea notat) C. de vete. nummis. potes. & ita in proposito accipietur verbū illud, [perpetua,] aliter alibi, vt per glo. §. 2. institu. de satisda. tuto. glo. plenior in l. 1. ff. pro soc. quam extollit Barb. cons. penul. 1.

3 Inquit I. C. in eadem l. [æqualitate quantitatis.] quam vocē statim repetit, quę verba Fulgos. ibi exponit, vt ego proximè exposui alia, de perpetua æstimatione. Mihi vero ea expositio nō placet, ne I. C. notetur de superfluitate incontinenti: sed magis, quia eadē verba tātum respiciūt difficultates permutandi: non enim semper ali⁹ habebat quod alter optaret. Aptior igitur sensus videtur, vt cū I. C. dixerit, venditionem originē habuisse à permutatione, & propter difficultates permutādi inuētū fuisse nūmū, significet illis verbis, [ęqualitate quātitatis,] quod vsu videmus omnia per pecuniā æstimari, & per eam ad æqualitatē reduci in cōmercijs humanis, vt etiā significat I. C. in l. si ita. 43. ff. de fideiussor.

C Sub-

4 Subdit I.C. verba illa, [publica forma.] ex quibus colligebant aliqui secundum Alber. quamcũq; ciuitatem vel Rẽpublicam absq; principis authoritate posse monetã cudere: sed illi malè colligebant, quia verba illa tantũ respiciũt formã ipsius monetæ, quæ forma publica dicitur, ab ipsa Republica, si libera est, vel à principe prouinciæ domino, argu. l. 1. ff. de consti. princ. & ita in hac re solius principis authoritas valet, iuxta glo. receptã in rub. C. de iure Reip. in fi. & l. fin. C. de fals. monet. c. 1. verb. [monetę. quæ sint rega. Panor. in c. quãto, de iure iur. de quo sunt apud Lusitanos Ordinationes Regiæ.

5 Et eodẽ modo accipiẽda sunt multa respõsa Iurecõsultorum agẽtia de pecunia & moneta cuius vsus probatus vel reprobat⁹ erat in Republica. Omnes enim ferè I.C. quorũ extant respõsa in pãdectis, fuerũt sub principibus Romanis lõgè post occupatã monarchiã, excepto Trebatio & vno vel altero. Vñ inferes ad Sceuolã in. l. creditor. 102. ibi, [Respublica vtebatur. ff. đ solut. inferes etiã ad Vlpianũ in. l. elegãter. 24. §. 1. ibi. [reprobos.] ff. de pigno. act. iũcta. l. 1. C. de fals. monet. Nec debuit mirar. glo. in. l. 2. C. de fal. monet. & alibi, aliquã Rempublicã habere authoritatẽ cudẽdæ monetæ. Id eñ vel ex priuilegio erit, vel in Republica quæ sibi leges cõdere possit: diuersum autẽ est in ciuitatibus vel oppidis regni prorsus regi subditis: Licèt etiam de iure Respu. quo ad alia appellẽtur. l. Respu. C. ex quib. cau. maio. l. 1. & seq. C. de iure Reip.

6 Subdit I.C. in eadẽ. l. 1. verba illa, [vsum dominiũq;:] quod intelligo referendũ ad pecuniã & ad alia quę per eã cõparãtur: maximè autẽ nũmis, vel pecuniæ congruit verbum, [vsus,] Sui eñ natura dicitur pecunia semp distractioni parata, secũdũ Philos. & Bal. in. l. fin ad fin. C. de cõpẽsat. p tex. in. l. vxorẽ. 39. vel. 41. §. legauerat. ff. de legat. 3. pecunia aũt recõdita magis dicitur thesaurus, vt in l. si chor⁹. 77. vel. 79. §. 1. ff. de legat. 3. & ppter frequẽtissimũ pecunię vsũ cẽsetur quodã modo seruari nõ posse, & dominos quotidie mutare. §. cõ cõstituitur, Institu. de vsu fruc. c. fin. de pignor. ideoq; in pecunia nõ potuit dari ver⁹ vsus fructus, l. 2. ff. de vsu fruc. ear. rer. de quib⁹ iurib⁹ plura vtilia, & nõ vulgaria videre poteris à me scripta in cõmentarijs. l. 1. in. 2. parte, ex nu. 46. C. de bon. mater.

7 Subdit I.C. [non tam ex substãtia quàm ex quãtitate. Budæus ibi legit, qualitate:] sed ei obstat fides omniũ Codicũ. [quãtitate] eñ legitur etiã in libris emẽdatiorib⁹, vt aduertit Couarr. lib. nũmism. cap. 7. & Molĩ. de cõmer. q. 92. nu. 694. exponẽtes ea verba, vt in nũmis nõ consyderetur ipsa materia ex q̃ efficiũtur, sed quãtitas, id est, valor publicè constitutus ipsi nũmo vel monetæ. Quod etiam tradit Hieronym⁹ Butig. ĩ. l. cũ quid nu. 26. & ĩ. l. q te, nu. 32. ff. si cert. pet. ita intelligẽs. d. l. 1. Sed hoc nõ ita indistinctè procedit, ideoq; rectiùs intelliges cũ Fulg. nõ relato, & cũ glo. in eadẽ. l. 1. verb. [præbet:] nõ ex sola forma & quãtitate, sed etiã ex substãtia & qualitate metalli pecuniã æstimari, eiusq; valorẽ crescere, vt tradit Moli. de cõmer. nu. 703. & 798. Qđ cum vsu & cõi sensu cõstet, nemo id negaret, ideoque immeritò Molin. alios in hoc reprẽhẽdit. Et tandẽ verè intelligitur, pecuniam nõ dici ex materia, vel massa, vel substãtia, sed ex forma & valore ei cõstituto. Ante quã enim publica forma cudatur, nõ potest dici nũmus, sed massa vel metallũ

tallũ, vt probatur ex ſupra dictis, & ex.l.qui falſam.19.ibi, [formare.] ff. ad.l.Corn.de fal. Quod etiam notauit Raph.alibi relatus à Tiraq.de retrac.ligna.§.1.gl.21.nu.14.

8 Aduertendũ etiam eſt ad glo. d.l. 1.verb.[prębet.] vult enim, & ita plures ex ea colligũt, pecuniam ſignatã nõ pluris æſtimari, q̃ æqualis ponderis materiã ex qua formatur: non tamen negat glo. poſſe principẽ ex iuſta cauſa maiorem pecunię valorem conſtituere q̃ valeat metallũ vel materia ad pondus, vt tradit Molin.de commer.q.100.nu.298.& ita ad glo. illã & DD. vitatur repręhẽſio Couarru.d.lib.numiſm.c.7.fol.49.iuſta autem cauſa conſtituendi maiorẽ valorem pecunię, eſt, ne extra regnũ feratur, vt nuper apud Luſitanos conſtituit Sereniſſimus & catholicus Rex Ioan.3.Vſum aũt & cõſtitutiones in valore pecunię attẽdi debere, tradit Afflic.deciſ.90.& deciſ.194.nu.1.

De Ethimologia autem dictionis, [nũmus.] & an duplici.m. ſcribi debeat, agit Tiraq.de retrac.lign.§.30. glo.2.nu.21.cũ Zaſ.conſ.16.ſed latius Iacobus Cur.Brugen.lib.3.con iectural.ad fratrem, cap.23.

9 Explicatis igitur verbis I.C.in.d.l. 1.ff.de cõtrahen.emp. multa iam ex ſup.deductis vtiliter inferri poſſunt, & primò ad quæſtionẽ glo.& Bar.in l.2.§.1.ff.ſi cer.pet.an recipiens maſſam auri vel argenti ad põdus, ſatisfaciat ſoluẽdo in pecunia eiuſdẽ ſubſtantiæ & bonitatis & quãtitatis ad pondus, in quo licèt glo. vacillet, cõmunis opinio eſt cũ Bart.ſecundum Alex.Dec.& alios ibi, vt talis ſatisfactio iuſta dicatur: quod cõfirmatur ex.d.l.1.& ſupra dictis ad eam, q; pecunia omnia reducat ad æqualitatẽ, omniaq; per eam æſtimẽtur.Inde.2. infertur ad.q.glo.& DD.in.d.§.1.an ſufficiat ſoluere pecuniam ad numerum eiuſdem valoris publicè conſtituti, licèt minoris ponderis? in quo plures cum Hugone (à glo.relato) tenent, talẽ ſolutionẽ non ſatisfacere, ſedq; ſufficiat, probat poſt Cin.Bar. ibi, & magis cõmuniter DD.ſecundum Iaſ.nu.5.Ripã, nu.13. Batigel. nu.12.quem vide. Quod etiam alibi probat glo.in.l.ſi quis argentũ, in fi. princ.verb. [æſtimatione.] verſ. [ru dic.] C.de donat.

10 Inde etiã infertur.3.ad iura (quæ præcedentem cõmunem opinionẽ comprobant) in.l.1.§.vlt.ff.de aur.& argẽ.legat.vbi hęres iuſſus dare certum pondus auri vel argenti, ſatisfacit dãdo pecuniã numeratam æqualis æſtimationis: Sic etiã in donatione inquit Imperator in.d.l.ſi quis argentum, ſtatuens pro maſſa, vel pondere ſoluendam eſſe æſtimationem, quæ in loco frequentatur: quod etiã iuuatur ex verbis Imperatoris in.l.2. C.de conſti.pecun.quæ ad hũc modũ intelligi poſſunt ibi, [omnes res in pecuniã cõuerti.] Licèt glo. aliter exponat, vbi etiam Bal. notat.nu.4. q; habens pecuniam cẽſetur habere omnem rem quã vult: de quo multa & faceta tradit Hippol.in.l.1.§.præterea nu.44.ff.de quęſt.& Neuizan. in ſua ſylua nup.lib.4.num.111.& illud Eccleſiaſti.cap.10.[pecunię obediũt omnia,] quod refert Imol. in.c. ſignificãtibus, nu.21.de offic. deleg.

11 Nec valet cõtra cõmunem reſpõſio Hugo.& glo.in.d.l.2.§.1.ff. ſi cer. pet.reſpondentiũ ad.d.l.1.§.fi. & iura ſimilia, vt loquantur in vltimis volũtatibus: replicant enim DD. & nõ malè, quod potius in vltimis voluntatibus præſtatio & ſolutio deberet eſſe magis in forma: Sed vltra eos ꝓ communi, vt talis differentia reijciatur, pondero text.in.l.cũ aurum.20.

 ff.de

ff. de aur. & arg. lega. vbi in ea materia I. C. arguit de relictis ad contractus, inter quæ non facilè assignari debet differentia iure nõ expressa.

12 Sed in prædictis intelligẽdum est, sufficere solutionẽ in pecunia ꝑ massa recepta, dũmodo creditori satisfiat in pẽsa reducẽdi pecuniã ad massam, si eius interest magis põdus illud informę habere: nõ enim solutio fieri debet alio modo incõmodum creditori afferẽte, vt in l. Paulus. 99. & ibi Bar. ff. de solut. Panor. in c. quãto, de Iure iur. quod colligitur ex mente Bar. in d. §. 1. nu. 7. & Pau. nu. 7. Alcia. nu. 11. & seq. prout si valor vel æstimatio ex l. vel cõsuetudine augetur supra valorẽ ad põdus, quicq̃d inuoluat Dec. in d. §. 1. num. 6. post. Alex. num. 2.

13 Ex prædictis infertur. 4. rectè Frãciscũ Duaren. explicare verbũ illud, [quãtitatis,] quo vtitur I. C. in d. l. 1. vt intelligatur pro valore publicè cõstituto nũmis seu pecuniæ signatæ, vt tradit ipse Duaren. lib. 1. dispu. ca. 6. & in cõment. de in lit. iuran. nu. 6. quod etiã alijs iuribus benè probat: licèt, suppresso eius nomine, parùm æquè ei cõtradicat Io. Rob. li. 3. sent. ca. 6. in cuius libro animaduerti, multa eũ contra Duarẽ. tacito nomine, adducere. Ego autẽ in professoribus cuiuslibet sciẽtiæ cũ eruditione cãdorẽ summè laudo. Cõtingit enim sæpe ex liuore & carpẽdi animo, doctißimos etiam hallucinari.

* 14 Infertur. 5. ex prędictis ad quęstionem, si quis debeat certã summã pecuniæ, an satisfaciat soluẽdo massam auri vel argẽti vel metalli, eiusdẽ quãtitatis & qualitatis? Bar. in l. diuortio §. ob donationes, nu. 3. ff. solut. matri. nõ obscurè sentit, posse debitorẽ pecuniæ soluere in massa seu metallo ex quo pecunia illa fit, sicut debitor massæ potest soluere in pecunia: q̃d indicãt verba Bar. ibi, [& è contra.] & ita apertè Ias. in. §. in bonæ fidei, nu. 62. instit. de act. citãs ad hoc securè Bar. vbi sup. Sed nõ relato Bar. cõtrarium probat Dec. in d. l. 2. §. 1. nu. 6. ff. si cer. peta. & cũ eo Alcia. ibi, nu. 12. dicẽs hoc cõmuniter approbatũ: & quasi sine dubio id tradit Butigel. ibi, nu. 17. & ita cũ Dec. Ripa. ibi. 121. vers. cõtrariũ: & mihi verior videtur opinio Dec. contraria autẽ nõ est in vsu, nec allegata obseruabitur, tum quia Bar. & omnes in d. §. 1. l. 2. specialiter videtur permittere, vt debitor massæ auri vel argẽti, soluat in pecunia eiusdẽ valoris, nõ verò è cõtra, vt etiam colligitur ex I. C. in l. 1. §. fi. ff. de aur. & arg. lega. idẽ colligitur ex I. C. in d. l. 1. ff. de cõtrah. empt. dũ loquitur de inuẽtione & potestate pecunię: ꝓbatur etiã ex d. l. si ita. ff. de fideius. dũ inquit, alia per pecuniam, non pecuniam ex alijs æstimari. *

15 Ex prędictis etiã infertur. 6. ad quęstionẽ Alber. & Fulgo. in d. l. 1. ff. de contrah. empt. an dicatur emptio si pecunia pro alia datur, putà maior pro minori, vel aurea pro argẽtea, vt quotidie fit cũ cãpsoribus, Alber. & Fulg. dubitãt. Iac. autẽ Aren. secũdũ Fulgos. inclinauit, vt tunc sit permutatio, nõ venditio: ipse Fulgo. inquit, videri potius contractũ innominatũ, vt detur, actio præscriptis verbis. Sed hoc à præcedẽti non differt: permutatio enim cõtractus innominatus dicitur: & eadẽ actio ex ea, datur, vt notissimũ est. ex l. 4. §. & siquidem ff. de præscrip. verb. l. 1. ff. de rer. permut. Subdit postea Fulgo. videri emptionẽ quãdo pecunia grossa datur pro minuta, ex verbis Bar. in l. nummis, nu. 2. ff. de in lit. iuran. & in simili eleganter tradit Molin. de commer. q. 99. ad fin. num. 748. de quo in

fra

frà proximè.

Cum autem magni sit momenti, cognoscere speciẽ conuentionis, & plures sint differentiæ inter emptionẽ & permutationẽ, vel aliũ contractũ innominatũ, vt tradit I.C. in l.1. & ibi Paul. & Ias. ff. de rer. permut. & in l. fi. ff. de cõdic. ob causam, re satis pẽsata placet opinio illa, vt in his terminis magis dicatur permutatio, nõ vẽditio. Ita enim habet consuetudo loquẽdi, & qualitas officij cãpsorum qui ad permutãdam, & appẽdendã pecuniã constituũtur: id etiã suadetur ex d.l.1. ff. de cõtrah. empt. dũ in venditione requirit, vt merx & pretiũ, diuersa sint, nec in emptione vna ex his reb⁹ vtriusq; vice fungitur, vt in d.l.1. & alia l.1. ff. de rer. permu. & ita sentit Cõnan. li.7. c.5. id declarãs, nisi altera ad põd⁹, altera ad numerũ daretur: quia tũc altera nomẽ & effectũ suũ retineret, altera pro specie cẽseretur: facit l. plane. 34. §.1. ff. de leg.

16 Ex d.l.1. in verbis supra expensis ibi, [nõ tam ex substãtia q̃ ex quantitate.] 7. eleganter argumẽtatur Hiero. Butigel. in l. cũ quid, ex nu. 26. ff. si cer. pet. contra Bar. & DD. ibi, volẽtes quod debitor pecuniæ, vel massę certi metalli, non possit soluere in pecunia diuersi metalli, prout si quis recipiat scutos, vel aureos, vel coronas (vt appellant) & ita Imol. Aret. Ias. in l. non amplius. §. fi. nu. 11. ad fi. vers. neq; obstat. ff. de lega. 1. At Hieronymus ipse neruosè cõtrariũ probat. & in specie nu. 32. expendit prædicta verba d.l.1. quæ eius sententiã iuuãt, maximè iuxta declarationem supra traditã. Vult enim I.C. post percussam & formatã pecuniã magis attendi æstimationẽ ex forma & quantitate, q̃ ex substãtia & materia, vt etiã probat. d.l. nũmis. ff. de in lit. iuran. fic. l.1. §. fi. ff. de aur. & argẽ. lega. & l. si quis argentũ, in fi. princ. C. de donat. quibus habetur, q. debitor certi ponderis auri vel argenti, satisfacit soluendo pecuniam æqualis æstimationis, & sic non amplius considerarur qualitas materiæ, sed tantũ valor & ęstimatio pecunię. Non igitur necessariũ erit pro auri certo pondere, vel pro aurea moneta, auream tantum soluit, contra Bar. & cõmunem, imò sufficiet in moneta argentea soluere in eodẽ valore absq; vllo pecuniario incõmodo creditoris. Id enim est quod debetur, idq; solùm attẽditur non verò qualitas metalli, vt probat Vlpianus in l. quæ extrinsecus, 65. ff. de ver. obl. & ita vsus obseruat.

17 Fulcitur eadem opinio ex iuris decisiõe quæ prohibet ne legitima seu proba pecunia refutetur, vt in l.1. C. de veter. nũmi. potes. Bar. in l. qui falsam, in fi. ff. ad l. Corn. de fals. intelligendo tamen nisi debitor notabilis quãtitatis vellet soluere in pecunia minuta nigra, id em̃ iniquũ & non permittendũ esset, vt eleganter tradit Molin. d. lib. de commer. nu. 749. & apud Lusitanos est de hoc prudẽtissima ordinatio lib. 4. tit. 53. §. 2. vbi tantũ permittitur soluere quartã partẽ debiti, in tali pecunia vilioris materiæ. Habet tamen eadẽ ordinatio vnũ summè notandũ, vt quamuis emptor, vel alius cõtrahẽs specialiter se obliget ad soluendũ in pecunia aurea, cogatur creditor accipere aliam pecuniam regia authoritate percussam, secundũ valorẽ eiusdem. Cuius contrariũ videretur dicendum ex vi conuentionis quæ legẽ facit: nec in in eo casu aliquid vrgere videbatur, ne cõuẽtio obseruaretur, imò ex traditis à DD. videretur omnino dicendũ, vt solutio debeat fieri specialiter in pecunia promissa nõ alterius qualitatis, secundũ Imol. & Aret. col. 3.

verſ. qui etiã; in l. nõ amplius. §. fi. ff. de lega. 1. vide tñ in eo propoſito qđ tradit ad partes Molin. d. lib. de com mer. ad fin. nu. 813. cum ſequen.

18 Ex iiſdem infertur. 8. ad intellectũ tex. in d. l. ſi ita. 43. ff. de fideiuſ. vbi I. C. agit de fideiuſſore promittẽte frumentũ, vel aliam rem; cũ ſi principalis debitor ad pecuniam tenetur. In quibus terminis fideiuſsio irritatur, quia repugnat iuris regula vetãs ne fideiuſſor intercedat ad rẽ diuerſam ab ea quæ cõtinetur in principali obligatione. Quo pręmiſſo ſubdit I. C. verba illa, [quia non vt æſtimatio rerum quæ mercis numero habentur in pecunia numerata fieri poteſt, ita pecunia quoq; merce ęſtimãda eſt.] Quæ verba exprimere videntur valere fideiuſſionẽ in pecunia, licet debitor principalis ad aliud teneatur, quaſi pecunia ex æſtimatione idem cenſeatur cũ alia re. Et ita notat Pau. Caſtr. ibi, idq; vt receptũ ſequitur Afflic. deciſ. 50. nu. 5. Sed debuit aduertere contrarium receptius eſſe: glo. enim Bar. Imol. & alij in d. l. contradicunt, non admittentes argumentum à contrario ſenſu, ne iuris regulæ offendantur: & ita Iaſ. in d. l. 2. §. 1. nu. 4. ff. ſi cer. pet. cũ Roma. & Fulgo. quos ſequitur: & ibidẽ Ripa nu. 11. & Iaſ. in l. nõ amplius. §. fin. nu. 14. ff. de lega. 1. & pro cõmuni citatur tex. vrgẽs in l. grecè. 9. §. ſi ſtichum. ff. de fideiuſ. vbi nõ valet fideiuſſio, ſi pro debente Stichum fideiuſſor promittat Stichũ aut decẽ: cuius rei potiſſimã rationẽ aſsignat I. C. [quia tũc in alia obligationẽ fideiuſſor accipit.]

19 Sed interpretatio Paul. cõtra glo. Bart. & alios, videtur fortiſsimè probari ex litera d. l. inducẽdo vt ſupra: attento etiam q̃ aliter inepta manebit ratio & argumẽtatio I. C. ibi, qui cũ negaſſet, p̃ debito quãtitatis, poſſe fideiuſſorẽ accedere in alia re, ſubdit non eſſe eã ſpeciẽ; vt eſſet, quãdo pro debito alterius rei accederet fideiuſſor in pecunia facit qđ dicit I. C. in l. propemodũ. 88. ff. de verb. ſigni. & tex. notab. in l. quia qui pretio. 46 ff. de vſufr. vbi de pretio idẽ iudicatur quod de re: & in materia fideiuſſionis ita videmus, pro obligatione facti intercedere fideiuſſorem ad intereſſe & pecuniã. l. ſi quis pro eo. 57 ibi glo. & Bar. ff. de fideiuſ. l. cũ filius. 49. §. 1. ff. de verbo. oblig. Nec ſatis facit reſpõſio Bar. & aliorũ dum conſtituũt differentiã inter obligationẽ dandi & obligationem faciendi. Talis enim differentia tuta non eſt) vt alibi probamus) & quãuis eſſet vera quoad alia, nõ facit ad rẽ, quia illa iura tantũ cõſiderãt q̃ promittẽdo pecuniam & intereſſe, cẽſetur iure promitti idem, nõ diuerſum ab obligatione principali. Sic igitur in caſu d. l. ſi ita, maximè attẽto q̃ in eadem l. agitur de re quæ forſan nõ eſſet penes debitorẽ, vñ dẽ nõ magis poſſet ad eã cogi, q̃ ad factũ: ſemperq; deueniendũ eſt ad pecuniã via executionis iudicati, iuxta l. à diuo Pio. §. in vẽditione, &. §. ſi pignora. ff. de re iud.

20 Retenta autem hac ſentẽtia & interpretatione ad d. l. ſi ita. ff. de fideiuſ. poſſet reſponderi ad text. quem DD. pro communi adducunt in d. l. græcè. §. ſi Stichum. Ibi enim I. C. nõ videtur irritare fideiuſſionem, quaſi ſit de re diuerſa, ſed quia ſub diuerſa forma obligationis: cum principalis eſſet ſimplex, fideiuſſoria autem duplex vel alternatiua, quæ duriorem cauſam facit fideiuſſoris, cõtra iuris regulas: & ita verba tex. non diuerſitatem rei ſed diuerſitatem obligationis reſpiciunt. Aliter etiam reſpõdet Curtius (quem vide) in d. l. 2. §. 1. ff. ſi cer. pet. nu. 11. & ex d. l. ſi ita, confirmabis

mabis Areti.in.l.non amplius.§.fi.ff. de leg.1.col.3.vers.[tene ergo,]qui eam citare debuit:licèt Ias. ibi respõdeat secundum communem interpretationem quæ.d.l.violat,litera enim directè probat id quod hic sustinemus,non tãtum argu. à contrario sensu,vt DD.comminiscuntur.

21 Ad supra tradita posset aptè tractari,cuius temporis valor & æstimatio pecuniæ attendatur, de quo late Bar.& alij in.l.cùm quid.ff.si cer.pet. in.l.Pau.1.ff.de solution. Boer.decis. 327.Afflic.decis.90.&.194.& in.c.1. ver.monetæ,quæ sint regal.li.3.feu. fol.172.vbi latè: & alij in tractatibus mone.& latissime Moli. in lib. de cõmer.q.96.cum tribus seq.Sed multis omissis, assumo vnũ summè notandum,quod DD.tradũt ad.l.cum certum.10. ff.de aur. & argen. lega. vbi Modestinus in hæc verba respõdet, [Cum certũ auri, vel argenti põdus legatum est,si non species designata sit,non materia sed pretium præsentis tẽporis præstari debet.] Mihi dura videntur ea verba (licèt DD. non

* aduertant) præcisè enim arctare videntur hæredem, vt pretium pecuniamq; numeratam soluere debeat, nec satisfaciat dando pondus auri, vel argẽti: quod sufficere videretur secundùm verba testatoris,quæ certum põdus exprimebant,iuncta vulgari regula.l.non aliter.ff. de lega.3. videreturq; in facultate hęredis esse, vel in massa, vel in pecunia soluere, vt colligitur ex.l.Titię.37.ff.de aur. & argen.lega.& ibi notat Bar.& sentiunt DD.in.d.l.2.§.1.ff. si cert. pet. vbi Curt.nume.13.

22 Sic etiã glo.& DD.in.d.l.cum certum, intelligunt verba illa, [præsentis temporis.] pro tẽpore solutionis, non de tempore testamẽti:& ita securè Roman.extollens illam.l.in fingu.513. Brun. & alij quos sequitur Molin.d.lib.de cõmer.q.99.nu.745. Iuxta quẽ sensum iam videretur ibi esse tex. contra Oldra. in aliquibus cõsil. quẽ DD. referunt & sequũtur vbi supra,dicentẽ,in relicto monetæ attendi valorem ex tẽpore testamẽti:& cum Oldra.Soc.cõsi.6.libr.1. & Afflic.in.d.ca.quæ sint regalia,verb. monetę,nu.17.Vnde meritò Roma. cõsil.123.col.1.dicit.l.illam confundere responsum Oldra.quicquid inuoluat Molin.vbi supra:qui sequitur cõmunem intellectum.d.l.conaturque ostendere eam non facere contra Oldra. Sed magis hoc inuoluit quã explicet.Verè enim cõmunis intellectus.d.l. destruere videtur opinionem Oldra.quẽ DD. cõmuniter sequũtur:&(vltra citatos)Baptis. Castel.ad Roma.d.notab.513.

23 Quapropter ad sustinẽdam receptam opinionẽ Oldra.quæ iuri consentanea videtur,intelligo.d.l.(contra glo.& omnes)vt eius verba supra relata denotent tẽpus testamenti,& secundum illud æstimatio solui debeat,iuxta regulã.l.si ita.8.eod.tit.ff. de aur.& arg.lega.l.vxorem.39.vel.41.§.testamẽto.ff. de lega.3. quibus habetur,in relictis verba in dubio referri ad tẽpus testamenti; quod etiã ratione iuuatur, quia vero similius est,testatorem verba sua intelligere iuxta id quod tunc videbat,nec diuinare mutationem tẽporis, arg.l. Iulianus.6.ff.qui & à quibus, ibi, [nec aduentitij casus computandi sunt.] Deniq; contra glo.& DD. fortius vrgent eadem verba.d.l. cum certum, *
ibi,[pręsentis temporis.]Licèt enim glo.& DD.exponant pro tẽpore solutionis,ego aduerto illa verba apud Iureconsultos in eadẽ materia intelligi de tempore testamenti, quod exprimi censetur per verba illa,

 [præ-

[præsentis temporis.] vt expressim probat. d.l. si ita, præcedens. d.l. cum certum, ibi, [testamenti tẽpore, quia præsens tempus intelligitur,] & ibi, [præsens non futurum tempus ostẽdit.] [Vides igitur nouam, & verissimam (ni fallor) explicationem. d.l. cum certum, per dict.l. si ita, contra glos. & omnes: & ita illæsis iuris regulis sustineri aliam communẽ opinionẽ Oldra. & aliorum de quibus supra.

24 Circa reg. verò. d.l. si ita, & illud generale, an attendi debeat testamẽti tempus vel aliud, vltrà Bar. ibi, latissimè ex professo agit Vincen. Herculan. in. 1. dispu. & notabiliter Alex. cõs. 178. lib. 2. & ibi Molin. & aliqua tradit Afflic. lib. 3. consti. rub. 4. Regulam verò cum multis fallẽtijs tradit Aymo. Crauet. in. l. 1. post princ. ff. de lega. 1. Quorũ dicta conducũt etiam ad contractus & priuilegia, & specialiter ad nostram materiã emptionis & venditionis, in qua solet eadẽ regula notari ex. l. Rutilia Polla. 69. ff. de contrah. emp. vt verba in dubio intelligantur secundum tempus conuentionis: de quo ad illam. l. vide omnino Ripam in. l. si ex toto. ff. de leg. 1.

25 Ex prædictis & ex. d.l. 1. ff. de contrah. emp. ibi, [sed alterum pretium vocatur.] deducitur hęc vox propria emptionis, vt quanuis pecunia id sit quod pretij nomine in emptione cõcurrit, iuxta. l. 4. §. 1. ff. de præscript. verb. l. cũ venderem. 21. vel. 24. ff. locat. non tamen pecunia vel nũmus, sed pretium in iure appellatur, tam apud Iureconsultos, q̃ apud Imperatores ex innumeris iuris locis, quæ notissima & cuilibet obuia sunt. Vndè solent DD. sæpissimè tradere, ex nomine, [pretij,] emptionem argui per glo. quam extollunt, in. l. fin. C. de præd. de cur. verb. [intelligi,] quam ibi extollit Platea: & dicit singularem Bart. in fine quæst. publicanus (quæ quarta est) Melior tamen est glos. in. l. cum dotem. C. de iur. dot. & sentit glos. in alijs locis vt tradit Fabian. de emptio. & vendit. q. 2. nume. 2. easque commendant & ornant varij quos copiosè refert Tiraquel. de retrac. ligna. §. 1. glos. 2. in princip. Ego autem non tam citarem glos. quàm text. in dict. l. fin. ibi, [constitutiones latæ de pretio locutæ sunt, vt ex hoc apertissimè detur intelligi solum emptionis cõtractum esse.] Vt sic appareat text. illum significare, ita in dubio intelligẽdum fore, etiam si adiectum nõ sit verbum emptionis vel venditionis: vt bene accipit Dec. in. l. 2. num. 15. ff. si cer. pet. & ita cauebis à multis qui dict. l. intelligunt quando cũ nomine, [pretij,] adijcitur verbum ipsum, [emere,] vel [vẽdere,] Quod ex Ioan. Andr. & alijs tradebat Tiraquel. de retrac. ligna. §. 1. glo. 14. nume. 34. in quo ipse & alij sibi repugnant. Et ita cauebis ab Areti. in. l. sciendum, col. 6. in princ. versi. facit quod. ff. de verb. oblig. Alexan. cons. 63. nume. 2. lib. 7. *

26 Sed hæc vulgaris traditio cautiùs intelligi debet. in multis enim stare non poterit, cùm nomen, [pretij.] generale sit alijsq; conuentionibus cõgruere possit, vt in. l. si quis ante. 10. in fine. ff. de acquir. poss. & ibi Alex. nume. 9. & fatetur Bart. in. d. quæst. publicanus in fine. Quod etiã ostenditur, si in conuentione expressum sit, ne rei dominiũ transferatur. tunc enim mentio pretij non potest emptionem inducere, vt probat tex. in l. cum manu. 80. §. fin. ff. de contrah. emp. & per eũ Ias. in. l. 2. in fine prin. ff. si cert. pet.

Melius

Melius igitur intelligenda erit.d.l.fi.C.de præd.curia. quando cum nomine pretij concurrunt alia apta emptioni: iuxta doctrinam quam sentit I.C.(& sæpissime vtitur Dec.) in.l.qui testamento.ff.de testam.ibi, [si nihil aliud impediat.] magis enim qualitatem conuentionis quàm nomen ei adiectum attendimus.l.6.ff.de præscrip.verb.

27 Ex quo periclitatur quod plures inferebāt, incautè citantes glo.& Bal. in.d.l.cū dotem, ad statutum de soluenda gabella ex certo pretio: intelligentes id tantùm in venditione, vt per Firmian.de Gabel.3.membro.8.par.num.8.Ias.in.l.1.num.23.C.de iur.emphiteu. Verius namq; videtur ex supra dictis tale statutum etiam de alijs cōtractib9 (saltim reciprocis) intelligi: nec DD. ibi bene citant Bal.in.d.l.cum dotem, qui num.1.distinguit inter nomen, [pretij,] simpliciter prolatū,& inter verba, [pretium conuentum,] Sed & in statuto loquente de pretio conuento, magis videtur (si aliud non impediat) alios contractus comprehendi, cùm in omnibus pretium pro valore rei & quantitate in contractu deducta, aptißimè accipiatur: per supra dicta & per tex. & Alberic.in.l.si ita.43.ff.de fideiuss.

28 Ex prædictis infertur ad definitionem emptionis, quam tradit Fabia. in.d.trac.in princi.[emptio est contractus bonæ fidei vltro citroq; obligatorius qui consensu, re & pretio perficitur,] quæ definitio non habet suas partes, vt dialectici requirunt, & nostri per.l.1.§.1.ff.de dol.de quo agit Fortun. de vlt.fine iur.nu.201. & latè Cagno. in.l. omnis definitio. ff.de reg.iur. Licèt enim in venditione cōcurrant illa omnia, concurrūt etiam in locatione quæ vtrinq; obligat,& bonæ fidei est, & re,consensuque perficitur, secundùm iura notissima & receptas traditiones de quibus agemus in.2.par.huius Rub. Aliter & melius definit D.Soto.lib.6.de iusti.& iur.q.2.art.1.ad finem, quem vide. Rarò autem Iureconsulti ad definitiones descendūt, quia vix perfecta vlla esse potest: quo sensu communiter intelligitur I.C.in.d.l.omnis definitio.203.cuius sunt verba, [omnis definitio in iure ciuili periculosa est. parum est enim vt non subuerti possit.] Sed verba illius.l. non tantum pro definitione,sed pro regula accipi possunt, vt ibi notat glo.ad quam non solet aduerti, & tunc non minùs rectè stat sensus: cū regula sæpissime limitetur, & exceptiones eam reddant periculosam, & ita accipitur [definio,] in.l.si titio. ff.quando dies leg.ced. de materia autem definionis è nostris agunt plures.latissimè Cagn.in.d.l. Lorior. in.l.1.ff.eod. Alcia.lib.6.parad.c.9. Vigil.in princip.Insti.de testa.

SECVNDA PARS RVB. C. DE RESCIND. VENDITIONE.

CAPVT. II.

SVMMARIA.

1 AGitur de pretio sine quo non consistit emptio: item quòd debeat esse certum, & qualiter id intelligatur, num. 2.

3 Examinatur traditio glo. in l. hæc uenditio. §. 1. ff. de contrah. empt. & reprobatur communis opinio.

4 Agitur de pretio collato in arbitrium certæ personæ: & emendantur aliqua à DD. tradita, usq; ad num. 6.

7 Explicatur utilis articulus circa probandam emptionem, quando testes non recordantur de certo pretio, uel circa id uariant, & num. 8.

9 Tractatur quæstio de pecunia data pro pecunia, & contra aliquos ostenditur dari tunc actionem bonæ fidei.

10 Permutationem uerè dici non solum cum species pro specie datur, sed etiam cum genus pro genere, uel species pro genere, cum Fortun. & Dec. contra communem.

11 Emendatur in proposito traditio quædam Io. Fab.

12 Explicatur tex. in l. insulam. ff. de præscrip. uerb.

13 Agitur de intellectu l. 1. C. de rerum permut. & explicatur aliqua scitu digna contra receptas sententias: maximè ut etiam re uenali data pro alia, etiam taxata quantitate, nõ resultet uera emptio: usque ad num. 16.

17 Agitur de qualitate contractus innominati nominato similis.

18 Tractatur quæstio uenditionis pro modico pretio cum pacto, ut emptor soluat debita uenditoris.

19 Exactißimè tractatur quæstio, an resultet efficax uenditio sub ea forma, ut res empta sit iusto pretio: & nu. 20.

21 Probatur ex prædicta forma conuentionis non resultare uenditionem, nec cõtractum innominatũ, nec secuta traditione dari tunc actionẽ ad iustum pretium: contra Bald. & communem: & nu. 22.

23 Explicatur tex. in l. si tibi. 24. ff. de præscri. uerb.

24 Probatur notabilis differentia in ijsdem terminis inter uenditionem, & locationem.

25 Explicatur decisio tex. in l. si fundus. §. fin. ff. de pigno.

26 Agitur de eodem tex. circa aliam difficultatem, quomodo ibi ualuerit pactum. l. commissoriæ in pigno.

27 Nouè contra glo. & omnes hucusq; scriben. ostenditur, apud Iureconsultos pactum illud prohibitũ non fuisse: & elegãter explicatur. l. fi. C. de pact. pigno.

28 Infertur ad intellectũ tex. in l. quanuis. 45. ff. de solut.

29 Infertur ad intellectum. l. Titius. 34. ff. de pigno. acti. & probatur pactum de quo in illa. l. non solũ ad retinendum, sed etiam ad agendum ualere: contra glo. Bar. & plures.

30 Reprobatur communis opinio, quæ ex. d. l. Titius, sustinet pactum. l. commissoriæ ex interuallo in pigno.

31 Agitur de intellectu l. fin. in princ. ff. de contrah. empt. & reprobatur communis opinio: quæ sustinet pactum illud in fideiussore reprobatum in creditore.

32 Explicatur. l. 1. C. de pact. pig. nouè contra glo. & omnes.

SECVNDA PARS
RVB. C. DE RESCIND. VENDITIONE.
CAPVT I.

Aliqualiter ex sup: traditis colligitur notitia huius contractus, sed maiori adhuc examine opus est: cum rub. & l. 2. (ad cuius tractationem tẽdimus) de emptione loquãtur, nec de alijs cõuẽtionib⁹ speciatim meminerint.

1 Liquet autem ex d. l. 1. ff. de contrah. emp. hodie nõ dici emptionem nisi interueniente pretio, nec pretiũ nisi in nũmo seu pecunia numerata: quod etiam probat. l. 1. ff. de rer. permu. & sine pretio conuento emptionem non dari, inquit I. C. in. l. 2. ff. de cõtrah. emp. esseq; de substantia huius cõtractus, ait I. C. in. l. pacta conuenta. 72. ff. eod. tit. ibi, [emptionis substantia cõsistit ex pretio.] Idem probant quàmplura alia Iureconsultorũ respõsa: & ita Iustinia. in. §. pretium, & §. item pretiũ, Instit. eod. & alij Cæsares ante Iustinia. vt in. l. empti fides. C. de cõtra. emp. & in. l. emptionem, C. de rer. permut. Pretium autẽ certum etiam requiritur per eadem iura, maximè tex. glo. & DD. in d. §. pretiũ, ibi, [certum esse debet.] Probat etiam tex. in. l. hæc venditio. 7. §. 1. ff. de cõtrah. empt. Azo. in summa C. eod.

2 Certum verò pretiũ censet I. C. non tantũ si statim inter contrahentes exprimatur, sed etiam quãdo aliqua relatione vel demõstratione certum fieri potest: vt in ea forma conuentionis, de qua in. d. l. hæc venditio. §. 1. ibi, [quanti tu emisti, vel quãtum pretij in arca habeo.] & l. si quis fundum. 37. ff. eod. quod iuuatur ex vulgari. l. certum. ff. si cert. peta. l. 5. §. 1. ff. de re. iud. cum similib. Qua in re omittendum non fuit quod glo. acutè scripsit in. d. §. 1. l. hæc venditio: vt tex. ibi procedat quando conuentio fit per verbũ illud, [quanti.] secus si per verba, [pro eo pretio quod in arca habeo:] in quibus terminis resoluit glo. non esse emptionem sed contractum innominatũ, per. l. fin. ff. de condic. cau. dat. & eam glos. dicit mente tenendam Bald. ibi: & singularem Alex. ad Bart. ibi: & cõmuniter receptã Fabia. de empt. & vend. q. 5. num. 34. & eam videtur probare Bar. eam referẽs in. l. si seruus. §. qui quinq;. ff. de lega. 1. eamq; dicit singul. Ias. in. l. si. col. 3. nu. 12. ff. de cõd. ob cau. Roma. in. l. si stipuler, nu. 10. ff. de verb. oblig.

3 Sed differentia illa glo. & DD. nullatenus teneri potest: puerile enim & ridiculũ est censere vẽditionẽ per illa verba, [quãtum pretij in arca habeo:] (vt tex. habet) non autẽ per illa, [pro eo pretio quod in arca habeo.] Nemo enim cum iudicio aduertens comperiet in his rationẽ differentię, iuxta regul. l. 2. C. commu. de lega. & fa-

& facta relatione ad id quod in arca est, nihil interest fiat per [quantum] vel per [quod] tam secūdùm grāmaticos quā secundùm dialecticos, quā etiam secundū sensum cōmunē. Et ita contra glo. sentiunt Alberi. & Salic. ibi, arguentes ex verbo [pretio] quod proprium est emptionis: & cū Salic. Fabian. vbi sup. & Ioa. Ign. in. l. 3. §. si conditioni, nu. 28. ff. ad Syllani. & nemine citato Emel. Ferret. in. l. si certos. ff. de verb. obl. Ego rationē considero secundùm quā nulla differentia inter ea verba est in proposito: nec distinguo an verbum, [quantitas] vel [pretium] vel [pecunia] proferatur.

Substantia enim & effectus attendi debet non sonus verborū. l. insulam. ff. de prescrip. verb. cum vulgar. intelligendo quando in loco ad quē fit relatio, adest pecunia numerata: aliter enim ea deficiente, licèt aliud reperiretur, non posset dici emptio, iuxta. d. l. si quis fundū. 37. ff. de contrah. empt.

4 Quamuis autē certum pretiū sit substātiale in emptione, cōstitutum iure est vt possit conferri in arbitriū certæ personæ: quod Iustinia. à se sancitum tradit in. l. fi. C. de contrahen. empt. & in. d. §. pretium: idem dicēs in locatione. Sed multò ante id dixit I.C. Caius in. l. si merces. 28. ff. loca. in quibus locis glo. & DD. expressim colligūt nihil actū censeri, si non exprimatur certa persona: quod est cōtra idiotas (secūdum Ang. in. d. §.) qui putant recte contrahi emptionem, si circa pretiū dixerint q̄ de illo postea cōcordabunt, vel eligent tertium qui eos concordet: quod memoro vt caueas à Dec. in hoc errāte cons. 648. nu. 1. vbi malè refert Anan. cons. 19.

5 Ex. d. l. fi. & d. §. pretium: & d. l. si merces, & ex glo. & DD. apertè colligitur non dici nec valere emptionē sub alia forma, ut pretiū declaretur à bono viro in genere, non facta relatione ad iudicem vel certā personā: contra Cuma. relatum à Soci. in. l. si quis arbitratu, nu. 26. ff. de verb. obl. quod enim dicitur, non esse moram in boni viri arbitrio. l. 1. ff. de lega. 2. (à qua male argumentatur Fabia. q. 5. nu. 26.) procedit, cum certa persona est quæ arbitrari debet: aliter nō entis non daretur qualitas. l. si seruū. §. 1. ff. de actio. empt. quod probare videtur. d. l. fi. C. de contrahen. empt. ibi, [nulla coniectura vtrum in personam an in boni viri arbitrium.

6 Ex quibus videtur verius dicendū contra Bar. & Paul. in. l. si merces. ff. loca. vt nec dicatur valida emptio, si cōtrahatur sub ea forma [duorum elegendorum, alterum à te, alterū à me:] Vigent enim verba & ratio. d. l. fin. & d. §. pretium: vt ob incertitudinem precij non consistat emptio. Idque suadet regula iuris in hoc cōtractu, quæ non reperitur limitata nisi secundum terminos DD. iurium, &c. d. l. si merces: ac proindè in non expressis stabitur regulæ, iuxta doctrinam veram & receptam de qua per Dec. in. l. 1. numer. 8. ff. de reg. iur. Non enim iura in hoc tantum fundantur ex timore quòd contrahentes discordabunt circa electionem, vt Bar. & Paul. præsupponunt, sed potius fundantur ex incertitudine in pretio, quod est substantiale eiusdem contractus: vt apertè colliges ex. dict. §. pretium, ibi [certum esse debet,] post quæ verba sequitur quæstio arbitrij tertij, ibi, [quotiens sic cōposita sit venditio:] vt ea appareat mens Imperatoris, ne aliter talis cōuentio cōsistat. Ex quo etiam verius puto cōtra Paul. in. d. l. si mer-

merces, vt non valeat is contractus initus sub ea forma, vt vnus ex contrahentibus eligat tertiũ qui pretiũ declaret: quãuis enim tunc cesset timor discordiæ, militant verba & ratio illorũ iuriũ, quæ venditionẽ non admittũt sub tali incertitudine: imò & tunc alia ratio vrget vt cõuentio magis irritetur, quia videretur tũc in effectu pretium (quod substantia emptionis dicitur) vnius ex contrahentibus arbitrio committi, cõtra l. quod sæpè. 35. §. 1. ff. de cõtrah. emp. notat Roma. cons. 257. in fin.

7 Indè infertur ad quæstionem vtilem de prætendẽte probare emptionem per testes qui asserunt vidisse perfectè cõuentũ de re & pretio, sed non recordantur de quantitate pretij: an ex ea probatione succurratur agenti, vt saltim iustum pretiũ per æstimatores & iudicẽ declaretur. In quo Alex. cons. 18. col. 1. & 2. lib. 1. vt receptum tradere videtur, talẽ probationem nõ sufficere, cum deficiat in substantiali certi pretij: idẽ Alex. ad Bar. in l. quod sæpè. §. 1. ff. de cõtrahẽ. emp. quod not. apertè Pau. Castr. in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit, nume. 4. in fin. ff. de iureiur. ibi, [per instrumentum vel per testes, non valet:] Idem asserunt scriben. in instrumento referẽte emptionem, non exprimente pretium, vt non probet: secundum Cyn. & antiquos in l. 1. C. de contrah. stipu. Bar. in l. sciendum, nu. 2. vers. contra. ff. de verb. oblig. & ibi Imol. col. 2. ad fin. Roma. nu. 32. Alex. nu. 15. notat Io. Fab. in d. §. pretium, nu. 1. Insti. de emp. & vend. & alios citat Molin. ad Alex. d. cons. 18. quem vide, vbi id notabiliter declarat cum Alex. in d. l. sciẽdum, nu. 16. & Ias. in l. si duo patroni. §. Marcellus. ff. de iureiuran. vt hoc procedat quando emptor agit aduersus venditorem: secus si quis prætendat vsucapionem & titulum probet per testes qui de pretio nõ sunt memores: talis enim probatio sufficit: & ita procedit Bal. in l. 1. num. 3. C. de reb. alien.

8 Infertur similiter ex illo substantiali certi pretij in emptione, nõ sufficere q̃ testes variẽt in pretio: vndè si vnus deponeret de centum, alter de centum & viginti, esset imperfecta probatio: nec vẽditor teneretur rem tradere etiã oblato maiori pretio, vt colligitur ex Alex. ad Bart. in d. l. quod sæpè. §. 1. notat expressim Molin. ad Alex. d. cons. 18. col. 1. ad fi. magnæ addit. Confirmantur hæc ex doctrina glo. in l. Lucius. ff. de ijs qui not. infa. verbo habeat, ibi, [qui rẽ nõ dixerũt plenè factum] vbi vult non induci efficacem probationem quãdo testes nõ referũt integrè factum: sequũtur & commendãt dd. vt per Alex. cons. 33. nu. 21. lib. 3. & cõs. 88. in fin. lib. 4. Ias. in l. elegãter, nu. 2. ff. de condic. indeb.

9 Ex eodem substantiali certi pretij ad emptionẽm, infertur ad q. de qua in c. præceden. nu. 15. cum Alber. & Fulg. in l. 1. ff. de contrah. emp. quòd ex altera parte debet esse res, ex altera pecunia, non autem pecunia ex vtraque parte: vbi sustinui tunc censeri permutationem. Fulg. autem appellabat cõtractum innominatum, do vt des: forsan ex eo quod tãquàm receptius traditur à DD. nõ dici permutationẽ nisi de specie ad speciẽ, non de genere ad genus: & eam esse differentiã inter permutationem & contractũ do vt des, licèt vtraq; conuẽtio innominata dicatur: vt tradit glo. recepta in l. 1. C. de rer. permu. Ias. in §. actionum, nu. 92. Institu. de action. Ias. in l. 2. nu. 8. ff. si cert. peta. post Bart. & alios: & ita idem Ias. in l. 1.

l. 1. nu. 10. ff. de rer. permu. vbi in ea q. cum Fulg. bene repræhendit Alber. ne tunc dicatur emptio, sed magis permutatio seu contractus innominatus. Ego autem retineo quod dixi, vt actio sit fauorabilior, nempe bonę fidei ex permutatione, iuxta § actionũ, Insti. de actio. quod nõ esset si ex tali cõuẽtione nõ resultaret permutatio, secundũ omnes in d. §. Iasi in d. l. 2. nu. 8. ff. si cert. peta. facit ad hoc ratio bonę fidei quæ amplianda

* est, vt est tex. in l. bonam fidem. C. de actio. & obliga. facit in terminis tex. indistinctè loquens in l. 2. C. de rer. permu.

10 Probatur magis hæc conclu. quia verius videtur vt contractus, [do vt des,] sit vera pmutatio & sic permutationem dici nõ solùm cum species pro specie, sed etiam cũ species pro genere, vel genus pro alio genere datur: vt contra DD. egregiè probat Dec. in d. l. 2. in 2. lect. nu. 12. & ibi Curt. nu. 29. melius Butigel. nu. 37. Alcia. nu. 23. sequitur etiã in effectu Loriot. de pact. axiom. 107. in fi. cum sequen. & axio. 117. & latiùs meliùs que probat Fortun. quem vide in l. iuris gentium, nu. 27. ff. de pact. & eo tacito Gomez. in § actionum, nu. 26. Insti. de actio. referens Barba. & Gamar.

* Probaturq; mihi hæc sententia ex I.C. in l. 5. §. & si quidem. ff. de pręscr. verb. quem fortiter induco, ibi, [si autem do rem vt rem accipiam, quia non placet permutationem rerum emptionem esse.] vides ibi permutationem appellari de re ad rem, quod nomen non potest ad solam speciem referri (vt DD. malè intelligunt) sed generaliter omnia compræhendit, iuxta l. 5. ff. de verb. sign. quicquid pro cõmuni cauilletur Ripa in d. l. 2. nu. 25. ff. si cert. peta.

11 Ex eodem axiomate infertur ad q. Ioa. Fabr. in §. itẽ precium, nu. 1. Instit. de empt. & vend. quòd deficiente pecunia non dicatur emptio ad libras, marchas, vel vncias auri vel argenti: & ibi Ang. Aret. nu. 3. subdit, tunc esse contractũ innominatum. Ego autem secundũ proximè dicta intelligo tunc esse permutationem: Sed nouè addo cauendũ esse à Fabr. dum in ea specie putat verã emptionem dici, si à principio marchas vel vncias æstimauerint contrahentes ad pecuniam: nec intelligit l. precij C. de rescind. vend. vt plenius declaro infr. nu. 14. nec enim etiam cõsensu vtriusq; partis potest vera emptio dici, vbi nõ datur pecunia: vt probat d. l. 1. ff. de contrah. empt. ibi, [an hodie sine nũmis emptio dici possit,] quod negat: & ita l. emptionem, C. de rer. permu. Atq; ita ex dic. legib. indistinctè loquẽtibus, & ex negatiua ante verbũ, [potest] satis colligitur, vt etiam volente vtraq; parte, nõ dicatur emptio deficiente pecunia: probatur etiam ex l. empti fides. C. de contrah. emp. & ex l. pacta cõuenta. ff. eod. dum inquit preciũ esse de substãtia, igitur nõ potest à partibus tolli; iuxta reg. l. nemo potest. ff. de lega. 1. facit l. vbi ita donatur. ff. de dona. cau. mort.

12 Ex eadẽ regula fundatur I.C. Neratius in l. insulã. 6. ff. de præscript. verb. cuius sunt verba, [Insulam hoc modo vt aliam reficeres vendidi: respondi nullam esse vẽditionem, sed ciuili actione incerti agẽdum esse.] contrahentes ibi emptionem appellabant, & fortè ita sentiebant: quia tamen defuit pecunia, & refectio alterius insulæ pro precio erat, non potuit esse venditio, non obstante nomine à contrahentibus adiecto: & in ijsdẽ terminis meliùs probat text. in l. 6. §. 1. ff. de act. emp. vbi I.C. Pon

pon.

Pōpon. refert Neratiū: quod ornari potest ex multis per Iaſ.in.l.ſi tibi pecuniā.ff.ſi cert. peta. Palac. in repet. rubr.§.7. Dec. in.l. ſi librarius.ff. de reg.iur. Nec ad illā.l. obſtat difficultas & obiectio quā Fulg. inſolutam reliquit,ex.l. ſi quis in fundi vocabulo.4.ff.de leg.1. vbi dicitur quòd error in nomine appellatiuo vitiat diſpoſitionem: quaſi ita dicendū videretur in.d.l. inſulā, quia partes errarunt in nomine appellatiuo contractus. Iaſ. laborat circa reſponſionem:
* Ego puto rē eſſe indubitabilē, quia.l. contraria loquitur de errore nominis appellatiui inducēte incertitudinem, ſecūdum cōmunē reſolutionē: Item in.d.l. ſi quis in fundi, agitur de errore circa ſubſtātiam rerū: at in.d.l.inſulā, tota res conſtat. Similiter.d.l.ſi quis, loquitur apertè vbi errātur nomina rerū, quę immutabilia ſunt, nō hominū: at cōuentionū nomina hominū ſunt, & ab hominibus inducta.l.ex hoc iure. ff. de iuſtitia & iur. & ciuiles appellationes dixit I.C. in.l.bonorū.49.ff.de verb.ſign. Nomina igitur rerū etiā immutabilia dicūtur quę ab initio reb⁹ impoſita ſunt, quaſi ab ipſa natura, quę etiā ruſticis cōperta ſunt: nō ita in nominibus cōtractuū, quæ etiā prudētibus nō ſemper cognita eſſe cōſtat.l.2. ff.loca. §. adeo Inſt.de loca.facit tex.notab.in.l.nō aliter.67.vel.69.§.1.ff. de leg.3. ibi, [nō enim in cauſa teſtamentorū
* ad definitiones deſcendendū eſt cū plerumq; abuſiue loquātur, nec proprijs nominib⁹ ac vocabulis vtātur.

13 Ex eodē themate infertur ad intellectū.l.1.C.de rer.permu. cuius verba referā, vt quę ad eius intellectū dicemus melius intelligātur: [Si cū patruus tuus venalē poſſeſſionē haberet, pater tuus precij nomine, licèt nō taxata quātitate, aliam poſſeſſionem dedit: idq; quod cōparauit euictum eſt, ad exemplum exempto actionis, non immerito id quod tua intereſt, ſi in patris iura ſucceſſiſti, cōſequi deſideras: At eñ ſi cum venalis poſſeſſio non eſſet, permutatio facta eſt: idq; quod ab aduerſario pręſtitum eſt, euictū eſt: quod dactum eſt ſi hoc elegeris, cum ratione reſtitui poſtulabis.] Habet ea.l. duas partes, in prima agitur de re venali, in ſecunda de nō venali: vt manifeſtè ſonat litera: & ex qualitate illa venalitatis (vt ita loquamur) diuerſum ius reſultat in permutatione: & ita communiter cū glo. intelligūt Bar. Bald. Salic. Fulgo. cōtra Petr. & Cyn. malè contradicētes, malè etiā negātes differentiā quam tex. ibi apertè conſtituit inter rē venalem & non venalē. Quæ differētia licèt difficultatē habeat, negari tñ non debet, cùm tex. eā perſpicuè ponat. Ex quo ſequitur primā partem.d.l. fundari in eo ꝙ altera ex rebus permutatis venalis erat, nō autem ex ſola intentione contrahentiū, quę non ſufficeret, vt ſup. dixi nu.11. quicquid ad.d.l.1. in hoc ſcripſerit Connan.lib.7.cap.5. *

14 Patet igitur in.1. parte illius text. cū ſpecies permutatur pro alia venali, dari actionē ad ſimilitudinem empti & venditi: & cōuentionem tunc habere maiorem ſimilitudinem emptionis ꝙ̃ regulariter habeat. Sed nec tūc emptionē verè dici, quia nō interuenit pretiū, ſecundum regulā quā hic exornamus. Effectus autem quem tex. probat (ſecundū communē intellectū) eſt, vt eo caſu ſequuta euictione, nō detur cōdictio ob cauſam ad repetēdā rē datā pro euicta: quia id tantū conceditur in ſecūda parte tex. quādo permutatio fuit cū re nō venali: & hoc euincitur ex differētia quā lex ibi cōſtituit inter eos caſus

casus, censendo primum iuxta naturam & regulam venditionis: secundum vero iuxta naturam permutationis & contractus innominati. Secundum quam communem interpretationem dicit Bar. esse ibi text. singularẽ quòd vbi permutatio seu cõtractus innominatus fit cũ re venali, cessat condictio ob causam, vel repetitio rei datæ, etiam secuta euictione rei alteri ex contrahentibus datæ. Sic limitata l. 1. ff. rer. permu. l. 5. §. 1. & 2. ff. de præsc. verb. l. si pecuniam, & l. fin. cum ibi nota. ff. de cõdict. ob cau. & ad hoc. d. l. 1. dicit etiã singul. Paul. in l. 1. num. 10. ff. de rer. permu. Angel. in l. sciendum. §. 1. ff. de edil. edict. dicit sing. & notab. Angel. in l. 2. ad finem. C. de condict. ob cau. Ias. in l. fin. nume. 8. ff. de cond. ob causa idẽ Ias. in l. 1. in fi. ff. de æsti. act. Alcia. in l. 2. num. 23. & ibi Rip. nu. 26. ff. si cert. pet. tradit Igne. quẽ olim vidi (nunc enim eius lecturam non habeo) in l. 3. §. si cõdictioni. nu. 40. ff. ad Syllan. dicit etiam Fulgo. in d. l. 1. quòd ea non visa possent docti contrarium respondere.

15 Ex quo etiam apertè volunt Bar. & alij, in ea conuentione permutationis vnius rei pro alia venali, non esse locum pœnitentiæ ante implementum ex parte alterius. Sic limitata regula contractuum innominatorum, in quibus ante implementũ licet pœnitere, nec antea datur actio ad implenda conuenta. l. 1. ff. de rer. permu. l. 3. C. ead. d. l. si pecuniam. ff. de condic. ob cau. vbi latè DD. & ita per illam. l. limitat Ias. in d. l. fina. nu. 8. ff. eod. titu. Ias. & Soci. in rub. ff. de verb. oblig. & ibi Iacob. de Nigr. nu. 174. & nemine citato Connan. dict. lib. 7. cap. 5. Sed posset hoc nouè cõtrouerti, quia dict. l. 1. non æquat omnino eam conuentionem veræ emptioni, nec generaliter, sed tantum post traditionem ex vtraq; parte: & tunc secuta euictione alterius rei, tribuit actionem ad interesse ad similitudinem emptionis. Cum igitur sit cõtractus innominatus nõ emptio, videtur non recedendum esse a regula quæ ante implementum permittit pœnitentiam: quod iuuatur ex reg. l. commodissimè. ff. de liber. & posth. cum vulgar. & in dubio adhærendum est regulæ, iuxta vulgaria iura, & quæ DD. vbiq; notant: & glo. optima in l. à diuo Pio, in princ. ff. de re iud. sicut in simili videmus è cõuerso, dari condictionem ob causam ob defectum implementi nõ secuti: non vero ex pœnitentia ante implementum, vt colliges ex Bar. recepto in l. fin. nume. 11. ff. de condi. ob cau. & clariùs notat Paul. Cast. in l. cum te. C. de pact. inter emp. & vẽdi. de qua in seq. cap. idem Paul. in l. Arist. nu. 3. ff. de dona.

16 Ad dict. l. 1. magis aduertendum est ad illa verba, [licet non taxata quantitate.] Glos. enim, Bartu. Bald. Fulgo. & omnes, intelligunt ea verba significare, quòd si à principio daretur res taxata in quantitate certa, esset vera emptio: & ita Paul. in l. 1. ff. de rer. permu. sequitur Alcia. in l. 2. num. 23. ff. si cert. pet. & ibi Rip. nume. 26. Tiraq. de retrac. lign. §. 1. glo. 14. nume. 19. Dec. cons. 160. colum. 1. ad fi. & ita Faber. in §. item pretium, num. 1. Instit. de emp. & vend.

Ego nõ dubito glo. & DD. errasse, quia verba dict. l. non possunt accipi vt ipsi acceperunt, & conclusio quam colligunt est planè iuri cõtraria: quanuis enim à principio fuisset taxatus valor rei quæ pro alia daretur, nõ potuit resultare vera emptio quæ non consistit deficiente cõuentione in nummo vel pecunia: per. d. l. 1.

l.1.&l.2.&l. pacta conuenta. ff. de contrahen. empt. l. emptionem. C. de rer. permut. l. empti fides. C. de contrah. empt. cum sup. traditis, quibus responderi nequit: nec partes mutare possunt substantiam rei, nec fingendo inducere vt taxatio rei sit pecunia: iuxta reg. l. in bello. §. factę. ff. de capt. & vbi pecunia requiritur (vt in emptione) non potest per alias res æstimari, licèt aliæ res per eam æstimentur. l. si ita. 43. ff. de fideius. Hoc euincunt etiam quædã argumenta Petr. Cyn. ad aliud, in.d. l.1. vt ibi refert Bal. nu.7.

Nec obstat. l. pretij. C. de rescind. vend. (quam malè adducunt glo. & DD.) loquitur enim secundum glo. & omnes ibi (parum sibi constantes) quando à principio fuit cõuentum de precio in pecunia, & postea data fuit res æstimata loco pecuniæ: inspicitur enim conuentio non solutio secuta, vt probat. l. 2. ff. de contrah. empt. & est receptissimum: facit glo. l.2. in princ. ff. si cert. pet. ibi, [propositum inspicirur:] & ita ad. d. l. 1. bene aduertisse videtur Loriot.

Nec obstat argu. quod à sensu cõtrario malè colligebant glo. & DD. ex verbis. d. l. 1. ibi, [licèt non taxata quantitate:] nõ enim significat Imperator: ꝙ taxata quantitate fieret vera emptio: nec verba talem collectionem admittunt, sed potius vult tex. idem iuris esse eo casu non taxata quantitate, quod esset si taxaretur, & hæc est sanior collectio: & ita planè probat. d. l. quòd si ibi altera species taxata daretur pro venali, minus dubium esset competere tunc actionem ad interesse ad similitudinem empti & venditi: Sed & non taxata, competit talis actio ob qualitatem alterius rei venalis.

17 Secundum quæ potest ex illa l. comprobari glo. (quæ commendari solet) in. l. 5. §. pen. ff. de præscr. verb. verbo, [similis,] vt contractus innominati sunt ante effectum contractuum nomiuatorum, ad quorum similitudinem cõtrahuntur not. Alexand. in. l. in actionibus. nume. 10. ff. de in lit. iur. Gome. in. §. actionum nume. 8. Instit. de actio. probat text. & ibi not. Bar. & Paul. in. l. 1. §. si quis seruum. ff. de pos. text. in. l. eum qui. §. si rem. ff. commod. Sed hoc sanè debet intelligi quo ad respicientia effectum conuentionis, non quo ad modum & qualitates: sunt enim plures differentię in modo & nõnullis qualitatibus inter contractus nominatos & innominatos, etiam nominatis similes, vt in. l. 1. & 2. ff. de rer. per mut. vbi latè Paul. & Ias. & post eos Curtius in. l. petens. nume. 36. C. de pact. & Loriot. de pact. axiom. 117. cum sequen. & Berenga. in repet. li

18 pacta. ff. de contr. empt.

Ex prædictis circa pretium requisitum in venditione, resoluitur quæstio Ioan. Fabr. in. §. pretium. nume. 1. Instit. de emp. & vend. quando vẽditur res pro modico pretio, eo adiecto pacto vt emptor soluat debita vẽditoris: Nec videtur bene resoluere Faber, dum inquit esse vẽditionem si debita certa fuerint & specificata, vt ipse loquitur: quasi diuersum sit si quantitas eorum quæ debẽtur non exprimatur. Ego autem assero emptionem esse in his terminis, cum semel certum aliquod pretium exprimitur, licèt adijciatur relatio ad debita incerta: argum. l. hæc venditio. 7. §. 1. ff. de contrah. empt. ibi, [magis enim ignoratur, quanti emptus sit, quam in rei veritate incertum est.] Probatur magis ex. §. ibi sequen. dũ I.C. ponit aliam fotmam emptionis. [Esto mihi fundus emptus cẽtum &

quãto pluris eũ vẽdidero:] qua quęstione præmissa respõdet I.C. in hęc verba, [valet venditio, & statim impletur, habet enim certum precium centum: augebitur autem precium si pluris emptor fundum vendiderit.] Adeò perspicuè hoc probat tex. ille, vt inductione non egeat: paruitas enim precij expressi, non tollit nomen veræ emptionis, vt probat tex. in. l. si quis emptionis. 38. ff. de contrah. empt. & hæc traditio satis probatur ex. l. fundi partem. 79. ff. de contrahen. emp. sed tandem pro ea do tex. in. l. ea conditione infr. hoc titu. de quo in cap. sequen.

19 Ex ijsdem infertur ad notab. quæstionem de contrahentibus sub ea forma, [vt res empta maneat iusto precio, seu pro precio quod iustum declarabitur.] In qua. q. reperio

1 DD. variasse: Alberic enim & Fulg. (alibi non relati) securè scripserunt, ea forma resultare validam emptionem, & precium tunc declarandum fore à iudice: quasi mentio illa iusti precij habeatur pro relatione ad rẽ certã: Ita prædicti DD. in. l. hæc venditio. §. 1. ff. de contrah. empt. citantes ad hoc text. vt expressum in. 1. si fundus. 16. §. vlt. ff. de pignor. Sed in ea forma non dici venditionem, verius & receptius est, ex DD. statim citandis, qui tamen volunt resultare tunc contractum innominatum, vt secuta traditione detur tradenti actio præscript. verb. ad iustum precium declarandum à iudice: quod apertè tradit Bal. in. l. fi. q. 1. num. 8. C. de contrah. empt. referens ad id Nicol. de Matarel. & Azo. in summ. Instit. loca. & ita idem Bal. in. l. contractus, numer. 8. C. de fide instrum. quem sequitur Alex. ad Bart. in. d. l. hæc venditio: Ias. in. §. actionum, nu. 191. idem Ias. in. l. si tibi. ff. de pręscr. verb. & ibi not. Paul. probat etiam Roma. in. l. sciendum, num. 33. & ibi Alex. num. 17. ff. de verbo. oblig. Soci. in. l. si quis arbitratu, col. 5. nume. 19. ff. de verb. obli. & Ias. in. d. §. actionum, ad id extollit tex. in. d. l. si tibi, quæ est. 24. quam prius citauit Bald. in. d. l. fin. & Roma. vbi sup. Fabian. autem in tracta. de empt. q. 5. nume. 25. & 26. malè se explicans, videtur probare traditionem illam Bal. Sed eius argumenta tendunt in id, vt in ea forma dicatur valida emptio, non contractus innominatus, & sic eius rationes dicto non coherẽt: ibidem etiam malè citat Roma. vbi sup. qua si contrarium Baldo, cum ille cõcordet. Anto. autem Gome. Hispan. in lib. de contractib. capit. 2. numer. 9. partem negatiuam tenet, vt in ea forma non dicatur emptio, sed addit contra Bal. & alios, tunc etiam secuta traditione non dari actionem

1 ad precium declarandum à iudice, sed tantum ad fructus, vel pẽsionem condignam ex tempore quo res fuit penes recipientem: & ita intelligit Azonem in. d. loco, quem dicit malè citatũ à Bald. & alijs. In quo tamẽ falli videtur, quia Azo id voluit ad quod Bal. eum citauit: debuitq; Hispa. ibi allegare Salic. qui eius opin. prius probauit in. d. l. fin. q. 4. num. 7. C. de contrah. empt.

20 Vides magnam DD. varietatem alibi non ita relatam: ex allegatis autem constat receptius esse in hac. q. venditionis pro iusto precio, non dari emptionem validam, sed tantum resultare cõtractum innominatum, vt sic talis contractus non perficiatur consensu, & sit locos pœnitentiæ: & qui vendere volebat non teneatur tradere, & si maximè habeat facultatem tradendi, quia emptio nõ est: Si autem tradat, & is qui eme re

re volebat, rem accipiat, quasi secuto implemento detur actio ad iustũ precium à iudice taxandum. Aduerto etiam quòd DD. tribuentes effectum illum traditioni secutæ, non solum loquuntur cum sit conuentio vendẽdi pro iusto precio, sed etiam ex iuribus quæ citant: idem volunt in conuentione pro eo de quo ipsi contrahentes concordabunt: & ita Alex. in l. sciendum, numer. 17. ff. de verb. obli.

21 Ego communi opin. adhæreo, vt ex tali conuentione non resultet emptio: contra Alber. & Fulgo. repugnant enim iura sup. citata, quæ venditionem negant, deficiente certo precio: mentio autem illa generica iusti pretij, non affert certitudinem qua emptio subsistat: nam & simplex conuentio vendendi non facta mentione iusti pretij nullo modo valet secundum omnes, & tamen intelligeretur de iusto pretio, ex iurib. & DD. citatis à Soci. in l. si quis arbitratu, num. 27. in fin. ff. de verb. obli.

* Addo etiam eam conuentionem à principio (vt emptio non est) non etiam transire in contractum innominatum, quia contrahentes de sola venditione cogitabant, vt re & verbis constat: & ideò deficiente precio corruit omnino, iuxta d. §. precium, Institu. de empt. & vend. cum alijs de quibus sup. Facit doctrina quam sentit I.C. in l. verbis ciuilibus ibi, [ne fiat contra voluntatem.] ff. de vulga. & ibi not. Paul. Castr. & in his terminis sentit Aret. in d. l. sciendum, colum. 5. numer. 6. ad fin. ff. de verb. oblig.

22 Ex quo cum Salic. & Anto. Gome. magis probo contra Bal. & communem, vt in hac q. venditionis vel emptionis pro iusto pretio etiam secuta traditione, non detur actio ad iustum pretium: Cùm enim conuentio illa quæ ad venditionem tendebat, nulla sit, ex defectu substantialium, nõ potest per obliquum suscitari ex tradioni secuta: iuxta doctrinã text. in l. nunquam nuda. 31. ff. de acquir. rer. dom. Nec adest materia permutationis vel alia quæ talem vim & effectum venditionis inducere possit: facit notab. tex. in l. obligationes quæ proprijs viribus non consistunt, 26. ff. de actio. & obli.

23 Nec obstat tex. quem Bal. & alij citabãt, in d. l. si tibi. 24. ff. de præscr. verb. ibi enim non tradito, sed opera secuta ius facienti præstat ad iustã mercedem, ne alter cum eius iniuria locupletetur, contra iur. reg. Nec ad id requiritur certa causa vel conuentio, sed sufficit quem vti re vel opera alterius in ijs quæ gratis facere non intẽdunt, vt ei satisfacere teneatur: vt probo num. sequent. & ita procedit text. in §. 1. vers. qua de causa, Instit. de loca. Et suadetur ex æquisima regula. l. si me & Titium. 32. ff. si cert. peta.

24 Ex quo notè & vtiliter colligi potest differentia in prędictis terminis conuẽtionis ad iustũ pretium, inter conuentionẽ tendentẽ ad locationẽ & tendentẽ ad vẽditionẽ: nam licèt vtraq; nõ expressa statim quãtitate vel mercede à principio non consistat, nomenq; & effectum suum retinere nequeat, differunt tamen in eo quòd conuentio illa tendens ad venditionem, nõ obligabit ad pretium, etiam secuta rei traditione, vt sup. At in simili conuentione tendente ad locationem secuta traditione, tenebitur recipiens ad iustam mercedem ex vsu rei alienæ, vt teneretur ipso facto nulla præcedente conuentione: argum. l. item quæritur. 14. §. fin. ibi, [pro vt quisq; habitauerit.] ff. loca. *

 loca.

loca. & ibi not. Bal. & alij quos refert Ias. in. §. actionũ, num. 188. Instit. de actio. & in terminis notant Cyn. Alber. Sali. Fulgos. in. l. excepto C. loca Quæ differentia comprobari potest ex Paul. Cast. in. l. 1. §. si quis seruum, num. 4. ff. depos. Vides igitur egregiam differentiam interlocationem & emptionem, seu inter conuentiones earum nomen referentes, quod forsan alibi expensum non reperietur: quod repeto infra capit. 3. num. 5. Et inde limitabitur similitudo & æquiparatio quam tradit I. C. in. l. 2. ff. loca. inde etiam cauebis ab Ang. in. l. excepto. C. loca, magis à Soci. in l. si quis arbitratu, col. 5. versi. aliquãdo. ff. de verb. oblig. vbi emptionem & locationem æquat.

15 His vero non obstat text. in. d. l. si fundus. 16. §. fi. ff. de pignor. perquẽ Alberi. & Fulgo. suprà relati, tenuerunt conuentionem per illa verba [pro iusto pretio,] inducere validam emptionem: verba illius tex. sic habent, [potest ita fieri pignoris datio hypothecęue, vt si intra certum tempus non sit soluta pecunia, iure emptionis possideat rem iusto pretio tũc æstimandã, hoc enim casu videtur quodãmodo conditionalis esse venditio:] Reperio autem tex. illum variè intelligi: primò glo. ibi in hac difficultate respondet esse speciale ratione mutui, vt debitores inueniant pecuniam quam aliter non inuenirent: & tunc valeat venditio nõ expresso pretio certo, sub ea forma vt res obligata maneat empta pro iusto pretio: & cum glo. est Alberi. ibi, & securè Hispan. Gome. d. libr. & capit. & num. Bart. ibi intelligit eam conuentionem valere non solum in causa mutui, sed generaliter vbi prę cedit alius contractus validus, cui illa conuentio vendendi pro iusto pretio adhæreat. Quęstio autem nostra procedit vbi datur sola illa conuentio vendendi pro iusto pretio, absq; alia cui adhęreat: quem intellectum approbatum cõmuniter dicit Ang. Aret. in. §. pretium, num. 4. Institu. de empt. & vend.

Romañ. autem in. d. l. sciendum, num. 32. ff. de verb. oblig. inquit esse speciale in casu. d. §. alia ratione, vt mutuo dantes magis vtantur eo pacto v res maneat pro iusto pretio, q̃ pacto legis commissoriæ in pignoribus reprobato, quod prius dixit Imol. ibi, col. 2. quos refert Soci. vaccillans in. l. si quis arbitratu, num. 19. ff. de verb. oblig. Mihi verò placet ratio Bart. quæ satis probari videtur ex. l. fin. in princ. ff. de contrah. emp. de qua infrà hoc cap. Quæ ratio iuuatur ex eo vt inter homines facilio ra sint commertia, vtq; homo ab homine magis iuuetur, quod Reipubl. vtile censetur: vt in simili dicit glo. in. l. 4. ad fin. ff. de pigno. acti. ibi, [propter publicam vtilitatem:] & ibi, [eueniret sæpissimè vt creditores [mutua denegarent: quam glo. sequuntur DD. & extollit Dec. in. l. fructus, & in. l. nec pignus. ff. de reg. iur. Ang. Aret. in. §. fin. Institu. quib. mod. re contr. obliga. Et rationem Bar. comprabat Soci. in. d. l. si quis arbitratu, num. 28

26 Hęc de illo tex. quo ad pręsentẽ materiam, alia enim difficultas tangitur à glo. & DD. quomodo valuerit ibi pactũ, vt non secuta solutione, pignus emptum maneret creditori, cum pacta leg. cõmissoriæ in pignoribus reprobentur, vt in. l. fin. C. de pa&. pign. Ideò glo. in. d. §. &. in. l. 1. C. de pact. pign. intelligit. d. §. procedere ex illa iustificatione cõuentionis pro iusto pretio: regulam autem contrariã procedere, vbi simpliciter con-

conuenitur, vt pignus maneat pro quantitate debita quia in hoc pacto posset resultare grādis vsura vel magna fraus debitori: In pretio autem iusto datur quoddam temperamentum, quod iuuatur ex text. notab. in.l.si bene collatæ.33.ff. de vsur. & ita cum glos. intelligunt cōmuniter scriben. & ad hoc extollunt illum tex. Salic. & Paul. in.l. Titius.ff. de pigno. actio. Bald. in cap. vno, nume. 6. de feud. dato in vi. leg. commiss. Fabian. in dict. tract. quęst. 7. nume. 10. & sequen. Soci. dict. l. si quis arbitratu, nu. 28. & plures quos refert Tiraquel. de retrac. conuen. in fin. num. 136. & ita Afflict. in decis. 368. post princ. & Anto. Rub. consil. 134. qui omnes cum Bart. in dict. §. idem intelligunt, & si expresim non conueniatur de iusto pretio, sed simpliciter, quia & tunc de iusto intelligitur: & ita Bar. in. l. quanuis. ff. de solutio: & plures relati à Tiraq. vbi sup. nu. 138. & illum tex. non semel dicit sing. Angel. Perus. ibi.

27 Is est communis intellectus ad. d. §. à quo nemo hucusque discrepauit: & ex dict. §. colligunt DD. limitationem ad regulam prohibentem in pignore pactum illud legi commissoriæ, secundum omnes proximè citatos: & Neguz. de pigno. 4. part. numero. 6. in. 2. limit. & Molin. de commerc. quæstio. 52. vbi multa noua & egregia tradit ad hanc materiām pacti leg. commiss. in pignoribus. Ego autem tam ad intellectum dict. §. quàm ad intelligenda multa alia responsa Iureconsultorū quæ in pandect. sunt, nouè contra glos. antiquos & nouiores omnes iuris interpretes verius puto, apud Iureconsultos non fuisse prohibitum pactum illud leg. commissoriæ in pignorib. nec vllum ex Iureconsultis talem regulam nouisse, & consequēter illos nunquàm eam præsupponere in suis responsis. Quod mihi incepit fieri vero simile quia nulla. l. adducitur quæ talem regulam prohibitoriam ponat: contrarium ius ergo fuisse credi debet: argum. l. 1. ff. de testib. Comprobatur hoc, quia notissima & generalis erat regula vt conuētā seruentur: vndè tam insignis limitatio tamq; notabilis species irritans conuentionem, debuerat à Iureconsultis perspicuè tradi: iuxta doctrinā I.C. mihi peculiarem, in. l. item apud Labeonem. 15. §. ait prætor. ff. de iniur. ibi, [ea quæ notabilia sunt nisi specialiter notentur, quasi neglecta videntur.] Nec facit timor vel suspicio vsurę, vt DD. malè arguebant, nam iure antiquo id non irritabat conuentionem. L. eos. §. 1. C. de vsuris.

Tandem omissis argumentis probat hanc in auditam sentētiam tex. apertiss. in. d. l. fin. C. de pact. pigno. quæ Constan. est: is autem in multis nouum ius induxit: vt obseruat Alcia. lib. 4. parerg. cap. 5. & ego ostendo in comment. l. 1. in. 1. par. nu. 32. C. de bon. mater. Nec mirum quia Constantin. fuit ex posterioribus principibus quorum constitutiones in C. habemus, & eius tempore non fuerunt Iuricōsulti quorum extent responsa in Digestis: Sed iam verba Constantini audiamus, quæ ita habent: [quoniam inter alias captiones precipuè commissoriæ pignorū legis crescit asperitas, placet infirmari eam: Si quis igitur tali contractu laboret, hac sanctione respiret, quæ cum præteritis præsentia quoque repellit, & futura prohibet.] Non potuit quidē alijs verbis apertius ostendi ius illud nouum esse, contrariumque ante Constantin. fuisse: Quod

multipliciter probat Imperator ipse primò cum significat opus fuisse nouo remedio aduersus crescētem malitiam: Deinde cum speciatim meminit illius pacti in pignoribus, cuius asperitatem inquit se velle infirmare: antea igitur non erat infirmū sed validum: quod magis indicat Imperator cum contrahentes alloquitur subdens, vt qui tali contractu laborabant, ea constitutione respirarent: quod falsò dixisset si ante suam constitutionem antiquiori iure eis consultum fuisset. Sed multò magis id ostendit Imperator, cum tandem eam constitutionem extēdit ad præterita, quia alio iure censenda erant: iuxta reg.l.7.C.de legib. Et ita manifestè patet ex d.l. nouum ius ibi introductum, cōtrariumq; fuisse apud Iureconsult.& anteriores principes: contra glo.& omnes scribent.

28 Infertur ergo nouè contra glo. & omnes hucusq; scribent.ad.d.§.fin.l.16.ff.de pigno. Martianum I.C.non dubitasse de pacto leg.commissoriæ in pignore: nec ex regula noua. d.l. fin.potuit resultare difficultas ad decisionem antiquam.d.§. cuius tempore aliud ius erat in ea re. Idemq; infertur ad alia responsa I.C. de quibus statim agemus. Sed oportet ante alia tollere obiectionem quæ occurret ex I. C. Vlpiano, in. l. quanuis.45.ff. de solut. indè enim solent DD.colligere, iam apud I.C. improbatum fuisse pactum illud in pignoribus: cui obici responderi potest. 1. cum Bart.ibi variante, vt in casu.d.l. diuersa ratio faciat ne pactum astringat, quia erat inter coniuges & ex viro vxori, inter quos tolli debet fraus quæ fieri posset iuri prohibenti donationem inter coniuges: & ita Fulgo.in.l.Titius.ff.de pigno.actio.& latius Molin.d.lib.de commerc.q.52. numero.375. verba autem.d.l.ita habent: [Quanuis stipulāti vxori vir spoponderit, direpto matrimonio prædia quæ doti erant obligata, in solutum dare: tamen satis esse offerre dotis quantitatem.] Et illa interpretatio Bart. & suprà allegatorum comprobatur ex celebri regula. l. oratio.ff.de spons.

Vel aliter & forsan melius intelligenda videtur d.l.quanuis, vt ibi pactum non desinat astringere quasi eo tempore improbatum esset, cum apertè probatum maneat ex.d.l. fin. apud I. C. diuersum ius fuisse: nec etiam procedat d.l. principaliter ob vitandam donationem inter coniuges, posset enim pignus non plus valere quàm sors: Sed alia ratione, & iuridica æquitate vir ibi non obligatur præcisè ex tali conuentione, satis enim fuit iuris conditoribus vt dos integra restituatur, & mulier illæsa seruetur: ideoque sufficiat dotis quantitatem restitui: ne vir lędatur ex pacto, vel forsan vxor. Sic enī inter coniuges magis quàm in alijs vitatur inæqualitas, vt in .l.iure succursum.ff.de iure dot. de qua latius infrà ad nostram.l.2. Probatur etiam quod intendimus contra DD.ex. d. l.quanuis: ibi enim propriè non erat pactum leg. commissoriæ in pignorib. cum I.C.referat pactum per alia verba, non per ea quòd pignora manerent empta pro quantitate debita: possetque intelligi vt manerent pro iusto pretio: vt Bart. & DD. cōmuniter intelligunt in.d.§. fin. l. 16. ff.de pign. vt suprà. Nouè etiam ex. d.l.quanuis, satis contra DD. colliges I.C. magis significare quòd illud pactū regulariter erat validum & obseruandum, specialiterque inter coniuges sufficeret vt pacto non obstante, sufficiat dotis quātitatem resti-

restitui: & mulierem illæsam seruari. Et sic probat, reg. eo tempore in cõtrarium fuisse, vt pactum illud valeret, contra glo. & omnes: quod alibi ita expensum non inuenies.

29 Indè similiter infertur ad intellec. tex. in. l. Titius. 34. ff. de pignor. act. vbi Iureconsultus Marcellus ita habet: [Titius cùm credidisset pecuniam Sempronio, & ob eam pignus accepisset, futurumq; esset vt distraheret id creditor, quia pecunia non solueretur, petijt à creditore vt fundum certo pretio emptum haberet. Et cum impetrasset, epistolam qua se vẽdidisse fundum creditori significaret emisit. Quæro an hanc venditionem debitor reuocare posit, offerendo sortem & vsuras quæ debentur? Marcellus respondit, secundum ea quæ proposita essent, reuocare non posse.] Reiecta glos. varietate & DD. ibi, non obscura videtur narratio facti, & decisio text. punctando verba vt hic meliùs quam alibi videbis: agitur ibi de debitore qui ne pignora venderentur, quæ fortasse ei chara erant, petijt & impetrauit à creditore, vt sibi emeret fundum certo pretio inter eos conuento: postea autem volebat eam venditionem reuocare, offerens sortem & vsuras. I. C. respondet nõ esse cur venditio vel conuentio illa retractetur. Illud autem primò veriùs puto * cum Molin. vbi supra, contra glo. & Bart. variantes in dict. l. Titius, & d. l. quanuis: contra Salicet. & Paul. in dict. l. Titius, contra Neguzan. de pignor. 4. part. nume. 6. in. 1. limit. contra Alexan. in consil. 178. lib. 7. num. 2. contra Imol. in cap. significante colum. 3. de pigno. contra Guido. decis. 6. pactum in ea. l. valere non tantum ad retinendum creditore possidente, sed etiam ad agendum eo non possidente: quod probatur ex generalitate text. iuncta vulgari regula. l. 1. §. & generaliter. ff. de legat. præst. probatur magis, quia diuinatorium esset fingere in casu dict. l. fuisse fundum penes creditorem. Id etiam significat litera dict. l. cum agat de fundo non obligato, nec adhuc tradito. Tandem contra DD. hoc euincitur ex responso Iuriscon. decidentis pactum ibi valere, nec à debitore reuocari posse: cum ergo valeat, intelligi debet perfectè, vt iuris est ad agendum & defendẽdum: iuxta. l. sicut ab initio. C. de actio. & obligat. l. 1. §. si conuenerit. ff. de pos.

30 Placet etiam quod contra alios bene aduertit Molin. vbi supra, vt in casu dict. l. Titius, non fuerint verba pacti leg. commiss. in pignore: quia non manebat pignus emptum pro debito, sed pro alio pretio: quod fortasse iustũ esset. Sed notabiliùs iam * sequitur ex prædictis, non posse sustineri quod Barto. & omnes ante Molin. colligebant ex dict. l. Titius, vt pactum illud in pignoribus reprobatum, valeat quando apponitur ex interuallo: quod vrgentißimè cõfutat Molin. vi rationis & æquitatis. Nec teneri potest hodiè stante dict. l. fin. C. de pact. pig. quæ nouum ius induxit indistinctè irritando pactũ illud quod apud Iurisconsultos valebat: vndè quanuis in dict. l. Titius, pactum illud esset hoc de quo agimus, & Iurisconsul. ibi illud diceret validum, non mirum erat, cùm regulariter eo tempore illud pactum valebat: vnde non poterat ex illa. l. limitari reg. dict. l. fin. quod Molin. assecutus non fuit: bene tamen ostendit cõtra alios tantam asperitatem,

tanq; & fortaſſe maiorem fraudem verſari poſſe in eo pacto ex interuallo, quam ab initio appoſito: quod ante Molin. aduertit Tiraquel. alios referens de retract. conuent. in præfat. numer. 8. & in fin. numer. 134. quod etiam fortiſſimè probatur, quia aliter quotidie fraus fieret prohibitioni. d. l. fin. C. de pact. pigno. Et ita credo in praxi iudicabitur contra communem, cum iura & rationes hanc partem manifeſtè probent: quod apud Luſitanos notab. eſt ad Ordi. libr. 4. titul. 26. quæ ibi approbans * tantum limitationem DD. de tali conuentione pro iuſto pretio, videtur reijcere alias limitationes incautè ab eis traditas.

31 Ex quibus etiam infertur ad intellectum tex. (quo plures lapſi videntur) in. l. fin. in princi. ff. de contrah. empt. vbi Iureconſult. Sceuola habet in hunc modum. [Titius cum mutuos acciperet tot aureos ſub vſuris, dedit pignori ſiue hypothecæ prædia, & fideiuſſorem Lucium, cui promiſit intra triẽnium proximum ſe eum liberaturum: quod ſi id non fecerit die ſupra ſcripta, & ſoluerit debitum fideiuſſor creditori, iuſſit prædia empta eſſe, quæ creditori obligauerat: Quæro cum non ſit liberatus Lucius fideiuſſor à Titio: an ſi ſoluerit creditori, empta haberet ſupra ſcripta prædia? Reſpondi, ſi non vt in cauſam obligationis, ſed vt empta habeantur, ſub conditione emptio facta eſt: & contractam eſſe obligationem.]

Scriben. communiter intelligũt, conuentionem de qua in. d. l. fin. cõtinere pactum. l. commiſſoriæ in pignore: reſpondent tamen ideo ibi valere, quia ſecundum eos prohibitio. d. l. fin. & eius reg. non habet locum in debitore ita contrahente cum ſuo fideiuſſore, ſed cum creditore tantum: quaſi non ſit tanta aſperitas nec tanta fraudis ſuſpitio, quando ea conuentio fit cum fideiuſſore: & ita gloſ. & DD. cõmuniter in. l. 1. C. de pact. pign. Bar. in. d. l. quãuis. ff. de ſolutio. Fabia. vbi ſup. & Neguza. vbi ſup. in. 4. limit. & ad hoc eam. l. dicũt ſingul. plures maximè Pau. Caſt. in. d. l. Titius. ff. de pigno. acti. & Ioa. Lup. de Pala. rub. in Repe. c. per veſtras. §. 78. nu. 10. & feudiſ. in. c. 1. de feud. dat. in vi. leg. cõmiſ. Sed longè * melius aduertit Molin. eãdem rationem vigere in fideiuſſore quæ eſt in creditore: eandẽq; aſperitatem quã execratur. d. l. fin. C. de pact. pigno. & ideo cõcludit idem iuris eſſe in fideiuſſore quod eſt in creditore, vt ſic amplietur, nõ limitetur regula prohibẽs pactum leg. cõmiſſo. in pignoribus: quod etiam voluit Io. Imol. in. c. ſignificãte, col. 3. verſ. item aduerte, de pign. reſpondens ad. d. l. fi. ff. de contrah. emp. vt non loquatur in pacto illo reprobato, q; pignus maneat pro debito: Sed ſimpliciter vt pignus emptũ maneat, tunc enim intelligitur pro iuſto pretio. Et ita Alex. extollens hũc Imol. intellectũ. d. cõſi. 178. nu. 9. lib. 7. quos ſequitur Molin. vbi ſup. facit tex. & DD. in. l. ſi fideiuſſor. 52. §. meminiſſe. ff. de leg. 1. Soci. in. l. ſi quis arbitratu, numer. 27. ff. de verb. oblig.

Sed nec Imol. nec Molin. nec alijs aſſecuti ſint. d. l. fin. ff. de contrahen. empt. etiam ſi loqueretur in mero pacto. l. commiſſ. in pignore, non * poſſe adduci in limitationem. d. l. fi. C. de pact. pigno. iuxta veram declarationem noſtram, quia altera fuit longè poſterior: & tempore alterius pactum illud non erat improbatum.

batum. Et vltra Alex. & sup. citatos addo in fideiussore magis vigere rationem dict. l. fin. C. de pact. pigno. quia fideiussio adeò gratuita esse debet, vt rupta fides dicatur, si fideiussor emat bona debitoris. l. 1. C. de dol. Item fideiussor postquàm soluit creditor est: iuxta doctrinam. l. creditorum. xj. ff. de verb. signifi. & ideò prohibitio. d. l. loquentis de tali pacto cum creditore, verificatur in fideiussore, siue attendas tempus postquàm fideiussor soluit, siue tempus anterius, cum ad illud conferatur tale pactum, iuxta reg. l. quod sponsæ, C. de dona. ant. nup. Resoluo igitur quòd Sceuola in. d. l. fin. agit magis de quæstione voluntatis quàm potestatis, nempe de cognoscendo quid inter contrahentes conuentum censeatur, non verò an contrahere potuerint: Nec I. C. potuit dubitare an ibi pactum leg. commiss. in pignore valeret, cum eo tempore improbatum non esset, vt sup. probaui.

32 Ex his etiam infertur ad intellectum. l. 1. C. de pact. pigno. quam puto ab omnibus hucusq; malè intelligi: est. l. Alex. Imperator. habet autē hæc verba, [Qui pactus est, nisi intra certum tēpus pecuniam quam mutuam acceperat, solueret, cessurum se creditoribus: hypothecæ vēditionem non contraxit. sed id compræhendit quod iure suo creditor in pignore habiturus erat: communi itaque iure creditor hypothecam vendere debet.] glo. Bar. & omnes ibi, & in locis sup. citatis, & Afflic. decis. 368. intelligunt illam. l. de pacto simili leg. commissoriæ in pignore, vt non minùs prohibitum censeatur. * Ego autem contra omnes verius aduerto, quòd cum ea. l. sit Alexā. non debet intelligi irritare pactum, tanquàm simile pacto leg. commiss. in pignore: cum ante Constantin. illud prohibitum non fuerit, vt patet ex. d. l. fin. Constan. autem primus, fuit quadragesimus Imperator: Alex. verò vigesimusquintus: maximè quòd d. l. fin. potuit esse non primi Constantin. sed alterius, quia plures fuere: & sic multò longiùs post. dict. l. 1 quæ fuit Alex. Item verba. d. l. 1. satis indicant pactum illud non fuisse à principio acceptæ pecuniæ mutuæ, sed ex interuallo: & ideò text. esset contra eosdem DD. dicentes valere id pactum ex interuallo, vt sup. num. 30. Aduerto etiam qui. dict. l. 1. (vt proximè dixi ad. l. fin. ff. de contrahen. emptio.) non de potestate agit, sed de voluntate contrahentium: & verè. d. l. non dicit pactum de quo ibi esse nullum, sed ex eo non induci venditionem hypothecæ, nec plus afferre quàm id quod iure communi creditori competebat: & tandem scopus illius text. est interpretari verba illa conuentionis. [cedere pignora creditori,] quid importent: in quo respondet text. ibi secundum regulam. l. non rectè, C. de fideiussor. l. qui mutuam. ff. mand. cum nota. à Bartol. & alijs in. l. 3. ff. de legat. 1. Imò si cum iudicio expendas verba dict. l. 1. suprà relata, ibi, [hypothecæ venditionem non contraxit:] planè significant eo tempore potuisse ita contrahi, & pactum leg. commiss. in pignore valuisse, si expressim apponeretur: ibi enim non irritatur talis conuentio, sed interpretatur Imperator non ita conuentum censeri: quod nemo huc vsque aduertit.

Ex scriptis autem à DD. in hac materia, placet ea limitatio quã tradunt ad. dict. l. fin. vt non procedat quando conuentio esset, vt non soluto debito ad certum tempus, maneat pignus emptum pro iusto pretio: quia in hac conuentione non viget tanta asperitas, nec propriè est pactum leg. commiss. in pignore: nec lex noua correctoria debet extra suos terminos facilè trahi, secundum receptas traditiones: & ita in hac specie apud Lusitanos decidit. d. Ordinatio libr. 4. titul. 26. quæ hanc solam limitationem approbat. Longiùs quàm putaram me euexit veritatis & P. V. amor: excessusque tot noua & vtilia afferens: venia dignus erit, vt aliàs dicit I. C. in. l. iam dubitari. ff. de hæred. instituend.

SECVN-

SECVNDA PARS RVB. C. DE RESCIND. VENDITIONE.

CAPVT. II.

SVMMARIA.

1 Exactißime tractatur quæstio, quando ex una parte res, ex altera pretium & res datur, quod contractus genus inde resultet? In qua multa noue explicantur. usque ad numeru. 10.

10 Expenditur & declaratur ordi. Lusitanorum libr. 4. tit. ulti.

11 Improbatur traditio quædam Paul. Castr. & contra plures ostenditur emptionem dici, etiam si res simul cum pretio data, pretium excedat.

12 Noue explicatur tex. in. l. si in emptione. 34. ff. de contrah. emp. contra plures.

13 Explicatur ad supra dicta tex. in. c. ad quæstiones, de rer. permu.

14 Infertur ad text. in. l. cum te, C. de pact. inter empt. de cui us intellectu plenißime agitur, & num. 15. & 16. & 17.

18 Ad eandem. l. Cum te, traditur oppositio. l. ea conditione, C. de rescind. uendic. agiturque de conciliatione earum legum, & reprobantur multa huc usque tradita usq; ad nu. 23.

24 Traditur noua & solida ratio ad notabilem differentiam inter emptionem, & permutationem, seu inter contractus nominatos, & innominatos: & inferuntur aliqua scitu digna, usq; ad num. 26.

27 Noue contra DD. probatur, cum aliquid ultra pretium ex conuentione præstandum est ab emptore, in dubio intelligendum esse contra emptorem non implentem, id quod ultra pretium erat, principaliter uenditorem mouisse.

28 Tractatur Quæ actio detur in casu. d. l. cum te, C. de pact. inter empt. & uend.

29 Infertur ad. l. fundi partem. ff. de contrah. empt. & contra plures DD. explicatur, multaque circa eam. l. noue traduntur. usque ad numeru. 32.

SECVNDA PARS
RVB. C. DE RESCIND. VENDITIONE.

CAPVT. II.

EX tractatis in præceden. cap. liquet vtilissimũ esse cognoscere dubiam conuentionem, an ex ea venditio, an contractus innominatus resultet: principaliter ob duos illos grandes effectus, quod in venditione non est locus pœnitentiæ: nec res tradita repetitur, licet emptor non impleat cõuenta: sed tantùm agitur ad ea implenda. E contrario autem in permutatione & contractu innominato pœnitentiæ locus est, & non secuto implemento, res data repetitur. l. 1. ff. de rer. permut. vbi latè Paul. & Ias. & alibi sæpè.

1 Continuando igitur præcedentia, oportunè se offert celebris quæstio, quando ex altera parte res, ex altera pretium & alia res datur, an emptio an permutatio sit? In qua varij varia dixere, secundùm Panor. in. c. ad quæstiones, de rer. permut. Notissimum est plures doctissimosq; viros. q. hãc plenè tractasse, vnũquemque pro virili: recẽtiores autẽ quam plurima in eam rem adduxisse: vt fortasse plures notare possint me nunc rem (quod aiunt) actam, agere velle. Sed speramus (Deo duce) si rectè perlegerint quæ tradem⁹, multa eos hic nõ vulgaria, nec antea discussa agnituros. Circa hanc. q. resolutio Bart. est vt primò attendatur quod principaliter agere intendũt contrahentes, vt ab eorum mẽte nomen & effectus conuentioni detur: ita Bar. in. l. Aristo. nu. 2. ff. de dona. idem Bar. in. l. si in emptione. ff. de contrah. emptio. & in. l. 1. numer. 7. ff. de rer. permut. quod probant communiter scriben. in eisdem locis: & Panorm. & reliqui in. d. ca. ad quæstiones: & innumeri quos refert Tiraquel. de retract. ligna. §. 30. glo. 1. num. 2. (qui inter recentiores amplè hanc. q. ornauit) & vltra eum ita Boer. quæst. 144. Ripa. in. l. 2. num. 36. ff. si certum petatur, & Hispan. Couarru. à. Leiua libr. 2. resolut. cap. 4. num. 9. Hisp. Anto. Gome. in lib. de contract. ca. 2. nume. 10. Ex ea de pact. nume. 513. versi. 1.

2 Ex mente autem Bar. & aliorum colligitur in proposito vt dicatur cõstare quod principaliter partes intẽdunt ex nomine ab eis expresso, vt venditio vel permutatio tunc dicatur, pro vt contrahentes nominauerint: & ita Paulus. in. d. l. Aristo. numer. 4. in fin. & num. sequent Panor. in. d. c. ad quæstiones, num. 4. Ex ea vbi suprà plenius Tiraquel. vbi sup. numero. 7. & ita Loriot. de pact. axiom. 116. Molin. in consuetud. Paris. §. 13. numer. 53. Nec quis obijciat regulã quæ habet nõ attendi nomẽ à cõtrahẽtibus impositũ. l. 6. ff. de

prę

præscript. verbis. id enim procedit quando natura conuentionis nomini repugnat, seu deducta in conuentionem repugnant nomini expresso: vt declarat Dec. in authen. ex testamento, nume. 6. versic. sed certe. C. de collat. At in hac quæst. deducta in conuentionem non repugnãt nomini expresso à contrahentibus: ideoque eorum expresioni stari debet.

3 Ea tamen receptisima conclusio cum iudicio declaratur à nonnullis ex supra citatis, nisi negocium tale sit, vt ex venditione ius aliquod cõpetat certæ personæ ex lege vel consuetudine, tunc enim cauendum est ne ei fraus fiat censendo conuentionem illam iure permutationis: vt ex Purpur. & alijs tradit Boer. dict. quæst. 144. Rip. & Alciat. in dict. l. 2. ff. si cert. pet. Tiraquel. d. loco, numero. 11. & sequen. quem vide contra Igne. ibi relatum: facit. l. qui testamentum. ff. de probat. & ibi Bar. Limitatur etiam notabiliter à Paul. Castr. in dict. l. Aristo, ad fin. nisi pecuniæ excessus sit magnus, quia tunc censebitur venditio, etiam si partes exprimant permutationem: maximè (secundùm proxime dictum) si tertio ius aliquod auferatur ex eo quòd non sit emptio: & ita Boer. Tiraquel. Couarru. Anto. Gome. vbi supra, & alij quos referunt: facit doctri. Barto. in. l. si forte. ff. de Castr. pecu.

4 Alia receptisima conclusio est, quando partes non exprimunt nomen contractus, vt iudicetur ex eo quod pluris est. Vt si res plus valet quàm pecunia quæ datur cum ea, censeatur permutatio: si pecunia excedit, dicatur emptio: Ioan. Andr. & alij in dict. capit. ad quæstiones, Bald. in. l. quæritur. ff. de stat. homi. & innumeri quos citat Tiraquel. d. loco, nume. 9. Couarru. Anto. Gome. vbi supra. Boer. quæst. 214. col. 2. Dec. in. l. imaginaria. ff. de reg. iur. Soci. in. l. pacta quæ contra, nume. 9. C. de pact. quod voluit apertè Bart. in dict. l. Aristo, non autem in alijs locis male citatis à Tiraquel. & alijs. In hac enim quæst. aduertendum est differentiam esse inter id quod principaliter agitur, & id quod plus valet: primum enim respicit mentem contrahentium, alterum respicit valorem & quantitatem rei & pretij. Ex quo comperies plures non percepisse dicta Barto. in dict. locis: aliquando enim agit Bart. de eo quod principaliter agitur, & alij cum referunt, quasi loquatur de eo quod plus valet: ita enim videbis loquentem Barto. in dict. l. 1. numero. 7. ff. de rer. permut. & in dict. l. si in emptione. ff. de contrah. empt. quem male refert. Tiraquel. d. nume. 7. & ita Ias. in. l. 2. in fin. nume. 8. ff. si cert. peta. nec bene Loriot. de pact. axioma. 115.

5 Alia species est quando sumus in dubio (quod doctores intelligunt quando partes non exprimunt nomen contractus) & pretium non excedit rem, sed vtrumque ab eadem parte datum est eiusdem valoris, Barto. id specificè non decidit, tunc autem magis variant Docto. inter quos Bald. (quem omnes citant) in prælud. feud. nume. 11. in ea sententia fuit, vt tunc dicatur venditio: & cum Bald. est Alexan. ad Barto. in. d. l. si in emptione: idem Alexan. d. in. l. 2. nume. 8. ff. si cert. peta. sub obscurè Ias. in. §. actionum, nume. 122. Instit. de actio. Fabian. de emptio. 2. quæst. nume. 23. Sed contrarium receptiùs est ex relatis à Tiraquel. d. loco, nu. 36. vbi antea plura argumen. contra

Bal.

Bald. adduxit: & hoc melius sensit Bar. in. d. l. 1. num. 7. ff. de rer. permu. dum resoluit quòd in dubio erit contractus innominatus, non venditio: & ita Fulgo. ibi, & Ias. ad fin. nume. 11. & idem Ias. in prælud. feud. num. 25. Imol. & Roma. in dict. l. Aristo. & Ias. dicens hanc communem opinio. in dict. l. 2. nume. 9. ff. si cert. pet. & ita Rip. ibi, colum. fin. Curt. num. 35. Alcia. lib. 3. de verb. signifi. Ex ea de pact. num. 516. vers. tertius casus: Anto. Gome. vbi sup. quod vrgenter suadetur ex doctrina I.C. in. l. 1. vers. quotiens. ff. de æstima. acti. & mihi vrget. l. fin. ff. de condict. ob cau. In * quo iam aduerte quòd ex Bart. in. d. l. 1. declarandus est idem Bar. in. d. l. Aristo, ne sibi repugnare videatur: vt scilicet, velit Bartu. non dici rem esse omninò in dubio quando alterum ex ijs quæ dantur, est maioris quantitatis: ideoque tunc attendi quod pluris est: tunc autem dicatur negocium esse prorsus in dubio vt dicatur cōtractus innominatus quādo alterum non excedit: & sic ex Bart. in dict. l. 1. colligitur in effectu. decisio huius articuli, quod vtrumque par est, quia tunc magis sumus in dubio: quod non percepit Alexand. ad Barto. in dict. l. si in emptione.

6 Hanc verò conclusionem, quæ receptior est, contra Bald. necessariò secundum scripta DD. intelligere debes quando partes non expresserunt certum nomen contractui: Aliàs iudicaretur conuentio iuxta specialem nominationem cōtrahentium, quia tunc non dicitur res esse in dubio, vt sup. Et ita speciatim not. Purpur. in dict. l. 2. & ibi Rip. colum. fin. Aliter etiam vltra Tiraquel. & alios, declarat Exea de pact. nume. 517. nisi res pro qua datur alia, & pretiū simul extitisset venalis, quia tunc contractus censeretur emptio, non permutatio: argumen. l. 1. C. de rer. permu. quod comprobatur ex ijs quæ ad eam. l. diximus in præcedenti capit. Et pro Exea est Molin. in Consuet. Paris. §. 23. quæst. 15. maximè cum iam colligatur mens contrahentium, & certa sit pars pretij, vt meritò debeat emptio censeri. Declarat etiam Ex ea ibidem, nisi pecunia detur nomine pretij, quia tunc censebitur emptio: ex glos. celebri in. l. fin. C. de præd. Curial. & id dicit sine dubio Purpur. in dict. l. 2. & ibi Rip. colum. fin. ff. si cert. peta. Sed id non tam tutum est, vt colliges ex ijs quæ accuratiùs deduxi in. 3. capit. 1. part. huius Rub. ad fin. pretij enim nomen etiam alijs rebus præter pecuniam congruere potest, ex Bald. in. l. fundi partem. ff. de contrah. empt. & alijs relatis à Tiraquel. de retrac. lign. §. 1. glo. 14. num. 41. & 43.

7 Aduerto etiam quòd Barto. Bald. Panormit. Ias. Tiraquel. & alij sup. adducti in hac quæst. loquuntur per verbum, [dare,] exemplificantes ijs verbis, quòd ex altera parte datur res, ex altera res & pretiū: quod aliqualiter repugnat ijs quę tradunt omnes ipsi de verbo, [dare,] vt non congruat emptioni, faciatque conuentionem transire in contractum innominatum, per. l. fina. ff. de condi. ob caus. de qua agemus in sequen. cap. *

8 In hoc autem articulo quando vtrumque par est, nec alterum excedit, & non constat quid principaliter actum sit: Alciat. in dict. l. 2. nume. 30. ff. si cert. pet. & in. l. 2. nume. 19. ff. de verb. obliga. probat contractum duplicem censeri, partim emptionē, partim permutationem.

Quod

Quod ante eum videtur probasse Paul. in dict. l. Aristotel. numer. 3. dum inquit esse mixtum contractum, nominatum cum innominato: & opin. Alciat. sequitur Couarrub. dict. lib. 2. resol. capit. 4. nume. 9. citans Specul. Cin. & alios, qui hanc mixturam cõtractuum tradiderunt: & dubitans eam videtur sequi Tiraquel. dict. libr. de retract. lign. §. 30. glo. 1. num. 38. & 40. Contra Alcia. verò est Loroiot. de pact. axiom. 115. arguens ex repugnantia quæ est inter vẽditionem & permutationem, seu inter contractum nominatum & innominatum, quod priùs considerarunt alij in hoc articulo. vt pernouiores in. l. 2. ff. si cert. pet. & Alex. in. l. fin. nume. 7. versi. sed istud. ff. de cond. ob cau.

9 Sed retenta opin. Alcia. respondere potest, non esse propriè repugnantiam cum ad diuersa referatur: & in multis videmus vt vna res diuersimode censeatur respectu diuersorũ, quod dixerunt Bald. & Panormita. quos refert & sequitur Ias. in. l. 1. colum. 2. nume. 2. ff. de rer. permut. & vltra eum probat Bald. in. l. 2. nume. 4. C. de condi. ob caus. colligitur ex Bart. in. l. item in potestate, in fin. ff. de his qui sunt sui quem refert & sequitur Gome. in. §. pœnales, numero. 35. Instit. de action. vbi glos. hoc probat circa fauorabile & odiosum diuersis respectibus: Ias. in. l. 2. num. 3. & ibi Dec. C. de in ius voc. Sic diuersis respectibus vnus dicitur maior & minor, Dec. in. c. sanè, numero. 3. de offic. delegat. quod etiam multis exornat Tiraquel. de retract. lign. §. 1. glo. 18. numer. 22. & sequẽ. Comprobari potest traditio Alciat. ex text. & Bald. in. l. cum te, C. de pact. inter empt. de qua infra numero. 14. Sed adhuc magis pro Alcia. urget responsum Vlpian. in. l. Labeo. 50. ff. de contrahẽ. empt. vbi ex eadem conuentione vendendi resultat duplex actio, ex vendito, & præscriptis verbis: quæ tamen diuersæ sunt, & diuersis respectibus ibi conceduntur, vt declarat Fulgo. ibi, & Fortun. in. l. iurisgentium. §. quinimò, nume. 15. ff. de pact. & ibi Marti. Lauden. numero. 15. & illis non relatis Berengar. in repe. l. pacta. 2. par. numero. 50. ff. de contrah. emp. & vulgari. in. l. petens, numero. 23. C. de pact. & Stephan. Forcat. dialog. 91. numero. 4. Et hæc opin. maximè procedit, cum ex venditione uel permutatione ius tertio defertur, tunc enim illud ei negandum non est in ea parte quæ talem contractum refert, vt colligitur ex sup. dictis, nu. 3. & speciatim tradit Connan. lib. 7. cap. 5. char. 480.

10 Hæc sunt præcipua circa hanc. q. in qua nihil resoluit Mantua. de iure prothomi. 2. quæst. nec aliquid Hispan. Fernand. l. Tauri. 44. numero. 4. Ex prædictis autem circa eundem. q. vtiliter infertur ad nouam prudentissimamque Ordinationem apud Lusitanos libr. 4. titul. vlti. vbi decisum est ne parens habens plures liberos, possit rem vendere vni ex illis, nisi alijs consentientibus: timuit enim lex (quòd sæpè contingit,) parẽtem maiori affectione erga vnum ex liberis, iniquum fore alijs: & timuit ne in eorum fraudem fingat se vendere alteri ex illis, non recepta pecunia, vel ea postea eidem imaginario emptori restituta. Quæ constitutio iure communi non extat: digna tamen laude & imitatione est ad vitandam odiosam inæqualitatem inter liberos, iuxta iuris præceptum. Subdit autem d. ordina. ne parens vendere possit vni

vni ex filijs, nec cum eo facere permutationem quæ inæqualis ſit: & ita eius verba habent. [nam faça vẽda algũa, nem troca que deſigual ſe ja.] Vidi plures de intellectu illius.l. dubitantes, quam à iuuentute ſic intellexi: vt venditionem tunc ſimpliciter prohibeat, permutationem verò quatenus inæqualis fuerit: argu.l.7.ibi. quatenus.ff.de leg.1. Nec enim verbum illud, [deſigual,] referri debet ad venditionem indiſtinctè prohibitam, cum ſit diſpar ratio quæ tollit argu.reg.l.iam hoc iure.ff. de vulga. vt per Iaſ. ibi in limitationibus: refertur igitur verbum illud ad permutationem tantum: quia in venditione (quantumcunq; exterius videt̃ æqualis) nõ ceſſat prohœmialis ratio illius.l. de ſuſpitione fraudis, vt in ſimili tradit Ioann. Imol. in.l.ſi is qui ex bonis, numer. 3. poſt medium.ff.de vulg. dum citat.l.1.C. de natur. libe. Qui timor fraudis nõ ita cadit in permutatione æquali de rebus quarum vſus videri poteſt ab alijs liberis, quorum reſpectu ordinatio illa condita eſt: & ita de iure aliquando prohibetur venditio, non permutatio: vt per Igneum in.l. dudum, nu. 82. C.contrahen. emptio. & ſecundùm hanc declarationem audiui olim fuiſſe iudicatum in ſenatu regio, in caſu.d.ordinationis. Ego tamen contrarium, licèt iniquè, iudicatum vidi anno. 1553. Ex prædictis autẽ infero ad eãdẽ Ordinat. vt ſi parens rem det vni ex liberis pro alia re & pecunia, dicatur venditio in quantitate data, vt pro ea parte maneat irrita, ac ſi pecunia data non fuiſſet ob timorem fraudis, ſecũdum ſup. tradita, & argum.text.in.l. 5. §. circa ff.de donat int.vir.& vxo.Pau. in.d.l.Ariſtot.in fin ff. de donat.

11 Non tamen omitto circa ſup. dicta periculoſam videri declarationem Paul. à nouiorib. receptam, vt ſup.numer.3.dum limitat concluſionem Bar. vbi conſtat quid contrahẽtes intendunt, niſi precium nimis excedat rem, vel res precium: contrarium enim videtur ſentire Bart. cum indiſtinctè tradit cenſendum eſſe contractum ſecũdùm mentem contrahentium, ſi de ea conſtat: & contra Paul. & alios videtur vrgere doctrina I. C. in.d.l. ſi in emptione. 34. ff. de contrah. empt. ibi, [nec refert quanti ſit acceſſio, ſiue plus in ea ſit.] quod circa acceſſorium & prinpale probat I. C. in. l. etſi non ſunt. 21.§.perueniamus. ff.de aur. & arg. legat. extollit Roman. notab. 622. Corſet. in. notab. verb. legatũ, fol. 166. colum.2.notab.Bal.in.l. certi iuris. 1. q. C.loca. Dec.in.c. præterea, de offic. deleg. Vndè niſi vertatur damnum tertij vel ſuſpicio fraudis, non videretur recedendum ab eo quod principaliter partes intẽdunt. Quod magis probatur ex.d.l. fundi partem.72.ff.de contrah.emptio. & l.6.§.1. &. l. ſi ſterilis. §. ſi tibi. ff. de actio. empt. cum ſimilib. in quibus Iureconſulti ſecurè appellant venditionem, cùm datur pecunia & alia res, ſi ex verbis vel aliter colligitur mens contrahentium: nec diſtinguunt quid ex ijs excedat, nec quantum. At ſecũdum opin. Paul. & aliorum, opertet diuinare, & violenter literam tot legum reſtringere: quod non licet. Magis ergo cauendum eſt à Iaſ. in.l.lecta.numer.28. ad fin. ff. ſi cert. pet. qui contra illa iura ſcribit, non poſſe tunc eſſe emptionem, niſi pecunia excedat aliud quod ab emptore ſimul pro precio promittitur: quod etiam eſt contra Bar. & receptam opinionem quam idem Iaſ. ſæpe ſequitur, vt ſupra numer. 1. & eſt

est contra iura quæ in vēditione habēt, sufficere quodlibet pretium certum, etiam modicum, vt latè deduxi in præced. cap. & his nō adductis ita sentit Fortun. in. l. iurisgentium. §. quinimò, num. 37, ff. de pact. vt infra, num. 20.

12 Ex ijsdem infertur ad intellectum tex. in. d. l. si in emptione. 34. ff. de cōtrah. empt. vt autem contra DD. magis liqueat verus sensus I.C. Pauli in. d. l. refero eius verba quę ita habent: [Si in emptione fundi dictum sit accedere Stichū seruum, neq; intelligatur quis ex pluribus accesserit, cū de alio emptor, de alio venditor senserit: nihilominus fundi venditionē valere constat: Sed Labeo ait, eum Stichum deberi quem venditor intellexerit: nec: refert quanti sit accessio, siue plus in ea sit quàm in ipsa re cui accedit, an minus: plerasque enim res aliquando propter accessiones emimus: sicuti cum domus propter colūnas marmoreas, & statuas: & tabulas pictas emimus.

Verba huius. l. inducunt Bart. Bal. ibi, & omnes hucusq; scriben. in prædicta. q. relati à Tiraquel. & nouiorib. vbi sup. ad conclusionem de qua num. 1. sup. vt attendi debeat quod partes principaliter intendunt, etiā si res quæ cum pretio datur illud excedat, vel pretiū excedat rem. Quæ inductio non potest procedere, nisi præsupponendo quòd emptor erat qui ibi Stichum vltra pecuniam dabat: & ita inducunt DD. omnes, vt per Tiraquel. d. loco de retrac. lign. §. 30. glo. 1. num. 2. Ias. & Couarr. vbi * sup. Ego autem contra eos veriùs puto hanc inductionem non procedere, nec in specie illius. l. Stichum ab emptore dari, sed ex parte venditoris: vt dicamus ibi emptorem solum pretium dare, venditorē verò fundū & Stichum: quod satis colligitur ex litera cum subdit, solere homines plerasq; res propter accessiones emere: & sic Stichus qui accedebat fundo, emebatur, non autē ab emptore in partem pretij dabatur. Id etiam suadet decisio tex. ibi, dum in dubio tribuit electionē vēditori, vt det Stichum de quo ipse sentit: quod significat venditorem esse eum qui Stichum pręstare debebat, ideoq; eius vt debitoris esse electionē iuxta. §. si. eiusdem. l. & reg. l. plerumq;. §. fin. ff. de iur. dot. & ita colligitur ex tex. & glo. in terminis in. l. comprehensum 60. ff. de contrah. emp. Id etiam colligitur ex. d. l. cū inquit, emptioni fundi accedere Stichum: accedebat ergo Stichus fundo, nō pretio, vt DD. malè colligebant: & ita illam. l. meliùs intellexit glo. in. l. sed & si quid. 15. in fine. ff. de euic. Et eodem sensu inuenies verbum, [accedere,] in. l. si prædio. 18. §. 1. ff. de in diem addic. Secundùm quam veram facti speciē * dubitatio (quā I.C. sentit) ea fuit, an propter incertitudinem Stichi, de quo variabant emptor & venditor, irritaretur conuentio illa, in qua vt pretiū ita res certa requiritur. l. nec. emptio. 8. ff. de contrah. emp. respondet I.C. venditionē valere, quia fundus certus erat, licèt accessorium Stichi aliqualiter incertum esset: sicut è conuerso certum aliquod pretium cum alia re, ex parte emptoris sufficit: vt deduximus in cap. præced.

13 inter alia iura in hac. q. citatur tex. in. c. ad quæstiones, de rer. petmu. alíqui autem citant vt attēdatur quod principaliter agitur, alij vt attendatur quod plus valet: Bar. autem in. d. l. Aristo. citat ad vtrumq;. Ego verò * contra Bar. & alios, assero text. illum ab eis non benè allegari, ad conclusionem quæ habet, inspiciendum

E esse

esse in dubio quod plus valet: text. enim planè loquitur, cùm permutatio apertè fit ecclesiarum & possessionum, vt constat ibi, in vers. [illis autem desiderantibus permutare,] & in vers. [respondemus.] Nullatenus igitur adduci potest ad cassum quando sumus in dubio: nec vt contractus iudicetur secũdum id quod plus valeat: contra Ias. in feud. num. 66. contra Anto. Gome. d. loco num. 10. contra innumeros relatos à Tiraquel. d. lib. de retrac. lign. §. 30. glo. 1. nu. 9. contra Fortun. in. l. iurisgentiũ. §. quinimò, nu. 37. ff. de pact. Imò in re principali de qua ibi, nempe circa ecclesias inuicem transferendas, non poterat contrahi venditio sed permutatio: nec accessio pecuniæ ad spiritualia faciebat, secundum glos. & omnes: & vltra sacrosanctum ius pontificium idem probat. l. 6. ff. de contrah. emp. Cùm verò tex. ibi quo ad permutãdas possessiones vtriusque ecclesiæ, & sic quo ad temporalia, subdit, [si altera præpõderet pecuniam posse refundi. [indistinctè loquitur, vndè non est diuinatoriè intelligenda litera, quando modica erat possessionum disparitas, vt malè diuinabat Connan. d. libr. 7. capit. 5. fol. 480.

14 Ex prædictis etiam aptè infertur ad text. in. l. cum te C. de pact. int. empt. & vendit. quæ. l. adducitur à DD. in hac. q. & materia maximè à Paul. Castr. in. d. l. Aristo. ff. de dona. Sed quia scribent. variant circa intellectum illius. l. & nos multa, alibi nõ tradita, addere speramus: oportet eius verba referre. [Cùm te fundum tuum, certæ rei contemplatione inter vos habita, exiguo pretio in aliũ transtulisse commemores, poterit tibi ea res non esse fraudi, quando non impleta promissi fide, dominij tui ius in suam causam reuerti cõ conueniat: & ideo aditus competẽs iudex, fundum cuius mentionem facis, restitui tibi cum fructibus, sua authoritate perficiet. Eam. l. dicit ibi Bart. perpetuò mente tenendam: singul. Angel. ibi: eandem dicit notab. & singul. Paul. in. l. Aristo, num. 3. ff. de dona. & singularem dici ab omnibus ait Ias. in. l. fi. col. fin. vers. ista regula. ff. de cond. ob caus. & ibi Paul. nume. 16. & Ias. in. l. lecta, nume. 17. ff. si cer. pet. Ias. in prælud. feudor. nume. 66. dicit etiam singul. Alex. in. l. petens, nume. 13. C. de pact. & Paul. in. l. ea cõditione. C. de rescin. vend. Sed iam intellectum dict. l. extricemus: dixi variasse DD. quia plures intelligunt in specie dict. l. vnicum contractum fuisse, eumq́; innominatum: ita Alcia. in. l. in bonæ fidei, nu. 19. C. de pact. cum Ias. qui ita securè intellexit in. l. iurisgentium. §. quinimò, num. 5. ff. de pact. Sed longè ante eos ita dict. l. intellexit antiquus D. Iacob. Rauen. vt ibi refert Cyn. & Salic. Sic etiã intellexit Odofred. vt refert Fulgo. ibi: & ita Alexan. in l. petẽs, nu. 13. C. de pact. & ibi Curt. in lectu. nu. 27. & in repet. nume. 36. qui hunc dicit communem intellectum. Et ita Andr. Exea de pact. nu. 516. & Hiero. Vetius in repet. rub. ff. de verb. oblig. num. 291.

Et quãuis hi omnes securè ita scribant, contra tamen plures alij intelligunt ibi fuisse emptionem, & contractum nominatum, secundum titulum sub quo est. d. l. ita clarè Cyn. Pet. ibi, & Bart. cuius litera in multis corrupta extat, debet enim legi [nominatus,] nõ [innominatus:] quod patet quia Bart. extollit tex. ibi, cum dat actionem ad rescindendum contractum ex capite causæ non secutæ, quod vulgatissimum & sine dubio

est in contractibus innominatis: rarum verò & ideo notabile in contractibus nominatis: & ita intelligunt Ange. Fulgo. ibi: ita etiam Barto. in. l. fin. nu. 11. ff. de cond. ob cau. dum per eam. l. limitat regulam quę est in contractibus nominatis: & ità Ang. in. l. 2. C. de condi. ob cau. ita etiam sentit Alberi. in. d. l. cum te & in. l. pacta conuenta, col. 6. vers. sed dict. ff. de contrah. emp. & ita apertè intelligit glo. in eadem. l. & in. l. fin. ff. de condi. ob caus. vt ibi verè fuerit emptio, & sic cōtractus nominatus: & ita Fulgo. in. l. 2. ad fin. C. de cond. ob caus. idem asserit Fortun. in. l. iurisgentium. §. quinimò, num. 38. ff. de pact. rationem vero assignant ex eo quòd defecit causa finalis quæ contractui causam dedit, vt infra num. 19.

15 Imò plures ex supra citatis non sibi constant, modò appellantes emptionem, modò permutationem: nam & Alex. (quem retuli dicētem in ea. l. fuisse contractum innominatum) sibi contrarius in. d. l. fin. num. 8. intelligit fuisse contractum nominatum: sic Ias. ibi, col. fin. & in. l. si pecuniam, num. 17. cum Bar. intelligit contractum ibi fuisse nominatum, contra quàm scripsit in alijs duabus locis supra citatis.

Alij intelligunt ibi contractum fuisse mixtum, partim scilicet nominatum, partim innominatum, ex diuersa relatione rei & pretij: Bal. ibi in fin. clariùs Paul. Castr. ibi: quod etiam sentiunt plures ex supra citatis, tam ad primum quàm ad secundum intellectum. Ita etiam Paul. in. d. l. Aristo. numer. 3. & hoc videntur sensisse alij, cum dicunt ibi esse contractum & pactum ei adiunctum: vt scilicet pro re vel facto dicatur contractus innominatus: & ita videtur tradere Alex. in. d. l. petens, num. 13. idem videtur probare Bulgarin. in rubr. ff. de verb. obliga. num. 31. qui tandem sibi parum constans, videtur magis resoluere, vt in. d. l. habito respectu ad pretium & rem simul, resultet contractus innominatus. Ex quo hi permittunt duplicem actionem tali casu respectu diuersorum: vt in simili not. Bald. in. l. 2. numer. 4. C. de cond. ob caus. secūdum quam mixturam contractuum, satis iuuatur opin. Alcia. de qua supra hoc ca. numero. 9. vbi diximus, citando. l. 50. ff. de contrah. empt. facit. l. 2. C. de pact. inter empt. ibi, [præscriptis verbis, vel ex vendito.]

16 Ego ex supra dictis & infra dicendis meliùs (ni fallor) intelligo. d. l. vt Imperator non sine ministerio non expresserit ibi nomen illius contractus: quia nec sibi fuerat factum tam explicitè narratum, vt colligeret specificum nomen conuentionis, quæ potuit esse venditio vel permutatio vel alius contractus innominatus. Venditio esset si contrahentes expresso aliquo pretio vterētur verbo vendendi vel emendi, vt sup. nume. 2. & num. 6. & infra num. 19. maximè cū tex. loquatur de pretio: quod secūdum DD. communiter propriè refertur ad emptionem. l. fin. C. de præd. decur. vt sup. in. 3. ca. 1. par. ad fin. Cōtractus innominatus permutationis vel similis esset, quando nullis verbis nec signis constaret partes agere de venditione: & res vel factum pluris esset quam pretium expressum, vt DD. tradunt in locis supra citatis, nume. 4. Imò & in dubio si pretiū non excederet aliud ab emptore præstandum, adhuc dicetur contractus innominatus, secundum veriorem opin. Bar. & receptiorem, vt supra num. 5. Ex quo colligitur

tur ad.d.l.magis videri quod ibi ex teno re literæ fuerit contractus innominatus: qui ob similitudinem nō malè traditur sub rub.de pact. int.emp. & vend. Nec omitto ad cognoscendum contractum, inspiciēdum esse à quo inceperint contrahentes, vt secundùm initium censeatur finis.l.1. §. idem Pomponius. ff. de pos. ibi, [quia hic est primus contractus.] notauit Soci.in rub. ff.de verbo. oblig. col.8.num.18.vers.pro quibus.

17 Ad propositum verò dict.l. cum te, ex dictis in cap. præced. & hoc.c. num.1. colliguntur grādes effectus ex differentia & vera cognitione talium conuentionum: similiter est vtilis inuestigatio ad iudicandum an actio competens eo casu, sit bonæ fidei vel stricti iuris, iuxta materiam. §.actionum, Instit. de action. cū glo. & ibi notat. in. d.l. iurisgentium. §. quinimò. Illud verò retineas ad. d.l. cum te, receptius & tutius esse, quocunque nomine illum contractum appelles, in ea specie venditorem (seu qui venditoris personam referebat) nō posse pœnitere etiam re integra, vt liceret in mera permutatione, vel alio contractu prorsus innominato: sed tantum datur ibi actio ad repetēdam rem, & rescindendam conuentionem, quando emptor (seu qui ei similis est) non implet conuenta: vt sic agatur ex capite causæ nō secutæ, non ex cap. pœnitētiæ: vt colligitur ex glo. & DD. ibi communiter: & apertiùs ex Paul. ibi: & ita idem Paul. in.d.l. Aristo, nu.3.ff. de donat. idem sentit Bart. & ibi Alexan. supra relati, in dict.l.fin.ff. de cond. ob caus. & ibi apertissimè Paul. ad fi. nume.16. ex quo confirmatur quod nouè dixi cap. præceden.num.15.vers.sed posset. Hoc autem probatur ex verbis dict.l. cum te, ibi, [non impleta promissi fide:] quasi non aliter & sic nō ex pœnitētia: vt caueas à Curt. (qui non obscurè contra sentit) in repet. l.petens, nume.36.in princ. & in fin. C.de pact. Et nō minus caueas à Ias. apertiùs malè contradicente in præ lud.feudo.num.66.ad fin.

18 Ad eandem.l.cum te, quoad alia nō parui momēti variant DD. ideoque cautiùs aduertendum est: principaliter autem contra text. ibi, opponitur de.l. ea conditione.14. infr. hoc titu. de rescinden. vendi. cuius sunt verba, [Ea conditione distractis prædijs, vt quod Reipub. debebatur, qui comparauit restitueret: venditor à se celebrata solutione, quanti interest experiri potest, non ex eo quòd emptor non satisfecit cōuentioni, contractus irritus constituitur.] Sensus est secundum glos. & omnes, vt ibi ex pacto soluendi Reipub. non desinat esse vera emptio & vēditio: & ideo licèt emptor non impleat ex sua parte, non repetitur res, nec agitur ad rescindendum contractum, sed tantum vt emptor soluat: putant DD. has. ll. non leuiter pugnare videri, vt inquit Curt. in. d.l.petens, num.27.C.de pact.

Glos.autem in dict. l.cum te, dupliciter respōdet: primò quòd in eadem. l. intelligatur expressim fuisse adiectum, vt non secuto implemento, res venditori restitueretur: quam conciliationem communiter reijciunt Cyn. & omnes scriben. alij, quia lex ibi maneret de casu indubitabili: quod me nihil moueret, cum non sit nouum plures esse. ll. (maximè quæ ad facta & interrogationes referuntur) de negocijs modicæ vel nullius ferè dubitationis: vt not. Barto. in. l. vbicunque, colum.4. nume. 10.ff. de interro. actio. tradit Syluest. Aldobran. in. §. affinitatis, nume.5. Institu.

Institu. de nup. Meliùs igitur reprobatur ea solutio & conciliatio glos. eò quòd repugnat literæ & tenori vtriusq;.l. in illis enim referũtur verba conuentionis, non facta mentione talis pacti specialis, q̃ res venditori restitueretur: nec id magis subaudiendum est in vna.l. quàm in alia.

19 Est alia solutio vel cõciliatio glos. (quam scriben. omnes sequuntur) vt in.l. cùm te, pactum rei vel facti extra pretium dederit causam contractui: non ita in dict.l. ea conditione: & ita glos. & Alberi. in.l. pacta conuenta.ff. de contrah. empt. glos. in.l. fin.ff. de cond. ob caus. & ibi Bart. colum.2. nume.11. Paul. ad fin. & dicit ita communiter DD. resoluere Alexand. ibi, nume.8. Ias. colum. fin. Alexand. in.l. petens, nu.13. & ibi Curt. pleniùs nume.27. C. de pact. Ias. in.l. si pecuniam, nume.17.ff. de cond. ob caus. Paul. in.l. Aristo, nume.3.ff. de dona. Bulgar. in Rub.ff. de verb. obliga. num.31. Berengar. in.l. pacta conuenta, ad fin. num.97.ff. de contrah. empt. iuxta quam receptam interpretationem & communem resolutionem, in ardua causa iudicatum & sancitum est à Carolo.5. Imper. vt refert Balduinus Insti. de empt. & vendi. pag.561. Aduersus hanc communem resolutionem potest instari (idque statim occurrit) cur magis in vna.l. quàm in altera censeatur pactũ extra pretium dedisse causam contractui: quod DD. non satis explicãt. Possunt etiam contra obijci multa iura supra citata, & inferiùs applicanda nume.29. & 30. quæ ex pacto rei vel facti vltra iustum vel modicum pretium, in distinctè dicũt manere venditionem, nec vllo modo mutari. Vt aũt vitetur obiectio diuinationis, videntur crebriùs intelligere scriben. q̃ in specie dict.l. cũ te, plus valebat, seu plus importabat res vel factum præstandum ab emptore, quàm pretium ab eo dandum. E contrario autem in dict.l. ea conditione, plus erat in pretio conuento quàm in facto quod accedebat. Et ita colligitur ex Salic. post antiquior in dict.l. cùm te: & apertè Bald. in.l. 2. numer.6. C. de condic. ob caus. & tanquam receptum id tradit Alex. in dict.l. petens, num.13. C. de pact. & magis Curt. ibi, nume.27. dicens id verum & cõmune: ita etiam Ias. in dict.l. iurisgẽtium.§. quinimò, nume.5.ff. de pact. Ias. in.l. fin. colum. fi. ff. de condi. ob caus. Ias. in prælud. feudo. nume.66. Ias. in.l. lecta, nu.17. ff. si cert. peta. Alciat. in.l. cùm proponas, la.2. nu.28. & sequen. C. de pact. Sentit Paul. in.l. Aristo, nume.4. iuncto præcedent.ff. de dona. Vides ergo hanc esse communem sententiã, non Ias. tãtum vt putauit Fortun. in d.§. quinimò, nume.37. & sequen. vt agnoscas nõ omnibus cõpertũ esse, quid receptiùs sit in hac materia.

20 In his hucusq; receptis nonnulla sunt emendanda: & primò inuenies Paul. Castr. in dict.l. cùm te, ad fin. vno verbo exponendo literam, in verbo, [exiguum,] apertè sentire, non referre ibi an factum vel res excedat pretium: nec referre an pretium iustum vel modicum fuerit: sed tantùm attẽdi debere an res vel factum extra pretium contractui causam dederit. Quod etiam sentire videtur glos. ibi, & in locis supra citatis: & Bart. in dict.l. fin, nume.11.ff. de condi. ob caus. Ex DD. tamen & communi opinione proximè adducta, illud habebis, Si res vel factum præstandum ab emptore vltra pretium, plus valeat quàm pretium, tunc dicatur re ipsa probatum, quòd res vel factum dedit causam contractui: argum.

gum. l. domum. 57. ff. de contrahen. empt. Secundò inuenies doctum & ingeniosum Fortun. in dict. §. quinimò, nu. 38. & præced. constanter asseruisse, venditionem & emp. omninò dicendam fore si contrahentes vtantur verbo [vendere,] vel [emere,] expresso aliquo pretio etiam modico, cum pacto alterius rei vel facti longe maioris valoris: quod putat nouum & contra Ias. Sed nec Ias. fortasse id negaret, quia receptum est, vt in hac materia censeatur contractus, secundum id quod principaliter intendunt contrahentes: Vtque ex nomine expresso dicatur constare quod agunt, nisi natura conuentionis repugnet: vt sup. hoc cap. nume. 1. & 2. & 6. Quod autem Fortu. inquit, veriùs videtur, vt probaui supra nume. 11. Ias. ergo & alij circa dict. l. cùm te, loquuntur in dubio, cùm nomen contractus non exprimitur.

21 Verba autem dict. l. cùm te, maximè iuuant intellectum glos. & communem, quatenus continet, in ea. l. aliã rem dedisse causam contractui: id enim significant verba illa [contemplatione certæ rei inter vos habita exiguo pretio transtulisti.] Sed non sequitur quod DD. communiter addunt, quantitatem pretij minorem fuisse quàm rei vel facti vltra pretium: exiguum enim dici poterat pro non iusto simpliciter, secundùm materiam. l. 2. ad quam tendimus. Ex illa communi etiam declaratione comperies non sibi constare DD. circa intellectum. l. cùm te, nam si ibi fuit expressum nomen cõtractus, ei standũ est, secundùm eosdem DD. supra nume. 2. Si non fuit expressum, & res erat in dubio, tunc ipsi communiter tradunt præualere quod pluris est, vt supra nume. 4. Ergo si pretium erat minus quàm res vel factum præstandum ab eodem emptore, contractus ipse dicetur innominatus: & consequenter corruit quod DD. colligũt principaliter ex ea. l. quãdo pactum vel accessorium dat causam cõtractui nominato venditionis vel simili, causa non secuta, rem traditam repeti posse: ad quod ea. l. commendatur tanquam singularis, à Bart. Ange. Paul. Ias. & alijs, vt supra nume. 14. Sic etiam corruit inuestigatio DD. an in casu dict. l. detur actio ex vendito: de quo infra. Si enim cum iudicio aduertas, retenta communi interpretatione, quòd in ea. l. res vel factum præstandum ab emptore, pluris erat quàm pretium expressum, nec constabat species cõtractus, iam manebat innominatus: & consequenter non erat agẽdum de actione ex vendito, nec limitanda erat per eam. l. reg. contractuum nominatorum.

22 Vides defecisse DD. in multis circa dict. l. cùm te: Sed deteriùs scripserunt ad. d. l. ea venditione, quam intelligebant vt retulimus sup. nume. 18. quãdo plus erat in pretio illo certo, quàm in pacto rei vel facti ab eodem emptore præstandi: quod magis diuinatorium est: quis enim talẽ excessum pretij reuelauit? Imò si ad literam. d. l. attendamus, magis dicendum est, ibi non constare de alio pretio, nisi vt emptor Reipub. solueret, quod venditor eidem Reipub. debebat: quę venditionis forma valet, vt probaui cap. præceden. nu. 18. Nec est subaudiendum aliud pretiũ cùm. l. de alio non loquatur: & de iure non præsumitur pluralitas, vt docent Bart. & plures relati à Ias. in. l. 2. nume. 8. & 9. C. de bon. poss. secund. tab. Item secundùm diuinatoriam interpretationem DD. quòd in ca- d. l.

d. l. aliud pretium conuentum fuerat, adhuc poterat dici, pactum & causam soluendi Reipub. principaliter potuisse mouere vẽditorem, qui non aliter fortasse vendidisset: ideoq; verior interpretatio ad eam.l. inquirenda est.

23 Videntur igitur aliter conciliandæ illæ.ll.(saluo meliori iudicio) q. in l.cunte, pretium expressum exiguũ erat, & contemplatione alterius rei, diuersæ à pecunia, venditio vel alienatio fiebat: vt litera ostendit, & omnes agnoscunt. Vndè si emptor non implet ex sua parte pręstando quod vẽditor ab eo prætendebat, iniquũ esset retinere rem datam cõtemplatione alterius rei vel facti: Nec tunc admitti debuit emptor, seu is qui emptoris personam refert ad soluendum in pecunia, cùm venditor seu alienans principaliter aliud, non pecuniam volebat. At in d.l.ea conditione siue intelligas literã absq; subauditione: siue vt DD. intelligunt, totum quod venditor spectabat ab emptore, pretium erat ex pecunia sibi & Reipub. soluenda. Nimirum igitur si ei satisfiat in pecunia & interesse, cum aliud non prętendebat: & ita procedit tex.in.l. in ciuile. C. de rei venditione.l.1.C.de actio.emp.

24 Iuuatur hæc conciliatio & interpretatio earum.ll. quia in pecunia non cadit affectio.l.in nummis ff.de in lit.iur.cadit autem in alijs rebus.l. vbi autẽ.75.ff.de verb. obli. cui ergo debebatur pecunia, satis ei fit soluẽdo pecuniam cũ interesse:non ita in eo cui diuersa res pręstanda erat.Cõprobatur magis hæc resolutio ex eo quod videmus in permutantibus: si enim res vni datur, ipse autẽ non dat aliam, vel data euincitur, qui impleuit agit præcisè ad repetendam rem quam dederat:nec alter satisfacit volens ei soluere æstimationem) et interesse.l.1. & ibi DD. ff. de rer. permu.l.5.§.1. ff. de pręsc. verb. ibi. [vel si meũ recipere velim, repetã.] Vndè scriben. communiter in varijs locis colligunt & mirantur differentiam inter contractus nominatos & innominatos: nemo autem (quẽ viderim) rationem differẽtiæ assignat quam afferre oportet: verbalis enim differentia contractuum non satisfacit, imo cõtractus nominatus implementum magis in forma exigere videbatur, cùm fortior sit: vt in. l. iurisgentium. ff. de pact. vt caucasu Ias. in. l. fin. colum. 1. ante nume. 1. versi. tamen. ff. de condi ob caus. vbi hanc differentiam tribuebat fragilitati contractuum innominatorum, quod nihil vel præposterũ est. Ego * autem re satis pensata, rationem deduci puto ex eo quòd permutans rẽ suam dando, aliam prætendit, non pecuniam: vndè si ei res non tradatur, vel tradita euincitur, iustè repetit rem quam dedit. Et cum ea extet, restituique posit iniquum fuisset admittere satisfactionem in pecunia, quam ipse non spectauit, venditor autem pro re solum pretium prætendit: iustè igitur in pecunia ei satisfit. Sic emptor pecuniam pro re dat, ideoque ea à tertio euicta, cum id fiat vi rei iudicatæ, satis ei fit (quatenus posibile est) restituta pecunia quã dedit, & soluto eo quod inter est: & ita secundùm iustitiæ æquilibrium, deficiente causa, alteri quod dedit restituitur. alteri quod prętendebat soluitur: & vtrique parti secundùm finem & tenorem conuentorum æquè cõsulitur, quod proprium iuris & iustitiæ est.l.1.&.l.10. ff. de iust. & iur.

25 Nec quis obijciat satisfieri videri per æstimationem & pecuniam: id

enim procedit in factis, iuxta.l.ſtipulationes non diuiduntur, verſic. Celſus.ff.de verb.obliga. Ad facta enim nec ſeruus præciſè cogitur ob libertatem arbitrij. l. 3. C. de hæred. inſtit. Vndè ad vtilitatem creditoris prouiſum eſt à iure per æſtimationem & id quod intereſt. Diuerſum autem eſt in obligatione rerum quę extant: nam iuſſu iudicis manu militari debitori auferri poſſunt, & tradi creditori. l.qui reſtituere.68.ff.de rei vendi. Vndè cum loquamur de re tradita à venditore vel ſimili alienante, quæ eidẽ reſtitui poteſt, iniuria ei fieret ſi eo inuito aduerſarius eandem rem retineret, non ſatisfaciens in præſtatione alterius rei, quę ab eo prætendebatur. Vt videmus in venditore habẽte facultatem rei tradendæ, qui præciſè cogitur, nec auditur volens ſoluere æſtimationem & intereſſe, ſecundùm veram & communem ſentẽtiam gloſ. in.§. pretium.Inſtit. de emptio. & vend. Bart.in.l.1.ff.de act.empt.vt plenius deduxi.in.l.1.in.3.part.nume.25.C. de bon.mater.

26 Ex qua ratione & reſolutione, infertur ampliatio & notabile exemplum ad reg. vulgarem. l. cùm proponas, la.2.C.de pact. ne fidem frangenti fides ſeruetur: vt etiam in contractibus nominatis procedat, ſuadente ratione: pro vt in terminis ſupra notatis quando aduerſarius non ſatisfacit in præſtatione rei diuerſæ à pecunia: Quod ſuadetur ex generalitate reg. & ex.l.quæro.§. inter locatorem. ff. loca. vt ita caueas ab Alexand. nume.4. à Dec. colum. 3. in. 3. limit. à Curt. in dict. l. cum proponas: indiſtinctè limitantibus eam reg. ne ad contractus nominatos trahatur cum Bald. in. l. in ciuile, per text. ibi. C. de rei vendi. quæ reſtrictio nimia videri debet. Nec obſtat dict. l. inciuile, quam ſupra adduxi, cum. l. 1. C. de actio. empt. loquuntur enim vbi venditori nihil aliud niſi pretium in pecunia præſtandum erat: & ideo quocunq; tempore ei ſatisfit, ſi pecunia & intereſſe ſoluatur.

27 Illud tamen menti tenẽdum colligitur ex ſcriben.in hac materia, vt regulariter non poſsit venditor agere ad repetendam rem traditam, ex eo quòd emptor non ſatisfecit, ſiue deficiat in pecunia ſoluenda, ſiue in alia re præſtanda, vel facto ſimul promiſſo. Ideoque ſpecialiter intelligũt procedere dict.l.cùm te, quando res vel factum (vltra pretium) dedit cauſam contractui: Bart. & communis in dict. l. fin. ff. de condi. ob cauſ. & plures ſupra citati ad eam. l. In dubio autem intelligunt ex præſtatione alterius rei vel facti, non induci cauſam finalem contractus, niſi quando res vel factum excedit pretium & quantitatem pecuniæ: in quibus terminis ſpecialiter etiam intelligunt dict. l. cùm te, vt ſupra nume.16. Nec admittunt, venditorem ob defectum implementi poſſe rem repetere, niſi clarè probet ob illam rem vel illud factum vendidiſſe: vt clariùs cæteris not. Paul. Caſtren. in.l. fin. ad fin. nume.16.ff.de condi. ob cauſ. Fulgo. in. l. 2. ad fin. C. eod. Ego verò cum aliquid diuerſum à pretio vltra illud præſtari debet ab emptore, contrarium verius & æquius eſſe puto ex prædictis, & in dubio pro venditore vel alienante implente ex ſua parte, interpretatio fieri debet contra non implentem: ideoque non videtur iniquè diuinandum quòd venditor ex tali re vel facto vltra pretium motus non fuerit: quod vrgẽter comprobatur, quia

quia aliter, secundùm communem opin. datur occasio fraudibus: emptor enim extra pretium obligatur ad aliud, securus rei retinendæ, non curabit implere conuenta circa præstationem rei vel facti: cuius contemplatione fortassè venditor principaliter motus fuit licèt id probare nequeat: quod iuuatur ex glos. in l. fundi partem, ibi, [quod semper præsumitur:] ff. de contrahen. empt. maximè vbi res ipsa vel factum iuxta declarationem venditoris non præstatur: quo inuito, non debet in re diuersa solui (eo magis volente rem quam tradidit) iuxta reg. l. 2. §. 1. ff. si cert. petat. Nec obstant quæ ibi notantur de satisfactione in pecunia de quibus supra in. 3. c. 1. par. procedunt enim nisi extet species alienata quæ restitui possit ei cui fides non seruatur. Suadetur hæc opin. ex boni & æqui abundantia quæ iure inest huic contractui. l. 2. in fin. ff. de actio & oblig.

28 Ex prædictis infertur aliud ad d. l. cùm te: variant enim glos. & DD. ibi, quæ actio detur eo casu ad repetendam rem traditam: glos. intelligunt de condictione ob causam: & hanc cum Bart. dicit communem opini. Alexand. in l. fin. nume. 8. ff. de condi. ob caus. & ibi Ias. colum. fin. Idem Ias. Alciat. & plures supra citati ad dict. l. & Ex ea de pact. nu. 516. Fulgo. autem in dict. l. cum te: & in l. 2. ad fin. C. de condi. ob caus. sequitur opin. glos. vt detur tunc actio ex eo contractu. Quod tangit nihil resoluens Berengar. in l. pacta conuenta, ad finem nume. 97. ff. de contrahen. empt. Ego aduerto (contra eos omnes) prius explicandum fuisse, quæ conuentio ibi fuerit, vt inde nomen actionis deduceretur: Aduerto magis DD. sibi non constare, ipsi enim crebriùs intelligũt in casu dict. l. cum te, fuisse contractum innominatum: eo quòd contemplatio alterius rei dederit causam contractui: eo etiam quòd res vel factum præstandum pluris erat quam pretium, vt supra nume. 14. & nume. 19. Non potest igitur tractari de actione ex vendito, vbi venditio nõ fuit, secundùm eosdem: quòd si venditio fuisset iuxta resolutionem supra nume. 16. Ego cum glo. & Fulgo. contra cõmunem veriùs putarem ad rem repetendam & conuentionem rescindendam, cõpetere actionem ex vendito, quam ipsa conuentio inducit: vt docet I. C. in l. 6. §. 1. vers. [nec cõturbari debemus.] ff. de contrahen. empt. & in l. 6. ff. de rescin. vend. tex. in l. ex empto, xj. §. 1. & melior in. § si quis virginem. ff. de actio. emp. notat Bart. in l. eleganter. nume. 7. ff. de dolo: Bart. in l. si id quod aurum. ff. de verb. oblig.

29 Ex ijsdem infertur ad dict. l. fundi partem. 79. ff. de contrah. empt. cum simili b. in quibus cõstat dari veram venditionem cùm aliquod pretium exprimitur, licèt addatur aliud diuersum à pecunia: & illud censeri partem pretij vt venditio dicatur, & ex vendito & empto actio detur: quæ. l. & similes intelligi debent secundùm Alberi. & alios, quando ex verbis vel signis cõstabat partes agere de emptione & venditione: aliàs adhibenda esset & obseruanda distinctio de qua supra num. 16. Ias. in dict. l. fin. colum. fin. ff. de condi. ob caus. & in prælud. feudo. nume. 66. Ad quam. l. ante alia notabis quod supr. nume. 11. nouè ex ea & similib. deduxi: Nec omitto aliud quod admonere soleo, DD. enim in materia l. iurisgẽtiũ. §. quinimò. ff. de pact. de informatione contractus & actionis

nis per pactum inconuenienti adiectum adducunt. d. l. & similes, de quibus nume. sequen. & indè ampliant materiam informationis: argumentanturq; plures contra magis communem opin. vt pactum adiectum cõtra naturã contractus, eum eiusq; actionem informet: vt post Petr. tradit Ias. in. l. lecta, num. 26. & nu. 28. in 3. & 8. limit. ff. si cert. peta. Exea de pact. nu. 572. versi. fallit nunc primò. Decius in. l. in bonæ fidei, nu. 4. C. de pact. post Alex. à quibus omnibus ca* uendum censeo: quia. d. l. & similes loquuntur de vnico contractu ex re & pretio simul promissis ab emptore, non de pacto post contractum adiecto, imò procedunt illa. l. & similes, siue emptor incipiat à re, siue à pretio, ex vtroque enim simul ibi perficitur contractus: qua propter ad pacta in continenti vel ex interuallo nullatenus illæ. ll. adduci debent: quicquid scribent. de informatione comminiscantur, & Stepha. Forcat. dialo. 90.

30 Ad dict. l. fundi partem, aduerte quòd communiter habetur corruptè sub nomine Labeonis, cum in litera reprobetur eiusdem opinio. ex libris verò emendatis constat. l. esse Iaboleni: verba autem. l. sic habent. [Fundi partem dimidiam ea lege vẽdidisti, vt emptor alteram partem quam retinebas, annis decem, certa pecunia in annos singulos conductam habeat: Labeo & Trebatius negant posse ex vẽdito agi, vt id quod conuenerit, fiat. Ego contra puto: si modo ideo vilius fundum vendidisti, vt hæc tibi conuentio præstaretur: nam hoc ipsum pretium fundi videtur quòd eo pacto venditus fuerat. eoq; iure vtimur.] Significat I. C. Labeonem negare solitum actionẽ ex vendito ad rem diuersam à pretio, quasi alia res non congrueret illi contractui & actioni, secũdùm reg. quam in. 3. cap. 1. par. & in hac. 2. par. rub. plenissimè exornamus. Sed alij Iureconsulti sententiam Labeonis reiecerunt, vt Iabolenus in ea. l. Hermoge. in. l. qui fundum. 75. ff. eod. Pompon. in. l. tenetur. 6. §. 1. Paulus in. l. si sterilis. 22. §. si tibi. ff. de de actio. empt. Papini. in. l. 6. ad fin. ff. de seru. expor. Sic Labeo in alia specie in hac materia negabat actionem ex vendito, quã tribuit Vlpian. in. l. Labeo. 50. ff. de contrah. empt. quam declara per Fortu. & alios sup. citatos num. 9.

31 Nec est credendum ex dict. l. fundi partem, Labeonem vel Trebatiũ negasse ius agendi ad conuenta sed tantum actionem ex vendito, non aliam: conuenta enim implenda erant, nec dicendum est cum audacia Fulgo. in dict. l. Iurecõsultum malè alios reprehendisse, quos Fulgo. saluat, quasi intellexerint quæstionem, cum nullum pretium expressum fuerit: in quibus terminis non est emptio. Sed repugnat verbum. l. ibi, [vẽdidisti:] quod necessariò præsupponit pretium & alia sine quibus venditio nõ potest stare. Repugnãt etiam alia iura proximè citata: repugnat ratio: non enim de actione ex vẽdito dubitari poterat, nisi præsupposita venditione quæ sine aliquo pretio expresso nõ datur: & ita euincitur ex. d. l. ibi, [vilius vendere] & alijs legibus similib. tunc pretij partem appellantibus. Vnde magis cauendum est à glos. in fin. dict. l. quæ in hoc miserè labitur, vt ibi aduertit Salicet. *

32 Aduerto etiam quòd in dict. l. fundi. partem & similib. agitur de accessorio respiciente pretium: & ideo ad idẽ accessorium actio datur non

non ad rem repetendam: venditor enim non ob illud mouebatur ad vendendum, sed iustum pretium prætendebat, quo integro sibi dato, non curasset forsam de illo pacto: secus vbi alia res à pretio diuersa causam dat venditioni vel alienationi: vt supra deduximus ad.l. cùm te, nume.23.&.24.

* Ex quo eleganter collige differētiam inter contemplationem alterius rei dantis causam contractui, & pactum rei vel facti ad supplementum pretij, etiam sine quo venditor non alienaret: aliud enim est volenti vendere, ad perficiēdum pretium aliquid extra pecuniā offerre: aliud nolēti etiam ingenti pretio vende
8 re, offerre aliud quo ad vendendum moueatur. Alterum contractui causam dat, alterum in eo incidit: vt melius cæteris sensisse videtur Fulgo. in l.2. ad fin. C. de condi. ob caus. quod pauci aduertunt.

SECVNDA PARS

RVB. C. DE RESCIND. VENDITIONE.

CAPVT. III.

SVMMARIA.

1 Resumitur quàm de substātia emptionis sit pretium: in quo ostenditur errasse plures scriben.

2 Agitur an efficax uenditio resultet, facta relatione ad id quod res ualuerit certo loco uel tempore.

3 Probatur non dari emptionem, non expresso pretio, etiam si res ex consuetudine loci certum pretium habeat: & nume.4.

5 Probatur contra plures non dari ueram locationem, si de certa mercede non conueniatur, etiam si ex consuetudine colligi poßit.

6 Agitur de intellectu.l.excepto. C. loca.usq; ad nume.8.

9 Exactißimè agitur de intellectu.l. fin. ff. de condi.ob cau.& l.5.§.1.ff.de præscrip.uerbo.& traduntur plurima scitu digna circa naturam emptionis: usque ad nume.27.

28 Plenißimè tractatur, an de substātia locationis sit merces in pecunia numerata: & probatur noua opinio, ut quælibet merces sufficiat, & explicantur multa iura: usque ad finem.

SECVNDA PARS RVB. C. DE RESCIND. VENDITIONE.

CAPVT. III.

1 VISVM est superiùs non dari emptionem sine pretio cõuento in pecunia numerata.l.2.l. pacta conuenta.ff.de cõtrah.emp.cũ alijs. Solutionem verò postea sequi posse in alia re loco pecuniæ vel pretij, vt probat l.pretij.C. de rescin.vend. secũdum verum clarũ & receptum intellectũ, licèt nõ pauci in eo hallucinati sint, credentes emptionem esse, si à principio aliqua res taxata in quantitate certa detur pro pretio alterius rei: vt Rip.in.l.2.nu.26.ff.si.cer.pet.& eodẽ errore Tiraq.de retrac.lign.§.1.glo.14.nu.19.& Molin. in consue. Paris.§.13.glo.5.num.47.& Bologni.cons.25.col.3.& Chas. in consue. fol.333.num.3.& alij quos retuli sup. in.1.c.huius.2.par.num.16. *

Visum etiã est sufficere quòd pretium conuentum reddatur certum, per relationem ad locum in quo pecunia extat.l.hæc venditio.§.1.ff.de contrah.emp. vel per relationem ad alium actũ in quo certa pecunia interuenerit.l.si quis fundum.37.ff.de contrah.empt.

2 Sed quæstionis est, an pretiũ censeatur certum, facta relatione, ad id quod res valuerit certo loco vel tempore. Et ex mente scriben.in.l.excepto.C.loca. dicendum videretur resultare emptionẽ: quasi tunc vigeat fundamẽtum relationis, quæ etiam in futurum adaptatur. l. Stichum.7.ff.de leg.1. videreturq; tunc emptio conditionalis, vt aliàs inquit I. C. in l.16.§.vlti.ff.de pignor. Quod tamẽ controuerti potest ex recepta sententia quæ habet, non resultare efficacem emptionẽ ex conuentione vendendi pro iusto pretio: vt latè deduximus in.1.cap.huius par. nume.19.& sequen.

3 Illud tamen verissimum puto, nõ consistere emptionem nõ expresso pretio, vel non facta idonea relatione, etiam si res quæ emitur, ex cõsuetudine loci vel temporis conuentionis certum pretium habeat: prout si in loco sint publici æstimatores, & certæ rebus æstimationes: Id enim nod supplet formam iuris exigentis declarationem pretij in hoc contractu pro eius substantia.d.l.pacta conuenta. Deficientibus autem substantialibus etiam consuetis, actus omnino corruit: vt tanq̃ receptum tradit Dec.in.l.vt liberis, nu.18. C. de collat. Felin.in.c.ex literis, nu.13.versi. sed ad hæc, de fide instru. *

4 Hinc resultat egregia differentia inter emptionem & locationem: in hac enim receptum videtur vt valeat non expresso certo pretio, quando illud est certum in loco conuentionis: vt securè tradit Hispa.Gome. in lib.

in lib. de contract. cap. 2. nu. 9. in fin. & cap. 3. num. 4. per tex. quem dicit singul. in. l. excepto. C. loca. & ita not. Paul. Cast. in. l. 1. §. si quis seruũ, num. 4. ff. de pos. vbi etiam citat tex. & glo. in. l. domini. C. de agric. & cẽsi. Sed hoc maiori eget examine: puto enim scriben. variasse, & lapsos in hoc fuisse, licèt nemo quem viderim aduertat: vtq; veritas melius percipiatur, refero verba. d. l. quæ sic habent. [Excepto tempore quo sterilitas intercessit, sequentis temporis fructus quos tibi iuxta præteritam consuetudinem debere constiterit, reddere tibi præses prouinciæ iubebit.] Gloss. ibi intelligit quando certa merces non exprimitur, id dandũ fore quod ex consuetudine dari solet: & ita Bart. id extollens ibidem: & ita Alberi. Bald. Ange. Salic. Fulg. & cum his Paul. & Hisp. vbi sup. idẽque colligitur ex Ias. in. l. certi condictio. §. si nũmos, nu. 11. ff. si cer. pet. & in. l. vt liberis, col. 3. num. 8. C. de collat. Alex. cõs. 206. nu. 1. lib. 2.

5 Ego autem contra Paul. & Hisp. specificè vbi supra cõtra DD. in. d. l. * excepto: contra alios proximè citatos veriùs puto, si contrahentes nullam mercedem expresserint, nec se ad certum locum vel tempus retulerint, non resultare veram locationẽ, deficiente substantiali, quod est certa merces: vt in. l. si merces. 28. ff. loca. iuncta æquiparatione quę in hoc est de venditione & locatione. §. pretium, Instit. de empt. iuncta doctrina sup. relata, nu. 3. in fin. quam etiã tradit Dec. in. l. semper in stipulationibus, nu. 16. ff. de reg. iur.

6 Nec obstat. d. l. excepto, cuius substantialia verba supra retuli, numer. 4. non enim loquitur de conuentione à sui principio iudicanda, quia tunc non diceret Imperator non expressa mercede locationem esse, repugnantibus iuris reg. Magis verò ex litera. d. l. colligitur, locationem ibi à neutra parte negari, vt variando agnoscunt Alberi. Salic. & Fulgo. verè enim partes ibi de locatione & conductione non dubitabant, ideoque respondet Imperator excepto tempore sterilitatis soluendum fore iuxta præteritam consuetudinem: quæ optimam probationem pensionis inducit, vt in. l. circa. C. loca. Nec tunc offenditur decisio. l. si certis annis. C. de pact. cuius obiectione laborãt omnes in. d. l. excepto, magis inuoluentes quam explicantes.

7 Aduerto igitur nullam esse repugnantiam inter eas. ll. quia in. d. l. excepto, non oneratur aliquis in futurum ex præteritis solutionibus: in. d. verò. l. si certis annis (vt interim alia omittam) agebatur de aliquo onerando ad soluendum ex præteritis in futurum, causa non probata cum alterius re non fruebatur. ait in. l. excepto diuersum est. Quod manifestè ostenditur, cum ibi conductor & locator non negabant contractum, vtens autem re alterius nullo onere afficitur præstando mercedem: imò iniquissimum esset aliena re frui sine causa, dominoque inuito. Comprobatur hoc magis, quia nulla etiam præcedente conuentione iuris erat, vt vtens re alterius, mercedem exoluat, vt supra capit. 1. huius part. numero. 24. Ideoque diuersa ratio est inter locationem & emptionem, vt ibi deduxi. Et ita saniùs intelligi potest Bar. in. l. 1. §. ludi. ff. de var. & extra ord. cogn. & in. l. nemo. ff. de duob. reis: Panor. in. cap. 1. de præcar. quãdo enim certa merces nõ exprimitur, licèt vera & propria locatio esset, actio tamen ad iustam mercedem datur, quasi ex *

contractu innominato.l.si tibi.24.ff. de præscrip.verb. Notat Soci.in.l.si quis arbitratu,col.5.vers.secũdo modo.ff.de verb.obli.

8 Si ergo intelligas in.l.excepto, integrè probatam locationem, cum mercede conuenta, & præteritis solutionibus secundum,eam, nulla restat dubitatio: Si autem intelligas partes inuicem locationem fateri, sed de quantitate mercedis discordare,tunc sit sensus, vt partibus à cõtractu non recedẽtibus solutio mercedis fiat secundũ præcedentem cõsuetudinem,vt in.l.legem,C.eod.& quod ex Bal(corruptè citato) tradit Cremen.nota.13.Et ita.d.l.excepto non bene à DD. adducitur ad id * quod supra improbaui. Minusq; obstat tex.cum glos.in.d. l. domini. C. de agric.& censit. quam malè adduxit Paul. Castr. in.d.l.1. §. si quis seruum,num.4.ff.de pos. Non enim loquitur Imperat. de pensione conuẽtionali, vel personali obligatione, sed de tributo reali extra vllam conuentionem,pręstãdo: vt benè sentit Io.Plate.ibi col.1.tunc autẽ iubet ea l.vt de prædijs in quibus coloni laborant,domni pecunias non exigãt, sed fructus quos res præstant, nisi aliud cõsuetum fuerit,quia tunc consuetudo seruabitur, vt ibi, & in. l. 1. C.de pascu.Boer.decis.263.

9 Sed in proposito silendum non fuit difficile Celsi responsum in. fin. ff.de condic.ob cau. quod interpretum omnium ingenia exercuit: vt autem quæ circa eam.l.dicẽtur, magis percipiantur & prosint, oportet literam referre,quæ ita habet: Dedi tibi pecuniam vt mihi Stichum dares, vtrum id contractus genus pro portione emptionis & venditionis est? an nulla hic alia obligatio est, quamobrem dati re non secuta, in quo procliuior sum.] Anxię torquẽtur glo. Bart. & omnes, cur ibi emptio non fuerit, cum pecunia data sit ex vna parte, & Stichus ex altera, & sic concurrebant substantialia emptionis? Augetur autem difficultas ex Paul. (qui Celso aduersari videtur) in.l. 5. §. 1. ff. de præscrip. verb. qui ita habet: [Et siquidem pecuniam dem vt rem accipiã emptio & vẽditio est:] Glo.vtrobiq; opponit & dupliciter soluit: Sed ante cõciliationem earum ll. aduerte quòd Celsus ex eo quod inquit, in ea specie contractum esse innominatum, non venditionem, aliquos effectus infert, ex vers. [& ideo:] vsque ad finem.l.verè enim effectus & illationes sunt, non rationes: vt bene aduertunt Bart. Alberi. Bald. Paul. Salic. contra glo. verbo procliuior, ibi, [quod probat.]

10 Ad conciliationem verò Celsi & Pauli, primo intelligebat glo.vt Celsus in. d. l. fin. loquatur de pecunia data in specie, sentiens in specie dari quando vt species certo loco inclusa datur, quasi tunc non dicatur genus nec pecunia: per tex. quem citat: sed adde meliorem in.l.talis scriptura.30. in fine princ. ff. de lega. 1. ibi. [pecunia quæ in arca est:] & ibi, [quoniam species legatur:] Et vltra omnes adde quòd eandem interpretationem sensit Azo. in summa. C. de contrahen.empt. & Hostiens. in summa de empt.& vendit. dum citant.d.l.fin.vt mirer glo.ad sequentem solutionem citare Azon. qui præcedentem probauit: quam etiam sequitur Bal. ibi col.1.in.1.oppo.Eandemq; dicit pulchram & veram Fulgos.in.d.l.5.§.1.ff.de præscr. verb. & ex recentioribus eandem probat Deci. in.l.2.ad fin.2.lectu.ff. si cert. petat. & ibi Ripa.numer. 31.

verſ. ex hoc. Et maiori contentione eam defendit & neceſſariã dicit Butigel.ibi, num.43.& ſequen.Et eandem ſecurè (quaſi recepta eſſet) refert & ſequitur Balduin. Inſtit. de emp.& vend. pag. mihi.560. dicitq; Butigel. vbi ſupra, nihil huic interpretationi obſtare, niſi quòd diuinatoria videtur.

11 Ego autem rectiùs puto primam illam interpretationem gloſ. omnino reijciendam, non ſolum vt diuinatoriam & vim literæ afferentem, vt Bart.& omnes agnoſcũt. Sed magis contra eos omnes eam in ſe falſam aſſero: emptio enim valet cùm pecunia promittitur, etiam relatione facta ad eam quæ in arca vel loculis eſt: quo caſu glo. & DD. appellãt pecuniam in ſpecie, & malè aſſerunt venditionem nõ valere: Quod etiã malè tradũt alij relati in primo cap. huius par. & malè cum eis Iaſ.in. d.l. talis ſcriptura, num.8.& Ioan. Imol. in cap. ad quæſtiones, prope fin. de rer. permut. referens Ioan. Andr. & Anto.Butri. quorum error conuincitur ex I.C.in. l.hæc vẽditio.7. §.1. ff. de contrah.emp.ibi, [quantum pretij in arca habeo:] vt probaui in.d.loco, damnando differentiam quam glo. & docto. ineptè conſtituebant, inter relatiuum ſubſtantiæ & quantitatis. Manebit autem ille text. omni ſolutione maior, ſi attendas eum loqui in terminis aliorum iurium, quæ pecuniam tũc pro ſpecie cenſent: planè tamen vult, venditionem tũc valere: quòd ſtare non poſſet ſi verum eſſet quòd gloſ. & DD. ineptè & indiſtinctè præſupponũt, non eſſe emptionem, cùm pecunia vt ſpecies promittitur.

12 Nec obſtant iura in contrarium adducta, quæ tũc pecuniam pro ſpecie cenſent, vt dict. l. talis ſcriptura, &.l. planè.34. §.1. &.l. ſi ſeruus.cxj. §.qui quinq;. ff. de lega.1. &.l. ſi certos.37. ff. de verbo.oblig. loquuntur enim ad nonnullos particulares effectus: maximè verò id in iure conſideratur, vt in cauſis lucratiuis, nõ extãte alia pecunia, vel ea perempta, liberetur hæres vel debitor, non autem vt pecunia quæ tunc reperitur in loco, deſinat vt pecunia cenſeri: vt maniſeſtè probatur ex eiſdem iurib. qđ etiam nouè colliges ex.l.à Diuo Pio. §.fi. ff. de re.iud. & magis ex.d.l. hæc venditio. §.1. conſtatq; ſenſu communi, ne iuris probatione egeat: qđ videtur ſenſiſſe Fulgo. nullibi relatus in.d.l.fin. ff. de cõdic. ob cauſ. nu. 3. qui tamen (ſi hoc vult) contrarius ſibi erit, attento eo quod ſcribit in dict.l.5.§.1. probans illam ſolutionẽ glo. de pecunia data in ſpecie.

13 Secunda ſolutio & interpretatio glo. eſt, vt dict.l.fin. procedat ex verbo, [dare,] quod ibi ęquè ponebatur tam ex parte dantis Stichum quàm ex parte dantis pecuniam: Et fundamẽtum eſt ex eo quòd verbum [dare] ſignificat dominij trãſlationem: in vẽditione autem detrahendo, nõ de dando agitur, ideoq; adiecto verbo, [dare,] non fuiſſe emptionem, quaſi repugnet natura illius verbi.l. ſi ita.25. ff. de contrahen. empt.l. ex empto.11. ff. de actio.emp. Hæc autem interpretatio glo. receptior eſt, eamq; probãt Bar.Salic. Ange.Paul. Fulg. eamq; dicit cõmunem Alberi. ibi, num.2.& ab omnibus probari dicit Alex. ibi, nu.3. eãdẽq; vt receptiſſimã refet Iaſ. col.1.& Coſtalius in annota (quas aduerſaria inſcripſit:) & ita Bar.& cõmuniter ſcriben in.l. 2. ff. ſi cert.peta. vbi Curti. nume.30. communem dicit: & ex nouioribus probat Emil. Ferret. in.l. iuriſgentiũ, nume.39.& nume.46. ff. de pact. Lo-

riot.

riot. de pact. axiom. 113. videturque probasse Alciat. in comment. de eo quod interest num. 25. & ad hoc est text. singul. secundùm Paul. ibi, & Ferret. vbi sup. & Ias. in. §. actionum, num. 145. Instit. de actio.

14 Habes igitur communem interpretatione, vt. d. l. fin. specialiter procedat ob verbum, [dare,] & ita cōcilietur Celsus cum Paulo: in responso enim Pauli, id verbū expressum non fuit, plures tamen communem hāc conciliationem improbant, vt scrupulosam & verbis nō rebus innitentem, inter quos Alciat. sibi cōtrarius in. d. l. 2. nu. 25. ff. si cert. pet. & Ias. ibidem ad fin. exigens verba gemminata vt infra: Eandemq; verborum differentiā magis improbat Hiero. Butigel. in. d. l. 2. nu. 43. & ibidem Dec. ad fin. secund. lectu. vers. non obstat: & Corras. lib. 2. miscellan. cap. 9. nu. 5. & Stepha. Forcat. dialog. 49. nu. 4. multaq; contra eam verbalem differentiam adducunt Butigel. & Curt. nume. 34. & Dec. in. l. certi cōdictio, nume. 12. eod. titu. Sæpe enin Iureconsulti in venditione vtuntur verbo [dare,] & ipsi scriben. sæpius, vt dixi in cap. præced. nume. 7.

15 Nec est tolerabile quod dixit glo. in dict. l. fin. quam omnes sequūtur, secundùm Alex. ibi. nume. 3. & Ias. num. 1. ad fundamētum communis interpretationis, translationem dominij esse contra naturam venditionis: quod etiam scripsit Soci. in. l. certi cōdictio, col. 4. nu. 22. ff. si cer. pet. Salic. in. l. 1. ad fin. C. de rer. permut. quod meritò reprobat Rip. in. l. 2. nume. 30. & pleniùs Dec. in. d. l. certi cōdictio, nu. 12. Ego autem id puto dolendum & damnandum: quid enim absurdiùs & hominum sensui magis cōtrarium q̄ asserere, translationem dominij esse contra naturam venditionis, cum ex eo contractu id principaliter prętendatur: l. clauibus. 74. ff. de contrah. emp. §. venditę, Instit. de rer. diuis. Ideoque secuta euictione, actio ad pretium & interesse datur, vt per totum. C. & ff. de euictio. etiam si in conuentione omittatur, vt in. l. in vendendo. 66. ff. de cōtrah. empt. Nec aliud patitur bona fides huius contractus. l. emptorem. 12. §. fin. vers. nec enim. ff. de actio. empt. Ad quod contra communem rectè adducitur. l. cum manu sata. 80. §. fi. ff. de contrah. empt. quicquid enim Soci. & alij cauillentur, tex. ille à fortiori hoc probat, cum habet, pactum ne dominium trēsferatur, magis emptioni repugnare: quod latiùs alibi trado: & contra DD. (non tamē à se allegatos) securè scribit Zasius lib. 1. respon. cap. 12.

16 Vides omnino exterminandum esse fundamētum communis interpretationis, veriusq; dicendū translationem dominij non esse contra naturam emptionis: cōtra glo. & DD. sup. relatos. Minùs absurdè dicebant alij trāslationem dominij non esse de natura emptionis, hoc enim à superiori differt: & ita Bart. in. l. ex empto, nu. 6. ff. de action. emp. Bald. in. l. 1. C. de rer. permut. plures quos refert Dec. in. d. l. certi condictio, nu 11. Alex. nu. 12. Alciat. num. 26. vers. adeò tamen: & DD. communiter, vt asserit Curt. in. l. 2. num. 35. ff. si cert. peta. quicquid dicat Alcia. in. l. habere. 188. ff. de verb. signi. Adhuc tamē veriùs puto cum Dec. & Rip. translationem dominij non solum nō esse contra naturā emptionis, sed magis de natura eiusdē, ex iurib. & fundamētis proximè adductis, nu. pręced. quod melius sensisse videtur Bar. (& ita sibi contrarius) in. l. in conuentionalibus. §. 1. ff. de verbo. obliga. & sic

 transla-

translatio dominij simpliciter de natura huius contractus dici debet, nõ tantum vbi venditor dominus est, quo casu id concedit Bart. & plures, vt per Alexan. in. d.l. certi cõdictio. num. 13 & Butigel. in. §. Cato, num. 74. & sequen.

17 Veriùs tamen puto cõtra Dec. in d.l. certi condictio col. 7. vers. imò videtur: & contra Aret. ibi nume. 9. vt trãslatio dominij nõ dicatur de substantia emptionis, vt manifestè probat. d.l. si ita. 25. & .l. rem alienam. 28. ff. de contrah. empt. vbi vera venditio dicitur rei alienæ, & sine translatione dominij, quod dici non posset si dominium esset de substantia, vt de pretio inquit I.C. in. d.l. pacta cõuenta. 72. ff. de contrah. empt. Ex his verò intelliguntur iura à glos. & doctor. adducta, nõ enim negant quod alijs multo pluribus probatur, naturale esse emptionis dominium trãsferre: si tamen id non cõtingat, non desinit venditio appellari, prouideturque idoneis remedijs contra venditorem: & ita declaranda est dict. l. rem alienam, cum glos. ibi. & Afflic. decis. 369. num. 2. Rebuff. in repet. l. vnic. C. de senten. quæ pro eo: num. 426. Possunt etiam illa iura intelligi, & tunc emptio dici, vt inde resultet titulus & ius vsucapiendi, dict. l. clauibus, & .l. 2. cum sequen. ff. de vsucap. pro emp. Quod nota ad ea quæ tradi solent de titulo ad vsucapiendum: de quibus multa nouè scripsi in Auten. nisi tricenale. C. de bon. mater.

18 Vides igitur primam interpretationẽ glo. ad. d.l. fin. ff. de condic. ob cau. magis communiter vt diuinatoriam reijci: à me autem vt falsam: vides etiam secundam interpretationem receptam periculosam nec magis tenendã esse. Vndè Phil. Dec. in d.l. 2. ad fin. 2. lectu. & in. d.l. certi cõdictio. num. 12. ff. si cer. pet. aliter respondebat, intelligens eam. l. quãdo partes simpliciter conuenerunt, vt verba text. sonãt, pro vt, [dabo pecuniam vt des Stichum:] tũc enim verba non videntur apta ad venditionẽ, quod videtur sensisse Pau. Castr. in. d.l. fi. nu. 3. in fi. & nõ relato Decio idem comprobat Corras. d. lib. 2. miscel. cap. 9. valorem asserens, quòd in ea forma cõueniendi desunt aliqua quæ in vẽdendo interuenire solent: vsu enim constat hunc contractum communiter non fieri sine tractatu & cõtentione ex vtraq; parte: quia alter cariùs vendere, alter viliùs emere studet, vt in. l. si voluntate. C. de rescind. vend. & ideò cũ I.C. in. d.l. fin. referat verba conuentionis, rectè intelligi potest, ita nudè cõuentũ fuisse: ac proinde ex tali modo conuentionis nõ resultauerit venditio, eò q᷑ deficerẽt cõsueta & quodammodò naturalia illius contractus. Sed nec ista interpretatio omninò vitat difficultatem. d.l. 5. §. 1. ff. de præscr. verb. cum nec ibi constet de maiori tractatione vt venditio esset: nisi nouè respondeas, ibi tradi doctrinam, in. d.l. fin. principaliter factum referri.

19 Aliter Rip. in. d.l. 2. nu. 31. vers. dubitatur. ff. si cert. pet. intelligens dict. l. fin. quando pecunia quæ datur, nõ æquiualet rei acceptæ, vt sic text. in dict. §. 1. l. 5. intelligatur quãdo pecunia & res paris valoris sunt: quod ibidem videtur sensisse Ias. ad fin. ibi, [quando pretium est condignum,] & tam Rip. quàm Ias. adducũt in argum. glos. in. l. 1. §. 1. ff. de superfic. Sed hæc interpretatio prorsus reijciẽda videtur, tum quia multum diuinat subauditq; ad vtramq;. l. tum quia non magis in vna quàm in altera aliquid exprimitur de æquiualentia

lentia pretij: nec aliquid obstant verba d.l.fin.ibi, [pro portione,] non enim sunt verba cōuentionis, nec ad rem vel pretium referuntur, vt Rip. malè accepit, sed verba sunt I.C. dubitantis quod contractus genus indè resultet, vt ex litera facilè constabit: maximè quòd paruitas pretij nō tolleret nomen emptionis, vt in l. si quis donationis. 38. ff. de contrahen. emptio.

20 Aliam interpretationem vt suam & à cæteris diuersam tradit Corras. in. d. loco. intelligens differentiam esse inter verbum [pecunia,] & verbum [pretium,] vt. d.l.fin. procedat quando nomine pecuniæ datur: At d.§.1.l.5. quando datur nomine pretij: & ita scripsit Alcia.in.d.l.2.num. * 27.vers.idcirco.ff.si cert.peta. Sed ea declaratio continere poterit veram limitationem ad. d.l.fin.non verò directam interpretationem, nec verā conciliationem ad ea iura: Nam sicut Celsus in dict.l. fin. loquitur per verbum, pecunia, ita Paulin. d. §.1.l. 5. Quapropter talis interpretatio afferri non debuit, contra literam quā explicare intendit. Color tamen quem Corras. affert. contemnendus non est ad interpretationem Decij, vt supra.

21 Nec omitto aliam interpretationem Stepha. Forcat. dialo. 49. qui fingit in. d.l.fin. alterum obtulisse pecūniam pro re quam emere volebat: alterum verò. s. rei dominium, se excusare, & vendere nolle: tandemq; ob preces volentis emere, pecuniam accepisse, & rem dedisse: vt tunc non vēditio sed mutua donatio resultet, * quę ob causam vocatur. Sed ea interpretatio multa subaudit ad literam vtriusq; tex. quo nomine reijcienda est, maximè ꝙ etiam cōcurrentibus ijs quæ Forcat. fingit, nihil impediebat venditionem resultare. Nec preces alterius id impedirent, cùm tandem venditor roganti morem gereret: id enim cōsentire est, imò & maior coactio non tollit nomen actus: nec ipsam volūtatem, si credendum est I.C. in. l. si mulier. §. penulti. ff. quod met. caus.

22 Patet igitur magnam esse difficultatem in intellectu.d.l. fin. & conciliatione eiusdem, cum. d.§.1.l.5.ff.de præscrip.verb. vt non immerito Budeus inter celsum & Pau. antinomiā dicere potuisset. cùm eadē ferè sint vtriusq; verba, contrariæ verò decisiones. Cui difficultati nulla ex tot interpretationibus satisfacit. Ex quo mihi fit verosimile Celsum in.d.l. fi. strictam iuris subtilitatē respexisse, vt aliàs inquit I.C. in.l. si tibi pecuniam.ff.si cert.pet.in.l. si fundus.§.si pluris.ff.de pigno.in.l.si tibi.ff.de dona.in.l.4.§.fin.ff. de manumis. & alibi sæpè: vt curiosè obseruat Tiraq. de retrac.ligna.§.35.glos.1.num.18. * Vndè ex communi vsu loquendi rarò vel nunquam procedet.d.l.fin.& communis interpretatio: agentes enim de emptione & venditione, eo verbo [dandi,] inuicem vtūtur, nec ideò emptio esse desinit: Verba enim testatorum & contrahentium. (qui sæpius imperiti sunt) ad iuris definitiones trahi non debent, vt prudenter ad monet I.C. in.l. non aliter §.1.ff.de lega.3.

23 Ex scriptis autē declarationibus eligēda videtur ea quam ex Dec. & Cas. retulimus, iuncta consideratione Corras. Quæ tamen vltra eos ex quadam recepta limitatione, maiori authoritate iuuabitur: considero enim ex mente scriben. eam cōfirmari, dum communiter intelligunt.d. l.fin. in casu dubio, vt litera sonat: secus vbi conijceretur, contrahentes

 agere

agere de emptione: vel vbi verbum emendi seu vendendi ab eis prolatum fuisset, tunc enim nō procedet d.l.fin. sed vera emptio resultabit, vt sentit Alberi. ibi; & apertiùs Salic. nume. 5. & ibidem Fulgo. nu. 5. dicens ita tenere DD. Et ita ex Bart. & alijs, vt receptissimum refert Ias. ibi col. 1. & nouiss. Costal. & nemine relato secure tradit Rip. in. d.l.2. nu. 30. in fi. ff. si cer. pet. & ibidem Cur. nu. 34. in fi. dicens id esse de mente DD. & ibidem Ioan. Prat. in fi. & Bal. Nouel. in rub. ff. de verb. oblig. nu. 39. Ferretus in. l. iurisgentium, nu. 38. ff. de pact. Et sic vides hanc limitationem receptissimam esse.

24 Cauebis ergo ab Alcia. contradicente in commentar. de eo quod interest. nu. 27. Sed magis cauebis à Hiero. Butigel. in. d.l.2. num. 46. ff. si cer. pet. vbi incautè contrarium pro recepto scribit, asserens cōmunē opin. procedere, & DD. communiter intelligere. d.l. fin. etiam si in conuentione partes vtātur verbo, [emere,] vel [vendere;] Sed ex prędictis vides contrarium receptissimū esse, quod ipse agnoscere debuisset, cum referat de hoc se à discipulis admonitū fuisse. Nec obstat argu. Alcia. d. loco, dum arguit non esse standum nomini à contrahentibus expresso: Respōdeo enim id tātum procedere quando cōuētio nomini repugnat, secus autē vbi conuētio & & nomē se cōpatiūtur, vt diximus in. c. præce. nu. 2. Hic verò verbū, [dare,] nō adeò repugnat venditioni, vt probauimus sup. hoc. c. nu. 14. & seq. Nec erat cur verbum dare (quod ambiguum est) præponderaret specifico verbo vendendi vel emendi, cum in toto iure generi per speciem derogetur.

25 Sic enim rigor & subtilitas. d.l. fi. communiter limitatur, ne procedat quando in conuentione exprimitur nomen [pretium,] etiam cum verbo [dare,] ex vtraq; parte: tunc enim emptio erit: & ita pro limitatione, saluabitur quod Corras. dixit vbi supra, & ita limitat Paul. in eadem. l. fi. nu. 4. & ibi Ias. in. 3. limitat. col. 1. & alij quos sequitur Alex. in. d.l.2. nu. 6. vers. hoc sing. & ibi Rip. nu. 31. in princ. Alcia. nu. 24. Parpal. nu. 15. et si maximè contradicat Butigel. in. d.l. 2. nu. 47. aliqualiter variet Ias. ibi ad fin. vt statim referā. Et pro hac communi limitatione vltra DD. adduco tex. ita loquentem de vēditione per verba illa, [dare] & [pretiū,] in. l. cōuenit. 65. ff. de contrah. emp. vbi meliùs probatur quàm in. l. 4. ff. de vsur. quæ adduci solet: Nec recedēdum videtur ab hac recepta declaratione, concurrunt enim tūc omnia emptioni apta, & congruit quod de pretio inquit text. in. l. fin. C. de præd. Decur.

26 Nec teneri potest quod Ias. tentauit in. d.l.2. ad fin. ff. si cer. peta. intelligens hanc limitationem quando verba sunt geminata, [pro pretio & nomine pretij.] quod meritò damnat Alcia. ibi: illa enim verborum geminatio nihil substantiæ tunc inducit, vt alibi inquit I.C. in. l. pediculis. §. Labeo. ff. de aur. & argen. lega. Sic etiā. d.l. fi. limitatur nisi res esset venalis, quia tūc in terminis. d.l. resultaret vēditio, ex præsumpta mente cōtrahentiū, argu. l. 1. C. de rer. permu. cum ijs quæ ad eam. l. diximus in. 1. cap. huius par. Et colligitur ab Exea de pact. num. 517. & tradit Bald. non relatus, in. d.l. fin. col. 2. in. 1. oppos. eiusdem col. quos libēter sequor, vt restringatur scrupulosa subtilitas Celsi in dict. l. fin.

27 Ex prædictis verò (si cum iudicio aduertas) satis liquet magis esse de mente

mente scribent. vt in prædictis limitationibus prout expresso verbo [emere] vel [pretio] venditio resultet, etiã adiecta clausula vt dominium transferatur: quia secundum Doct. idẽ effectus resultabat ex verbo [dare,] & tamen eo non obstante, ita limitant. d.l. vt sup. num. præced. Nec obligatio transferẽdi dominiũ venditioni repugnat, vt superiùs probauimus, quod memoro vt caueas à Ias. malè contra sentiente in. d.l. naturalis. 5. §. 1. num. 4. vers. imò si venditor. ff. de præscri. verb. & à Rubeo. in. l. nõ solum. §. morte, nu. 365. ff. de nou. oper. nunc. dum citat. d.l. si. qua si ibi expressum fuerit verbũ [emo,] quod est contra veram & receptam limitationem.

28 Materię vtilitas pretermittere nõ sinit articulum præcedentibus consequentem, an quod dictum est de pretio in venditione, ęquè procedat in locatione: in qua idem iuris esse, receptissimum hucusq; est, cum glo. l. 5. §. at cum do. verb. si res. ff. de præscrip. verb. per text. ibi glos. etiam in l. si olei. C. locati, glo. in princ. Instit. de locat. glos. in. l. 1. §. si quis seruum. ff. de pos. glo. in. l. 2. verb. mercede. ff. locat. Barto. & DD. communiter in dict. locis, Paul. in dict. §. si quis seruum. Nouiores Baldui. Baro. Steph. in dict. princ. Inst. loca. Anto. Gome. de contract. cap. 3. nume. 3. Et sic vides receptissimã opinionem, vt merces in pecunia numerata sit de substantia locationis, nec aliter locatio dici possit, sicut sine pretio in eadem pecunia non dicitur venditio. Pro qua communi opinione principaliter citatur text. in dict. §. si quis seruum. Et in. d. §. at cum do. qui verè vrgent: à glo. etiam in. d. §. si quis seruum. citatur. l. si vir. ff. de donat. int. vir. & vxor. & l. si cõuenerit. ff. de cõmuni diuid. quam etiam ad id citat Balduin. vbi sup. & pro eadẽ opinione ego nouè expendam text. in. l. 6. ff. de præscrip. verb. vt infra.

29 Quibus non obstantibus verior mihi videtur noua opinio, quam tẽtauit Ioan. Corras. lib. 2. Miscel. c. 11. quot autẽ & qua alia nos addamus peritorum sit iudicium. Probãdum est igitur, veram locationem dari interueniẽte mercede in quacumque re, non tantum in pecunia numerata: quod necessariò euincitur ex. d. l. si olei. cuius litera stare nequit, si cõmunis opinio teneatur vt infra: addo etiam text. in. l. & hæc distinctio. 38. vel secundum Floren. 35. §. fin. ff. loca. vbi I. C. securè inquit locationẽ esse in ea conuentione, [Si proponatur inter duos conuenisse, vt alter alterius fundum ita conductum haberet, vt fructus mercedis nomine pensarentur] Vides ibi mercedem in fructibus non in pecunia, resultare tamen veram locationem, nec dici potest cum Glosel. ibi præcessisse conuentionem de mercede in pecunia: litera enim planè repugnat, cùm refert primam locandi cõuentionem, non aliã de modo soluendi. Pro hac parte facit text. (qui aliter malè restringet) in. l. licet. C. locat. ibi, [certis annuis quãtitatibus:] quæ verba nõ magis ad mercedem in pecunia, q̃ in fructibus applicari possunt. Imò si de pecunia tantũ ageretur, aptiùs in singulari starẽt verba [annua quãtitate,] vt iura solent: id etiam colligitur ex quæstione & decisione tex. ibi agentis de sterilitate fructuũ. Et ita in mercede fructuũ loquitur tex. in. l. excepto. C. eod. licèt glo. & DD. violent. Contra communem etiam vrget tex. in. l. si merces. 25. secundũ Florẽti. vel. 28. §. vis maior. ff. locati, vbi I. C. locationem appellat, tam in

conducente ad pecuniam q̃ ad quo tam fructuum licet glo.& DD.cauillētur: Ad idem etiam induci potest tex.in.§.adeò instit.locati,ibi,[quandiu pensio siue redditus præstētur:]
* Vbi de Emphyteusi dubitabatur, an ex pensione in pecunia diceretur vēditio,an ex mercede in fructibus diceretur locatio: & sic præsupponit tex.non esse substãtiale,nec necessariũ ad locationē, vt merces sit in pecunia numerata. Pro eadē parte cõtra cõmunē retorqueo. d.l.si vir.52. ff.de donat.int.vir.& vxor. Ibi enim I.C. in locatione mercedē requirit, non pecuniam,idq; magis significat cùm distinguit inter depositũ & locationē, differentiã enim tantũ constituit,an gratis, an cũ mercede fiat.
30 Pro eadē parte similiter retorquētur alia iura à glo.& DD.malè citata I.C.enim in.d.l.2. ff.locati, & Imperat.d.princ.Inst.eod. dum ponunt similitudinem locationis & venditionis, diuersis vocabulis vtũtur dicentes, q̃ sicut venditio sine pretio stare non potest, ita locatio sine mercede:& sicut in vēditione certum pretiũ,ita in locatione certa merces requiritur: Ex qua traditione iudicio meo satis euincitur cõtra glo. & omnes, similitudinē horũ cõtractuũ nõ in eo stare, vt in vtroq; necessariò requiratur pretium in pecunia numerata, sed potiùs locationem nõ dari: si gratis fiat necessariamq; in ea mercedem esse, sicut in venditione pretium necessarium est: & sic in locatione iura tantũ requirunt,ne gratis fiat,non verò certam mercedis qualitatē. Si autē in locatione pretium in pecunia numerata necessariũ foret, repeterēt quidem iura illa idem verbum[pretium,] quo in venditione vtuntur, iuxta vulg. l. si idem. C. de codi. quæ inductio magis vrgebit ex verbis.l.fin.C.de præd.decur. vbi dicitur verbum,pretium, tãtum ad venditionem referri,non ita necessariò ad alias conuentiones,quod falsò dictũ maneret, si vera esset cõmunis opinio in locatione pecuniã numeratam requirens.

31 Quo sensu similiter accipiendus est Vlpia.in.d.l.si cõuenerit.23. ff.cõmuni diuid. vbi agit de socero & genero inter quos cõuenerat, vt alternis annis fructus perciperent: & eodem modo de socijs ita inter se conuenientibus, quæ actio tunc detur, si alter alterũ impediat: vel faciat vt fructus sequentis anni corrũpantur, & respondet I.C.[puto magis cõmuni diuidundo iudicium,q̃ ex conducto locum habere,quæ enim locatio est,cùm merces nõ intercessit?] Putant glo.& DD.I.C.illis verbis respexisse axioma suprà reiectum, q̃ locatio sine mercede in pecunia non detur: At I.C.veriùs respexit in tali cõuentione deficere mercedem in locatione necessariã: ibi enim neuter ex contrahentibus pro suo tempore aliquid alteri soluebat, nec alter alterum magis dominũ recognoscebat, ideoq; agi non potuit ex conducto vel locato: non autem quia merces non esset in pecunia,iuxta supra probata.

Mihi etiam pro hac parte contra * communē nimis vrget, q̃ iura in materia locationis nunq̃ requirũt mercedem in pecunia numerata, sed tãtum mercedem:quia gratis nõ dicetur locatio,imò in eodem tractatu locationis iura apertè & securè agunt de mercede in fructibus,& ita nõ est credendum si pecunia numerata in locatione necessaria esset, iuris conditores id in tractatu locationis omissuros fuiesse:satisq; omissum censeri debet,cùm speciatim non exprimitur,

mitur, & cõsequenter pręcipuũ fundamẽtum cõmunis opinionis tantũ ſumitur ex iuribus extra tractatum locati & conducti, in quibus principaliter de alia re agitur, non de explicanda natura & ſubſtantia locationis, quod doctos & prudentes nõ parum mouere debet.

32 Tandem redeundo ad. d. l. ſi olei. C. locati: neceſſariò ex ea deducitur hæc opinio, verba autem. l. ita habẽt: [Si olei certa ponderatione fructus anni locaſti, de contractu bonæ fidei habito, propter hoc ſolum quòd alter maiorem obtulit ponderationẽ, recedi non oportet.] Vides ibi locationẽ non in pecunia, ſed pro quantitate olei: vides contractum bonæ fidei, & planè locationẽ dici & ab ea recedi non poſſe: quæ omnia veram locationem neceſſariò exprimunt: Glo. enim & doct. retinentes opinionem ſuam ſupra reiectã, reſpondent tex. impropriè loqui, qua reſponſione facile erit, omnia iura negare. Imò licèt ea impropriatio quoad verba admittatur, nunquàm DD. effugient, cùm tandem ea. l. conuentionem illam appellet bonæ fidei, quod non diceret de contractu innominato, vt gloſ. & DD. malè accipiebant: quæ inductio adeo DD. preſsit, vt Bart. & alij confugiant ad miſerã diuinationem, ꝙ res ibi expoſita fuerit locationi, atq; ideo cõtractus locationi ſimilis maneat, ſicut de re venali habetur in. l. 1. C. de rer. permu. quæ id nullatenus probat, nec ita extendi debet, vt deduxi in. 1. c. huius par. nec patitur litera. d. l. ſubauditionẽ illã de re locationi expoſita, vt agnoſcit Fulg. ibi, reſpõdens ex diuerſa litera, quæ hodie reperitur in libris emendatioribus. [bona fide,] non [bonæ fidei.] Sed DD. cauillationes magis tolluntur ex eo, ꝙ. d. l. principaliter decidit, non poſſe ab eo contractu recedi, quod indicat locationem eſſe: ſi enim fuiſſet contractus innominatus, liceret pœnitere & ab eo recedere, iuxta reg. l. ſi pecuniam. ff. de condi. ob cau. Nec toleranda eſt miſera alia diuinatio, ad quam confugiunt Bar. Ang. Bald. Salic. Fulgo. reſpondentes ibi rem non fuiſſe integram, ſed oleum ex parte conducentis ſolutum: quam cauillationem ſequitur etiam Alex. in. d. l. ſi pecuniã. num. 8. Iaſ. colum. 3. nu. 4. quod planè eſt deſtruere literam, nõ interpretari. Item tex. loquitur de locatione vnius anni, & mercede in ponderatione olei, quaſi oleum eſſet de fructibus rei locatæ: & ideo non eſt veroſimile, ꝙ ſolutio iam facta eſſet, ſed potiùs re integra quærebatur, an à conuẽtione recedi poſſet, quod lex negat: neceſſariò præſupponẽs locationem eſſe, quæ cõſenſu perficitur quo fundamento tex. ibi vtitur, non autem quòd res integra nõ eſſet. vt DD. malè diuinabant, in quas anguſtias ſe immerſos fatẽtur ex eo, quod impoſſibile putabant veram locationem dari ſine mercede in pecunia numerata, & ita magnus Bart. ibi fatetur ſe aliter. l. illam defendere non poſſe, libenter verò contrarium probaret, ſi aſſecutus eſſet ſine pecunia ex alia mercede locationem cõſiſtere, vt ſatis ſupra probauimus. Sali. autem (cuius lectura in Bal. tranſcripta fuit) in. d. l. ſi olei, reſpondebat locationem dici etiam ſine pecunia, quã do merces conſtituitur ex fructibus colligendis ex re locata: Et ita Loriot. neminẽ referẽs, de pact. Axiom. 129. Sed hæc traditio iure non probatur, maximè cum. d. l. ſi olei, indiſtinctè loquatur, & text. in dict. §. vis maior. l. ſi merces, vt nõ liceat reſtringere ad fructus rei locatæ.

33 Vides igitur hanc nouam sententiam multis iuribus & fundamentis probabiliorem, vt ita ferenda sit qualis qualis responsio ad fundamenta communis opinionis: fateor tamen pro communi vrgere verba. d. §. si quis seruum. l. 1. ff. de pos. & l. 5. at cũ do. ff. de præs. ver. licet Corras. vbi supra nullam difficultatem ex illis iuribus resultare putet, facilè vno verbo respondens pecuniam ibi accipi pro quacũq; re, non verò strictè pro pecunia numerata, ex Vlp. & Paul. in l. pecuniæ. 178. & 222. ff. de verb. sign. vbi id traditur non tantum referendo antiquitatem, sed etiam ad intellectum legum conuentionumq; & testamentorum. Sed duriuscula videtur ea interpretatio, cum Iureconsulti simpliciter pecuniam nominantes, de pecunia numerata intelligere soleant. l. singularia. (cum alijs.) ff. si cert. pet. Bart. in l. talis scriptura. ff. de lega. 1. aliud autem fit per extensionem. l. 1. §. fin. ff. de constit. pecu.

* Ego separandum puto. d. §. si quis seruum à. d. §. at cum do. & 1. ad. d. §. si quis seruum, aduerto I. C. in. §. praeced. tractasse, si Balneatori vestimenta seruãda dentur absque mercede, actionem depositi cõpetere: si cum mercede ex cõducto agi: Deinde in d. §. tradit. si dominus seruũ in pistrinum custodiendum coniecerit, mercesq; interuenerit, ex parte domini & pistrinatij, ex locato & conducto agi posse: & sic cùm declarat principaliter, quid locatio sit, non loquitur per verbum, [pecunia,] sed per verbum, [merces:] Deinde subdit, [ꝙ si operæ serui cum custodia compensabantur quasi genus locati & conducti interuenit, sed quia pecunia nõ datur præscriptis verbis actio cõpetit.] Inde igitur colligunt glos. & DD. Axioma supra reprobatum, sed cùm tot iura obstent, magis tolerari debet responsio Corrasij, vt verbum [pecunia,] non maiorem vim habeat, quàm verbum, [merces,] in eodem tex. prolatum. Aduerto enim I. C. proximè de mercede locutum, dum principaliter contractum nominabat: ideoque non est diuersa doctrina colligenda, ex verbis postea minus principaliter ad eam rem prolatis, tandemq; dicendum est in secundo casu contractum esse innominatum, non locationis, quia serui operæ mercedem propriè non inducebat. Custodia enim serui eius operis æquiualere censebatur & sic ex neutra parte merces accedebat: ideoque deficiente mercede, non potuit vera locatio resultare, secundum iuris regulas, non verò ex eo ꝙ merces non esset in pecunia numerata, vt glo. & DD. intelligebant: quæ interpretatio alibi nõ tradita, magis è mẽte I. C. videtur, nec viris emunctæ naris fortasse displicebit. *

34 Magis obstat tex. in dict. §. at cum do. Cuius verba habẽt, [At cum do vt facias, si tale sit factum, quod locari soleat, putà vt tabulas pingas, pecunia data locatio erit, sicut superiori casu emptio. si res sit, non erit locatio, sed nascetur vel ciuilis actio, in hoc quòd mea interest, vel ad repetendum condictio.] Quæ verba ingenuè fateor nimis pro cõmuni opi. vrgere, cùm I. C. non solũ in locatione pecuniam requirat, sed addat vt superiori casu in venditione, in qua certissimum est pecuniam numeratam requiri, & ita videtur reijci solutio Corras. intelligentis pecuniã pro quacumq; re. Sed pro sustinenda veritate oportet similitudinẽ illam accipi non per omnia, vt Aliàs accipitur in. l. 1. cum ibi notatis. ff. de lega. 1. & sit sensus, quòd sicut ex re & pecunia

cunia resultat venditio, ita ex pecunia pro facto quod locari solet, resultat locatio: non quòd de substantia, pecunia numerata ad locationẽ requiratur: Id enim principaliter non tractat I.C. ibi, petendumque est ex tract. de locato.

Sed replicari poterit pro communi ex alia inductione, cui non satisfacit Corras. Glos. enim & DD. arguere videtur ex alijs verbis text. ibi, [Si res sit, nõ erit locatio.] quæ accipiũt ad differentiam pecuniæ, vt sit sensus, data pecunia numerata esse locationem: data alia re, contractum esse innominatum. Ego verò nec ob id recedendum puto à veritate semel probata, consideroq; ea verba accipienda non pro differẽtia mercedis in pecunia vel in alia re. Pecunia enim præcedebat in ablatiuo casu, quo etiã repetitio fieri debebat quo ad aliam rem, si idem thema retineretur, ita enim docet ratio recti sermonis, & ita bene sentientes agnoscent, vt scilicet secundum sensum glo. & DD. ductus orationis ita concipi deberet, [pecunia data locatio erit, re alia data non locatio. &c.] Cũ autem I.C. subdat in nominatiuo casu, [si res sit,] intelligo magis ea verba referri ad differentiã facti, vel rei in locationẽ deductæ quàm ad mercedem ipsius, vt sic I.C. differẽtiam constituat inter factum & rem, vt locatio sit, data mercede pro facto, qđ locari soleat, non ita si pro re merces detur. Quæ traditio Iureconsul. obscurissima est, nec à me plana reddi potest, satisque est, vt ad rem, de qua agimus, aliqualiter ostendatur, verba illa I.C. nõ exprimere quod DD. colligunt, maximè cũ insignis Paul. Castren. ibidem asserat literam esse difficillimam & tenebrosam, adeò quòd putet, si I.C. reuiuisceret, non posset literam sustinere, & ita nouiores ibi agnoscunt.

35 Quibus in angustijs putabam ea verba intelligenda, vt differentiam constituant inter factum locari solitum, & aliam rem quę non tam aptè locari dicatur: Quanuis etiam gratis fieri non soleat, vt scilicet priori casu facti sit propria locatio, in secundo rei, non ita, sed cõtractus innominatus: Exemplumq; sumi potest ex l. solent. 16. ff. de præscrip. verb. vbi I.C. agit de ijs qui dominis seruos fugitiuos indicãt, eosq; dicit indicationis mercedem accipere solitos, & tamẽ non resultare tunc locationem, sed cõtractum innominatum: quod nemo in tanta difficultate hucusq; aduertit. Sed hæc alias latius, ad rem enim nostram sufficiat ostendere, nõ probari ex dict. §. pecuniam numeratam esse de substantia locationis. Illud tamen non omitto difficilia verba d. §. non esse accipiẽda, quasi in facto solito locari, data mercede, sit locatio, non ita in re locari solita, vt verba sonare videntur: Contrarium enim verius est, prout in vestibus scænicis vel alijs rebus ad hominũ lusus locari solitis: In his enim mercede data locatio est, vt probat text. in §. fin. Instit. de locato, & in l. sed etsi quid. 19. vers. sed an locare. ff. de vsufru.

36 Retenta autem hac sententia cõtra communem, ne pecunia numerata sit de substãtia locationis restat respondere ad text. à me nouè addu ctum in l. insulam. 6. ff. de præscript. verb. in quo pro communi subtilis inductio latet. Habet enim I. C. ibi, [Insulam hoc modo vẽdidi, vt aliam reficeres: Respondi non esse venditionem, sed ciuili actione incerti agendum.] Vides ibi insulam, datam vt alia reficeretur, locationem tamẽ

non resultare, sed contractum innominatũ: vnde videretur induci posse pro communi, locationẽ non fuisse eò quod merces in pecunia numerata non fuerit, maximè attenta recepta reg. quæ ex ea. l. colligitur, vt nomen à partibus expressum non attẽdatur, sed qualitas cõuentionis. Sed * pro veritate suppositionis supra probatæ respõderi posset, quod I. C. ibi principaliter intendit, nõ esse attendendum nomen conuentionis à partibus expressum. Quod si instes, non debuisse I. C. tunc dicere, ex ea conuentione resultare cõtractum innonominatum. Respondebitur, forsan ex nomine venditionis à contrahentibus expresso colligi, eos de locatione non agere, & ideo in dubio censetur contractus innominatus, iuxta. l. 1. versic. quoties. ff. de æstim. actio. cum supra traditis ad. l. fin. ff. de con * di. ob causam. Vel nouè dici poterit in ea. l. non resultasse locationẽ, quia non constabat, artificẽ esse eum, qui ad refectionem insulæ obligabatur. Si autem hoc diuinatorium dicas, replicabo, non minùs diuinatoriũ esse intelligere, quod artifex esset: replicabo item multò maiorem esse numerũ non artificum. Si etiã instes, ad quid ergo obligabatur, si artifex non erat? Respondebo eum obligari ad reficiendum per artifices cura & expensis proprijs. vt in multis experientia docet, & alibi sentit I. C. si bene intelligatur, in. l. 11. §. vlti. in fine. ff. de lega. 3. Apud Lusitanos verò tutior * erit noua illa sententia, vt locatio dicatur etiam si merces nõ sit in pecunia, ex clara Ordinatione lib. 4. titu. 60. §. penult.

37 Vides igitur in ea re multa iura nouè explicata, plures difficultates enodatas. Cuius inuestigationis effect⁹ non leuis est: nam si locatio fuerit actio, benæfidei erit: si contractus innominatus: stricti iuris, iuxta. §. actionum, cum materia Insti. de actio. Sic etiam si locatio fuerit nõ licebit pœnitere, sed cõsensu perficietur: in cõtractu autem innominato ante implementum pœnitere licet. d. l. si pecuniam. l. iurisgentium in princi. ff. de pact. Sic etiã ad remissionem pensionis quæ ob sterilitatem in locatione conceditur: in contractu innominato nõ ita in iure reperitur, secundùm Cur. in. l. 2. nu. 21. ff. si cer. pet. Sed pro vtili Rub. ornamento circa venditionem superiùs tractata sufficiant: quoadeam verò rescindendã, iam ad. l. ipsam. 2. (Deo auspice) progrediamur.

L. 2.

L. 2. IMP. DIOCLE. ET MAXI. LVPO.

Rem maioris pretij si tu vel pater tuus minoris distraxit, humanum est, vt vel pretium te restituente emptoribus, fundum venundatum recipias authoritate iudicis intercedente: vel si emptor elegerit, quod deest iusto pretio recipias. Minus autē pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretij soluta sit.

SVMMARIA.

1 *Referuntur quamplures materiam huius.l.tractantes.*

2 *Nouē contra omnes probatur hanc.l. nouum ius induxisse. & inde multa iura explicantur, usq; ad num.7.*

8 *Contra glo.& omnes explicatur.l.si quis cùm aliter, in.2.par.ff.de uerb.oblig.*

9 *Agitur de intellectu text.in. l. res bona fide. ff.de contrah.empt.*

10 *Explicatur.§.fin.l. iure succursum. ff. de iur.dot. & nume.11.*

12 *Vtiliter tractatur, an coniugi læso in æstimatione rerum dotalium succurratur, etiamsi læsio modica sit, usque ad num.14.*

15 *Agitur de ratione specialitatis, cur in æstimatione rerum dotalium etiam minor læsio emendari debeat, & num.16.*

17 *Explicatur quo remedio læsio tunc emendari debeat, & num.18.*

19 *Infertur ad alia iura in.q. hæredis uendentis ex iussu testatoris.*

20 *Explicatur.l.Lutius.ff.famil.erciſc.*

21 *Explicatur.l.si ea pactione.C.de usuris.*

22 *Traduntur aliqua in terminis huius.l.scitu digna, contra Molin.usq; ad nu.24.*

25 *Agitur de intellectu.l.scio. ff. de in integ.rest. & traduntur multa utilia, usq; ad num.27.*

28 *Declaratur quæ læsio indigna sit restitutione.*

29 *Agitur de intellectu text.in.l.3. C.ex quib. caus. maior.usque.ad num.31.*

32 *Exactissimè tractatur de intellectu.§. idem Pomponius.l.in causæ.ff.de minor.& traduntur plurima.scitu dignissima, usque in fin.*

PRIMA PARS
L. 2. C. DE RESCIND. VENDITIONE.
CAPVT I.

1 DEcisionem huius l. celeberrimã, & vsu forẽsi frequẽtissimã verè asserunt scriben. oẽs: eãq; honesta dote ornarũt glo. Cyn. Bar. Bal. Salic. Fulgo. Pau. hic: non minùs etiam Rom. Alex. Aret. Ias. Claud. post Bar. in l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. De materia etiam nõ pauca tradunt Anto. Burg. & August. Bero. post Imol. & Panor. in cap. cùm dilecti, & cap. cùm causa, de emp. & vend. pleniùs autẽ cæteris duo repetentes hic Pãtal. Crem. & Hiero. Cagnol. nonnulla etiam transcripserunt Fabian. & Anto. Gomet. ille in tracta. de emp. & vendi. q. 8. hic in lib. de contrac. c. 2. Aliqua etiã in materia tradit Matthę. Afflic. in c. 1. de feud. dat. in vim l. cõmis. non pauca etiam tradit Molin. de commerc. q. 14. à nu. 170. ad nu. 184. & in alijs locis eiusdem lib. Multa etiam non vulgaria tradit celeberrimus Doctor, venerandus præceptor meus M. Azpilcueta Nauarrus, in cap. nouit. 6. notab. à num. 46. vsque ad fin. de iudic. doctè & vtiliter D. Couarru. à Leiua, lib. 2. resolu. cap. 3. & sequen. Aliqua etiam tradit Stepha. Forcat. dialo. 100. Rebuff. in 2. tom. ad ll. galli. pagin. 179. cum sequen. & M. Mant. lib. 1. locor. cap. 6. Alios etiã minutula & particularia ad hanc. l. tradentes, in eius discursu referam. Post tot autem viros doctissimos, non deerunt qui putent, non tam scribendi iam, quàm transcribendi locum relictum: qua nota etsi plures, ij demq; nõ in celebres authores teneantur, res ipsa (Deo duce) ostẽdet, quàm à natura mea transcribendi vitium abhorreat.

2 Ante alia ad fundamentalem cognitionem & intellectum plurimarum legum offert se inuestigatio, alibi fortasse nunquam audita, neque scripta: quæ licèt in fronte Scholasticis tantum theoricam subtilitatemque promittere videatur, in recessu tamen & practicis vtilitatem afferet. Ea igitur est, an hæc. l. nouum ius introduxerit, & an tempore Iureconsultorum, quorum responsa extant in pandectis, notum fuerit remedium huius. l. succurrentis contrahenti læso vltra dimidiam iusti pretij. Ex mente autem omnium scribent. apertè colligitur eos sine dubio intelligere, hanc. l. nouum ius non attulisse, sed Iureconsultis antea cognitum. Vndè sæpissimè omnes scribẽtes tanquàm concordantem principaliter citare solent. l, si quis cùm aliter. 36. ff. de verbo. obliga. alij etiam citant. l. res bona fide. ff. de contrah. emp. alij. l. iure succursum. ff. de iure dot. De quibus & alijs inferiùs ordinatim agemus, osten-

ostendendo nihil minus ea iura re-spexisse quàm decisionem huius.l.

3 Ego contra glos. & omnes hucusque scriben. verissimum credo, Diocle. & Maxim. Imperatores, nouè hoc ius induxisse: ac proinde Iurecõsultis (quorum responsa in libris digestorum habemus) nullatenus hoc remedium cognitum fuisse: vt hinc multarum. ll. verus sensus appareat.

* Id autem mihi verisimile fieri incepit, quia diligentius aduertens ad iura quæ DD. citant, comperi nihil in eis de remedio huius.l. sancitum. Aduertebam etiam in responsis Iurecõsultorum, nullum extare verbũ quo certa læsionis quãtitas distinguatur, vt hæc.l. nouè constituit. Sic etiam expendebam in titu. seu tracta. proprio. ff. de rescind. vend. nullũ huius rei vestigium reperiri. Considerabã item tam insignem iuris decisionẽ, si eo tempore extitisset, perspicuè exprimendam fuisse: cùm Iurecõsulti ipsi ita admoneant in ijs quæ notabilia sunt, vt sup. ad alia dixi in rub. per tex. in.l. item apud Labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur. vers. [ea enim:] Ad hæc ponderabam, nec in constitutione aliqua alterius principis mẽtionem haberi huius remedij & electionis, nisi in constitutionibus eiusdem Diocle. huius.l. authoris; vt diligens lector comperiet ex.l. si voluntate, infr. eod. in fi. & .l. 1. infr. si maior fac. alien. rat. hab. Id etiam probari putabam ex verbis huius.l. dum ad hoc sola æquitate & humanitate fundatur, non obscurè significans diuersum ius antea fuisse: & iuxta ea quæ scripta erant, nullum remedium læsis in pretio cõpetere: quæ inductio fortiùs vrgebit, attenta recepta traditione DD. circa æquitatem & ius scriptum in.l. placuit. C. de iudi. in l. 1. C. de legi. & alibi sæpè.

4 Ad eandem suppositionem, vltra præcedentes considerationes, cõtra glo. & omnes scriben. iam videbam manifesta verba I.C. Vlpiani, in.l. in causæ. la. 2. (quæ est. 17.) §. idem Pomponius. ff. de minor. qui ab omnibus in hac materia vbiq; adduci solet: Vlpian. enim cum Pompo. indistinctè ait, [in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumuenire.] Quæ verba non admittunt commentitias subauditiones extrariasq; restrictiones DD. ea limitantium ex decisione huius.l. quod magis cõstabit dum infr. verum sensum dict. §. explicabo. Idẽ non obscurè confirmat I.C. Paul. in l. item si pretio. 25. aliàs. 22. §. vlti. ff. loca. vbi eadem verba extensiùs ponuntur, vt liceat indistinctè, [quod pluris est minoris emere, vel è contra quod minoris sit, pluris vendere: ita in locationibus & conductionibus.] Quæ verba (si verum amamus) non admittunt violentam DD. limitationem: imò si cum iudicio aduertas, non videntur Iurecõsulti tam indistinctè & geminatè id circa pretiũ tradidisse, nisi ad significandũ quod eo tempore ex læsione quãtumcunque maxima, nullum remedium præstabatur ad contractum rescindendum: de minore enim læsione non tanta erat dubitatio, nec opus erat tot verba effundere, argumen. l. scio, (de qua infra.) ff. de integr. resti. Idem colligitur ex Iurecõsulto, Hermogen. in. l. & ideò. 26. aliàs. 23. ff. loca. cum habet, [prætextu minoris pensionis, si nullus dolus aduersarij probari posit, rescindi locatio non potest.] Expendo verba illa [minoris pretij:] quæ huic læsioni cõgruũt, secundùm verba huius.l. ibi, [maioris,] & ibi [minoris,] Expendo etiam in, ea. l. negatiuã ante verbũ potest, vt glo. *

vt glo. & DD. vtriusque iur. sæpe arguunt. Expẽdo magis naturam vniuersalis negatiuæ, iuxta.l. si is qui ducẽta.§.vtrum.ff.de reb.dub. fulcitur inductio earum.ll. ex alia eod.tit. ff. loca.l.si decem: vbi agitur de errore in dimidia, per eadem verba [pluris] & [minoris,] vt liqueat Iureconsultos sensisse de quacunq; etiam maxima læsione: & tãtum excipitur conductio vno nummo facta, quia hæc magis donationis iure censetur. l. si quis conduxerit. 49. vel secundum Florẽti. 46. ff. loca.l. si quis ante. ff. de acquiren. poss.

5 Idem colligi potest ex Vlpiano, in l. à diuo Pio.§.si pignora.ff. de re iud. vbi I.C. indistinctè & verbis geminatis tradit, non posse quem rescindere conuentionem vel acceptationem alicuius rei, vel summæ pro re vel quantitate sibi debita, etiamsi longè minus acceperit. Circa quem text. DD. anxiè torquentur quoad alia, speciatim verò quoad materiã huius. l. agnoscentes ex verbis I.C. ibi læsionem etiam maximam contineri: ideoq; mirantur quomodo ibi securè & indistinctè recursus lęso negetur: quod putant aduersari decisioni huius. l. adeò vt Roma. & aliqui ad id confugerint, vt dicatur ibi speciale ius esse ob authoritatem iudicis in eo actu interueniẽtis, vt per Ias. ibi. nu. 3. Non enim assecuti sunt I.C. ibi loqui secundũ sua tempora, quibus remedium huius. l. incognitum erat. Sed de illo tex. alia inferius trademus in.q. transactionis.

6 Tandem hæc in audita sententia mihi satis probatur ex Cicero. lib. 3. offic. dum refert vafram calliditatẽ Pythij venditoris qui Caniniũ Equitem Romanum circumuenit, steriles & nullius ferè pretij hortos, fertilissimos & magni pretij esse persuadens; & illos ita ei vendens, quo nomine nullam actionem nullumq; remedium emptori læso fuisse, apertè sentit Cicero: subdens; [quia nondum Aquilius de dolo formulas pertulerat:] & ita euidenter probat ex læsione quantumcunque maxima, cessante dolo, etiam suo tempore ius ad rescindendum non dari. Ex verbis autem Ciceronis satis colligitur, in casu quem refert, emptorem læsum fuisse longè vltra dimidiam iusti pretij, tantumq; ex dolo & machinatione succurri posse: quod etiam colligi potest ex.l. quæro. 40. ff. de actio. empt. & .l. si vina. ff. de peric. & commo. rei vend.

7 Nemo igitur iuris vel rationis peritus inauditam nostram sentẽtiam reijciẽdam putabit, cùm tot iuribus totq; fundamentis probetur, vt sic contra glo. & omnes hucusque scribent. maneat, ex constitutione hac Diocletiani nouum ius inductum fuisse, quo lęsus vltra dimidiam iusti pretij audiatur, electione aduersario data, ad supplendum quod iusto pretio deest, vel ad rescindendã conuentionem, & repetenda ea quæ vtrinque data sunt. Id autem ius incognitum fuisse Iurecõsultis, quorum responsa in pandectis extant, quæ indistinctè omnẽ lęsionem in pretio absque rescisionis remedio relinquebant: vt apertè significant.ll. sup. adductæ, dum indistinctè habent, ex circunuentione in pretio recursum læso non dari. Vnde apparet ratio cur in tractatu vel titulo. ff. de rescinden. vendi. nulla mentio, nullumq; vestigium huius rei habeatur. Inde * etiam eleganter colligitur, cur tantùm interueniente dolo Iurecõsulti distinxerint circa quãtitatẽ, vt in.l. si oleum. 10.§.fi. & .l. sequen. vel secundùm Florenti. l. si quis affirmauerit. 9.§.fin.

9.§.fin.ff.de dolo: quasi cessante dolo non esset differentia inter magnã vel paruam læsionem. Vereor tamẽ ne ex tenebris inueterati erroris, plures fortasse nouam veritatis lucem ægrè sustineant.

8 Qua veriori sententia retenta, nihil obstabunt iura quæ à glo.& DD. in contrarium citari solẽt: & primò d.l.si quis cùm aliter.36.ff. de verbo. obliga. quæ duas partes habet, In prima agit I.C. de dolo propriè sumpto, qui tempore contractus interuenit, cui doli exceptione succurritur. In secunda parte subdit I.C. [Idem iuris esse, & si nullus dolus stipulantis intercesserit, sed res ipsa in se dolum habeat: cum enim quis petat ea stipulatione, hoc ipso dolo facit.] Putarunt hucusque glos. & omnes Vlpianum in dic.2.parte respexisse ius huius.l.& inde apud omnes inualuit frequentissima allegatio dict.l. qua læsionem vltra dimidiam appellant dolum re ipsa ad differentiam doli ex machinatione. Ego veriùs puto DD. cum glos. ad verba Iurecõsulti hallucinatos fuisse, nihilq; minùs Iureconsultũ in ea.l.sensisse q̃ de remedio huius.l. quod euincitur ex eodem Vlpia. & alijs Iureconsultis in locis sup.citatis, dum apertè & in distinctè tradunt, læsis in pretio nullatenus sucurri, nec dolum ex sola læsione conseri. Sed magis id ostenditur ex eadem.l.in.d.2.parte, dùm habet dolum illum tempore conuentionis nõ fuisse, solùmq; versari cùm postea ex ea stipulatiõe agitur: quod manifestè indicat, verba I.C. ad decisionem & remedium huius.l. nullatenus applicari posse: hic enim fraus & læsio non dicitur nec attenditur, nisi ex tempore contractus, nõ ex eo quod postea succedit.l.si volũtate, infra eod. cum alijs. Verus ergo sensus dict.l. est, q̃ in vtraq; eius parte agens in dolo erat: in prima verò fuerat dolus à principio conuentionis: in secunda tempore iudicij. Ideo que pariter doli exceptio aduersus agentem datur. Exemplum autem secundæ partis facilè colligitur ex.l.1.ff.de condic. sine cau. meliùs verò ex.l.2.§.circa.ff.de dol.excep. pro vt quando aliquid promissum vel conuentum fuit, ob certã causam postea deficientem: tunc enim in contractu nulla fraus interuenit: dolosè autem ex eo ageretur causa non secuta. Et ita vides I.C.in.d.l.nihil sensisse de remedio huius.l.nec vllum tradere vlla ex parte huic simile. Et consequenter corruit frequentissima allegatio, dict.l. patetq; eam non intellectam à glo.& omnibus ibi: à glo. & omnibus hic: à glo.& omnibus in. c. cum dilecti, de emp.& vẽd. ab Azo. in summ. huius titu. In quo speciatim reprehendi possent quotquot hucusq; in iure scripserunt, nemo enim agit de materia huius.l. nemo ex facto consultus respondet, qui statim nõn citet.d.l. si quis cùm aliter quasi concordãtem huic.l.2. cùm nihil minus I.C. ibi senserit, nec sentire potuerit. Et vltra iã citatos in eo errore, ex nouioribus sunt, Costal.in annot.ad.l.in causę.§.penul.ff.de mino.&.l.iure.ff.de iur.dot.& Hieron. Verius in Rub.ff.de verb.obliga.nu. 36.Loriot.de pact.Axiom.91.

9 Ex eadẽ probatione infertur ad text.in.l.res bona fide.54.ff.de contrah. empt. vbi I.C.Paulus habet in hæc verba: [Res bona fide vendita, propter minimam causam in empta fieri nõ debet:] Glo.ibi retinẽs opin. illam supr. à me reiectam, intelligebat eam.l. secundùm hanc, vt scilicet I.C. senserit distinguẽdum fore inter modicam & magnã læsionem in

in pretio: & ita cum glo. DD.ibi: & Connan.d.lib.7. cap.9. Sed ea interpretatio necessariò corruit ex iuribus sup. deductis, quæ eo tempore ostendunt remedium huius.l.cognitum non fuisse: nec à contrario sensu id colligẽdum erat ex.d.l. obstantibus alijs. Verba etiam eiusdẽ.l.non congruunt venditori læso in pretio, vt glo.& DD.accipiebãt: illud enim verbum, causam, pretio applicari nõ solet: maximè stãte.l. si quis donationis.38.ff. de contrah. empt. Nec ibi vlla mentio habetur certæ quantitatis nec electionis, de quibus principaliter & speciatim loquitur hæc.l.

* Verus igitur sensus.d.l. videtur, quòd ibi nullus fuerat dolus ex parte venditoris: emptor autẽ volebat vt emptio irritaretur ob leuem causam, id verò ei negatur: quia cessante dolo venditoris, si vlla inminutio reperiatur in re, nõ rescinditur contractus, sed tantùm datur actio quanto minoris.l. quotiés.61.ff. de edilic.edic. l.Iulianus.14.ff.de actio.empt.in specie autem exẽplum asignabitur ex l. quod ad seruitutes.75. ff. de euictio.quando res patitur aliquam seruitutem: cum glo.& DD.in.l.stipulatio ista.§.si quis fortè, verb.[habuit] ff.de verb.oblig.Cagnol.hic, nume.173. Sic etiam sumitur exemplũ ex l.domum.57.ff.de contrah.emp.vbi ob magnam rei inminutionem receditur à venditione, nõ aliter: cum declaratione de qua ibi.

10 Infertur similiter ad.d.l.iure succursum.7.in fin. ff. de iur. dot. cum qua adducitur.l.si res.13.§.1.eod.tit. quę iura ad ampliat.huius.l. quasi similẽ decisionem habẽtia, citat Fulgo.hic, colum.2. nume.4. Roma.in.l.si quis cum aliter, nume.20.ff.de verb. obliga.& ante eos glos.in.l.2.verb.dolo. C.de actio. emp.& sic intelligunt in d.iurib. agi de læsione hac vltra dimidiam, & læso succurri simili remedio huius.l. In quo circa illa iura mira reperitur scribentium varietas, vt statim referebam. Sed interim ad articulum sup.tractatum, priùs aduertò in.d.l.iure succursum.§.fin.id tantum haberi, [si in dote danda circumuentus sit alteruter, etiam maiori annis.25. succurendum est.] Vides ergo verba I.C.ibi, nec in expresione læsionis, nec in qualitate remedij rescissorij exprimere decisionem huius.l. Congruentiùs autem aliqua similitudo considerari posset, in dict. §.1.l.si res, vers.[enimuerò,] dum ait, [Si in æstimationis modo circũuenta est, erit in arbitrio mariti, vtrum iustam æstimationẽ, an potius rem prętet.] Sed nec ibi exprimitur quãtitas læsionis, nec regula cõstituitur, cùm de dote ad alias species, extensio iuridica non fit. Item verba. d.§. de circũuentione, à nõnullis pro dolo accipiuntur, vt sic nullo modo ex illis iuribus elici posit, remediũ huius.l.eo tempore fuisse.

11 Circa intellectum verò DD. §§. ad casum dotis, variat. r.glo.ibi, modò intelligens coniugem circũuentum dolo alterius coniugis: modò retãtum læsum absq; dolo alterius. Variat etiam aliter, modò intelligens lęsionem fuisse in danda maiori quantitate dotis: modò in æstimatione rerum dotaliũ: Aliter etiam variat circa quantitatem læsionis, modò intelligens de excedente dimidiam iusti pretij, modo de minori læsione: Nec minus variant DD. vt colliges ex relatis à Cagnol. hic nume.62. vsq; ad num.64. qui rem parũ explicat. Ego aduerto eam varietatem aliquo colore excusari posse ad.d.§.fin.l. iure succursum, cuius verba ambigua sunt, vt sup.retuli: non ita in. d. §.1.l. si res *

si res, cuius verba planè de estimatione rerum agunt. Aduerto etiã quòd Fulgo. hic. num. 2. in fi. cum sequen. securè citat. d. §. fi. l. iure succursum, quasi loquatur de vxore læsa in danda ampliori dote: & ita plures relati à Cagno. d. loco: idem è conuerso intelligentes, si vir læsus fuit ex minori dotis quantitate: sed tunc requirunt læsionem vltra dimidiam condignæ dotis, iuxta terminos huius. l. quod inferiùs magis explicabitur. Interim verò contra Fulgo. & alios aduerte, violẽtum & diuinatorium esse intelligere iura illa in hac læsione vltra dimidiam iustæ dotis, cùm I.C. ibi nihil de certa quantitate distinguat, nec alibi vnquàm, vt supra probaui. Nec videtur vera horũ traditio generaliter loquentium, quia in iure specialiter minoribus. 25. annis, ex læsione in quãtitate dotis succurritur, non maioribus: vt probat tex. & ibi sentiunt scrib. in. l. vnic. C. si aduers. dot. & magis in. l. si ex causa 10. §. 1. ff. de minor. De quibus iuribus circa minorem annis in ea læsione dotis plenè agimus in commentar. restit.

12 Fateor tamen ambigua verba. d. §. fin. l. iure succursum, ibi, [in dote danda,] potuisse à Fulgo. & alijs adduci in eũ sensum de læsione in ampliore dote, nisi alia iura proximè citata id impedirẽt. In æstimatione autem rerum dotalium planè loquitur text. in. d. §. 1. l. si res: & variãdo ita intelligit glo. in. d. §. fin. videturq; receptior interpretatio ex scribẽ. ibi, maximè Iacobi. à S. Georg. ibi: & ita gl. in. d. l. si ex causa. §. 1. ff. de minor. Sed tunc succedit alia varietas glos. & DD. in ijsdem locis circa quantitatẽ læsionis, in qua plures tenent, etiam modicam læsionem tunc emendandam fore, quasi speciale sit in causa dotis: quod variando inquit glo. in dictis locis. Et sentire videtur Bal. in d. §. fin. l. iure succursum, dum summat, nullam læsionem in dote ferendam esse: & ita Alberi. in. l. si circunscripta, C. solut. matrim, idemq; notauit Imol. in. c. cum dilecti, nu. 16. de emp. & vend. & tanquàm receptum tradit Anto. Burgen. in. c. cum causam, nu. 48. eod. titu. & Nouel. de dote, 7. par. priuile. 35. & Baptis. à S. Bla. priuile. 18. & tanquàm receptũ tradit Hispa. Anto. Gome. in. l. 50. Tauri, nu. 44. adducẽs legem partitę, quę verò similiter manasse videt᷑ ex Azo. in summa, C. de iur. dot. quẽ ad hoc refert Afflic. decis. 270. nu. 3. & Pãtal. hic, nu. 166. & nemine relato, hoc sequitur nouissim⁹ Costal. in annota. ad pandec. d. §. fin. l. iure succursum: Quę tamen opin. plures habet ei aduersantes, nã & in causa dotis, & estimatiõe rerum dotalium apertè contrãrium sentit Fulgo. hic, nu. 2. & 4. & in. d. §. fin. l. iure succursum: quẽ legit sub fine. l. præceden. & in d. §. 1. l. si res: & ibidem Salice. apertè tradẽtes solam læsionem vltrà dimidiam tunc esse emendandam, non minorem: & ijs non citatis ita concludit Cagnol. hic, ante, nu. 64. vers. cõsidera tamen. Idemq; sentit Roma. in. l. si quis cum aliter, nu. 20. ff. de verb. oblig. Salic. & Ange. in d. l. si circunscripta, dũ in hoc articulo nostram hanc. l. applicant: & apertè Rebuf. in d. 2. tom. pag. 181. nu. 13. & variando ita concludit glo. in. d. l. si ex causa. §. 1. ff. de minor. quæ semp. in hoc vaccillauit, licèt eam non benè referat Baptis. vbi supra vaccillauit etiã Alberi. in. d. §. 1. l. si res. Et ita vides non satis liquere quę in hoc sit receptior opin.

13 Articulus hic scitu dignissimus est, & sæpissimè occurret in omnibus

bus prouincijs circa æstimationem rerum dotalium: ideoq; diligẽter resoluendus fuit. Mihi verò (reiecta varietate glos. & DD.) verior videtur prima opin. vt in ęstimatione rerum dotalium læsio maior vel minor emendari debeat, tam pro viro quàm pro vxore, & speciale sit in causa dotis, vt tunc non requiratur tanta læsio. Quod mihi apertè videtur probare I.C. in d.l. si res. §.1. ff. de iur. dot. &. d.l. iure succursum. §. fi. tum quia simpliciter ibi emendatur læsio, nec distinguitur an magna sit an modica: tum quia apud Iureconsultos adhuc nõ erat distinctio & declaratio huius. l. vt supra plenè probauimus: Vnde non est cur diuinatoriè & violenter verba I.C. in. d. iuribus accipiantur tantùm de læsione vltra dimidiam: contra vulgarem reg. l. de pretio. ff. de public. l. 1. §. & generaliter. ff. de lega. præst. Confirmo magis hanc sententiam ex I.C. dum in d.§§. l. 7. & l. 13. ff. de iur. dot. vtiliter vult, causam dotis in hoc æquari beneficio minoris ætatis: Non semel enim I.C. ibi, agens de lęsione æstimationis emendãda in causa dotis, subdit tũc nõ tantum minori, sed & maiori succurri: licèt in aliquibus dicat magis succurri minoribus. 25. annis. Non obscurè igitur sentit in æstimatione rerum dotaliũ, emendandam esse, nõ solum maximam læsionem, sed & modicã: sicut minoribus. 25. annis succurritur in minori læsione, non spectata hac vltra dimidiam, vt omnes agnoscũt cũ glo. d.l. in causæ. §. idem Pomponius. ff. de minor. Bal. & Salic. hic, col. 1. circa oppos. l. scio. ff. de in integr. restit. de qua infr. & Matth. Afflict. in c. 1. nu. 92. de feud. dat in vic. l. commis. Sic igitur nouè & vtiliter colligo ex I.C. in. d. §§. idẽ iuris esse in dote ob æquitatem causæ, quod est in minoribus. 25. annis, ob fauorem ætatis: & consequenter coniugi læso in æstimatione rerum dotalium semper succurrẽdum est, non solum vbi lęsio excedit dimidiã iustæ æstimationis, contra Fulgo. Salic. Roma. Cagnol. vbi supra. Quod satis probatur ex dict. l. 6. C. solut. matri. ibi, [iniqua ęstimatione & ibi æstimatione grauatum,] quæ verba geminata indistinctè scripta, necessario ad minorẽ etiam læsionem referuntur.

14 Nec obstat argu. Cagnoli hic, nu. 63. ad fin. ex verbo [circumuenta,] d. §. 1. l. si res: quasi intelligatur concurrente dolo, vt glos. variando, & alij acceperunt: facilè enim respõdetur, verbum illud aliquando exprimere læsionem re ipsa absq; dolo, vt probat I.C. in. d.l. in causæ. §. penult. ff. de minor. &. d.l. item si pretio. §. fi. ff. loca. vbi glos. aduertit. Sic etiam verbum [deceptus,] aliquando accipitur pro lapso sua facilitate absque dolo alterius. l. non omnia. 45. ff. de minor. Nec omitto quòd ex I. C. in dd. §§. confirmari potest suppositio quam sup. plenè probaui: Ante hãc l. ex læsione in pretio non dari recursum, cùm I.C. specialiter succurrendum dicat in causa dotis, sicut ob minorem ætatem. Et ita resoluo articulum læsionis in æstimatione rerum dotalium, cui (vltra sequẽtia) addendum est quod infra trado nume. 27. & sequen.

15 Si verò inquiratur quæ fuerit ratio specialitatis in æstimatione rerũ dotalium, vt minor læsio tunc emendari debeat? Nemo putet id procedere ex priuilegijs dotis, quæ plurima sunt, vt malè respondebant Nouel. Afflic. Imol. Baptis. & alij de quibus supra nume. 12. Si enim cum iudicio aduertas, comperies id specialiter

liter procedere in causa dotali, sed non solo fauore dotis: quod patet, cũ non vxori tantum contra virum, sed & viro contra vxorem tunc succurratur, dict.l.si res.§.1.ff.de iur.dot.d. l.6.C.solu.matri. quod non aduertit Imol. in.d.c.cum dilecti, nume.16. post princ. dum scribit id specialiter inductũ in dote fauore vxoris: imò & in ipsa vxore non est solus fauor dotis, cum ei succurratur ex læsione, vt res in totum vel pro parte desinat esse dotalis: ex I.C. vbi supra quod aduertisse videtur Cagnol. ante nume.64.

16 Verior igitur ratio colligitur ex I.C.in.d.§.fin.l.iure succursum, dum maximè innititur æquo & bono: quæ consideratio ad coniuges tanquæ consideratio ad coniuges tantum, & causam dotalẽ aptari debet, * quasi in his respectus boni & ęqui potentior sit q̃ in alijs. Certum namq; est æquitatem illam quoad alias personas vel causas non sufficere, etiam hodie, nisi læsio sit vltra dimidiã: eo autem tẽpore, nec si maior esset. Et in specie hanc rationem tradit Albe in.d.l.si circunscripta.C. solu.matri. dicens ea quæ inter coniuges aguntur, nõ pro negotiatione habẽda fore: & ita inter coniuges, & in causa dotali, benè sentit glo.(quę citari nõ solet) in authen.de æqualit.dot.post princ.verbo, [negociatione,] Sic notabiliter limitans reg.d.§.idem Pomponius.l.in causæ.ff.de minor. Sic enim ex sinceritate & bona fide, quæ inter coniuges & in causa dotali requiritur, aliqua contra iur.reg.introducta sunt: vt inquit I.C.in.l.eas obligationes, ad fin.ff.de cap.dimin. notat Fortun.de vlti. fin.iur. num.417. quod in dolo & metu specialiter in causa dotis, probat Bar.in.l.elegãter, nu.6.ff.de dol. Alex.in.l.si cũ dotem. §.si mulier.nu.1.ff.solu.matri. probatur etiam ex vero intellectu.l.quamuis.45.ff.de solut. vt explicaui supra in primo cap.2.par.rub.nu.28.

17 Alia etiam varietas reperitur inter scriben. circa remedium quo ea iniquitas & læsio in æstimatione rerum dotalium emẽdari debeat. Bal. enim in.d.§.1.l.si res.ff.de iur.dot.refert Odof. quem sequitur, vt ad rescindendam eam læsionem detur restitutio ex clausula generali: & ita Iacobin. ibi: Baptis. a S. Blas. de dot. priuil.18.& Pãtal.hic nu. 166. At fulgo.hic col.1. inquit tunc competere officium iudicis perpetuum, quia iure ciuili datur. Inter quas opin. hæc Fulgo.tutior videtur, quæ etiam vtilior est, cùm remedium illud restitutionis breui finiatur.l. fi.C. de temp. in integ.resti. pet. Nec aliorũ opin. admittenda videtur, quia in hac læsione non concurrit absentia vel impedimentum, maximè attenta doctrina Bar. & aliorum, in l.ea quæ C. de restit. milit.eam restitutionẽ non dari ad facta vel conuenta, sed ad neglecta: & ita Paul.Castr. in.l.3. C.ex quib. caus. maior.

18 Sed vltra DD.circa remediũ emẽdandæ læsionis in æstimatione rerũ dotalium, aduertendũ est quòd æstimatio in eo negocio diuersimodè fieri potest: nec semper fit ad effectum, vt res æstimatę quasi venditæ viro maneant. In dubio tamen æstimatio facit emptionem, secundum glos. notab.& receptam in. l.si inter virum.C. de iur. dot.quam DD. extollunt in varijs locis, & Cremen. sing.18.Aret.in princ.Insti.qui. alie. lic. & alij statim citandi: quod satis probat tex.in.l. plerunque, ex princi. vsq; in finẽ.ff.de iure dot. De materia verò vtiliter agit Ias.in.l.ex cõuẽtione. C.de pac. meliùs Soci. cõs. 56. & sequen.lib.1. Alex. & Molin.

cons.79.lib.5. Aret. cōs.84. Neuizan. in sylua nup. fol. mihi.72. ex nu. 20. * Vbi autem ex æstimatione resultaret emptio, videtur iuridicè dicendum vxori læsæ cōpetere actionem ex vendito, viro autem læso actionē ex empto, per tex. in. d. l. plerunque. magis vero per text. in. l. quoties. 16. ff. de iure dot. ibi, [ex empto contra vxorem agere,] & DD. in dictis locis: maximè cùm actio ex empto & vendito nō solùm detur ad pretium & interesse, sed etiam ad rescindendum: vt cōcludit glo. recepta hic, & probaui supra in. 2. c. 2. part. rub. nu. 28. Quæ omnia vtilissima sunt ad dicta iura, & articulum læsionis in æstimatione rerum dotalium.

19 Ex prædictis infertur ad aliqua responsa Iureconsultorum, quæ scriben. omnes malè applicant ad limitandam vel ampliādam hāc. l. prout in quæstione hæredis rem vendentis ex iussu testatoris, in qua bene distinguūt, an testator simpliciter vendere iubeat, & tunc hæres læsus vti possit remedio huius. l. an statim testator pretium taxauerit, & tūc non possit hæres ex circumuētione agere, per. l. Imperator. 70. §. si cētum. ff. de lega. 2. l. si fideiussor. 52. §. meminisse, aliàs. l. si cui legetur. 49. §. fin. ff. de leg. 1. & vtrobique Barto. Bald. & alij, & per ea iura Roman. in dict. l. si quis cum aliter, num. 5. & ibi Aret. & Claud. colum. fin. Cremen. hic, 28. ampl. & .6. limit. Tiraquel. de retrac. ligna. in fine nume. 5. & .9. Aduerto enim contra DD. Iureconsultos in dictis locis nihil sentire de remedio huius. l. Quæ illis incognita fuit. Et ita videbis in illis iuribus nihil tractari de hærede læso post venditionem, sed qualiter vendere teneatur. Et inde similiter inferes ad text. cum glos. in. l. etiam. 15. §. 1. ff. de petit. hæred.

20 Ex eadem suppositione infertur ad intellectum tex. in. l. Lutius, 39. ff. famil. hercis. cuius litera posset aliquos decipere dum in fine inquit, [non vltra partem dimidiam:] quæ verba referri non possunt ad decisionem huius. l. facilisq; erit explicatio si ad præcedentia ibi respicias, loquitur enim I.C. de fratre & sorore cōmunia bona habentibus, frater autē ad alimēta aliquid plus acceperat: respondetq; I.C. non ideò actionē dari aduersus fratrem, si is non vltra dimidiam partem accepit, id est, nō vltra redditus suę partis quę dimidia erat. Ad quem enim certa bonorum pars spectabat, & fructus ex ea consecutiuè pertinent. l. nō est ambiguum. C. famil. hercis. l. non tantum. 21. §. item non solum, vers. [fructus autē.] ff. de petit. hæred.

21 Inde similiter infertur ad. l. si ea pactione, (quæ Alexandri Imperatoris est.) C. de vsur. dum in fine inquit locationem ob viliorem mercedem rescindi non posse: glos. autem & DD. ibi, eam. l. limitant per hanc, nisi daretur læsio vltra dimidiā iustæ mercedis. Ego autem veriùs puto eam * l. indistinctè vt sonat fuisse intelligendam, cùm tempore Alexandri Imper. (sub quo floruit Vlpianus, vt in. l. 4. C. de contrahen. & commit. stip.) incognitum esset remediū huius, l. vt supra probaui in specie ex. d. l. item si pretio. §. fin. cum. l. sequen. ff. loca. Alexander enim. 25. Imperator fuit: Diocletianus autem author huius. l. fuit. 38. secundùm historias & cathalogos Romanorum Cæsarum: ideoque. l. illa non poterat per hanc intelligi, vt constat ad sensum, & suadetur ex verbis. l. iubemus. C. de testam. ibi, [antiquitas præsentis l. inscia.

Ex

22 Ex prædictis infertur contra Moline. de commer. nu. 172. qui hanc. l. duram & à tyrannis cōditam exclamat, arguens q maximam iniquitatem permittat non succurrendo læsis, nisi vltra dimidiā iusti pretij. Sed miror virum doctum & ingeniosum iniquè & incautè in hanc. l. inuectū, * debuit enim potiùs ex humanitate & æquitate eam laudare, cùm antea nullum remediū læsis dabatur, cessante dolo vel metu, vel ætatis priuilegio, vt sup. probauimus: vel debuit saltim cum omnibus agnoscere, ante hanc. l. non fuisse aliam quæ læsis magis succurreret, vt sic non magis in hanc quàm in alias exclamaret.

23 Imò secum pugnare videtur idē Moline. cum postea nu. 176. immodestè theologos & iuris interpretes omnes reprehendit, quasi nō perceperint quid sit læsio vltra dimidiam, de qua hæc. l. agit: asserēs omnes hallucinatos in huius rei explicatione, alibi autem in consue. Paris. sequitur communem declarationem similiter asserens errasse contradicentes: atq; ita quę in alios torquet in ipsum recidunt, vt seq. cap. trademus.

24 Sic etiam labitur idem Molin. d. lib. nu. 397. in cautè restringēs hanc l. & multa iura, quasi non procedant dum in minori læsione non succurrunt, nisi quando alter ex cōtrahentibus alterum læsum esse ignorat: vt sic aduersus scientem semper recursus detur, etiam ob modicam læsionem: quod planè falsum est, & cōtra scriben. omnes, & contra I.C. in d. l. in causæ. §. idem Pōponius. ff. de minor. & l. itē si pretio. §. fin. ff. loca. Ea enim iura nunq̄ procederēt si restrictio Molin. vera esset: quæ tātum in foro conscientiæ locum habet, vt inferiùs deducemus: & tradit Dec. in l. semper in contractibus. ff. de regu. iur. nec aliud vult Panor. in. c. in ciuitate, num. 6. de vsur.

25 Ex eisdem infertur ad tex. in. l. scio ff. de in integr. resti. quam hic adducunt Bald. & Salic. in oppo. col. 1. respondentes, ibi agi de remedio restitutionis specialiter ob fauorem ætatis, vt tūc ad minorem læsionem detur restitutio, dum tamē minima nō sit. Et ita resoluit glo. in. d. §. idem Pōponius. Tu autem aduerte cōtra Salic. & plures eam. l. nō in minoribus tantum procedere, sed etiam in maioribus, quibus aliqua ex causa restitutio competat: nec. l. magis de minore q̄ de maiore loquitur: idq; patet ex. l. 1. eod. titu.

26 Sed magis aduertendum est q eā l. deteriùs sæpissimè citatur, quasi in minimis indistinctè negetur restitutio tā minoribus q̄ maioribus, vt tradūt relati à Gome. in. §. pœnales, col. 2. Instit. de actio. Corset. in tracta. de minimis, in princ. nu. 3. Hippol. in. l. furem, nu. 9. ff. ad leg. Corn. de sicar. Alc. lib. 4. de verbo. signifi. pag. 109. Mauric. de restitu. c. 328. Sed in minoribus. 25. annis cōtrarium veriùs & receptiùs esse colligitur ex Couarru. lib. 1. resolu. cap. 3. nu. 11. quod latiùs probo in comment. restitu. Nec * obstat. d. l. scio, quæ vulgo malè citatur, ibi enim I.C. non simpliciter in modicis restitutionem negat, sed in satis minimis, nec etiam in his, nisi quādo ex restitutione actus magnæ quantitatis rescinderetur: ita enim verba. l. habent. [Ne propter satis minimam rem vel summā, si maiori rei vel summę præiudicetur, audiatur is qui in integrū restitui postulat.] Et ita euidēter ostendit I.C. in modicis per se consideratis restitutionē dari, cùm eam tantum neget quando maiori rei pręiudicaretur: vt in simili dixit I.C. in, l. res bona fide. ff. de contrah.

trah.emp.de qua sup.hoc. c.num.9. Quæ interpretatio ad.d.l.scio, nõ solũ verior est, sed etiam receptior, cõtra id quod vulgus putat: ita enim apertè intellexit glo.in.d.l.& ibidem Bart. Angel.& magis Alberi.post antiquiores: & eis nõ relatis, ita nouissimus Baro ibi. Et ita Io. Andr. & clarè Panor.in.c.1.nu.8.de in integr.resti. Alexan.consi.67.lib.5.Corn.consil.179.lib.4. quos cum alijs sequitur Couarru.d.lib.1.resol. cap.3. nu.11. & inter alios latiùs explicauit Dec. in.c.de appellationibus nu.7. de appel.& in. c. maioribus col.1. de præben. & eo tacito Gome. in.§. pœnales, col.2.Instit.de actio.& cum Dec. Io.Hannibal, in rep.l. post cõtractũ, num.88. ff.de donat. & cum Alberi. Io. Corras.in præfatio. l. qui liberos, num.60.ff.de ritu nup.

27 Ex hoc autem confirmatur quod sup. diximus nu.13. circa læsionẽ in æstimatione rerum dotalium, in qua Iureconsulti nõ tantum minoribus, sed etiam maioribus coniugibus succurrunt: vt ex proximè dictis intelligamus id ius procedere in minori læsione, cùm ibi causa dotis æquetur fauori minoris ætatis, in qua (vt vides per.d. l. scio, & receptas sententias) etiam nõ tantæ læsioni succurritur: Nec in æstimatione rerum dotaliũ obstat illud quod lex timuit, ne minori rei præiudicetur: nõ enim actus principalis matrimonij, vel contractus dotalis ob id rescindi potest: ac proinde totũ negocium æstimationis ad iustũ pretiũ securè reduci potest. Et ita procedet.l.6.C.solu.matr.

28 Similiter ex. d. l. scio, & proximè ad eã dictis infertur vtiliter, tunc læsionem restitutione indignam censendam in causa dotis: quando minima fuerit respectu magnæ quantitatis. Arguendo fortissimè, à minore. 25. annis ad causam dotis, cum Iureconsulto in.d.l.7.§.fin.&.l.13.§.1. ff. de iur.dot. Aliudq; exemplum in eadem causa ad negandam rescisionẽ læsionis considerari potest, quando in examine læsionis plus expenderetur quàm ipsa importet: argu. tex.& eorum quę ibi notant scriben.in Authen.nisi breuiores. C.de senten.ex peric.recit. Bart.in.l.2.nu.5. ff. de re iud. per text.celebrem & notab.in.l. mediterraneæ. C.de anno. & tribu. ibi, [plus dispendij haberet,] quem tex.ad multa applicat Platea ibi: Ias. in.l.pactum curatoris, nu.3. de pact. extollit Zazius in. d. l.2. col. 3. Corset.in notab. verbo expensa: & in id conducunt quę refert Tiraq. in.l. si vnquàm, verb.donatione, nu.107.

29 Ex prędictis infertur ad text. qui in hac materia tanq̃ huic cõcordãs, à multis citatur, in.l. 3. C. ex quib. caus.maior.cuius verba habent. [In cõtractibus qui bonæ fidei sunt, etiã maioribus officio iudicis causa cognita publica iura subueniũt.] Glos. Bart. & alij ibi variantes circa intellectum illius.l. applicant huius. l.remedium: Sed repugnant verba. d.l. ibi, [officio iudicis,] quę exprimere solent restitutionẽ, & ita suadet rub. In casu autem huius.l.glo.& DD.cõmuniter resoluunt actionem ex contractu dari, inter quę remedia longa est differentia, vt infra tradimus. Itẽ verba.d.l.ibi, [causa cognita,] propria sunt restitutionis, iuxta.l.1.ff.ex quib. caus. maior. Cùm autem glos. Bar.Fulgo.& alij mirè vacillent, nec sibi constent circa intellectum. d.l. Ego aduerto eiusdem. l. doctrinam generaliter scriptã particularia exẽpla habere posse: sicut in eadem re, similia verba generalia scripsit I.C. in.l.1.ff. de in integr. restit. & alibi sæpe.

Si au-

30 Si autem quis curiosè exemplum vel speciem inquirat ad traditionẽ d.l. considerari potest ex eo quod alibi iura & DD. sæpè probant, attenta qualitate personarum faciliùs posse læsis succurri, prout si læsus sit ignarus, aduersarius autem callidus & fallax: quod suadetur ex text. notab. in l. cùm de indebito. vers. [Si autem,] ff. de probat. ibi, [si minor sit, vel mulier, vel miles, vel agricultor, & forensium rerum expers, vel alia simplicitate gaudens.] Quem text. in simili extollit Alex. in l. 2. nu. 5. ff. si quis in ius voc. & aliqua in id tradit Hippo. singul. 18. & Soci. cons. 263. lib. 2. Ias. cons. 133. col. 6. vers. tamen ista, lib. 4. Curt. iun. cons. 141. nu. 12. & nu. 17. Molin. ad Alex. cons. 146. lib. 7. facit bonus text. in l. 2. §. fin. ff. de iur. fisc. & in nostra materia speciatim not. Bal. hic. q. 9.

31 Ad eandem. l. 3. C. ex quib. caus. maio. potest exemplum considerari ex glo. in l. 1. verb. extorta. C. ne fil. pro patr. dum vult succurrẽdum fore læso ex persuasionibus aduersarij, etiam citra metum vel dolum: & ita Bal. ibi in fi. nu. 1. notans simplicibus hominibus circumuentis, omnino subueniri debere: & ita Afflic. decis. 80. nu. 6. Et de eadem glos. notabiliter Ias. in. l. 1. col. 1. ff. de condic. indeb. Boer. decis. 101. ad fi. facit in eodem proposito quod ex Bart. & alijs tradit Ias. in l. error, nu. 19. C. de iur. & fac. igno. Quocumq; autẽ modo accipias. d. l. vel ei exemplum fingas, etiam si trahatur ad terminos huius l. non obstabit suppositioni superiùs probatæ, qua asseruimus. l. hanc nouum ius induxisse: nam &. l. illa eosdem authores habuit, Diocle. & Maxim. sic etiam text. in. l. si superstite. C. de dol.

32 Tandem ex prędictis infertur ad tex. celebrẽ in. l. in causæ. 17. §. idem Pomponius. ff. de minor. quem omnes scriben. vbiq; in hac materia citant, sed forsan nemo ex ipsis mentẽ I.C. satis percepit. Aduertas igitur Vlpian. in principio. l. dicere, nõ esse locum restitutioni vbi alia actio cõpetere potest: & eius rei exemplum tradit, si cõuentio ipso iure nulla sit, quia tunc minor iure communi munitus est, nec eget prætoris auxilio: ad quod refert Labeon. Offilium Põpon. speciesq; ab eis traditas, deinde subdit ex eodem Pompo. [in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumuenire:] quæ verba accipiunt glo. & omnes ibi, glo. & omnes hic, glos. & omnes in cap. cùm dilecti: & nouiores infra citandi, vt tantum referantur ad læsionem citra dimidiã. Ego autem verissimum puto I.C. in illis verb. indistinctè de omni læsione sentire, nec aliquid referre ad mentem I.C. an læsio modica, an maxima sit: tum ex generalitate verborũ, quę non admittunt communem restrictionẽ: tum quia eo tempore incognita erat differentia magnæ vel modicæ lęsionis de qua agit hæc. l. vt supra latè probauimus. *

33 Sed magis ostenditur hũc esse sensum I.C. in. d. §. attenta eius serie & continuatione, & considerato scopo ad quem tendit. Dixerat enim superiùs restitutionem minori competere, quando contractus valet: cessare autem, quando conuentio nulla est: quo præhabito affert verba illa Pompo. vt scilicet ostendat minorem restituendum esse vbicumq; in pretio tantum læsus reperitur, significans tunc cõtractum valere, nec aliud remedium iure communi competere: ideoq; tunc restitutioni locum fore secũdùm proximè tradita: quod sensisse *

fuiſſe videtur ſolus Fulgo. ibi, licèt ſe non explicet: & ſic cùm ibi reſtitutio minori conceditur ob læſionem in pretio, apertè ſignificatur quòd eo tempore ob læſionē in pretio nullum remedium competebat. Vides igitur quod dixi contra omnes, quo ad mentem I.C. ibi, dum principaliter agit de cōcedenda vel neganda reſtitutione, nullam eſſe differentiā inter magnam vel modicam læſionem: Imò contra gloſ. & omnes planiùs procedet text. ille in maiori læſione, tunc enim magis locus eſt reſtitutioni, iuxta l. ſcio. ff. de in integ. reſti. de qua ſup.

Ex qua veriſſima declaratione & mente I.C. in dict. §. idem Pomponius ſatis colligi videtur quòd etiam ſi apud Iureconſultos & tempore Vlpiani cognita fuiſſet, deciſio huius. l. non poterat tamen traditio illa dict. §. eiuſque principalis deciſio per hāc l. limitari: cùm etiam hodie ſtante hac. l. non negetur reſtitutio minori ita grauiter læſo, vt infra cum glo. in q. minoris: in quo circa d. §. lapſi ſunt omnes hucuſque ſcriben. glo. & omnes hic, & ibi, & in. d. c. cum dilecti: gloſ. Bart. & omnes in. l. 3. C. ex qui. cau. maio. Azo in ſumma. C. de dolo. nu. 9. Anchar. conſ. 157. nu. 5. & q̃ plures relati à Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 18. nu. 64.

34 Imò ſi ſubtiliùs mens I.C. expendatur, colliges contra gloſ. & omnes (quod fortaſsè mirabile videbitur) verba illa, [licere contrahentibus in pretio ſe circumuenire,] principaliter ibi prolata fuiſſe in fauorē & beneficium læſi, nempè minoris, vt ſcilicet reſtitutionem habere poſſet: quia is eſt ſcopus I.C. ibi.

Non enim pertinebat ad Rubr. nec ad ea quæ I.C. ibi tractabat, tradere regulam vel rigorem illum iuris vt liceat cōtrahentibus, in pretio ſe circumuenire. Planè igitur mens I.C. eiuſq́; præcipua deciſio id petit, vt non obſtante qualibet læſione in pretio, contractus valeat, & inde ſequatur, minorem reſtituēdum fore. Et ſic cōſiderata mente I.C. & attento ſcopo ad quem tendit: neceſſariò agnoſcendum eſt, verba illa in fauorem & beneficium minoris læſi prolata fuiſſe, contra gloſ. & omnes hic & ibi, & in locis ſupra citatis, & contra ſcriben. vbiq́;.

35 Verba autem. d. §. idem Pompon. quæ repetuntur in dict. l. item ſi pretio. §. fi. ff. loca. [naturaliter licere cōtrahentibus in pretio ſe circumuenire,] variè à DD. explicantur: Bald. & Alberic. ibi poſt antiquiores intelligunt verbum, [licere,] non quia id honeſtum & iuſtum ſit, ſed quia humano iure non punitur, magiſque eodem iure permittitur. Sic enim Iureconſulti ſæpe tradunt, non omnia quæ licent, honeſta eſſe: & ita glo. & Dec. in. l. ſemper in cōtractibus. 158. ff. de reg. iur. Ex quo ſcribunt ijdem Bal. & Alber. in dict. §. cū theologis, diuerſum eſſe in foro conſcientię, vt nunquàm liceat in pretio ſciēter circumuenire: & ita inter ſcrib. egregiè explicat D. Nauarr. in cap. nouit. 6. not. nu. 58. de iudi. & in. c. qualitas, nu. 27. de pœni. diſt. 5. Fortun. de vlti. fin. iur. nu. 275. Couarru. lib. 2. reſolu. c. 4. nu. 11. D. Soto, de iuſti. & iur. lib. 6. q. 2. art. 3. & q. 3. art. 1. Omphal. de vſurpa. leg. lib. 2. cap. 9. & plures quos refert Tiraquel. de iure mari. l. 9. ex nume. 7. Quæ receptior & magis pia traditio ſatis cōprobatur ex I.C. in. d. l. iure ſuccurſum. 7. §. fin. ff. de iur. dot. iuncta declaratione ſuperiùs tradita: Vbi enim exactiſſimè bona fides & æquitas requiritur, prout ibi in cauſa dotis, etiā minor.

læſio

læsio emendari iubetur: quod magis viget in foro conscientiæ. Et ita cauendum est à Dec. & Croto. contradicentibus, vt refert Tiraquel. vbi supra, sed non tam cõtradicere, quàm inuoluere videtur Dec. in c. 1. num. 18. de consti. & in l. penul. num. 9. C. de pact. & Gome. in princi. Insti. de actio. num. 55. quod meliùs aduertit idem Góme: (sequens Theolog. & communem) in c. 2. num. 32. de consti. & Molin. de commer. nu. 171. ad fin. Matth. Afflic. in c. 1. num. 94. de feu. da. in vim l. commis. Alijs modis limitatur verba d. §. circa læsionem in pretio per Afflic. in d. c. ex nu. 89. per Anto. Burg. in d. c. cum dilecti, & latè Cremen. hic in repe.

36 Sed vltra scriben. omnes ad d. §. idem Pompo. aduerto eius verbis nihil obstare l. hãc, vt supra explicauis nimis autẽ obstare d. §. fin. l. iure succursum, & sic idem Vlpian. secum pugnare videtur: quod enim naturaliter licere vno loco dixit, in alio æquitati & naturæ contrarium dixit. Vnde ad vitandam repugnantiam I. C. succurrẽdum est cum præceden. declaratione Theolog. & nostrorũ, vt [licere,] accipiatur regulariter ad forum exterius, præterq̃ vbi exactissima æquitas & bona fides abundare debet, quod iuuabitur ex proximè dicendis nu. 39.

37 Prædicta ad verbum, [licere:] nũc agendum restat de dictione, [naturaliter,] repetita etiam in d. §. fin. l. item si pretio. Variè autem ea verba à DD. explicãtur: Hostien. quem sequitur Fortun. de vlti. fi. iur. 17. illat. num. 277. interpretatur, vt licere dicatur cõtrahentibus se in pretio circumuenire naturaliter, id est, bona fide, non dolosè nec sciẽter, quam interpretationem, vt scrupulosam & extrariam benè reijcit D. Nauarr. in d. c. qualitas, nu. 42. prorsusq; reijciẽda est, quia repugnat litera & mens I. C. attento eo quod ibi tractat: in quo nulla differentia est inter modicam vel maiorem læsionem: nec inter scientẽm vel ignorantem, vt supra exactè deduximus.

Aliam interpretationem ex auditoribus refert idem insignis D. Nauarr. vbi supra, nu. 44. dicentibus dictionem, [naturaliter,] ibi accipi pro impulsu naturæ ex sensualitate: qua si ea homines inclinet ad decipiendos secum cõtrahentes. Sed eam interpretationem non obscurè confutat idem præceptor: quia cõsuetudo & sensualitas nõ iustificant quod natura improbũ est, quo nomine reijcienda videtur similis explicatio D. Soto, dict. lib. 6. de iustit. quæst. 2. artic. 3. dum ea verba refert ad hominum affectum cõmuniter lucri auidum: licèt enim ita se res habeat, non ideo I. C. dixisset, id naturaliter licere.

38 Aliter ea verba explicat Molin. d. lib. de commerc. nume. 171. & 182. quem sequitur Couarru. di lib. 2. resol. cap. 3. num. 2. vt dicatur naturaliter licere, quia homines in contractibus suis inuicem id sibi cõdonare solent, & mutuò eam læsionem remittere: quo sensu eadem verba accepit Balduin. in præfa. Institu. de rer. diuis. quæ interpretatio corruere videtur ex argu. D. Nauarr. contra præcedentem ab eo confutatam. Sed magis cõtra eam vrget quòd re hac maturè pensata nemo alteri verè cõdonat propriam lęsionem, nec est verosimile aliquem cariùs scienter emere: vel viliùs scienter vendere, iuxta vulgarem reg. l. cum de indebito. ff. de proba. ignorans autẽ non donat, nec consentit.

39 Ego aliter ea verba explicãda puta-

tabam:post rem verò satis consideratam,ita credo sensisse glo.in.d.§. idē Pompo.ad quam nemo aduertit. Exponit enim glo.[naturaliter,] id est, [iure gentium,] Intelligo autem vt secundùm exactissimam illam priorem æquitatem naturalem non dicatur licere contrahentibus inuicē se in pretio, nec in alia re circumuenire:nam secūdùm eam naturæ normā omnes homines cognati, & mutua dilectionis lege contineri dicuntur.l.vt vim.ff.de iusti.& iur.Cicero & alij in locis supra citatis in.2.cap. 1.par.Rub. char.14. cum sequen. & ita nouè & elegāter intelligetur tex. in.d.§.fin.l.iure succursum. Exponitur ergo,[naturaliter,]idest,[iure gētium,]quia humana ratione gentiūque & populorum iudicio compertum est,permittēdam fuisse eam læsionem in pretio, ne ex nimia æqualitatis obseruatione commercia turbarentur: nulla enim conuentio securitatem præstaret, nunquā litium finis esset,si ob læsionē in pretio,conuenta reuocarentur. Quā rationem ex Diuo Tho.& alijs tradunt D.Soto,Couarru.Afflic.Fortun.& alij vbi supr. vt etiam iure canonico in foro exteriori permittatur læsio citra dimidiam, secundum decisionem huius.l. facit ratio I.C.in.l.6.ff. de excep.rei iud. Ideoque in proposito aliter naturam vel naturæ appellationem considerant Philosophi, aliter iuris conditores, vt tradit Hotomanus in.§.actionum.

40 Naturaliter igitur licere, dixerūt Iureconsulti ex permissione humani iuris seu gentium: secūdùm quod ad quietem Reipu. magis consentaneum visum est, eam læsionē in pretio remittere, & ideo ea non obstante,semper contractus valet: & consequenter restitutio tūc specialiter minoribus necessaria fuit: ad id enim tendit I.C.in.d.§.vt supra. Nec quis hanc interpretationē damnet, quasi impropriet literam,non semel enim naturale ius pro iure gentium ponitur à Iureconsultis & Imperator. vt latè supra deduximus in.1.c.Rub.& probat. l.cum amplius.85.§.1. ff. de reg.iur.conducunt elegātissima verba Ciceron.1.Tuscul.[omni in re cōsensio hominum lex naturæ putāda est.] Vnde quoad vniuersos & pro tranquillitate Reipu. potest fauorabile censeri quod singulis separatū durum videbitur, vt de vsucapione & alijs probaui plenè in Authen.nisi tricennale nu.39. C. de bon. mat. Et vltra ibi tradita facit.l.penul.ff.de iust.& iur.ibi, [omnibus aut plurib⁹ vtile,]& elegāter in vsucapione notat. Duaren. in.l.1.in princip. ff. de pact. & Feli.in.c. ex parte.2. nu.2.de offic.de leg.& Fortun.in.l.1. nume. 43.& ibi Zasius nume.7.ff.de iust.& iur. facit ratio text. in Authent.res quæ in fine. C.commu. de leg. & illud Ciceron.de legib.[Salus populi suprema lex esto.]

PRIMA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. II.

SVMMARIA.

1 Traditur communis ampliatio ad hãc l. ut ita in emptore, sicut in venditore procedat, eademq; æquiparatio declaratur, nu. 2.

3 Agitur de intellectu. l. ueteres. ff. de act. emp. & sustinetur communis interpretatio contra Alcia.

4 Explicatur qualiter intelligi debeat in hac materia læsio ultra dimidiam: ex parte venditoris cum communi: ex parte emptoris longè aliter contra communem: in quo multa magni momenti explicãtur, usq; ad nu. 9.

10 Traditur receptißima opin. quæ habet, cessare remedium huius. l. si probetur, quòd uenditor uel emptor sciebat uerum rei pretium.

11 Impugnatur eadem communis opin. probaturq; non obstante sciencia læsi competere remediũ huius. l. laudaturq; in id Ordin. Lusitaniæ: & respondetur ad argumenta cõmunis opin. usq; ad nu. 14.

15 Inferuntur plura utilia contra quamplures scriben. ex ueriori conclusione, qua probamus scientiã læsi nõ impedire remedium huius. l. & ostenditur iniquè in hoc consuluisse Alex. Soci. Dec. & alios, usq; ad nu. 18.

19 Reprobatur aliquorũ traditio, qui remedium huius. l. homini sagaci negabant.

20 Agitur de q. quando in conuentione additur clausula, qua donatur quod pluris est in re, uel in pretio, & nu. 21.

22 Improbatur opin, quædã Bal. recepta, & explicantur aliqua pro Roma. contra Aret. & Claud.

23 Improbatur alia opin. Bal. recepta, ex qua DD. iniquè hanc. l. limitabant.

24 Tractatur an quãtitas læsionis tacitè uel expreßè remissa censeatur iure donationis: & tradũtur aliqua scitu digna, & nu. 25.

26 Probatur utiliter contra Alberi. læsum ultra dimidiam iusti pretij liberè agere posse nec teneri ad pœnam conuentam contra eum, qui aduersus contractum ueniret.

27 Agitur de intellectu. l. si quis donationis. ff. de contrah. emp.

28 Agitur de intellectu tex. in. l. imaginaria. ff. de regu. iur. cõtra nõnullos ex recẽtioribus, & nu. 29.

30 Verè contra DD. explicatur text. in. l. quisquis, in fi. eod. & obiter declaratur tex. in. l. leges sacratissimæ. C. de legib. & nu. 31.

32 Resoluitur circa eam. l. difficultas, qua gl. & DD. torquentur, & agitur contra Bar. & plures de intellectu. §. in fraudem, Instit. quib. ex cau. manumi. non li. & nu. 33.

PRIMA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT I.

1 EX proxime dictis liquet, non dari remediũ huius. l. ob minorem læsionẽ, sed tãtum cùm læsio est vltra dimidiam. Constat item literam de venditore læso agere: glos. autem, Bart. nume. 3. Bald. nume. 20. Alberic. nu. 4. Salic. nu. 20. Paul. & omnes idẽ in emptore probãt, vt ei læso nõ minus succurratur q̃ venditori: nec in eo vllus ex scribẽ. discordat, licèt in exẽplo & explicatione variẽt plures, vt statim deducã. Ea autẽ æquiparatio emptoris & vẽditoris, secũdùm Bal. Salic. & alios, cõprobatur ex. l. 1. C. de cupres. Iuuatur etiam ex ijs quæ de correlatiuis tradit Ias. in l. fin. C. de in dic. vid. tol. & in proposito satis probatur ex. l. 7. §. fin. & l. 13. §. 1. ff. de iur. dot. ex. l. 6. C. solut. matri. loquentibus de æstimatione: facit. l. 5. cum Bar. ff. de rescind. vend. & l. emptorem. 12. §. fin. vers. [neq; enim.] ff. de act. emp. cum ijs quæ tradit Fabia de emp. & vend. q. 2. ad fin. Nec enim ferenda esset tanta inæqualitas, vt vni tantum non alteri succurreretur, contra iuris regulas.

2 Ea tamen æquiparatio emptoris & venditoris tutiùs procedit quoad ea quæ iure ipso statuta sunt, non ita in conuentionalibus: quod enim de vno speciatim conuentũ fuerit, non facilè ad alterum trahetur, ex reg. l. quicquid adstringendæ, & l. si ita stipulatus. §. Grisogonus. ff. de verbo. obli. & l. interest. C. de solutio. Ideoque si alter ex ipsis tantum renũciet remedio huius. l. nõ ideo alter excluditur, secundùm Bal. & Afflic. num. 19. in c. 1. qualit. dom. propri. priue. & Areti. in l. si quis cùm aliter, nu. 8. ff. de verbo. oblig. Pantal. hic. nu. 72. in. 21. amplia.

3 Ex eadem æquiparatione aptè infertur ad intellectũ text. in. l. veteres 20. ff. de actio. empt. quæ ita habet: [veteres emptionũ venditionumq; appellationibus promiscuè vtebantur.] Glo. & DD. ibi intelligere vidẽtur ea verba significare, q apud veteres appellatione emptionis comprehendebatur venditio, & è contra: & ita Azo in summa. C. loca. nume. 1. in fin. Balduin. in rub. Instit. de emp. & vendi. Connan. lib. 7. cap. 11. post princip. Quæ communis interpretatio vera & tenenda est, reiecta alia quam tradebat Alciat. lib. 3. parerg. cap. 22. intelligens I. C. illis verbis sensisse id ad quod sæpe citatur l. statuliberi. ff. de statulib. de qua infra cap. 3. huius part. antiquitus appellatione venditionis omnes contractus significari. Quæ interpretatio teneri nequit, tum quia I. C. de nomine emptionis & vẽditionis tãtum agit: tum & fortiùs per. l. ibi se- *

quen. quæ habet: [idem esse in locatione & conductione.] In locatione autem non reperitur, vt eius appellatione aliæ cõuentiones significarentur. Vult igitur I.C. apud veteres, emptoris & venditoris nomina nõ tam distincta fuisse, facit. l. 1. ff. de rer. per mut. quod etiam reperitur apud Cicero. 3. officio. qui apertè [vendere] pro [emere,] dixit: & I.C. in l. eleganter, & ibi in terminis not. glo. verbo, ex empto. ff. de dolo. & ita idem Alcia. lib. 5. parerg. c. 15. sensim recedẽs à priori sua interpretatione.

4 Sed quod principaliùs est in eadẽ equiparatione discutiamus, qualiter exemplificetur læsio vltra dimidiã, tam in venditore q̃ in emptore. In venditore autem cõcordant omnes secundum Alberi. hic nume. 6. Couarru. d. lib. 2. resolu. cap. 3. exemplificantes vbicunq; cõstituto iustò pretio, minus accipit venditor q̃ dimidiam partem talis pretij: prout si res valet decem, & pretiũ conuentũ minus est q̃ quinq;, vel si res valet viginti, & pretiũ conuentum nõ ascendit ad decẽ: & ita planè euincitur èx verbis huius. l. ibi, [si nec dimidia pars veri pretij soluta est.] & ita glo. & omnes hic, & in. c. cũ causa, de emp. & vendi. & leges Regiæ in tota Hispania & Gallia & vbiq;.

5 Controuersum est in læsione ex parte emptoris: Azo tamẽ in summa & glo. hic & in. d. c. cũ causa, Bar. Bal. Paul. Fulgo. Panor. Imol. & DD. cõmuniter resoluunt idem esse in emptore, vt retineatur exemplum iusti pretij in vẽditore, cõputata in vtroque eadem quantitate: in venditore infra, in emptore supra. Prout si pro re valẽte decem, dedit emptor plus q̃ quindecim: vel si valebat viginti, dedit plusquàm triginta, & ita manet omnimoda æqualitas in vtroq;: sicut enim venditor ex valore rei dicitur læsus, si dimidium eiusdem nõ accepit, ita emptor si plusquàm dimidium pretij eiusdem rei dedit. Quæ opin. communis est, secundum Cagnol. hic nu. 55. Couarru. in d. cap. Soci. nep. consil. 73. lib. 2. D. Soto de iusti. & iur. lib. 6. q. 3. Rebuff. 2. tom. ad ll. Gall. tit. de rescin. contract. glo. 15. nu. 1. Molin. in consuet. Paris. tit. 1. §. 22. nu. 46. char. 210. col. 4. Vnde in tam recepta opin. mirum videtur quod scripsit Duaren. in. d. l. si quis cùm aliter. ff. de verbo. obliga. ad fin. esse quosdam ita tenentes.

6 Sed quanuis ea sit receptissima opin. & in Lusitania alijsq; prouincijs ita patrijs cõstitutionibus exemplũ in emptore tradatur, Alia tamen cõputatio placuit nonnullis rem hanc diligenter pẽsantibus, aliquos enim genericè retulit glo. & ita Specul. & Rofred. quos refert Alberi. hic nu. 6. * ita etiam Petr. & Cin. exemplificantes in emptore, si res valebat decem ipse autem dedit plusq̃ viginti, non tantum sexdecim vt glos. & alij volunt. quod forsan sensit Panormi. in cap. cum dilecti, nume. 2. de empt. & vendi. nisi litera sit corrupta. Idem enim Panor. in. d. cap. cum causa, sequitur glos. & cõmunem. Sic etiam sensit Connan. d. lib. 7. cap. 9. pag. penul. dum ponit duodecim pro iusto pretio, & læsionem emptoris si dat plusq̃ vigintiquatuor: Idem etiam probat Forcat. d. dialog. 100. & Duaren. in dict. l. si quis cum aliter ad fin. & pleniùs Molin. d. lib. de cõmerc. nume. 175. vbi multis verbis repetit errasse omnes in cõputatione læsionis ex parte emptoris. Idem tamen Molin. in alio lib. de quo nu. præced. sequens cõmunẽ opin. similiter dicebat hallucinatos fuisse cõtradicẽtes. Quæ varietas excusari potest, argu. l.

diui.

diui. ff. de iur. patr.ibi, [pleniùs tractaremus:)quod aliquando contigit magno Papiniano,vt ipſe refert in.l. 6.ad fin.ff.de ſeru. expor.ibi, [nobis aliquando placebat,] & ibi, [ſed in cõtrarium.]Inter eos verò qui à glo. & communi opin. receſſerũt,neruo ſiùs & pleniùs ibi egit Molin. cuius argumenta nõ diſſoluit Couarru. d. loco,magiſq; ea probare videtur:ſed tandem communi adhæret,ratione ſeruandæ æqualitatis.

7 In hac DD. varietate vides opinionem contra gloſ. & magis communem, non paucos habere eam tuentes:fatetur autem Molin.nec ego negarim, communem opin. æquitate iuuari, contrariam autem veriorẽ videri: Scopus enim veræ cõputationis in emptore & vẽditore eſt,ſi quilibet eorum nõ accipit dimidiũ eius quod dedit, ſecundùm quã computandi rationem ſi iuſtũ pretium rei ſint centũ, vẽditor qui eam tradit læſus dicetur vltra dimidiam,ſi accipit minus quinquaginta: emptor autẽ ſi dedit plus q̃ ducenta:quia in venditore quinquaginta ſunt dimidiũ rei, in emptore autẽ valor rei quam accipit,non ęquat tunc dimidiũ pretij quod dat:lex enim voluit vt venditor vel emptor recipiat ſaltim dimidium eius quod dat: Et ita maturè conſiderãdo non videtur referre an computatio incipiat à re an à pretio,contra Molin.quem ſequebatur Couarru. qui totam vim negotij in ea differentia ponebat. Solùm ergo inſpici debet,an quilibet eorum accipiat dimidiũ eius quod dat:in venditore fiet computatio ex valore ſeu iuſto pretio rei quã tradit,in emptore ex quantitate quam dat.

8 Secundùm quam cõputationem non obſtat hęc.l.nec æquiparatio & æqualitas venditoris & emptoris:reſpondeo enim æqualitatem dari reſpectiuè,ſecundùm læſionem quam quilibet eorũ patitur: Sicut enim vẽditor læſus dicitur accipiẽdo minus dimidia parte iuſti pretij:ita emptor accipiendo rem minus valentem dimidio pretij quod dat. Et ita ſi res quæ emptori traditur non valet minus dimidio pretij quod dat,iam nõ poteſt dici læſus vltra dimidiã. Et ex * diuerſis relationibus, in vẽditore appellanda eſt hæc læſio vltra dimidiã iuſti pretij rei à ſe traditæ:in emptore dicetur læſio vltra dimidiũ pretij à ſe dati, nõ autem ſemper in vtroq; vltra dimidiã iuſti valoris rei,vt glo. & DD.confundunt:debuerũt enim aduertere aliud eſſe rẽ, aliud pretiũ, alium emptorem, alium vẽditorem, l.1.ff.de rer.permut. in quolibet autem eorum cõputatio ſeparatim fieri debet,priùs ex eo quod dedit, deinde ex eo quod accipit:vt ſic in emptore nõ appelles læſionem vltra dimidium valoris rei quã accipit, ſed vltra dimidium pretij quod dat. Et per hoc ceſſat fundamentum Azo. Alberic. & communis opinionis ab æqualitate ſeruãda inter emptorem & vẽditorem: ſeruatur enim veriùs terminos ita aptando, & congruam relationem vtriq; adhibendo.

9 Hæc autem opin. & computatio probari videtur eo q. gloſ.& DD.nõ mutãt terminos emptoris & venditoris, ad eos ſemper vnicum exemplum retinẽdo:res valet centum,dimidium quinquaginta: vẽditor qui minus quinquaginta accipit, læditr vltra dimidiam iuſti valoris emptor etiã dans ipſa cẽtum, & ſimul plus q̃ quinquaginta,ęditur vltra dimidiã: in quo confundunt diuerſas perſonas,nec aptè faciũt relationes in hac re neceſſarias, cùm vera computatio fieri debeat, conſiderando an quili-

quilibet accipiat saltim dimidium eius quod dat: Quæ opinio & computatio vrgentissimè deducetur ex * hac. l. arguēdo aliter & veriùs quàm hucusq; scriben. fecerint: Debet enim inter doctos agnosci, æquiparationem emptoris ita sumendam fore, ac si lex hæc de emptore loquens dixisset eum læsum, si nec dimidium accepit eius quod dedit: vt sic non tam arguatur à verbis prolatis in vēditore relatis ad emptorem, sed qua si eadē verba separatim in emptore ipso prolata fuissent: quòd si lex de emptore locuta fuisset, vt de vēditore loqui cōtigit, agnoscerēt omnes verissimam esse cōputationem quā hic tradimus. Non potuit fortasse magis perspicuè tractari quod in se obscurum est, & à DD. obscurissimè traditur.

10 Aliud substantiale in hac materia est, non differendum, sed statim maturè examinandum: omnes enim rē soluunt non esse locum remedio huius. l. quādo vēditor vel emptor sciebat verum rei valorem: Bart. hic nu. 14. & nu. 16. Bald. nu. 7. q. 4. Salic. nu. 11. q. 7. Paul. nu. 7. Fulgo. nu. 11. Paul. in. l. maioribus. C. cōmu. vtri. iudi. & ex multis vt indubitatum tradit Roma. in. d. l. si quis cum aliter. num. 15. & ibi Aret. col. penul. nu. 8. ad fin. Pātal. Cremen. hic, nu. 86. Cagnol. nu. 124. Azo. in summa huius tit. nu. 1. in fi. Panor. & Antō. Burgen. in. d. c. cū causa: Fabian. d. tract. de emp. q. 8. nu 19. & 20. & receptissimū asserit Couarru. d. lib. 2. resolu. cap. 4. nu. 2. Mātua. lib. 1. loco. cap. 6. Balduin. Instit. de emp. & vend. pag. 560. Afflic. lib. 3. feud. fol. 42. col. 3. num. 27. tit. si de feud. fuer. cōtro. inter domi. & agna. Boer. decis. 142. num. 3. consulit Roma. consil. 475. nume. 4. Alexan. consil. 42 nume. 5. lib. 1. & consi. 127. lib. 2. Soci. cons. 48. nume. 4. lib. 4. Dec. cons. 583. col. 1. Soci. nep. cons. 73. in fin. lib. 2. Cardin. Paris. cons. 128. nu. 36. lib. 1. Sigismun. Lofred. cōs. feud. 23. Hiero. cons. feud. 127. col. penul. in princi. Barba. cons. 21. col. 3. lib. 4. August. Berous in. c. cùm dilecti, nu. 23. de empt. & vendi. & alij quos refert Tiraquel. de retra. ligna. §. 1. glo. 18. nume. 14.

11 Sed ea scribētium turba nos non deterruit, quin cōtrarium verius, & Christianis hominibus decentius putemus: in primis enim ea receptissima opin. difficultatem patitur ex eorundē authorum repugnātia: ipsi enim non sibi constant, vt colligitur ex Fabia. d. loco, nu. 18. & ex alijs hic, arguentibus à præsumptione scientiæ in re propria, per. l. quisquis, infr. eod. cui nullatenus satisfaciunt: concedunt enim & agnoscunt omnes quādo læsio est citra dimidiam, præsumi quòd læsus sciebat valorem, & ideo ei non succurri: tunc autem re- * spondent, stante læsione vltra dimidiam cessare eam præsumptionem, & potius errorem presumi: Ego autē contra eos omnes aduerto, præsumptionem scientiæ magis vigere quā do læsio enormis est: faciliùs enim errabit quis in modico excessu, vt cōmuni sensu & rerum experimēto satis cōstat: facit. l. fi. vers. nec enim. C. arbi. tute. quod enim euidentius est & maius, non tam facile ignoratur, vt ex Bald. consulente tradit Anto. Capi. decis. 69. nu. 15.

12 Pro hac parte contra communem aliter induco. d. l. quisquis, ibi [scire debuerat:] iuxta reg. iuris, paria esse * scire vel scire debere. l. quod te. ff. si cert. pet. Vnde si per eam. l. principaliter excluderetur venditor læsus eo quòd verum pretium scire debuit, semper vtique excludendus esset etiam

etiam læsus vltra dimidiã: quia & in hoc viget eadem ratio vel culpa q; scire debuerit. Sed l. hæc, eo non obstãte succurrit læso vltra dimidiam, ergo scientia læsionis nõ tollit remediũ huius. l. Quod etiã suadetur ex generalitate huius. l. & l. si volũtate, infr. eod. quæ nõ distinguunt, an læsus sciat vel ignoret læsionem. Suadetur etiã ex æquitate, qua lex hæc principaliter nititur: quæ militat etiam in eo qui sciebat verum pretiũ, potuitq; ex necessitate vel alia causa moueri. Iuuatur etiã quia iura sæpe succurrũt hominibus dissipantibus bona sua. Facit etiam argumentum à vitando absurdo, nam ex communi opinione facillimè tolleretur remedium huius. l. probando coniecturas vrgentes quæ sæpius probari possunt, ad colligendam scientiam valoris in emptore & vẽditore: vt fatetur Bald. hic nume. 9. quæst. 6. Cagnol. nume. 125. Soci. cons. 48. lib. 4. Dec. cons. 583. nume. 4. qui non aduertunt secundùm id ferè nũquam locũ manere remedio huius. l. vt videtur aduertisse Alberic. hic nume. 12. faciunt plura, quæ ad probãdam scientiam tradit Bart. in l. is potest, nume. 18. ff. de acquir. hæred.

13 Hæc opin. cõtra communem placuisse videtur Alberi. hic, nume. 12. nec prorsus reijcitur à Specul. de rescind. vendi. nume. 12. Apud Lusitanos autem non tantum obseruabitur, sed indubitabilis erit, ex saluberrima prudentissimaq; Ordinatione lib. 4. titu. 30. §. 7. quæ apertè decidit, remedium hoc non negari læsis vltra dimidiam etiam si probetur eos compertum habuisse, verum rei pretium, licèt etiam specialim huic remedio renuncient: in quo ea Ordinatio probat quod iudicio meo de iure veriùs videtur, sed apertè corrigit, quod apud scribẽ. receptius est: omnes enim hic, & in. d. l. si quis cũ aliter, & alibi sæpe resoluunt ex speciali renunciatione huius remedij, illud omnino cessare: vt tradit Carol. Ruin. cõs. 16. lib. 4. latiùs Couarru. d. cap. 4. lib. 2. resolu.

14 Retenta hac opin. nõ obstant quę pro communi adducũtur: & primo illud vulgare quòd scienti non fit iniuria: respondetur enim quòd lex ex æquitate tam grauiter læsis succurrere voluit: eò quòd iniquitas lædentis præpõderat culpæ læsi, vt ait glos. in. d. l. quisquis, infr. eod. Alberi. hic, Panormi. in. d. c. cùm causa, nume. 4. Ideoque scientia læsi tollere non debet hoc remedium: quod probat gl. (ad quam non solet aduerti) dum limitat tex. ibi. in. l. venditor, infr. eod. Nec obstat text. in. l. domum, vers. similiquoque modo. ff. de contrahen. empt. quem ad communem conclusionem extollit Roma. in. d. l. si quis cùm aliter, nume. 15. & consil. 475. Pantal. hic, nume. 88. omissis enim alijs quæ dici possent, respondeo ex deductis in præceden. cap. quòd hęc lex nouum remedium induxerit, Iureconsultis incognitum: atque ideo ea. l. non potest adduci ad limitandam hanc.

15 Ex hac sententia plura vtilia deduci possunt: & in primis cessat varietas DD. quorum traditionibus & cõiecturis probandæ scientiæ læsi, ferè inanis reddebatur decisio huius. l. Cessant etiam fraudes & cauillationes, quæ facilè incurrerent. Inde patet contra ferè omnes hic: contra Panor. & Burgen. in. d. c. cum causa, læsis citra dimidiã non ideo hoc remedium negari, quia præsumantur nouisse verum rei pretiũ, & donare voluisse quod excedit: nõ enim id probat. l. quisquis, infr. eod. ab omnibus *

malè

malè citari solita: nec verosimile id est, reg. l. cùm de indebito. ff. de proba. sed ita iuris conditoribus visum fuit ex rationibus adductis cap. praeced. circa. §. idem Pōponius. l. in causæ. ff. de minor. cum alijs iuribus quę etiam in læso ignorāter loquuntur: vt sic in dubio de animo donandi in hac re prorsus silendum sit.

16 Infertur similiter necessariò ad praxim & libellum in materia huius l. non esse necessarium articulos vel * positiones formare. q; læsio per ignorantiam contigerit: cōtra Bar. & omnes hic, Pantal. nu. 204. Panor. & latiùs Burgen. in. d. c. cum causa, cōtra practi. Pap. in forma libelli huius. l. & ita sæpissimè in praxi obseruatum vidimus. Ex quo etiam resultat non solum in processu non oportere probare ignorantiam, vt colligitur ex Bar. & alijs: sed nec eam allegare, cōtra eosdem, maximè Burgen. d. cap. nu. 20. quos non percepit Forcat. d. dialo. 100. putans DD. exigere probationem ignorātiæ, cum illi solam allegationem requirant.

17 Ex eisdem infertur, iam sustineri non posse quod dicebat Bal. hic nu. 9. q. 6. negans remedium huius. l. læso qui circa rem versabatur, eiusque noticiam habebat: quod tanq̄ receptum iniquè respondebant ex facto consulti, Soci. cons. 48. lib. 4. & Dec. cons. 583. & ibi Molin. alios citās: & Cagnol. hic nu. 145. quorū traditione nūquam locus daretur remedio huius. l. Quis enim secundùm communiter contingentia circa res suas * non versatur? Sic etiam reijciēdum est quod iniquè consulebat Alexan. cons. 127. lib. 2. excludens venditorē læsum vltra dimidiā, eo q; paucis ante diebus eandē rem cariùs emerat: inde colligēs probationem scientię, ad læsum excludēdum: quod etiam stante communi opinione tenendū non erat: DD. enim communiter cō tra sentiunt, concurrente hac grandi læsione, vt colligitur ex Paul. hic nu. 7. Panor. in. d. c. cū causa, nu. 4. & contra Bal. tradit speciatim Areti. in d. l. si quis cùm aliter, nu. 9. & Pantal. hic nu. 89. & iuxta hāc veriorem sententiam tutiùs consulere potuisset Hieron. Grat. qui dubitauit cons. 61. nu. 1. & nu. 23. lib. 1.

18 Consequitur etiam non esse speciale in rustico vel fœmina, vel alia simplici persona, vt ex scientia valoris rei non excludatur à remedio huius. l. vt nō bene putabat Bal. hic nu. 7. cum idem sit in omnibus. Ex quo magis damnandū est quod iniquiùs tradebat Salic. hic nu. 12. qui etiam rusticis & mulieribus remedium huius. l. negabat, si probaretur eos nouisse verum pretium: Sed Bal. traditio receptior erat secundùm tradita à Cagno. hic, nu. 125. Bero. in. c. cum dilecti, nu. 25. de emp. & vēdit. Boer. decis. 142. nu. 4. Vnde etiam comperies, cum Salic. perperam cōsuluisse Alex. cons. 127. nu. 1. in fin. lib. 2. *

19 Inde etiam deducitur, cauēdum esse ab alijs qui malè respondebant, remediū huius. l. non dari læso sagaci & experto, ob præsumptionē sciētiæ: in quo errore est Pantal. nu. 124. * alios referens: & M. Mantua. d. lib. 1. locor. c. 6. Quod falsum esse (omissis alijs argumentis) satis cōuincitur ex generalitate huius. l. quæ non tantū violēter sed ineptè & inuerecūdè ad solos ignaros & simplices restringeretur. Inde etiā superflua redduntur multa quę scriben. inculcant de probanda ignorātia læsi: per Pantal. hic ex nume. 206.

20 Ex eisdem infertur ad. q. Bart. hic & in. d. l. si quis cùm aliter, quādo in conuētione additur clausula qua in

uicem sibi donāt vel remittūt quod pluris res valet, vel quod plus pro ea datur: resoluit enim Bar. nō ideo cessare remediū huius. l. nisi læsus tunc sciret verum pretium, & ita cōmuniter DD. hic & ibi, secundū Alex. Ias. Claud. ibi, Pātal. hic nu. 17. Cagnol. nu. 124. Boer. decis. 142. quorum pręcipuum fundamentum est ex doctrina I. C. in. l. hæc adiectio. 192. ff. de verb. signi. ꝙ ea verba ad modicum referri debeat: & ita Curtius Brugē. lib. 3. coniectur. ad fratr. cap. 2. & lib. 1. ad viuid. colleg. c. 7. quicquid controuertant Imol. Roma. Ferret. in. d. l. si quis cùm aliter. * Qua in re ex coniecturis vel præsumptionibus scientiæ, etiam adiecta ea clausula, nō est negandum remedium huius. l. iuxta sup. tradita, maximè apud Lusitanos ex. d. Ordinatione.

21 In eadem. q. Bart. aduerto ꝙ Salic. hic nu. 13. Pantal. nu. 58. Cagnol. nu. 129. Alex. in. d. l. si quis cùm aliter, nume. 3. in fi. Ias. ibi, num. 17. in fi. apertè intelligūt ex prædicta clausula aliquid donatum censeri, quod ex quātitate læsionis deduci debeat eoque sublato fieri debere computationē: & sic secundùm eos non dicetur læsio vltra dimidiam, nisi priùs deducatur illud modicum quod donatum censetur. Quod dixisse videntur ad vitandam argumētationem, ne verba illa maneant sine effectu.

* Ego verò contra eos æquiùs & tutiùs puto, Bar. sentire, non esse id modicum deducendum: imò ꝙ si læsio excedat dimidiā, nulla ratio eorum verborum habeatur, quasi conditionaliter prolata fuerint, nisi tāta læsio resultet. Quod videtur sentire Alcia. in. d. l. hæc adiectio: nec obstat argu. ne verba superflua maneant, facilis enim responsio est, cùm. l. ita restringat, sicut in multis facere solet. l. si cōuenerit. ff. pro soc. l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. cum ijs quæ in simili vtiliter tradit Dec. cons. 600.

22 Nec omittendum fuit quod in eadem. q. addit Bal. hic nu. 10. q. 7. nisi in. q. Bar. vltra prędictam clausulam, de qua in. d. q. adijcerentur verba geminata, ꝙ alter alteri donat totū, & plus quod est in re vel in pretio: & ita Salic. nu. 13. Paul. nu. 10. Pantal. nu. 58. Cagnol. nu. 130. & alij relati à Boer. d. decis. 142. nume. 10. Alexan. cons. 42. nu. 7. lib. 1. Felin. in. c. si cautio, nu. 39. vers. & hinc, de fid. instru. Hippol. in. l. 1. §. quęstioni, num. 6. ff. de quæstio.

Mihi verò futilis & reijcienda videtur hæc traditio Bald. & aliorum, quæ in praxi corā doctis nō seruabitur: Aduersatur enim regu. l. 2. C. cōmu. de lega. Fortissimè autem contrastat sententia Bart. recepta ne ex verbis generalibus tollatur benignū remedium huius. l. vt etiam in renūciatione generali copiosè refert Tiraq. in. l. si vnquam, in princ. nu. 123. Suadetur etiam hæc pars ex text. & ibi nota. in. l. fin. §. item quæsitum. ff. de condic. indeb. quod apud Lusitanos indubitabile erit ex. d. Ordina. & ita in senatu Paris. iudicari tradit Rebuff. in. 2. tom. ad. ll. Gall. tit. de resci. cont. glos. 15. nu. 20. Hoc etiā benè sensit Roma. in. d. l. si quis cùm aliter, nu. 25. in fin. dicens in his terminis nō dari geminationem quæ talē effectū inducat: argu. text. in. l. pediculis. §. labeo. ff. de aur. & argen. leg. quod nō satis aduertit Areti. ibi: non * enim indistinctè negabat Roma. effectus geminationis, quos ipse plenè adduxerat, in. l. si vero. §. de viro. ff. solu. matri. Sed in casu Bal. aduertebat non cōcurrere terminos efficacis geminationis. Facit glo. celebris in. l. 4. ff. de pigno. actio. & opin. Roma. diuersa

diuersa ratione magis sequunt̃ Aret. & Claud. in. d. l. si quis cùm aliter.

23 Consecutiuè etiam damnanda videtur alia traditio Bal. hic. q. 7. nu. 10. ad fin. quem sequũtur Salic. Paul. Pãtal. nu. proximè citatis, dũ excludũt contrahentẽ læsum vltra dimidiã, si addat se dare vel facere ex certa sciẽtia, nõ per errorem: sequũtur plures in. d. l. si quis cũ aliter. Alex. cons. 42. nu. 7. lib. 1. Curti. seni. cõs. 49. nu. 75. Boer. decis. 142. nu. 10. Sed meliùs cõtradicit Cagnol. hic, nu. 126. quem vide: & ita suadetur ex I. C. in dict. §. Labeo, &. d. §. itẽ quæsitũ; de quibus nu. præced. maximè si attendas etiã hæc verba generalia esse, & frequentiùs adijci, vel ex stylo tabellionum, vel ex calliditate sagaciũ magis q̃ ex certa & syncera cõtrahentiũ voluntate: quod alibi plenè & vtiliter probo, ad intellectũ. l. fi. C. de fideiusso. & ita sæpe iudicatũ vidisse tradit Rebuf. vbi sup. Procederet autẽ Bal. opinio, quãdo apertissimè cõstaret alterum ex contrahẽtibus aliquid donare voluisse, vt infr. proximè nu. 25.

24 Ex prædictis infertur ad. q. an necessaria sit insinuatio in eo quòd emptor vel venditor sibi remittunt in læsione vltra dimidiã, de quo plura refert Tiraq. de retract. lign. §. 1. glo. 18. nu. 15. pleniùs idem Tiraq. in. l. si vnq̃, verb. donatione. ex nu. 2. vsque ad. 10. Couarru. d. lib. 2. c. 4. Boer. decis. 143. post Roma. & Alcia. in. l. 2. ff. de verb. oblig. quorum relatione receptior opin. videtur, necessariã esse insinuationem quando constat certum aliquid deliberato donandi animo remitti, quod contineat quantitatem in qua de iure requiratur insinuatio. In quibus terminis non obstant argumẽta quę D. Couarru. pro Calderino adduxit. Si autẽ non constet certa deliberata intẽtio donandi, ex ijs verbis adiectis in contractu oneroso, non erit necessaria insinuatio, cùm de ea nihil agatur, iuxta regu. l. si quis nec causam. ff. si cer. pet. & ita sentit Alberi. in. l. donari. ff. de dona. resoluit doctè Molin. in cõsuetu. Paris. §. 13. glo. 5. nu. 53.

25 Vbi autem verè constaret certa mens donandi, & aliquid remitteretur de vero pretio, vt alteri ex cõtrahentibus gratia fiat, veriùs putarem necessariã fore insinuationẽ in quãtitate quæ de iure insinuari debeat, etiã si non excedat dimidiã iusti pretij: & etiã si nõ plus sit in donatione q̃ in vẽditione vel alio cõtractu qui geritur. Viget enim iuris reg. insinuationem requirens eaq; solennitas, de iure omnino adhiberi iubetur ad vitandas fraudes. l. data. C. de donat. ideoq; renũciatio eius solẽnitatis nõ valet, vt notat Bar. in. l. Modestinus, nu. ff. de donat. Sic enim in proposito iure cauetur, irritam esse donationem quæ in fraudẽ iuris donare prohibentis sub specie contractus onerosi fieret, vt probat text. in. l. 5. §. circa. ff. de dona. int. vir. & vxo. quem text. bene induxit Curti. in. l. 2. §. 1. num. 22. ff. si cer. peta. Facit doctrina Bar. in. l. 2. ff. si quis à par. fuer. manu. Quod nouè aduerto cõtra Tiraq. in d. l. si vnq̃, nu. 9. contra Boer. d. decis. 143. Si vero contrahentes nõ intendant deliberatè donare, quãuis alter ex lęsione alterius multũ lucret̃, non erit necessaria insinuatio: nec susceptis postea liberis reuocabitur quantitas in qua lęsio fuit: vt doctè tradit Couarru. d. c. 4. nu. 12. quicquid plures inuoluant, & cum ijs Tiraq. in. d. l. si vnq̃, verb. donatione, nu. 5. &. 6. facit resolutio Molin. proximè adducta, nu. 24. & quæ diximus supr. in. 2. cap. 2. par. Rub. post princ.

26 Ex prædictis etiam egregiè infertur

tur ad quæstionem, quando in contractu apponitur pœna si alter ex cõtrahentibus contrauenіat, an ea pœna teneatur is qui ex læsione vltra dimidiam, cõtra conuẽta agit ex remedio huius.l. Alberic.enim hic nu.10. referens Rofred. scribit læsum à tali pœna conuẽtionali nõ excusari. Ego * autem contrarium veriùs puto, & læsum liberè tũc audiendũ: non obstãte pœna, quæ cessare debet, cũ lege permittẽte aduersus contractũ agatur: ex mente Rebuff.in.d.loco, nu. 29. Cùm enim principalis cõuentio non liget regulariter nec pœna promissa seu adiecta iuxta glos. celebrẽ in.l.3.verb. Fabiana.ff.si q.d in fraud. patro. cũ traditis à Ias. in.l.1.§. si vir vxori, nu.18.ff.de acquir.poss. Felin. in.c. significantibus, ad fin.de offic. deleg. Hippol. de fideiusso. nu. 350. Quod iuuatur ne per obliquũ facilè tollatur, elusoriumq; maneat remedium huius.l. contra doctrinam.l.si quando. C.de inoffi.testa. &.l.Seius & Augerius, & ibi Bar.ff.ad leg.falc.

27 Infertur ex supradictis ad intellectum tex.in.l. si quis donationis.38. ff.de contrah.emp. vbi I.C. venditionem appellat, etiã quæ viliori pretio fit donandi causa: quę.l.à multis sup. citatis non benè adducitur: nõ enim negat in eo quod donari intẽdatur, seruandas esse iuris regulas de donatione agentes: & consequenter non obstabit ea.l.liberis postea susceptis, si aliud eos non impediat. Nec ex eadem.l.negabitur solennitas insinuationis, si ea concurrant quæ insinuationem necessariam faciũt: licèt fortassè contrarium senserit Bald. sæpe commendatus in Rub.C. de contrahen.empt.q.12.

28 Infertur etiam ad intellectũ text. in.l.imaginaria.16.ff.de reg.iur. quæ habet, nõ dici imaginariã venditionem vbi pretiũ accedit: glo.enim & DD.cõmuniter intelligũt imaginariũ ibi pro simulato accipi: & ita Bal. in.l.cum precibus.C.de probat. glo. in.l.nuda. ff. de contrah.emp. glo.in l.4.§.si ab ignoto.ff.de manumis. Sed contradicit Alcia.lib.3.parerg. c.11. eo tãtùm argumento, q etiã interueniente pretio aliud agi, aliudq; simulari potest. Ego verò à cõmuni interpretatione nõ recedo, quia euidẽter probatur ex Modestino in.l.contractus.53.ff.de actio.& oblig. & nõ relato Alcia. ita tradit Loriot. in tract. de reg.iur. axiom.120. vbi axiom.sequenti intelligere videtur. d.l. imaginaria, vt ibidẽ exponit Ioan. Ferra. * ne qui pretiũ accipit, contractum simulatũ arguere possit: quod nec cõgruit verbis illius.l.nec tutum est, ex l.1.cum sequen.C.plus vale.quod agitur. Et apud Lusitanos id decidit, Ordina.lib.4.titu.15.

29 potest fortasse meliùs intelligi.d. l.imaginaria, vt significet posse tunc simulationem & fraudẽ quoad alia incidere: sed ipsam venditionẽ quæ pretium habet, imaginariã vel simulatam non dici, cum ex suis partibus cõstet iuxta.l.nec emptio, &.l. pacta ff.de contrah.empt. &.d.l.si quis donationis. ff.eod. Quod aptè & vtiliter probatur ex ijs quæ scribo in.l.1. 3.par.fol.138.C.de bon.mat. ad Bar. in.l.2. ff. si quis à paren. fu. manu. & ita vitatur argumentatio Alcia. Cui nemo ex scribẽtib. negat quod ipse tradit pretium quod I.C. ait facere, ne venditio simulata dicatur, nõ intelligi de pretio vnius nummi, quia id pretiũ non cẽsetur, iuxta.l. si quis ante, cum ibi not.ff.de acqui.poss.

30 Tandem magis ad tractatum proprium huius.l.infertur ad verũ intellectum.l.quisquis, infr.eod. quã omnes malè adducunt in hac materia, * dum

dum ex ea falso colligũt, læsum citra dimidiam præsumi q scierit verum pretium & donare voluerit: probaui enim sup. nu. 15. talem scientiam nõ præsumi: minusq; talem donãdi animum, sed longè diuersa ratione, lęsis tunc nõ sucurri. Inde necessariò corruit aliud ad quod ea. l. citat ab omnibus, secũdùm Paul. ibi, & DD. hic, & in. d. c. cũ causa: & Fabian. d. tract. q. 8. nu. 18. Colligunt enim ex ea. l. quemlibet præsumi scire valorẽ suarum rerum, & vires patrimonij: quæ collectio fecit glo. Bar. & alios in maximas difficultates incidere, vt statim explicabo.

31 Interim verò aduerto. l. illam non probare cõmunem collectionẽ, non enim ex præsumpta scientia arguit, sed ignorantiam damnat, nec cõtrahentem ob eam excusat: vt euidenter ex verbis. d. l. cõperies. Inter ea autẽ longa differentia est: sic enim scriben. sæpissimè tradere solent erroneè, quẽlibet præsumi scire iura, per l. leges sacratissimæ. C. de legib. qđ communi sensui repugnat, cùm etiã qui docti habentur, & longo tempore iuri operã dederunt, vix ea quę iuris sunt assequi possint. Ea autẽ. l. tantùm probat, non excusari errãtes ex ignorantia iuris, vt bene aduertit Alex. in. l. 1. §. si quis ita, nu. 9. ff. de verbo. obli. Felin. in. c. de quarta, nu. 28. de præscri. Corras. lib. 4. miscel. c. 17. Alcia. reg. 3. pręsump. 10. nu. 10. vers. non obstat: quòd alibi latiùs orno.

32 Ex qua veriori declaratione. d. l. quisquis, cessat difficultas qua torquentur glos. & DD. de text. in. §. in fraudem, Institu. quibus ex cau. manumi. non lic. de quo vtrobiq; opponit glo. nec soluit: Alberi. in. d. l. post antiquos mirè fluctuat: Bart. in Authen. sed cum testator. nu. 5. C. ad. l. Falci. confugit ad distinctionẽ inter actus viuentis & actus morientis: seu inter conuẽtiones & vltimas volũtates resoluens vt scientia valoris rerũ & patrimonij præsumatur in contrahente, & ita procedat. d. l. quisquis. In testatore autẽ non ita præsumatur: & ita intelligatur. d. §. in fraudẽ. & resolutionem Bar. sequuntur plures, vt per Paul. & Corne. ibi: Ange. Are. in. d. §. Gome. in. §. itẽ si quis in fraudẽ, nũ. 25. Instit. de actio. In quas difficultates inciderũt DD. putãtes d. l. quisquis, probare reg. affirmatiuam, quẽlibet præsumi scire valorẽ rerũ & patrimonij. Cui præsumptioni aduersatur tex. in. d. §. cum inquit, [Sæpe de facultatibus suis amplius quàm in eis est, sperant homines.]

33 Facillimè autem vitarent glos. & DD. eas angustias, si aduertissent in d. l. quisquis talem præsumptionem non cõstitui. & ita cessare oppositionem & difficultatem ex. d. §. quem perperàm intelligebat Bar. & plures * eum sequẽtes: text. enim nõ tantum loquitur de libertate data in testamẽto, sed etiã inter viuos, iuxta principium tituli, vt meliùs aduertit Ias. in. d. §. item si quis in fraudẽ, nu. 48. & Aret. cons. 47. & ita eum. §. intellexit glo. in. l. 1. C. qui manu. non poss. Quod etiam ratione conuincitur, cùm sæpissime homines maiori deliberatione testẽtur quàm contrahãt: Vnde regulariter nõ erat cur magis præsumeretur obliuio in testante q̃ in contrahente. Nec cur magis errarent testantes circa patrimonium, quàm alia negocia gerentes. Et ita veriùs intelligentur eadem verba apud Iureconsult. in. l. in fraudem. ff. qui & à quib.

PRIMA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. III.

SVMMARIA.

1 TRaditur communis ampliatio huius l. ad contractus bonæ fidei, & ultra scriben. exactè tractatur eadem ampliatio, usq; ad nu. 4.

5 Agitur de contractibus stricti iuris, an in eis locus sit remedio huius. l. & explicatur, examinanturq; multa à DD. hucusque non rectè tradita, usque ad nume. 7.

8 Agitur de actione, qua repetere poßit læsus ultra dimidiũ in contractibus stricti iuris: reprobaturq; communis opinio, tribuens tunc conditionem indebiti: traditurq; circa id noua opin. in omnibus contractibus & nu. 9.

10 Inferuntur aliqua ex præcedentibus.

11 Ostenditur parui momenti esse quod Bar. & DD. prolixè tractant, quando stipulatio interponitur in contractu bonæ fidei: & dicuntur aliqua ultra DD. num. 12.

13 Agitur de pmutatione, an & qualiter in ea locus sit remedio huius. l. & adducuntur examinanturq; nonnulla melius quàm hucusq; scriptum sit: reijciturq; noua opin. Molin. & sustinetur communis, usque ad nu. 15.

16 Agitur de eadem permutatione in beneficialibus ad materiam huius. l. & de læsione in pensionibus.

17 Agitur etiam de læsione in locatione & cõductione, & traduntur aliqua non uulgaria, improbaturq; consilium Dec. usq; ad nu. 20.

21 Exactißimè tractatur opin. Bar. circa iudicandam sterilitatem, causamq; remittendæ pensionis cõductori, traduntur q; aliqua in ea re non uulgaria, usque ad nu. 24.

25 Agitur de quadam traditione Paul. Castr. ad propositum memorabili.

26 Tractatur utiliter de renũciatione casuum fortuitorum, contra glo. & aliquos DD. agiturq; de intellectu tex. in l. sed & si quis. §. quæsitũ. ff. si quis cautio. usque ad nu. 28.

29 Exactißimè tractatur articulus de casu insolito, an comprehendatur in renunciatione casuum fortuitorum: agiturq; notabiliter de intellectu tex. in l. fistullas. §. frumenta. ff. de contrah. emp. usque ad num. 31.

32 Tractatur aliqualiter, quomodo dicatur casus insolitus in ea materia.

33 Agitur de q. renunciationis casuum non cogitatorum, & improbatur opin. aliquorum.

34 Agitur utiliter de q. glos. in. l. si merces. §. uis maior. ff. locat. an pensio augeatur fructibus nimis crescentibus.

35 Agitur in eo proposito de intellectu. l. 2. C. de alluuio.

36 Traditur utilis limitatio in locatione, ut aliquando in ea non procedat remedium huius. l.

37 Agitur de læsione in emphiteusi: & an in ea sit locus remedio huius. l.

CAPVT TERTIVM.

1 HÆc l. de venditore loquens, rectè à glos. & DD. intelligitur etiã in emptore ita grauiter læso, vt deductum fuit in præced. cap. Addit etiam glo. quam omnes sequũtur, remediũ huius. l. competere in omnibus contractibus bonæ fidei, pro quo Barto. hîc col. 2. nu. 8. adducit tex. in. l. in cõtractibus, sup. ex quib. cau. maior vbi gl. & DD. id variando colligũt: & eandem. l. vt expressam notauit Oldra. vt per Alber. hîc col. 2. nu. 7. & scrib. in. l. si quis cũ aliter, vbi Roma. nu. 21 & Antoni. Gome. lib. de contract. c. 2. nu. 22. in fi. qui etiam citant tex. in l. maioribus, sup. communia vtriusq; iudic. Argumentãtur etiam à paritate rationis, vt per Alber. d. nu. 7. Bal. d. nu. 5. Paul. nu. 14. qui ad hoc commẽdat text. in. l. 1. §. si quis in fraudẽ. ff. si quid in fraud. patr.

2 Ego in hac receptissima cõclusione aduerto eã non probari in. d. l. in cõtractibus, nec in. d. l. maioribus: q̃a neutra earũ proponit idẽ factũ, nec continet idẽ ius: vt constat ex litera vtriusq;, quãuis ijdẽ Cæsares huius. l. & illarũ authores fuerint. Aduerto etiã hãc cõmunem ampl. ad omnes cõtractus bonę fidei, nõ leuẽ difficultatem inducere ad id, quod etiã magis cõmuniter resoluunt scriben. dũ in effectu ampliãt remediũ huius. l. ad cõtractus stricti iuris, vt inferiùs. Nec ad hãc ampliationẽ astringit argumentũ Pauli ex. d. §. si quis in fraudem cũ ibi magis de rigore tractetur hic verò de ęquitate. Nec in materia illius tex. cõgruit vlla cõsideratio cõtractus bonę fidei vel stricti iuris, sed tantũ an in patronũ libertus fraudẽ cõmittat: nec etiã concludere argumẽtum à paritate rationis. Ea enim etiã in cõtractibus stricti iuris viget. ex. l. bonã fidẽ, sup. de acti. & oblig. l. nã hoc natura. ff. de condi. indeb. itẽ cũ ante hãc. l. læsis in pretio remediũ nõ daretur, vt plenè probaui sup. in 1. c. parũ valeret argumentũ ab ęquitate, cõtra apertam & generalẽ reg. l. in causæ. §. idem Põponius. ff. de minor. l. item si pretio. §. fin. ff. locati.

3 Ex quibus hæc ampl. receptissima non videret difficultate carere, replicatiq; posset ex iuribus quæ indistinctè læsis in pretio tantũ recursum negabãt: vnde paulatim induceret posse hãc. l. correctoriã censeri, vt secundũ receptas traditiones nõ traheret extra casum suũ. Posset itẽ replicari ex doctrina I. C. in. l. prospexit. ff. qui & à quib. cũ notatis in. l. 1. C. de legi. Sed his nõ obstãtibus recedendũ nõ est à cõmuni sententia ampliante remediũ huius. l. ad alios cõtractus concurrente pari ratione, quæ in iure totũ semper facit: quod mihi suadetur ex eo q̃ antiqua reg. d. §. idẽ Pomponius, cũ similib. nõ magis in vẽditione, q̃ in alijs contractibus locũ habebat. Vnde sicut hæc. l. venditori læso nouè succurrit, satis videtur regulã illam abrogare, vbi tanta læsio contigerit. argu. text. notab. in. l. his solis. C. de reuoc. dona. ad fin. ibi, [satis tacitè cautum putamus.] *

4 In eadem verò recepta sententia cũ iudicio aduertit Molin. lib. de cõmer. nu. 182. cõmunem ampliationẽ ad alios contractus tam amplè stare non posse: necessarioq; restringi debere ad conuentiones cõmutatiuas, in quibus ex vtraq; parte datur vel promittitur vnũ pro alio. & ita Bart. cons.

conſ.90.nu.2. Vnde agnoſcũt ſcrib. non procedere hanc.l.in actu, quo liberalitas exercetur,licet alijs ex cauſis reſcindi poſsit, vt tradit Lauren. Siluã.cõſ.13.nu.4.& Fabia.de empt. q.8.nu.10.Sic etiã rectè ſenſit Rebu. in.2.tom.ad cõſtit.Gallic. in trac. de reciſsione contractuũ,art.vnico glo. 15.num.6. hęc cõmunis opi.neceſſariò reſtringatur ad contractus in quibus congruere poſsit cõſideratio læſionis quæ non applicatur ad depoſitum,nec ad mandatũ,nec ad cõmodatum:in quibus reuocatio facilè dabitur,ſed citra remediũ huius.l.eiuſque requiſita,quia in his ceſſat commutatio reciproca vnius rei pro alia, quod nõ percepit Cremẽ. hic in ſua repet.nu.26. Ex quo etiã cauebis ab alijs hic,& in.d.l.ſi quis cum aliter,& in.c.cũ dilecti: dũ indiſtinctè incautè tradunt remediũ huius.l. competere in omnibus contractibus enumeratis in.§.actionum Inſt.de actio.

5 Anteq̃ deſcẽdamus ad particularia contractuũ nomina, oportet genericè tractare,quid in contractibus ſtricti iuris quales cõmuniter cẽſentur omnes,qui nõ enumerãtur in.d. §.actionũ. An & in ijs locus ſit remedio huius.l.Gl.autẽ hic vacillat,DD. antiqui & nouiores variãt, nec vllus rem ſatis explicat.Iaſ.in dict.l.ſi quis cũ aliter nu.18.& in.l.de quibus.nu. 29.ff.de legi.aſſerit receptũ eſſe,non competere remedium huius. l.in cõtractibus ſtricti iuris.quod confirmari poſſet ex plurimis ſcrib. ſupra citatis,dum ampliant hanc.l. ad contractus bonæ fidei, quaſi non obſcurè ſignificẽt, diuerſum eſſe in contractibus ſtricti iuris : quod videtur decepiſſe Iaſonem vbi ſupra.

Aduerto igitur q̃, Bart. & alij hic, & in.d.l.ſi quis cũ aliter: æquiparant omnes contractus bonæ fidei & ſtricti iuris quoad excipiendũ:quandiu ſcilicet res non traditur vel pretium non ſoluitur, reſoluẽtes cõmuniter, conuentũ poſſe ſemper excipere ex cauſa tantæ læſionis, vt etiam tradit Alex.conſ.89.nu.11.lib.2. Cõtrouerſia autem eſt quoad agendum poſt rem traditam vel pretium ſolutum.

6 In quo cõperies Bar.& reliquos in cõtractibus ſtricti iuris etiã poſt rem traditam vel pretiũ ſolutum,non negare ius agendi cuicumq; læſo vltra dimidiam,ſed variant in cognoſcendo remedio, quo agendũ ſit, vt conſtat ex Bar.Bald.Paul.hic,ex Alex.& Aret.in.d.l. ſi quis cum aliter. & latè Crem. hic.3.Ampli. nu.28. Cagnol. nu.65.Ex quibus colligitur, receptã eſſe ſententiã,vt etiam in contractibus ſtricti iuris lęſo vltra dimidiã ſuccurratur,ſed non actione eiuſdẽ contractus,vt etiã reſoluit Fulgo.hic nu. 4.Alex.in. d. l. ſi quis cũ aliter col. 2. nu.6.in fi.& ibi Claudius col.1. verſ. ex prędictis. Anto.Burgen.in.d.c.cũ cauſa, nu.15. Afflic.in.c.1. nu.86. de feud.dat. in vicẽ.l. commiſ. Gregor. Lup.5.par.tit.5.l.56. verb. [menos.]

Veriùs igitur & receptiùs eſt, remediũ huius.l. in effectu in cõtractibus etiã ſtricti iuris locũ habere,tam ad excipiendũ,q̃ ad repetendũ,licet glo.hic & plures inuoluãt, & Panor. non reſoluerit in.d.c.cũ cauſa, nu.8. in fine nec Corn.conſ.240.nu.2. lib. 4.Probatur autẽ hæc recepta opinio ab identitate rationis. Nã & in contractibus ſtricti iuris militat ęquitas, in qua hæc. l. fundatur: quamuis ad alios effectus ſint differentiæ inter eos contractus. iuxta notata in. d. §. actionũ:facit tex.in.l.in omnibus negocijs.56.ff.de actio.& oblig.ibi, [ſiue bonæ fidei ſint,ſiue non.] Eaq; opinio apud Luſitanos in dubitabilis erit per Ordinationẽ lib.4.titu.30.§. 3.vbi *

3. vbi verbis vniuersalibus & geminatis extéditur hoc remediũ ad omnem conuentionem commutatiuã: facit tex. in l. 1. §. conuentionis. ff. de pact. Sed hæc cõclusio necessariò restringi debet ad cõtractus, in quibus inuicẽ datur & recipitur: prout supra diximus ad contractus bonæ fidei. * Non enim hæc. l. congruit mutuò, quod stricti iuris est, nec in eo quadrat tractatio læsionis vltra vel citra dimidiã, minusq́; electio illa conuento data in hac. l. quicquid in mutuo, his non consideratis, aliqui inuoluãt & cum ijs Cagnol. hic nu. 58.

8 In eodem articulo resoluũt scrib. magis communiter, læso in cõtractibus stricti iuris ad repetendum dari condictionem indebiti, vt tradit Cagnol. hic nu. 65. & 68. Alex. & Clau. vbi supra in. d. l. si quis cũ aliter. Sed videtur non congruere condictio indebiti, cùm hoc casu quicquid soluitur ex valido cõtractu debeatur: nec indebitũ appellari posit, ideoq́; condictio illa non satis applicatur attenta doctrina. l. 1. ff. de condi. indeb. & §. item is cui in sti. de obliga. quæ ex * quasi contract. Nec obstat text. in. l. qui exceptionem. 40. ff. de condict. indeb. quam Bar. & omnes in proposito adducunt: Puto enim eam. l. nõ benè applicari, quia loquitur de exceptione perpetua, & euidenter cõpetente ab initio cõtractus, vt patet ex litera illius. l. At in nostra materia à principio omnia suam formam habent, nec datur euidens vitium, imo requiritur postea exacta probatio læsionis per multa extrinseca.

9 Vnde cõtra omnes hucusq́; scrib. veriùs putarem in contractu stricti iuris læsis vltra dimidiam competere actionem ex eo contractu, si teneatur * cõmunis opinio glo. & DD. quæ habet in contractibus bonæ fidei actionem ex contractu dari in terminis huius. l. Non enim est vrgens ratio differenti[illegible], licet aliqui obijcere possint, in cõtractu bonæ fidei actionẽ dari extra ea quæ conuenta sunt, magis q̃ in contractu stricti iuris: qđ nihil obstat, cùm in effectu secundũ receptas sententias. l. hæc ad contractus stricti iuris amplietur, nec tunc prorsus extra conuenta actio datur, quum ex hac. l. actum censeatur inter contrahentes, vt alter saltim non minus accipiat, q̃ dimidiũ eius, quod dat iuxta deducta in præced. c. facit tex. in. l. si is qui. 13. §. fi. vers. plerũq́; ff. commod. Illud fortasse veriùs erit cõtra glo. & DD. in omnibus contractibus in hac materia magis compe- * tere condictionẽ ex. l. attento, q; hæc l. nouè succurrit, cũ antea nullum remediũ læsis in pretio daretur, vt latè probaui supra in. 1. c. Nec obligatio tũc resultat ex tenore cõuentorum, sed principaliter ex æquitate, cui hæc l. vires tribuit. & ita videtur concurrere omnia, ex quibus condictio ex l. dari debet. iuxta clara verba I. C. in. l. vnica. ff. de condict. ex. l.

10 Retenta ergo recepta ampliatione, q; hæc. l. etiam in cõtractibus stricti iuris procedat, cauendum est ab Ias. & alijs de quibus supra qui cõtrarium receptum putarunt. Infertur etiã ac contractus innominatos, quatenùs non continentur in. §. actionum. Inst. de actio. vt & in illis locus sit remedio huius. l. Qua in re miserè lapsus fuit insignis Pau. Castren. hic, num. 13. dum ad contractus stricti iuris exemplum ponit in permutatione, quæ bonæ fidei est, per text. apertum in. d. §. actionum. Et in hãc rem conducet quod tractauimus in. 2. par. Rub. c. 1. num. 10. vbi ex Fortu. & Dec. alijsque recentioribus contrà antiquiores probauimus permutatio-

tationem dici, non tantùm cum species pro specie, sed etiam cum genus pro genere datur quod etiam notat Emil. Feret. in l. iurisgentium. ff. de pact. num. 41.

11 Ex ijs etiam infertur non esse magni momenti id, quod amplisimè tractant Bar. Roma. Aret. & Ias. in d. l. si quis cùm aliter. An hæc. l. locum habeat in stipulatione interposita super contractu bonæ fidei: & locum habere asserit Bar. ex glo. ibi, subdẽs idem esse quando in fine contractus adijceretur, quòd partes præcedẽtia per stipulationem confirmabant, inuicem interrogando & promittendo: quam formulam in instrumentis consuetam esse tradit Bar. ibi. & in l. 2. in fin. C. de condict. ob causam: debuitque citare tex. apertum in. l. iurisgentium. §. quod fere. ff. de pact. vbi I. C. ait solitum esse in instrumẽtis pactorum ea verba adijcere, [interrogauit Titius, spondit Meuius,] ex quibus inquit resultare probationem stipulationis: Ad rem verò nostram cõmunis opinio est cum Bart. vt tradit Alex. in. d. l. si quis cùm aliter nu. 3. Ias. nu. 12 Cremen. hic nu. 30. Cagnol. nu. 71. Burg. in. d. c. cum causa. nu. 9. Ias. in Rub. ff. de verb. nu. 15. vers. septimo. Ias. in. l. cùm mota. nume. 12. C. de transf.

12 Quæ cõmunis sententia non solũ vera sed indubitabilis mihi videtur, quia ementes & vendentes vel aliũ contractũ bonæ fidei gerentes, inter rogando & respõdendo, formaq; stipulationis vtendo, nõ minus intendunt contractũ principalem gerere, eumq; suo nomine appellare, vt constat ad sensum, probaturq; ex doctrina. I. C. in. l. 5. §. cõuentionales. ff. de verb. oblig. ibi, [ex negocio cõtracto pendent.] probatur etiam ex tex. notab. in. l. 3. ff. de Rescind. vend. vbi habetur, emptionis & vẽditionis naturam nõ mutari accedẽte stipulatione: in idq; induci potest tex. in. l. si stipuler. 35. §. fin. ff. de verb. oblig. dum habet, quod si in vendendo vel locando ad interrogata nõ respondeatur eo modo, qui in stipulatiõe necessarius est, valebit tamen cõtractus. si tandẽ consentiatur in eo quod responsum est. Vult enim. I. C. nõ mutari naturã vẽditionis vel locationis, licet cõtrahatur per modũ stipulationis interrogando & respondendo, quasi semper attendi debeat natura cõtractus principalis quẽ partes per stipulationem agere intendũt. de quo text. vide omnino Duaren. ibi merito sugillantem cuiusdã audaciam in mutanda litera tex. is autẽ (cuius nomen & locũ tacet) est Franc. Zoanet. in lib. restitut. ad leg. Digest. cap. 14.

13 Cùm autem remediũ huius. l. extendatur ad alios cõtractus bonæ fidei, & in effectu ad contractus stricti iuris: operæpretiũ erit speciatim de aliquibus cõuentionibus tractare. Et primò de permutatione in qua omnes scrib. hic, & in. d. l. si quis cum aliter, & in. d. c. cũ causa, & vbiq; in hac materia asserunt omninò locũ habere hanc. l. tum quia in permutatione aptè cõcurrit qualitas cõmutationis tũ quia vicina est emptioni. l. 2. ff. de rer. perm. l. sciendũ vers. penult. ff. de ædil. edic. cum traditis à Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 14. ex nu. 28.

Sed quãuis ea sit receptisima opinio, maiori tamẽ declaratione eget: duplex igitur inspectio in permutatione cadit: prima circa quãtitatem læsionis: secũda circa modum agendi. Circa quantitatem non aduertũt nec explicant. DD. quanta esse debeat vt permutanti læso succurratur: Ego aduerto quòd secũdùm veram cõputationem quã probaui in præ-

præceden. cap. semper inspici debet, an quis accipiat saltim dimidiũ eius quod dat: & ita computatio læsionis erit certa & clara, si læsus probet rem quam accipit, non valere dimidium eius quam dedit: prout si læsus dedit rẽ valentẽ viginti accepitq; aliã non valentẽ decem, nam si decẽ valeret, nõ diceretur læsio vltra dimidiam secundum hanc cõputationem: quicquid in exẽplo permutationis dicat Paul. Castr. hic nu. 12. vers. pone.

14 Dubitatio autem non leuis erit si attendas communem opinionẽ diuersimode cõputantem læsionẽ emptoris & venditoris: asserunt enim scriben. quòd si res valet decem, & venditor accipit minus quàm quinque, dicitur læsus vltra dimidiã si verò emptor tunc dat plus quàm quindecim, dicitur etiam læsus vltra dimidiã, quod ego in emptore improbaui in c. præced. Sed retenta cõmuni opinione summè aduertẽdum esset in permutãte læso: cui faciliùs ob minoremq; læsionem succurretur, si emptori cõparetur: finge eum dedisse rem valentẽ viginti, si eum venditori æquaueris, non dicetur læsus vltra dimidiam, nisi res quam accipit minus decẽ valeat, incipietq; computatio à valore rei quam dedit. Si verò ipsum permutantem læsum æquaueris emptori, incipiet cõputatio à re quã accipit: & si ea valeat decẽ, satis erit q̃ alia res data valeat plus quàm quindecim, vt læsio dicatur vltra dimidiã. Qua in re ego tunc adhærerẽ * veriori cõputationi, quã cum Moli. probaui in præced. c. vt inspiciatur, an læsus receperit saltim dimidium eius quod dedit: quia in permutatione ea cõputatio vera manet etiam secundum cõmunem opinionẽ, æquãdo permutantẽ læsum venditori læso, ita enim in venditore agnoscunt omnes: militat etiam iuris regula de sustinẽdo cõtractu, Panor. in. d. c. cũ causa. num. 3. & in hac materia receptum est vt in dubio nõ censeatur læsio vltra dimidiã, quod ex glo. notat Bald. & ibi Raphael Cuman. in fine princip. l. si fundus sterilis. ff. de reb. cor. Quibus nõ expensis nec ita consideratis hoc videtur probare Moli. in lib. de commerc. quæst. 14. nume. 180. licèt cõtrarium colligi possit ex Paul. Castr. in. l. 1. nume. 10. ff. de rer. permut. dum æquiparat permutantem emptori.

15 Altera inspectio in permutatione est circa modum agendi. DD. enim dum permutationẽ omnino in hac re venditioni æquant, non obscurè significant, permutãtem læsum agere debere iuxta modum de quo in hac. l. vt aduersarius suppleat quod deest iusto pretio rei quam læsus dedit: vel eam restituat, accipiatq; eam quã læsus accepit: & ita Decius cõs. 210. col. 1. & seq.

Sed contrariũ nouè aduersus scriben. tradit Molin. in consuetu. Paris. §. 22. num. 41. audacter asserens omnes deceptos fuisse, nec in permutatione dari posse electionem de qua in hac. l. cõcludens q̃ conuentus probata læsione in permutatione præcisè restituit læso rem quàm ab eo accepit: nec audiet, si velit supplere iustum pretiũ. Quã opinionem legisse etiam memini apud Franc. Balduin. in commenta. ad. ll. rustic. pag. 3. nu. 5. In id autem argumentatur Moli. à læsione in diuisione bonorũ de qua agemus in sequent. c. Argumẽtatur etiam ab intentione contrahentiũ, dicens q̃ in venditione alter vult rẽ, alter pretium: ideoq; inter emẽtem & vendentem rectè admitti debet ea pensatio & supplementum: diuersum inquit esse in permutãtibus, q̃a neuter

neuter (inquit) intendit vẽdere, sed vterq; vult habere pensationem rei suæ in alia similis qualitatis.

* Ego puto veriorem esse receptam opinionẽ: vt etiam in permutatione detur conuento ea electio de qua in hac.l. Militat enim ratio cõmutationis, & similitudo emptionis & vẽditionis: nec repugnat mens contrahẽtium, quia permutans etiam si læsus sit in pretio rei quã accipit, eandem tamen rem principaliter habere prętendebat: atq; ideo conuentus nullã ei iniuriam facit, retinendo rem quã à læso accepit, supplẽdoq; ei iustum pretium: & ita contra Molin. pro cõmuni retorquebitur eius argumentatio, considerando quod vterq; permutans rem alterius prætendebat: eamque vterq; retinet, & sic in re permutata neutri eorum fit iniuria. Quæ tunc fieret quando res non traderetur, vel tradita euinceretur. l. 1. ff. de rer. permut. iniuria autẽ vel inæqualitas tunc in pretio tantum est. Iustè igitur secundùm communem opin. in pretio fiet pensatio & supplementum, secundùm ea quæ exactè deduximus supra in Rub. 2. par. c. 2. nu. 24. facit traditio Iurisconsulti & Imperatoris quòd res omnes pretio æstimantur: & per pecuniã ad æqualitatem reducuntur. l. 2. C. de consti. pecu. l. si ita. ff. de fideiuss. cũ alijs de quibus supra in. 1. par. Rubr. cap. 3. & interminis in permutatione pro communi opinione id probat text. in. c. & si quæstiones, de rer. permut. ibi, [certam pecuniæ summam, vt sic ad æqualitatem permutationes valeant peruenire,] & ibi, [pecuniam posse refundi.]

16 Limitatur tamen hæc receptissima conclusio, ne procedat in permutatione beneficiorum: vt tũc cesset remedium huius. l. etiã si alter ex permutantibus læsus sit vltra dimidiam reddituum sui beneficij, quod securè vt receptũ tradit Pãtal. Cremen. hic, nume. 128. in. 29. fallen. referens Vbald. & pleniùs Cagnol. hic nu. 57. & ita elegãter consuluit Decius cõs. 210. & cum Decio Probus ad Ioan. Mon. in. c. fin. de renun. in. 6. & Rebuf. in. 2. tomo ad. ll. Galli. d. tit. de resciss. contrac. glos. 15. nu. 10. pag. 180. & Grego. Lup. in. l. 56. tit. 5. in. 5. par. ex quibus ea dicetur communis opinio, maximè cùm eã probent Anch. & Imol. in. c. cum causa de empt. & vend. & ita asserit Couarru. lib. 1. resolu. cap. 5. Contrarium autem apertè respõdit Calder. cons. 4. de rer. permut. & eo non relato Anto. Burgen. in. d. c. cum causa, nu. 59. vbi non malè respondet fundamentis communis opinionis. Quæ mihi non videntur cõcludere: argumẽtantur enim DD. quòd beneficium est quid spirituale, in quo nõ cadit æstimatio: sed facilè replicari posset separatam esse causam reddituum & temporalitatis beneficiorum à iure eorum spirituali, ex. d. c. & si quæstiones, de rer. permut. Minùs obstat aliud fundamentum communis opi. quod post perfectam permutationem vterq; possidet ex authoritate superioris confirmantis non à permutãte: nam ea authoritas nõ tollit restitutionem, nec remedium aduersus tantam lęsionẽ, vt infra in. 2. par. Prædicta verò communis opinio cessabit in pensionibus, in quibus non vigent rationes quæ assignantur in beneficijs: & ita de læsione in assignãda pensione tradit Staphil. de gratijs. §. in primis, nume. 88.

17 Consecutiuè ad similitudinẽ emptionis & venditionis tradunt omnes hic, & in dictis locis, remedium huius. l. pariter locum habere in locatio-

catione & conductione, quæ & bonæ fidei est, & emptioni vicina. l. 2. ff. locat. quod notat glo. in l. si ea pactione. C. de vsur. glos. in l. si olei. C. locati: non verò id notauit glos. in l. item si pretio. §. fi. ff. loca. licèt ex eo loco eam citet Ro. in d. l. si quis cum aliter, nu. 18. Et in locatione consuluit idem Roma. (quem referũt & sequuntur Cagnol. & Cremen. hic;) cõs. 423. dicens ibidem nu. 1. tũc æstimandam esse læsionem attenta consueta mercede, an min⁹ dimidia res locet, vel vltra dimidiã conducatur.

18 Ego verò in locatione & conductione, ex consueta pẽsione vel mercede, consentirem resultare idoneã, sed præsumptiuam probationẽ. Verosimile enim est, consuetam mercedem iustam esse, nec homines communiter tantò minoris locare, nec contrà tantò pluris cõducere, vt læsi maneãt vltra dimidiam iustæ mercedis. Sed crediderim posse admitti contrariam probationẽ, qua liqueat cessare tantam læsionem: prout si cõductor fundi se læsum dicat attenta solita mercede: locator autem concludenter probet, conductoris detrimentum nõ excedere dimidiam, facta computatione valoris fructuum deductis impensis. Tunc enim opinio veritati cedere debet, iuxta vulga. reg. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obliga. glo. in Authen. sed iam necesse. C. de donat. ante nup. Et ita si conductor excipiat, arguatque ex cõsueta mercede, replicabit locator ex rei veritate, obtinebitq; ex decisione huius. l. requirẽtis talem læsionem qua cõstet, non accipi dimidiũ eius quod datur.

19 Nec omitto, quod in locatione cõsuluit Dec. cons. 583. ad fin. vers. vltimo, vbi mirabiliter scripsit hanc cõmunem sententiam & remediũ huius. l. in locatione & conductione nõ procedere post finitum cõtractum, cuius tempore durante partes inuicem cõuenta implent. Fragiliter verò Dec. ibi argumẽtatur ex nonnullis brochardis, vt nostri vocãt, dicẽs tunc non esse iam contractum in rerum natura, & non entis nullas esse qualitates: aliud tamen argumentũ sentit quod colorẽ habere posset, si ita inducat, q finita locatione nõ videtur cõgruere verba huius. l. quib⁹ conuento electio datur, qua electione frui non potest conuentus, si post finitam cõductionem agatur, & consequenter videretur cessare dispositio huius. l. cùm eius verba huic speciei non congruant, iuxta glos. celebrem in. l. mancipia, verb. [aduocandum.] C. de seru. fugit. quam extollit Roma. sing. 489. Hippo. sing. 339. ornat. Felin. in. c. nonnulli, num. 34. vers. Amplia. de rescript. & plures quos citat Tiraq. de retrac. ligna. §. 8. glo. 7. nume. 1.

20 Ego verò in praxi contra Dec. cõsului, & obtinui coram grauiss. senatoribus, pro plebeo quodam contra virum nobilẽ & potentem. Cõtigit enim conductorẽ finito tempore cõtractus agere ad repetendum quod dederat vltra iustam pensionẽ, probãdo se læsum vltra dimidiam ipsius iustæ mercedis: & contra Dec. considerabam, etiã finita locatione vigere rationem & æquitatem huius. l. & rationem naturalem vulga. l. nã hoc natura. ff. de condict. indeb. Considerabam magis cõtra Dec. q etiam in venditione, de qua agit hæc. l. certum est re tradita & pretio dato contractum finiri, & tamẽ ob læsionem actio datur. Inducebam magis contra Dec. apertissimam communem sententiam omnium scribent. dum securè ampliant remedium huius. l. ad

l. ad locatioẽ & cõductionem tam ad excipiendum, quàm ad repetendum: & sic tam manente, q̃ finito cõtractu: maximè attenta communi resolutione, quæ habet, actioẽ in his terminis triginta annis durare, & cõsequenter licèt finita locatione non sint termini apti ad electioẽ illam conuenti, non tamen negari debet remediũ huius.l.in eo quod dari potest ex præcedentibus fundamẽtis, & authoritate Alexan.ita sentientis consf.107.ad fin.nu.18.lib.3.ibi, [promissi vel soluti.]

21 Ex præcedentibus infertur vtiliter ad opinionem Bart. in.l. licet.C. locat. qui ad terminos huius.l. & ad læsionem vltra dimidiã, reducit materiã sterilitatis ad remittendã pensionem, de qua re principaliter agit I.C.in. l. ex conducto. §. si vis &.l. si merces.§.vis maior.ff.locat. Imperator in.d.l.licet.Summus Pontifex in c.propter sterilitatem de loca. Nam circa dignoscendã sterilitatẽ, & causam remissionis in locatione nõ satis rem explicant illa iura. Glos. autem variat in.d.l.licet, verb.sterilitatis: & & in.l.si vno.ff.loca.gl. Panor. & alij in.d.c.propter. Azo in summa de locato, nu. 28. Meliùs verò id explicat apud Lusitanos Ordin.lib.4.titu.61. & apud Hispanos.l.22.tit. 8.in.5.parti. vbi doctus vir Grego.Lup. opinionum varietatem refert: quod etiam fecit Corn.cons.128.nume.26.lib.2.

* Ad rem igitur, in ea varietate dixit Iaco. Aren. Cin. & clariùs Bart.in.d. l.licet, vt sterilitas dicatur ad remittendam pensionẽ conductori, quando tam pauci fructus colliguntur, q̃ conductor soluendo pensionem cõuentam, maneret læsus vltra dimidiam: quod etiam variando probat Bald.in.d.l.licet, nume.2.in fin.Butr. & Imol. in.d. cap. propter. Paul.Castren.in.d.l.ex conducto.§. si vis, nu. 5. dicens hanc opinioẽ rationabilem: & Alex.cons.107.nu.18.lib.7.& cons.3.nu.6.lib.1. probat etiam Anto. Gome. de contrac. cap.3. nu. 18. Anto.Capi.decis.88.num.1. Corne. cons.128.nu.26.lib.2. Paris.cons.88. nu.23.lib.1. Gigas de pension. q.66. nu.17. dicitq; hanc opinionem magis communem Aret.cons.52. nu.2. Soci. Nep. cõs.68.nu.9.lib.2. Hiero. Grat.cons.161.nu.5.lib.2. Intelligẽdo q̃ tunc ex parte cõductoris priùs deduci debent semẽ & expensæ, ex Bar.& Paul.num.4.in.d.§.vis maior. Aret.d.cons.52.Soci.Nep. d. cõs.68. nu.9.Grat.d.cons.

22 Ad praxim verò in hoc frequentissimo articulo summè notandum est, à tot DD.receptiorem asseri opinionem antiquorum, & Bar.in.d.l.licet. Plures enim cõtradicunt vt per Sali.& Fulgo.ibi, Panor.in. d.c. propter. Fulgo.in.d.§. vis maior: Franc. Lucan.in tract.de fisco.4. part. nu.9. Firmian.de Gabel.2.part. nume.56. Adeò q̃ aliam sentẽtiam in ea re magis communem dicebat Corn. dict. cons.128.nu.26. lib.2. contrariumq; tenuit idem Bar.in.d.§.vis maior.

Ego verò in hac re aduerto, inefficax esse argumentũ Bar.in. d.l.licet. & aliorum de quibus supra, dum arguũt ex ratione bonæ fidei. Ea enim militat ad implenda cõuentá, maximè quum in conductione non auferatur lucrum conductori, vndè econtrario idẽ dicendũ videretur in damno. Nec in illis terminis rectè applicatur decisio huius. l. loquentis de læsione initiũ habente à tẽpore contractus, vt agnoscunt Bar. & Fulg.in d.§.vis maior: & Imol. in.d.c.ꝑpter. Et contra Bart. nõ leuiter inducit literam.d.§.si vis.l. ex conducto, Areti.d.cons.52. Sed pro opinione Bart. in.d.

in d.l.licet,quæ receptior videtur,recte induci posunt verba text.in.d.§. vis maior.ibi, [læsi plusquàm tolerabile est.] Quæ verba expẽdit Fulgo. ibi & Paul.nu.4.facit item tex. in.d. c.propter, ibi, [magno incõmodo.] Ea enim verba S.P. & I.C. de fructibus grauiter læsis,nõ de omnino cõsumptis loquuntur.

23 In ea autẽ ambiguitate aduertendum est, q̧ Sũmus Põtifex in.d.c.vti tur verbo[pro rata,]respectu quantitatis & pẽsionis.I.C.verò in.l.si vno. §.vbicumq;.ff. loca vtitur eodẽ verbo,[pro rata,]respectu temporis. Aduertẽdum etiam q̧ I.C. in.d.§.si vis, & in.d.§.vis maior.agit de remittenda pensione tota,non pro rata,quod non aduertũt DD. in dictis locis. Similiter I.C.in.d.§. vis maior, loquẽs de fructibus grauiter læsis,agit de læsione & calamitate ex vi extrinseca: At in dict.§.si vis.l. ex cõducto, in.1. parte,loquitur de eadem vi extrinseca,faciliùsq; in ea succurrit cõductori:debetque elegãter intelligi & ampliari per. d.§. vis maior, vt non solũ procedat fructib⁹ prorsus extinctis, sed etiam grauiter læsis, In. 2. parte agit I.C. in vers. si tamen, de sterilitate cõtingente ex vicio rei, & tunc non tam facilè succurrit conductori. Deinde in dict.§. si vis, sequitur * versi, sed si labes, vel tabes, secundùm aliam literam: in quo versi.ponuntur ea verba,[ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur.] Quæ verba expendebat Areti.in dict. cons. quasi significare videantur omnium fructuum destructionem.Sed tunc intelligit Areti.ibi per ea verba limitari præcedentem regulam de læsione contingente ex vicio rei cõductæ, citra vim extrinsecam, vt & tunc releuetur conductor,si omnes fructus extinguan- * tur. At.d.ordin.&.d.l.parti,indistincte conductorem onerant,quum sterilitas ex vitio rei contingit:mirumque est,cùm I. C. tantum discrimen constituat,an sterilitas resultet ex vi extrinseca, an ex vicio rei, id à DD. raro animaduerti, vt colligitur ex ipsis in locis supra citatis,& ab Azo. in summa.C.loca.nume. 28. vers. sicut autem.

24 In eadem re aduertendum est, retenta opinione Bar.in.d.l.licet,dum læsionem ex euentu refert ad terminos huius.l. nõ videri verum exemplum Paul.in.d.l.ex cõducto.§.si vis, nu.5.quatenus loquitur de cõductore,qui soluere debet viginti,& colligit tantũ decem.Nam si verè decem sunt deductis expensis,iam patet nõ esse læsionem vltra dimidiã.Opinio etiam Bart.locũ habet tam vbi pẽsio soluenda est in fructibus,q̃ in pecunia:& vtroq; casu computatio læsionis fieri debet,si fructus deductis expensis non ascendunt ad dimidium eius quod solui debet locatori.

25 Sed magis memorandũ est,quod Paul. Castr. tradit in. d.§. vis maior, nu.5.(nec enim alius ita explicat) vt cõductor ita ex euentu læsus semen & sumptus deducat, si qui autẽ fructus supersunt, domino seu locatori tradat,& à residuo liberetur ob læsionem illam,quã Bar. in.d.loco cõsiderauit:& receptior opinio sterilitatẽ appellauit: quod expresim decidũt d.Ordin.&.d.l.parti.Et sic cõductor qui ex fructibus deductib⁹ expensis non recipit dimidium eius quod soluere debet, semen & expensas deducet, nihil verò ex fructibus vltra expẽsas retinebit. Et ita ex declaratione Paul.Castr.elegãter explicabitur tex.in.d.c.propter,ibi,[pro rata.] Et d.l.licet, ibi, [iuxta bonam fidem.] Quæ resolutio facilitatem & æquitatem

tē habet. Opin. enim Bart. receptior in.d.l.licet, non ita rem explicat.

26 In ea autem vtiliſsima materia Iure deciſum eſt, non excuſari conductorem, ſi renūciet caſibus fortuitis: tunc enim cōuentio legem facit, iuriſq; beneficium tollit, text. apertus in.l.ſi quis fundum.10. vel ſecūdùm florenti.l.ſi quis domū.9.§.Iulianus.

* ff.loca. cuius nō meminit Alber. dubitans, arguenſq; ad partes in.d.l. licet, nu.2.& ſequē. C.loca. nec Salic. ibi ad fin. nec Grat.conſ.161. nu.16. lib.2. Qua in re ſufficit ſecundùm aliquos, renunciare genericè omni legum auxilio, vt tradit Anton. Capi. deciſ.86. nu.10. Item aduertendum eſt ex.d.tex. ſatis expreſſo, ſat eſſe renunciare genericè caſibus fortuitis, nullum in ſpecie exprimendo, vt in materia volūt communiter DD. maximè Alex.in.l. ſed & ſi quis.§.quæſitum.nu.12.& ibi Iaſ.nu.14. ff.ſi quis caution. Imol.in.c.1. nu.23. de commod. Corne. conſ.128. nu.13. lib.2. Iaſ.conſ.107.col.3.lib.1. vbi hanc dicunt communem ſententiam in cōtractibus. Quod memoro, vt caueas à glo. male contradicente in dict. l.ſi quis fundum. Et à Coſtalio errāte in d.§.quæſitum. Et à Bellon. non bene ſentiente, conſ.21.nu.12.

27 Nec obſtat tex.in.d.§. quæſitum, ex quo contradicebāt glo. & Coſtalius vbi ſup.& alij alibi: verba autem tex. ita habent, [Quæſitū eſt; an poſſit conueniri, ne vlla exceptio in promiſsione deſerta iudicio ſiſtēdi cauſa facta, obijciatur: & ita ait Attilicinus. conuentionem iſtam non valere: Sed ego puto conuentionē iſtam ita valere, ſi ſpecialiter cauſæ exceptionum expreſſæ ſint, quibus à promiſſore ſponte renunciatum eſt.] Videtur igitur Vlpianus requirere, vt caſus fortuiti ſpecialiter exprimantur, ſed non obſtat is tex. quia cōmuniter reſtringitur ad ꝓmiſsiones iudiciales, prout illa de ſiſtēdo, de qua ibi agitur: diuerſum autem eſt in cōtractibus & promiſsionibus extraiudicialibus, vt per Bar. ibi, col.2.nu.3. Pau.nu.4.&.6. Alex.nu.12. Iaſ.num. 14. Imol. Corn.& Iaſ. vbi ſupra. Nec deeſt ratio differentiæ ex mente ſcriben. licèt non ita explicent, quia in promiſsione ſiſtendi, alijſq; iudicialibus, principaliter attenditur culpa vel innocentia partium. At in cōtractibus totum pendet à conuentis, vt probat tex. ad vtrumq; optimus in.l. in cōuentionalibus.52. ff. de verbo. obliga.

28 Cogitabam aliquando nouo ſenſu accipi poſſe verba Vlpiani in. d.§. vt ſignificet nō ſufficere eo caſu verba generalia, nec ea referēda fore ad caſus fortuitos: non verò ꝙ I.C. ibi ceſeat, generalia verba dici, quādo in illis fit mētio de caſibus fortuitis: * quia tunc licèt caſus generaliter exprimantur, id ſufficere debet, vt caſus contingens non excuſet: argu.l. 1. ibi, [ſpecialiter.] C. de poſ.& in.l. quę fortuitis, in fine. C.de pign. acti. facit iuris regula quæ habet, expreſſo genere, expreſſas cenſeri eius ſpecies.l.ſi chorus.79.vel.77.ff.de leg.3. ibi, [perinde eſt quaſi ſinguli.] Et.l.ſi duo.52. in fi.ff.de admin. tutor. & vtrobiq; Bar. Generalis igitur promiſſio intelligi poteſt in.d.§. quæ ita cōciperetur, faciam vel ſiſtam ſine vlla exceptione vel excuſatione: vel quę fieret per ſimilia verba in quibus nō haberetur mentio de caſibus fortuitis: quia tunc nō videretur cogitatū de impedimento ex caſu fortuito, qui etiam nō ſperatur, iuxta vulg.§. ſacram, l.inter ſtipulantē.ff.de verb. oblig. Et ſic cùm ſit mentio vel renūciatio caſuum fortuitorum etiam in gene-

genere, non potest omissa censeri eorum renunciatio vel cogitatio: nec est, cur sine effectu maneat tam clara promissio: secundum quam interpretationem cessant quàplures difficultates scriben. circa illum. §.

29 In eadem tractatione non omitto celebrem & vtilem articulum de casu insolito. Solent namq; plures scriben. tradere, q suscipiẽs casus fortuitos, vel eis renuncians, non intelligitur sentire de insolitis, vt notat Bart. in d. §. quæsitum, nu. 3. in fine, & ibi Fulg. nu. 11. idẽ Bar. in l. Seio. §. medico, in fine. ff. de annu. lega. & cũ Bar. est Ias. in d. §. quæsitũ, nu. 33. & plures quos ibi refert & Alex. cons. 28. nu. 10. lib. 1. Soci. cons. 123. nu. 11. ad finẽ, lib. 4. Corn. cõs. 23. lib. 2. Rip. de peste, in 2. part. nu. 75. vers. mihi placet. Imol. in l. pretia rerũ ad fin. ff. ad l. fal. Feli. in c. sedes. col. 2. nu. 3. de rescrip. sentit etiã Afflic. decis. 150. nu. 22. Qui omnes ad id citãt tex. in l. fistulas. §. frumẽta. ff. de contrah. emp.

Sed in eo articulo mirè variãt dd. & primò ipse Bar. summãdo text. in d. §. frumẽta: contrariũq; tenẽt plurimi, maximè Bal. in d. §. quęsitũ: & ibi Ang. & alij quos sequitur Alex. nu. 14. & Imol. sibi cõtrarius in. c. 1. col. 10. de cõmod. & Dec. cons. 7. col. 4. vers. quartò. Ias. sibi contrarius cons. 107. lib. 1. vbi hanc dicit magis communem opinionẽ contra Bar. Et ita sentit Cuma. in d. l. seio. §. medico. Qui omnes constanter affirmant, in renũciatione casuũ fortuitorũ comprehendi insolitos, nec excusari renunciãtem ex raritate talis casus. Et quod magis mirum est, in hanc sententiam hi omnes citant eundẽ tex. in. d. §. frumenta. vt non immeritò hanc DD. varietatem nimis miretur firmian. de gabel. 2. par. nu. 57.

30 Ego veriorem puto opinionẽ contra Bar. aduertoq; eã tenere eos, qui rem magis ex professo tractãt, quod præponderat in dignoscenda cõmuni opinione, vt per Alci. lib. 4. parerg. c. 17. Pro hac parte vrget, q appellatio casus fortuiti propriè cõgruit casui rarissimè contingenti, vt tradit Corne. cons. 128. ad fi. lib. 2. idq; omnes agnoscũt. Cùm igitur secũdùm iuris Regulas verba propriè intelligi debeant, consequens erit cõuentionem casus fortuiti intelligere de magis insolito. Iuuatur etiã hæc opinio, q absque pacto non excusatur conductor ex casu solito, sed ex insolito, eueniẽteq; cõtra morẽ regionis, vt notat gl. mag. ad fi. in d. §. vis maior. Alber. in dict. l. licet. C. loca. Probat tex. in d. l. ex cõducto. § si vis. ff. loca. ibi, [solis feruore nõ assueto.] & ibi [si verò nihil extra consuetudinem acciderit.] Atq; ideo suscipiens casum fortuitum intelligendus est sentire de insolito, quia ad consuetum non erat necessaria conuẽtio: & idẽ sentit Salic. in d. l. licet. ad fi.

31 Nec dubito tex. in d. §. frumenta male à Bar. & sequacibus adduci: magis verò contrariũ probare. verba autem text. ita habent, [frumenta quæ in herbis erãt, cũ vendidisses, dixisti te si quid vi aut tẽpestate factũ esset, præstaturũ: ea frumenta niues corruperunt, si immoderatæ fuerũt, & cõtra consuetudinem tẽpestatis, agi tecum ex empto poterit.] Vẽditor ibi susceperat vim & tẽpestatem, niues frumenta corruperunt, I. C. Respondet, si niues immoderatæ fuerunt, & contra cõsuetudinẽ, venditorem teneri. Ac proinde apertè significat casum fortuitum magis dici, qui insolitus est, & de tali intelligi conuentionem vel susceptionem casus fortuit. vt meliùs ad illũ text. aduertunt Bal. Cuma. & Imol. vbi supr. & ita ex illo

text. cauebis à multis qui casus solitos incautè fortuitos appellant: potiùs enim ex illo text. casus insolitus dicetur fortuitus. & ita ex d.§. elegãter colligit Bal. in c. quoniã frequenter col. 3. num. 9. & sequen. vt lit non contes. quem male citat Ias. in. d. §. quæsitum nu. 33. & ita sentire videntur glo. Alber. & Salic. dum sumant illum. §. q̃ obligans se ad insolita nõ tenetur de solitis. quasi dicat, casum solitum non censeri fortuitum: nec ad eum haberi respectum in renuntiatione casuum fortuitorum. vt etiã notat Bal. in c. cùm olim nu. 5. de cõsuet. Ex quibus cessat dubitatio Anton. Rub. in l. vinum nu. 80. ff. si cert. pet. vbi contra fidem omnium cõdicum legebat negatiuè. d. §. [agi non poterit,] quę litera negatiua stare nequit attenta q. & decisione I. C.

32 Quoad prædicta verò dubitatur qualiter dicatur casus insolitus, de quo per scriben. vbi sup. videturq; tenendum quod consuluit Socin. & sequitur Ripa de peste. 2. par. nu. 78. vt in proposito dicatur insolitũ quod ante quadraginta annos nõ cõtigit. id enim tẽpus longissimũ iure appellatur, & per tantũ spaciũ rumor vel memoria rei euanescit. vt probat tex. in Authen. hæc constitu. innou. coll. 8. facit tex. in l. 1. post princ. vers. si tamẽ aliqua. ff. de flumin. Hic particulariter apud Conimbricam non censebitur casus insolitus ex inundatione fluminis Mũdæ: solet enim nõ rarò agros innũdare cũ magno incolarum detrimẽto. Ex quibus periclitatur quod cõsuluere graues DD. circa cõducentẽ vectigalia ob spem q̃ Rex vel Papa resideret in eo loco, q̃ excusandus sit succedente diminutiõe ex recessu principis: ita Anchar. cons. 402. Aimo. cons. 95. nu. 2. Felin. (si is est) cons. 43. nu. 8. qui idem sentiunt etiam si cõductor casum & periculum susceperit. contra quam opinionem fortissimè vrget quod Bald. & plures supra relati dicunt de casu insolito: ne scilicet excuset suscipientem casum fortuitũ. Magis etiam videretur is casus non censendus insolitus: nec de eo iudicandum tanq̃ de casu inopinato & non sperãdo. experiẽtia enim docet principes magnosque dominos amplam ditionem habentes non rarò locorum habitationem & visitationẽ alternare. nec est vero simile q̃ princeps in eodem loco semper resideat. facit illud Sallustij in Iugurthi, [plerunq; regiæ volũtates vt vehementes sic mobiles, sæpe ipsæ sibi aduersæ sunt.] & illud Iob. de homine, [nunquam in eodẽ statu permanet.]

33 Retenta antẽ opinione Bar. vt renunciatio casum non cõprehendat nimis insolitum, quæstionis est, quid si in contractu exprimatur, vt cõductor non excusetur etiam ex casu incogitato, & Corne. in d. cons. 23. lib. 2, adhuc retinebat opi. Bar. refert sed non resoluit Ripa d. loco nu. 82. & sequen. idem videtur respõdisse Alex. cons. 28. nu. 9. lib. 3. ibi: [de omnibus alijs casibus qui imaginari possunt.] iuncta resolutione quam ibidem tradit nu. seq. Ego contrarium iudicatũ in senatu regio accepi: idq; verius puto. tum ex opinione quam plures veriorem & magis cõmunem dicũt cõtra Bar. sup. nume. 30. tum quia ea verba satis indicãt deliberationem maximam & præmeditationẽ quæ etiam in genere sufficit. iuxta tex. in l. qui iure. ff. de mili. testa. cum ijs quę adducit Matth. Afflic. decis. 44. num. 11. nec debet clausula illa tam enixè expressa sine effectu manere. *

34 Ad supradicta dubitari solet, cur ex sterilitate releuetur cõductor, cũ eidem

eidem non auferatur lucrũ: nec augeatur pensio ex fœlici euentu Cin. in.l.legẽ.C.loca.Bald.in.d.l.licet.C. eodem Fulgo.in.d.§.vis maior, Soci. nep.conf.68.nu.10.lib.2. Ideo glo.in d.§.vis maior, resoluit q̃ si lucrum cõductoris maximũ sit, puta fructibus in duplum crescentibus, idq; casu cõtingat non principaliter ex diligentia & opera conductoris, tunc augebitur pensio vel merces, quod in effectu probat Bar.ibi, quãdo lucrum est ex augmento fructuum: non ex valore aucto: & ita post Innocen.Ioan. Andr.Anch.tenet Imol.in. d.c. propter, nu.14. idq; vt receptum securè probat Anton. Gome.in lib.de contrac.c.3.nu.19.verf. itẽ quæro, & Costalius in annota.d.§.vis maior, & Firmian.de Gabel.2.part.nu.39.& ita.l. 23.tit.8.in.5.par.& ibi Gregor. Lup. Sed ea opinio non seruatur: contrariumq; veriùs probant Sali.Fulgo.& pleniùs Paul.Castr.in.d.§. vis maior. & Soci.nep.d.con.68.nu.10.lib.2.& Areti.in.l. si quis cùm aliter, nu.8. ff. de verb.obli. dicens q̃ non posset aliter indicare. Fortisimè verò probatur hæc opinio ex d.§. vis maior, ibi, [cui immodicum lucrum non auferatur.] Immodicũ enim significat maximum & nimis excedens, nec aliter citra inuerecũdam violentiam accipi potest. Passim enim ita legitur apud bonos authores, vt illud, [immodicas opes,] & apud Liuium, [lingua immodicus,] Sed meliùs apud. I.C. [immodico pretio,] pro maximè nimio, in.l.non dubium. 14. ff. de lega.3.

35 Nec huic sententiæ obstabit tex. (quem glo.& aliqui pro prima opin. adducũt) in.l.2.C.de alluuio. vbi habetur q̃ si ex inundatione Nili ditiores fiãt possessores, pro terris quas posident, tributa agnoscant & ecõtra. Aliqui ibi putant speciale in prædijs publicis seu fauore fisci, & ita gl. in.l.1.C.de iur.emph.glo.in.l.legem C.loca.cũ qua transeũt scriben. Ego verò intelligo. d.l.2. de augmento ipsius rei, non fructuum: vt satis colligitur ex litera. Hic autem de fructibus agimus, non de re aucta, & in ijs terminis non est differẽtia inter prædium fisci vel priuati: quo retẽto patet etiam.d.l.2. non loqui de prædio locato, sed de tributario: quando scilicet ad quãtitatem terræ tributum soluẽdum est: quod suadetur ex verbis.d.l.2.ibi, [p̃ terris quas posidẽt.] Et ita sentit Alber.in.d.l.1.C. de iur. emph.& cũ eo Ias.ibi nu.78. arguentes q̃ tũc onus seu tributum rei, non personæ adhæret.l.Imperatores. ff. de publica.& vectig.l.3.C.sine censu vel reliq.

In ea tamen scriben.varietate proximè relata circa gl.d.§.vis maior, an ex maxima vbertate augeatur merces vel pensio: notab. distinctionem scribit Paul.Castr. in.l. cotem.§. qui maximos, col.1.num.2. ff. de public. & vectig.& Socin.nepos.d. conf.68. ad finem lib.2.

36 Tandem memorabile est quod apertè vult glos.(ad quam aduerti nõ solet) in.l. in venditione.§.1. verbo, [etiã si minoris.] ff.de bon.auth.iud. poss. vt creditor authoritate iudicis succedens, vel missus in possesioné bonorum debitoris, nõ posit rescindere locationem à debitore antea factam: licèt probare posit lęsum fuisse debitorẽ vltra dimidiũ iustæ mercedis: quod confirmatur ex text. ibi, dum creditorem tàtùm admittit ad rescindendã venditionẽ vel locationem, quando in eius fraudem debitor vẽdidit vel locauit: sicut in patrono & liberto inq̃t tex.in.l.1.§. si quis in fraudem.ff.si quid in frau.patr.

37 Ex dictis autem in locatione aptè infertur ad emphiteusim, an in ea locus sit remedio huius.l. in quo variauit Specul. vt refert Paul.& referunt alij: dubitauit Imol.in.c.cùm dilecti, num.18. de emp.& vendi. inclinans cum Spe. in partem negatiuã: & ita securè Ias.in.l.de quibus,nu.28.ff.de legi. idem Ias.in.l.1.nu.75.C. de iur. emph. in ea re dubitasse videtur Fabian. de emp.& vend.8.q.nu.14. varias autem opiniones plenius refert Cagnol. hic ex.nu. 202. latiùs etiam distinguens, vt per eum quem vide.

Ego absq; dubio ex scriben. assero cõmunem esse opin. q; hæc.l. procedat etiam in contractu emphiteutico. Ita enim Bal. hic nu. 6. in fin. Sali. num.8. Paul. Cast. nu.14. idem Paul. in Authen. qui rem, in fine. C. de sacrosc. eccles. Panor. in.d.c. cum causa, num.8. de empt.& vendi. dicens ita tenere DD. ita Roman. in.d.l. si quis cùm aliter, nu.19. Pantal. hic, nu. 36. Cepol. de simul. contr. 1. casu 1 Ferrariens. seu Papien. in sua praxi, in forma libel. ad facti præsta. ad finem Rebuff. in.d.2.tomo tit. de rescis. contr. arti.vni.glo.15.nu.112.

Nec dubito erroneum esse præcipuum fundamentum Specul. & Ias. dum arguũt ex eo q; contractus emphiteuticus sit stricti iuris: quia licèt ita esset, verius & receptius est, remedium huius.l. in effectu locum habere etiam in contractibus stricti iuris, vt supra probaui. Aduerto etiam q; DD. communiter in hac re loquuntur tã ex parte domini, quàm ex parte emphiteutæ. Ias. autem contradicens tãtum loquitur de domino, negans ei remedium huius.l. & ita Benedic. in.c. Rainutius verbo, & vxorem, nu. 985. communis autem opinio faciliùs obtinebit apud Lusitanos ex generalibus geminatisq; verbis.d. Ordin. lib.4. tit. 30. contrarium verò apud Hispanos obtinebit ex.l. Tauri.68, in fine. vbi Anto. Gome.& Castil. nõ bene citãt scrib. in hoc art.

Intelligunt autẽ omnes hanc conclusionem, vt æstimatio læsionis fiat respectu iuris emphiteutici vel pensionis soluendæ, non respectu directi dominij: nec de eo dubitandum erat, cùm dominium (quod directũ vocant) non transeat in emphiteutam. Adderem ego, vt æstimatio tũc fiat habito respectu ad solitam pensionem. sed in praxi non vidi, nec audiui, remedium huius.l. in emphiteusi tractari, difficiliusq; tunc admittẽdum putarem dominum allegãtem se læsum, ita saluando opin. Ias. est enim (si cum iudicio aduertatur) magna ratio differentiæ inter dominũ & emphiteutam. Quæ omnia ad resolutionem huius articuli tutiora & magis perspicua videntur, quàm ea quæ innotuit Burgen.d. cap. cũ causa, nume.10.& nume.13. & Cagnol. hic nume.205.

PRI-

PRIMA PARS

L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT IIII.

SVMMARIA.

1 TRactatur utilis.q.ad materiam huius l.in locatione ab emptore facta uenditori.

2 Agitur breuiter, an remedium huius l.competat in conceßione feudi.

3 Tractatur.q.à DD.malè explicata, an hæc.l.procedat in donatione remuneratoria, tam inter patrem & filium, quam inter extraneos, & nu.4.

5 Vtiliter tractatur, an hæc.l.locum habeat in actu liberatorio, & traduntur multa scitu digna, usq; ad nume.7.

8 Agitur de læsione creditoris uel debitoris in æstimatione rei in solutum datæ, & nu.9.

10 Agitur de adiudicatione iudicialiter creditori facta, an tunc locum habeat remedium huius.l.& nume.11.

12 Tractatur plenißimè, & elegantißimè celebris.q. an in transactione locus sit remedio huius.l.& primò referuntur DD. in utramq; partem, usque ad nume.15.

16 Explicatur, & comprobatur in ea.q.opin. Bart.à pluribus recepta.

17 Agitur notabiliter in eadem. q. de intellectu text. & glos.in.l. Lucius.§.fin. ff. ad Trebel. usque ad nume.19.

20 Agitur in eadem.q.de intellectu.l.sub prætextu. C.de transac.& l.in summa.ff.de condic.indeb.& nume.21.

22 In eadem. q. eleganter agitur de intellectu in.l.si superstite.C.de dolo, usque ad nu.25.

26 Vtiliter traduntur aliqui casus in quibus tutius procedet opinio affirmatiua, & contrario opin.negatiua in dict. q. transactionis, usque ad nu. 25.

33 Traditur, & improbatur communis opin. quæ remedium huius. l. incautè trahit ad casum amplioris dotis uiro datæ, usque ad nu.35.

36 Probatur eleganter, magis in tali læsione succurri debere uiro minorem dotem accipienti.

CAPVT QVARTVM.

1 AD tractata in præcedēti. c. vtilis quæstio omittenda nō fuit: Quid si emptor statim locauit vel in emphiteusim dedit venditori rem ipsam, postea venditor agit remedio huius. l. & obtinet ex probatione læsionis vltra dimidiā: emptor autem supplet quod iusto pretio deerat, sed vult rescindere locationem vel emphiteusim: vēditor replicat dicēs cōuentiones esse diuersas, & rem adhuc manere apud emptorem. Ego pro emptore cōsului: verosimile enim est quod emptor nō concederet rē in emphiteusim venditori, nisi quia viliori pretio emerat, idq; in partem pretij censetur, vt probat tex. in. l. si sterilis. §. si tibi. ff. de acti. emp. & tex. in. l. qui fundum. 75. & l. fundi partem. ff. de contrah. empt. Facit etiā iuris ratio (quæ multis confirmari posset ex traditis à DD. circa actum in continenti sequutū) quod tunc venditio censetur ordinata ad emphiteusim mox cōuentam: vt notat Anchar. consil. 262. & ideo rescisso principali contractu, rescindendus videtur qui ex illo manauit: maximè cùm emptor non aliter ita contraheret, argu. tex. in. l. si quis aliam. 46. ff. de solut. ibi,] nam nō accepisset rē nisi pro solido.] & l. cùm eiusdem. 34. ff. de ædili. ibi, [non nisi omnes empturum vel venditurum fuisse.] Suadetur hęc opin. quia cùm alter ex contrahētibus in parte recedat à contractu, alter potest in totū recedere, quando aliter non contraheret. l. tutor. 49. §. 1. ff. de minor. vbi glo. multa iura adducit: & hoc colligi vel confirmari potest ex resolutis à Molin. in consuetu. Paris. §. 22. q. 9. nu. 44. Sic in multis habetur in iure ratio eius respectus quod partes nō contrahent de vna re sine alia, vt licèt ex pluralitate rerum viderentur resultare plures contractus, ex intētione tamen contrahentiū pro vno iudicentur. d. l. cùm eiusdem, & ita procedit tex. in. l. si duos. 44. ff. de contr. empt. sic limitata reg. l. scire debemus. ff. de verb. oblig. conducunt latè tradita à Tiraq. de retrac. ligna. §. 23. glo. 1. ex nu. 2. cum multis sequen. Ex quibus & alijs comprobatur vtilis sententia circa quęstionē illam, quādo quis vēdit rem ecclesiæ vel minori cum pacto (quod vocāt) de retro vēdendo: plures enim durissimè tradiderunt, eo casu pactū pro non adiecto haberi, alienationemq; purā manere: quorum iniqua opinio magnum argumentum habere posset ex responso Vlpiani in. l. 1. §. fi. ff. de reb. cor. Sed contrarium verius est & Reipu. vtilius: ne sine culpa fraudentur venditores qui rem suā absq; illo pacto nō non alienarent. Nec contra eorum expressam mentem scindi debet cōuentio quæ vnica cēsetur, vt plenissimè deduxi in. l. 1. in. 3. parte ex nu. 52. char. 107. cum sequen. & magis char. 111. C. de bon. mater.

2 Consequenter tractāt scriben. an hæc. l. locum habeat in feudis, maximè ex parte domini seu cōcedentis, in quo regulariter vbi ex feudo non est soluēda pecunia, magis communiter resoluunt DD. limitando, vt remedium huius. l. non cōpetat: secundùm Specul. quem sequitur Bal. hic num. 6. vers. sed an: colligitur ex alijs relatis à Crem. hîc, num. 34. Cagnol. num. 207. Intelligendo tamen & distin-

stinguendo vt per eos, post Fabia. d. tracta. de empt. & vendi. q. 8. nu. 14. & vltra eos per Alex. cons. 79. nu. 6. lib. 1. & Afflic. in cap. 1. nume. 85. de feud. dat. in vic. leg. commiss. Ex quorum dictis facilè colliges ampliationes & limitationes, secundùm diuersitatem concessionis feudi, vt ita salues Paul. Cast. hîc nu. 14. dum æquauit emphiteusim & feudum: & Burgen. in c. cum causa, nu. 10. & nu. 13. ad fin. Indè posset inferri ad intellectum tex. in c. ad nostram, de reb. eccles. non alien. vbi in feudo habetur, fuisse enormiter læsam ecclesiam cõcedentem: quẽ tex. dicit singul. Roma. in d. l. si quis cùm aliter, num. 17. Posset etiam inferri ad q. an feudatarius vel emphiteuta possit feudũ vel emphiteusim renunciare inuito domino, ob quod de prędictis circa emphiteusim & feudũ dubitauit Crem. hîc. num. 34. Sed in emphiteusi receptum est, ne possit inuito domino renunciari: regulariter etiã idem resoluitur in feudo antiquo sub onere certi seruitij, ex traditis à Ias. in. l. 2. nu. 24. C. de iur. emphi. & alijs quos refero in. l. 1. in. 2. part. fol. 74. col. 3. vers. limitatur. 8. C. de bon. mater. & Matth. Affli. post alios in. c. 1. nu. 42. & nu. 48. de vasal qui cont. consti. in 3. lib. feud. & Feli. in. c. quæ in ecclesiarũ, col. antepen. de cõstit. Curt. de feud. 4. par. q. 31. pag. mihi. 447.

3 Tractant etiam scriben. an remedium huius. l. procedat in donatione remuneratoria facta à patre filiofam. & Bal. in authen. ex testamẽto, col. 2. num. 1. in fin. C. de collat. citat hanc. l. ad eam. q. vt tunc donatio valeat, censeaturq; ob causam etiam in eo quod donatum excedit valorem meritorũ, nisi excessus sit vltra dimidiam, vt sic ob talem læsionem, non ob minorem tunc competat remediũ huius. l. idq; sequũtur nonnulli: dubitat Cremen. hîc, nu. 120. Sed cõtra Bal. est communis opin. vt in ea specie non procedat hęc. l. nec requiratur tãtus excessus: imò q̃ donatio ipsa non teneat, nisi quatenus merita filij valeant, vt tradit Cagnol. hic, nu. 196. Alex. in. l. si donatione, col. 2. nu. 4. C. de collat. Chassan. in consuetu. Burg. Rub. 7. §. 5. num. 49. fol. 246. Ias. & Dec. num. 17. in. l. petens. C. de pact. per Tiraq. in. l. si vnquàm, verb. donatione, nu. 71. & sequen. Ex quo cauebis à Fabian. d. tract. q. 8. nume. 9. qui Bald. opin. indistinctè vt receptam sequebatur: Sic in personis nõ prohibitis inuicem donare, illud ex mente omnium scriben. receptissimum est, vt quod excedit valorem meritorum, censeatur iure donationis: & sic attendetur decisio. l. sancimus. C. de dona. & l. fin. C. de reuoc. don. quod ita explicare debuit Tiraquel. vbi sup. nu. 72.

4 Ex quo si cum iudicio attẽdas, decisio huius. l. non bene à DD. applicatur ad. q. donationis remuneratoriæ, siue inter patrem & filium, siue inter alios: nam secundùm traditionem omnium scriben. constat intra valorem meritorum non censeri donationem, sed satisfactionem iustã. In eo autẽ quod plus est in donatione quam in valore meritorum, censetur mera donatio: at hæc. l. nõ potest ad donationem trahi secũdùm communem resolutionem, vt tradit Syluan. cõs. 13. nu. 4. Hæc autẽ dicimus attẽtis receptis traditionibus scrib. circa donationem remuneratoriam. Nos enim verius putamus, omnia ferè à DD. tradita in eo articulo inepta esse & iuri contraria, nec ex meritis regulariter consistere posse donationem à patre factam filiofam. Nec vnquam explicari satis posset valor meri-

ritorum, de quibus ipsi scriben. agũt vt nouè & plenè deduxi in commẽtar. l. 1. in. 3. part. fol. 116. cum multis sequen. C. de bon. mater.

Sic etiam ex eadem consideratione quoad decisionem huius. l. cessat quod alibi DD. distinguũt in donatione excedente valorem meritorũ, an donans sit diues nec ne, & an solitus donare: quod ad alia tradit Cor. in. d. si donatione. C. de dona. & alij, vt per Tiraquel. in. d. verb. donatione. l. si vnquam, num. 43. & Ias. cons. 73. lib. 3.

5 In actu autem liberatorio variant scriben. & plures volunt non procedere remediũ huius. l. ex Bal. hic, col. 1. ad fi. & Paul. quos cum alijs refert & sequitur Cremen. hîc, nu. 132. in 32. limit. post Fabian. d. tractat. q. 8. nume. 10. qui hoc vt receptum tradit: & Corn. cons. 166. nume. 4. lib. 1. Mantua. d. cap. 6. lib. 1. loco. Sed Cagnol. hîc, nu. 165. verè refert Aretin. contradicentem in. d. l. si quis cũ aliter, col. 7. ante nu. 8. qui contra adducit Bar. cons. 90. vbi nume. 2. sentit, ꝙ etiam in liberatione sit locus remedio huius. l. quando creditor non habuit animũ remittendi tãtam quantitatẽ: & ante Aret. hoc magis probauit ibi Rom. nu. 24. vers. quod verbũ: & hanc partẽ non obscurè sequitur Cagnol. hîc, citans etiam Claudium in. d. l. qui nõ satis in hoc se explicat.

* Ego verò in hoc articulo considero duplicẽ esse inspectionem, vnam ex parte creditoris, alteram ex parte debitoris. DD. autem vbi supr. loqui videntur ex parte creditoris: primi enim dicũt fauore liberationis induci, ne. l. hæc locum habeat: alij in eisdem terminis contradicunt, nisi error contingat vltra dimidiam quantitatis quę remittebatur. Ex parte autem debitoris plus soluẽtis, magis videntur DD. absq; discordia sentire, locum esse remedio huius. l. Non enim in odium liberandi argui debet ex fauore liberationis, quod apertiùs colligitur ex cõmuni resolutione infr. circa adiudicationem.

6 Tunc autem reiecta scriben. varietate, veriùs uidetur ex parte creditoris minus accipientis, quàm ex parte debitoris plus soluentis, non bene applicari remedium huius. l. regulariter verò considerari debere, an error interuenerit cui de iure succurri debeat: nã citra remedium huius. l. succurrendũ est creditori, per errorẽ minus accipiẽti quàm sibi debetur, secundùm reg. l. 1. C. de erro. cal. l. 2. & ibi Bar. ff. de confes. l. 1. & l. 7. ff. de iur. & fact. ignor. cum notatis in. l. error. C. eod. Quod magis viget in debitore plus soluente, per eadem iura, & l. vnic. C. de plus petit. & l. 1. & l. si nõ sortẽ. §. si centũ. ff. de condic. indeb. l. cuius per errorem. ff. de regu. iur. & sic secũdum iuris regulas quælibet læsio tunc ob errorem emẽdanda est: nec spectari debet an excedat dimidiam partem eius quod soluendum erat: & cõsequẽter patet quod dixi contra scriben. ad hunc articulum non rectè applicari remedium huius. l.

7 In eodem articulo considero aliquando magis succurrendũ fore creditori, qui minus accepit fortasse ob id ꝙ debitor aufugerat, vel erat in loco in quo nõ poterat ab eo exigi debitum: vel alia causa similis cõcurrebat, quæ creditorem quodãmodo artaret: quod colligi potest ex DD. alibi tradẽtibus dari replicationẽ creditori faciẽti pactũ de nõ petenda certa parte debiti, vel de nõ petendo ad tẽpus ex simili causa vel malitia debitoris: Alex. & Ias. per text. ibi in. l. fin. ff. de condic. ob turp. caus. & ferè in termi- *

terminis in creditore paciscēte cum debitore fallito (vt vocāt) tradit Io.a. Lup. in repe. rub. de dona. int. vir. & vxo. §. 21. nu. 15. Boer. decis. 215. nu. 8. facit quod not. Bald. per tex. ibi, in l. penul. C. de cond. ob turp. caus. Capitius notabiliter decis. 95.

8 In eodem articulo aduertendum est, q; fortasse læsio creditoris vel debitoris potest contingere in æstimatione rei datæ in solutum, quæ plus aut minus valeat, & tūc decisio. q. incidit planè in articulū à DD. tractatum, an hæc. l. locū habeat in datione in solutū: & tunc secundum receptiores traditiones bene applicaretur remediū huius. l. quia datio in solutū habet vim venditionis. l. si prædium. C. de euictio. & ibi DD. & notabiliter Dec. cōs. 18. & cōs. 160. col. 1. & cons. 167. col. fi. & cons. 586. nu. 7. & latè Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glos. 14. & Molin. in cōsuetu. Paris. §. 13. glos. 5. fol. 174. ex quo deducitur non esse tūc succurrendū creditori vel debitori læso, nisi cùm læsio sit vltra dimidiam, iuxta terminos & decisionem huius. l. contra Bal. & alios * pro Roma. & Areti. de quib. supr. & ita interminis not. Pau. per tex. ibi in fin. in. l. si quis aliam. 46. ff. de solutio. col. 2. vers. adde tertium. Quod mihi vltra omnes probatur ex. I. C. specialiter succurrente in læsione æstimationis rerum dotalium in. l. si res. §. 1. ff. de iur. dot. secundùm ea quæ deduxi sup. in. 1. cap.

9 Nec omitto q; Roman. & Areti. in. d. l. si quis cùm aliter, rectè dicunt, non bene à Bal. & alijs adduci tex. in l. si intra. 42. ff. de pact. Clariùs verò dicendum est I. C. ibi non agere de creditore læso, ignoranter minus recipiente: nec de eodem læso in æstimatione, sed de eo qui voluntariè residuum remittebat, soluta sibi certa parte debiti: in quibus terminis egregiè applicari posset limitatio ex proximè dictis, nu. 7.

Tandem memorabile est in eadē re, q; si debitor læsus sit vltra dimidiā * in æstimatione rei quam in solutum dedit, vel ex errore sibi subueniendum veniat, potest præcisè rem datā repetere, offerens quod iustè debebat. Nec audietur creditor volens rē retinere, & quod vltra debitum accepit restituere: quia tunc magis succurritur debitori, ex alijs iuris regulis q̃ ex remedio huius. l. Item quia partes tunc non intendebāt vendere vel similem contractū inire: quod satis comprobatur ex text. notab. in d. l. si non sortem. §. si centum. ff. de cōdic. indeb. quem ibi extollit Paul. & Matth. Affiic. decis. 178. nume. 8. ex quibus manet egregiè resolutus vtilis articulus quem DD. confusè tractant.

10 Consecutiuè tractant scriben. an remedium huius. l. procedat in adiudicatione vel addictione pignoris, vel rei debitoris iudicialiter facta creditori pro quantitate debita: sentiuntq; vt indubitatum hāc. l. procedere in datione in solutū conuentionali seu extraiudiciali, vt diximus proximè nu. 8. Colligitur ex Alex. in. d. l. si quis cùm aliter, nu. 18. Vbi refert DD. variantes tantū in datione in solutum iudicialiter facta. Sed Alexā. probat opinionē Bald. in. l. ordo, col. 2. nu. 6. infr. de execu. rei iud. vt hæc l. nō procedat in tali adiudicatione: & ita Anto. Burg. in. d. c. cum causa, num. 45. & Roma. in. d. l. si quis cùm aliter, num. 11. & ibi Areti. num. 5. citantes pro Bal. tex. quē extollunt, in l. à diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iudic. & ibi not. Vincen. & Ias. nume. 3. & Fabian. d. tract. q. 8. nume. 9. & Rebuff. in. d. 2. tom. tractat. de resciss. contr.

contr.nu.41.& Cremen.hîc nu.109. licèt id inuoluat.

In contrariũ citãt Oldra. & Ioan. Andr. quos sequitur Claud. in. d.l.si quis cùm aliter, col.fin. in princip.& hos magis sequi videtur Cagnol.hic nu.163.Præcedens autem opin. Bal. videtur receptior ex numero scrib. pro qua Bal.ipse argumẽtatur à trãsactione, de qua statim: Alij principaliter argumentantur ex.d.§.si pignora: alij etiã ex.l.1.& Bart.C. de præd. curial.de qua in seq.par.& sic præcipuum fundamentum est ex.d.§.si pignora: cui tamen respondere nititur Claud.vbi supra & cum eo Cagnol. hic:ne procedat vbi tanta fuerit læsio. Sic enim multa iura indistinctè negantia recursum læsis in pretio, limitantur per hanc.l.secundùm receptas traditiones.

11 Ego verò agnoscẽdum puto, verba.d.§.si pignora, omnem læsionem significare, nec admittere distinctionem huius.l. an infra an supra dimidiam lęsio sit: indistinctèq; negare recursum creditori talem adiudicationem accipiẽti. Tenẽdo tamen opin. Oldra.contra Bal.& alios posset aliter responderi, ꝙ I.C.in.d.§.non potuit cogitare de succurrendo creditori læso vltra dimidiam. quia eo tẽpore nullatenus cognitum erat ius vel remedium huius.l.vt nouè & verè probaui sup.in.1.cap.huius.1.par. Item quia secundùm veriorem & receptiorem sententiam in casu illius. §.creditor, non inuitus sed volens accipit rem in solutum post discussionem & alia solennia, vt ei dici posit ꝙ pro parte debiti residuum remittit. d.l. si intra. ff. de pact. vt interim omittam alia quę ad illum tex.publicè docui, & latiùs in commentarijs eiusdem titu. scripta habeo: vltra Alcia.in.l.creditor.ff.si cer. pet.& Duaren.lib.1. dispu. c.6. & Ioan. Rober. lib.1.senten.cap.22.

12 Consequenter agẽdum est de. q. transactionis, an in ea locus sit remedio huius.l.qua in re mirè variãt scriben. vt rectè dixerit Cagnol.hic, vix dignosci posse quæ sit receptior opinio. Dupliciter autem consideratur is articulus: primò circa valorem rei super qua transigitur, & tunc cessat discordia DD. tũc resoluentium nõ dari remedium huius.l.etiam si alter ex trãsigẽtibus lædatur vltra duplũ rei de qua cõtenditur: etiam si idem læsus probare posit, suam causam iustam fuisse, ita ꝙ secundùm iuris sanctiones obtinere debuisset: & ita cõmuniter intelligunt tex.in.l. Lutius. 78.§.fin.ff.ad Trebellia.

Alia inspectio est attento dubio euẽtu litis vel causæ super qua transigitur, si fortè transigens lædatur accipiendo minus dimidia parte eius quantitatis, quam experti homines pro iure & causa illius communiter darent: vel econuerso si lædatur trãsigens dando plus dimidia eius quantitatis quæ communiter pro iure aduersarij daretur: in quo non solũ alij alijs sed plures sibi ipsis aduersantur, vt constabit ex statim citandis.

13 Glo.autẽ in.c. cum causa, de emp. & vendi. indistinctè in transactione negat locũ esse remedio huius.l. idẽ cõtra Bart. indistinctè asserit Bal.hic col.1.ad fin.& seq.& Salic.num.7.& ita tenuisse antiquiores Specul. Ioa. Andr. Dyn. Cyn. referunt Alexand. & Ias.in.d.l.ita Innocen. & Anchar. in dict.cap.ita etiam Alexand. in. d. l.si quis cùm aliter, num.8. & ibi Areti.colum.4.dicens hanc opin.cõmunem & meliorem, & ibi Ias.num.13. vers.contrariã: citans Cuman.ibi: & Ang.in.l.in summa.ff.de condict. indeb.tenẽtes hanc partem negatiuã: & ita

& ita Ferret. ibi: & ita latè consuluit Alex. cons. 42. num. 11. lib. 1. & cons. 118. nu. 6. lib. 7. & vrgenter Alciat. in l. quamuis. C. de transac. Catellian. Cotta in suis memorabil. verbo, venditor, dicens hanc esse communem opin. & ita Curt. senior cons. 66. nu. 27. & ita Carol. Ruin. cons. 132. nu. 5. lib. 1. & Gome. in reg. de annal. poss. q. 2. & Bertran. cons. 225. lib. 1. & Mauritius in tracta. restitu. cap. 210. & Francis. Connan. (more suo neminem citans) lib. 7. cap. 9. in fin. & ita Matthæ. Afflict. (cuius authoritas in decisionibus illis Neapol. apud doctos magna est) decis. 220. & Curt. in l. sub prætextu, nu. 2. C. de transac. & Grat. cõs. 118. nu. 9. lib. 2. & ita Paris. dicens hãc opin. communem cons. 96. nu. 60. lib. 1. & Dec. cons. 216. nu. 33. idem dixit Corn. in multis cons. citatis à Cot. vbi sup. & à nouioribus in hac materia, limitando eandem opin. Sed idem Cot. in. d. loco malè citat Decium cõs. 60. cùm ibi magis contradicat, vt infra. Sic etiam Ias. in d. l. si quis cùm aliter, malè pro hac opin. cõtra Bart. citat Panor. in. d. c. cũ causa: & Anan. cons. 33. vt infra. nume. sequen. qui meliùs pro hac parte citasset Panor. cons. 12. lib. 2. Attento igitur eo DD. numero, & ex tot asserentibus receptiorem esse opin. contra Barto. incautè scripsisse videtur Deci. cons. 597. ad finem, dicens clarum esse de iure contrarium, cum Bart.

14 Aduersus eã DD. phalangem nõ sine grandi incommodo & periculo Reipub. quamplures alij stant, inter quos ante signanus est Bar. hic, & in d. l. si quis cùm aliter, asserens decisionem huius l. locum habere in transactione, attento valore dubij euentus: quod priùs dixit Iacob. de Aren. quem refert & sequitur Alberic. hîc nume. 8. & hanc opin. sequitur Fulgos. hîc colum. 2. Ange. hîc, & Paul. nu. 13. ad fin. & Imol. in. d. l. si quis cũ aliter, & in. d. cap. cum causa, nume. 13. dicẽs opin. Bart. æquiorem: & ibi Panor. nu. 7. Cardi. & Anto. Butr. & Anto. Burgen. nu. 32. & Anani. cons. 33. nume. 4. & magis Roma. in. d. l. si quis cum aliter, num. 24. dicẽs opin. Bart. verissimam: & ibi Claud. col. 1. & Fabia. dicens eam ęquiorem in. d. tract. q. 8. nu. 13. & Ange. Areti. in. §. si quis agens, num. 5. vers. vlti. Instit. de action. Alex. cons. 89. num. 11. lib. 2. & insignis præceptor meus M. Nauarrus in. c. si quis autem, nume. 28. de pœnit. distinc. 7. & Hispan. Xuar. alleg. 22. ad fin. ita etiam Alciat. in. l. id apud. 143. ff. de verbo. significa. & Costalius in annotation. l. in summa ff. de condi. indeb. dicens ita sæpe iudicatum in senatu Parisiensi: & inclinare videtur Cremen. hic nume. 48. in fine, & magis Cagnol. hic nu. 78. vers. pro contraria, & nu. 79. vers. ex quibus: qui inter hucusq; scriben. copiosiùs & exactiùs. q. hanc tractauit: & cum Barto. est Anton. Rub. cons. 71. nume. 8. & Petr. Rebuf. d. 2. tom. tit. de rescis. contrac. arti. vni. glo. 15. nu. 18. & Socin. senior cons. 85. nu. 3. lib. 1. dicens ita tenere DD. magis cõmuniter, & ita Soci. Iunior. cõs. 129. num. 48. lib. 1. Idem Soci. nepos cõs. 98. num. 17. lib. 2. dicens opinionem Bart. veriorem & receptiorem, & ita iudicatum fuisse: & eãdem dicit magis communem Cagnol. in. l. 1. nu. 29. C. de pact. Et ita Hieron. Schurp. cons. feud. 127. nume. 8. & Hispanus Auendannus cap. 1. fol. 11. colum. 4. & Baptista Seuerin. in tractat. de transactio. quæst. 12. & in eandem inclinat Thomas decis. 66. nume. 20. vbi malè refert decisionem. Afflic. & hanc dicit veriorem receptioremq; opinio-

opinionem Dec. consi. 60. num. 4. & consi. 597. ad finem. Adducens Calderinum ita consulentem, quem alij etiã referũt: & in prædictis terminis attento dubio euentu citatur glo. & ibi notant Bart. Paul. Imol. in. d. l. Lutius. §. fi. ff. ad Trebel. & q; glo. ita intelligatur, colliges ex supra citatis: maximè ex Alex. in. d. l. si quis cùm aliter, nu. 8. & Xuar. d. alleg. 22.

15 Vides igitur perniciosam miserãdamq; DD. varietatẽ in hoc frequẽtissimo articulo: vt nõ immeritò dubitauerit Cremen. hic, & Probus ad Monach. in. c. 1. de in integ. resti. in 6. & Ias. in. l. fratris, nu. 1. C. de transact. & Dec. in. l. cùm te. nu. 1. eodem tit. & plures ex supra citatis. Nec satis firmarũt Alex. & Ias. in. d. l. si quis cùm aliter, & Aymo. consi. 151. num. 26. nihil verò dixit Mantua. d. cap. 6. lib. 1. locor. vbi materiam huius. l. tractauit. Cõstat etiam ex supra relatis, variasse in hoc Ang. Panor. Alexan. Dec. Alcia. & alios. Apud Lusitanos autem in praxi multum ponderis habebit authoritas Bar. quem crebriùs sequuti videntur alij scribent. iuxta * Ordin. lib. 2. titul. 5. Magis etiam ea opinio iuuatur ex generalibus geminatisq; verbis Ordin. lib. 4. tit. 30. §. 3. vbi hoc remedium extẽditur ad omnem cuiuslibet qualitatis cõuentionem, in qua vnum pro alio datur vel dimittitur, quæ verba & transactionem comprehendunt: potestque verosimiliter conijci, cõditores eiusdem Ordin. videntes DD. altercationes, geminatis verbis vsos fuisse, vt significarent ita respõdendum fore in transactione, aliove casu dubio: quæ interpretatio aptè comprobatur ex I. C. in. l. 1. vers. ego puto. ff. de ædil. edic. ibi, [bis idem dixisse, ne qua dubitatio superesset.] Et ita olim iudicatum vidi à quodã insigni Regiæ curiæ præside. Sed & cõtrariũ aliquando iudicatum fuisse audiui.

16 Præcipuum verò summeq; notandum in opinione Bart. est, eã restringi ad terminos illos, quando læsio deprehẽditur vltra dimidiam æstimationis dubij euentus: vt sic aduocatus cautè debeat articulos formare, deducendo, quòd homines experti & certiorati de qualitate negocij, cõmuniter pro tali iure & causa darent tãtam quantitatem, puta mille, actorem verò accepisse tãtum, putà quadringenta: quę non ascendunt ad dimidium iustæ quantitatis in ea re, & sic læsum fuisse vltra dimidium eius quod pro iure & euentu illius causæ communiter daretur: in quibus terminis probatio difficillima erit, rarissimeque repetietur, vt agnoscunt omnes scriben. sed non semel contigisse liquet ex responsis, seu consilijs supra citatis: & quãdo euenerit, non videtur recedendum ab opin. Bart. quæ suadetur ex vulgar. l. si iactum retis. ff. de acti. empt. quæ malè contra Bart. à multis adducitur, non aduertentibus in ea. l. dubium euẽtum æstimari: quod etiam melius probat text. notab. in. l. propter spem. 24. in fine. ff. famil. ercisc. ibi, [nisi tantum æstimatus sit dubius euentus:] facit text. in. l. fin. ff. de actio. emptio. vbi etiam emitur & æstimatur seruus qui apud hostes est: & text. in. l. nam hoc modo. ff. de hæredi. vel acti. vendi. ibi, [quasi spes,] & ibi, [ipsum incertum:] text. etiam in. l. in quantitate. 73. §. magna. ff. ad leg. falcid. Cõducunt nimis quę de emptione spei etiam ad remedium huius. l. communiter tradunt DD. vt per Cremen. hic nu. 82. in. 31. ampl. & Cagnol. nu. 174. & quæ de spe tradit Tiraquel. in lib. de iure mari. post. ll. connub. glo. 2. q. 1. ex nu. 38. char. 254. secundũ nouio-

uiorem editionem: & in alienatione actionum rerumq; incertarũ tradit Cagnol. hic nu. 20. facit tex. in l. nec emptio. 8. ff. de contr. emp. l. 7. & 10. ff. de hæred. vel act. vendi. sic etiam in restitutione, quæ à iure cõceditur minori aduersus transactionem. l. 1. & 2. C. si aduer. trans. necessariò præsupponitur æstimatio dubij euẽtus: & ex eadem dubietate resultare læsionem æstimabilem. Aliter enim cessaret restitutio. quod iuuat opin. Bart. maximè arguendo (vt plures in hac materia faciunt) de restitutione ad remediũ huius. l. quod tamen tutum non est: vt infra in. 2. parte, in q. fructuum.

17 In ea difficili. q. & magna DD. varietate, multa contra Bar. adducuntur de vi transactionis, per Alexan. & Ias. in d. l. si quis cùm aliter. Alciat. in d. l. quamuis. C. de trãsac. quibus Cagnol. & alij pro Bart. satisfaciũt. Principaliter autem cõtra Bart. adducuntur aliqua iura, quibus oportet respõdere: & primò text. in l. Lutius. 78. §. fin. ff. ad Trebel. quem tollit Alber. ibi: & meliorem de iure inquit Alex. cons. 118. num. 6. lib. 7. verba autem Sceuolæ ita habent. [Hæres eius qui post mortem suam rogatus erat vniuersam hæreditatem restituere, minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat, ijs quibus fideicommissum debebatur, restituit; postea repertis instrumentis, apparuit quadruplo amplius in hæreditate fuisse quæsitum est, an in reliquum fideicõmissi nomine conueniri possit: respõdi, secundùm ea quæ proponeretur, si non transactum esset posse.] Inde principaliter arguebant antiqui & nouiores, in trãsactione cessare remedium huius. l. Bart. autem. Paul. Imol. & etiam plures ex ijs qui Bart. opinionem damnant, respondent, in casu. d. §. læsionem accipi respectu ipsius rei seu hæreditatis de qua agebatur, nõ respectu dubij euẽtus litis, seu pretij quod pro iure causæ daretur. & sic nõ facere ad terminos in quibus loquitur Bar. Sed litera. d. §. repugnat huic declarationi: constat enim q; ibi hæres grauati & fideicommissarius cõtendebant de qualitate hæreditatis restituẽdæ: & transegisse datis certis rebus: & sic transactionem initam fuisse, vt contentio cessaret: siue plus siue minus hæreditate esset. Cagnol. autem hîc nu. 75. putat se nouè intelligere tex. illum. Sed (ni fallor) nihil affert: nec se satis explicat.

18 Ego aduerto glo. d. §. fin. non sensisse id quod Barto. & communiter DD. ex ea colligũt: imo generaliter & indistinctè intelligit ex eo. §. transactionem censeri semper interuenire ad dubium euentum: ideoque in transactione nullo modo procedere remedium huius. l. quod agnoscent omnes qui cum iudicio legerint gl. d. §. & ita contra Bar. erit authoritas glo. iuris ciuilis sicut glos. iuris canonici. Retenta verò opinione Bar. meliùs ad argu. d. §. respondebitur ex ijs quæ tradit Cremen. hic nu. 44. q; in casu. d. §. non potest cõsiderari læsio, vt requiritur in materia huius. l. nẽpe attento tẽpore conuentionis: ibi enim causa læsionis apparuit ex instrumentis postea repertis, vt tẽpore transactionis nõ pluris emeretur ius fideicommissarij: & secundùm hanc considerationem, nihil obstat. d. §. & eodem modo cessat argumentatio multorum ex. l. 1. C. de pactis; ex. l. de fidei cõmisso. C. de transac. magisq; ex. l. sub prætextu. C. de transac. quã omnes adducunt contra Bar. Sed nihil facit, si attendas, læsionem ibi nõ posse æstimari, nisi ex eo quod postea con-

cõtigit seu apparuit: at in nostra materia tantùm cõsideratur, vt res erat tempore conuentionis. l. si voluntate, infra eodem.

19 Aliter & meliùs responderi posset ad d. §. fin. l. Lutius, apud I. C. non potuisse tractari de remedio huius. l. à Diocle. nouè inducto, & Iureconsultis incognito: vt verè probaui supra in. 1. c. Nec replicet aliquis quòd I. C. specialiter tribuere videtur transactioni, ne ex læsione rescindatur: quasi contrarium fuisset in alijs conuentionibus: verius enim est generaliter eo tempore nullum cõtractum ex sola læsione in pretio rescindi potuisse: nec ibi ad talem effectum traditur specialitas transactionis. Sed significat I. C. si eo casu trãsactum nõ fuisset, potuisse planè fideicommissarium agere ad ea quę postea reperta sunt: non obstãtibus verbis hæredis qui dixerat, non esse plus in hæreditate: nec obstãte acceptatione ipsius fideicommissarij. Interueniente autem transactione agi non posse, etiã si de nouo multò plura appareãt, ex reg. d. l. sub prætextu, cum similibus. Necessariò autem cum glos. & DD. communiter intelligẽdum est, in casu. d. §. non fuisse instrumẽta, nec bona occultata malignè ab hærede: ei⁹ enim dolo interueniente, agi posset non obstante transactione per. l. qui cum tutoribus. §. qui per fallaciam. ff. de transac. l. 5. in fine. C. de dol. l. in summa. ff. de condic. indeb. text. & DD. communiter in. d. l. sub prætextu. 19. in quo cauebis à Cagnol. hic d. nu. 75. In id verò aduerto I. C. in. d. §. fin. loqui de hęrede eius qui grauatus fuit restituere, non de eodem rogato: hic enim facilè sciret bonorum quantitatẽ, & sua à restituendis dignosceret: non ita eius hæres: maximè post tam longum tempus succedens, bonaq; mixta & confusa inueniens, iuxta reg. l. fin. ff. pro suo. Atq́ue ideo transactio in casu. d. §. non tam facilè excusaret grauatũ, vt eius hæredem excusat.

20 Adducitur contra Bar. tex. in. d. l. sub prætextu. 1. C. de transac. cui supra respõdimus, vt verè nihil obstet. sic etiã supra nu. 11. satisfecimus argumentationi ex. §. si pignora. l. à diuo Pio. ff. de re iud. quem text. quasi omni solutione maiorem, cõtra Bar. citabat Aretin. in. d. l. si quis cùm aliter. Sed vltra responsionem Rom. & Ias. & vltra ea quæ dixi supra in. d. loco, aliter in proposito vitabitur difficultas illius. §. Ibi enim pignora capta fuerãt, & & in eis facta licitatio: nec dubitabatur de iure actoris, pro quo erat res iudicata. Bart. autem & eum sequentes loquuntur, vbi æstimatur dubius euentus ex eo quod pro iure vel causa transigentis daretur: & sic decisio. dict. §. non videtur rectè applicari ad quęst. & terminos Bart.

21 Contra Bar. adducunt aliqui tex. in. l. in summa. 65. ff. de condic. indeb. vbi Ange. & Ias. notant. Nec parùm vrgere videntur verba I. C. ibi dum inquit. [Et quidem quod transactionis nomine datur, licèt res nulla media fuerit, non repetitur. Nam si lis fuerit, hoc ipsum quòd à lite discedi tur, causa videtur esse.] Alij autem sequentes opin. Bar. non tantũ respondent, sed etiam contendunt, eũdem tex. esse pro Bar. intelligẽtes I. C. præcedentia verba declarare ex statim sequentibus ibi, [Si autem euidens calumnia detegitur, & transactio imperfecta est, repetitio datur.] Ex his verbis pro Bar. arguit Anto. Burg. in d. c. cũ causa, num. 32. & Cagnol. hic nume. 78. vers. quarto: & Hispanus Xuar. d. alleg. 22. Dicũt enim ex hac læsio-

læsione detegi euidentem calumniã ex. d. l. si quis cùm aliter: secũdum cõ munem intellectũ, quo hæc læsio dolo equatur: & ex presumptione. l. omnes. §. Lutius. ff. quæ in frau. cred. & in hunc sensum dict. l. in summa, citat Soci. iun. cons. 144. lib. 1.

Ego veriùs puto ex illa. l. non necessariò probari, nec necessariò improbari opinionẽ Bar. Possunt enim verba I. C. varie accipi: nec eo tẽpore cogitari poterat de remedio huius. l. quod Iureconsultis incognitũ fuit: nec verba. d. l. rectè applicari videntur ad terminos opinionis Bart. loquẽtis de æstimatione dubij euentus: cõsiderando ꝙ pro iure vel euentu causæ communiter daretur quantitas duplo maior: & ita cessat obiectio. d. l.

22 Alex. etiam Aret. & plures contra Bar, citant tex. in. l. si superstite. C. de dol. sed alij pro Bart. eandem. l. retorquent, vt refert Ias. in. d. l. si quis cùm aliter, nu. 13. Agitur in ea. l. de transactione inter patrem & filiam: gesserat enim pater tutelam & curam filiæ, eiusq; bona administrauerat. Respondet autem Imperator in. 1. par. ex transactione posse patrem excipere, si a filia conueniatur: vel actionẽ omninò tolli, si nouatio & acceptilatio interuenit: deinde subdit loquẽs cum ea filia, [sanè si læsa es immodicè, nõ de dolo propter paternam verecundiam, sed in factum actio tibi tribuenda est.] Citantes. d. l. contra Bart. inducunt verba. l. dum inquit, ob paternam verecundiam, ibi negari actionem de dolo: quasi sine dubio inter alias personas daretur, quod esse non poterat absq; vero dolo: & ideo putant in ea. l. necessariò præsupponi dolum vltra immodicam læsionem: hæc enim non præstat doli actionem, vt constat ex nostra. l. & ex. c. cùm dilecti, de empt. & vendi. vnde colligunt ex. d. l. trãsactionem ob solam læsionem etiam maximam non rescindi: Alij pro Bar. retorquẽt eandem. l. ponderantes alia eius verba, ibi, [bona fide,] quasi in ea. l. ex sola magna læsione arguatur dolus ad rescindendam transactionem: & ita Fulg. ibi. Receptior autem interpretatio videtur, ꝙ in ea. l. vltra immodicam læsionem dolus requiratur. Ita enim apertè sentit glos. ibi in verbo [læsa,] & Alberi. Salic. & latiùs probat Alexan. ibi per. l. dolus, infra hoc titu. & cum Alexan. Curtius senior cons. 66. nume. 26.

23 Ego in ea DD. varietate veriùs arbitror, dict. l. magis facere pro opin. Barto. Ibi enim nulla adsunt verba, quibus colligatur alia doli probatio, nisi ex immodica læsione. Imo superiùs dixerat Imperator transactum fuisse bona fide: & consequenter magis adduci debeat ea. l. ad probandũ, quòd transactio ob immodicam læsionem rescindi potest. Nec obstat argu. glos. & DD. ex. d. l. dolus, infra hoc tit. vbi dolus ex machinatione, non ex quãtitate læsionis probari dicitur. Quo fundamento, quasi perẽptorio, ita securè resoluit Alex. in. d. l. & Curt. in dict. consil. Respondeo enim, & intelligo, in dict. l. dolus, agi de emptore & venditore: idemq; dici posse de alijs simili modo contrahentibus, incidẽte læsione in pretio seu in quantitate, vt constat ex verbis eiusdem. l. & tunc verum erit dicere cũ Alex. & Cur. cessare actionẽ de dolo, etiam si maxima læsio reperiatur. Quod colligitur etiam ex scriben. hic & in. d. l. si quis cùm aliter & d. c. cùm dilecti, & c. cũ causa, sæpissime citatis. Cuius rei euidens ratio est, quia tunc vterq; ex contrahentibus cõtrahere volebat: nec alter alterum

rum in actu principali circumuenie bat. Circumuentio autem in pretio, tam à dolo abesse censebatur, vt quo dammodo naturaliter licere diceretur, iuxta sæpe citatum. §. idem Pomponius. l. in causæ. ff. de minor. cum traditis supra ad finem. 1. cap. At in d. l. si superstite, ex sola magna læsione probatur dolus, eo quod pater administrauerat sua bona & vxoris, cui filia successit, vt litera habet: deinde gessit tutelam & curam filiæ: postea vero trãsegit cum filia, eamq; immo dica læsione affecit: ab eadem libera tionem extorquens, quasi ei satisfecisset: in quo rectè Imperator dolũ versari respondit. Non enim poterat pater in facto proprio & ijs quæ gesserat, & notissima habebat, iustè ignorantiam prætẽdere: iuxta vulgarem reg. l. fin. ff. pro suo: & ita intelligentur verba. d. l. dolus, ibi, [qualitate facti,] quod in simili specie, rectè aduertit Soci. nepos cons. 144. num. 33. lib. 1. probaturq; ex. l. qui cum tutoribus. §. qui per fallaciam. ff. de trãsac. & ita resoluo in. d. l. si superstite, ex sola immodica lęsione probari dolum, idq; ex prędicta ratione: ita bene sensit Petrus Loriotus, de pactis, axiom. 91. atque inde notabiliter. vltra scriben. exemplificabitur reg. l. dolum. C. de dol. vt ex perspicuis indicijs dolus probetur, & ita ex eadem speciali ratione. d. l. limitetur reg. huius. l. & d. l. dolus, infra eodem: sic eleganter has. ll. conciliando, quas Alexan. & Curt. vbi supra, ex diametro pugnare putabant, nisi extra læsionem ipsam subaudiretur dolus in. d. l. si superstite, quod diuinatoriũ est, & nõ necessarium, ex hic resolutis.

24 Ad. d. l. si superstite. C. de dol. aduetto etiam quòd eius authores fuerunt Diocle. & Maxim. conditores huius. l. vt sic verbum illud, [immodicè,] meliùs referatur ad grandem læsionem, de qua in hac. l. nõ autem ad quantitatem duorum aureorum, vt glos. & DD. ibi variando, referebant ad. l. si oleũ (vel secundùm alios libros. l. 9.) §. fin. ff. de dolo. Quod sua detur, attenta re super qua ibi transactio fiebat, nempe super totis bonis filiæ, & hæreditate matris eiusdem: vnde quoad ea bona, non poterat quantitas duorum aureorum immo dicam læsionem inducere, nec de ea dredendum est sensisse Imperatorẽ, arg. l. scio. ff. de in integ. resti. Ex quibus etiam tollitur diuinatoria quorũdam interpretatio, quos ibi refert Alber. & malè sequitur Alexan. violenter intelligentium verba illa tex. [si immodice læsa es,] maximè, quasi idem futurum ibi esset, cessante immodica læsione, quod est apertè contra literam & mẽtem. l. & contra naturã conditionis quæ ibi resultat ex dictione, [si,] qua vtitur Imperator.

25 Credo etiam, cũm in ea. l. ex læsione colligatur dolus ob specialem rationẽ de qua supra, iam pleniùs succurrendum fore parti læsæ: tum vt lędens non habeat electionem de qua in hac. l. quæ ei non datur, vbi fuit in dolo, secundum Paul. Castr. & communiter DD. hic & alibi, vt deducemus in. 2. part. tum etiam, vt in casu d. l. restitui debeat parti læsæ totum quod ad eam pertinebat: non solum id quod daretur pro dubio euetu iuris vel causæ ipsius. Tunc enim non tam agitur remedio huius. l. quàm actione doli, quæ ibi generaliter conceditur: specialiter verò ob reuerentiam parenti debitam negatur: eius loco concessa actione in factum: Et sic nouè & verè explicatur decisio d. l. ostenditurque In casu eiusdem. l, attendi lęsionem respectu totius rei, non tantum dubij euentus.

Ex præ-

26 Ex prædictis cõprobatur opinio Bart. respondeturque obiectionibus quæ contra eum adducũtur. In tantã autem DD. varietate distinguũt aliqui, vt opinio Bar. procedat, quando excessus vel læsio nõ esset simpliciter vel parum vltra dimidiam, sed multùm supra eam. Ita respondebat Corn. quem sæpisimè retulit & sequutus fuit Dec. vt per eũ in. l. cum te nu. 1. C. de transac. Idem Dec. cõs. 60. nu. 4. & cons. 203. & 216. & 479. Aymo. cons. 151. nu. 26. Cagnol. hic, nume. 80. & in. l. si quis maior, nu. 37. C. de transac. Thomas decis. 66. nu. 48. Soci. nep. cons. 129. nu. 48. & cõs. 144. nu. 8. lib. 1. & cõs. 98. nu. 18. lib. 2. & Moli. ad Alex. cons. 42. nu. 11. lib. 1. Quæ concordia ęquitatem habet, sed iure non probatur. Lex enim solùm respexit, an læsio sit vltra dimidiam, non vero an multum vel parum excedat. Item ea traditio rem per se obscuram obscuriorem facit: difficillimè namq; verificabitur, an excessus vltra dimidiam magnus sit vel paruus.

27 Aduerto tamen vltra DD. ex ea distinctione faciliùs læso sucurri, q̃. ex opinione Bart. Nam Bart. & qui eum sequuntur, requirunt probationem læsionis respectu dubij euẽtus, seu eius quãtitatis quæ daretur tempore transactionis pro iure vel causa partis læsæ. Cuius rei probatio nunquam fere dabitur, nemo enim vult lites emere: qua de causa plures à Barto. opinione recesserũt. In hac verò concordia Corn. attẽdetur læsio ex valore & quãtitate totius rei vel causæ, & ex quantitate accepta in transactione: & ita faciliùs probabitur læsio transigentis, addita probatione iuris sibi in ea recompetentis: quę resolutio cõprobabitur ex Ioan. Imol. in cap. quinta vallis, colum. 32. vers. forte tamen, de iure iur.

28 Nec omitto q. etiam concurrente tali lęsione nimis vltra dimidiam, non potest applicari recepta doctrina de dolo reddente nullum ipso iure contractum bonæ fidei: quod incautè scripsit Cagnol. hic, nu. 81. nõ aduertens, q. tunc læsio quantũcunque enormis, poterat tantũ comparari dolo incidenti, non autem danti causam conuentioni: vt sic non possit ipso iure irritare, secundùm easdẽ receptas traditiones, quod satis probatur ex hac. l. & cap. cum dilecti, de empt. & vend. dum indistinctè præsupponunt cõtractum valere, etiam si læsio enormis sit, siue parum, siue nimium vltra dimidiã: probatur magis ex. l. dolus, infra hoc tit.

29 Tutiùs etiã procedet opinio Bar. (& faciliùs quam ipse senserit) quando læsus erit miles, vel rusticus, vel fœmina, vel similis persona: tunc enim maior æquitatis ratio est, vt eidẽ simplici personæ succurratur, ex Bal. hic, nu. 7. & in terminis ad rescindendam trãsactionem notat Dec. d. cons. 60. ad finem. Cagnolus in. l. si quis maior, nu. 36. C. de trãsac. Soci. nep. d. cons. 144. nu. 32. lib. 1. & vltra eos ad materiam huius. l. ita pro rusticis & ignaris egregiè notat Paul. Castren. in. l. item si pretio. §. fin. ff. loca. quibus adde tex. optimum (tales personas quodammodo minoribus ætate æquantem) in. l. cũ de indebito, ad medium. ff. de proba. cõducunt quæ tradit Hippol. singu. 18. Capitius decis. 159. nu. 23. & quod notat Bal. in c. fin. nu. 14. de confes. glos. notab. in Authen. de incestis nup. §. 1. verbo, [sciens:] quam extollit Alex. in. l. iustè possidet, nu. 35. ff. de acqui. poss.

30 Sic etiam opinio Bart. faciliùs obtinebit in eo qui læditur, transigendo cum tutore suo, vel curatore, vel

K admi-

administratore. In his enim ex læsione probatur maligna occultatio: ob quam etiam aduersus transactionẽ succurrendum est, per.d.l.si superstite.C.de dolo.de qua supra eodemq; modo tutius procedet opinio Bart. Imo etiam ex minori læsione, quando transactio fieret cum debitore fugiẽte, vel qui esset in loco, in quo iustitia in eum non posset exerceri, ex ijs quæ dicta sunt sup. hoc cap.num. 7. Facilius etiã rescindi poterit trãsactio, nec spectato dubio euẽtu, sed valore rei quando facta est non existente lite, vt notabiliter tradit Cagnol.hic, nume.82.

31 Opinio autem contra Bart.ne scilicet transactio rescindatur ob læsionem, à multis tutior censetur, quando longo tempore transactio seruata fuit, vt tradit Aymo.cons.151.nume.30. Sed hoc non videtur tutum: cum.l.hæc actionẽ tribuat, quæ tempus à iure habet triginta annorũ secundum communem opin. vt sic dicendum magis videatur, tempus iuris restringi non posse, iuxta regu.l.4.§.si quis cõdemnatus. ff.de re iud.

32 Alij etiam tradunt, non procedere opin.Bart.nec transactionẽ ob læsionem rescindi posse, quando concurrit geminatus consensus, nempe ex alio actu vltra ipsam transactionem. In quo tamen variant DD. vt refert Aymo. d.cons.151.nume.31. Ita tamen tradit Dec.cons.216. ad finem, quem sequitur Chass.in consuet.Burg.Rub.7.§.12.nume.37.fol. 273.col.4.vers.aduerte. Facit text.in l.cum fidem.C.de non nu.pecun.secundùm communem intellectum, &.l.si mulier. C.ad velleian.quæ opinio intelligenda esset, quando secundus non haberet causam excusationis: secus si in eo concurreret idem error, eademve causa primi consensus transactionis, argu. doctrinæ Bar. receptæ in.l.penul.num.7.ff.de condic.ob tur.cau. Ex quibus melius fortasse quàm alibi resoluitur quæstio & articulus læsionis in transactione ad materiam huius.l.

33 Remediũ huius.l. trahitur ab alijs ad æstimationẽ in rebus dotalibus, vt per Cremen.hic, num.7.in.9.ampli.quasi tunc succurri nequeat, nisi læsio sit vltra dimidiã, quod falsum est: cùm eo casu minor læsio emẽdari debeat, vt plenè deduxi in.1. cap. ad.l.si res.§.1.ff.de iure dot. quicquid inuoluat Cagnol.hic. Addunt alij remedium huius.l. trahi posse ad mulierem læsam in danda ampliori dote, vel virum læsum in accipiẽda minori dote. vt tradit Nouel. de dote. 6.par.priuile.42.&.43.ad finem. Cagnol.hic nume.63. Mantua.d. lib.1. locor. cap.6. & in vxore ita læsa notat glos.in.l.si ex causa.§. dotis. ff.de minor. & ita Ias.(eam extollens) in.l. si quis cùm aliter, nu.19. Nouel. vbi supra, & cum eo Gregor. Lupus in.l. 56.tit.5.in.5. parti. ex quibus ea opinio vt communis securè traditur.

34 Ego verò (quod multis prima facie absurdum videri posset) magis arbitror in ea re facilius virò, quàm vxori succurri debere, vt statim probabo, in vxore autem puto eam opinionem Reipub. perniciosam, prorsusq; reijciendam. Hæc enim.l. æquitati nititur quæ suadet, non esse turbanda matrimonia.l.1.ad finem, & ibi glo.ff.de liber.exhi. nemo autem dubitat, quin matrimonia maximè turbarentur, tristisq; discordia inter coniuges resultaret, si post dotem datam, & viro bene rem familiarem gerente, dos vt excessiua repeteretur. Præsertim cùm Imperator alibi indistinctè & securè dicat, non esse vllo iure prohibitum, mulierem omnia *

bona

bona sua in dotem dare.l.4. C.de iu. dot. quod etiam suadetur ex qualitate ipsius rei, cùm dos sit pro oneribus matrimonij, & simul vxori seruiat.l. pro oneribus.C.de iur.dot.eidéq; vxori & heredibus restituẽda veniat, nec ad hunc casum applicari potest electio quam.l.hæc cõuento tribuit: vir enim nõ aliter vxorem duxisset: & sic eius læsio esset irreparabilis. Ideoq; soli vxori ætate minori ex ea causa succurri in iure reperitur. d.§. in dotis.l.si ex causa,&.l.1.C.si aduer. dot.Imò nec in minoribus.25.annis id ius vnquam in praxi seruatur.

35 Nec obstat argu.DD.ex æquitate huius.l.nec aliud ex.l.si res.§.1.ff.de iur.dot.de emendãda læsione in ęstimatione rerũ dotaliũ. Nam in casu huius.l. & in æstimatione rerũ dotaliũ cõtingit error cõtra tenorem cõuentorum, & contra mentem contrahentium: Plus enim datum vel acceptum depreheẽditur, quàm contrahentes intendebant: ideo iustè tunc succurritur læsis, & in æstimatione rerum dotalium versatur venditio, vt in.l.plerumq; &.l.quoties.ff. de iur.dot. at cùm viro dos etiam amplissima datur, ipse non plus accipit, quàm sibi promissum fuit: nec aliquid reperitur contrariũ tenori conuentionis, quapropter cessat æquitas huius.l. cessat etiam argu.à læsione in æstimatione rerũ dotalium: vt meritò contra communem opinionem dicamus, non posse contra virũ agi, quasi ampliorem dotem receperit, nec DD.aduertebãt, in ea re nullibi esse modum. De læsione autem fœminę minoris in causa dotis latiùs ago in cõmentarijs restitutionum.

36 Vtro autẽ ita læso aptiùs & ęquiùs applicaretur remediũ huius.l. si minus dimidia congruæ dotis accepit: quando socer vel vxor cõgruam dotem dare potuisset. In viro enim cessat ratio illa, ne matrimonium turbetur: quod longè magis turbabitur, si desit, vnde eius onera ferantur: facit l.fi.C.ad velleia.nec nouum est, post matrimonium dotem augeri vel peti.gl.in.l.obligamur.51.§.lege.ff.de actio.& obliga.quam ibi extollit Alberi.& Ias.in.l.si donaturus.§.1.ff.de condic.ob cau.& in authen. præterea colum.2. ad finem. C.vnde vir & vxo. Item viro tunc agente ad congruam dotem non fit iniuria vxori, nec ad tempus constantis matrimonij, nec ad tempus eiusdem soluti, & ita in viro nouè probatur (quod dixi) iustius & faciliùs ei succurri posse quàm vxori. Ex quibus eleganter explicabitur text. in.§.fin.l. iure succursum. ff.de iure dot. vltra iam tradita supra hoc cap. & cap. 1. huius partis. *

K 2 SE-

SECVNDA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. I.

SVMMARIA.

1 Traditur cõmunis opin. amplians hãc l. ad læsionem in diuisione bonorum: & agitur de intellectu tex. in. l. maioribus. C. commun. utri. iudi. usque ad nume. 5.

6 In eodem articulo notabiliter agitur de læsione cõtingente in diuisione facta per sortes, & excutiuntur aliqua dicta Bal. usque ad num. 8.

9 Proponitur. q. omissa à DD. in materia huius. l. resoluiturq; traditio Chas. de emente bursam cum eo quod in ea est.

10 Infertur ex hac. l. & eius ampliationibus ad id, quod sæpissimè tradũt scriben. an appellatione emptionis ueniant reliqui contractus, probaturq; contra innumeros, ueriorem esse opin. negatiuam ex ui uerborum, & nu. 11.

12 Agitur de intellectu tex. in. l. statu liberi. ff. de statuli. & nu. 13.

14 Infertur ad. l. in quorum. ff. de pigno. & ostẽditur nullam esse difficultatem inter eam. l. & . l. fin. C. de reb. alie. in quibus cõciliandis DD. ineptè laborãt.

15 Agitur contra aliquos in materia huius. l. de emptione uel uenditione facta per procuratorem, & nume. 16.

17 Infertur ad utilem. q. an procurator cõstitutus ad uendendum, poßit uendere per substitutum.

18 Infertur ad. q. eius, qui scit procuratorem suum excedere fines mandati: & traditur differentia inter extensionem mandati, & eius inductionem de nouo, contra quamplures.

19 Tentatur noua opin. contra DD. ad ampliandam regu. l. diligenter. ff. mandati: & explicatur. l. qui patitur. ff. eod.

20 Agitur de læsione in constitutione, uel subrogatione pignoris, & de intellectu. l. si rem. §. omnis. ff. de pigno. act.

21 Infertur utiliter ad. q. an creditor cõpelli poßit ad remittendũ pignus uel fideiussorẽ pro alio æquè idoneo: in quo traduntur multa scitu digna, usque ad nu. 25.

26 Agitur de nomine, & tempore actionis competentis ex hac. l.

27 Traditur notabilis species, in qua etiam post longißimum tempus non negabitur remediũ huius. l.

28 Traditur & impugnatur opin. DD. tenentiũ, uenditorem uel emptorem, qui scit contra se agi posse remedio huius. l. usucapere non posse.

29 Ostenditur effectus resultans ex eo, quòd actio huius. l. sit personalis: & examinatur traditio Bald. hic, & traduntur aliqua utilia, usq; ad nu. 31.

32 Probatur contra omnes scriben. noua opin. in materia huius. l. & ornatur aliqualiter tex. in. l. æris. C. de dona.

33 Agitur plenè, & eleganter de intellectu text. in. l. in causæ, la. 1. §. fin. ff. de minor. & emendantur multa à DD. tradita, usque ad nu. 35.

36 Tractatur. q. glos. quando in materia huius. l. perit res apud emptorem absq; eius culpa, uel apud tertium: & breuiter explicantur multa utilia usq; ad num. 40.

SECVN-

SECVNDA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. I.

1 ADdunt scriben. cõmuniter hic & vbique de hac materia tractantes, decisionem huius. l. locũ habere in diuisione bonorũ: citantq; omnes vt expressum tex. in. l. maioribus. C. commu. vtri. iudi. & ibi glo. Bar. Alb. Bal. Salic. Paul. & alij notãt: idq; receptissimum est, vt per Cagnol. hic nu. 59. & ita consultus respondit Corn. cõs. 240. lib. 4. & Gozadi. cons. 44. nu. 17. ante alia verò oportet, verba. d. l. proponere, quæ ita habent. [Maioribus etiã per fraudẽ & dolum vel perperam sine iudicio factis diuisionibus, solet subueniri: quia in bone fidei iudicijs quod in æqualiter factum esse constiterit, in melius reformabitur.] Ex cuius. l. tenore ego aduerto, eam à DD. non bene citari: nõ enim proponit in facto tantam læsionem, nec conuento electionem tribuit, & cõsequenter nõ potest dici similis huic l. quamuis ijdem Cæsares vtriusq; authores fuerint: ex alijs igitur iuris partibus explicandũ est quod generalibus verbis in ea. l. continetur.

2 Miror etiam scriben. non aduertisse, cùm ea. l. generaliter permittere videtur rescissionem diuisionis in * æqualiter factæ, obstare nimis reg. §. idẽ Põponius. l. in causæ. ff. de minor. magis verò obstare reg. l. fi. ff. famil. ercisc. vbi habetur, diuisionem etiã absq; iudice factam rescindi nõ posse, nisi auxilio ætatis: & ita tex. in. l. si maior. C. commu. diuid. Nec contrarium probat text. in. l. si post diuisionem. C. de iur. & fac. igno. ibi enim non ex sola inæqualitate vel læsione in pretio rescinditur diuisio, sed ex eo q; postea constitit, alterũ non esse cohæredem, vt per DD. ibi, & in simili tradit Dec. cons. 475. nume. 30. & cons. 525. nu. 6.

3 Posset autem ea. l. intelligi subsistente causa rescissionis vltra læsionem alterius partis: vel vbi inæqualitas resultaret ex errore computationis, iuxta text. & notata in. l. vna. C. de erro. cal. cuius materiam ornabis ex Hispano Castil. in. l. 27. Tauri. Apud Lusitanos verò minor læsio sufficit, vt hæreditatis diuisio reuocet: nempe si alter ex cohæredibus lædatur in sexta parte portionis sibi competẽtis: dummodo agat intra annũ: iuxta Ordinationem lib. 3. titu. 82. §. penul. & lib. 4. tit. 77. §. 31. Quod deductum videtur ex doctrina Bart. in l. societatem. §. arbitrorum, nu. 25. ff. pro soc. Panor. in cap. quinta vallis, nu. 33. de iure iur.

4 Aduertẽdum magis est in hoc articulo, dũ enim DD. cõmuniter tradunt, hanc. l. procedere in diuisione bonorum, non obscurè significant, competere tunc electionem cõuen-

to: an consentiat rescissioni diuisionis, vt alia fiat: an velit supplere, quod iusto precio deest. Et ita speciatim notat Bal. in d. l. maioribus. C. commu. vtri. iudi. addens quod libellus tunc ineptus erit, nisi alternatiuè conclu dat, conuento electionem tribuendo. Cinus autem & Petrus ibi contra
* sentiunt, apertè concludentes non audiri tunc conuentum, qui in pecunia satisfacere velit: sed præcisè teneri in rebus ipsis diuisis, vel quod iterum fiat diuisio: & ita Alber. et Fulgos. ibi & Ioan. Fab. quos sequitur Molin. de cõmerc. q. 14. nu. 182. & in consuc. Paris. §. 22. nu. 24. & ita apud Lusitanos probat d. Ordin. lib. 4.

5 Mouētur hi DD. principaliter ex eo quod diuidens non intendebat vendere, nec precium ex certa re, sed æqualē portionem pro iure suo in eisdem bonis cõsequi. Quod fundamentũ mihi fragile videtur, quia per satisfactionē pecuniariã fit reductio ad æqualitatē, vt dixi supra in. 3. c. 1. par. per aliquas. ll. & c. ad quęstiones, de rer. permu. Minus obstaret aliud fundamentũ Molin. arguētis, in diuisione magis agi de distrahendo, quam de contrahendo: potiùs enim in diuisione datur commutatio reciproca, vt patet ad sensum. Ideoq; diuisio dicitur vēditionis vim habere, l. 1. C. commu. vtri. iudi. Nõ tamen mihi displicet opi. Petr. Cin. & aliorum de quibus sup.

6 In eodem articulo diuisionis memorabilius est quod scripsit Bal. in d. l. maioribus, nu. 3. amplians communem sententiam in diuisione quæ fieret per sortes: vt etiam tũc succurratur ei qui læsus fuerit vltra dimidiam; & ita Pau. Cas. ibi, & ita consuluit Bal. & dixerunt alij quos refert Tiraq. de primogē. q. 17. nu. 93. idq; ex Bal. nimis commendat Franchus in Rub. de appel. nu. 10. sequitur Ias. in l. si duobus, nume. 10. C. commu. delega. Dec. in c. licet causam, nu. 18. de proba. Sed in contrarium vrget tex. in l. de fideicommisso, C. de trãsac. cum ibi traditis ab Alex. & alijs extollentibus eam l. quam dicit singu. Bal. in l. cũ archimedorã, nu. 3. C. vt in pos. leg. & Boer. decis. 147. nu. 7. & alij relati à Tiraq. in l. si vnquã, verbo. donatione, nu. 110. Magis etiam obstat quod notat idem Bal. in l. ait prætor. §, vltimo, ff. de minor. dicens quod in iudicio sortis non datur restitutio minori: sequitur Ant. Gom. in lib. de contrac. cap. 14. nume. 4. in fine. Nemo autē dubitabit, frequentiùs negari posse remedium huius l. quam auxilium ætatis, & econtra cõcesso remedio huius l. multò magis competeret beneficium restitutionis minoribus. 25. annis, facit l. si maior, C. commu. diui.

7 Huic difficultati satisfacere conatur Tiraq. d. q. 17. num. 92. & seq. cõciliando Bal. (qui sibi cõtrarius videtur) vt eius opinio affirmatiua in d. l. maioribus, procedat, quando ex alea vel sorte resultat læsio vltra dimidiã: opinio autem negatiua procedet regulariter quando læsio tanta nõ est. Ego verò potiùs dicerē Bal. ex more variasse, eius enim verba eam cõcordiã non ferũt. Nec restituitur minor ex euētu, sed ex incõsulto initio. d. l. de fideicommisso. l. verum, §. sciendum, ff. de minor: vnde videretur quod in diuisione facta per sortes nõ appli caretur remediũ huius l. læsio enim ex tempore contractus iudicatur, l. si voluntate, infr. eod.

8 Posset fortasse is articulus aliter & meliùs explicari, & Bald. varietas conciliari vt succurratur etiam maiori læso in diuisione facta per sortes, quando sortes ipsæ per errorem tam inæqua-

in æqualiter factæ sunt, earumq; error postea deprehenditur: tūc enim partes nihil sorti seu euētui scienter commiserunt. Secus verò quando à principio partibus scientibus fierēt sortes inæquales, vt alteri posset maior portio obuenire: quia tunc congruit argu. quod adduci solet de cōuentione reciproca. Quæ distinctio & concordia rationem habet, quia si error fuit in distributione vel æstimatione rerū, & inde resultauit magna inæqualitas in sortibus, iustè replicabit is cui inferior sors contigit, contēdens q̄ si sciret sortes esse tam inæquales, noluisset ius suum certū, aleæ seu fortunæ cōmittere. In quē sensum cōgruè accipi possunt verba d.l, maioribus: quod circa minores. 25. annis latiùs tradimus in cōmentarijs restitutionū. Et secundùm hāc distinctionē cessat argu. d.l. de fideicommisso, quę loquitur, vbi scienter contrahentes sorti se commiserunt, & ita. l. 1. C. de pact. ibi, [facta sicut placuit diuisione:] cùm ijs quæ egregiè notat Alex. cons. 83. nu. 18. lib. 2. Ias. cons. 131. col. 2. lib. 4.

9 Aduertendum autē est, q̄ d.l. de fideicommisso, & iura similia dum iustificant cōtractum dubium & reciprocum, loquūtur de incertitudine æquali vtriq; parti: vnde nō iuuabūt venditorē in casu de quo agit Chassen. cons. 52. quādo quis alteri vēdit marsupium cū eo quod in eo extat. * Imò videretur magis dolus venditoris scientis & callidè emptorem decipientis, argu. l. ea quæ commēdandi. ff. de contr. emp. talis igitur incertitudo ex parte emptoris, non tollet remedium huius. l. si vēditor pretiū certū petit pro bursa cū eo q̄d in illa est. Secus fortasse si pretiū committitur arbitrio alterius, iuxta. l. fin. C. de contrah. emp. vt non possit in venditore maior certitudo vel calumnia dari: quasi tunc æqualis sit vtriusque incertitudo: vereq; militet ratio. d.l. de fideicōmisso, & .l. si ea lege. C. de vsur. cum similibus.

10 Constat verò ex multis supra deductis, decisionem huius. l. loquētis de venditore & emptore, trahi ad alios contrahentes: & sic aptè hic applicatur id quod apud scriben. sæpissime traditur, appellatione emptionis & venditionis comprehendi cæteros contractus. In id autem vbiq; citari solet text. in. l. statuliberi. 29. §. fin. ff. de statulib. cuius verba ita habent. [Quoniā lex. 12. tabularū emptionis verbo omnem alienationē complecti videtur.] Quē tex. ad hoc axioma notauit gl. in. l. 1. §. eam rem. ff. quæ res pign. oblig. poss. glo. in. l. 2. C. de vsucap. pro emp. & ad hoc eundem tex. dicit singu. & meliorem de iure Bal. in. d. l. 2. idem Bald. in. c. literæ, nu. 4. de dilat. & ita illū tex. notat Panor. in. c. 1. nu. 2. de furt. Fulg. in. l. fi. C. quod met. caus. idem Fulg. in. l. 2. C. de patr. qui fil. distr. Aret. cons. 125. nu. 3. Ias. in. l. voluntas, col. 1. C. de fideicom. Fabia. in tract. de emp. & vend. q. 2. nu. 1. Feli. in. c. fin. nu. 5. de accus. Matth. Afflic. in. c. 1. nu. 62. per quos fiat inuesti. Soci. nep. cons. 129. nu. 13. lib. 2. & cons. 73. num. 10. eo. lib. Hispa. Burgē. in rub. de emp. & vend. col. fi. Hispan. Ioan. Lup. in rub. de dona. int. vir. & vxor. §. 16. nu. 9. Hispa. Segur. in tract. de bon. constan. matr. Hispa. Duen. reg. 239. Firmian. de Gabel. 3. part. 8. partis: & ita innumeri, quos citat Tiraquel. de retrac. ligna. §. 1. glos. 2. in princ. qui ad id adducunt etiam text. in. l. sicut. §. vēditionis. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. quem citat Soci. nep. vbi supra: & Fran. Baldui. in rub. Insti. de empt. & vend.

11 Aduersus eam scribentiũ turbam alia numero nõ inferior opponi posset ex statim citandis, & ex relatis à Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 14. ex nu. 28. ex quibus colliges plures sibi ipsis aduersari. Et omissis multis secure dicendũ est, labi supra citatos, & omnes qui scripserunt & putant, emptionis appellatione omnẽ conuentionẽ contineri ex vi verbi. Id enim notoriè falsum esse depreheditur ex l. 1. ff. de contr. empt. quæ distinguit nomẽ & cõtractũ emptionis ab alijs: & l. iurisgentiũ. ff. de pact. & ita text. in l. si pupillorũ. §. si prætor. ff. de reb. cor. Idẽ probat euidenter tex. in l. fi. ff. de condi. ob causam. Tex. etiã in l. itẽ legato. 47. vel. 49. §. 1. ff. de lega. 3. Sed ineptũ magis q̃ subtile videt̃ iuribus id probare, cũ ad sensum constet: nec aliud significet distinctio titulorũ. C. & ff. de vsucap. pro emp. p̱ dona. pro lega. cũ alijs. Et ita melius aduertit Bal. in. d. l. fi. ff. de condi. ob caus. idẽ Bal. in. l. 1. nu. 4. C. de rer. permut. Bal. in. c. 1. nu. 12. de alien. feud. Paul. post antiquos in. l. quicunq;. §. 1. ff. de insitito. Pau. in. l. 1. nu. 10. in fi. ff. de rer. permu. Nec obstãt iura, quę in cõtrariũ adduci solent, loquuntur enim ex vi & identitate rationis, nõ ex proprietate verborũ, vt colligitur ex nonnullis supra citatis melius sentientibus: & ita Ioan. Plat. in l. quem admodũ, nu. 2. C. de agric. & censi. Ias. in. d. l. fi. col. pen. ff. de cõd. ob cau. ita sentit Plat. in. l. 1. nu. 3. vers. itẽ est argu. C. de fund. patrim. & ita saluantur multa quæ DD. inferunt quorũ fundamẽtũ ex vi verbi falsum esset, ex vi autẽ rationis substinebit. Et ita accipi debet Barto. in. l. filiusfam. §. diui. q. 8. ff. de legat. 1. vbi latissimè Crot. ex nu. 114. & notabiliter Alcia. ex nu. 34. Rip. nu. 100. & quæ tradit Fabian. de emp. & vẽd. q. 2. in princ. Sic enim videmus hãc. l. (quæ nouũ ius induxit, vt supra probaui) & tamẽ cũ loquitur de vẽditione, ampliatur ad alias conuentiones ex identitate rationis, non ex vi verbi: quod etiam cõprobatur ex notatis à Gamara in trac. de extens. nu. 100. Collect. in. c. vt super, nu. 11. de reb. eccle. nõ alie. Et ita cessat confusio quę resultat ex traditis à Fabian. vbi supra: à Gozad. cons. 90. nu. 13. & a Rauen. in Alphabeto iuris, verb. alienatio. Et ita resolues quod inuoluit Ias. in. l. 1. nu. 6. & seq. ff. de rer. permu.

12 Speciatim verò ad Põponium in d. l. statu liberi, (qua DD. maximè decipiuntur) facit prædicta cõsideratio à vi rationis, quod variando magis probat Ioan. Imol. in. l. in ædibus. §. 1. nu. 6. ff. de donat. Sed & aliter explicari debet, vt bene sensit Bal. in. d. c. 1. ad fi. nu. 12. de alien. feud. & magis explicat Ias. in. d. l. iurisgẽtiũ, col. 3. ff. de pac. nempè I. C. in. d. l. referre antiquitatẽ. l. 12. tabularũ: apud quã ob penuriam vocabulorũ, & quia adhuc non ita tradita erat distinctio cõtractuum (vt hodie habetur) emptionis verbum latiùs patebat, latiusque accipiebatur: & ita Steph. Forca. neminem citãs, dialo. 47. nu. 5. & ita videtur sentire Alcia. in. l. alienationis verbũ. ff. de verb. signi. & Franc. Cõnan. (eius rei rationem afferẽs) in cõment. iur. lib. 7. c. 6. in princ. Quæ interpretatio iuuari potest ex tex. in. l. verbis legis. ff. de verbo. significa. vbi I. C. refert, quantò latiùs acciperetur verbũ legare apud antiquos, & l. 12. tabularum: quod tamen hodie legibus & statutis etiam locũ haberet, vigente eadem ratione, vt ibi tradit Alcia. contra cons. Cornei: Et ita Lusitanus Noger. in rep. rub. de leg. 1. & ibi Aymo. ad fin. Ex quo reprobari omnino debet, quod respondit

Dec.

Dec.(verbis adhærens) conf.196. cõtra quem meliùs vide Rip.in.l.2.nu.4.ff.de lega.1.

13 Ex qua declaratione ad.d.l.statuliberi, cessat fragilis alia explicatio antiquorũ,&Plũbini ibi dicẽtiũ esse ibi speciale fauore libertatis. Nec omitto aliud,qđ à nullo ex tot DD.supra citatis tactũ videtur:Ideo sæpius apud iuris conditores exprimi vẽditionis verbũ vt alias conuẽtiones cõprehendat,q̃ ecõtra exprimatur alia species cõuentionis ad comprehendẽdam venditionẽ:quia scilicet venditio censetur frequẽtior,& ideo crebriùs ad exemplũ occurrit,iuxta tex. in.l.iusto.44.ff.de vsucap. glo. in.l.2. verbo contrahitur.ff.de vsucap. pro empt. Vnde lex loquens in vno casu ob frequentiorem vsum non excludit alios,iuxta glo.l.vnicæ,verbo sponsam.C.de rapt.virg.cum multis citatis à Tiraquel.de retrac. ligna. §.20. nume.4.

14 Ex prædictis verò de verbo emptionis, cessat oppositio & difficultas ineptè à DD. obiecta (qua mirè torquẽtur) de.l.fi.C. de reb.alien. nõ alien. cũ.l. in quorũ.ff. de pignor. In hac enim ait.I.C. prohibitum in certo loco emere, nõ prohiberi pignus accipere: cuius contrariũ colligi putant ex.d.l.fi. vnde variè cõciliare ea iura nitũtur, multaq; præposterè cõminiscuntur, vt tradit Bart.in.d.l.in quorum Alber.in.d.l.fi. Crotus in.l. filiusfa.§.diui:Chas.in consue.Burg. rub.4.§.1.col.2.Berous in.c.nulli,nu.24.de reb.eccles.nõ alien. Neguz.de pign.2.par.3.memb.nu.70.cum multis sequen.Sed omissis multis ineptè scriptis à supra citatis,verissimè dicẽdum est neutram illarum legum alteri vllo modo aduersari, nec inter eas vllam difficultatem esse:quia. d. l.in quorũ,loquitur de prohibitione emptionis,& sic certę conuentionis vel certæ speciei, secũdũ supra deducta:at. d.l. fi. loquitur de ꝓhibitione alienationis, & sic generis, sub quo oẽs alienãdi species cõtinent, vt probat tex.in Auth.de non alien.§. alienationis:iuncta dectrina I.C.in.l.itẽ legato.§.interest,de lega.3. & glo.in l.si causa cognita,verb.peremisti. C. de transac. quod sensisse vidẽtur ad illa iura antiquiores relati à Bart. in d.l.in quorum,& glo.in.d.l.fi.verbo. vel hypothecariam . Et ita cũ Petro resoluit Ioan. Imol.in. c.2. nu.31. de feud.quam resolutionem vt nouam tradebat Barba. in Rub.de reb. eccl. non alien.

15 Loquitur hæc.l. de vẽditore læso: extenditurq; communiter ad alios contrahẽtes, quibus ob læsionem in pretio non succurrit, nisi læsio sit vltra dimidiam: Quam decisionem aliqui restringere tentant, vt procedat in cõtrahentibus per se ipsos:q; si læsi fuerint per procuratorem, putant sufficere læsionẽ in sexta parte: Paul. hic, nume.5.ex Bart.in.l.societatem. §.arbitrorum.num.25.ff.pro soc.qui tamen id non firmat:& quamuis aliqui inuoluant,& cum eis Burgen.in cap.cum dilecti, nume.44. de empt. & vend.Contrarium verius & receptius est, vt regulariter decisio huius l.æquè procedat in contrahente per alium, vt per seipsum, secundùm Panorm.& plures in.cap.cum causa,de empt.& vend.vbi Burgen. num.25. hanc dicit communem opinionẽ,& ita Alex. in.l.si quis cũ aliter, nu.18. in fine.Licèt Aretin.ibi inuoluat: & meliùs ibi aduertit Roma.citãs text. clarũ in.l.si volũtate, infra in hoc tit. & ita Aret. cons.126.col.2. vers.non obstat:& Cremens.hic nu.70. in.20. ampli.& Iacobin.à sancto Geor.in.l. 2.C. si aduer. venditio. Angel. in. §.

pretium, nu.7. Insti. de emp. & vēdi. & ita Cagnol. hic. num. 166. Ratioq; huius conclusionis sumitur ex traditione I.C. in l. cū mandato. 24. ff. de minor. ad finē, ibi, [imputari debet dño, qui tali commisit negocia sua.] Nec obstat argu. quo contrariū tentabant Bar. & alij, cui facillimè satisfaciunt prædicti tenētes hāc receptā sententiā, & Alex. in l. si superstite. C. de dolo: facit pro cōmuni text. in l. Papinianus. 26. ff. de publicia. ibi, [à procuratore distracta emptorē tuebitur prætor.

16 Saluatur tamē aliqualiter opinio contraria, vt faciliùs succurratur cōtrahenti per procuratorē: quia sciēs verum rei pretium nō iuuatur remedio huius. l. secundùm communem opin. vt deduxi supra. 2. cap. 1. part. Minusque iuuatur qui donauit residuum: attamen scientia vel donatio procuratoris constituti ad vendendum vel locandū aut permutādum, non auferet remediū huius. l. vt colligitur ex Bald. hic, nume. 18. & tradit Burgen. in d. c. cum causa, nume. 58. Cremens. hic, nu. 92. post Fabian. & alios quos citat. Facit. l. filiusfa. ff. de dona. l. creditor. §. Lutius. ff. māda. l. cōtra iuris. §. filius. ff. de pact. Ex prædictis etiā cauebis ab errore Alber. * hic, ad finem, scribentis q̃ si procurator vēdit pro minori quàm dimidia parte iusti pretij, nō transferetur dominium in emptorem: quod est contra iuris regulas, & cōtra communē opinionē vt supra. Solùm enim succurritur tunc ex remedio huius. l. q̄d præsupponit dominium esse translatum, argum. l. si quidem. C. de prædi. mino. & l. dolus, infra eod.

17 Ex eisdem infertur ad q. an valeat tunc venditio facta per substitutum à procuratore, cui mādatum fuerat vt venderet? in qua q. Bar. in l. in vsucapione. §. 1. ad finem. ff. de diuers. & temp. præscrip. resoluere videtur, vt regulariter constitutus ad vendendam rem aliquam non possit substituere: nec valeat venditio per alium facta, per tex. ibi: nisi in mandato explicetur pretium & forma venditionis: quia tūc nihil fere committitur arbitrio procuratoris: ideoq; poterit is per alium vendere. Quam resolutionem, vt receptam ex Bart. Bald. & alijs tradit Ias. in l. 1. ad finē. ff. de offic. procur. Cæsar. Alexan. & Ias. in l. quod quis. C. de procur. Paul. Castr. in l. si stipulatus fuerim. ff. de verbo. oblig. Sed hæc resolutio posset controuerti, vt per Alexand. vbi supra, quod omitto: ex ea tamē vtiliter declarabis text. in cap. 1. in fine, de procur. in 6.

18 In eodē articulo de læsione in venditione vel alia cōuentione inita per procuratorem, vtilis inspectio congruit, quando procurator lædit dominum scientem: vel eo etiam sciente, mandati formam excedit: in quo omissis multis receptior tutiorque videtur resolutio, vt mādans qui scit & patitur procuratorem excedere, non habeat recursum. Secundū glo. notab. in cap. cùm olim. 1. in verbo, protinus, de offi. deleg. & ibi Panor. & Feli. & Alex. cons. 84. lib. 5. Feli. in cap. 1. nume. 12. vt lite non contest. Ias. in l. si quis iniquum. §. si procurator, nu. 5. ff. quod quisq; iur. Decius cons. 672. num. 2. & ita accipi potest tex. in c. fi. de iure iur. in 6. quod locū habet in prædictis terminis, præcedente mandato cuius limites procurator excedit: tunc enim scientia & pacientia domini extendit mandatum: quę non noceret, nec sufficeret ad illud inducendū vbi nullum præcederet: vt magis cōmuniter veriusque receptum est cōtra Innoc. in c. ex par-

ex parte decani, de rescrip. secūdùm Feli. & alios vbi supra. Alex. in. l. sepe, ex nu. 87. ff. de re iud. vbi tamen multipliciter Innoc. saluat. Quod etiam colligitur ex copiose relatis à Tiraq. de retract. ligna. §. 9. in fine. nu. 12. & sequen. vbi ipse nō satis explicat. Ex qua differentia inducendi mandati quod non extabat, vel extendendi quod præcedebat, cōperies lapsum fuisse insignē Paul. Castr. in. l. penul. C. in quib. caus. in integ. rest. non est

* neces. Pau. in. l. in causæ. §. 1. ff. de procur. idem Paul. in. l. 1. §. 1. ff. de exercito. labitur etiam Ias. in. l. 1. §. si procurator, nu. 3. ff. si quis ius dicen. nō obtemp. Labitur etiā Iafredus Balbus decis. 276. & Ioa. Lup. in rep. rub. de dona. inter vir. & vxo. §. 68. num. 24. Cauendum item magis est à Matth. Afflic. decis. 308. & ab Alexan. cons. 157. nu. 12. lib. 2. Nec minùs cauendum est à Boer. decis. 281. nu. 11. qui omnes incautè citant Innocen. in. d. c. ex parte, quasi eius opinio vera & recepta esset: vt etiam in eodem labitur doctus Riminal. in. §. 1. nu. 112. Instit. quib. alien. lic. & Afflic. lib. 3. feud. tit. de prohi. feu. alien. per Federi. §. præterea, nu. 30. fol. 157. col. 1.

19 Quod hic memorare volui, quia plures decipi possent ex numero & authoritate tot insigniū DD. incautè tradentiū quòd scientia & patientia haberet vim inducendi mandatum de nouo: cùm vix sufficiat ad illud iam datum ampliandum, ex reg.

* l. diligenter. ff. manda. secundùm q̃ non caret difficultate opinio glos. d. c. cùm olim, de mandato extendendo ob sciētiam domini, obijci enim potest generalitas. d. l. diligenter, & doctrina I. C. in. l. sicut. §. nō videtur. ff. qui. mod. pign. vel hypo. solu. vbi nec scientia & patientia nocet, nisi aliquis actus in facto consistens accedat: quem tex. extollit sæpe Bal. vt refert Ias. in. l. si quādo. §. fi. col. 2. C. de in offi. testa. & in. l. cùm alienan. nu. 5. C. de leg. Prædictā vero resolutionem magis commendabis, quia circa eam immemor supradictorum & eorum quos citauimus, fuisse videtur doctissimus Molin. in consue. Paris. §. 14. nu. 18. char. 189. Nec prædictis obstat text. (qui sæpissimè male citatur) in. l. qui patitur. 18. ff. māda. *
loquitur enim I. C. ibi, de tacente ad sui vtilitatē, vt glo. considerat: loquitur etiam de accipiente mutuum, & sic de faciēte aliud realiter vltra sciētiam & pacientiam. Quod cōfirmatur ex traditis à Bart. Alexan. Ias. in. l. quæ dotis. ff. solu. matri. Feli. in. c. nōne, de præsump. & ex supra dictis intelligere quod notat in simili Bart. in. l. fi. ff. quod cum eo.

20 Tractarunt aliqui, an remediū huius. l. locum habeat in constitutione pignoris, vel datione vnius pignoris pro alio: & Areti. in dict. l. si quis cùm aliter, col. 6. nume. 6. sentire videtur etiam eo casu procedere remedium huius. l. Sed contrarium tradit Roma. sing. 553. & tenuit alius relatus ab Aret. & cū Roman. est Neguzan. de pigno. 5. par. 1. memb. nu. 42. & Rebuf. in. d. 2. tomo ad cōstitu. gallic. tit. de rescis. cōtr. nu. 49. pag. 188. in quo dubitat Cremē. hic, nu. 114. in. 16. limi. & nō citato Roma. ita tradit Mantua. d. lib. locor. cap. 6. quod in pignore generaliter sentit Corn. cons. 288. nu. 2. lib. 3. ex quibus opinio negatiua in hoc videt recepta. Pro qua Roma. citat. text. in. l. si rem alienā. §. omnis, in fine. ff. de pig. act. ibi, [si vt ipse voluit, sibi cauit licèt in hoc deceptus sit.] Expendit Roma. generalia verba. d. §. dum habēt creditorem tunc non audiendum, licèt deceptus sit. Aret. autem replicabat

bat, ea verba generalia restringenda videri ex hac.l. sicut alia iura limitantur ratione læsionis vltra dimidiam. Sed pro Rom. responderi potest, verba huius.l. eiusq; mentem non congruere cõstitutioni pignoris, vel dationi vnius pignoris pro alio: quia in facultate creditoris est, omissa.q. pignoris, agere de principali debito, iuxta.l. creditor.28.ff.si cert.peta. Potest etiã creditor alijs modis sibi consulere ad securitatem debiti, etiam si adhuc de præsenti illud petere nequeat, iuxta tex.& DD.in.l. in omnibus.41.ff.de iudic. Matth. Afflic. decis.108. Alexan.nume.14. Ias. nume. 16. Ripa.nume.34.in.l.2. ff.solu. matri. Ioann. Lup.in repet. cap. per vestras.§. 1.

21 Sed ex.d.§.omnis, vltra scrib.colligo, nunquam compelli creditorem ad accipiendum vnum pignus pro alio semper enim. I. consulti ibi præmittit, id nõ fieri nisi volente creditore: Aduertendumq; est, q generalia verba text. satis comprehendũt casum in quo æquiualens pignus daretur: ad huc tamẽ id cõmittitur voluntati creditoris, vt nec tunc cõpellatur aliud pignus accipere: & sic erit notab.tex. pro Ias. in.l.2.§.mutui datio, col.4.vers.12.fallit.ff.si cert.peta. post Rom.ibi, cõtra Ang. ibi, contra Cremen.notab.54.cõtra Dec. & Cagnol.in.l.plus cautionis.ff.de reg.iu. contra Neguzan.de pigno.3.part.1. memb.nu.21. Cõtra quos etiã vrget fundamentum de fideiussore dato, quẽ creditor liberare nõ cõpellitur, licèt alius sibi offerat æquè idoneus, vt nu.sequẽ.probabimus: & ita de fideiussore ad pignus erit vrgẽs argu. quo vtitur I.C.in.l.qui autem.§.1.ff. de consti.pecu. Nec cõtra hanc opinionem rectè ab Ange. & alijs adducitur glos. in.l. si Titio. ff. de pignor. quæ secundùm terminos tex.ibi, loquitur de creditore agente cõtra hæredem debitoris, nõ de debitore agẽte cõtra creditorem: & sic nullo modo sentit, posse debitorem cõpellere creditorẽ vt demisso certo pignore, aliud accipiat: & ita suadet reg.l.id q nostrum.ff.de regu.iur.l.sicut ab initio.C.de act.& oblig.

22 Quæ opinio in pignore, vt dixi, iuuatur maximè ex alia cõclusione circa fideiussorem: receptum enim est q creditor non cogitur liberare fideiussorem datum, etiam si alius æquè idoneus offeratur: & ad hoc notatur tex.in.l. si mãdato meo.45.§.1. vers. item si dum.ff. manda. qui dubitatione careret, nisi intelligatur in his terminis, cùm alius æquè idoneus affertur. Ad quod commendatur is text. vt per Alex.in.l.2, nu.8.& ibi Ias. nu. 3.ff.solu, matri. Ias.in.l.fi.num.43.C. de iure emph. Ias. in.l. si domus. §.si fundus, nu.31.ff.de leg.1. Quod etiã intelligunt, licèt offeratur alius magis idoneus, secundùm Ias. & Alcia. in.l. debitorum.C.de pac. Matth. Afflic.lib.3.constitu.rub.15.nu.5. Quæ opinio recepta est in fideiussore semel dato & accepto à creditore: qđ nõ aduertit Decius in.l. plus cautionis, nume.3. ff. de regul. iur. immemor eiusdem communis opi. quam ipse Dec. impugnat, in.l. si pater.C. de collatio.

35 In fideiussore autem non accepto sed tantum promisso, receptum est sufficere alium æquè idoneum dare, secundùm Bal. Paul. Alex.in.d.l.si pater Ias.cons.41.nu.2.lib.3. Hippo.de fideius.ex nu.213. qui omnes mouẽtur ex tex.in.d.l.qui autem.§.1.ff.de consti.pecu.ibi, [alia personam non minùs idoneam.] Sed text. ille non videtur rectè adduci: loquitur enim distinguendo, an fideiussor promissus

missus nolit, an decedat: priori casu respondet simpliciter debitorem teneri: in secundo distinguit, an alius æquè idoneus detur: quasi in priori casu cum fideiussor promissus viuit, non compellatur creditor aliũ æquè idoneũ accipere. Et ita esset ibi fortisimum argumẽtum ad ampliationem præcedẽtis cõclusionis, vt etiã procedat in fideiussore ꝓmisso. Manet igitur ex communi opin. distinguendum esse inter fideiussorem acceptum & fideiussorem promissum: vt creditor priorem nõ teneatur demittere dato alio æquè idoneo: secũdum sic: & in secundo scilicet promisso, non tantùm loquitur communis opinio mortuo tali fideiussore, sed etiam eo viuente quod nõ aduertit Cagnol. in d. l. plus cautionis nu. 7. ad finem. ff. de regu. iur. Nec etiam eiusdem differentiæ meminit Ias. in d. l. 2. §. mutui datio, col. 4. vers. vndecimo. ff. si cer. pet. ibi, [vel promisisi:] & ibi Ripa nu. 21. vnde etiam cauebis à Decio in. l. diem functo. nu. 22. ff. de offic. asses.

24 Nec obstant in fideiussore accepto, quæ contra cõmunẽ opin. adducit. Dec. in. d. l. si pater, prout tex. in. l. illud, vers. vltimo. ff. quod met. caus. sed tu aduerte q̃ in eo text. fauetur succurriturq; creditori, nõ debitori, vt cõstat ex litera: & ideo causa restituitur in pristinũ statum. Nec obstaret is tex. cũ eo casu fideiussores iam liberati erant absq; culpa sua vt sentiunt Bal. & Ange. ibi: Minus obstat tex. in. l. Labeo. §. si. ff. de arbitr. quia loquitur de cõpromisso finito & fideiussore iam liberato: vnde satis erat in renouatione idoneum fideiussorem prestare, quod est longè diuersum à nostris terminis.

25 Non tamẽ omitto circa præcedẽtes articulos, si æquitas principaliter attendi deberet, posse iudicari contra opinionem eorum qui asserunt, creditorem non compelli accipere æquè idoneũ pignus: cùm in ea specie nulla vtilitas nullaq; ratio videatur ex parte creditoris, cui malignè tantùm recusanti mos gerendus nõ videtur, ex I. C. in. l. in fundo. ff. de rei. vend. Nec in pignore militat ratio affectionis quoad creditorem: vt aliàs de nũmis inquit I. C. in. l. in nummis. ff. de in lit. iur. quod iuuaretur ex. l. 2. §. penult. ff. de relig. & sumpt. fun. vbi pro via semel data satis est aliam æquè idoneam præstare. Receptiusq; est eum tex. generaliter procedere: non tantùm ob fauorem religionis (vt aliqui putãt) generaliter enim intelligit gl. in. l. si cui. ff. de seruitu. in vltimo scholio: & ita Bart. & Pau. ibi extollentes glo. licèt Ang. & Florian. ibidem cõtra sentiant: & ita generaliter tenuit Rom. licèt Ias. cõtra sentiat in. l. 2. §. mutui datio, colũ. 4. vers. decimo. ff. si cert. peta. & ita generaliter intelligit idem Ias. in. l. 1. §. fin. nume. 8. ad finem. ff. de nou. oper. nun. Ias. in. l. 2. nume. 45. ff. solu. matr. Ias. in. l. si ex toto. §. fin. nume. 26. ff. de leg. 1. Cepol. de seruit. rusti. cap. 1. nume. 7. Zasius lib. 1. responsi. cap. 10. Soci. dicens hanc communẽ opin. cons. 141. nu. 4. lib. 1. Vnde cauebis à Nouel. de dote. 8. par. priuile. 27. & à Couarru. lib. 3. resolu. cap. 14. nume. 8. vers. item communis: dum securè putant. d. §. specialiter procedere fauore religionis. In fideiussore autem iam accepto, diuersa ratio excusaret creditorem, cùm posit magis confidere de vna persona quàm de alia: etiam si vtraq; æqualis videatur, argu. l. scire oportet. §. si. ff. de tutor. & curat. daris: & l. si quis stipulatus. 112. §. fin. ff. de verb. oblig. Quæ vt vtilia & non vulgaria hic obiter addu-

adducta, doctis & candidis non diſplicebunt.

26 Magis ad materiã huius. l. tractat gloſ. hic, quod actionis genus detur læſo? refertq; antiquos variaſſe. Aliqui enim intelligebant hoc caſu cõpetere iudicis officiũ ſeu restitutionem: alij actionem ex eo contractu in venditione & alijs conuentionibus bonæ fidei. Differẽtia autem nõ læuis eſſet ex multis traditis à Cagnol. hic, nu.44. Recepta autem eſt opinio glo. vt detur actio quæ duret 30. annis: Bar. & reliqui hic, & cõmuniter DD. vt aſſerit Fulgo. in. l. in cõtractibus. C. ex quib. cau. maio. gloſ. & DD. in. d. c. cum cauſa. de empt. & vendi. Balbus de præſcript. 4. par. q. 26. latiùs Cagnol. hic. Sed apud Luſitanos reſtrictum eſt tempus huius actionis ad quindecim annos, ex Ordin. lib. 4. tit. 10. §. 5. Apud Gallos verò magis reſtrictũ eſt ad decẽnium, ex conſtitutione Ludouici. 12. vt refert Molin. in conſue. Pariſ. §. 13. §. 5. nu. 57. Apud Hiſpanos etiam magis reſtrictum ad quadriẽnium, ex. l. Ordin. vt refert Anton. Gome. in. d. lib. de contrac. cap. 2. nu. 22. ad finem: & fortaſſe prudenter reſtrictũ fuit tempus huius actionis, cuius vis conſiſtit in pretio & valore rerum. Id autem tempore mutatur, vt docet ex periẽtia: & I.C. in vulgari. l. pretia rerum. ff. ad. l. falcid. Nec videtur ſuſpitione fraudis carere, qui poſt longum tempus ſe læſum quæritur. In praxi etiã ſæpe deprehenditur in his & alis falſa probatio: ex quibus conſultius videtur reſtringere tẽpus huius actionis. Ego vero tam in cõtractibus bonæ fidei, quàm ſtricti iuris ſupra. 3. cap. 1. part. probaui opinionem quorundam antiquorum, & Ange. in. l. ſi id quod annum. ff. de verbo. oblig. vt ex hac læſione detur condictio ex lege, licèt Bald. & alij & cum ijs Cagnol. hic nume. 40. ineptiſsimè id improbent.

27 Videtur etiam vtiliter dicendum vltra ſcribent. q̃ limitatio temporis in hac actione locum habeat tãtum in contractibus qui ex conuentione cõſumantur: diuerſum autem ſit in emphiteuſi & locatione ad longum tẽpus: quia tunc læſio habet cauſam ſucceſsiuam, quæ ſingulis annis temporibusq; ſoluẽdi refricatur: & ideo eius tempus non debet prę̨ſcriptum cenſeri, argu. tex. notab. in. l. cùm notiſsimi. §. in ijs. C. de præſcrip. 30. vel 40. anno. cum traditis à Iaſ. in. l. prætor ait. §. ſi aliquãdo, nu. 9. ff. de nou. oper. nunc. Conducunt etiam quæ DD. tradunt, de extẽdendo tempore ad appellandum, vbi datur grauamen ſucceſsiuum: qua etiã de cauſa admittunt appellationem ab interlocutoria: vt per Bal. in. l. 2. C. de epiſ. aud. Felin. in. c. accedens. 2. nu. 15. vt lite non conteſ. Iaſ. in. l. ita demum, nu. 5. C. de procur. Felin. in. c. quoad conſultationem, ex nu. 22. de re iud.

28 Nec omittẽdum eſt quod in propoſito ſcribunt graues autores, cenſeri malę fidei poſſeſſorem, emptorẽ vel venditorem, qui ſcit poſſe cõtra eum iuſtè agi ex remedio huius. l. & conſequenter non poſſe vſucapere vel præſcribere: iuxta. c. fin. de prę̨ſcrip. vt tradit Cagnol. hic, nu. 42. cũ Alex. quem refert in quodam conſi. lib. 3. quod cõperies in conſ. 54. colũ. 3. nu. 10. lib. 6. qui ad hoc citat Imol. (id probantẽ in eo qui ſcit, poſſe peti reſti. in integrum) in. c. apoſtolicę, colum. 3. num. 10. de donatio. per text. (quem commendat) in. l. in cauſæ. 1. §. fin. ff. de minor. Secundùm quã re ſolutionẽ dicendum erit etiã poſt triginta & quadraginta annos dari remediũ huius. l. aduerſus cõtrahentẽ

qui

qui sciebat alterum lædi vltra dimidiam. Ego verò credo, q in praxi nō admittetur hæc opinio: obstat enim fortissimè.l. sicut: &.l. omnes. C.de præscript. trigin. vel quadragin. anno. Nec scientia læsionis inducit veram malam fidem: vt constat ex hac l.& reg.l.in causæ.2.§.idem Pomponius.ff. de minor.nam & de iure ciuili mala fides irritaret titulum, tolleretq; effectum vsucapiendi.l. nunquam.31.ff.de vsucap.in hac autem materia non obstāte læsione titulus validus est:vt in cap. cùm dilecti, de emp.& vend.& ideo prescriptio longissima triginta annorū etiam iure canonico procedere videtur, ex traditis à Pau.& Balbo.in.l.Celsus.ff.de vsucap. à Rubeo cons.75. Couarru. in.c.possessor.2.par.§.7.de reg.iur.in 6. Qua in re pro hac parte ad quietē reipub.conducunt nimis verba tex. in Authen.hęc constitu.in nou.§.1. col.8. cum ijs quæ trado in Authen. nisi tricennale,nu.11.& num.39.C. de bon.mater.

29 Ex supradictis satis colligitur, actionem quæ lęso datur personalem esse: ideoq; tunc nō desinit trāsferri dominium in emptorē.Ex parte autem venditoris subdit glo.hîc,actionem hanc ei dari aduersus emptorē, etiam si rem ipsam alienauerit:& ita Bar.nu.13.Bal.Salic.Paul.num.16.& est receptissima sentētia:vt per Cremens.hîc nu.186.Cagnol.num.113. idemq; apud Lusitanos declarat. d. Ordinatio lib.4.tit.30.§.6. Sed de iure nō in subtiliter id impugnare vel limitare nititur solus Fulgos. hic nu. 7.ad finē.Cuius opinio in scholis fortasse tutior videbitur:dū contendit, actionem tunc nō dari aduersus primum emptorē,nisi alienet sciens vēditorē læsum posse eum conuenire: vel nisi ad aliquod pretiū quod emptor ex sua alienatione acceperit,vltra id quod ipse dedit primo venditori,q si bona fide emerit,& bona fide distraxerit, nec lucratus fuerit,ex distractione rei nō videtur æquum cōtra eum actionē dari: atq; ita Fulgo.opinio colorē habet. Sed glo.opinio eademq; cōmunis maiori fundamento amplectenda est:si enim venditori vltra dimidiā læso negaretur actio, cùm emptor rem ipsam alienauerit,nūquam ferè locus esset remedio huius.l. eiusq; decisio facillimè eluderetur ad libitum emptoris,qui statim alienaret,fingens nō plus accipere quàm ipse dederit:vel finget se donare,vt pretij quęstio cesset.Item fraudaretur facultas illa agēdi intra triginta annos quæ venditori cōpetit,secūdùm iuris regulas & receptas sentētias:& ideo quoad residuum & supplementum iusti pretij non videtur recedendum à recepta sententia glo.Si autem emptor læsus esset,ipseque rem alienaret, nō videtur actionem habere aduersus venditorem, cùm facto suo desierit rē habere, & vēditori electionem adimere:ex mēte scriben.& expressim tradit Anto. Gome. in lib. de contract. cap.2. fol. 11.colum.3.

30 Sentit etiam glo. q si emptor rem alienauerit,non dabitur primo venditori actio in singularē successorē, seu tertium possessorē. Quæ opinio recepta est,ex Bar.d.num.13.Bal.nume.16.Salic.q.12.Paul.num.16.Cremen.nu.188. Cagnol.nu.114. Alex. cōs.92. nu.8. lib.1. plenius Couarru. lib.2.resolu.c.3. nu.10. probatur verò ex iuris regula quæ habet, actionem personalem non transire in tertios etiam rei possessores.l.fin. §.si ff. de contrah.emp.l.1.§.si hæres: & ibi Ias.ad hanc materiam notat, nu.7.ff. ad Trebel.probat magis in terminis text.

tex. in l. dolus, infra hoc, titu. Subdit Bal. d. nu. 16. vers. mihi autem (quem plures variè accipiunt) posse tamen aliquando primo vēditori læso actionem dari aduersus tertium illum in quem emptor alienauerit: id autem concedēdum putat, cùm ille tertius titulo lucratiuo rem ab emptore habuerit: vel eodem viliori pretio minori dimidia parte iusti: in quib⁹ terminis non ad id requirit ꝙ primus emptor non sit soluendo. Hūc enim casum separatim tradit generaliter, vt tunc in subsidium detur semper actio venditori læso contra tertium possessorem: etiam qui bona fide & iusto pretio rē habuerit à primo emptore. Quod ita voluisse Bal. colligitur etiā ex æquiparatione quam facit de restitutione minorū ad remedium huius l. adducens text. in l. in causæ, la. 1. §. fi. ff. de minor. & ita sensisse Bal. agnoscet qui eum attētè leget. Nec solum Bal. sed alios DD. ita sensisse tradit Fulgos. hic nume. 8. & ita eum bene citat Fabian. in d. trac. q. 8. num. 23. vers. septimo: & Tiraq. in l. si vnquam, verbo, [reuertatur,] num. 271. & Aimo cons. 7. ad finem, nume. 15. Vnde quoad explicationē Bald. veriùs loquuti videntur prædicti (licèt in re ipsa lapsi fuerint) quàm D. Couarru. vbi supra, rei veritatem meliùs assequens. Labuntur tamen Tiraq. & aliqui putantes idem dixisse Salic. qui diuersum à Bal. scribit, vt statim explicabimus.

31 Vides igitur quæ fuerit Bal. & prædictorum opinio in actione danda primo venditori læso, aduersus eum quem emptor alienauerit: volebant enim Bal. & sequaces in subsidiū, seu quādo primus emptor soluendo nō est, actionem dari venditori aduersus secundum emptorem vel successorem: etiam ex titulo oneroso & iusto. Sed veriùs asserit Salicet. d. q. 12. nu. 18. nullum remedium tunc dari vēditori aduersus tertium illum, iusto pretio & bona fide rem consecutum, etiam si primus emptor soluendo non fuerit: tunc autem ei dari actionē eo respectu ꝙ primus emptor soluendo non sit, quando successor habuit rem titulo lucratiuo, vel pro eodē viliori pretio minori dimidia, & ita Cremen. d. num. 188. Cagnol. nume. 144. vers. nisi, dicens ita copulatiuè intelligere DD. & ita clarè sentit Hispan. Xuar. alleg. 21. ad finem, idque receptiùs & veriùs asserit Couarru. vbi supra, quicquid inuoluat Alber. hic, nu. 10. & generaliùs in fauorem tertij possessoris particularis resoluit Fulgos. hic. d. nume. 8. quem alij non referunt. Quam opinionem contra Bal. & sequaces amplectendā arbitror: nec aliter in praxi iudicabitur, cùm ita suadeat æquitas, & iuris reg. d. l. fin. §. fin. ff. de contrah. empt. & l. dolus, infra eod.

Nec aliquid facit cōsideratio Bal. & aliorū de titulo lucratiuo: id enim secūdùm iuris rigorem nullo modo respicit personam venditoris quoad tertium possessorem: nec etiam secūdùm æquitatem, nisi quādo primus emptor soluendo non est. In quibus terminis simul ijs duobus cōcurrentibus, ꝙ successor habuerit rem titulo lucratiuo, & emptor soluendo nō sit, communis opinio succurrit venditori læso aduersus tertium rei possessorem, quod comprobatur ex Alber. in l. 1. C. si vend. pig. aga. referente in simili Iacob. de Aren. & ita exactissimè explicātur, quæ scriben. in hoc tradiderunt.

32 Ego verò (si præcedens articulus stricto iure vel magis ad solam iuris veritatem iudicabitur) putarem veriùs fortasse dicendum contra scrib.

vendi-

venditori læso nullatenus succurrendum nisi contra emptorem, nõ contra tertium possessorem, etiam ex titulo lucratiuo: nec si emptor soluendo non sit. In quocumque enim casu (cum mala fides cessat) semper viget regula illa, ne actio personalis in tertium detur, quæ ob eas causas limitata non reperitur, quicquid DD. licẽtiosè comminiscantur, quod suadetur ex doctrina totius titu. ff. quæ in fraud. cred. cum notatis in. §. item si
* quis infraudem, Instit. de actio. Sed magis suadetur grandi fundamẽto, quia ex communi opinione sequeretur absurdum, ne vlla differẽtia esset in proposito inter obligationẽ cum hyppotheca, & obligationẽ sine illa quod ostẽditur, nam DD. dicũt venditori tunc in subsidiũ actionem dari contra tertium possessorem, non existente hyppotheca, sed sola actione personali: nemo autem dubitat, etiam præcedente hyppotheca, non plus dari: cùm tertius possessor conueniri nequeat nisi in subsidiũ post excussum debitorem principalem. Iuxta Authen. hoc si debitor. C. de pignor. & sic patet (quod dixi) ex cõmuni opin. æquari obligationẽ personalem nudam, reali & hyppothecariæ quoad agendum aduersus tertium possessorem: quod omnino iuris regulis repugnat. Facit optimus tex. (distinguens eas obligationes satis ad propositũ) in. l. debitorem. 15.
* C. de pignor. Pro hac parte vrget fortissimè text. in. l. æris alieni. 15. C. de dona. vbi euidenter probatur, quòd deficiente hyppotheca, donatarius cui debitor alterius res suas donauit, non tenetur vllo modo satisfacere creditoribus donantis: & sic loquitur tex. in distinctè etiam si debitor soluendo non sit, & in successore ex titulo lucratiuo: quod directò confundere videtur communem opinionẽ quam hic impugnamus, & per tex. in. d. l. æris alieni, consuluit Alex. cons. 7. nu. 3. lib. 6. tradit Boer. decis. 204. nu. 47. maximè q. d. l. non limitatur à DD. nisi in donatario omnium donorum, nõ certæ rei: (prout eo de quo agimus) vt colligitur ex decisione Capel. Tholos. q. 386. ex Decio cons. 237. num. 6. vers. sexto, cum traditis ab August. Bero, in cap. in præsentia, nume. 91. de proba. Tandẽ hæc nostra opinio nimis iuuatur ex. l. 1. & l. 3. C. si vend. pign. aga. vbi nec in subsidium datur actio aduersus tertium, nisi participauerit de fraude alienantis, quo casu etiam restitui iubetur eidem pretiũ quod dedit: pondero enim ibi fraudem ementis, quæ non minùs ei nocere deberet, quàm alij causa lucratiua. Ex quibus hæc opinio doctis fortasse magis videbitur iuris rationibus cõgruere.

33 Prædictis non obstat text. (quem Bal. & alij citant) in. d. l. in causæ. 14. §. fin. ff. de minor. quem dicit notab. Fabian. in. d. trac. q. 8. num. 23. Alex. cons. 67. num. 7. lib. 5. Hispan. Xuar. alleg. 21. ad finem, & Anton. Gome. d. lib. de contrac. cap. 14. nume. 6. fol. 102. & ante eos Ioan. Imol. in cap. apostolicæ, num. 10. de donatio. in eo enim. §. tradit I. C. minorem læsum directè agere posse cõtra tertiũ possessorem sciẽter emẽtem ab eo cum quo minor ipse priùs contraxerat. Si autem tertius ille ignorãter emit ab eo qui à minore rem habuit, tunc nõ datur actio minori contra tertiũ, nisi in subsidium, quãdo scilicet primus soluendo non est. Iuxta quam decisionẽ, tex. ille nihil facit pro opinione Bal. vel aliorum, quam supra damnauimus: non enim distinguit inter titulũ lucratiuũ vel onerosum illius

tertij: sed tãtum an scienter, vel ignoranter rem habeat: vt si scienter, non distinguatur an primus soluẽdo sit: si ignorãter, tunc id attẽdatur. Ideoque etiam retẽtis ijs quæ DD. in proposito tradunt, non rectè trahitur tex. ille ad terminos nostræ. l. Deinde iam ex d. §. iuncta recepta traditione. DD. in materia huius. l. satis colligitur, remedium huius. l. longè differre ab auxilio ætatis seu restitutione minorum, contra Bald. hic, d. nu. 16. maximè quoad agendum aduersus tertium possessorem: cùm hic merè personalis actio tãtum detur: ibi vero auxilium in rem scriptum, vt meliùs aduertit Couarru. vbi supra, & priùs Fulgo, hic, num. 9. putãs DD. communiter contradicere, in quo fallitur: scriptis enim cum iudicio consideratis, idem colligitur ab alijs præter Bal. & paucos, vt constat ex supra deductis.

34 Aduertendum autem & summè cõmendandum est ad text. in d. §. fi. l. in causæ, & supra deducta, qualiter apud I. C. in eo. §. accipi debeat illud, [scienter vel ignoranter,] quod ibi maxime distinguitur & consideratur in emẽte à primo emptore, seu ab eo qui à minore rẽ ipsam habuit: plures enim ex supra citatis & apertè Alex. d. cons. 67. nu. 7. lib. 5. & Rebuf. in. 2. tom. ad cõstit. Gallic. in præfatio. titu. de in integ. restitu. nume. 31. pag. 115. tradũt, in. d. §. accipi sciẽtiam pro sola notitia q̃ res illa habita fuerat à minore, quod mihi falsum videtur: possetq; quotidie bonæ fidei possessores inquietare. Nã secundùm eã interpretationẽ semper minor agere directò posset contra tertiũ, qui emit ab eo cum quo minor ipse contraxit: etiã si primus esset soluendo: quod rerũ experimento constat, quia scilicet primus alienando præbere solet titulum quo rem posidet, & declarare vnde eã habuit. Vnde non est credendum q̃ I. C. ob talem notitiã tantum, tam acriter onerandum cẽseat secundũ emptorem vel similẽ successorẽ: qui magis credere potuit, rem à minore solẽniter, & sine alicuius fraude distractã fuisse, iuxta præsumptionẽ. l. penul. cum glo. C. de euictio. Nec cõtinuò in minore præsumẽda erat læsio, vel fraus in eum cõmissa, iuxta text. in. l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiur. ibi, [nec enim vtiq; q̃ minor est statim circunscriptum se docuit.] Intelligo igitur apud I. C. in. d. §. onerari secundum emptorẽ, non ex simplici scientia q̃ res à minore prouenerat, sed quia negocij qualitatem cognitam habuit is successor, sciens vel scire debens minorem in integrũ restituendum fore: quod ratione suadetur, cũ I. C. scientiam expendat ad culpandum secundum emptorem: quod in simili probat tex. in. l. si quis cum sciret. ff. de vsucap. pro emp. & ita rectè colligitur ex verbis. d. §. ibi, [si emptor sequẽs scit rẽ ita gestã:] quę verba negocij qualitatẽ circa læsionem minoris respiciũt, nõ solam personæ notitiã, vt bene sentire videt Imol. in. d. c. apostolicę, nu. 10. de donatio, & ita saniùs intelliges Bal. in. d. §. fin. nu. 1. dum priùs inquit, [quia sciebat rem fuisse minoris,] postea verò meliùs subdit, [quã scit posse auocari:] quæ omnia cùm posint quotidie cõtingere, ita explicitè tradenda fuerunt.

35 Si in aliquibus verò teneri deberet quod Bal. & alij (de quibus supra) dixerunt, vt venditor læsus posit aliquãdo agere aduersus tertiũ habentẽ causam à primo emptore, id quidem æquiùs procederet, quando tertius ille sciuit vẽditorẽ læsum fuisse, potuis-

potuiſſeque agere remedio huius. l. concurrẽte ſimul alia ratione, quòd ꝙ primus non ſit ſoluendo. Maximè ſi tertius poſſeſſor rem habuerit ex cauſa lucratiua: quibus concurrenti bus poſſet colorate reſpõderi fundamentis ſupra adductis, nu. 32. nõ eſſe nouum in iure, vt in ſubſidium, & ex cauſa detur actio aduerſus tertium, in quem ſecundùm iuris regulas nõ cõpetebat, vt in. l. fi. ff. de eo per quẽ fac. erit: in. l. 3. verſ. nihil, ibi, [niſi,] ff. ſi menſ. falſ. mod. & in caſu quem notat glo. & Bar. in. l. in teſtamen. ff. de condi. & dem. & in. l. 1. C. de inſtit. & ſubſt. vbi Paul. num. 5. & in multis curioſè congeſtis à gloſ. in. l. ſi apud. 13. ff. de minor. & in alio notat Alcia. in. l. traditionibus, nume. 8. C. de pact. & in alio notat mirabiliter Cuman. in Rub. ff. ſi quis aliq. teſta. prohi. nu. 1.

63 Conſequenter tractat glo. quid reſpondendum, quando res penes emptorem perit? In quo DD. nimis variant: glo. autem reſoluit, emptorem liberari, ſi res abſq; eius culpa perierit: & cum glo. eſt Bar. nu. 13. Bal. nu. 14. Salic. q. 14. Paul. nu. 16. Fulgo. nu. 9. Azo in ſumma. Odof. quem refert Alber. nu. 11. & Anto. Burg. in. c. cũ dilecti, in fine, de empt. & vendi. Fabian. d. q. nu. 23. in fine: Cagnol. hic nu. 115. Gozadin. conſ. 44. nu. 11. Couarru. lib. 2. reſolu. c. 4. ad finẽ. Et hãc opin. videtur magis ſequi Tiraq. de retrac. ligna. in fine, nu. 70. licèt alios contra referat: & ita videtur ſentire Cremen. hic, nu. 196. & cõmunẽ dicit Anto. Gomc. d. lib. de contract. c. 2. nume. 22. fol. 11. col. 4. idem ſecurè probant omnes illi qui in materia huius. l. tradũt, rem eſſe in obligatione, ſupplementũ autem pretij in facultate ſoluendi, quod receptiſsimũ dicit Molin. in conſue. Pariſ. §. 22. nu. 42. char. 209. col. 4. in fine. Sed cõtrarium tenent non pauci reſpõdentes vtrunq; eſſe in obligatione, de quo inferiùs in. 3. part. ſpeciatim vero ad q. glo. contradicit Panor. in. d. c. cum dilecti, nu. 10. quẽ recentiores principaliter citãt, vt adhuc actio detur vẽditori læſo re perẽpta penes emptorẽ. Et priùs ex Guiliel. idẽ tanquam verius & iuſtius ſequutus eſt Alberi. hic, num. 11. & ita Rip. in. l. quod te, nu. 11. ff. ſi cert. pet. referens ſolũ Panor. & Cremẽ. notab. 84. immemor. glo. & DD. hic ita Mantua. d. loco.

37 Mihi verior & receptior videtur opinio glo. & Bar. hic: & ita tutiùs ob eorũ authoritate iudicabit apud Luſitanos ex Ordin. lib. 2. tit. 5. tutiùs apud Hiſpanos ex. l. parti. 56. tit. 5. parti. 5. Nec recedendũ videtur ab ea opin. in his terminis re ſine culpa emptoris apud eũ perempta. Tũc enim ceſſat ratio æquitatis qua hæc. l. fundatur. Imò eadẽ æquitas videtur magis fauere emptori qui pretiũ quale quale dedit, & rẽ ſine culpa amiſit: in dubio autem magis fauẽdum eſt conuento, vt in ſimili inquit I. C. in. l. ſi ſeruum. 91. §. ſequitur. ff. de verb. oblig. nec parum facit tunc ad excludendũ venditorem, attendere ꝙ eodem modo potuiſſet res apud eũ perire: vt in ſimili notat gloſ. in. l. fi. §. 1. verbo, [dolo,] ff. ad. l. Rod. de iact. & Paul. Caſt. & Afflic. deciſ. 150. nu. 9. & regulariter caſus abſq; culpa excuſat, vt magiſtraliter tradit Bart. in. l. ſi vt certo. §. ſed interdum. ff. cõmod. nec poteſt emptor in hac materia moroſus cenſeri, quandiu non conuenitur, vt ſic contra eum non poſſit adduci reg. l. quod te. ff. ſi cer. pet.

38 Si autẽ res pereat penes tertium, in quẽ primus emptor alienauit, tũc reſoluunt magis cõmuniter ſcriben. poſſe agi cõtra primum emptorem

ad pretium quod accepit ex re vltra id quod ipse dedit: vt si iusto pretio alienauit quod minori emit, teneatur supplere venditori: secūdum Salic. & Cremen. & Cagnol. hic, vbi supra, & Couarru. d.c.4. ad finē lib.2. resol. & Fulgo. hic nu.7. ad finem, & Alber. nu.11. in fine: q. si idem emptor non maiori pretio vendiderit, & res pereat apud secundū emptorem, sentire videntur prædicti, nullam superesse actionem primo venditori, ac si res periret penes primū emptorem, quia tunc primus emptor non plus consequutus fuit, q̄ ipse dedit: nec actionem habet contra secundū, re apud eum perempta sine culpa. Nec in q. glo. recedēdum videtur à supra deductis pro glo. & Bart. etiam si teneatur opinio Canonist. q. in proposito res & pretium æqualiter sint in obligatione: adhuc enim re perempta absq; culpa, liberari debet emptor, vt probant Fulgos. & Paul. hic, nu.16. Couarru. d.c.4. col. penul. Burgen. in d.c. cum dilecti, num.60. quibus libenter accedo contra Beroum in d.c. nu.75.

39 Si autem emptor lęsus fuerit vltra dimidiā, & res apud eum absq; eius culpa perierit, putauit Anto. Gome. d. lib. de contract. cap.2. fol.11. col.4. vers. si verò, nullum remedium tunc emptori competere aduersus venditorem: quia non potest illi rem restituere. Sed lapsus videtur doctus vir: contrariumque magis colligitur ex mente scriben. & apertè cōtrarium * securè tradit Couarru. d. c.4. in fine. Tunc enim viget æquitas huius. l. ne venditor plus iusto pretio ab emptore habeat: satisq; ei esse debet, iustum pretium retinere pro re quæ apud eum similiter periret. Non enim ius quod habebat, amittere debet ex casu in quo culpa caret: cùm potiùs idē casus æquitatem inducat, vt emptori succurratur exbursato maiori pretio & re amissa: potiorq; tūc esse debet causa emptoris cùm de damno vitando agat: venditor autem de lucro captando, in eo quod supra iustū pretium retineret, iuxta doctrinam glo. in l.4. §. si quis autē, verbo, [causa,] ff. de dol. excep. quā extollit Ias. in §. item si quis in fraudē, col.4. nu. 29. Instit. de act. & pleniùs tradit Tiraq. in l. si vnq̄, nu.3. Sed apud Hispanos opin. Anto. Gome. ex l. parti. tit. 5. in. 5. par. l. 56. vers. [Esto dezimos,] vbi Greg. Lup. sublata ea lege in hāc sententiam magis inclinat. Cuius. l. prædicti Hispani immemores fuisse videntur. *

40 Similis articulus est, si res minori pretio vendita ante traditionem pereat apud vēditorem. In quo Panor. in d.c. cum dilecti, in fine, concludere videtur, venditorem adhuc agere posse ad supplementum iusti pretij. Idq; magis sustinere conatur Berous ibi, nu.75. sed Panor. id fatetur absurdum esse. Ideoq; meliùs contradicere videtur Baptis. Castel. ad Cremē. notab.84. Æquitas enim repugnare * videtur: magisq; verior opinio gl. & Bar. & receptior, dum excusant emptorem re apud eū perempta: quod multò magis dicendum est cùm penes venditorem perit. Tunc etiam pro emptore vrget reg. tex. in l. Iulianus. §. offerri. ff. de acti. empt. Viget etiam ratio proximè adducta q. venditor tunc agit de lucro captando, si attendas venditorem pretium conuentum accepisse: emptorem verò rem non habuisse. Nec obstat vulgare axioma, quòd res perit periculo emptoris, id enim tantum procedit quoad pretium cōuentum, nec quoad aliud in proposito scriptum reperitur.

SECVNDA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. II.

SVMMARIA.

1 *AGitur de notabili articulo quando creditor ex pacto pignus uendit, an ex læsione debitori competat remedium huius.l. usque ad num. 3.*

4 *Agitur de intellectu. l. 4. & 5. ff. de pignor. act. & probatur contra omnes ualere pactum, ne creditor pignus uẽdere poßit, usque ad nu. 10.*

11 *Explicatur glo. & .l.4.C. si uend. pign. aga. & de læsione per dolum incidentem in contractu, usque ad num. 14.*

15 *Emendantur aliqua, quæ tradit Cremen. in repet. huius.l. & num. 16.*

17 *Explicatur decis. huius.l. in rebus mobilibus.*

18 *Exactißime tractatur articulus de alienatione cũ decreto, & de intellectu.l. 1.C. de præd. Decur. usque ad nu. 24.*

25 *Tractatur eleganter similis articulus de alienatione rei in publica subhastatione, usque ad nu. 28.*

29 *Tractatur egregiè. q. an in publica subhastatione liberetur primus licitator ex oblatione secundi: & de intellectu.l. Sabinus. ff. de in diem addic. usque ad num. 31.*

32 *Explicatur articulus à DD. non bene tractatus de uenditione aliaue conuentione inter medicum, & ægrum: & de intellectu aliquarum. ll. usque ad num. 33.*

34 *Reijcitur multorum inanis cautela circa interrogationem, an conuentus sit bonus uir.*

35 *agitur de uendente uel emente ex causa necesßitatis, uel socij, aut uicini rixosi: & nouè improbantur aliqua à DD. tradita, usque ad num. 37.*

SECVNDA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. II.

1 IIs quę proximè tractata sunt, cōgruè annectendum videbatur id quod glo. in præceden.q. dixit, & DD. controuertunt: an in casu huius.l. sola res sit in obligatione, supplementū autem pretij in facultate soluendi: an vtrūq; æqualiter alternatiuè in obligatione sit? Sed quia eius inspectionis effectus ad praxim principaliter referūtur, congruentiùs in.3. parte id tractabitur, vbi multa vtilissima & non vulgaria explicabuntur. Interim verò nō omitto vnum quod tradit Cagnol. hic, nume.211.q.46. si creditor ex pacto vendat pignus. idq; faciat viliori pretio infra dimidiam iusti: in quibus terminis inquit, debitorem læsum agere non posse remedio huius.l. aduersus bona fide ementem. Addit & alia hinc pendentia: sed huius particularis articuli rationem esse dicit, quia imputari debet debitori qui ea lege pignus tradidit, vt vendi posset: idq; intelligit etiam si creditor vendens soluendo nō sit, & ad id citat.ll. C.si vendi. pign. ag. & .l.si cessante.C.de distract.pign.& vtrobique.Bald.& Salic. & Neguzan.de pignor.6.par.1.memb.nu.26.

Ego verò aduerto, illa iura & DD. non exprimere hanc speciem læsionis vltra dimidiam, verba tamen generalia eandem comprehēdere possunt: ad quod considerādum erat an conditores earum constitutionum fuerint post Diocle.& Maxim. conditores huius.l. nouum ius inducentis: antea enim non erat cognitum hoc remedium, vt probaui in.1.cap. 1.part.

Magis etiam in ea re aduertendū est, rationem Cagnol. indignā esse viro tam egregiè docto, excludit enim debitorem læsum, quasi fuerit in culpa permittēdo creditori vt pignus venderet eo non soluente. Sed (ni fallor.) nūquam inter doctos vel prudētes id vitio vel culpæ dabitur, cum ex necessitate fiat: argu. glos.l. 4.ad fin.ff.de pign. actio. & regula.l. fideicommissa.11.§.si rem.ff. de leg. 3. Melior igitur ratio erit (quā idem Cagnol. inferiùs sentit) ex qualitate huius actionis, quæ personalis est, iuxta ea quæ in præceden.cap. cum glo.& DD.deduximus.

2 Sed tunc magis videretur dicendum, quòd debitor læsus agere possit remedio huius.l. cōtra ementem à creditore: quia creditor vendens pignus, rectè comparatur procuratori, per text.in.l.si pignori.30.in fin. ff.famil. hercisc. ibi, [quod creditor egit, pro eo habendum est ac si debitor per procuratorem egisset.] Et ita DD.per eum text. quem extollit Iacobin.à S.Georg.in.l.1.nu.7.C.si tut.

vel

vel cura.inte.& Soci.in.l.1.§.per procuratorem,num.5.ff.de acquir.poss. not.Fulgo.in.l.1.num.1.C. de dolo: Ang.in.l.epistola.§.1.& ibi Paul.Castren.ff.de pact.Receptum autem & verum est hanc.l.æquè procedere in venditione facta per procuratorem, vt deduximus in præced. c. Vigeret autē magis argu. quādo creditor vēdens exprimeret emptori,venditionem fieri ex pacto seu mandato debitoris: vt sic non obstaret argu. de quo supra ex natura personalis actionis. Ita etiam non obstaret argu. ex Bald.hic,nu.24.q.20.recepto, vt per Tiraquel.de retrac. ligna.§.1. glos.9. nu.105.Cagnol.hic,num.155.Burg. in dict. cap. cum causa, nume.55.de consentiente alteri vt rem suam vendat: quo casu non domino sed vendenti actionem huius.l. competere dicit: id enim procedit quia emptor nihil cum domino gerebat,nec ei exprimebatur, mandato domini rem vendi: at hoc casu præsupponitur actum fieri nomine debitoris, cuius pignus ex pacto vel iure venditur.

* Nec obstant.d.l.si cessante.C. de distra.pig.&.l.1.cum sequen.C.si vēd. pig. aga. non enim debitori læso in emptorem tūc negant actionē quæ creditori vel alij vendenti læso daretur:loquūturq; magis vbi emptor securus esset à creditore, qui ob dolum suū in vendendo nō audiretur agēs. At hoc casu nemo negaret creditorē vel alium vēdentē læsum vltra dimidiam audiendū fore remedio huius.l.si aliud nom impediat:ideoque nulla emptori fit iniuria si contra eū admittatur debitor grauiter læsus in vēditione pignoris,pro vt admittendus esset creditor vel alius venditor. Ad tollēdam verò dubitationem tutius esset vt tunc creditor vendens cederet actionem debitori aduersus emptorem: ne obijci posset illud de actione personali non danda nisi inter contrahentes: ex traditis à Cremens.hic, nume.67. vers.sed aduertendum.

3 Subdit bene Cagnol.d.num.211. aliud(memorabile quidem)ex.d.l.1. &.2.C.si vend. pig. ag.q̄ debitor nō posset agere aduersus emptorē etiā fraudis participem,nisi in subsidium creditore non existente soluendo:& ita debet intelligi.l.4.eod.titu.secundùm glo.ibi: quod vt receptum tradit Neguzan. vbi supr.& inde notabiliter ampliabitur.d.l.si cessante.C. de distra. pign. Sed cum illa iura loquātur de dolo creditoris vel emptoris in debitorem,non videntur rectè applicari ad decisionem huius. l. loquentis tātum de læsione in pretio, citra aliam fraudem:secundùm receptas verasq; traditiones scrib. quod statim nu.11.magis explicabitur.

4 In eo tamen articulo creditoris pignus vēdentis notabilis est.l.4.ff.de pign.actio. dum in fine habet,q̄ si inter debitorē & creditorē cōuenerit ne pignus distrahatur, poterit tamē creditor vēdere,si ter debitori denūciauerit,nec ipse soluerit: in quo textum illū dicit singul.Bal. ibi:& Ias.in l.cùm procurator. §. si dominus, nu. 4.ff.de nou.oper.nunc glos. celebris in.d.l.4.intelligit trinam illam denūciationem nō debere simul fieri, sed cum interuallo trium dierū: de quo agit Ias.in.l.si certis annis, colū.2.C. de pact.Feli. in.c. si cautio, nu.44.de fid.instrum.Dec.in.l.si familia.num. 19.ff.de iurisd.om.iud.cum declaratione quam tradit Tiraq.in.l.si vnq;, verb.[reuertatur,]nu.43.

5 Memorabiliùs est quod omnes hucusq; notant ex illo tex. intelligētes I.C.ibi apertè respondisse,non valere pactum quo cōueniatur vt creditor

tor nullo modo pignus vendere pos sit, quin saltem cum trina denunciatione vendere queat: ita intelligit glo. Bar. Alberi. Paul. Salic. & alij ibi, Ias. in. d. §. si dominus: Neguzan. de pigno. 6. part. 1. memb. nu. 3. & DD. communiter. Vnde glos. & DD. opponunt & torquentur ex reg. vulga. l. penul. C. de pact. posse quemlibet fauori suo renũciare: quapropter nihil impedire videbatur, quin tale pactum valeret, creditoriq; facultatem vendendi adimeret. Cui difficultati glo. ibi respondet, esse speciale eo casu ob publicã vtilitatẽ, quia si creditores non possent pignus vendere nollent homines mutuare, nec aliorum necessitatibus succurrere: & ita Bar. Salic. Paul. & Costal. ibi in annota. & Ange. in. §. fin. nume. 1. Institu. quib. mod. re cõtrah. obli. Neguzan. d. loco: Dec. in. l. fructus. ff. de regu. iur. Curtius in. l. penul. nume. 34. C. de pact.

6 Sed eam communem rationẽ benè impugnat Alberi. in. d. l. 4. & meliùs cum eo Fulgo. quorum alij non meminerunt: vltra quos apertiùs tollitur ea ratio, quia tale pactum pendet à volũtate creditoris, & sic nihil contra P. V. resultat, si aliquis reperiatur, qui nõ solum velit mutuare, sed etiam adstringere se ad non vendendum pignus debitoris: nec id onerabit alios mutuare volentes: Debitores autem necessitate pressi, magis se submittunt creditoribus, vt dicit glo. in. l. fideicommissa. 11. §. si rem. ff. de lega. 3. Et sic patet ꝙ licèt pactũ valeret & seruari omninò deberet, non ideò aliquid resultaret contra P. V. vt etiam benè aduertit Riminald. iunior in. §. 1. nume. 153. Instit. quib. alien. lic. vbi impugnat aliam rationem Odofred. (quæ multis fortasse occurret) ne valeret illud pactum, quia inducere videtur debitorem ad delinquendum seu ad illicitè recusandum soluere. Sed secundũ strictũ ius ea ratio non subsistit, cùm tale pactum directè non inducat delictum, nec in eo militet reg. l. conuenire. ff. de pact. dota. Minùs procedit alia ratio eiusdem Riminal. dicentis ꝙ pignus datur ad securitatem, tale autem pactum repugnat naturæ & effectui pignoris: quod nihil valet, cùm id pactum nõ sit contra substãtiam pignoris, licèt videatur contra naturam eius, iuxta distinctionem gl. & Bar. in. l. pacta cõuẽta. ff. de contrah. emp. Pacto autem licet mutare naturalia contractus. & cõuentioni standum est, iuxta vulgarem. §. si cõuenerit. l. 1. ff. de posi. Et ita corruit alia ratio Fulgo. non relati in d. l. 4. qui arguebat ex. l. cum precario. ff. de precar. dicens illud pactum non valere, quia esset contra substãtiam pignoris: quod falsũ videtur, vt proximè dixi. Nec bene applicatur d. l. cũ precario, cùm hoc casu ex. d. l. 4. requiratur trina denũciatio, nec pactum irritum sit.

7 Aliam rationem assignat Alberi. in. d. l. 4. ff. de pigno. act. vt pactum illud non valeat, quia inest tacita cõditio, si debitor soluerit, argu. l. quæro. §. inter locatorem. ff. loca. quã rationem, vt nouam tradit Alciat. in d. l. penul. nu. 41. C. de pact. cui recẽtiores eam tribuunt: Fulgos. autem vacillans in. d. l. 4. refert aliquando sibi placuisse eam rationem à qua magis recedere videtur. Ego aduerto * quod Alberi. & Alcia. in ea ratione sibi ipsis videntur repugnare, apertiùs verò communi cõclusioni: glo. enim Barto. & alij intelligunt pactum speciale ne creditor vendere possit, non valere: & ita limitant reg. d. l. penul. C. de pact. & ita etiam ipsi

ipsi Alberi. & Alcia. secūdùm quam traditionem non est agendum de ratione vel interpretatione voluntatis, sed de potestate: at ea ratio ex. d. §. interlocatorem, respicit solam voluntatis interpretationem, quæ non tollit potestatem conueniendi contrarium, vt subtiliùs sentire videtur Fulgo. in. d. l. 4.

8 Cùm autem rationes à DD. traditę nullatenus concludāt: cùm etiam iuris regulæ communi opinioni nimis aduersentur, (vt glo. & DD. agnoscunt) cogitabam, idque verius contra omnes arbitror, non probari in. d. l. 4. id quod Bart. & reliqui huc usq; colligunt: inepteq; à glo. & omnibus opponi de reg. d. l. penul. C. de pact. Non enim dixit I. C. id pactum non valere, imò ei grandem effectū tribuit, vt debitore non soluente adhuc creditor vendere nequeat, sed trina denunciatio spectetur: cùm tamen videretur pactum illud intelligendum, nisi debitor culpa sua non soluendo venditioni causam daret: argu. text. notab. in. l. cùm proponas C. de nauti. fœno. & dict. §. inter locatorem. In illo igitur pacto, ne pignus venderetur, prudētissimo temperamento intelligit Iureconsul. aliquid dandum verbis contrahentiū: aliquid etiam creditori, ne ob beneficiū nimis grauetur. Verbis pactionis datur is effectus, ne ante trinam denunciationem vendere liceat: rationi verò & vtilitati creditoris, vt saltim post tot denunciationes, euidentemq; cessationem debitoris vēdere posit: & sic in ea specie agitur tantùm de quæstione & interpretatione voluntatis, non de potestate. Vnde sequitur nihil obstare. d. l. 4. si teneamus cōtra glo. Bar. & omnes supra citatos, valere pactum, ne pignus vendatur: valet enim & interpretatur eo modo de quo in. d. l.

9 Sed iam contra glo. & DD. sequitur aliud notabilius, vt valeat pactū ne creditor pignus vendere posit, etiam post trinam denūciationem, vel etiam post multò plures denunciationes: ea enim. l. non tollit potestatem conueniendi, sed tantum interpretatur cōuentionem. Interpretatio autem cessat in ijs quæ specialiter contrahuntur: iuris verò regulæ satis probant validitatē talis pactionis: nec vlla ratio ex tot à DD. excogitatis contrarium euincit, vt supra ostendimus: imò eadem. l. 4. iubet pactum circa id seruari: & ita. l. fi. C. de iur. domi. impe. Sicut in emphyteusi inquit. l. 1. C. de iur. emphyt. & ita cessat oppositio & difficultas glos. & DD. ex. d. l. penult. C. de pact. varietasq; rationum inefficatiū quas comminiscebantur: Et ita resolutio posse per pactum adimi eam facultatem creditori, specialiter & indiuiduè paciscendo: idque magis probari in d. l. 4. cùm I. C. potestatem cōtrahendi asserit, pactū verò non ex toto clarum cum temperamento interpretatur: sic enim Imperator in. l. 1. C. de pact. pign. pactum interpretatur: potestatem verò non negat, vt verè cōtra DD. probauimus sup. in. 2. par. rub. cap. 1, col. penul.

10 Nec huic interpretationi obstat. l. 5. ff. de pign. act. dixerat Vlpian. in dict. l. 4. creditorem vendendo dominium transferre etiam si non conuenerit de distrahendo, si contrariū conuentum non sit, subdens, [vbi verò conuenit, ne distraheretur, creditor si distraxerit, furti obligatur: nisi ei ter fuerit denunciatum vt soluat, & cessauerit.] ita Vlpian. in. d. l. 4. subdit Pompon. in. l. 5. [Idem iuris est siue omninò pacti fuerint, ne veneat, siue in summa aut cōditiōe aut

L 5 loco

loco contra pactionem factum sit.] Glo.& DD.variãt,nec satis explicãt, nonnulli autem fortasse putabũt ex ea.l. probari cõmunem opin. quam proximè impugnauimus:expẽdentque verba I. C. quatenus sonare videntur cõtra pactionem fieri posse, & sic,ꝙ pactum non valeat.

* Ego autem(omissis alijs)ad cõtextum intelligo I.C.ibi id tantùm continuare quod dictum fuit in.l.praecete,[si modo nõ cõuenerit ne liceat:] vbi dictum erat,standũ esse pacto negatiuo seu minuenti facultatem creditori circa vendendũ pignus:quod modò explicat Pompon.in.d.l.vt scilicet seruetur pactum non vendendi,vel de vendendo certo modo,respectu pretij vel loci vel cõditionis, seu qualitatum vẽditionis:est enim in ijs seruanda pactio,vt in.d.l.fin.C. de iur.dom.impe.&.l.si cessante.C. de distr.pign.ibi,[non reluctante lege contractus,] Nec aliud vult.d.l.5. & maximè comprobat quod contra DD.dixi,circa.d.l.4.

11 Inciderũt haec(memorabilia quidem)circa articulum illum, quando creditor dolosè vendit pignus, vel emptor fraudis particeps est: quo casu cùm aduersus emptorem debitori actio datur,inquit glo.notab.& recepta in. d. l. penult. C. si vend. pig. aga. nõn audiri emptorem volentem supplere iustũ pretium,sed precisè rem à debitore auocari posse:sequitur Cagnol.hic. d.nu.211. quam glos. citat Paul.hic nu.1.dicens eam singu.ad limitandã electionem, quã haec.l.tribuit emptori cõuento. Verba autem Paul.vt iacent, respiciunt tantùm dolũ dantem causam venditioni: & ita accepit Cagnol. hic nu. 17.inquibus terminis mirum videri debet,insignem Paul.Castr.extollere & singulare dicere, quod secundum receptissimas traditiones vulgatissimum & necessariũ erat.Nam si dolus causam venditioni dedisset, ipse Paul.vbiq; cum glo.Bart.& alijs, tradit contractum ipso iure nullum manere, per.l.eleganter.ff. de dolo, & alibi saepè:glo.& omnes in d.c.cũ dilecti: nemo igitur dubitare poterat emptorem tũc volentem supplere pretium,audiendum non fore,cũ venditio nulla esset.

Vnde Panthal. Cremen. nu.14.& nume.151.verba Paul. accepit,quasi Paul. loqueretur de dolo incidẽte in vẽditionem cũ laesione in pretio, nõ de dolo dante causã vẽditioni: &ita colligit ex Pau.egregiã declarationẽ ad decisionem huius. l. dum tribuit emptori electionem restituẽdi rem, vel supplendi pretiũ : & ecõtra secũdum communem traditionem laeso emptore,cum datur electio vẽditori accipiendi rem, & restituẽdi pretiũ acceptũ, vel restituendi quod vltra iustum accepit:vt procedat quando nulla fraus interuenit:sed tantum laesio re ipsa cõtigit: ꝙ si pręter laesionẽ in pretio dolus inciderit,vel ex dolo lęsio ipsa prouenerit,tunc cesset electio quae datur conuento, praeciseq; obtineat lęsus deceptus:quod etiam ex Luc. de Pen. (quem solum refert) probare videtur Matthae. Affiic.lib. 3. feud. fol. 141. nu.99.tit.de prohibi.feud. alie.per Federi. in.3.notab.

12 Ego verò non dubito hos DD.nõ satis huius articuli veritatẽ explicare.Si enim dolus incidit in venditione,licèt ex dolo laesio in pretio resultauerit,nunquàm laesus praecise aget ad repetendam rem quam praestitit, sed tantùm ad resarciendum in pecunia id quod eius intererit:id enim *
iure constitutum est, cùm venditor vel emptor dolo alterius laeditur in pretio,vt notant omnes per text. in l.Iu-

l. Iulianus. §. si venditor. ff. de actio. emp. glo. & omnes in d. c. cum dilecti, & l. dolus, infr. hoc titu. Purgatur ergo vel resarcitur damnũ ex tali dolo, emptore supplẽte quod iusto pretio deest, vel venditore restituente quod plus iusto accepit: non autem datum præcisè repetitur. Et ita apertè Hostien. in summa, nu. 7. & Ioan. Imol. in d. c. cùm dilecti, num. 14. de emp. & vend. Nec aliud vult Bal. hic col. 1. in. 3. oppos. dum distinguit inter lęsionem ex industria deceptiua, & læsionem ex industria negociatiua, vt ipse loquitur: eumq; sequitur Anto. Burgẽ. in c. cùm causa, nu. 61. de emp. & vend. notat Pau. in l. item si pretio. §. fi. ff. loca. Verè enim resoluunt hi & alij, communiter sufficere quamlibet læsionem etiam modicã, quãdo ea per dolũ alterius processit, nec tunc requiri læsionem vltra dimidiam de qua agit hæc. l. loquens tantum vbi dolus nõ interuenit: sed nunq̃ DD. dixerunt, nec verè dicere potuissent, contingente tanta læsione per dolum incidentem in venditione, dari actionem pręcisè ad rem, esset enim contra dicta iura & receptas sententias, quæ tantũ succurrũt ad interesse seu ad resartiendum dãnum illatum: quæ iura incorrecta & immutata sunt in tali læsione ex dolo incidente in contractu: idq; satis probatur ex. d. l. dolus, infra hoc titu. & l. 57. partit. 5. tit. 5. iuncta ibi. l. præceden.

13 Nec obstat glos. d. l. 4. C. si vend. pig. aga. non enim loquitur de dolo incidente in vẽditione, quæ vtrinq; fieri intẽdebatur: sed de emptore & creditore simul in pernitiem debitoris fraude vtentibus in distractione pignoris: quo casu in subsidiũ, cũ creditor soluendo non est, agit debitor cõtra emptorem, restituto ei pretio & recuperata re cũ fructibus. l. 1. C. illo tit. ideoq; ibi nõ applicatur decisio huius. l. nec dat̃ electio cõuento.

Et ita resoluo ex receptissima traditione in læsione ex dolo dante causam cõtractui, inanem esse traditionem Paul. hic. d. nu. 1. In læsione autem per dolũ incidentẽ in cõtractu non esse tractãdum de obligatione vel petitione alternatiua, actionẽq; tunc præcisè competere, nõ ad rem datam repetẽdam, sed ad damnum emendandũ, vt venditori læso suppleatur iustũ pretium, cũ ipse minus accepit ob dolũ emptoris: & ecõtra emptori læso restituatur quod plus iusto dedit ob dolũ vẽditoris. Vtriq; autem cõsultius est agere ratione talis doli si probari potest, quàm remedio huius. l. quia in hoc requiritur exacta probatio læsionis vltra dimidiã cum suis requisitis, de quibus infra 3. par. In lęsione verò per dolum quęlibet læsio emendatur secũdum omnes in materia, in. d. l. eleganter. & d. c. cum dilecti, Bal. hic. 3. oppos.

14 Ex prędictis iuribus & receptis traditionibus iam constat non tantum in personis ecclesiasticis, nec solum in foro ecclesiastico emendandam fore læsionem contingentem dolo etiam incidente in cõtractum: & ita cessat dubitatio Panormi. (non satis rem hanc assequuti) in. c. in ciuitate, nu. 6. de vsur. Sic etiam ex eisdem iuribus & receptis sententijs patet in læsione ex dolo incidenti, propriam actionem ex contractu dari ad pretium, & non ad aliud: vt sic resoluas quod non satis explicat D. Couarru. lib. 2. resolu. cap. 4. num. 11. vers. quoties. Inde vtiliter explicabis Ordina. Lusita. lib. 4. titu. 30. post princi. in illis verbis, [ainda que o engano nan procedesse do cõprador, mas somẽte se causasse da simpreza do vẽdedor.]

Quæ

* Quæ verba non videntur satis aptè prolata, nec ex illis sumendum est argumẽtum, quasi in hac materia idẽ sit in læsione contingente ex dolo: Sed debent intelligi secundùm ius cõmune & receptas traditiones, de quibus supra: cùm ea Ordinatio nõ intẽdat ius commune abrogare, nec per subauditos intellectus id dicendum est, iuxta glo. celebrem in.c. cupientes.§.q, si per viginti, verb. [petere:] de electio.lib.6. quam singul. dicit Ias. in.l.1.nu.37.ff.de offic. eius cui mand. est iurisd. cum alijs in simili traditis à Cepol. in rub. ff. de verb. signifi. ex nu.119.

15 Nec omittendum fuit quod dixit Crem. hic. d. nu.151. vt actio ob læsionem ex dolo incidente in venditionem non detur, nisi quantitas læsionis duos aureos excedat, iuxta regu.l.9. secundum lib. Floren. vel.l.si * oleum.§.fin.ff.de dolo. Sed lapsus videtur doctus ille vir: cùm ea reg. solũ procedat in actione illa exorbitanti de dolo: in proposito autem datur actio ex ipso contractu tam emptori q̃ venditori, secundùm receptas sententias, probaturq; ex.l.1.§.1.&.l.Iulianus, in princ. & in.§. si venditor, & in.l.ex empto.§. si quis virginẽ. ff. de acti.emp. glo. in.l. dolus, in vlt. schol. infr. hoc tit. Vnde contra Crem. retorquebitur allegatio.d.l.si oleum.§. fi. Maximè ex doctrina glo. ibi tradẽtis, pro minori quantitate dari actionem in factum cessante actione de do dolo: quod plures sequuntur: & cum eis Alex. in.l.si superstite. C. de dolo. Nec aptè loquitur idẽ Crem. vbi supra dum tradit, q, læsio minor duobus aureis non sufficit ad rescindendam cõuentionem, quasi maior sufficeret, quod falsum esset: nam & maior in venditionem incidẽs eam non irritat, sed actionem præstat ad pretium quod supra iustum datum est, vel minùs iusto acceptum, iuxta iura supra citata, & receptas sententias, & glos. Panor. & Imol. in.d.cap. cùm dilecti.

16 Sic etiam labi videtur idẽ Crem. nu.168. dum inquit, posse debitorẽ agere ob minorem læsionem in venditione pignoris facta per creditorẽ, vel per iudicẽ ad instantiã creditoris, quod regulariter iure non probatur, magisq; repugnare videtur regulæ huius.l. & receptis traditionibus circa alienationem factam per procuratorem. Obstat etiam.l.1. & seq. C.si vendi.pign.aga. vbi clarè habetur, non audiri debitorem cõtra emptorem, nisi in subsidium: nec cõtra ipsum creditorem, nisi dolosè alienãtem. Nec cõtrà faciunt iura, quæ impertinenter Crem. adduxit, nec Bar. (quem malè citat) in.l.fi.ad fin. ff. de appel.recip. Diuersa enim inspectio est, si creditor distrahat non denunciando debitori, vel nõ seruatis alijs solennibus, iuxta.l.4. C. de distract. pig.l.fi.C. de iure domin. impetr. In quibus terminis aliqualiter saluari posset dictum Cremensis, iuncta.l.si quos. infra hoc tit.

17 Anteq̃ alia circa hanc.l. aggrediamur, explicandum est vnum, in quo aliqui dubitarũt: an decisio huius.l. procedat in rebus mobilibus. Quod quidem indubitabile mihi videtur ex generalitate huius.l. & ex æquitate in qua fundatur, & ex vi dictionis, [res:] quæ omnia nõ minùs ad mobilia, q̃ ad immobilia referũtur. Et ita clarè sentit gl. hic, ad fi. Bar. & oẽs hic & in.l. pretia rerũ. ff. ad.l. falcid. agentes in proposito de æstimatione mobilium, & ita expresśim Cagnol. hîc, quæst.39. num.198. Quod etiam colligitur ex.d. Ordin. &.l. parti. indistinctè de omni re distracta loquentibus:

tibus:Id verò prætermittendum nõ duxi,vt caueas à Rebuf.in.d.2. tom. ad constit.gallic.titu.de Rescis. contrac.glo.15.nu.34.pag.185.vbi malè in contrarium citat glo. & DD. hic, non contentus asserere contrarium de consuetudine seruari:quam consuetudinem etiam circa alienationẽ mobilium contra ius commune refert nouissimus Pedemõtanus in cõsue. Alber.tit.16.art.9.

18 Alius est articulus scitu dignus ab omnibus in hac materia minùs explicitè tractatus,de venditione facta cũ decreto vel authoritate iudicis. In quo DD.variant:Bart. & cum eo Ange.in.l.1. C. de præd. Curial. per tex.ibi tradunt, nõ esse tunc locum remedio huius.l.& ita Bal.in.l.1. nu. 2.C.de præscr.30.vel.40.anno.Paul. Cast.hìc,nu.5.vers.alia limitatio,qui Bar.citat quasi eius opinio receptissima esset, & eandem sequitur Corn. cons.56.lib.3.Dec.cons.210. num.8. vers.tertio,dicens hanc Bar. opinionem magis cõmunẽ esse, sed lapsus fuit Dec. Contraria enim opinio receptior est ex Ioan.Imol. in. l. pretia rerũ,& ibi Alex.ff. ad leg.falci.Imol. in.d.l.si quis cùm aliter,& in fine, & ibi Alex.nu.15. & ibidem Claudius, & Panor.in.c.cum causa,num. 6. de emp.& vend.& ibi Anton.Burg.nu. 27.& Ange.Aret.in. §. si quis agens, nu.3.Insti. de act.Cremen.hic,num. 108.Cagnol.nume.158.q.23.dicens hanc esse veram & cõmunem opin. & Anton.Gome.d.lib.de contrac.c. 2.fol.12.col.1.in princi. & Rebuf.in d.2.tomo ad consti.Gallic. pag.186. nu.40.in quo articulo cauebis ab allegatione Alex.pro Bar.citãtis Abb. in.c. cũ dilecti. Cauebis item à Dec. in.d.cons.malè citãte Alex. deteriùs vero Rebuf.in.d.loco pro opin. Bar. citat Alexand. & aliquos eam maximè impugnantes.Imol. etiam Alex. & aliqui contra Bart. vbi supra citãt eundem Bart.in.l.1.C. de præscript. 30.vel.40.anno.qui non loquitur de alienatione cum decreto, sed in subhastatione,quę duo à multis supra citatis confunduntur cùm separari debeant: vt inferiùs hoc cap. deducetur.Eundem articulum magis inuoluit quàm explicet Fabian.in.d.trac. de emp.q.8. num.22. sic nouissimus nec allegans nec resoluens incompend.subhasta.cap.5.nu.6.

19 Ioan.Imol.& qui eum sequuntur pro sua opinione adducunt.l.1.&.2. C.de fide instru.&iur.hast.fisc.lib.x. vbi alienatio facta cum authoritate iudicis in distractione bonorũ debitoris, fisci, rescindit᷑ probata læsione debitoris,& ita Cagnol.hic, Burg.in d.c.commendans.d.l.2. Sed ego aduerto quòd.d.l.1.loquitur de alienatione facta non seruatis solennibus. * Sic etiam.d.l.2.loquitur de alienatione minùs solenni, vel minori pretio ex dolo officialis & aduersarij illius debitoris fisci: in quo iam patet non solùm debitori, sed etiam fisco fraudem fieri.Vnde non probat ea.l. simpliciter ex læsione in pretio,nec cuilibet personæ dari recursum ad rescindendã venditionem factã in subhastatione,quod DD.non aduertũt: Sic etiam responderi potest ad text. (quem citat Imol.)in.l. si quos, infra hoc tit.quẽ adduxit Bar.in.l.1. C. de præscri.30.anno. Vbi etiam præsupponitur fraus nõ soli debitori,sed & fisco dãnosa: quod colligi potest ex Alex.in.d.l.pretio rerum,nume.8.& ab eodem in. d. l. si quis cùm aliter, num.16. post alios quos refert. Item ibi nõ interuenit propriè decretum de quo hæc quæstio accipi potest,vt infra: Pro eadem opin.cõtra Bart.rectè Panor. Imol.Alexand.adducunt id quod

id quod in iure videmus, minorẽ vel eccleſiã ob læſionẽ in pretio audiri aduerſus alienationem rei immobilis maxima ſolennitate factam, d.c. cùm dilecti, & l. ſiquidẽ C. de præd. min. quod vrget à vi & ſimilitudine rationis,

20 Tenendo autem cõtra Bar. ꝙ non obſtante decreto agi poſſit remedio huius.l.ad.d.l.1.C.de præd.curial.reſpondet Imol.vbi ſupra dicens, in ea l.principaliter agi de excindẽda alia obiectione, nõ de læſione in æſtimatione rei. Verè enim Imperator ibi agit de Decurionibus quibus interdicebatur facultas alienandi ſua immobilia: quod ibi limitatur ex cauſa magnæ neceſsitatis. Ea autem ſolenniter probata coram pręſide vel iudice cõpetente, ſubdit tex.non audiendum fore alienantem qui poſtea cõtrarium intenderet, quaſi is ſibi ipſi repugnare, ſuamq́; turpitudinẽ allegare videretur: quo ſenſu accipi etiã debent alia verba.d.l.ibi, [nec immoderatus venditor, nec emptor iniuſtus:] vt ſentire videtur glo.ibi. Licèt enim ea generalia verba ad quãtitatem & æſtimationẽ referri poſsint, tutius tamen eſt quoad ſolẽnitatem negocij ea accipere, attẽto eo quod in eadem.l. principaliter agitur. Aliter reſpondebat Panor. in. d.c. cum cauſam: & ſequũtur plures ex ſupra citatis, vt decretum in. d.l.1. magnã inducat præſumptionem pro iuſtificanda vẽditione, nõ verò tollat probationem, quæ in contrarium afferatur: & ita Ang. Aret.in.d.§.ſi qs agẽs. Cagnol.hic, nu.159. tandemq́; id fatetur Roma.in.d. l. ſi quis cùm aliter nume.10.aliqualiter vacillans circa. d.l.1.Idq́; fulcitur ex ead.l.in verſ.[ꝙ, ſi quis contra:] vbi Imperator agnoſcit, nec negari poterat: non obſtante ſolennitate de qua ibi, poſſe fraudem committi, qua probata pœnam irrogat. Nec enim pro iudice plus eſt quàm præſumptio, quæ ſemper veritati cedere debet: & ita procedunt tradita ab Alciat. regu.3. præſump.9.

21 Conſtat igitur ex proximè deductis, nimis variaſſe ſcriben.circa hũc articulum alienationis factę cum decreto, receptius tamẽ eſſe, adhuc cõpetere remediũ huius. l. Ego autem aduertebam hũc articulum aliter accipi poſſe quàm DD.explicauerint. * Aut enim authoritas vel decretum ſimpliciter interuenit vel tantum quoad cauſas alienandi, & tunc non dubitarem veriorẽ eſſe magis communem ſententiam, vt venditor vel emptor læſus vltra dimidiã iuſti pretij, audiri debeat remedio huius.l. Si verò decretum interuenit circa æſtimationẽ ipſius rei cauſa cognita inter maiores tandemq́; iudicatũ fuit ſuper æſtimatione & pretio, tunc videretur amplectenda opinio Bar. & ſequacium ob authoritatem rei iudicatæ, quæ inter partes ius facit, iuxta l.1.ff. quæ ſent. ſine appellat. c. cum inter, de re iud.l.cum putarem.37.ff. famil.hercis.l.ſi fideiuſſor.29.§. in omnibus.ff.mãd. cum traditis à Dec. in.l.res iudicata, & ibi Cagnol. ff.de reg. iur. In quibus terminis fortaſſe iudicatum fuit pro Bar. in caſu relato à Rebuf.in.d.2.tom. pag.186. nu. 40. Vel potuit alia iuſta cauſa moueri grauiſsimus Senatus Pariſiẽſis, cuius ſentẽtiam Rebuffus adducit vbi ſupra.

22 Non eſt igitur dubitandum, quin verior ſit receptior opinio in hoc articulo: vbi ſimpliciter notitia, vel licentia iudicis interuenit, vel cognitio quoad aliud, nõ quoad rei ęſtimationẽ. Nec enim iudicis authoritas operari debet extra ea, in quibus interuenit

inter-

interuenit: nec preiudicium facit, nisi vbi nomen & effectus rei iudicatę resultat. Ex quo sequitur magis pro communi contra Bar. in d.l.1. C. de præd. decur. non cessare remedium huius.l. etiam si pro altero ex contrahentibus cõsanguinei interueniãt: id enim adimere non potest quærelam parti læsæ. Nec contradicit glo. celebris in l. Polla. C. de ijs quib. vt indig. idq; probatur ex. d.l. si quidẽ. C. de pręd. minor. magis verò in terminis probatur ex tex. notab. (agente de filio læso in actu, in quo interuenit authoritas patris eiusdemq; tutoris) in.l. etiam si patre. 30. ff. de minor. Quæ iura citare debuit Panor. in.d.c. cum causa, cùm Bart. opinionem impugnat.

23 Ex quibus cõsecutiuè infertur ad id in quo Cagnol. hic nu. 160. reprehendit Cremensem hic num. 120. limit. 21. Cremensis enim cum Vital. quem refert, limitat hanc.l. ne procedat in conuentione, quam partes fecerunt cõfirmari à iudice, & assumere nomen sentẽtiæ, iuxta id quod sæpe in praxi contingit, & tradiderunt Bart. & Plat. in.l. si quos. C. de decur. ad quam praxim confirmandi conuentiones per sententiam, pondero Bar. in. l. stipulationes non diuiduntur. nu. 40. vers. præterea. ff. de verbo. oblig. probat etiam tex. in.l. si conuenerit. 26. & ibi notant scriben. ff. de re iud. tex. etiam in.l. tale pactũ, vers. qui prouocauit. ff. de pact. Cagnolus autem in eisdẽ terminis contrarium tenet: amplians hanc.l. aptè & fortiter arguens ex receptiori opinione proximè tradita circa alienationem cum decreto: & ita tenendum videtur, etiam si aliqua causæ cognitio in- * teruenit quoad aliud, non principaliter super æstimatione rei, magis verò quando absq; causæ cognitione simpliciter (vt sæpe fit) per iudicem comfirmatur partium conuentio, vt magis colligi potest ex Plat. in. d.l. si quos: & in simili ex Alcia. in.l. filiusfam. §. diui, nu. 32. in fine. ff. de leg. 1. & in decreto Dec. cons. 351. nu. 7. vt sic obiectio quæ obstaret conuentioni, admittatur aduersus nudam illã cõfirmationem, imaginariumq; sententię nomen: ad quod cõducit tex. notab. in.l. ex stipulatione. C. de senten. & interloc. ibi, [nõ omnis vox:] & ibi, [si non causa cognita.] In quo etiam eleganter induci potest notabil. text. in.l.1. §. si quis sub conditione. ff. vt legat. seu fideic. nom. caue. ibi, [easdem causas & cõditiones inesse.] & ibi, [eãdem quoq; opponendam.] Et text. in.l. Titius. 54. in fin. ff. ad Trebel. Oldral. cons. 238. quod in proposito probare videtur Gregor. Lup. in.l. 56. titu. 5. par. 5. verbo, [menos,] in fine.

24 Tandem in eodem articulo dicebant nonnulli, decretum iudicis, vel eius authoritatem (si quandò operari potest,) intelligi debere de maiori iudice, non de pedaneo vel infimo: vt ex Cardin. Paris. refert Cagnol. hic nu. 158. & ex Bal. tradit Rebuff. vbi supra: & vltra eos generaliter ad limitandã pręsumptionem iuris pro iudice, tradit Ias. in Rubr. C. qui admit. col. 2. & in tit. qui feud. dar. pos. nu. 10. & Hippol. singu. 438. Gerard. notab. 57. in fi. facit quod ex Aret. de iudice indiscreto tradit Alci. Reg. 3. pręsum. 10. nu. 10. Quibus addo tex. ad id notabilem in.l.3. vers. si quis ad pedaneum. ff. nè quis eum: licèt contradicere tentet Dec. in.l. pacta nouissima. nu. 6. C. de pact.

Vnũ verò nullibi animaduersum in eo articulo nõ omitto. DD. enim * q. proponunt ꝙ alienatio fuit cũ decreto: & quærunt an ea non obstante,

te, agi poſsit remedio huius. l. Quæ inueſtigatio principaliter reſpicit vẽditorem læſum, ſed cùm præmittitur alienationẽ fuiſſe cũ decreto, agnoſci debet regulariter alienatã fuiſſe rẽ minoris vel fiſci, vel eccleſiæ: quibus proprie decreti ſolennitas congruit: regulariter enim in alijs nõ requiritur. Vnde ſecundùm iuris principia, & receptas traditiones, neceſſariò ſequi videtur, non obſtante decreto, illis perſonis vel cauſis læſionẽ ſuccurrendum fore etiam non ſpectata læſione vltra dimidiam: quod DD. non aduerterunt.

25 A præcedẽti articulo pẽdet alius ſimilis de venditione in publica ſubhaſtatione, quem plures DD. à præcedenti nõ diſtinguũt, vtrumq; pro vno accipientes. In quo Ange. peruſi. ex. d. l. 1. C. de præd. decur. non ſemel tenuit remediũ huius. l. locũ nõ habere, quãdò res diſtrahitur in publica auctione: idq; nõnulli ſequunt. Sed contrarium verius & receptius eſt, ſic deciſio huius. l. procedat etiã re diſtracta in publica ſubhaſtatione: quod cum Imol. & meliùs ſentiẽtibus tradit Alex. in. d. l. ſi quis cũ aliter, num. 16. & ibi Roma. nu. 8. Alex. in. d. l. pretia rerum: Aretin. in. d. §. ſi quis agens, inſt. de action. Anto. Gome. vbi ſupra Corn. conſ. 56. lib. 3. Burge. in. d. c. cum cauſam, num. 27. Rebuf. in. d. 2. Tomo. pag. 186. num. 38. & pag. 452. tit. de præconi. in fin. dicens hanc eſſe veram & communem ſententiam, & ita in praxi ſeruari. Eandem probat Cremen. hic nu. 102. communemq; & veriorem dicit Cagnol. num. 161. eandem ſenſit Bar. in. l. 1. C. de præſcript. 30. vel. 40. an. Hæc autem receptior opinio fortiſsimè probatur ex proximè deductis circa alienationem cum decreto, quo interueniente veriùs & receptiùs eſſe probauimus non ceſſare remedium huius. l. Regulariter autem vbi in alienatione decretum requiritur, ſubhaſtatio etiam præſupponitur, vt notant plures ex ſupra citatis, & Bar. in l. licitatio, nu. 3. ff. de publican. & vectig. text. & Alber. in. l. & ſi ſine. 8. §. 1. ff. de minor. Bal. in. l. ordo, nu. 4. C. de execu. rei iud. Ioan. Plat. in. l. ſi tempora, col. 1. C. de fide inſtr. lib. 10. Et Matth. Afflic. lib. 2. conſtitu. Neap. Rub. 38. in fin.

26 In eodem articulo vltra ſcriben. conſiderandum videtur duplex ſubhaſtationis genus: alterum neceſſarium alterum voluntarium. Neceſſarium cenſebitur in diſtrahendis rebus fiſci, minorum, Eccleſiæ, vel Reipub. ſecundum receptiores traditiones ex DD. proximè citatis, & Soci. conſ. 95. nu. 5. lib. 3. Dec. conſ. 556. nume. 4. Iacobin. à S. Georg. in. l. Titia. ff. de iure dot. Dicetur etiam neceſſaria ſubhaſtatio in rebus condemnati pro executione rei iudicatæ, iuxta text. in. l. ordo: & in. l. à diuo Pio. §. in vẽditione, cum ſequen. ff. de re iudi. Voluntaria autem ſubhaſtatio dicetur, quando extra has cauſas quis voluerit res ſuas in publico loco ad vocem præconis diſtrahere: vt ex licitatorum calore cariùs res vendantur, vel ſaltim ex hominum concurſu citiùs diſtrahantur, vt ſæpè fit in magnis ciuitatibus. In ſubhaſtatione autem neceſſaria notabilior erit communis opinio, cum in illis terminis iudicis authoritas, magnaq; ſolennitas interueniat: non ita in auctione voluntaria. Vndè de priori loquuntur iura, quæ ſubhaſtationi magnũ effectum tribuunt. l. fin. C. ſi propt. publi. penſita. l. ſi hyppothecas. C. de remiſ. pign. quã in ſua deciſione extollit Paul. in. l. 2. C. ſi aduer. fiſ. & tradit Afflic. deciſ. 340. Quæ iura vtiliter

ter

ter limitantur ex hac receptiori opinione, iuncta.l. si quos, infra hoc tit. quã bene adduxit Bar. in.l.1. C. de præscrip.30.vel.40.anno. Eandemq; communem sentẽtiam notabiliorẽ reddit id quod in rerum æstimatione nimiùm attendi solet, locus scilicet publicus, seu mercatum, vt loquitur tex.in.c.1. de empt. & vend. Bar. in.l.si seruus. ff. de condic. furti. Sed consideratio loci publici, & communis licitationis solã præsumptionem inducit, cõtra quam concludẽs probatio negari non debet: ex quibus hæc recepta opinio magis amplectẽda est, eamque sequitur Iacob. Curti. Brugen. lib. 2. coniectur. ad fra. cap.10.

27 Tutior etiam redditur communis opinio attento eo, quod experientia docet, in ijs quoq; publicis distractionibus fraudem aliquando commiti, dict.l.si quos, infra eod.l.2. C.de fide instru.l.3.C.de execu.rei iud.l.fina. C.si in caus.iudi. Sic Cicero lib.3.offici. tollendum ex contrahendis rebus omne mendacium tradit: subdẽs, [non licitatorem venditor, nec qui contra se liceatur, emptor apponet.] Deniq; in hoc articulo subhastationis repetendum est, quod nouè animaduertimus in præcedenti articulo decreti: cùm frequẽtiùs subhastatio præsupponat distractionem fieri nomine fisci, vel alterius personæ vel causæ: in qua etiam ob minorem læsionem restitutio concedi debet, non obstante solennitate interposita, iuxta d.l. si quidẽ, C. de præd. minor. & dict.l.8.§.1.versicu.1.ff. de minor. A fortiori igitur ex subhastatione negari non debet remediũ huius.l. præsupponẽtis maiorẽ læsionẽ, nempè vltra dimidium iusti pretij quod doctores aduertere debuerũt.

28 Apud Lusitanos verò circa quæstionem rei venditæ in publica subhastatione, & iudicis authoritate, locum adhuc esse remedio huius.l. decisum est lib.4.tit.30.§.fin. vbi vnum egregiè additur, quod apud scriben. nõ ita reperitur: nempè quòd si post solennes licitationes & præconia debito tempore peracta, debitori cuius bona distrahuntur, denuncietur vt soluat, nec ipse satis fecerit, transactis octo diebus: tunc nec venditor, nec emptor læsus audietur ob eam maximam solennitatem, & geminatã denunciationem, argu.glo.in.§.penul. verbo, maior, Inst.de iure person.ibi, [tanta solentas.] Ex qua Ang. Areti. inibi notabilem doctrinam elicit ad sustinendum actum, in quo non tantum ordinaria solennitas, sed & alia exactior interponitur: quam ad propositum nostrum notat & ornat Burgen.in.d.c.cum causam, nume.28. licèt absq; fundamento contradicat Cagnol.hic nu.159. in fine. Nec decipiaris cum aliquibus, qui cõtra cõmunem opinionem in hoc articulo subhastationis adducunt Baldum in d.l. ordo, nu.6.C. de execut.rei iud. qui (si bene attendas) tantum loquitur de creditore pro debito accipiente pignus, in quo fit executio iuxta terminos.l. à diuo Pio.§. si pignora. ff.de re iudi. De quo tex. & articulo, (qui diuersus est) superiùs diximus, maximè in.4.c.1.par.huius.l.

29 In prædicta materia subhastationis (quæ frequentissima est) vnũ addo, in quo sæpe dubitari contingit, nec DD.in eo satis sibi constant: si in publica auctione vnus licitator certum pretium offert, alter verò maius pretium promittit, an & quo modo liberetur primus ex licitatione secũdi? In quo Bar.in.l.licitatio.nu.1.q.1. ff.de publican. & vectig. indistinctè inquit, non liberari primum licitatorem

M rem

rem, si postea secundus domino, vel vectigal locanti displiceat, idq; sequitur Alex. ibi ad Bart. Et securè tradit nouissimus Iodoc. Brugen. in compend. subhastat. cap. 4. num. 8. neminem pro, nec contra citans: & cum Bar. est Salic. in. l. penes. C. de vectig. Firmian. de gabel. 2. par. nu. 20. Bart. autem ad suam opinionē citat text. quasi expressum in. l. Sabinus. ff. de in diē addict. vbi & Costal. in annotation. secutus Bar. idem putat. Contrarium verò aliquādo cōsuluit Bal. quem refert Paul. in. d. l. licitatio: refert etiam & sequitur Cremen. notab. 40. & ibi additio; & Chass. in cōsuetu. Burg. Rub. 5. §. 1. nu. 23. Char. 207. In ea varietate concordiam adhibet Paul. Castr. in. d. l. licitatio, vt opinio Bar. procedat, quandò vectigal secundo licitatori adiudicatum fuit, vel tempus licitandi lapsum est: contraria autem opinio locum habeat, quando adhuc tempus durat, adiudicatioq; facta non fuit; eodem modo in alio cōsilio distinguere Baldum tradit Alexan. ad Bart. in. d. ibi: & Boer. decis. 208. vbi magis probare videtur distinctionem Pauli: & eo non relato, ita distinguere videtur Rebuffus. in. d. 2. tomo. pag. 451. nu. 21. tit. de præcon. arti. 7. Varietatem autem opinionum nudè refert Hippo. in. l. 1. §. si serui, nu. 21. ff. de quæstion. Et secundùm opinionem Bal. vt primus licitator liberetur, magis cōcludit Alber. in. l. si venditor. ff. de in diem addict. dicens ita se in praxi consuluisse. Contrarium verò, & sic secundùm opinionem Bart. cōsuluit Ange. consi. 324. quem non percepit Boer. in. d. decis.

30 Ego in ea varietate aduerto concordiam illam Paul. Castr. totam ferè esse pro opinione Bart. qui verosimiliter non negaret, quin post adiudicationem secundo factam, primus liberetur: nec Bal. in alio cōsilio eam distinctionem probauit, si cum iudicio expendas relationem Alexan. & Boer. secundùm quam nec Bal. in eo sibi contrarius dici debet, sed id voluisse, quod statim probabo. Ang. autem in. d. cons. num. 3. apertè concludit nō liberari primum licitatorem etiam ex acceptatione secundi, nisi acceptatio plena sit: secundùm traditionem glo. in. l. quod autem. ff. de in diem addict. quā citat, apertè sentiens distinctionem Pauli Castren. vt primus non liberetur, nisi post addictionem secundo factam. Bal. autem in. d. cons. meliùs voluit priorē liberari, quum dominus vel locans secundum licitatorem statim nō repellit, sed magis licitationem eius admittit. Et ita apertè Alber. in dict. l. si venditor: & his non relatis ita resoluit Curt. Brugen. lib. 2. coniect. ad frat. cap. 10. ad finem. Et ita videtur intelligendus Rebuff. vbi supra: & Ioan. Plat. in. l. si tempora, num. 2. ad fin. vers. & intellige. C. de fide instrumen. & iure hast. fiscal. Quæ resolutio tutior videtur: nec enim iustum esset, vt dominus vel locans posset non admittere primum licitatorem ob secundum plus offerentem: postea verò secundo aufugiente, vel non idoneo reperto, primū obligare. Et sic cùm vtriusq; contrahentis æquale ius esse debeat, id longè iniquum esset, & consequenter non admittendum.

31 Nec obstat tex. in. d. l. Sabinus: nec glo. in. d. l. quod autem. ff. de in diem addict. quibus Bart. Ange. & alij fundantur, dum text. & glos. priorem non liberant ex oblatione secundi perfectè non acceptati: & ita dict. l. si venditor, eodem titu. Aduerto enim ea iura agere de venditione perfectè *

fectè cũ priori contracta, quæ suspendebatur ex oblatione melioris conditionis, iuxta.l.2. cum alijs, eod.tit. Et sic pactio illa adijciebatur prorsus in fauorem & vtilitatem venditoris, vt oblata meliori conditione alteri vendere posit: ac proinde id negotium eius volũtati commissum censetur, per text.notab.in.l.2.ff. de leg. commis.ibi, [ita accipitur, si vẽditor inemptum esse velit, quia id venditori causa cauetur.] iũcta vulg. reg. l.quod fauore, cum ibi notatis.C. de legib. Et in id poterunt ingeniosi inducere tex.in.d.l.Sabinus, vers.quid tamen, vbi si pactum illud adijcitur ęqualiter pro emptore, liberatur omnino ex oblatione secundi, etiam inuito venditore. At in nostra.q.& licitatione vectigaliũ nihil magis cum primo, quàm cum alijs actum censetur: imo ex qualitate rei, & consuetudine semper magis acceptari videtur qui plus offert: quod etiam iuris est, vt in.l.penes.C.de vectigal.& cõmis. Et sic primus licitator rectè obijcere potest, liberatum se cẽsendum, cùm alterius plus offerentis licitatio recipitur. Nec obstat argumentum Alex.ad Bart.in.d.l.licitatio, arguentis ex eo quòd primus licitator fraudulosè poterit submittere alium nõ idoneum, vt se liberet: respondeo enim, quòd dominus vel officialis locans vectigal potest non admittere nõ idoneum licitatorẽ: eiusq; conditionẽ inuestigare debet, iuxta. l. qui cum alio.ff.de regu.iur. quòd si fraus primi probetur, actio contra eum ad totum id quod inter est, dabitur iuxta.d.l.si venditor.ff. de in diẽ addict. & ita apud Lusitanos habet Ordin. [da fazẽda,] cap.161. Procederet autem opin.Bar. quando locans statim repelleret secũdum licitatorem: vel quando vectigal locandum proponeretur ea forma, vt post tempus & examen licitationum dominus eligat: tandemq; in ea re consuetudo prouinciæ maximè obseruabitur, vt generaliter habet tex.in.l.4.§.fin.ff. de publican.& vectigal. Et ita resoluo vtilem articulum à DD.malè explicatum.

32 In materia huius.l.negantis remedium in læsione non excedente dimidiã iusti pretij adducunt nonnulli pro limitatione tex.in.l. Medicus. ff.de varijs & extra ord.cognit.ne valeat venditio, quam æger medico facit durante ægritudine. Et ita eam.l. generaliter ibi notat Alber. & Bart. dicens eam singul. Et ita indistinctè intelligit & extollit Anton.Burgen. in.d.cap.cum causa, nume.52. & Panor.in.c.quia plerique;, num.34.de immun.eccles. & Rebuf.d.2.tomo, pag. 187. nũ.44. Et ita generaliter citant eam.l. Bart. Ang.Plat.in.l. Archiatri. C. de profess. & medic. Sed contrarium regulariter aperte sentit Bald. in.l.interpositas, num.5.ad fin. C.de transact. ex verbis eiusdem.l. Medicus, quę ita habent, [Medicus cui curãdos suos oculos, qui eis laborabat, commiserat, periculum amittendorum eorum per aduersa medicamina inferendo, compulit, vt ei possessiones suas cõtra bonam fidem æger venderet, inciuile factum pręses prouinciæ coërceat, rem que restitui iubeat.] Quæ verba I.C. verè non præstant generalem conclusionẽ, quam DD.colligunt: sed magis onerare videntur improbum medicũ, qui malignè curationem differt, malis vtẽs medicamentis: vt maiorem impressionem ægro faciat. Et ita cum Bald. sentit Alcia.ibi.nume.20.& nemine relato Ias.in.§.quadrupli, nume.57. Inst.de action. Et ita Cagnol.hic nu. 192. magis contendens, tex. illum re-

gularitеr admittere pactionem medici cum ægroto: vt etiam iudicauit conſ. Ne apol. ſecundum Matth. Afflic. deciſ. 123. vbi nec Bal. nec alium pro aut contra citat.

33 Ego priorem ſentẽtiam receptiorem verioremq; arbitror, quã vltra
* DD. apertè colligo ex gloſ. in. l. 1. §. ſi cui, verb. ſuſpẽſa. ff. de varijs & extra ord. cognit. ex glo. clariori in. l. quis quis. §. præterea, verb. cõtractum. C. de poſtul. quæ generaliter intelligit d. l. Medicus, ne vlla cõuentio valeat inter medicum & Infirmum durante ægritudine: ad exemplum clientuli & aduocati, inter quos durante lite conuentio non admittitur, iuxta tex. notab. in. d. §. præterea: quaſi valeat argumẽtum de aduocato ad medicum, argu. c. cæterũ, de iuram. calum. vbi Panor. notat. Imo maior prohibendi ratio videtur in medico cum ægro, quàm in aduocato cum clientulo, vt cõſtat ad ſenſum: & ita ex vi rationis. d. l. Medicus, extẽdi debet, licèt eius verba reſtrictiora ſint. Aduerto etiam, quòd. d. l. loquitur in vẽditione, & ſic in cauſa oneroſa: vnde multò magis procedet in promiſsione lucratiua. Et ita intelligi debet. d. l. Archiatri, quæ malè ab Afflic. & alijs reſtringitur ad medicum habentem ſalarium publicum: cùm verba eius. l. generalem ſenſum magis exprimant ibi, [quos etiam patimur accipere, quę ſani offerunt, non quæ periclitantes pro ſalute promittunt.] Et ſic ea. l. manifeſtè ex verbis & ratione omnem medicũ comprehendit: aliter enim tẽpus non diſtingueret. Et ita ſuadet ratio publicæ vtilitatis, ne aliâs fiant iniquæ extorſiones, quod lex abhorret, vt in. l. ſi per impreſsionẽ. C. quod met. cauſ. Non negamus hic, poſſe medicum ab ægro donata licitè accipere, nec eum aſtringimus, vt gratis curet, iuxta tradita per Anan. & Felin. in cap. tua nos, de homicid. Rip. de peſte, ad fin. cum ſupra citatis. Ex glo. autem in dicto loco, ex profeſſo irritante cõuentionem inter medicum & ęgrũ, nouè aduertes contra eandem gloſ. & DD. in. l. Martius. ff. locat: in quæſtione promiſsionis medico factę ad curationem ægri, qui ſanatus ad infirmitatẽ redijt. Pręſupponere enim videtur glo. indiſtinctè inter eos valere conuentionem, & ita ſpecul. in tit: de ſalar. medic. num. 1. in fine primi tomi: quorum authoritate excuſari poſſet ſenatus Neapolitanus in deciſ. de qua ſupra.

34 In minori etiam læſione ſeu non vltra dimidiã vulgare eſt illud, quod pro cautela aliqui cum Anania tradunt, vt conuentus interrogetur, an ſit vir bonus: quod ipſe veroſimiliter non negabit. Vnde eo aſſerto, colligebant poſſe conuentum damnari ad reſarciendam læſionem, etiã quæ dimidiam iuſti pretij non excedat: arguẽtes ex glo. celebri in. l. ſemper in contractibus. 158. vel ſecundùm alios. 197. ff. de reg. iur. quæ limitando. §. idem Pomponius. l. in cauſæ. ff. de minor. dixit, non licere bono viro etiam in minori quãtitate alium decipere: quam cautelam ibi refert Dec. nec improbat, concludens tantùm non teneri conuentum tali interrogationi reſpondere, & ita Feli. in cap. fin. num. 13. de præſump. Iaſ. in. l. penul. num. 5. C. de pact. Ferrar. caut. 4. Cremen. hic nu. 169. Rebuff. in Authen. habita. Omphal. de vſurpat. leg. lib. 2. c. 9. Sed nemo doctus foriq; diggeſtionem habẽs eam puerilem captionẽ probabit, vt meliùs aduertit Burgen. in cap. cum dilecti. nu. 15. Dec. in. d. l. pen. nume. 11. Cagnol. hic num. 20. Rebuf. in. 2. tomo.

pag.

pag. 178. Idq; necessariò euincitur ex eo, quod hæc. l. tam bonos, quàm iniquos comprehēdit, vt bene aduertisse videtur pract. Papien. in form. libel. in causa venditionis, versi. pro pretio: idemq; colligi potest à D. Thom. relato à Cæpol. de simulatio. cōtract. nu. 23. Vnde licèt interrogatus respōdeat se virum bonū, deficit ius quo minor læsio tunc in iudicio emendari debeat, cum à cōstituto iure recedi nequeat, iuxta vulg. l. prospexit. ff. qui & à quib. Vnde etiā necessariò cōsequitur, ineptam esse differentiam, quam plures cōstituunt inter ecclesiasticos & laicos quasi in ecclesiasticis minor læsio emendanda sit, cum glos. in. c. hocius porretum. 10. q. 2. verb. vt plus. & Cremen. hic nu. 161. & Zanetin. differen. 131. & alij quos citat Tiraq. in. 9l. connub. nu. 11. sed in foro contētioso id nullatenus sustineri pōt iuxta. d. c. cū dilecti vbi Burg. notat, et Dec. in. l. pen. nu. 8. & sequen. & ibi Curti. nu. 8. C. de pact. & meliùs Cagnol. hic. nu. 10. licèt in ea re multa ad salutem & securitatem animarum amplè & neruosè tradat insignis Nauar. in rep. c. nouit, ad finem. 6. notab.

35 In eod. proposito, vt aliquādo succurratur læso etiā ob minorē quantitatē, memorabilis est traditio Anchar. in. c. peccatū, nu. 21. de reg. iur. lib. 6. vbi inquit, hanc. l. & . c. cum dilecti, quatenus nō succurrunt, nisi in læsione vltra dimidiam, procedere quando voluntariè contrahitur: diuersum autem fore in eo, qui ob necessitatem viliùs vendit, vel cariùs emit, vt tūc ob minorē læsionē ei succurratur, duoq; exempla speciatim proponit, ex quibus multa alia dedu ci possent. Exēpla Ancharrani sunt in eo, qui ne familia fame periret, vel vt se ab hostibus redimeret, vel ad vitādam cōmunionem aut vicinitatē socij vel vicini rixosi cariùs emeret, aut viliùs vēderet: subditq; Anchar. etiā in foro exteriori & ciuili succurrendū fore. Idq; ad forū canonicum refert & multis comprobat insignis Nauar. in. c. nouit. 6. notab. nu. 92. de iudic. Similiter ad forū contentiosum eandem traditionem refert & extollit Lauren. Calcan. cons. 27. fin. cuius consilio subscripserunt viri doctissimi, vt patet ex cons. ibi sequēti & eius fine. Et ita in exēplo redimentis vexationem socij vel vicini rixosi, doctrinā Anchar. sequitur & extollit Ias. in. §. sed istæ quidem, nu. 107. Inst. de act. & Alex. ad Bar. in. l. item si pretio. §. fin. ff. loca. Ioan. Constan. ad cōstit. gallic. pag. 209. Petr. Gerar. sing. 22. ad finem, & genericè Ancharranum vbi supra referendo, sequi videtur Felin. in. c. cùm causam, ad fin. de testib. *

36 Ego autem in priori exemplo de emente vel vendente ob necessitatem, scio in iudicijs opinionem Anchar. nullatenus admitti, nec magis succurri læso ob necessitatem contrahenti: atq; ideo etiam in eo seruari decisionem huius. l. & . c. cum dilecti. Nec ista iura admittere possunt restrictionem Anchar. quæ amplior esset, latiusq; in vendente pateret, quàm ipsa regula. Sæpissime enim contingit homines) saltim immobilia) non nisi necessitate pressos vēdere. Item necessitas vendentis nō inducta ex culpa vel facto ementis, non debet emptorem ipsum onerare quo ad forum exterius. Et ideo tantùm ad sanitatē conscientiæ traditio Anchar. procedet. ex Salic. ita Cautiùs intelligente in auth. ad hæc. q. 21. C. de vsur. & ita colligitur ex Cremen. hic nu. 162. probaturq; in terminis per tex. vbi notant Paul. & alij in. l. non

idcirco, infra hoc tit. vbi respódetur non magis succurrendum fore vendenti ex vrgēte necessitate: idemq; probatur ex.l.4.C.de pignor. Ex quibus iuribus periclitatur etiam, quod aliqui referunt cōsuluisse Paul. Cast. vt tradit Calcan.cons.28.nu.4.

37 Quoad secundum exēplum emētis vel vendentis ob socium vel vicinum rixosum, credo plures ex supra citatis nō satis rem expendisse, dum generaliter loquuntur. Si enim quis vilius vendit alicui tertio, vt vitet socium vel vicinum rixosum, nemo sanus probare debet, vēditorem tunc ex minori læsione admittendum fore: tum quia obstat generalis regula huius.l.&.c.cum dilecti, tum & magis, quia emptor subdit tunc eādem vexationem socij vel vicini rixosi: & ita pro emptore retorquebitur argumentum DD. ex onere & incommodo mali vicini. Sic etiam si quis emat partem socij vel vicini rixosi, non videtur audiendus, si alleget aliquantò cariùs emisse. Adhuc enim in iudicijs non licebit ex ea causa læsum admittere, nisi læsio sit vltra dimidiā, iuxta decisionem horum iurium, iūcta reg.l. prospexit. ff. qui & à quib. Maximè q; emptor, etsi aliquid plus iusto pretio tunc det, minùs lædi videtur tollendo seu vitando malum socium vel rixosum vicinum. Et ita retorquetur fundamentum DD. ex glo.l.quod sæpe.§.fin.ff. de contrah. empt. Vrget etiam contra DD. q; in eisdē terminis aliquid lucratur, qui emit partē socij vel vicini: ita enim auget valorem rei suę: vt probat tex. notab.in.l.si cui fundus.16.ff.de leg. 2. ibi, [confines fundos etiam supra iustam æstimationē interest acquirere:] quem tex. ornabis & ad multa vtilia applicabis in materia diuisionum ex notabiliter traditis ab Anto. Capi. decis.42.

38 Aduerte tamē, q; I.C. in. d.l. si cui fundus, respicit actus volūtarios: nec illa cōsideratio onerabit emptorem læsum vltra dimidiam communis & iusti pretij. Adhuc enim ei succurretur ex remedio huius.l. respiciētis iustum, & cōmune, non singulare pretiū, vel interesse: vt colligitur ex generalibus verbis huius.l. &.l. pretia rerum, cum ibi notatis.ff.ad.l.falcid. cūm ijs quæ infra dicemus, & DD. tractant de modo æstimandarum rerum, in hac materia facit bonus tex. in.l.1.vers.sed si rē. ff. si quid in fraud. patron. ibi, [opportunitatis vel vicinitatis:] & ibi, [nullo pacto erit audiendus.] Qua ratione idem econtrariò dicendum est, si venditor se læsum quæratur, læsionemq; augeat simili de causa, quòd rem suam diuiserit, vel quòd emptor plus pretij dare deberet, eo quòd aliam partem vel rem vicinam habebat. Nō enim dicitur damnum, nisi ex pretio communi, iuxta proximè dicta: & text. in d.§. si rem, ibi, [Fraus enim in damno pecuniario accipitur.] Et ita cessat argumentatio ex.l. si in emptionem. ff. de minor. quæ loquitur specialiter in minore, & in eo singul. est; secundùm Burgen. in cap.1. colum. 4. nume.23. de emp. & vendit. Ornabis autem ex multis per Tiraquel. in præfat. lib. de retrac. ex num.44. cum sequen. *

SECVN-

SECVNDA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. III.

SVMMARIA.

1 IN materia huius. l. tractatur notabilis q. de impẽsis, & melioramentis ab emptore factis in re, quam uẽditor postea auocat remedio huius. l.

2 Ad eam. q. agitur de inductione tex. in. l. intra utile. §. fin. ff. de minor. & nu. 3.

4 Adducitur notabilis conclusio in materia deducendi expensas, eademq; limitatur nu. 5.

6 Agitur de intellectu. l. penul. ff. loc. circa impensas coloni uel conductoris: & explicatur glo. ibi aliter quàm scriben. fecerint.

7 Resoluitur. q. frequentißima de impensis factis ab emphiteuta, an ei uel hæredi solui debeant.

8 Tractatur utiliter ad eundem effectum an idem ius sit in conductore ad longum tempus, quod est in emphiteuta: nouaq; distinctio traditur ad Ias. & Beroum uariantes.

9 Adducitur in eo proposito noua declaratio Moli. & Baldui.

10 In eadem materia traditur alia declaratio utilißima circa expensas factas ex conuentione.

11 Tractatur exactißimè celebris. q. in qua uariant Bar. & Bald. an per remedium huius. l. resoluatur hypotheca interim ab emptore contracta: expenduntur q; DD. argumenta, & probatur opin. Bal. usque ad num. 15.

16 Ad opinionem Bal. noua & egregia declaratio traditur, ut emptori succurratur bonam fidem agnoscenti, & nu. 17.

18 Agitur de intellectu. l. nouißimæ. ff. quod fals. tuto. autho. quam Cagnol. hic adduxit.

19 Ex resolutione præcedentis. q. infertur notabiliter contra Molin.

20 Latißimè & uilißimè confutatur unum magni momenti, quod Cagnol. & Gozad. securè tradunt circa pactũ reuendẽdi: ostenditurq; ex eo resultare obligationem rem præcisè tradendi: emendanturq; multa à DD. scripta, & explicantur alia ab eis confusè tradita ad materiam. l. 2. infra de pact. int. emp. & uend. usq; ad nu. 29.

30 Agitur de donatione uel pacto donandi pro glos. & Bar. contra plures.

31 Tractatur ad præcedentes quæstiones de emptore læso agẽte ex remedio huius. l. usq; ad nu. 33.

34 Tractatur econuerso de deterioratione rei penes emptorem contingente.

35 Agitur de gabella & laudemijs, alijsq; oneribus pecuniarijs ab emptore uel uẽditore solutis, an deduci uel repeti poßit, rescissa uenditione per remedium huius. l. usque in fin.

SECVNDA PARS

L.2 .C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. III.

DE vigore & effectu actionis huius.l.nõ pauca ex superiùs traditis colligi possunt:quib⁹ alia nõ minus vtilia addẽda sunt. Inter quæ se se offert illud, de quo agit Bald. nume.23. quæst. 19.si emptor fecit expensas & melioramenta in re: inquit enim, quòd tunc venditor agens ex læsione vltra dimidiam repelli poterit, nisi soluat expẽsas & melioramenta : quod probat per text. quem dicit singul. in.l.intra vtile.40. §.fin.ff.de minor. vbi id deciditur in minore per restitutionem rem auocãte ab emptore. Quem text.notat idem Bald.in.l. fin. §. fin. nume.5. C.communia de lega. Contrarium autem probabat Salic.hic quæst.17.quos refert dubitans Cremen.hic in repet.nume.95. 4.limit. Sed opinio Bald.verior & receptior est,quam sequitur Alexand. ad Bart.in dict. §.fin. & Cagnol. hic nume.153.quæst.20.Burgen.in cap. cum causa,nume.56.de emp. & vendi. Iacobi.à S. Georg. in. l. si res. §.1. nu.5.ff.de iure dot.Fabian.de empt. & vendi. 8. quæst. nume.4. Boer.videndus decis.47.num.8.Et vltra eos in minore rem vendicante est text. in.l.si prædium,in fin.C.de præd.mi nor.facit. l.in fundo. ff.de rei vendi. Nec id ius reputandi expensas negatur, nisi ob dolum dict.l.fin.§. fin.C. communia de lega. imò & non obstante mala fides ius competit ad impensas necessarias, secundum Paul. & Ias.in dict.§.fin. per.l. domum. C. de rei vendi. notat Boer. decisio.44. nume.7.

2 Licèt igitur text. à Bald. adductus non probaret eius sententiam (vt Salice. contendit) iam patet non deesse alia iura & fundamenta, quibus opinio Bald.iuuetur. Salicet.autem respondebat ad dict. §. fin. l.intra vtile, rem ibi præcisè auferri inuito emptore ex vi restitutionis, hic autem voluntariè emptore non supplente iustum pretium. Sed pro Bal. contra Salicet. replicabis ex eodem Salicet.in sequent.quæstio.vbi cum Bald. concludit, in casu huius. l. restitutionem non voluntariam, sed necessariam appellari, quod tutius est & fortasse receptiùs, vt paulò inferiùs deducemus. Induci etiam nouè potest text.ille loquens de restitutione minoris,quę læsionem præsupponit, fauorabiliorque est remedio huius.l. vt ex multis deprehenditur. Ergo cum minor ibi astringatur ad impensas, multò magis teneri debet venditor vtens remedio huius l. Aliter etiam & nouè induci potest tex.in.d.§.fin.dum indistinctè loquitur de minore restitutionem petẽte aduersus emptorem. Potuit enim læsio *

sio contingere, non quia vendiderit, sed in pretio tantùm. Quo casu receptiùs est, restitutionem minori non dari ad rescindendum contractum, vel rem repetendam, sed ad supplementum pretij; vt colligitur ex glos. Bart. & alijs in l. si quidé. C. de præd. minor. tradit Gozadin. cons. 44. nu. 14. quod fortasse latiùs infra discutiemus in q. minoris. Sed iam his terminis tollebatur respōsio Salic. non enim tunc stare posset quod inquit, in. d. §. rem præcisè repeti.

3 Ex nostra autem inductione meliùs sustinetur opinio & allegatio Bald. ex dict. §. fin. non verò ex eo, quod Bal. sensit in hac quæst. & iam expresserat num. 16. malè putans generaliter valere argumentum de restitutione minoris ad remedium huius. l. quod falsum est, vt diximus in 1. cap. huius par. num. 33. & latiùs in sequen. cap. probabimus: quod alij in hac quæst. non aduertunt. Ex sententia autem Bal. & communi contra Salic. satis colligitur DD. indistinctè loqui in quacūq; læsione etiam enormissima, seu lōgè vltra dimidiā iusti pretij, vt & tunc venditor ita læsus teneatur emptori expēsas & melioramenta soluere, quicquid absq; fundamento contradixerit Cagnol. hic nu. 153. in fin.

4 Ex ijs verò ad multa similia inferri posset circa repetitionem expensarum, vel retentionem rei pro expensis & melioramentis, de quo agunt plures citati à Cagnol. hic num. 154. maximè Neguz. de pignor. 5. par. 4. memb. & Afflic. in cap. 1. §. si vassallus, titu. hic finitur lex. Paul. & Ias. in l. si in area. ff. de condic. ind. de cuius intellectu agit Molin. in consuet. Parisien. §. 1. glo. 5. nume. 89. & sequen. & Balduin. in. §. certè. Inst. de rer. diuis. Omissis autem multis, illud menti commenda quòd deducturus vel compensaturus expensas, non solum deducere vel compēsare potest pretium, quod dedit pro operis alterius, sed etiam quando per seipsum laborauit. Deducet enim pretium operarum sui ipsius iuxta quantitatē, quæ alteri pro eisdem operis daretur, vt notat Panormit. in cap. ad nostram, num. 8. in fin. de reb. eccles. non alie. sed priùs Bald. cuius ipse non meminit in. l. si quis. C. de reiuend. Quod extollit Paul. in l. diuortio. §. fin. nume. 4. ff. solut. matri. & ibi Aretin. videndus, & alij quos citat Boer. decis. 44. num. 24. & præced. & alibi Ang. quem solum refert Molin. in consuetu. Parisien. §. 1. glo. 5. num. 86.

5 Potest tamen restringi hæc communis conclusio, ne procedat in expensis excessiuis malignè ab emptore factis, fortasse quia sciebat venditorem læsum agere posse remedio huius. l. vt sic eum deterreat ob magnitudinem expensarum, argu. text. notab. in. l. si seruos. ff. de pignor. action. quem in proposito notat. Alber. in. d. §. fin. l. intra vtile. ff. de minor. Boer. decis. 47. ad fin. extollit Tiraquel. de retrac. conuent. §. 7. num. 5. Cùm autem emptor in proposito dominus sit, non obstante læsione venditoris, iuxta. l. dolus, infra eod. consequitur posse eum expensas deducere, nec eas cum fructibus compensare teneri, iuxta doctrinam glo. celebris in. l. emptor. ff. de rei vend. quam extollunt plures citati à Tiraquel. vbi supra num. 4. & latiùs dicemus infra in. q. fructuum.

6 Nec omittendus fuit in hoc articulo expensarum, tex. notab. in. l. penul. ff. de loca. vbi Sceuola in colono eiecto respondet eū consecuturū expēsas. Aduertēdum aūt est, tex. ibi loqui de colono vineas in fundo instituen-

tuente, quod opus rei formam mutuare videbatur,& tamẽ colonus expenſas conſequitur: quod expendit & commendat Tiraquel. de retrac. conuenti.ante finem. §.7.nume.16. Sic etiam Barto.& alij eundem text. commendant, dum id ius præſtat colono, vel inquilino etiã ob culpam nõ ſoluẽdi eiecto:& ita eum extollit Iaſ.in.§. actionum nu.183.in fi.inſt. de action.& ſingul.dixit Paul. in authen.qui rem num.6.C.de ſacroſ.eccleſ. Ex quo infertur ad vtilẽ.q.quid ſcilicèt, dicẽdum ſit in emphiteuta, in quo DD.variãt, nec vllus eorum ſatis aſſequitur mentem gloſ. in.d.l. penult.verb.conſecuturum, quæ iudicio meo id voluit, vt regulariter idem iuris ſit in emphiteuta eiecto ex eadem culpa. Idq; vult etiam glo. in emphiteuta eccleſiæ regulariter, quod DD. non aduertunt. Excipit enim tantùm emphiteutam eccleſiæ qui rem contra legem vel canones acceperit:& ſic non excipit ſimpliciter emphiteutã eccleſię, vt DD. ex glo.colligũt. Et cùm glo. malè intellecta, eſt Salic. ibidem dicens ſpeciale eſſe in emphiteuta eccleſiæ, aperte volens.d.l.loquentem in colono, procedere etiam in emphiteuta priuati.

7 Sed contra glo. & Salic. communis opinio eſt, vt tex.in.d.l. penul.ad colonum, de quo loquitur, reſtringagatur: nec ad emphiteutã etiam priuati trahatur, vt notant Bar.Bal.Pau. Coſtal. ibi, Paul. & Iaſ.in. d.authen. qui rem,& ibi Dec.num.14.& Iaſ.in l.2.nume.27.C. de iure emphit. Cagnol.in.l.ſi quis maior nume.53. C. de tranſac. Dec. conſ.518. qui reſol- * uunt communem eſſe ſentẽtiam, vt diſtinguatur, an emphiteuſis finiatur tempore: & tunc impẽſæ ſeu melioramenta ſolui debeant in quo cauendum eſt à Bal. in.l.1. nume.5.C. de iur.emph.& à Coſtal.in. d.l.pen. ff. loca. aut emphiteuta ob culpam non ſoluendi eijciatur,& tũc melioramenta amittat,& ita Molin.in cõſue.Pariſ.§.1.glo.5.num.69. Alex.in l.ſenatus.§.1.in fine.ff.de leg.1. Auguſtinus Berous in. c. potuit, nume. 146.de loca. Qua in re vt emphiteuta ſui culpa eiectus melioramẽta omnino amittat, fortiſsimè pro communi vrget text.à glo. & DD.adductus in Authen. de aliena: & emph. §. ſi quis verò, non tantùm ſecũdùm vulgarem literam, ſed etiam ſecundum tranſlationem Haloandri. Nec parũ vrget text.in.d.l.2.C. de iure emph. dum emphiteutam non ſoluentem eijci permittit: nec eum audiẽdum inquit reſpectu expenſarum vel meliorationum. Et ita in praxi iudicatũ tradit Guid.deciſ.169. & deciſ.438. Rationem verò differentiæ inter colonum & emphiteutã aſsignat Bart. & clariùs Pau. Caſtren.in.d.l.penul. ff.loca.

8 In eodem articulo egtegiè dixit Iaſ.in.d. Authen. qui rem, nu.9. d.l. penul.loquentem de colono, ſeu cõductore ampliandam fore ad conductorem longi temporis: vt ſic expenſas repetat etiã ſi ob culpam ſuã eijciatur, & in hoc conductor longi temporis ab emphiteuta ſeparatur. Contrarium verò magis probat Bero.in.d.c.potuit, nu.166.cui ſuffragatur Dec.conſ.142.nu.3.cum alijs ſæpe æquantibus conductorem longi temporis & emphiteutam: idq; colligi poteſt ex latè traditis à Boer. deciſ.234.& latiſsimè Tiraq. in lib. de retrac.ligna.§.1.glo.14.ex nume.79. Ego autem in eo articulo ratione & * æquitate rei ſatis penſata, diſtinguẽdum putarem interlocationem ad vitas (vt vocant, vtque fit in rebus eccleſia-

clesiasticis) & inter locationē ad decennium, vel ad longius tempus, nō tamen vltra vitam conducentis. Et priori casu, cùm locatio in personas extēditur, & si omnino perpetua nō sit, iure tamē emphiteusis in totum censetur, vt in ea locum habeat communis opinio supra tradita de emphiteuta amittente melioramenta, quādo ob sui culpam eijcitur. Nam & hæc locatio in vitas iure & cōsuetudine emphiteusis appellatur, in eaq; militant rationes Bar. & Paul. in d. l. penult. ff. loca. Diuersum autem sit in locatione ad longum tempus, non vltra vitam primi conducentis: tunc enim (si cum iudicio attendas) non ita vigent rationes Bart. & Pau. vbi supra, nec qualitas conuentionis ita tunc inuitat conducentem ad expendendum in re aliena, quam videt ad successores suos non transituram. Nec tanta ratio est, vt minori tempore fruens magnos sumptus facere & amittere debeat. Et sic ex æquitate res hæc temperāda videtur iuxta doctrinam I.C. in l. in ambiguis. 86. versic. fin. ff. de regu. iur. ibi, [iustis decretis res temperāda.] Nec enim perpetuò verum, nec prorsus tutum est argumentum illud Beroi de emphiteusi ad locationem longi temporis, vt ego multis probo in cōmentar. l. 1. 3. part. ex nume. 66. C. de bon. mat.

9 Comprobatur nostra hæc distinctio ex alia, quam in eodem articulo nouè tradit, & constanter probat Molin. in consue. Paris. §. 1. glo. 5. nu. 73. contendens ex vi verbi, [emponemata, vel melioramenta:] (quibus * vocibus vtitur Imper. in d. l. 2. C. de iur. emphi. & in d. §. si quis verò, in Authen. de alie. & emphi. dum: punit emphiteutā culpa sua eiectum) emphiteutam ibi tantum nō audiri ob impensas ordinarias, vel modici sumptus, non verò excludendum fore à satisfactione meliorationū magni sumptus, & quæ rei acceptæ formam excederent, prout ædificia vel molendinū: ne dominus cum iactura emphiteutę immodicè locupletetur. Quam declarationem ex eadem vi verbi in proposito tradit Balduin. in §. adeo, Inst. de loca. Quod verius puto contra mentem DD. indistinctè loquētium, & expressè contra Guydon. d. decis. 438.

10 Sic etiam (vt vtiliter articulus hic concludatur) receptum est, vt expēsæ resarciendæ colono in d. l. penult. ff. loca. & hæredi emphiteutæ finita tempore emphiteusi, intelligantur illæ, quæ citra necessitatem conuentionis fiunt, vt tradit Molin. in d. §. num. 96. ex Ias. quem ibi citat, & colligitur ex Afflic. in c. 1. §. si vassallus, nume. 12. hic finitur lex Feder. Idq; in colono sentiunt Bart. & Paul. nu. 4. in d. l. penult. & apertiùs exprimit Bald. ibi, quos prædicti nouiores nō referunt. Impensæ enim, quæ fierēt ex cōuentione, pars pretij & pensionis censentur, ex. l. fundi partem. ff. de contrah. emp. Non tamen omitto, quòd Afflic. vbi suprà indistinctè dicere videtur nūquam emphitheutam vel hæredem eius audiendū fore circa impensas, quādo res expressim concessa est cum clausula meliorandi, vt sæpe contingit. Ego autem * ob generalia verba vel ob clausulam consuetam, q; emphiteuta rem meliorem faciat, nō recedere ab æquiori & recepta sententia, vt emphiteutæ solui debeant vtiles impensę non modicæ, nec culturam respicientes, sed ædificia sic & alia, de quibus supra. Illa enim generalia verba de re melioranda, non debent mutare iuris dispositionē, quū non aliud exprimant,

mant, quàm quod iure cõtinetur, vt cum iudicio colligi potest ex Pau. in d. l. penult. nu. 4. iuncta reg. l. non rectè. C. de fideius. l. qui mutuam. ff. mand. tex. notab. in l. si conuenerit. ff. pro socio. Imo clausula ex stilo parum momenti habere debet, iuxta notabilem doctrin. Bar. in l. 1. nume. 10. in fine. ff. de iure codicil. Resoluo igitur, vt necessitas conuentionis excludat emphiteutam ab ijs impẽsis, quæ speciatim in conuentione exprimuntur: ita enim res tam notabilis specialiter exprimi debet, iuxta doctrinam I. C. ad multa memorabilem, in l. item apud labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur.

11 alia. q. est in materia huius. l. ob varietatem DD. & rationum conflictũ regia decisione digna, quando emptor medio tempore rem obligauit, an postea venditore læso agente, & emptore rem restituente, resoluatur hippotheca: Bart constantissimè tenuit, hippothecam tunc non rescindi, sed rem ita affectam ad venditorem redire: ita Bar. in l. si res. ff. quib. mod. pign. vel hippothe. solu. idem Bar. in l. vbi autem. § Sed marcellus. ff. de in diem addict. Bart. in l. in dic. ff. de aqua pluu. arcen. & ibi Cuma. & Roma. Fulgo. in d. l. si res, Alexan. cons. 45. nu. 4. lib. 5. Boer. decis. 181. vbi eam opinionem communem dicit, male citans consilium Dec. 239. ad fin. vbi de alio articulo agit. Et opinionem Barto. tenuit priùs Ioan. And. quem referunt Roma. & Alex. Et eandem tenuit Anchar. vt refert Boer. Eandem videtur sequi Alber. hic, nume. 18. eandem nemine citato, vt receptam tradit Corras. in. l. 3. pag. 149. ff. de seruit. Cõtrariam opinionem probat Bald. hic, nume. 17. 13. q. Imo quòd tũc resoluto iure emptoris, extinguatur hippotheca, aliudve onus rei impositum: & ita Salic. hic, quæst. 15. & Paul. nume. 11. & ita Cremen. hic, nume. 189. Alex. ad Bart. in d. l. si res. Alcia. in l. debitorum, nume. 2. C. de pact. Neguz. de pign. 5. part. 1. memb. nume. 43. Cagnol. in l. 2. nume. 199. C. de pact. inter empt. & vend. idem Cagnol. hic, nume. 120. Molin. in consue. Paris. §. 22. num. 45. Tiraquel. de retrac. conuent. §. 3. glo. 1. nume. 10. & in l. si vnquàm, verb. reuertatur, num. 271. Socin. Nep. cons. 119. num. 16. lib. 2. dicens opinionẽ Baldi veriorem & magis communem.

12 In ea DD. varietate præcipuum fundamentum Bart. & sequaciũ est, quòd tunc emptor videtur voluntariè rem restituere, cùm eam retinere posset supplẽdo iustum pretium: & ita inducunt aliqua iura loquentia de resolutione voluntaria. Bald. autem econtrariò hanc resolutionem iuris emptoris, non voluntariam sed necessariam censenset, arguens principaliter ex reg. l. lex vectigali. ff. de pignor. Bene etiam respondent Bal. & Salic. ad iura, quæ Barto. adducit: nec Bart. incoloratè respondent ad dict. l. lex vectigali, quòd ibi precisè res auocatur absq; vllo cõsensu eius, qui rem obligauit: hoc autem casu non auocatur, nisi emptore nolente supplere pretium. Nec enim placere debet replicatio Baldi arguentis ex facto debitoris non soluentis canonem domino directo, quem soluendo vitaret commissum: & tamen in eisdem terminis rescinditur hippotheca, & res ad dominum libera redit: Quod à remotis est, nec respicit tempus auocationis: si autẽ ad præcedentia respiciendum esset, omnis rescisio vel resolutio diceretur includi sub actu volũtario, cũ semper originem habeat à contractu: qui volũtarius

tarius est in sui initio.

13 Mihi autem opinio Bal. magis placet ex æquitate huius l. quę sępissimè eluderetur ex opinione Bartoli, maxime quũ frequẽtissimum sit homines cõtrahentes bona sua obligare. Nec obstat, si quis replicet, posse emptorem magis nocere vendendo rem alteri: respondetur enim ꝙ emptore vẽdente datur actio aduersus eum ad pretiũ, vt supra vidimus. Et ita nõ auocatur res, nec extinguitur ius emptoris, & cessat argumentum d.l. lex vectigali. Si autẽ emptor possidet, & res ab eo auocatur, tunc cõsequenter hippotheca resoluitur: & inducitur argumẽtũ d. l. Quicquid enim Bar. & sequaces dixerint, non debet in terminis huius. l. restitutio appellari voluntaria: fit enim restitutio ex actione, iudicio & sentẽtia, quæ omnia in inuitum dantur: nec dicitur actus voluntarius, in quo datur necessitas, etiam si ex duobus alternatiuè debitis electio conuento detur: vt elegãter probat Tiraquel. de rettac. lignag. §. 32. nu. 97. adducens bonum tex. in l. illud. §. 1. ff. de constit. pecun. Ad idem facit etiam tex. in l. quæ sub cõditione. §. si quis, ff. de condit. instit. ibi, [ne alia eum vrgeat.] Et satis in terminis idem colligitur ex Alex. in l. diuortio, nu. 39. in fin. ff. solu. matr.

14 Magis contra Bar. retorquentur iura, quæ loquuntur de venditione cum pacto addictionis in diem, quæ habẽt, hippothecam interim ab emptore contractam resolui, venditore postea rem auocante, eo ꝙ melior cõditio allata sit. Non enim tunc procedit ratio Bart. ꝙ ibi fiat restitutio præcise: namq; & eo casu primus emptor rem retinere potest, afferendo etiam meliorem conditionem, dan doue maius precium, quàm alius offert, vt habet tex. in. l. licet, & in. l. necesse. ff. de in diem addict. Et sic si verum esset, quod Bar. inquit de restitutione voluntaria ad casum huius. l. idem dicendum foret in casu pacti addictionis in diem: quod est contra I.C. in. l. 4. §. sed Marcelus. ff. de in diem addict. & in. l. 3. ff. quib. mod. pign. vel hippoth. sol. Et ita cõtra Bar. maximè retorquetur eius argumentum.

15 In eodem articulo contra Bal. arguebat Cuma. in. d. l. in diẽ, Fulgo. in d. l. si res, ex eo ꝙ hoc casu emptor tenetur actione personali: hippotheca autem realis potentior videtur, concludentes opinionem Bal. ideo procedere non posse, sed eorũ argumentationi sufficienter respõdetur, ꝙ licèt realis obligatio soleat esse maioris efficaciæ, subest tamen periculo resolutionis ex dispositione iuris, finito scilicèt iure obligantis ob causam anteriorem, etiam si in fauorem primi non extet realis obligatio, vt satis probatur ex generalitate tex. in d. l. lex vectigali, in qua nõ agitur de pręlatione vnius hippothecę ad alteram, sed de priori obligatione personali ratione rei, qua rescinditur ius debitoris in eadẽ re, & consequẽter hypotheca interim contracta: vt deducitur ex d. l. lex vectigali, quã nos multis ornauimus in commentar. l. 1. in. 3. par. nu. 72. C. de bon. mater.

16 In eodem articulo subdũt Bal. & Salic. hic suam opinionem intelligẽdam fore, quando emptor ex necessitate iudicij rem restituit, secus si extra iudicialiter, et omnino voluntariè: quo casu admittunt opinionem Bar. Et ita Cagnol. nu. 111. qui tamẽ cõtrà arguit ex regula, ad quã sępissimè citatur tex. in l. nouissimè, ff. q̃d falso. tut. auto. paria esse aliquid ex necessitate facere, vel timore necessitatis:

ratis: cui argumento Cagnol.non respondet. Ego respondendũ arbitror id argu.non obstare, sed potius concedendum fore: nam & hoc casu in effectu idem ius erit, si emptor absq; fraude ante sententiam vel iudiciũ rem venditori læso restituat: quod Cagnol.nõ percepit, ostendetur verò statim nu.sequen. Loquuntur autem DD. de restitutione necessaria per sentẽtiam, ne tertio fraus fiat: vt in simili diximus supr. in.2.par.Rub. cap.2.nu.3. & in simillima specie notat Molin.in consuet. Paris.§.22.nu. 81.ad finem: facit iuris decisio in materia euinctionis, iuxta.l. emptor.C. de euictio.

17 Ex qua similitudine actionis de euictione, eleganter deduci potest tutius esse, q; restitutio in nostra.q. fiat post probationes & sentẽtiam, vt sic rescindatur hyppotheca interim cõtracta. Si tamen ante iudicium vel sententiam emptor agnouerit bonam fidem, & rem venditori læso restituerit, adhuc venditor se tueri poterit ab eo cui res obligata fuerat, ꝓbando lęsionem ipsam, vt probanda fuisset in iudicio ex remedio huius l. quia eodem modo, & cum eodem onere probandi, ad repetẽdum pretium à vẽditore admittitur emptor à quo res euicta fuit, eo incautè non denunciante litem venditori, vt colligitur ex relatis à Tiraq. de retrac. ligna.§.1.glo.18.nu.63.& pręceden. vbi in simili agit in terminis nostræ l.&.q. clariùs verò in emptore ad repetendum pretium tradit Molin. in consuet. Paris. §.44. ad finem nu.25. idem ad Alex.cõs.63.lib. 6.& Afflic. lib.3.feud. titu. de controu. int. vassal.& alium, nume.24. fol.86. quæ opinio vt receptior traditur à D. Couarru.lib.3. resolut. cap.17. nume.6. & Ias. in.l. si domus.§. de euictione, nume.14.ff.de leg.1.

18 Dum verò Cagnol. ad propositũ adducit reg.d.l. nouissimè, ibi, [aut metu, ne compelleretur:] iam vides eam regulam aliqualiter hic conducere, emptore timore iudicij rem restituente, cum onere tamen probandi postea veram ipsam lęsionẽ, quod onus vitaretur spectata sententia ex remedio huius.l. Non omitto, q;.d.l. nouissimè, vt notab. commẽdat Bal. ibi, ad prædictam regul. & Ias.in.l. 2. nu.4. C. de transact. notat Xuar. alleg.23.pag.2.ornat notabiliter Dec. in.c. cum M.nu.34. de constit. Hippol.in.l.1.ex num.42. ff.de quæst.ex tollitq; Alex.cons.99.nu.6.lib.3. Aduerto tamen contra plures ex proximè citatis, & contra alios alibi, ad verum intellectum.d.l. I.C. ibi nõ agere de materia metus, seu edicti, quod metus causa: in quib⁹ terminis DD. eam.l.citant. Tunc enim non quilibet metus excusat, sed magni periculi, quod timendum sit à constanti viro. At in.d.l. nouissimè, non punitur tutor, nisi qui dolo facit, & ideo I.C. excusat eum, qui cõpulsus fecit vel metu ne compelleretur: vt sic vitetur dolus, ad quem vitandum minor causa sufficit, q̃ ad iustificandum metum, quum dolus ex causa etiam minùs colorata cesset, vt in.l. sed etsi lege.§.scire. ff. de petit. hæred. & in.l. igitur.§. potest.ff.de liber.caus. Ias.in l.qui iurasse, nu.5.ff.de iureiur. Dec. cons.37.col.4.cum alijs, quæ omitto. Et ita vtiliter resoluitur prædicta.q. varietasq; scribentium.

19 Ex deductis in præcedenti quæst. liquet, aliquando venditionem vel similem alienationem totius rei factam ab emptore, non irritari à venditore agente & obtinente ex remedio huius.l. nec enim rem alienatam auocare potest à tertio in quem alienata

nata fuit: vt supra deduximus in. r. c. huius part. hippothecam verò vel pignus eiusdem rei ab emptore interim obligatæ rescindi, venditore ex eodem remedio huius. l. rem auocãte ab emptore: & ita elegãter ex diuersitate rationis limitatur vulgaris regula de toto ad partẽ. l. quæ de tota. ff. de rei vend. cũ notatis à Ias. in. l. qui sine. ff. de cond. ob cau. Inde magis inferrur lapsum in tali argumentatione in hac re fuisse doctum & ingeniosum Molin. in consue. Paris. §. 22. nu 57. char. 213. col. 3. & §. 30. nu. 85. char. 269. dum reprehendit Ripã in. l. fi. q. 42. C. de reuo. dona. vbi sustinendo opinionẽ Alber. in. l. his solis, eod. tit. dixit, ꝙ si donator rẽ auocauerit ob ingratitudinem, rescindetur hippotheca interim à donatario contracta: & ita Tiraq. in. l. si vnquã, verbo, reuertatur, nume. 172. Quod Molin. improbat ex. d. l. his solis, vbi alienatio antea facta à donatario ingrato non rescinditur. Sed Alber. & Ripa. ad eam. l. responderũt separantes in hoc hippothecam à totali alienatione: nec malè, si aduertas ad. l. in quorum: & l. lex vectigali. ff. de pignor. iuncta. l. fin. & communi resolutione. C. de iure emph. cum egregie traditis à Neguzan. de pigno. 2. part. 2. memb. nu. 28. & sequen. Nec valet argu. Molin. de toto ad partem seu de totali alienatione ad hippothecam, cõstat enim ex proximè deductis secundum receptiorem & veriorem sententiam in nostra quæst. simillima, irritari hippothecã rei inuentæ penes emptorẽ, non verò alienationem ab eo factam: quod mirũ est nõ aduertisse Molin. cùm ipse sequutus sit opinionem Bal. in hac. q. vt supra diximus.

20 Nec omitto aliud magni momenti quod securè scribit Cagnol. hic, nu. 110. & in repet. l. 2. infra de pact. inter emp. & vend. nu. 129. q. 29. qui arguens pro opinione Bal. in eadem quæst. inquit, eum qui emit cum pacto reuendendi suo vẽditori restituto pretio, nõ teneri precisè reuendere seu rem restituere, etiam si habeat facultatem rei tradendę: sed tantum ad interesse obligari: idque multipliciter probare conatur Gozadi. in repe. d. l. 2. colum. 2. & sequen. tñ antiq; Alex. Corn. Dec. in multis consilijs, & primò Cagnol. hic dict. num. 110. adducit Alex. cõs. 10. lib. 1. Sed Alex. agit ibi de re interim prorsus alienata & apud tertium existẽte: non quãdo adhuc est penes primum emptorem: & sic patet esse casum longè diuersum, maximè si repetas proximè dicta, nume. præceden. imò & tunc contra Alex. est æquior opinio Paul. Castren. in. l. si cum venderet. ff. de pign. act. in qua DD. nimis variant: vt post Tiraquel. Couarru. & alios latè id tractantes non superfluo labore nec aliorum dicta transcribendo, copiosè trado in relectione seu commentar. l. quoties. C. de rei vendi. eodem modo nihil ad rem facit cons. Dec. 239. quod etiam adducebat Cagnol. hic, citãt etiam Cagnol. & Gozad. in dict. l. 2. cons. Corn. 256. lib. 4. vbi Corn. colum. 2. hoc sentire videtur: sed facti qualitas seu species non satis ibi exprimitur, vt agnoscet qui consilium illud attentè legerit: dicit etiam Cagnol. ibi hoc tradi ab. Aretin. cons. 6. sed Aretin. ibi loquitur in diuersis terminis: vt inferius ostendemus: imò si diligenter inspiciatur, videtur contrarium probare in terminis supra propositis. Citat etiam Cagnol. Alexan. cons. 232. ad finem lib. 6. Sed Alexand. loquitur apertè quando res alienata est: nec apud primum emptorem repetitur, vt supra

pra dixi. Citat ibidem Curtium (intellige seniorem) cõs. 12. sed hic agit in terminis Alex. d. cons. 10. & praeceden. vbi res non est iam apud emptorem. Citat etiam Soci. cons. 253. q. 3. col. 4. lib. 2. qui magis contradicit, vt inferius explicabo cum cons. Areti. Citat etiam Ias. qui aliud probat, vt infra resoluam. Eodem modo Cagnol. & Gozad. in cautè pro sua opin. citant eos qui sequũtur opinionem Alexan. d. cons. 10. lib. 1. contra Paul. Castr. in. d. l. si cùm venderet, qui omnes magis cõtradicere videntur: quia loquuntur, vbi res iam erat alienata, & ita non obscurè sentiunt emptorem praecisè teneri ex eo pacto, quãdo rem penes se habet: & ita colligi videtur ex Dec. cõs. 88. nu. 3.

21 Possent Cagnol. & Gozadi. colorare suam opinionem ex Paul. post gl. in. l. in bonae fidei. ff. de eo quod cer. loc. distinguẽdo pactum de vendendo à venditione: & qđ plurimi DD. per eam differentiam tradunt, vt licèt venditor habens facultatem rei tradendae teneatur praecisè tradere: nec liberetur praestando interesse secũdùm glo. receptam in. §. pretium, inst. de emp. & vend. glo. & Bar. in. l. 1. ff. de act. empt. cum multis alijs vt latè probaui, aliqua iura nouè inducendo in commentar. l. 1. in. 3. part. num. 25. C. de bon. mater. diuersum traditur in pacto de vẽdendo, vt tũc non teneatur promittẽs praecisè tradere. secundùm Dec. cons. 502. nu. 8. & alios citat Tiraq. de retrac. conuen. in fine, num. 55. & nouiss. Riminal. in. §. 1. num. 60. Insti. de dona. in uolutè Gome. in princi. Insti. de acti. col. 2. & nõ explicitè Boer. decis. 48. Purpur. in. l. 1. col. 6. ff. de iurisd. omn. iud. Sed latiùs quàm alibi ad differẽtiam contractus & promissionis de contrahẽdo agit Tiraq. vbi supra ex nu. 41. Sic igitur videretur dici posse in hoc pacto, ne praecisè obliget.

22 Ex his generalibus, & speciatim ex authoritate gozadi. & Cagnol. repetentium. d. l. 2. nõ pauci decipi poterunt: receptumq; & verum putabunt, vt ex eo pacto reuẽdendi non resultet praecisa obligatio, etiam data facultate rei tradendae: vt praedicti DD. asserunt. Ego autem ab hinc multis annis hos & plures alios improuidè lapsos, eorumq; opinionem veritati & pub. vtilitati contrariam arbitror: asseroq; non solùm veriùs esse, sed & longè receptiùs videri, vt ex pacto. d. l. 2. C. de pact. inter. emp. & vend. emptor rem possidẽs seu habens facultatem rei tradendae, praecisè teneatur tradere, vel restituere dato sibi pretio, nec liberetur praestãdo interesse, quod in terminis. d. l. 2. & in pacto illo frequẽtissimo reuendendi (quod cõcipi solet per eadem vel aequipollentia verba) manifestè probat. d. l. & ibi sentiunt communiter scriben. quicquid cauillẽtur Gozad. nu. 26. & Cagnol. comminiscentes perplexitatẽ eius quod interest: cùm lex perspicuè probet, rẽ ipsam tradendam fore. Idem fatetur in his terminis Aret. d. cons. 6. quẽ illi male referunt: hoc etiam non obscurè volunt Alex. & plures, quos illi incautè citant: dum scribunt emptorem ex pacto reuẽdendi teneri ad interesse, si alteri vendiderit: quasi non tantũ ad interesse, sed praecisè ad rem tradendam teneatur, quando habet facultatem rei tradendae, Aymo. cons. 201. Soci. cons. 80. lib. 3. Ias. cons. 128. lib. 4. Rubeus cons. 159. Boer. decis. 182. Curt. senior cons. 12. Ias. in. l. ab emptione. ff. de pac. Hispanus Xuar. in. l. post rem iudicatã, fol. 129. Hanc sententiam satis probat Bar. (si cum iudicio legatur) ipse enim semper retinuit,

tinuit, restitutionem quæ fit ex eo pacto reuendendi, necessariam seu præcisam dici debere. Ita Bar. in. d. l. in diem. ff. de aqua pluu. arc. Bart. in l. si res. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. Bart. in. l. vbi autẽ. §. sed Marcellus. ff. de in diem addic. maximè cùm inquit tũc esse magis præcisam restitutionem ex eo pacto, quàm ex remedio huius. l. Eadem opinio receptissima videtur ex Bald. Salic. Paul. & omnibus scriben. supra citatis ad quæstionem nostræ. l. ex nume. 10. Discordant enim tantum in auocatione rei ex capite læsionis, concordant verò omnes in restitutione ex vi illius pacti: quasi absq; dubio asserentes tũc dici restitutionem ex necessitate precisa, vt supra de diximꝰ, in quo miserè hallucinatur Gozad. in. d. l. 2. nu. 37. vers. nõ obstat: quod Cagnol. aduertere debuisset. Et vltra citatos id tanquàm receptissimũ tradit Molin. in consuet. Paris. §. 22. nume. 18. & num. 40. &. §. 13. glos. 5. num. 39. & sequen. Hoc in terminis vult Alexan. (quem illi malè citant) cons. 232. nume. 1. lib. 6. vbi præcisè obligatum inquit emptorẽ ex hoc pacto: tantũq; in fine excipit casum, in quo res fuerit alienata: hoc voluit Dec. si bene inspiciatur, in cõsilijs citatis ab eo dẽ Cagno. idẽ apertissimè tradit Socin. (quẽ deterius referunt) cons. 253. col. 4. nu. 7. lib. 2. vbi asserit tanq̃ sine dubio, tunc præcisè teneri emptorem ad tradendum.

23 Idem nouè colligo ex Paul. (quem Cagnol. & Tiraquel. vbi supra & alij in contrarium malè adducunt) in. l. in bonæ fidei. ff. de eo quod cer. loc. Paul. enim non loquitur de pacto reuendendi: & sic non potest obstare, cùm in hoc pacto res sit ferè indubitabilis, vt infra ostendam: sed etiam in promissione vendendi, loquitur Paul. quando verba concepta sunt tantum in fauorem emere volentis: tunc enim dicit, eum non arctari ad emendum, quia negocium voluntati suæ cõmissum fuit: quod pulchrè cõfirmabis ex doctrina. l. 2. ff. de leg. commis. Et ita cum Pau. est Boer. decis. 48. & Anto. Rubeus cons. 29. Sed & tunc Ias. ibi & aliqui contradicunt, vt per eos & Galiau. in repet. rub. ff. de verbo. obliga. nume. 114. Hæc opinio Reipub. vtilior est, vt qui non aliter res suas distraherent: non fraudentur iure illo recuperandi. Eandem opin. vsus vbiq; recepit: & ita securè, quasi sine controuersia notat Chas. in consue. Burgun. Rub. 5. §. 1. nu. 38. vers. [dixi etiam.] Et ita in fortioribus terminis, in pacto non formato nec tanti vigoris ęquissimè iudicauit senatus Parisien. vt (post multa vtrinq; adducta, nec satis explicata (tradit Tiraq. in dict. lib. de retrac. in fine, num. 60. iuncto themate proposito, nu. 25. Quod etiam suadetur, quia hoc pactum declaratur ex venditione principali, in qua cõcurrunt omnia requisita veræ venditionis: & ideo pactum reuendendi tũc adiectum restituto pretio nihil differt à pacto de quo loquitur. d. l. 2. & cap. ad nostram, de empt. & vend.

24 Ex quo infertur non satis rẽ hanc percepisse Tiraq. in copioso tractatũ eiusdem retractus conuẽtionalis. §. 1. glos. 7. in fine: vbi. q. proponit, nec eam resoluit, citans DD. in alijs terminis loquentes non in pacto reuendendi pro eodem pretio: quod idem censeri debet ac pactum restituendi de quo agit. d. l. 2. putauitq; Tiraq. in his terminis esse articulũ ambiguũ, cùm verè ex regulis iuris & æquitate non possit recedi à conuentione licita, nec dubitari debeat emptorẽ præcisè restituere debere, si faculta-

N tem

tē habeat rei tradendæ. Graues autē DD. dubitantes & distinguentes loquūtur in diuersis terminis vt mox explicabo. Vnde etiā peritus lector deprehēdet, huius rei veritatem nō percepisse Ias. in l. si vir. ff. de præsc. verb. Cùm enim I. C. ibi agat de pacto rei pro eodem pretio restituendæ, non erat indecisum relinquendū, quasi nimis controuersum, an eo casu emptor præcisè teneatur, an soluēdo interesse liberetur: occurrit enim tex. clarus in d. l. 2. C. de pact. inter emp. & vēd. cū supra notatis: nec de eo dubitauit Aret. inibi à Ias. adductus.

25 Ex eadē resulutione infertur notabilis differentia (ad quam DD. nō aduertunt) inter pactum vel promissionem vendendi, & pactū hoc reuēdendi vel restituendi rem restituto pretio. Nā in priori specie cū alia vēditio non præcedit, dubitari potest, an promissio æquetur venditioni: & an maioris sit efficaciæ venditioq; promissio de vendendo, ex gl. & traditis à Ias. in l. in bonæ fidei, ff. de eo quod cer. lo. latius Tiraq. vbi supra & Boer. d. decis. 48. Sed vbi præcedit perfecta venditio, ad quā fit relatio in eo pacto reuendendi, non est ea dubitatio, sed potius id pactum censendum pars prioris venditionis, vt Aret. egregiè aduertit. d. cons. 6. per vulgarem l. fundi partem. ff. de contrah. emp. & l. qui fundum. 75. eod. tit. & l. tenetur. 6. §. 1. ff. de act. emp.

26 Adde etiam vltra Aret. & omnes q; in hoc pacto adiecto venditioni satis videtur eius rescisio vel rei restitutio arbitrio & facto venditoris relinqui, si pretiū emptori restituat. Quæ conuentio simul cum principali venditione contracta precisè seruari debet: nec est cur ab ea recedi valeat, iuxta l. 1. & seq. C. quādo lic. ab. emp. disce. siue etiam diceretur cum aliquibus, agi tūc de noua venditione: ad huc securè dicendum est emptorē præcisè teneri rem venditori restituere quia pretium expressum est, nempe quod datum est ab eodem emptore. Concurrunt igitur requisita emptionis, res & pretium et consensus, solaq; ibi videtur adiecta conditio, si venditor pretium restituat, quæ prorsus in eius fauorem adijcitur. & ita cum effectu accipi debet ex. d. l. 2. ff. de leg. cōmis. Cùm igitur venditor postea pretium restituit, purificatur conuentio illa retractatiua, quasi à principio purè fuisset eidem res vendita, iuxta doctrinam tex. in l. potior. ff. qui pot. in pig. hab. ibi, [Cùm enim semel conditio extitit, perinde habetur, ac si illo tempore quo stipulatio facta est, sine cōditione facta esset.] Ac proinde consequitur ex hoc pacto resultare præcisam obligationem rei tradendæ, si facultas suppetat, prout in venditione habet communis opinio cum glo. & Bar. vbi supra.

27 Inde notabiliter deducitur in his terminis, parum referre quoad rei effectum, an pactum appelletur reuendendi seu de retrouendendo (vt vulgo vocatur) an pactum restituendi: vt aliqui pręepostera subtilitate ad sonum verborum non ad effectum attendētes, distinguere solēt, vt Corn. cons. 4. lib. 1. & in alijs consilijs post Aret. d. cons. 6. & cons. 28. & alij citati à Tiraq. in d. lib. de retrac. conuen. §. 1. glos. 7. in fine: & maiori verborū fastu Cagnol. in d. l. 2. num. 13. in 3. not. C. de pac. inter emp. & vendi. & ibi Gozad. A prudētibus enim & peritis substantiæ & effectus ratio pręcipuè habēda est. l. mulier. ff. ad Trebel. l. 3. C. de insti. & substi. l. si vno. ff. loca. magis etiam mens disponentis,

tis, quàm verba, vt in l. quisquis. 116. ff. de verb. signi. l. fin. C. quæ res pig. oblig. pos. & ita cessat eadem differẽtia verbalis, quam vt nouè à se animaduersam tradit Corrasius lib. 3. miscel. cap. 9. in principio.

28 Non tamen negauerim apud peritos magis propriè distinguendum videri inter ea verba: vt pactum restituendi dicatur, quod communiter vocatur de retro vẽdendo: est enim idẽ de quo loquitur. d. l. 2. C. de pact. inter emp. Proprius autem dici videretur pactum reuendendi, quando non pro eodem pretio, sed nouo, vel alijs conditionibus res veniret restituenda venditori: quasi tũc nouatio illa diuersam venditionem inducat, vt nomen reuendendi magis congruat: iuxta supra tradita, & in. l. ab emptione. ff. de pact. facit text. in l. duo. 72. ff. pro soc.

29 Ex his deducitur contra Cagnol. & Gozadi. vbi supra, & cõtra plures ex supra citatis, hoc pactum reuendendi non differre à venditione sub * ea conditione restituendi pretium, quæ purificatur pretio restituto, vt supra probaui: non debet ergo tale pactum simplex de vendendo appellari, nec in eo verificatur gl. d. l. in bonæ fidei. ff. de eo quod cert. loc. contra eosdem Cagnol. & Gozadi. cõtra Tiraq. in d. lib. de retrac. §. 1. gl. 7. in fine, & in fine eiusdem trac. ex num. 41. Ex quibus rectiùs intelliges Alexan, in multis consilijs, & Aret. dict. cons. 6. & cons. 28. & Dec. in multis cõsilijs, & Mathes. notab. 46. dum loquuntur de simplici pacto de vẽdendo, illud à venditione distinguẽtes: sentiunt enim & agunt de simplici promissione, quæ nõ sit pars alterius perfectæ venditionis: vel quando pactum non est perfectè explicatũ pro eodem pretio, sed spectat nouam explicationem: tunc enim deficiũt substantialia emptionis, quæ sine pretio certo non consistit. l. pacta conuenta. ff. de contrah. emp. cum latè supra in Rubr. adductis. Quam resolutionem & differẽtiam colliges ex Soci. d. cõs. 253. nu. 7. lib. 2. ex Aret. etiam & ijs quos citat in dictis consil. 6. & 28. & ex alijs in hac re citantibus dicta Bart. & aliorum in. l. si fideiussor, §. meminisse. ff. de leg. 1. satis colligitur ex Ruben. d. cons. 29. & in hoc satis induci potest glos. recepta in. l. in ementis. C. de contrah. empt.

30 Hinc cessant argumenta quæ Tiraq. & alij adducunt circa differentiam contractus, & pacti de contrahendo: & Galiau. in Rub. ff. de verb. obliga. ex nume. 115. vbi mirè vacillat. Hinc etiam infertur ad glos. notab. in §. aliæ, verbo, manifestauerit, Institu. de donatio. circa quã nimis variant scriben. Glos. dixit donationem esse, non tantũ si per verba præsentis temporis donetur, putà, [dono tibi centum,] sed etiam per verba futuri temporis, vt, [donabo tibi centum.] DD. nimis variant: pluresque contendunt, non esse tunc donationem, sed promissionem de donando: * inferentes in ea promissione non procedere decisionem. l. si quis argentum. §. fi. C. de dona. vt sic promittens tũc citra stipulationem tradere non teneatur, quam opin. maximè asserit Salic. quem sequitur Alexand. in. l. iurisgentium, nume. 11. ff. de pact. vbi ad idẽ refert Ioan. Imol. & speciatim improbat. d. glos. & ita cum Salic. & Alex. sentit Dec. in. l. si pacto quo pœnam, col. 3. C. de pac. & ibi Alciat. Alios etiam in id refert Tiraquel. de retrac. conuen. in fine, nume. 47. & ita non citata dict. glos. tradit Exea lib. de pactis, nume. 392. & Galiaula in Rub. ff. de verb. oblig.

nu.11.&nu.120.vbi alios refert,& ita Alcia.in.l.1.nu.21.secundũ vnã impressionem. vel. 15. secundũ aliã, ff.de verb.oblig.& non citata d.glo. ita tenuisse Francis. Rampon. refert Imol.in.l.in ædibus.§.1.col.2.ff.de dona.et Baptista Gazialu. de pac. q.6.nu.44. Qua in re cauendum est à Galiau.& Alcia.vbi supra, qui pro hac opin.citant.d.glo.contrarium apertissimè dicẽtem, nec sensum d. glo.perceperunt Fab.& Ang.ibi. In quo variauit Ang.Aret.qui in.d.§. 1.contra glo.cõcludit,pro ea verò in §in personam.col.5.versi.sed tamen ego, Insti.de act. Est igitur cõtra prę dictos opinio.d.glo.vt per verba illa de futuro inducatur donatio:& tũc locus sit.d.§.fin.l.si quis argentũm, & cũ glo.est Ioan.Fab.in.§.aliæ,nu. 2.Inst.de dona.Bar.in.d.l.iurisgentium.ff.de pact.hoc securè tradens, & Ang.quem Alex.refert.& priùs Azo in sũma.C.de dona.& hanc partem constanter probat Fortu.in.d.l. iurisgentium,& ita Gome.(licèt inuoluat) in.§.in personam,nume.41. Insti.de actio.& ibi Ias.nume.57.tradens hoc vt receptissimum tantũq; dubitari de nomine actionis,& non citata glo.ita securè tradit Afflic.decis.61.nu.1.& Hieronymus. Verius in Rub.ff.de verb.oblig.nu.241.& opinionẽ glo.dicit veriorem & magis communẽ Ripa lib.3.de donat. respons.12. Mihi verior & omnino tenenda videtur opinio gl.quia vbi donatio statim re seu traditione nõ perficitur, satis videtur tunc verè donatio esse in promissiõe, nec ob verbũ de futuro minùs desinit esse donatio:nec plura mẽbra,seu plures diuisiones constituere inter donationem incipientem à traditione,& donationem incipientem à promissione. Aduerto enim partes tũc verbo futuri temporis vti,eo tantùm quòd res statim nõ traditur, quicquid contra sonent verba Fulgo.in.l.fin.nu. 12.ff.de cond.ob cau.

31 Duas.qq.præcedentes amplè tractauimus in terminis huius.l.cũ venditor læsus vltra dimidiam, rem auocat emptore non supplente iustum pretium. Nunc videndum quid ẽcõuerso, si emptor læsus agat, venditor recusans restituere quod accepit supra iustum pretium, totum pretium acceptum restituat,& rem accipiat iuxta electionem sibi competẽtem: tunc autem ad quæstionem impensarum,& meliorationum, puto idem omnino dicendum, quod supra traditũ est, quando venditor læsus agit. Viget enim eadem æquitas, eademque ratio, vt emptori necessariæ, vtilesq; impensæ resarciantur, vt ex mẽte DD.colligitur. Imò tunc magis fauendum videtur emptori tam grauiter læso:argumento text.in.l.debet. ff.de ædil.edic. Quia verò superiùs aliqua diximus circa impensas in re factas, non omitto quòd impensa ad custodiam rei non dicitur ad culturam tantum, vel ad fructuum collectionem pertinere, per text.(quem summè commendat Bart.) in.l.cùm quereretur.58.vel secundùm Florẽti.60.§.prædijs.ff.de leg.3.extollit Dec.cons.420.nu.4.

32 In ijsdem terminis si emptor læsus agat, quo ad proximum.q.an hypotheca ab eodem emptore contracta resoluatur venditore rem accipiente: Colligi potest ex verbis,& mente scriben. hypothecam tunc nõ resolui, sed rem cum onere ad vẽditorem redire. Id enim omnino,& in distinctè volunt Bart.& sequaces, vt supra retuli Bal.autem & alij cum sequentes, cum à Bart.recedunt, loquuntur tantum quando emptor nõ agit, sed con-

conuenitur remedio huius. l. Tunc enim dicunt eum nõ voluntariè, sed ex necessitate iudicij rem restituere: non obscurè sentientes contrariũ fore, quando idem emptor ageret: idq; magis colligitur ex Bald. nu. 17. Salic. q. 15. dum respõdet ad. l. si debitor, in principio. ff. quib. mod. pig. vel hypo. sol. vbi si emptor rem obligauit, & postea redhibitoria agit, nõ resoluitur pignus, vel hypotheca: Respõdent enim Bal. Sali. & qui eos sequuntur, hypothecã tunc nõ resolui, quia idẽ emptor rem obligans eã redhibet, & agẽdo videtur volũtariè titulũ rescindere: atq; ideo ex facto voluntario eiusdem qui rem obligauit, non auferatur ius creditori quæsitum: quod quidẽ summo iure procedere videtur ex. d. l. si debitor, & text. simili in. l. bouem. §. pignus. ff. de ædil. edic. vbi glos. ita notat, & hanc rationem assignat,

33 Sed quamuis id ex scripto iure & DD. authoritate negandum non videatur, poterat fortasse ratione & æquitate contraria sententia magis probari. Aduerto enim ex ea opinione conseruante hypohecam maximum grauamen venditori inferri, ad quem res cum onere obligationis redit: vnde sicut ex opin. Bal. quę verior, & receptior videtur, venditore ipso agente rescinditur hypotheca ab emptore imposita, non minùs videbatur idem dicẽdum, si emptor agat: vt vtroq; casu, venditor pretium acceptum restituens, rem suam liberè cõsequatur. Sed quia iustitiæ præcepta nõ ferunt, vt ex obligatione alterius venditor aliquando rem amittat, emptor necessariò in talem euentum ad interesse obligatur: nec venditor tenetur à principio rem accipere, nisi libera, & omni onere soluta restituatur: poteritq; repellere emptorem aliter faciẽtem: vt colligitur ex. d. §. pignus. l. bouem: & notat glos. in. l. quòd si nolit. §. si mancipium, verb. præstaretur. ff. de ædil. edic. facit reg. tex. in. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp.

34 Vidimus superiùs quid iuris sit vbi emptor impẽsas facit, & rem meliorẽ reddit, vt scilicet venditor rem auocans impensas resarcire teneatur. Non tamen. DD. satis explicant quid dicendum, si emptor interim rem deteriorem reddit? in quo videtur contra emptorẽ respondẽdum, quando eius culpa deterioratio contigerit, vt contrariorum eadem sit disciplina: itẽ quia id habetur in actione redhibitoria, in qua emptor tenetur de damno eius culpa contingente. l. q; si nolit. §. si mancipium, vers. culpam: & in. l. cùm autem. §. cum redhibetur. ff. de ædil. edic. vbi glos. & Alberic. notant, non excusari emptorem, licèt eo tempore integrè dominus rei sit, vt sic reijcias fundamẽtum cuiusdam Bago. contradicentis in emptore obligato restituere ex pacto vel statuto, aut consuetudine retractus: quem meritò reprehendit Tiraquel. de retrac. ligna. in fine, nu. 68. & nume. 70. vbi rectè ad nostram quæstionẽ expendit ita sentire DD. dum cum glo. tractant de re peremptaabsq; culpa emptoris, in quo nõ parum variant, pluresq; adhuc contendunt emptorem non liberari, vt supra deduximus in. 1. cap. huius. 2. part. Hoc autem contra emptorem magis procedet, vbi ipse sciat vel suspicetur vẽditorẽ læsum prope acturum: tunc enim malignè rem deteriorem fecisse censebitur: argumento text. in. l. & hæc distinctio. 38. §. cum fundum. ff. loca. & in emptore obligato reuendere ex pacto nõ dubitandum fore, quin teneatur ex de-

terioratione culpa sua contingente, rectè tradit Tiraquel. d. nume. 70. in fin. probatque Cagnol. in l. 2. nume. 239. quæst. 84. C. de pact. inter emp. vbi excusat emptorem vtentem re ad vsum destinatum, licèt per vsum minuatur. In idq; debuit adducere doctrinam text. in l. non vtiq; §. 1. ff. de rei vendic.

35 Ad effectum etiam actionis competentis ratione læsionis vltra dimidium vtilis inuestigatio à DD. omissa est, circa onera vel tributa pecuniaria à venditore vel emptore soluta, an & à quo repeti possint rescisso contractu? Qua in re considero alia esse onera, quæ priuatis personis soluuntur, vt laudimium in emphiteusi domino directo, vel releuium patrono in feudo: alia quæ fisco soluuntur, vt vectigalia, vel similia onera publica. Considero item duplicem in hoc articulo cadere inspectionem: primam, an condici vel repeti possit ab eo cui solutum est, quasi post rescisum contractum restituere teneatur is cui tributum solutum est: alteram, an agens à conuento uel couentus ab agente repetere, vel imputare debeat. Quoad laudimium, vel simile onus expressim notat Molin. in cõsue. Paris. §. 22. nu. 18. in fi. char. 206. col. 3. & num. 42. & 43. eod. §. dicens quòd rescisso contractu ex remedio huius l. restituere debeat dominus laudimium vel remedium sibi solutum: idemq; probat in rescisione per beneficium rstitutionis, nume. 35. & 39. idq; cõfirmatur ex Alber. post antiquiores in l. ab emptione, col. 3. nume. 8. ff. de pac. dum citat l. 1. ff. de cõdic. ob caus. Diuersum autem erit in * vectigali, vel onere fiscali, quia tunc etiam post rescisionẽ contractus manebit penes fiscum tributum illud ei solutum, nec ab eo repeti poterit: vt in maiori rescissione per actionẽ redhibitoriam notat Bal. in l. si prædiũ, num. 6. vers. sed nunquid. C. de ædilic. act. quem refert, & sequitur Molin. in d. §. 22. nu. 40. cum iudicio aduertens hanc differentiam inter vectigal fisci, & ius domini directi: qđ raro alibi animaduersum videbis: & in vectigali vel gabella cum Bald. id probat Firmia. in tractatu de gabel. 8. par. 3. memb. nu. 33. Ex Molin. autem rationẽ differentiæ inter ea onera videbis: in quo separata est causa nullitatis, ex contractu enim nullo non debetur gabella: & soluta restitui debet secũdum DD. & ita in sententia declarãte contractum nullũ, loquitur & intelligi debet constitutio apud Lusitanos, [dos artigos das sisas,] nõ verò in alienatione rescissa per remediũ huius. l. vel actionis redhibitoriæ, cum Bal. & alijs.

36 Longè diuersum etiam ius erit in rescisione ex pacto reuendendi, in qua non solùm non reperitur tributum publicum, vel priuatum ex primo cõtractu solutum, sed etiam contendũt plures scriben. nouum tributum ex reuenditione soluendũ fore, adhibitis quibusdã distinctionibus, quas ipsi obscurè tradunt in. d. l. ab emptione. ff. de pac. vbi Alber. nu. 5. & nu. 8. variare videtur: nec Paul. Castren. satis explicat nu. 9. & seq. idem in l. iurisgentiũ. §. adeo, nu. 2. in fi. & ibi Alex. nu. 6. eod. titu. tractat etiam Pau. in l. 1. nu. 8. C. quãdo lic. ab emp. disce latè Moli. in d. §. 22. q. 3. ex nu. 11. cum seq. & §. 13. glos. 5. q. 2. & sequent. Firmian. de gabel. 8. part. 3. memb. quæst. 14. & latè Tiraq. de retra. cõuen. §. 6. glo. 2. ex nu. 3. vbi post copiosam opinionum relationẽ, tandem nu. 19. elegãter resoluit, tributũ * illud ex contractu solutum non restitui à fisco vel domino, re postea ex pa

cto

cto venditori restituta, nõ tamen nouum tributum soluẽdum fore ex restitutione rei, vi pacti in primo contractu à principio vel re non omnino perfecta interpositi: licèt nõ pauci putent nouum tributum soluendum ex restitutione, quasi ex noua venditione. Sed præcedẽs resolutio tutior & receptior est in restitutione ex eo pacto: & ita colligit ex Pau. in dictis locis, & Molin. d. §. 22. num. 18. & nu. 20. & 22. cum sequen. Et secundum hãc resolutionem accipies cõstitutionem Lusitanorum in. d. libro. [dos artigos das sisas,] fol. 31. verso. quę ita sentit, secus in resolutione volũtariè facta à contrahẽtibus post rem vtrinq; perfectam: quia tunc noua alienatio est, nouumq; tributum debebitur, ne fisco, vel domino fraus fiat: quod rectè colligitur ab ijsdem DD. & Cagnol. in. l. 2. nu. 237. vers. aliud. C. de pac. int. empt. & ex Bald. in. l. si constãte, col. 2. C. de donat. ante nup. vbi tradit ex rescissione volũtaria nõ tolli gabellam, vel simile ius alteri delatum: sequitur: & commendat Areti. cons. 74. nu. 10. Dec. cons. 107. col. 2. ante num. 2. quod memoro, vt caueas ab Hiero. Paul. incautè contradicente, nec DD. quos citat percipiẽte, in prac. cancel. pagi. 127. secũdum impressionem Lugdunensem anni. 1546. apud Mathiam Bonhomme: & ita ferè in terminis bene tradit Tiraq. de retrac. ligna. §. 1. glo. 2. nume. 32.

37 Quoad aliam inspectionem ipsorum contrahentium inter se, rarò apud scriben. explicatum reperies in terminis huius. l. an venditor vel emptor læsus repetat à conuento tributum, quod fisco vel domino directo soluit ex contractu? Molin. namq; in d. §. 22. nume. 18. in fine, & nu. 40. ex Bald. supra relato in. d. l. si prædium, bene exprimi, tex rescisione per remedium huius. l. repeti laudimium non gabellam: distinguẽs ea onera, quæ ab alijs in proposito confundi videntur: vt deprehendes ex Paul. in. d. l. ab emptione. ff. de pact. ex Tiraq. de retrac. ligna. §. 26. glo. 4. num. 1. & seq. Bal. in. l. neq; per te. C. de hære. instit. Cagnol. in. l. 2. nu. 236. vers. prima. C. de pac. int. empt. & vendi. Qui tamen DD. intelligi possunt, vt gabella, & laudimiũ, seu tributũ publicum, & priuatum æquiparentur quoad cõtrahentes inter se, nõ quoad repetendum à fisco, vt repetitur à priuato, quod notabis. Non verò tractat Molin. nec alius ex supra citatis, (quẽ legisse meminerim) an vẽditor vel emptor læsus repetat à cõuento ea tributa à se soluta. In actione autẽ redhibitoria iure cõstitutum est, vt vtrinq; omnia restituãtur. l. facta. 60. l. cũ autem. 23. §. Iulianus, & §. cum redhibetur. ff. de ædil. ædic. Speciatim verò Vlpia. in. l. debet. 27. eod. titu. tradit, emptori redhibenti nõ solum restituẽdum fore pretiũ, quod venditori dedit, sed etiã quod vectigalis nomine soluit, vel alterius oneris non voluntarij. Ex quo tex. receptum apud scriben. videtur, vt venditor retrahens ex pacto, vel consanguineus retrahens ex statuto, vel cõsuetudine, soluere debeat emptori quicquid emptor fisco vel domino directo soluerit, vel si quid aliud emptionis causa erogauerit: vt tradit Tiraq. de retrac. ligna. §. 26. glo. 4. nu. 1. cum seq. & de retrac. conuen. §. 6. gl. 2. nu. 1. cum seq. & num. 20. & 21. & Cagnol. dicens ita fuisse iudicatum in. d. l. 2. q. 82. num. 236. vers. retenta: bene ponderans Bal. post. Cin. in. d. l. neq;. C. de hære. insti.

38 Ex qua recepta sentẽtia in pacto reuendendi argumentari licebit (vt

sæpe DD.in alijs articulis faciunt)ad terminos huius.l.vt scilicet agens,rescindensq; contractum ex læsione vltra dimidium,teneatur conuento ea onera résarcire:in idque adduci potest Fabian.de emp.& vendi. quæst. 8.num.5.vbi generaliter in omni rescissione contractus ita scribit, sic indistinctè intelligens Baldum in. d.l. * neq; sed in specie contrarium iudicatũ fuisse,veriusq; esse tradit Iacob. Curt.Brugen.lib.3.cõiect.ad Viuid. colleg.cap.9. resoluens conuentum non teneri restituere nisi quod accepit,nempe emptorẽ rem ipsam,venditorem pretium acceptum: non verò id quod alter eorũ ratione contractus tertiæ personæ soluit, vel aliter erogauit:quod raro alibi in specie reperies. In id autem principaliter arguit Curti.ex eo q conuentus in casu huius.l. potuit contractũ cõseruare, restituendo quod plus iusto accepit,vel minus iusto dedit.Quod fundamẽtum parum tutum est, cùm ex veriori receptioriq; opinione supra probatum sit,conuentum in casu huius.l.non dici voluntariè,sed necessariò à contractu recedere: nõ obstante electione, quã à lege habet. Item contra eam sententiam non parum vrgere videtur text.in.d.l.debet,vbi læsus redhibens rescindit contractũ, & repetit à venditore nõ solùm pretium, quod dedit sed etiam quod gabellæ vel alterius oneris causa erogauit:maximè iuncta ampliatione Tiraq.in.d.loco de retrac.conuen.§.6. glo.2.num.2.in fin.Sic etiam in casu huius.l.conuentum onerare videtur culpa tantæ læsionis, quam DD.dolo æquare solent,per.l.si quis cum aliter.ff.de verbo.oblig. & ita ex.d.l. & Fabiano, cum supra traditis fortasse iudicabitur contra sententiam senatus Brugensis à nouissimo Curtio relatã in.d.loco. Maximè attẽta etiam cõmuni opinione in casu retractus consanguinitatis & conuẽtionis, vt in fine nu.præcedentis.

39 Ex prædictis iam videbis differentiã inter tributum publicum, & priuatum: cognosces etiã diuersã esse inspectionem repetẽdi ab altero ex cõtrahentibus, & inspectionẽ repetendi à fisco vel à tertio. Consultius * autem est, vt conuentus statim excipiat aduersus agentem,eiq; imputet prædictas erogationes, quando in id ius habet, nec expectet eas postea à tertio repetere, iuxta.l.3.ff. de compensa. Inter onera autem & erogationes tunc enumeratum quod soluitur notarijs, officialibusq; subhastationis, per tex.in.d.l.debet, cum glo. notatq; Tiraq. in.d.§.26.glo.4. nume.8.agens de eo quod prestatur proxenetis,& de retrac.conuen.d.§. 6.glo.2.nume.21.& nume.23,vbi de his omnibus agit: & specietim Cagno.in.d.l.2.nu.237.

40 Nec omitto quod DD.sæpissime cõmendare solent tex.in.d.l. debet, 27.ff.de ædil.edic.vt in dubio emptor teneatur soluere gabellam, & onera ratione rei eroganda. Et ita illum tex.notabilem dicit Bald.in.l.si prædium,nu.6.C.de ædilic.act.commendat Ias.in.l.fin.nu.41.C. de iur. emphi.extollit Roman.sing.582.Et ita per illũ tex.iudicauit capella Tholosana, vt habetur in eius decis.451. & tradit Alex. cons.51.nu.4.lib.3. & Ioan.de Ami.cons.151.nu.2.Firmia. de gabel.Cagnol.in.d.l.2.num.236. C.de pact.inter emp. & plures alibi, malè ad illum text. aduertentes; I.C.enim nunquã id sensit,nec iuris * necessitatem,sed facti relationẽ tantum tradit:vt patet ex verbis tex.ibi [vectigalis nomine quod emptorẽ fortè sequeretur,] vt meliùs aduertisse

tisse videtur Cepol. ibi nō solitus referri: vbi veriùs ostendit tex. ibi non probare eam communem allegationem, quod etiam agnoscit Molin. in consuet. Paris. §. 23. nu. 7. Sed Cepol. addit, eandē cōclusionē falsam esse: nec cōsuetudine vel praxi seruari: cōtenditq; onus soluēdæ gabellæ pariter diuidendū fore inter vendētem & emētem: quod apud Lusitanos habetur in constitutione gabellarum, vulgo, [artigos de sisas, fol. 1.]

41 Prædictis autē nihil obstat quod Bar. & DD. sæpe notāt de oneribus erogationibusq; deducendis ex pretio: loquuntur enim in diuersis terminis, quoad quantitatem soluendā nomine gabellæ vel laudimij alterius ve oneris: vt ex pretio deducantur necassariæ impensæ vel erogationes Bat & alij in l. sed si hoc. §. 1. ff. de condi. & demonst. Alexand. & Ripa in l. vbi purè. ff. ad Trebellian. Iaś. in l. cùm quædam puella. §. 1. nu. 6. cum sequen. ff. de iurisd. omni. iud. & in l. non amplius, nu. 4. ff. de leg. 1. Tiraq. de retrac. ligna. §. 15. glo. 1. nu. 4. & sequen. Est tamen tunc egregiè aduertendum q̀ solutiones, seu erogationes ex causa gabellæ vel alterius oneris, non debent computari ad quantitatem pretij, & lęsionis quoad principalem effectum inducendi actionem huius. l. In hoc enim attēdi tantum debet quod alteruter cōtrahentiū conuētus accepit, nō verò quod læsus ex prædictis causis vel similib⁹ erogauit: vt colligi potest ex verbis huius. l. respicientis tantùm datum & acceptum inter emptorem & vēditorem. Et ita prudēter iudicatum à Senatu Parisiensi refert Rebuff. in d. 2. tomo, ad constitut. Gallic. tit. de rescis. contrac. gl. 15. nu. 17. pag. 182. Quæ omnia vtilissima sunt, nec alibi hucusq; ita enucleata.

42 Præcedentibus non incōgruè additur quæstio in hac materia, si emphiteuta domino consentiente emphiteusim alienauerit, posteaq; sentiens se læsum fuisse, agat, obtineatq; ex remedio huius. l. an necessarius sit nouus domini cōsensus, quasi ad nouum titulum nouamq; possessionē? arguendo à cōuentione ad iudiciū: & ex regula. l. si ob causam. C. de euictio. Sed contrarium dicendum est, quia ea acquisitio necessariò fit, non voluntariè, vt supra cum Bal. probaui: atque ita cessat decisio. l. fin. C. de iur. emph. magisq; militat doctrina text. & Alber. in l. alienationes. ff. famil. ercis. & quæ varijs in locis notari solent de alienatione necessaria, per. l. 1. ff. de fund. dot. Idq; satis colligitur ex Molin. in consuet. Paris. §. 22. nu. 15. & nu. 16. vbi distinguit inter rescissionē vel resolutionem voluntariam, & necessariam: asserēs in necessaria non requiri ampliùs domini consensum, nec ei aliquid ex tali re acquisitione deberi. Idem in pacto reuendendi expressim notat Cagno. in l. 2. q. 88. num. 243. C. de pac. int. empt. & vend. potest & in hanc sententiam induci glos. notabilis in l. 5. verb. creuisse. ff. de impen. in rub. dot. ibi, [nō videtur de nouo datū.] Diuersum autem esset, quando post traditionem, & omnimodam perfectionem alienationis emptor & primus emphiteuta in pristinum statū omnia reducerent: tunc enim noua alienatio fit: ideoque omnino procedet dict. l. fin. cum supra traditis, maximè ex notatis in l. ab emptione ff. de pact. & expressim notat Hierony. Paul. in practica cancellariæ, pagi. 127.

43 Effectus actionis ex hac. l. competentis vtiliter ad fideiussorem extenditur vt scilicet liberetur rescisso cōtractu:

tractu: quod aptiùs & frequẽtiùs applicabitur fideiussori venditoris pro eo de euictione se obliganti, vt sæpissime contingit: quod ex antiquioribus tradit Alberi. hic num. 20. idem Alberic. Paul. Fulgos. & communiter DD. secundum Alexand. & Iacobi. in. l. 1. C. de fideius. minor. reiecta dubitatione Bart. ibi, cui dubium faciebat regula eiusdem. l. & l. in causæ, in princip. ff. de minor. vbi restitutio minoris non prodest fideiussori, quod diuersam rationem habet ex regu. iuris in. l. priuilegia. 157. & l. in omnibus causis. 69. ff. de regul. iuris. ideoq; receptum est, vt minor non posit in lite cõtra fideiussorem mota, auxilio ætatis vti ad tuendum fideiussorem, vt tradunt Paul. & Alexan. in dict. l. 1. C. de fideiuss. minor. Ang. in Rubr. Instit. de excep. num. 13. Dec. in. l. Diuus Pius, nume. 6. ff. de reg. iur. Alexand. in. l. sed hoc ita, nume. 9. ff. de re iudi. Quorum ratio sumitur ex eo quòd tunc fideiussor non habet regressum contra minorem, qui & aduersus eum eodem auxilio vtitur: secus quando fideiussor recursum haberet contra minorem vt DD. agnoscunt, nec aliud inquit Bart. quem illi malè reprehendunt, in. l. Stichum. §. quod vulgò, nume. 2. ff. de solut.

44 Extra causam igitur minoris, non erat cur liberatio ex remedio huius l. non liberet fideiussorem, vt DD. rectè aduerterunt ex doctrina Iurecons. in. l. 7. versi. rei autem. ff. de except. Aliter enim per obliquum eluderetur remedium huius. l. cum læsus per se liberatus teneretur postea satisfacere fideiussori contra iuris regulas, & text. in. l. idemque. 10. §. generaliter. ff. mãda. vbi probatur, principalem debitorem posse asiste[illegible] liti motę aduersus fideiussorem & propter suum interesse proponere exceptionem, quæ fideiussori non communicatur, vt ibi notat Barto. idem Barto. in. l. minor. §. fin. ff. de procur. Bart. in. l. verum. ff. pro soc. Bald. in. l. mandatori, nume. 8. C. de non num. pecu. Fab. & Ang. in. §. fin. Insti. de satisda. Ang. in. §. 1. nume. 7. Insti. de fideius. & ad hoc illum text. extollit Paul. Castr. in. l. Marcellus, ad finem. ff. de fideius. Ias. in. l. si cum procuratore, nume. 4. ff. de reiud.

45 Decisionẽ huius. l. limitant quàm plures cum Bald. in cap. 1. nume. 6. quali. dom. prop. feud. pri. ne venditor læsus agere posit remedio huius l. quando vendit minori pretio soluendo vsq; ad certum tẽpus, adiecto pacto, vt si intra id tẽpus emptor nõ soluerit teneatur soluere iustum pretiũ vel aliud statim expressum quod iustũ sit, aut nõ minus dimidia iusti. Fũdamentum Bal. est ex illo vulgari axiomate, quòd prouisio contrahentium facit cessare prouisionem legis l. fin. C. de pact. conuen. quam Bald. inibi citauerat, nume. 4. eamq; declarationem sequitur ibi Matth. Afflic. nume. 18. & ita Alexand. in dict. l. si quis cùm aliter, nume. 19. post Roman. & ibi id extollit Aret. nume. 8. versic. & ad materiam, & Catel. Cot. in verbo, venditor, & Anto. Burgen. in cap. cum causa, nume. 46. de emp. & vendi. Mantua lib. 1. locor. cap. 6. ad fin. Cremen. hic, nume. 100. in. 7. limi. idem tenent alij, ex quibus patet eam opinionem receptisimam esse. Sed contrarium verius putauit Ias. in. l. 2. nume. 143. C. de iur. emph. quem sequi videtur Cagnol. hic, nu. 168. licèt breuisimè tangat.

Ego in eo articulo video contra Bald. & sequaces rectè Ias. retorquere eorum argumentationem ex glo. in dict. l. 2. dum egregiè limitat * regu.

regu.dict.l.fin. C. de pac.conuen.& doctrinam glos. ornat. Galiau. in repet.l.Centurio,colum.26. ff. de vulga. Aduerto etiam vltra eos omnes quòd minùs periculosè procedet opinio Bald.quando conuentio fit de supplendo iusto pretio,quasi tunc significet venditor, se scienter minoris vendere. Receptum autem est, scie͠ti pretium negari remediun huius.l. Sed ex communi praxi & de iure contrarium verius esse probauimus supra in. 1. part. cap. 2. vt sic ex præsumpta scientia non debeat læso negari remedium huius.l. Quibus præmissis, vt verissimum & ferè indubitabile assero in terminis quæstionis Baldi contra eum, & contra DD.eum sequentes, non cessare tūc remedium huius. l.maximè vbi non constiterit, læsum scienter voluisse quod superererat donare,vt vitetur cōmunis opinio tūc excludens læsum: quem nos tunc etiam admittimus, & Ordinatio Lusitanorum, vt probaui in dicto loco. Moueor contra Bald.& communem ex eo quòd prima principalisque pars illius conuentionis pura præsens est pro minori pretio expresso, statim ergo fit locus remedio huius.l. Nec obstat secunda pactio pœnalis maioris pretij quando emptor ad tempus non soluerit, nam vltra Ias. meliùs retorquetur,attento quòd id conuenitur in pœnam morosi & ideo non debet pro eo & in eius fauorem tam notabiliter intelligi adeoque contra venditorem vt DD. iniquè & incautè volebant,negando venditori remedium huius.l.contra iuris reg.& contra tex.in.l.2.ff.de leg.commis. Item secunda pars conuentionis cōditionem habens in suo casu & tempore effectum habebit: interim verò ad priorem partem puram minoris pretij, negari non potest remedium huius.l.argu. reg. l. quod per manus.ff. de iur. codic. nec dubito ita semper iudicandum contra Bal. & alios.

SECVN-

SECVNDA PARS L.2.C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT IIII.

SVMMARIA.

1 PRoponitur, & plenißime tractatur q. illa, an ex remedio huius l. euincantur fructus: agiturq; de intellectu l. 1. C. si maior fac. in 5. C. & de explicatione multorum iurium, usque ad nume. 13.

14 In eadem q. adducitur text. in cap. ad nostram de reb. eccles. non alien. de cuius explicatione copiosè agitur, usque ad num. 27.

28 Traduntur duò casus, in quibus tutiùs dici potest ex remedio huius l. fructus restituendos fore, & nume. 29.

30 Adducitur tex. in l. 2. C. si quis ignor. rem minor. & latè tractatur de eius intellectu, reijciunturq; plurima hucusque perperam tradita circa acquisitionem fructuum ex iuris errore: & de intellectu. §. scire. l. sed et si lege. ff. de peti. hæred. cum multis scitu dignis, usque ad nume. 44.

45 Proponitur grandis difficultas summè animaduertenda inter titulum nullum & titulum per restitutionem rescisum circa retentionem fructuū: & tradūtur multa utilia cum distinctione fructuum naturalium, & industrialium, extantium & consumptorum, usque ad nu. 48.

49 Adducitur in proposito text. in. l. de fructibus. ff. de donat. inter. uir. & uxor. in cuius intellectu reijciuntur multa, quæ tradebant glos. & DD. usq; ad nume. 51.

52 Explicatur diuisio fructuum agiturq; de eorum appellatione cum Bar. & glo. contra nonnullos.

53 Tractatur de bonæ fidei possessore quoad acquirendos fructus, & de intellectu multarum legum usque ad nu. 59.

60 Comprobatur de iure contra glo. & scriben. praxis Lusitaniæ quæ reuelat bonæ fidei possesorem à restitutione fructuum etiam si factus fuerit locupletior.

61 Explicantur alia utilia in materia.

62 Ornatur doctrina glos. celebris in. l. emptor. ff. de rei uendi. & nu. 63.

64 Tractatur utilißimus articulus, qualiter probetur quis locupletior ex fructu, usque in finem.

SECVN-

SECVNDA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT IIII.

1 CIRCA effectum actionis læso competentis ex decisione huius l. explicandus est articulus scitu dignissimus, nulliq; ex iam tractatis difficultate vel vtilitate inferior: an emptor conuentus remedio huius l. nolens supplere pretium, teneatur restituere fructus à tempore traditionis perceptos? In quo variant scribētes, triplexq; in eo reperitur opinio: prima receptior videtur, & ita à nouioribus communis
3 appellatur: vt scilicet emptor fructus irreuocabiliter retineat, etiamsi rem ipsam restituat: idque iudicauit Rot. quam refert & sequitur Fabia. in tractat. de emp. & vendi. quæst. 8. nu. 24. Rot. in nouis decis. 116. Idq; tanq̃ receptissimum securè probat Pantal. hic. & Cagnol. nu. 40. & Hispanus Anto. Gome. in tomo de contract. cap. 2. nu. 24. fol. 12. col. & cap. 4. num. 21. in fine. Et hanc opinionē probant Butr. & Imol. in cap. ad nostram, de emp. & vendi. & ibi securè Burgen. num. 36. & Cepol. de simul. contract. dicens nullibi se hoc legisse: idemq; probauit Anchar. & Syluester, quos citat Couarru. loco statim allegando, qui hanc opinionem etiam tribuit Baldo hic, nume. 3. qui magis videtur contradicere. Sic etiā Afflic. in cap. 1. nu. 83. de feud. dat. in vic. l. commiss. ad hāc opinionem refert Baldum ibi, apud quem id nō inuenio. Et hanc partem quasi receptissimam sequitur nouissime Mantua. lib. 1. locor. cap. 6. ad fin. Et hanc sententiam sæpissime in praxi obseruatam vidi, nec in eo cōtrariam opinionem vllo modo audiri. Secunda opinio prorsus contraria multis placuit, imò quòd emptor teneatur fructus restituere, si venditor læsus obtineat ex remedio huius l. eamq; opinionem probauit Rofred., quem referendo sequi videtur Alber. hic nume. 16. & nemine relato aperte hoc probat Salic. hic, nume. 5. Bald. num. 3. licèt nonnulli ad præcedētem opinionem Baldum adducant. Et ita cū Rofred. tradit Matth. Afflic. in dict. cap. 1. nume. 159. & sequen. de feud. dat in vic. leg. commiss. dicens hanc esse veriorem opinionem de iure, & animæ tutiorem, atque ita consultum vidisse per famosos doctores. Eandemque vt meliorem sequitur Couarru. lib. 1. resolut. cap. 3. nume. 9. & Anton. Gome. sibi contrarius in l. 70. Tauri, nu. 29. vers. confirmatur, & August. Bero. in c. cum dilecti, in fin. & in c. ad nostram, nume. 25. de empt. & vendi. & Hispanus Grego. Lup. in l. 56. tit. 5. partit. 5. Tertia tamen quodammodo diuersa dici fortasse poterit ex Beroo & Lupo proximè citatis: addūt enim, vt emptor eligens

eligens rẽ restituere, teneatur ad fructus respectu illius, quod res plus valebat, compensando aliam partẽ fructuum ad respectũ rationemq; pretij dati: q; si emptor eligat supplere quod deerat iusto pretio, teneatur ad interesse illius pluris, quod supplet in compensationem fructuum, quos de re maioris pretij percepit: hæc illi.

2 Patet igitur maxima scriben. varietas: in qua magis amplectendam puto priorẽ opinionẽ, quæ receptior asseritur, cui Hispaniæ praxis non leuem autoritatem præstat iuxta doctrinam.I.C.in.l.minimè. ff. de legi. Facit tex.in.l. filius emãcipat⁹.14. ff. ad.l.Cornel. de fals.ibi, [sic enim inueni senatum censuisse:] & tex.in.§. penul. inst. de satisd. vbi Iustinian. ait, [omnia apertiùs à quotidiano iudiciorum vsu ipsis rerum documentis apparere:] Facit text. in.l. Labeo. 21. ff. de statulib. ibi, [morem agentium sequi debemus:] & text. l.3. C. de ædif. priua. ibi, [probatis ijs, quæ in oppido frequenter in eodem genere controuersiarum seruata sunt:] & text.in.l.1.ad fin.vers. impubes. ff. ad Silanian. ibi, [solet hoc in vsu obseruari:] & tex.in.l. fin. in fin. C. de iniur. cum multis quæ DD.in varijs locis tradunt de stilo & praxi antiqua, vt per Afflic.decis.79. ad fin. & decis. 135. nume.3. Alciat. reg.2. præsumpt.30. & Boer. cons.8. latè Rebuff. in.3. tomo ad constitu. Gallic.post princip.& Chass. in prohem.consue.Burgun.col.1.& seque. Quæ praxis autoritas prudẽtissimè à Bald.extollitur in.l.Æmilius,col.8. nume.11.in fine.ff.de minor. vbi ita

* inquit, [leges in scholis degluttiũtur, in palatijs digeruntur, quia practica est scientia digestiua.] Ego autẽ post longam legendi professionem, postque diligentissimam foro nauatam operam, in ea sententia sum, vt theorica sine praxi digestam solidamque iuris cognitionẽ præstare nequeat, praxisq; absq; theorica maximè periculosa, & manca euadat: quam in rem memoranda sunt verba Quintiliani lib.12.cap.6.cùm inquit, [Et hercle quantumlibet secreta studia contulerint, est tamen proprius quidam fori profectus, alia lux, alia veri facies: plusq; si separes, vsus sine doctrina quàm citra vsum doctrina valeat.] Sic alibi Plin. ad nepotẽ, veras lites in foro appellat, scholã verò rem inermem.

3 Eam vero receptiorẽ opinionem & cõmunem praxim aliquibus fundamẽtis fulciemus, dummodo priùs argumentis contrariæ opinionis respondeamus. Aduerto igitur pro cõtraria opinione quatuor principaliter adduci: primum ex vi verbi, [restituere,] quod cum fructibus intelligi solet.l.videam⁹.§.in fauiana.ff. de vsur. quo argumẽto vtitur Lup. vbi supra, & aliqui eius opinionis asseclæ: sed hoc fundamentum doctis viris indignum fuit, cùm lex nostra, & similes tali verbo non vtantur, magisq; ex humanitate & miseratione læsi actionem præstent, electione cõuento data. Secũdò pro ea opinione arguũt Bal.& Sali.ex iuribus loquẽtibus de actione redhibitoria, in qua veniũt fructus.l. cùm autem.§.cùm redhibetur.l. quod si nolit.§.fi. ff. de ædil.edict. Quod argumẽtum bene expensum inefficax est, imò ex dictis eorundem Baldi & Salic.retorqueri potest: ipsi enim in oppos.huius.l. colum.1.hanc actionẽ separant à redhibitoria. Aduerto etiam, q; in actione redhibitoria constitutum reperitur omnia inuicẽ inter emptorẽ & vẽditorem in pristinũ statum reponẽda fore

fore. d. §. cùm redhibetur, &. l. facta. 60. ff. eod. vt sic illa actio restitutoria sit, quasi ex tunc, hæc verò simpliciter rescissoria ex nũc: (vt nostrorum terminis vtamur) Tãdem in ea actione agit emptor, ipseq; causam rescissioni præstat, vnde nimirum si fructus restituat ex iuris regula, ne ex eo quis lucretur, quod impugnat: vt satis in proposito notat Panor. in. c. illo vos, num. 6. de pignor. In hac autem. q. agitur de vẽditore læso agente, & rem ab emptore inuito auocante, vt satis in simili ad argumentum quoddam rescissionis ex actione redhibitoria respondebat idem Bal. hic nume. 17. vers. item non obstat: & Salic. q. 15. quos retuli in præced. cap. nu. 11. & sequen. vbi probauimus receptiùs esse rescissionẽ appellari necessariam in terminis huius. l. nõ obstante electione emptoris ad rem ipsam retinendam.

4 Argumentãtur alij tertio loco ex natura restitutionis, quæ minoribus 25. annis datur, in qua fructus veniunt. l. quod si minor. 25. §. restitutio, &. l. patri. 28. vers. item ex diuerso, cum glo. ff. de minor. Quæ argumentatio non paucorum authoritate iuuari potest, qui remediũ huius. l. ætatis auxilio sæpe æquiparant, maximè Bal. hic, nu. 16. Aymo. cõs. 272. num. 19. Tiraq. de retrac. ligna. §. 32. gl. 1. nu. 69. & nu. 71. & alij alibi. Sed ea argumentatio inter doctos admittenda non est, eamq; in his terminis rectè negat Cagnol. hic, nu. 40. dicẽs longè diuersum esse remediũ huius l. à restitutione minoris: quod ego ex multis probo. Magis enim fauendum est ætati fraudibus obnoxiæ. l. 1. ff. de minor: nec in remedio huius l. scriptus reperitur grandis hic effectus restituendi fructus, qui notabiliter & speciatim exprimendus fuerat. Probatur. 2. quia restitutio minoris faciliùs in tertium extẽditur. l. in causæ. §. fin. ff. de minor. actio autem huius. l. vt merè personalis, in tertiũ non datur, secundum glos. & DD. vt latiùs explicauimus in. 1. cap. huius partis, nume. 30. Probatur &. 3. hæc differentia, quia remedium huius. l. non est præcisum in re auocanda, cũ electio detur conuento: minor autẽ sæpiùs rem ipsam præcisè auocat, vt patet ex multis legib. ff. de minor. quod latiùs explicabimus in sequenti cap. Quæ maior potestas restitutionis ex ætate egregiè comprobatur ex Panor. in cap. ad nostram, nu. 8. de reb. eccles. non alien. Differunt etiam hæc remedia quoad aliam notabilem inspectionem traditam in fine. cap. præced. Et ita verè solideq; constat non esse confidenter arguẽdum à restitutione ætatis ad remedium huius. l.

5 Adducitur. 4. pro ea opinione cõtra communem text. (qui nõ parum vrgere videtur) in. l. 1. C. si maior fact. alien. rat. hab. infr. in. 5. lib. Cod. quẽ text. in materia huius. l. maximè ad formam libelli adducunt Bar. & alij hic, & in. q. renũciationis & iuramẽti in hac eadem materia plures ex legistis & Canonistis, vt per Cagnol. hic nume. 112. & in alio articulo huius materiæ, vt per eund. Cagnol. hic nume. 116. In terminis verò pro ea opinione contra magis communem, eam. l. ponderat & extollit Bero. in. d. cap. cùm dilecti, in fin. & in c. ad nostram, nu. 25. vers. moderni. de emp. & vendi. & expresśim Matthæ. Afflic. in. d. c. 1. nu. 156. de feud. dat. in vic. leg. commis. & eis non relatis (quia fortè adhuc in Hispaniam peruenerant) eandem. l. in proposito notat Couarru. d. cap. 3. lib. 2. resolu. Qui tex. inducitur, quatenus refert vendi-

venditionem prædij factam à curatore minoris absq; decreto, eamque postea ratam habitã à maiore facto: deinde compertam fuisse lęsioné in pretio; tandemq; subdit Imperator in arbitrio emptoris esse supplere precium, vel rem cũ fructibus restituere. Agnoscendum autem est cũ glo. & DD. eam.l.loqui de hac lęsione vltra dimidiã, licèt eam non prorsus exprimat. In alia enim non ita daretur ius rescindẽdi ratihabitionem à maiore factam, idq; colligi potest ex verbis.d.l.ibi. [si minore pretio:] ita enim loquitur hec.l. &.l. non idcirco, infr. eod. maximè attento, ꝙ ea lex eosdem autores habuit, quos lex nostra, & d.l.non idcirco, vt colligatur talẽ fuisse eorum phrasim ad exprimendam hanc læsionem. Quibus præsuppositis roboratur inductio.d.l.cùm tandem decidit rem cũ fructibus restituendam.

6 Cui non leui obiectioni primò respõderi posse videretur, ex interpretatione antiquorum, quos glo.inibi retulit in verb. si minore, qui dicebãt, venditorẽ maiorẽ factum dolo inductum fuisse ad ratificãdum: vnde ex dolo duriùs agi poterat cũ emptore, nõ vbi sola læsio absq; dolo interuenerit. In quẽ sensum ad alium articulum eam.l. accipit Forcatul.d. dialog.100. Nec repugnant verba eius.l.ibi, [deceptum,] & ibi, [si diuersa pars bonam fidem non amplectatur.] Sed hæc euasio non satisfacit, non tantum quia glo.& DD.cõmuniter eam.l. citra dolum intelligunt ex sola hac læsione in pretio, sed etiã ex verbis eiusdem.l. ibi, [inconsulto errore] quibus non aduersantur alia proximè põderata: cùm & deceptio & circunscriptio nõ semel pro læsione absq; dolo accipiatur iuxta tex.& glo.in.l.item si pretio.§.fi.ff. de loca. l.nõ omnia.45.ff. de minor. magisq; reijcienda videtur ea interpretatio, quia dolus dans causam ratihabitioni venditionis (quæ ipso iure nulla erat) videretur eam nullatenus confirmare, sed cum sua nullitate relinquere secundum receptas traditiones. Tandem fortiùs id ostenditur, quia interueniente dolo etiam circa pretium incidenter, nec dante causam contractui, non poterat emptori electio dari secundùm Paul. receptum hic, cũ glo.l.4.C. si vend.pign. aga.vt deduximus in.2.c.huius part. nu.11.cum sequen.

7 Vnde ad sustinendam communẽ praxim ad eam.l.eleganter respõdere tentabat Couarru.in.d. loco, ideo ibi rem cũ fructibus ab emptore restitui: quia idem pretium à se datum cum vsuris restituebatur: quæ cũ hodie ex consuetudine & christianorũ Regum sanctionibus põtificium ius sequentibus nõ præstentur, rectè in praxi obseruatum videatur fructus ab emptore restituendos non fore, quæ compensatio fructuum & vsuræ probatur in.l.1.&.3.C.si vẽd.pig. aga. meliùs in.l. illud.29.ff. de ædil. edic. Sed ea consideratio quoad sustinendam praxim non contemnenda, satisfacere nequit ei, qui receptiorem opinionem pro emptore veriorem etiam de iure putat, & secundũ eam citra authoritatẽ praxis iudicãdum fore. Aduerto item non semel contingere, vt fides de pretio habeatur vt iura & glo.& DD.sępe tradũt, in quibus terminis cessabat ea compensatio pretij cum vsuris reddẽdi.

8 Ego pro sustinenda receptiori sententia & communi praxi separandã puto speciem illius.l.à quæstione generaliter proposita: aduerto enim in ea.l. duplex à principio alienationis vicium fuisse, vtrumq; maximũ. Alterum,

terum, quòd res immobilis absq; decreto alienata fuit, & ita non solum læsio ad restitutionem, sed etiam nullitas resultabat. Alterũ maxima fraus in pretio, vt in simili specie tradunt ijdem Cæsares in l.6. C. arbitr. tutel. quæ alienatio vicio nullitatis ex defectu decreti, atque enormi læsione laborans non potuit facilè in totum cõfirmari ex ratihabitatione, quam Imperator inquit, à decepto, & incõsulto errore factam fuisse. Adhuc enim attendi debet duplex illud vicium alienationis, rem in sui primordio inficiens: & qualitas illa minoris ætatis quæ vel ex nullitate, vel ex restitutione, fructus euincit, iuxta supra tradita de restitutione, & de nullitate l. si prædiũ. C. de præd. minor. Nimirum igitur si duplex viciũ magis oneret argum. eorum, quæ tradit Bald. in l. 1. in fin. inf. tit. prox. Afflic. decis. 299. nu. 27. Dec. cons. 541. nu. 22. Nec nouum est, originem negocij in odium iniqui possessoris attendi. l. clam posidere, vers. sed origo. ff. de acquir. posses. cum multis vtiliter à Ias. ibi congestis: facitq; illud vulgare. l. vnicæ. C. de impon. lucra. descri. [vt à primordio tituli posterior formetur euentus.] Vnde attenta negocij origine manent inde reliquiæ, vt res cum fructibus in ea specie restituatur. Idq; comprobatur ex verbis d. l. dum ibi expenditur deceptio & error rati habitionis: quę nullitatem tantum, nõ læsionẽ tollit secundùm glo. & omnes. Id verò cõditionaliter intelligẽdum colligi videtur ex verbis eiusdem. l. dummodò emptor bonam fidem agnoscat: quod cùm recusat. facilè res ad pristinã sui naturam reuertitur, iuxta. l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. Quod etiã suadetur ex manifesta fraude curatoris sine solennitate, & cum tam enormi læsione alienantis rem minoris, cuius fraudis sat particeps videtur emptor fuisse: atq; ita species. d. l. obstare nõ debet generali conclusioni communis opinionis, præsertim, quæ multis vrgentissimisq; fundamentis nõ caret, vt statim probabimus.

9 Supra proximè respõdimus argu. quod adduci solet de actione redhibitoria, nec obstat tex. in. l. 5. ff. de lege cõmis. Loquitur enim de emptore non soluente pretium conuentũ, cuius culpa rescinditur vẽditio: ideo que rem cũ fructibus restituit: quia iniquũ esset, cùm ipse non soluit, fructus lucrari: vt notat glos. in. l. cõmissorię. C. de pac. inter emp. & vend. Nec obstat. l. Imperator, &. l. item quod dictũ. ff. de in diẽ addic. vbi in pacto addictionis in diem res postea cum fructibus restituitur: responde tur enim, id procedere, quando venditio cõditionalis fuit, quod differt à pura, licèt sub conditione resoluenda iuxta. l. 2. &. 3. ff. eod. At nos hic agimus de emptione perfecta iuxta supra dicta, & l. dolus, infra hoc tit. & ita in simili respondet & tanquã receptum tradit Tiraq. in. l. si vnq̃, verbo, reuertatur, nu. 230. Potest etiam ad alia responderi ex traditis ab Anton. Burgen. in. d. c. ad nostram. nu. 34. cum sequen. de emp. & vend.

10 Minùs obstat tex. in. l. filio. §. 1. in fine. ff. de inof. testa. vbi rescissa institutione per querelã restituuntur bona cum fructibus, quem tex. extollit Roman. cons. 454. nu. 25. generaliter & periculosè ex eo notans, irritato titulo, rem cum fructibus restituendã fore: quod refert, meliùs tamen explicans Felin. in c. cum causa. nu. 27. de re iud. & Hispanus Segura in rep. l. 1. §. si vir vxori. ff. de acq. pos. Cursen. cons. 71. ad finẽ quibus addendũ est rescissionẽ ibi iure fieri vt ex tũc,

O qua

quaſi nunquam titulus extitiſſet: vt in.l.eum qui.21.§.fin.ff.de inoffi. teſtam.ibi, [perinde omnia obſeruari oportere, acſi hæreditas adita non fuiſſet.] Nimirũ igitur ſi bona cum fructibus tunc reſtituantur ſecundũ receptas traditiones, vt per Molin.in conſue. Pariſ.§.30.nu.32.cum præceden.& ſequen.ſic vitabitur obiectio ex.l.in ſumma,verſic.ei qui.ff. de condic.indeb.

11 Sic reſpondent DD.ad.l. cũ quis, ff.de condic.ob cauſ.vbi in donatione cauſa mortis reſoluta, auocatur res cum fructibus:commendat Cremenſ.notab.15.amplians ad legatũ viuo teſtatore præſtitum,poſteaque reuocatũ. Commendat etiam Ioan. Lup.à Palac. Ruu. in rubri.de dona. inter vir.& vxor.§.72. ſimilis tamen eſt text. in.l.videamus, la.2.§. idemque eſt. ff. de vſur. Ibi nanque titulus fragilis erat,nõ obligans, ſed pendens à voluntate donãtis cauſa mortis:nos agimus de titulo valido inter viuos, licèt ex æquitate cum onere probandi enormem læſionem, & electione data emptori reſcindi poſſit:vt ad alios articulos communiter reſoluunt ſcriben.per Iaſ.ibi per Molin.dict.loco,& Tiraquel.in. d.verb. reuertatur, nume. 228. Boer. Deciſ. 98. nu.6. Anto.Gome. de contrac.c. 4. nu.21.Exea de pact.nume.121.ex quo cauebis à Ripa in.l.2. nume.10. ff.de leg.1. ibi, [ſaltem in fructibus,] vbi videtur immemor fuiſſe dictæ regulæ in donatione cauſa mortis.

12 Ex ſupradictis dilui videntur argumenta,quę receptiori opinioni obijciuntur: nec ad deciſionẽ huius l. arguendum eſt à reſtitutione minorum. Minùs verò obſtat argu. Hiſpani Gregor. Lup.& Beroi,quos ſupra nume.1.in fine citaui quaſi in tertiam opinionem in hac.q. quorũ argumentatio principaliter fundatur ratione ſeruãdæ æqualitatis,item ex deciſione. l. curabit. C.de act. emp. Reſpondetur enim, ꝙ talis æquitas nullo iure in ſpecie probatur: imò ſecundùm iuris regulas læſio in pretio non emendabatur iuxta ea quæ ſupra latè deduximus in.1. cap. 1. par. ſatisq́; erat conuenta implere. & ita ceſſat argu. d.l. curabit.

13 Sed iam rei ordo, & articuli qualitas aliqua fundamenta communis opinionis poſtulat: quæ iuuatur ex reg.l.in fundo. ff. de rei vend.arguẽdo à bonæ fidei poſſeſſore, idque (vt aiunt) à fortiori,iuxta gloſ.celebrem in.l.emptor.ff.eod. Emptor enim in hac materia verè dominus efficitur l.dolus,infra eod. nec poteſt dici malè fidei poſſeſſor,cũ & ex titulo poſſit præſcriptione ſe tueri aduerſus vẽditorẽ læſum,iuxta ea quæ de præſcribendo remedio huius.l.ſuperiùs deduximus in hac.2.part cap.1. nu.26. & vltra ibi tradita circa.l.Caſtel.notat Couarru.lib.1.reſol.cap.3.nu.15. Iuuat magis hæc opinio, vt emptor fructus retineat, ex doctrina Panor. in.c. illo vos, nu.6.de pigno. vbi tradit, non poſſe vẽditorem fructus ab emptore auocare,quãdo emptor dominus erat reſciſsioque fieri poterat quocunq́; tempore venditor ageret quaſi tunc culpa ſit eiuſdem,qui agere diſtulit: quam reſolutionem receptam inquit Couarru.lib.3.reſolu.c. 9.poſt princ. Tiraq.de ret. cõuen.§. 5.gl.2. nu.3. Sed omiſsis alijs multis, quæ induci poſſent, cõfirmatur maximè hæc opinio ex reſponſionibus ad obiectiones partis aduerſæ: hoc enim caſu non reſcinditur titulus vt ex tunc, nec reſciſsionis effectus retro reſpicit:quod oſtendo, nam hæc l.nouum ius introduxit, iureconſultis,anterioribusq́; principibus incognitum, *

gnitum,

gnitum, vt probaui in. 1. cap. 1. par. vnde cùm hæc. l. nihil de fructibus loquatur, non potest à. DD. vel à iudicibus ad auocationẽ fructuum trahi, iuxta communem doctrinam in. l. 1. C. de legi. per tex. ibi & l. prospexit. ff. qui & à qui. Roboratur hęc argumentatio ex eo, ꝙ fructus longè diuerso iure censentur ab ipsa re, vt probat tex. in. l. in ædibus. §. ex rebus. ff. de dona. notat Bald. in. l. fin. C. de vsucap. pro dona. vt sic decisio huius. l. non debeat ad fructus tanquam ad rem diuersam extendi. Idem suadetur retorquendo argumenta aliorũ: nam licèt æquitas videretur exposcere, vt fructus restituerentur, satis est id iure cautum non reperiri, argumen. glos. celebris in cap. fin. de iure patro. tex. notab. in. l. at si quis. §. Diuus. ff. de relig. & sump. fun. ibi, [nõ rectè facere, pœnam tamen in eum statutam non esse.]

14 Ad comprobandam eandem receptiorem sentẽtiam & communẽ praxim, vt emptor fructus retineat, posset fortasse induci text. in cap. ad nostram, de reb. ecclesi. non alien. in quo difficili responso priùs aliorum interpretationes referre oportet. Eius cap. author fuit Innocen. 3. author etiam cap. cum causa, de empt. & vendi. Casus eiusdem cap. colligitur ex litera, quòd monasterium Tusiens. ære alieno pressum villã quandam in feudum concessit laico eo pacto, vt ipse solueret creditori monasterij octoginta libras, pro quibus eadem villa obligata fuerat: laicus primo anno ex prouentibus villæ prædictam quãtitatem & plùs percepit: monasterium enomiter læsum post multos annos petijt, vt sibi restitueretur prædicta villa alienata, Sũmus Pontifex respondet, seu iubet in hãc formam, [mãdamus quatenus si prædictum monasteriũ propter hoc inueneritis enorme dispẽdium incurrisse, dictum laicum vt (pecunia quã pro exoneratione fundi seu etiã pro vtilitate ipsius monasterij expendisse noscitur, ab eisdem abbate & conuentu recepta: cùm sibi fructus percepti sufficere debeant pro labore) præfatum feudum eidem monasterio demittat liberum & quietum, appellatione postposita cõpellatis.]

Prima difficultas glos. & scriben. ad eum text. est ex eo, quòd ibi securè dicitur, post multos annos monasterium auditũ fuisse, nulla temporis pręfinitione obseruata: de iure autem videretur non posse monasterium audiri lapso quadriennio, secũdùm iuris regulas & receptas sententias. Ideo glo. ibi ad vitandã eam difficultatem intelligit, monasterium egisse, seu restitutionem petijsse intra quadriẽnium. Sed quanq̃ verba pluralis numeri ex duobus vel tribus verificentur (vt glo. arguit) diuinatorium tamen & verborum securati repugnans videtur, restringere quod text. inquit de multis annis ad breuissimum illud tempus ante quadriennium; vt alibi scripsi ad tex. in hoc proposito notabilẽ in. l. qui fundum. ff. loca. suadeturq́; ex Rub. & ll. C. de long. temp. præscri. vnde licèt scrib. ibi vacillent, reijciẽda prorsus est diuinatoria ea interpretatio glos. violenter restringens tẽpus, intra qđ monasterium auditũ fuit. Maximè cùm illustris doctor Hostien. ab alijs relatus perspicuè asserat, se habuisse cognitionem illius negocij à Papa relati, monasterijq́; petitionem post decennium oblatam fuisse: ideoque tanti viri fidei omnino standum est: non enim talem assertionem cõtrouertunt ea, quæ sæpe notari solent contra Bart. in. l. de quibus, num. 21.

ff. de legi. Imò & cuilibet viro idem asserenti credendum fuisset, ex ratione & experiētia iūcta traditiōe Paul. in. l. quicumq;. C. de seru. fugi.

15 Agnoscendum igitur est, vt etiā DD. communiter intelligunt, in. d. c. ad nostrā, non intra quadriēnium tantum, sed & post multo plures annos monasteriū auditum fuisse. Tūc autem prædictæ difficultati respondet Hostiens. ecclesiam auditam fuisse ex capite nullitatis, non per auxilium restitutionis: nullitatem resulta se dicebat Hostiens. eo q; defuerat authoritas episcopi, idq; in effectu videtur probare Butr. & Imol. ibi nu. 5. & præceden. Panor. autem ibi. nu. 5. dicit lecturam seu interpretationem Hostiens. in se veram esse, non tamē cōgruere verbis tex. quę cōsideratio Panor. multis necessariò probanda videbitur: cùm. S. P. principaliter fūdetur ex dispendio seu læsione, non ex nullitate seu defectu solēnitatis: nec Imol. sibi satis constat, cum ibidem cōtendat procedere tex. etiam in alienatiōe valida, aduersus quam solo restitutionis auxilio succurrendum sit. Ad difficultatem verò glo. de lapsu quadriennij respōdent Panor. & Imol. ex varijs causis potuisse post illud restitui ecclesiā, prout ex ēnormissimo damno, vel quia vixerat idem prælatus alienans, cuius tempore ecclesia de facto agere impediebatur: facit generalitas. l. 1. cū seqūe. ff. de in integ. rest. & l. 1. cum sequem. ff. ex qui. cau. maio. glo. in. l. senatusconsulto. ff. de off. præsi. cum ijs quę scriben. notant ex tex. memorabili in. c. quia diuersitatem, de cōces. pręben. & ego plenius scripsi in Authē. nisi tricennale. C. de bon. mater.

16 Sed tunc cōtra vtrunq; intelligēdi modum fortissimè vrget decisio. d. c. cùm inquit, fructus manere penes laicū illum à quo res ouocatur: nam si ecclesia audita fuit per viam restitutionis, certum est tūc fructus restituendos fore, vt supra diximus, ex vulgari. l. quòd si minor. §. restitutio. ff. de mino. l. patri. §. itē ex diuerso. ff. eodem: quod pungit gl. in. d. c. vbi nec ipsa resoluit, nec DD. satisfaciunt. Similiter si ecclesia ibi egit ex causa nullitatis (vt plures intelligūt): restituendi etiam erant fructus cum re ipsa, ex text. in cap. si quis presbyterorum, eod. titu. & text. in. l. si prædium. C. de præd. min. l. 2. C. si quis igno. rem min. vnde circa hanc difficultatem fructuum magis variāt, minusq; se explicāt scriben. ibi: miram autem varietatē videbis apud Imol. ibi post nu. 7. qui non videtur satis sibi constare, nec in. c. si quis presbyterorum, nume. 30. atq; inde dici solet tex. illum varias habere lecturas, vt per Boer. decis. 44. nume. 23. & melius Couarru. lib. 1. resol. cap. 3. col. 3. & sequen. Inde vnusquisq; ex scrib. diuersam rationē affert, cur is à quo ecclesia rē ibi auocat, fructus lucretur: eamq; varietatem vltra Imol. ibi colliges ex relatione Barba. cons. 40. col. 7. lib. 1. nec in tanta varietate facilè dignosces, quid receptiùs ad intellectum tex. dicere possis.

17 Imol. in. d. cap. prope finem cum Inno. Flo. & Ancha. (immemor se superiùs dixisse in eo casu ecclesiā impetrasse restitutionem) variādo concludit, ecclesiā ibi obtinuisse ex causa nullitatis: possessorē vero fructus retinere ob bonam fidem: quem intellectū sequitur Alexan. cons. 154. num. 2. lib. 6. & confirmari potest ex glo. à multis commendata in. l. 2. C. si quis igno. rem mino. de qua infra latius agemus. Sed is intellectus maximam patitur difficultatem ex cap. si quis presbyterorum, eod. titu. vbi eccle-

ecclesia rem absque solennitate alienatam auocat cum fructibus, & tex. in l. iubemus nulli. §. 1. C. de sacros. eccles. Et ita apertè cõtradicit Butri. in eod. c. contendens nihil tunc prodesse bonã fidem ex iuris errore: & ita clarè sentit Panor. ibi ad finem, dicitq; receptiũs Feli. in cap. cùm causa, nu. 27. de re iudi. & Thom. decis. 79. Et ita vides dolendam scribẽ. varietatem.

18 Aliter variando intelligit glo. ibi, vt fructus eo casu retineantur propter laborem possessoris, idq; intelligendo quòd alienatio valuit, rescisaque fuit per restitutionem. quam interpretationẽ magis probat, Panor. ibi: & ita Barba. in dict. cons. 40. col. 8. vers. faciat, lib. 1. & cons. 80. vers. faciat etiam, lib. 3. idque receptius dicere videtur Couarru. vbi supra, nu. 3. Mihi autem minus receptum, minusq; verum videtur ad intellectum illius text. nam (si verũ amamus) nullatenus ibi cogitatur de compensando impensas & laborem cùm fructibus: sed indistinctè respõdet S. P. fructus apud possessorẽ manere. Quod etiam euinci videtur ex eodem tex. in vers. vnde humiliter, cùm inquit possessorẽ ipsum priori anno ex fructibus villę percepisse totam summã ab eo solutam, & aliquid plus: ex quo satis videtur rem talem fuisse à principio alienationis, vt minima, aut nulla impensa necessaria esset, cum statim tam vberes fructus produxerit, & denique ea interpretatio non solùm diuinatoria est, sed & perplexitatem non leuem inducit.

19 Aliter illum tex. intelligi posse tentat Couarru. in dict. capit. 3. col. 4. ex traditis à Molin. in consuet. Paris. §. 22. nume. 53. distinguẽs an possessor ex fructibus locupletior factus fuerit, nec ne, vt quatenus cõsumpserit, nec locupletior fuerit, restituere nõ teneatur, & ita procedat tex. ibi: quatenus autem locupletior fuerit restituere teneatur. Quæ interpretatio non magis placere debet, cùm magis diuinatoria sit nimisque ei repugnet litera text. indistinctè loquentis: tum etiam quia ex certissima iuris reg. res cum fructibus ecclesiæ restituenda veniebat, ex. d. l. iubemus. §. 1. & d. cap. si quis presbyterorum: tum magis, quia intelligendo (vt hi intelligunt) quòd ecclesia ibi audiebatur per auxilium restitutionis, indistinctè auocandi erant fructus, reiecta differẽtia bonæ vel malæ fidei vt Panor. melius ibi aduertit nume. 8. Similiter & reiecta alia differentia an possessor locupletior factus sit, iuxta reg. d. §. restitutio. l. quod si minor. ff. de mino. l. cùm autem. §. cùm redhibetur. ff. de ædil. edic.

20 Vnde non defuere docti viri, qui (omissis alijs difficultatibus illius tex.) circa hãc difficultatem fructuum in beneficio restitutionis tantùm insistentes, tentarunt in d. c. concessam fuisse restitutionem gratię, non iustitiæ: atq; ideo fructus ibi non restitui, ex recepta differentia inter eas restitutionis species, secũdum tradita in l. Gallus. §. & quid si tantum: per tex. in authen. idem est. C. de hæreti. Ex gratia vero restitutionem ibi concedi colligebant ex eo, quòd post lapsum quadriennij temporisq; ordinarij restitutio ibi concessa videtur: quòd maximè suadebitur ex facti relatione, quã tradit Hostien. ibi: Causam autem iustificandę talis concessionis colligebant ex enormi ecclesiæ damno: sic etiam Hostiẽs. ibi (quẽ variando referũt nec prorsus improbant Panor. & Imol. ibi) dicebat Papam eo casu ita pronunciasse, vel negocium componi iussisse, non omni

nō secundùm iuris regulas,sed quia possessor nō aliter rem restituere volebat. Sic etiā ex causa restitutio aliquādo concedi debet,sed à solo principe expectāda est,vt in.l.Diui.ff.de pœn.l.1.§.fin.ff.de quæst.

21 Sed ea arguta interpretatio, simul que explicatio Hostien. nō videtur * retinenda eo ꝗ tex.ille iam non contineret iuris decisionē, neq; in iuris sanctiones redigi debuisset, magisq; appellaretur rescriptum particulare,quàm causæ decisio, quod absurdum nimis & inusitatū est:talesq; interpretationes fugiēdas maximè in decretalibus tradiderunt grauissimi DD.Ioan.Andre.Butri.Panor. vt refert Cep.in Rub.ff. de verbo. signif. nume. 120. quod etiam suadetur ex eodem tex. ad finem ibi,[appellatione postposita:] quæ clausula ad iudicia causasq; ex iustitia tractatas magis applicatur,iuxta tex.in.c.pastoralis de appel. nec contrariū suadetur ex superioribus verbis eiusdem text. ibi,[humiliter supplicarūt:] humilia namq; verba & subiectionem referētiā, subditis erga dominos cōgruūt, etiā in ijs,quę iure petuntur,idq;hominū vsus vbiq; obseruat: quod etiā in plurimis epistolis Plinij ad Troianum lib. 10. deprehenditur,nec minùs ex Cornelio Tacito in historia Romanorum Cæsarū. Aduerto itē ꝗ ij qui text.illum intelligūt de restitutione particulari ex gratia, securè pręsupponunt ecclesiā ibi nullo alio remedio auditā fuisse, nisi restitutionis: in quo cōtra eos stat multorum authoritas ibi & alibi, ꝗ ecclesia ibi ex capite nullitatis egerit. Nec omitto circa eundem interpretandi modum ꝗ doctiss. Couarru. in.d.cap.3. lib. 1. resolu. nu. 14. versi. his omnibus, videtur cōcludere in eo cap. ad nostram,restitutionem fuisse ex gratia post quadrenniū ex læsione enormissima,secūdum receptas traditiones cū gl.celebri in.c.1. de in integ. resti. lib. 9. atq; ideo in ea restitutione tunc non venisse fructus.Ego verò non dubito ex traditione.d.glo.& DD.contrarium colligi, imò ꝗ sicut restitutio ob minorem læsionem intra quadreniū dicitur ex iustitia, ita ea quæ ob maiorem læsionem datur post quadriennium. Hęc enim non minùs generaliter conceditur concurrente tali læsione,secundùm glo. & DD. nec principis gratiam expectat: & consequenter restitutio iustitię,non gratiæ appellari debet, argu. l.1.§.lex falcidia.ff.ad.l.falci.l.2. ff. de iniuss.rup.

22 Ex supra deductis satis ostēditur mira DD.varietas, non leuisq; difficultas circa intellectum illius tex. in cuius explicatione scriben. ibi nihil firmè retinent. Qui autem cum glo. intelligunt, ecclesiam ibi per restitutionem iustitiæ auditam fuisse, nunquā satisfaciunt obiectioni ex reg.d.§.restitutio. l. ꝗ si minor. Sic etiam qui intelligunt, ecclesiam egisse ex nullitate ob defectum authoritatis & solennitatis,non satisfaciunt obiectioni.d.l. iubemus nulli.§. 1.& c. si quis presbyterorum. Nec ego tā perspicuā interpretationem pollliceor quæ omnino difficultates tollat, omnibusq; hęc inspecturis satisfaciat: multa enim à iuris conditoribus ita relicta sunt, vt docti & in hac disciplina diu versati non posse ea planè sustineri agnoscant, vt alias notat Bar. in.l.si olei. C.de loca. Paul. in.l. cum quidam. C.de legat. Paul.in.l.naturalis.§.at cum do. ff.de præscri. verb. & alibi sæpe, vt per Budeū in obseruatione antinomiarū.Sic & ipsos Iurecōsultos & grauissimos alios viros in ijs quæ obiter incidebāt,nō semel

lapsos,

lapsos, ostendere conatur insignis, Alcia.lib.4.parerg.cap.17.

23 In ea verò difficultate & varietate veriùs arbitror cōtra Hostiē. Imol. & plures supra citatos, in casu dict. c. non deffuisse authoritatem ordinarij vel prçlati quç necessaria esset: cùm tex. apertè fundetur ex enormi detrimento ecclesiæ: idq; tantum à iudice animaduertēdum iubeat: tū etiam ex regula.d. l.iubemus, &.c.si quis presbyterorum. Placet verò qđ magis communiter. DD. tradunt cō tra glo. non debere tex. restringi ad restitutionem intra quadriennium. Quibus prçmisis, ex fundamēto lçsionis cui tex. innititur, considerabā posse tex. dupliciter intelligi, idq; sine varietate: Quasi vtraq; explicatio & cōsecutio resultare queat ex eodē facto à quo ius oriri frequenter dicitur ex. I.C. in l.si ex plagis.§.in cliuo. ff. ad.l. Aquil. Primò videretur tex. adduci posse ad materiā huius. l. qđ glo. ibi variando sensit: extensiùsq; tētauit Imol. nume. 6. qui id reiecit, eo q in feudo putauit, non applicari remedium huius. l. Sed contrarium receptiùs est vt in emphiteusi, prout deduximus supra in. 3. cap.1. par. ad finē. Sic speciatim in feud notat Pau. hìc, & per tex. in. d.c. ad nostrā, punctualiter, & alij, vt retuli supra. in.4. cap.1. par. num.2. quod cōmuniter approbatur ex euidenti incōmodo: maximè in ecclesia particulari, vt erat monasteriū, de quo in. c. quod quidē ad alendos religiosos, ad sumptusue necessarios villa sua indigebat magis, quàm vassalli imaginaria subiectione.

24 Sic igitur ex eo quod glo. sensit, & Imol. expresit, & Roman. speciatim notauit eo tex. adducto ad hanc materiā, dici posset, ibi actum fuisse ex remedio huius.l. ob enormem læsionem: qua probata obtinet ibi monasterium agens: & in his terminis eum tex. accipiēdo. rectè adduci poterit pro receptiori sententia, vt emptor vel possessor condemnatus ex remedio huius.l. non teneatur fructus perceptos restituere, imò eos irreuocabiliter retineat. Sed hic intelligendi modus (prçsertim ex Imol. & Rom. fulcitus) difficultate non caret: non quidē in assequendo, cur ecclesia ibi non potiùs restitutionē peteret, qua sibi pleniùs & faciliùs cōsultū foret: ad id enim facilis est respōsio ex Hostien. & alijs, & ex litera tex. Transacto enim quadriennio, secundùm iuris regulas, cessabat ordinaria restitutio ex cap.1.&.2. de in integ. resti. in.6. & Clem.1. eod.tit. Vnde ad remedium ex læsione deueniri potuit, quod ante Innocen.3. eiusdem cap. conditorem iam inter ecclesiasticos frequentabatur, vt constat ex respōso Alexand.3. in.cap.cùm dilecti, de emp. & vēd. Ex Platina enim & alijs liquet lōge ante prçfuisse Alexand. 3. pōtificem. Verba etiam, [enormis læsionis,] aptè in eū sensum accipiūtur, de quo remedio agit idem Innocen.3. (d. cap.author.) in. cap.cū causa, de emp. & vēd. Sed alio nomine hæc explicatio nō videtur satisfacere, nam in.d.cap. res simpliciter restitui iubetur monasterio læso: in remedio autē huius.l. electio datur cōuento: & ita alternatiuè sentētia profertur in.d.cap.cùm causa. Cui obiectioni in tantis difficultatibus qualis qualis responsio admittēda videtur Nec fortasse omnino displicebit respondere, q in materia huius.l.&. d. cap. cum dilecti, receptius est libellū & sentētiā ad rem simpliciter referri posse: electione manente ei qui condēnatus erit, secundùm glos. & DD. hìc, & in alijs locis, vt trademus in se-

quen.par.per.l.miles.§.decem.ff. de re iud. Nec omnino exorbitans videri debuit in casu.d. c. ex negocij circunstantijs præcisè rem ecclesiæ restitui ob enormem læsionem, quæ non tantum in precio sed etiam in alienãdo interuenit, vt statim ostendetur: quæ explicatio si alijs conferatur quas scribẽ.ad.d.c.tradidere, minus fortasse displicebit.

25 Posset ex eadem causa enormis dispẽdij (cui tex. ille innititur) decissio S.P. aliter nec absurdè explicari: vt res præcisè restitui iubeatur, tanquã alienatio inualida fuerit ab initio, non ex defectu authoritatis prælati sed ex defectu causæ cognitionis, quæ in alienatione rerum ecclesiasticarum non minùs necessaria est: cuius etiam defectus irritam facit alienationem cap. sine exceptione. 12. q.2. & communiter DD. vt per Rebuf.ibi in suo compẽdio, verbo, prospiciat: & priùs in eod. compẽd. post princip. dum citat Guidon. & alios: & colligitur ex notab.cons. Soci.15. lib.1.Dec. cons.142. ideoq; in ea materia pro necessaria solennitate additur diligens negocij tractatio, iuxta tex.& glo.in verb.[tractatus,] in.c.1. de rebus eccles.in.6. & speciatim Federi.cons.142.& cons.249. sicut in alienãdis immobilibus minorum, vt in.l.magis puto.§. non passim, versi. Prætori enim.ff.de reb.eor.& per eũ text. notant DD. in varijs locis, & in proposito Dec. cons.403. Afflict. lib.2.constitu.Neapol. rub.38. ad finem, & post eum Chas. in consuet. Burg. fol.104. col.4.& prius Fabian. de empt.& vendi.in.1.part. Parisius cons.100.lib.1.ad quos recurres circa solennia in ijs alienationibus obseruanda. Cùm igitur in casu.d.c.nostram, alienatio fuerit ob debitũ. 80. librarum, villa autem alienata primò anno redditus prẹstitit ex quibus æs alienum solui potuit, euidẽter ostenditur inconsultò & sine causæ cognitione, vel sine prudenti tractatu alienationem factam fuisse, ac proinde non valuisse: & consequenter rem præcisè auocari posse, secundũ iura & receptas sententias.

26 Sed instabis, cur in.d. c. fructus retinentur, nec ecclesiæ tunc restituũtur, vt necessario restituẽdi videbantur ex iuribus supra citatis tam in rebus ecclesiæ quàm minoris, vbi alienatio inualida ostenditur? Cui difficultati satisfit, ex eo quòd authoritas prælati & conuentus interuenit, vt supra cum multis DD. probauimus, suaderiq; ex litera diximus, cũ ibi enormis læsio tãtum attenditur: vnde emptor seu is in quem alienatum est, fructus ob bonam fidem retinet, quando ea non solo iuris errore coloratur, vt agnoscunt communiter DD.& tradit Panor. in.d. c.ad finẽ. Imol.in. d.c. si quis presbyterorum, nu.30. colligitur ex traditis à Felin.in.d.c. cũ causa, nu.27. de re iud. & Molin.in cõsuet.Paris.§.22.ex nu. 48. cum sequẽ. deduciturq; ex infra dicendis. Præsupposita igitur eo casu authoritate eorum à quibus de iure in ijs alienationibus requiritur, satis videbatur excusandus emptor, vel is in quem res alienatur, ab eo enim tantum exigi debet, ne sit in mala fide: quæ cessat cũ solennia extrinseca obseruantur: licèt alio nomine latenter alienatio corruat, in idq; rectè adduci potest. l. bonæ fidei. ff. de acq.rer.domi. quæ differentia colligitur ex DD. vbi supra & latius infra comprobabitur: facitque text. (si cum iudicio expendatur) in.l. si quis legatum. ff.ad.l. Cornel.de falsc. Sic igitur concludimus, in.d.c. rem præcisè ex incõsulta alienatione reuocari:

ri: fructus verò ex bona fide ob decretum & authoritatẽ aliaq; extrinseca retineri: & ita cessare grandes scriben. difficultates. Si qui autẽ hæc lacerauerint, id ab eis tantum exigi vellẽ, vt in tantis difficultatibus meliora præstent.

27 Tandem ad dict. cap. ad nostram, de quo tam prolixè tractauimus, nouè aduerto ex eo posse vrgentissimè comprobari quod diximus supra in 3. cap. huius partis, nu. 35. contra Anchar. in. c. peccatum, de reg. iur. in. 6. vt vilius vendenti ob necessitatem
* suam non magis succurratur, quàm voluntariè alienãti, & sic non detur ei remedium huius. l. vel aliud rescissorium, nisi læsio sit vltra dimidium. Patet enim ex. d. ca. ecclesiam ob æs alienum villã alienasse, summus autem Pontifex post lapsum ordinariũ tempus petendæ restitutionis, eidẽ ecclesiæ non succurrit, nisi enorme damnum probetur. Satis apertè igitur significat (contra Anchar.) necessitatem vel miseriam venditoris in foro exteriori non onerare emptorẽ: nec eius titulũ minùs validũ reddere, vt etiam probat tex. in. l. non idcirco, infra hoc tit. qđ hic repetere libuit, vt quę dixi in. d. loco fulciãtur authoritate insignis Caieta. in summula, verbo, emptio. 1. cuius verba ita habent, [nec redditur iniustum precium ex causa, putà quia necessitate ductus ac per hoc non voluntariè vẽdidit: quia inopia qua cogitur quis ad vendendum, non reddit vẽditionem inuoluntariam.] Roboratur inductio illius tex. quia si vera esset opinio Anchar. ad forũ exterius non tantum ecclesiæ, sed etiam cuilibet non priuilegiato post quadriennium longiusq; tempus succurri facillimè potuisset, cõtra id quod text. in. d. c. non obscurè significat.

28 Retenta sic receptiori sentẽtia & communi praxi, vt in remedio huius. l. fructus non repetantur, aduertendum est ex fundamentis DD. in hoc articulo, id colligi & applicari tãtum ad terminos venditoris vel alterius distrahentis læsi: diuersumq; dicendum videri, quando emptor læsus ageret, quia tunc ipse voluntariè rescindere dicit, non ab alio coactus vt in alijs articulis distinguũt DD. supra hoc cap. & latiùs in præceden. c. relati: & ita in emptore agente ad rescindẽdum, propriè viget argu. Bal. hic, nume. 3. & quod in iure habetur de redhibente, vt in. d. l. cum autem. §. cum redhibetur. ff. de ædil. edic. & ita satis in terminis colligitur ex doctrina Panor. supra relati, in. d. c. illo vos, num. 6. de pigno. magis verò ex Anton. Burg. in. d. c. ad nostram, nu. 26. Quod maximè suadetur, quia aliàs quotidie daretur occasio fraudibus, vt quis etiam ex industria cariùs emeret, nec ageret nisi post plurimorum annorũ fructus perceptos, sciẽs se fructus retẽturum, & pretiũ sibi restituendum, quod mihi veriùs videtur, sed contrarium in senatu iudicatum vidi, vt etiam emptor agens & contractum rescindens fructus lucretur.

29 Eandem receptiorem sentẽtiam limitandam, contrariamque saluandam arbitror, quãdo vltra læsionem alia nõ leuis ratio concurrerit, prout si callidus emptor simplicem venditorem suasionibus alliciat, licèt non integro dolo, tunc enim videretur emptor non excusandus à restitutione fructuum: argu. gl. in. l. 1. C. ne fil. pro pat. cum traditis à Ias. in. l. 1. col. 1. ff. de condic. indeb. & Moli. in consue. Paris. §. 30. num. 98. cum alijs quę superius adduxi. 1. part. capit. 1. nume. 30. ad intellectum. l. in contra-

ctibus. C. ex quib. caus. maio. Confirmatur magis ex egregia traditione
* Paul. Castren. in l. item si pretio. §. fi. ff. loca. vbi inquit, quòd si rusticus adduceret librum vendendum homini docto, isq; rustico diceret librum non valere vltra triginta, cum valeret quinquaginta, & rusticus ei fidem adhiberet, posset aduersus eum agere ad supplementum iusti pretij, etiam si læsio non sit vltra dimidium: Qua ratione idem dicendum erit in rustico vel alio ignato afferente gemmam nobili vel artifici, scienti rei valorem, eidemq; cum notabili diminutione pretij vendente: facit tex. in l. si vina, vers. plane, ff. de peri. & com. re. vend. ibi, [cum intelligeret venditor,] quod latiùs discutietur in sequen. cap.

30 Ex sup. deductis in q. fructuum. infertur ad intellectum text. cum glos. celebri in l. 2. C. si quis ignor. rem mino. vbi Imperator reg. ponit, vt immobilia minoris distracta sine iuris lennitate, cum vniuersis fructibus retrahantur: à qua reg. exceptionem tradit in hæc verba, [si non bona fide emptorem fuisse constiterit.] Regula certissima erat ex l. si prædium, C. de præd. minor. exceptio verò difficultatem habet quia qualitas bonę fidei non videbatur applicari posse ei, qui rem minoris emit, non obseruatis iuris solennibus, attenta doctrina text. in l. quemadmodum. C. de agric. & censit, ibi, [malæ fidei namque possessorem esse nemo ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.] Sic cùm res ecclesiæ minus legitimè distrahuntur, cum fructibus auocantur. l. iubemus nulli. §. 1. C. de sacrosanct. eccles. cap. si quis presbyterorum, de rebus eccles. non alien.

31 Glo. in d. l. 2. intelligit eo casu bonam fidem induci ex iuris errore: quã sequuntur Bald. & cæteri ibi: commendatq; Salic. notans ibi generaliter determinari, iuris errorē sufficere ad acquisitionē fructuum. Citant glo. & DD. tex. in l. sed & si lege. §. scire. ff. de petit. hęred. quem vt expressum in id notant Barto. & plures ibi: & quamplures alij de quibus infra hoc cap. num. 35. & Panor. in dict. c. ad nostram, propè fin. Imol. in. d. c. si quis presbyterorum, nu. 30. Ias. in l. 1. §. si vir vxori, nume. 21. & in l. 3. §. ex contrario, num. 37. de acqui. poss. & Aretin. in l. quod vxor. ff. eod. vbi boctrinam dictæ glos. extollunt: quam etiam dicit notab. & receptã Curti. seni. cons. 71. num. 14. col. 5. & alij quos citat Couarru. lib. 1. resolu. cap. 3. nume. 8. cuius glos. ad acquisitionem fructuum nō fuit memor. Roma. aliam cōmendans, singul. 90. nec Felin. in c. cum causa, nu. 27. de re iudic. & in c. de quarta, nume. 29. de præscrip. Sed contra traditionem illius glos. deductam ex d. §. fortissimè obstant iura & rationes, de quibus per scriben. in eisdē locis: nec parum vrget reg. d. l. quemadmodum nu. præced. adducta: nec vllus ex scriben. se satis explicat, à glo. tamen recedere non audent, quia putant esse pro ea tex. expressum in d. §. scire, & ita ex eorum dictis colligi videtur, ꝙ sublato. d. §. libenter contrarium probarent: quod memoro, vt faciliùs admittatur opinio quam inferiùs probamus contra glo. & DD.

32 Retenta autē interpretatione gl. in d. l. 2. ad casum tex. de re minoris, respondent quamplures ad argu. seu ad iura quæ de ecclesia loquūtur, vt in hoc magis ecclesię faueatur quàm minori: quod variando tradit Imol. in d. cap. si quis presby. nume. 30. ad fin. & ex Panor. & alijs id quasi receptum

ptum tradit Felin.in.d.c.cum causa, nume.27.& Curti. seni.cons.71.col. 7.versic.& si quispiam:& quasi receptum id tradere videtur Couarru.d. cap.3.nume.8. vers.cæterum,iuncto præceden. Putantque plures in rebus ecclesiæ non in rebus minoris, congruere distinctionem illam Barto.(quam innumeri sequuntur, ego vero commentitiam existimo) in.d. §.scire: dum distinguit inter titulum cui ius non assistit, & titulum cui ius resistit: de qua traditione dubitauit Aretin.in.d.l.quod vxor:nec Iureconsultorum traditionibus con sonat similis differentia, quam DD. in multis tradũt. Plures etiam ex nouioribus reperies nunquàm memores huius differentiæ à prædictis traditæ inter bona ecclesiæ & minoris, imò diligentissimus Aymo. de antiquit.temp.4.part.nu.162. vers. quid tenendum, quasi receptissimum scribit, idem iuris esse in bonis ecclesiæ, quod est in bonis minoris.

33 Ex præcedentibus agnoscent periti, quãta in hoc articulo sit difficultas: in qua ego in primis longè veriùs existimo, quod sensisse videtur Bald.non relatus in.l.si prædium.C. de præd. mino. vt non fiat differen-
* tia inter res ecclesiæ & minoris:imò quòd ex eadem causa erroris inducatur bona fides in emente rem ecclesiasticam, vt in emente rem minoris, idque cum iudicio probare videtur Couarru. dict. cap.3. nume.8. licèt cõtrariũ receptiùs putet, quod mihi non videtur,cùm hanc opinionem probent Bald. & Aymo. proximè citati: Innocen. Floren. Anchar. quos refert & sequitur Imol. in dict. cap. ad nostram, propè fin. vbi hoc asseruit. Contrarium verò non satis asserebat idem Imol.in dict. capit.si quis presby. Hæc autẽ opinio æquãs bona ecclesiæ & minoris, longè magis amplectenda videtur, vltra scriben. Nam & in rebus minoris viget eadem ratio iuris resistentis, vt probatur ex.l.1. & toto titul. ff. de reb. eor.l.lex.quæ tutores.C. de administra.tuto.l.bonæ fidei. ff. de acquirẽ. rer. domi. ibi, [si pupilli sit aut contra legem præsidi data.] Idque colligitur ex Bar.in.l.cùm lex,ad finem ff.de fideius. notat apertè Bar.in.l.2. 1. nume.8. ff. de noua. & minoris & ecclesiæ bona in proposito æquat Paul.in.l.Celsus nume.4.ff.de vsuca. Nec est cur in hoc magis faueatur ecclesiæ quàm minori, cum potius ecclesiæ piꝯ matris benignitas sua tẽporalia magis communicare & largiri soleat, mitiusque cum omnibus agere,vt probatur ex glo. in cap.hoc ius,verb.vt plus.10.quæst.2.glo.in.l. verb.[non obligantur,]ff.de pollicita.Nec facilè recedendũ est ab æquiparatione ecclesiæ & minoris,quam egregiè ornat Hispan. Bernar. à Luco,reg.147.verb.ecclesia.

34 In eodẽ articulo, speciatim ad acquisitionẽ & retẽtionem fructuum in rebus minorum,quoad.d.l.2. C.si quis ignor. rem minor. veriùs puto, regulariter errorem iuris non valere ad acquirẽdos fructus, contra id qđ sonat glo.ibi, & contra quamplures *
sup.citatos: vt sic dum text. ibi excipit emptorem bonæ fidei,non intelligatur de errãte in iure:obstat enim dict.l. quemadmodum, in fin.C.de agric.& censit. iuncta inductione superiùs facta de resistentia iuris.Probatur etiam ex iuris reg. vt error iuris ad acquirendum non prosit, tex. in.l.7. ff.de iur. & fac. igno. maximè quòd in rebus minorum id ius requirens causam & decretum,ratione & vsu notissimum effectum est, vt iam coloratè ignorari nequeat, argumẽ. glo.

gloſ.in.l.1.in fin.ff.de recepta. Vrgēt etiam iura quæ tunc indiſtinctè iubent rem minoris cum fructibus reſtitui, magiſq; id colligi poteſt ex.l.ſi fundus.§.quadoq;.ff.de reb.eor. Suadetur etiam ex iuribus loquentibus de rebus eccleſię, reiecta differentia, quæ ad vitandam difficultatem à nō nullis fiebat inter eccleſiam & minorem. Corruit etiam generalis ea cōmunis traditio glo.& DD.ex eorum confuſione circa probandum talem errorem, vt infra, nu.37.

35 Huic autem veriori ſententiæ nō obſtat text. quem gloſ. & DD. vbiq; notāt in dict.§.ſcire: verè enim I.C. ibi non dixit, nec ſenſit, ſolo iuris errore excuſari poſſeſſorem à reſtitutione fructuum. Glo.autem ibi variè explicauit, ex cuius varietate verior * explicatio videtur quod I. C. ibi velit poſſeſſorem ex errore iuris excuſari à nomine & pœna prædonis, qđ leuiùs eſt, ex gloſ.in.l.1.ff. de abig.& l.igitur.§.poteſt.ff.de liber.cau.cum traditis ab Alex. conſ.127. nu. 8. lib. 4.Gome.in.§.ex maleficijs, num.25. cum ſequē.Inſti.de actio.nec eſt par ui effectus excuſare poſſeſſorem ob ob talem errorem à mala fide & nomine prædonis: nam id prodeſt, ne teneatur de fructibus percipiendis, ad quos etiam teneretur vt ibi colliges ex Paul.Caſtr.col.2.ſub.§. præceden.vbi notabiliter effectus eius rei tradit, colligiturq; ex Aret. conſ.17. nu.11.Secundùm quam interpretationem & alias ibi à gloſ.non ineptè ſcriptas, iam patet, non eſſe veram comunem allegationem d. §. quem ſcriben.vbique citant generaliter, ꝙ error iuris valeat ad acquirēdos fructus, vt ſupra, nu.31.& vltra ibi citatos, ita eū tex.adduxit glo.in.l.ſi fur. §.1.ff.de vſucap.Pau.in.l. Celſus col. 1.ff.eodē Panor. in. c. grauis, nu.17. de reſti.ſpol. Aret.in.l.3.§.ex contrario.ff.de acq.poſ.Bal.in.l.4.C. de vſuca.pro empt. Alciat. in.l. bonæ fidei, 110.ff.de verb.ſigni.Nouellus de dote par.xj.col.fin.Dec.in.c.cum cauſa nu.4.de offi.deleg. Ex quo magis ſequitur, deteriùs ſcripſiſſe alios per.d. §.ex errore iuris quantumcunq; ſupino, induci bonam fidem, vt in cautè notabat Iaſ.conſ.46.col.4.verſ. quinto.lib.3.Bal.in.l.1.in fine.C. vbi cau. ſta.nam & Bar.& DD. communiter in.d.§.ſcire, non notant, ex errore iuris, induci bonam fidem, ſed ceſſare dolum, & malā fidem: inter quæ datur medium, magnaq; differentia ſecundùm eos, & Panor.in.d.c.grauis, Areti.in.d.l.quod vxor.

36 Manebit igitur regulariter verior concluſio, vt iuris error non valeat ad fructus acquirendos. Nec enim poſſent aliter verificari iura indiſtinctè dicentia, rem minoris vel eccleſiæ abſque ſolennitate diſtractā, auocandam fore cum fructibus, aliàs daretur occaſio fraudibus: quilibet ēm prætenderet iuris errorem, iuxta regu.l. verius. ff. de proba. ſecundùm communem allegationē. Maximè ſecundùm veriorem reſolutionem contra vulgarem ſupra reiectam.2. cap.1.par.num.31. vbi probauimus, in dubio non præſumi quem iura ſcire: licèt ob iuris ignorantiam nō admittatur excuſatio: & ita procedit text.in.l.leges ſacratiſſimæ.C. de legib.quem Bart. in.d.§.ſcire, & alij in hoc & alijs malè citant: & ita accipi debent iura quæ non excuſant à fructibus reſtituendis emētem rem minoris, vel eccleſiæ abſq; ſolennitate: non enim procedūt ob id quòd emptor præſumatur ſcienter contra iuris prohibitionē emere, ſed quia de iure dānatur ea ignorātia, cui ſuccurri poterat cōſulēdo peritiores: quod non

non satis percepit Aret. in.d.l. quod vxor, vers. circa secundum.

37 Si autem instes, qualiter exemplificabitur exceptio. dict. l. 2. C. si quis igno. rem mino. circa emptorem bonæ fidei in re minoris absq; solennitate distracta, facilè satisfiet intelligēdo qñ fuerit ignorātia facti nō iuris: putà si venditor non dixit rē esse minoris, sed suā, nec emptor id sciebat, & ita probat tex. in. l. bonæ fidei 110. ff. de verbo. signifi. l. potest, &. l. iusto. ff. de vsucap. l. 2. §. si à pupillo, & ibi Paul. Castren. ff. de vsucap. pro emp. l. qui à quolibet. ff. de contrah. emp. Quæ iura satis probant, ementem scienter rem minoris absq; ordinaria solennitate, censeri malæ fidei possessorem, & ita apertè tradit Alber. in. l. fin. ad finem. C. si maior fac. in. 5. C. & Soci. cons. 22. nu. 17. lib. 1. Tiraq. alios securè citans lib. de retrac. ligna. in fine, nu. 42. &. 44. quod tandem videntur agnoscere Bart. & alij in dict. §. scire, cùm subdunt, errorem iuris non præsumi in proposito ad excusandum emptorem à restitutione fructuum: difficilimeq; probari posse, secundùm Ang. ibi. Alexan. cons. 121. num. 14. lib. 4. imò, probari non posse, dicebat Bal. in. c. cum super, col. 2. num. 5. de cau. pos. & prop. per quod (si bene attēdas) reddditur inutilis opinio glo. in. d. l. 2. & scribētium per. d. §. scire. Quod enim verū non est, non solet constare, nec cohærere.

38 Verificabitur etiam faciliùs exceptio. d. l. 2. dum agit de emente rem minoris bona fide, in alio emente à primo, qui cum minore vel eius tutore aut curatore contraxerat: nam primus immediatè emens absq; solēnitate raro excusabitur à mala fide secundū supradicta, tertius autē iam emit ab alio, nō à minore: ideoq; magis excusatur: vt cū iudicio dixit Molin. in consuet. Paris. §. 22. nu. 54. quē in hoc reprehendere nō debuit Couarru. in. d. cap. 3. nu. 6. ad finem. Pro Molin. autē vrget text. in. l. in causæ, la. 1. §. fi. ff. de minor. & reg. l. qui in alterius. ff. de regu. iur. & glo. notab. in cap. cura, de iure patro. ad finem, ibi, [eorum successores ignorant, & bonam fidem habēt:] & magis pro Molin. vrget text. in. l. bonæ fidei. 48. ff. de acq. rer. dom. ibi, [ab eoq; postea alienata bonæ fidei emptori.] Verificabitur etiā in emente à minore, qui communiter in loco pro maiore habebatur, & tanquam cū maiori cum eo cōtrahebatur. l. 3. ff. ad macedon. Alexan. cons. 60. lib. 5. Guido decis. 173. &. 301.

39 Similiter in eodē articulo quoad fructus acquirēdos, & pro intelligenda exceptione. d. l. 2. C. si quis igno. rem min. aptari potest doctrina Bal. & Paul. in. l. 4. C. de vsucap. pro emp. vt faciliùs excusetur rusticus, vel mulier, vel minor emens, & in his iuris error excuset à restitutione fructuū, quod sequitur Areti. in dict. l. quod vxor. ff. de acquiren. posses. facit glo. in. l. cùm allegas. C. de vsur. text. notab. in. l. cum de indebito, ad mediū. ff. de proba. quem in proposito notat Hispanus Segura in. l. 1. §. si vir vxori, de quo latiùs dixi supra. 1. cap. 1. par. nume. 30. notat Albe. in. l. 4. C. de vsufru. Sic magis excusabitur, qui emerit cum decreto alijsq; solennibus exteriùs obseruatis, licèt latēter desit perfecta tractatio vel causæ cognitio: id enim nullam culpā emptori irrogat vt deduxi supra hoc. c. nu. 26. & colligitur ex notatis in. l. 1. & 2. C. quando prouo. non est, neces. circa vicium patens & occultum, & DD. in. l. cum prolatis. ff. de re iudic. licèt in proposito non videatur distin-

distinguere Bald.in.l.si prædium. C. de præd.min.

40 Excusabitur etiam emptor, quando errauerit in iure dubio, quod scilicet iuris professoribus facile non sit, vel ambiguè interpretetur. Tunc enim iuris error solet æquari errori facti per text. quem DD. commẽdant, in.c.cum dilectus, vers.cæterum, de consue. extollit etiam Panormit. in cap.apostolicæ, num.11.de dona. Socin.in Rubr.ff.de reb.dub.ad finem, Ias.in.l.iuris ignorantia, nu.2.C.qui admi.Felin. in cap.de quarta, nu.27. de præscrip.Curt.iun. cons.28.nu.8. Balbus in.l.Celsus, num.17.ff. de vsu cap. singularemq; dicit Anto. Capi. decis.69.num.24. & in tali errore iuris ambigui faciliùs excusatur iudex, vt notat glo.in.§.1. Institu.de oblig. quæ ex quasi delic.quã extollit Bald. in.l.mancipia, nu.2.C.de ser.fugi. Et talis error non obstat vsucapioni, vt tanquam receptum tradit Felin. vbi supra, Alexand. aliqua cumulans cons.214.nume.6.& sequen. lib.6.& Couarru.plures citans in cap.possessor.2.par.§.7.nume.9.Sic etiam ignorantia talis iuris ambigui causam tribuit restitutioni, vt ex.d.cap.cùm dilectus, & Panor. tradit Afflic. in cap. 1.num.10.quo tempo.mil.Sic etiam vbi ius ambiguuum est, asserũt DD. sententiam non esse nullam, Bart.& alij in.l.cum prolatis.ff.de re iud. latè Feli.in cap.1.col.7. ex num.15. de re iud.Sic etiã in terminis, vt in alienatione rei minoris emptor retineat fructus, quãdo inter DD.est controuersia, & aliqui aiunt alienationem valere, licet cõtrarium receptius sit, eleganter tradit Afflict. decis.87. ad finem. Ex ambiguitate etiam causæ solent prudentes senatores principẽ consulere, vel litigantes ad concordiam compellere, vt latè tradit Afflic. lib.1. Consti. Neap. rubr.34. facit.l.1. C. de legi. & ex maxima controuersia vel obscuritate fit diuisio per medium quæ aliàs rusticana appellari solet, iuxta glos. in.l. Nensenius.ff. de neg. gest. vt notat Dec. in.l.precibus, col.12. C.de impub.& alijs, Dec. in ca.licèt causam, colum. fin.de proba.Soci. cons.150. colum. fi.lib.1.Soci.nep.cons.33.lib.2.Boer. decis.149.nume.22. &.42.latè Tiraquel.de primogeni. q.17. in.4.opin. nume.9. & sequen. solet in id notari text.in.l.& hoc Tiberius.41.ff.de hered.instit.facit text.in.l.sed etsi lege. §.adeo, in fine, & ibi glos. & Paul.ff. de pet.hære.

41 Ex præcedentibus autem infertur ad dict.l.2.& glo.C.si quis ignorem mino.vt iuris error in proposito nullatenus excuset iuris peritum, ex mente DD. in dictis locis, Bald.in.l. 4.C. de vsucap. pro empt. facit glos. celebris in.l. professio. C. de mune. patrimo. Infertur etiam concurrente paritate terminorum, non esse in hoc articulo differentiam inter ecclesiam, & minorem: quod supra efficaciter probauimus, & ita necessariò intelligi debet text.in dict. cap.si quis presbyterorum, vt egregiè sentit Couarru.in.d.cap.3. num.8.vers. 1.in fin.ibi, [sic sanè opinor,] excusabit tamen titulus, in quo exteriùs solennia obseruata reperiãtur: sic etiã quoad fructus, qui percipi poterant, quilibet error excusabit, vt supra deduxi. Excusandus etiam videtur qui peritos consuluit, argu.glo. celebris in.l.Titio fundus.ff.de condi. & demonst.& sentiũt DD. in dictis locis, dum culpãt eum qui potuit peritos consulere, & ita Bal. in. c.cùm super, col.2.nu.5.de caus.pos.& propr.apertè Curt.sen.d.cons.71.post finem, in addit. Couarru.in.d.§.7.nu.9. & de excu-

excusando eo, qui consuluit peritos notat Bart. in l. in bonorum, a l. fin. ff. de bon. pos. Alexan. in l. si conuenerit, nu. 12. ff. de re iud. tradit Dec. in l. iuris ignorantia. 2. lec. ad finem, C. qui admi. requirens, vt peritiores consulantur, non nomine tantùm literati, argu. tex. & glo. celebris in l. q. si nolit. §. si mancipium. ff. de ædil. edic. & ita Ias. in d. l. iuris ignorãtia ad finem.

42 Ex prędictis cessat regulariter labor Bar. & Ang. in d. l. sed etsi lege, §. scire. & aliorũ de quibus supra circa probandum iuris errorem: in quo nullatenus sibi constant, cùm & nõnulli eorum addant nõ posse talem errorẽ probari, vt supra deduxi nu. 37. Inde etiam cessat inepta traditio Baldi in d. l. 2. C. si quis igno. rem mino. dicentis in proposito, iuris errorem probari per iuramẽtum partis, si sit persona honesta, quod sequitur Cur. d. cons. 71. col. 8. nu. 15. versi. verùm, & Alex. ad Bar. in. d. §. scire, Alcia. reg. 3. præsump. 30. in fin. Balbus in l. Celsus. nu. 27. in fin. ff. de vsucap. & neminẽ citans ita securè tradit Loriotus de fruct. axio. 46. Sed meliùs contra Bald. aduertit Areti. in dict. l. quod vxor, negans tunc eam probationem per iuramentum partis, principaliter arguens ex doctrina Bar. in l. inter omnes. §. rectè. nu. 2. ff. de fur. quã inducit ex eo qòd præsumptio scientiæ est contra allegantem iuris ignorantiã. Ego verò tale fundamentum nõ probo, quòd sciam illud malè colligi ex erronea vulgari allegatione. d. l. leges sacratissimæ. C. de legi. vt supra: meliusq; arguendum putarẽ ex ratione & regula iuris, ne facilè pœna eludatur, ex eodem Bar. in d. §. rectè. num. 2. ibi, [aliàs de facili euaderet], conducunt notata à Feli. in c. Rodulphus col. 3. de rescrip. Ias. in l. 1. 2. lectu. ad fin. ff. solu. matri. dum tradunt potiùs extendi, quàm restringi significationem verborum etiam in l. pœnali, ne facilè ei fraus fiat, vt etiam notat idem Ias. in l. cum quidam. nume. 32. ff. de lib. & post. Croc. in l. omnes populi. 177.

43 Nec dubito (si attentè, & cum iudicio superius adducta expendantur) nõ solùm veriùs, sed & receptiùs dicendum fore, vt error iuris ad acquirendos retinendosq; fructus non valeat, cùm tandem scriben. ipsi malè sibi constantes agnoscãt, nec probabilem esse talem errorem, nec excusare, nisi magna ratio concurrat, prout in articulo iuris dubij, vt per Curt. in additione sui consilij. & Alci. in d. l. bonæ fidei. 110. ff. de verbo. signif. colligiturq; ex varietate glos. & perplexa traditione. DD. in d. l. sed etsi lege. §. scire, Balb. & Feli. vbi supra: quod memorandum putaui, vt in iudicãdo & cõsulendo faciliùs admittatur verior opinio, nec iudices deterreantur ex periculosis traditionibus de cõmuni opinione sequenda, vt sic maior pars meliorem non vincat, quod in praxi sæpe contingere, summè dolẽdum est, nec ferendum inter doctos, apud quos nõ numeri, sed veritatis ratio potior esse debet, vt scitè & eleganter significat Plinius in epistola ad Arrianum, lib. 2. ibi, [numerantur sentẽtiæ, nõ ponderantur: nec aliud in publico consilio tam inæquale, quàm æqualitas ipsa, nam cùm in sit impar prudentia, par omnium ius est.

44 Ex prædictis aptè infertur ad traditionem Bald. in l. 2. col. fin. nume. 80. C. de seruitu. vbi cùm Innocentio dixit, traditionem possessionis in ordinatè à iudice habitam nõ excusare à restitutione fructuum: quod sequitur Alexand. ad Bart. in dict. §. scire.

scire, Curt.sen. in.d.conf.71, ad fi.& alij quos refert Dec.in.cap.cùm causa, nume.4.de offic.deleg.vbi id controuertit: & verè longiorem tractationem exigebat ex traditis à Bar.& alijs in.l. iustè possidet. ff. de acquir. possess.vbi tamen Ias. nume.27. simpliciter sequitur dictũ Baldi, cui non parũ obstat glo.c.præsentiũ.7.q.1.de spoliato à iudice. In quo vidēda est resolutio Panor.& Feli. num.1. in.c. dilectus,in.1.de rescrip.

45 Sic etiã ex. d. l.2. C. si quis ignor. rem mino.iuncto communi intellectu, iũctis etiam superiùs traditis, vt iustus error, & vera bona fides excuset à restitutione fructuum emẽtem rẽ minoris, licèt distractio nulla fuerit ex defectu solennitatis, apparet grandis difficultas à peritissimis etiã non facilè resoluenda: rarissimeq; à nostris animaduersa. Nam cum minor restituitur aduersus alienationẽ, * præsupponitur eam fuisse solẽnem, aliàs cessaret restitutio, ageretúrque ex nullitate, vt in.l.2.&.l.si quidẽ.C. de præd.minor.& tamen minor per restitutionẽ indistinctè quincit fructus, etiã à bonæ fidei possessore per d.l.quod si minor. §. restitutio. ff. de minor. & sic minùs prodest titulus validus, per quem possessor efficitur dominus, sequuta rescissione postea per restitutionem, quàm titulus ab initio nullus concurrente errore colorato, vt aduertit Panor. in.d. c. ad nostram, num.8.de reb.eccles. quod non percepit Imol.ibi nume.7. vers. & sic multò fortiùs, vbi quasi à fortiori arguit, idque prima facie nemo non probabit, vt titulus solennis magis excuset, licet postea rescindatur, q̃ is qui ab initio irritus erat. Quod argumentum etiam à fortiori admittebat Curt. in.d.cons.71. col. 6.vers. & tamẽ. eam verò difficultatem cordatè sensit Molin. in consuetu. Paris. §.22.nu.48.ad finem, vers. hoc enim. vbi in sequentibus per aliquas traditiones resoluere conatur.

46 Videtur autẽ ea difficultas maiori ex parte cõponi, si retineatur recepta opinio scrib. quatenus distinguũt inter fructus naturales, & industriales & an possessor effect⁹ sit locupletior nec ne, vt bona fides excuset possessorem à restitutione fructuum etiã naturalium, si ex his non sit factus locupletior: non verò quatenus possessor locupletior sit ex Bar. in.d.§.scire Ias.& Dec. videndi in.l.si me, & Titium.ff.si cer.pet. Curt.d.cons.& est communis resolutio secundum Alexan.in.l.Nensenius.§. fin.nu.7.ff.de re iudi.& secundum Soci.nep. cons. vlti.lib.1. nu.21. Ruin. cons.24. in fi. lib.1. Afflict.decis.240. nume.2. Siluan. cons.79. nu.48.colligitur ex gl. & Bart.nume.7. in.l.ex diuerso.ff.de rei vendic.latè Ang.in.§. si quis à nõ domino, col.2. Instit.de rer. diuis.& ibi Baldui. Quod etiam ad casum restitutionis ante eam petitam cum iudicio & authoritate applicauit Molin.in.d.§.22.nu.53. in princi. quem sequitur Couarru.in.d.c.3.lib.1.resolu.nu.4.in fin.nouè ponderans text. (secundùm vnum intellectum) in.d. c.ad nostram, de reb.eccles. Ex quo elegãter declarabitur quoad fructus generalis reg.d.§.restitutio.l.q̃ si minor.ff.de minor.& decisio.d.cap. ad nostram, dum fructus possessori tribuit secundùm Couarru.in.d.c.3.& Igneum in.l.3.§. si conditioni, num. 42.ff.ad sillam.

47 Qua in re obseruaui in praxi frequentiùs releuari bonæ fidei possessores à restitutione fructuũ, reiecta * differentia, an possessor ijs effectus sit locupletior: nec mihi ea praxis displicet, maximè in habentibus titulum

lum exteriùs solennem. Sic etiam in praxi magis obseruatur opin. glo. in d. l. ex diuerso. ff. de rei vendic. quæ habet possessorem nunquam teneri ad restitutionẽ fructuum industrialium, etiam si factus sit locupletior: idq; veriùs puto in habente titulum ex. l. fructus. ff. de vsur. licèt mirè controuersum sit apud scriben. adeò vt aliqui dicant opinionem glos. communem esse, alij contrariam receptã asserant. Bar. enim in. d. l. ex diuerso, nume. 7. communem dicit opinionẽ glos. sed ipse contrariũ probat, & cũ eo Panor. in cap. grauis. num. 6. de resti. spol. dicens opinionem glo. communem esse, veriorem tamen sibi videri opinionẽ Bar. Et dolendam in hoc. DD. varietatem diligẽter refert Couarru. in. d. cap. 3. nume. 6. versi. tertia cõclusio: & ex scriptis videtur ante Bar. communem fuisse opinionem glo. post Bar. autem eius opinionem receptiorem dicit Alex. in. l. in insulam. §. fructus. ff. solu. matri. & ita vitetur varietas eiusdem Alexãd qui in. d. l. Nensenius. §. fin. nume. 7. ff. de reiud. scribit opinionẽ glo. cõmunem ess, & securè Fulgo. in. l. sed & si lege. §. ꝙ autem. num. 1. ff. de peti. hered. & cõmunem cum glo. dicit Costalius. in l. fructus. ff. de rei vend. & ita Cur. sen. d. cons. 71. col. penul. versi. quia ad ista. securè inquit in iudicijs particularibus veriorem & receptiorẽ esse opin. glo. & mirum videtur, ꝙ opinionẽ Bar. quasi nec glo. nec aliquis contradixerit, securè refert Dec. in. d. l. si me & Titium, nu. 2. In qua varietate scriptum reliquit Fulgo. in. l. fructus, col. 4. ad finem. ff. de revẽdi. ꝙ opino gl. receptior erat, sed ꝙ in futurum opinio Bar. fortasse magis communis fieret. Illud autem receptissimũ est, vt opin. Bar. procedat in iudicijs vniuersalibus, prout in petitione hæreditatis, vt tradit Molin. in. d. §. 22. num. 49. Couarru. vbi supra, vbi alios referunt, & Cur. proximè citatus: facit tex. in. l. item veniunt. 22. §. præter hęc, versi. eos, ff. de peti. hæred. vbi tamen. glo. non videbatur sentire de industrialibus.

48 Fructus verò naturales extantes, seu non consumptos indistinctè restituendos esse, licèt non rei vendicatione, cùm bonæ fidei possessor factus sit dominus, receptũ est ex Bar. & alijs. in. d. l. & ex diuerso, Ange. in d. §. si quis à nõ domino. Dec. in. d. l. si me & Titium, Felin. in cap. significauerunt. nume. 6. de testi. Alexan. cõs. 21. lib. 4. Panor. in dict. ca. grauis. Sic etiam indistinctè restitui debent regulariter fructus à lite contestata ex dict. l. sed etsi. l. §. si autem. ff. de petit. hæredi. certum. C. de rei vendica. & ita generaliter praxis obseruat, no tantq; omnes per text. ibi in. l. cùm fundum, in princip. ff. si cert. pet. tradit Afflict. decis. 59. vbi emendabis quod corruptè legitur, [publicationis, pro petionis.] Cessat etiã ea opinionũ varietas, vbi post fructus perperceptos, consumptos, vel extantes à die perceptionis trienniũ transeat. Tunc enim iure vsucapionis cõcludunt omnes irreuocabiliter liberari possessorem per glos. memorabilem in. l. 41. §. fruct⁹. ff. de vsuca. ad fi. vers. in hoc ergo, quam ibi sequũtur Bar. Imol. & alij; & Paul. dicens eam notabilem, & perpetuò mente tenendam, intelliguntq; omnes etiam si possessor tunc effectus sit locupletior: & ita Angel. in dict. §. si quis à non domino, Alexand. & Deci. in dict. l. si me, & Titium, Curt. d. consi. 17. nume. 10. Bal. in l. 3. C. quod metus causa, idem Bald. in l. ancillę, nu. 15. C. de fur. vbi dict. gloss. non meminit, & latè Balb. de præscrip. 4. par.

4. partis. q. 55. & Florian. dicens eam glo. singularem, in. l. qui scit. §. bonæ fidei. ff. de vsur. Soci. nep. cons. 105. nu. 9. lib. 1. & plures citat Tiraq. de retract. ligna. §. 15. glo. 2. nu. 17.

49 Ex superioribus infertur ad text. in. l. de fructibus. 17. ff. de donat. int. vir. & vxo. vbi I. C. inquit coniugem lucrari fructus prædij à coniuge donati, licèt donatio principalis ex iuris regula non teneat, iuxta. l. 3. §. sciẽdum, eod. titu. & glo. ibi primò intelligit tex. de fructibus industrialibus, & ita DD. communitèr, & rectè per text. in. l. fructus. ff. de vsur. Paul. & Aretin. in. l. quod vxor. ff. de acquir. posses. Panor. in. c. consultationibus, de iure patron. Quod suadetur ex comparatione, quam I. C. in d. l. facit de fructibus ad vsuras, iuncta. l. ex annuo. §. 1. ibidem præcedente. Sed magis aduertendum est, quod glos. in eadẽ. l. de fructibus intelligit tunc demum coniugem fructus (scilicet industriales) lucrari, quando in iure errat putans donationem inter coniuges iure non improbari: & ita Sali. ibi, glos. etiam, & DD. communiter in. l. quod vxor. ff. de acquir. posses. Imol. in. c. si quis presbyterorum, nu. 30. post. princip. de reb. eccles. Areti. cons. 17. nu. 11. glo. & DD. in. l. vnica C. si dos const. matri. Ioan. Lup. in rubri. §. 72. in fin. vbi id generaliùs intelligit.

50 Sed ego ab adolescentia cùm adhuc præceptores audirẽ, verius semper putaui, Iureconsultos in ea re indistinctè locutos, nec eos aliquid tũc respexisse ad bonam vel malam fidẽ, * seu iuris scientiam aut ignorantiam quoad fructus in coniuge donatario: quod postea securè traditum inueni à Connano. lib. 8. cap. xj. Sed longè priùs & meliùs id probauit Fulgo. in d. l. ex annuo. ff. de donat. int. vir. & vxor. rectè expẽdẽs literam tex. qui hoc probat, ibi, [licitam habere donationem] Apertè enim significat. I. C. fructus tunc acquiri ex ipsa donatione immediatè, & sic non ex vi bonæ fidei possessionis. Quod etiã probo ex prædicta comparatione. I. C. de vsuris ad fructus, & ex qualitate fructuum industrialium iuxta. d. l. fructus. Ex his enim satis ostenditur. I. C. tantùm respexisse coniugem donantem in industrialibus non fieri pauperiorẽ, licèt donatarius efficiatur locupletior, iuxta reg. in ea materia de qua egerat idem Vlpianus in. l. 5. §. penul. & fin. eod. tit. Et hæc opin. cõtra glo. & alios suadetur: quia eorum traditio in viro accipiente ab vxore inutilis esset, cùm is ferè nunquam posset probabili iuris errore se tueri, iuxta tradita à Bar. & Ange. in. d. §. scire. l. sed et si lege. Bal. in. c. cùm super, nu. 5. de causa posses. & propri.

51 Ex quo minùs dubitãdum est, magis errasse Ioan. Lup. in. d. §. 72. in fi. dum errorem glo. & aliorum retinebat etiam in donatione confirmata per mortem coniugis donãtis, quod est contra decis. l. cùm hic status. ff. de donat. inter vir. & vxor. & l. donationes quas. in fi. C. eod. & contra receptas sententias, quæ habent donationem morte coniugis donantis retro trahi sine dubio quoad fructus secundum omnes: quoad dominium etiam secundùm aliquos, vt per glo. in. l. sequens quæstio. 70. ff. de leg. 2. gl. in. l. sub cõditiõe. 16. in fi. 1. schol. ff. de solu. glo. Pau. & Areti. in. l. talis scriptura. ff. de leg. 1. Dec. in. l. illud nu. 6. C. de colla. Anto. Nice. cõcor. 119. cum multis relatis à Tiraq. in. l. si vnquã. verb. libertis. nu. 105. Nec dubio caret quod tanquam indubitabile tradebat idẽ Pala. Rub. dum *

num.

num.1.inquit, reuocata donatione à cõiuge rem cum fructibus auocari. Iura enim quæ citat, loquuntur tantùm de donatione causa mortis: in donatione autem inter coniuges singulare ius est in fructibus industrialibus, vt ex particulari consideratione (quia principaliter non deducuntur ex re, nec faciũt donantem pauperiorem) à re ipsa donata separẽtur, & coniugi donatario irreuocabiliter acquirantur, licèt principalis rei donatio irrita sit. Et quamuis multa hinc inde afferri possent, contra hispan. tamen videtur glo. expressa. in l. generaliter. 24. §. proinde. verb. ex aliqua. ff. de fideicom. liber. quam ad alia sæpe cõmendãt DD. vt per Molin. in consuet. Paris. §. 30. Tiraq. in l. si vnquã, verb. reuertatur, nu. 22. Hispan. Arias. l. 27. Tauri, col. 2. & 4. Hispan. Gome. de contrac. cap. de donat. fol. 38. col. 1.

52 In hac vtilissima materia ad maiorem cognitionem præcedentium & sequentium memorare oportet, qui dicantur fructus naturales, qui industriales: cùm inter eas fructuum species longè lateq; distinguatur. Qua in re I.C. Pomponius in l. fructus. ff. de vsur. magisq̃ alibi eã diuisionem exprimit: ex cuius doctrina & exemplis, glo. & Bart. in l. ex diuerso. ff. de rei vendi. magistraliter colligunt, hanc appellationem, seu hæc nomina fructuum naturaliũ & industrialium, & ita Bald. notanter in l. ancillæ, nume. 14. C. de furt. Pan. in c. grauis, de resti. spol. & ex nouioribus Loriot. de fructibus, axiom. 16. nec discrepat Copus in 1. par. de fructibus. Aliter etiam fructuum diuisionẽ tradit Bal. in cap. cum M. nume. 5. & 6. de const. quem sequitur Boer. decis. 224. nume. 1. satisq; est ad rei cognitionem, ex Iureconsultis agnoscere differentiam inter fructus, qui maximè requirunt hominis culturam & industriam, & alios qui absq; hominum opera producuntur: quo habito, non tam curãdum est de quæstione nominis, vt cũ iudicio tradit Costalius in annota. l. fructus. ff. de rei vend. quicquid præpostera subtilitate controuertat Corras. lib. 5. miscel. c. 9. cõmunem verò explicationem probat Couarru. d. cap. 3. ego autem domorum pensiones & similia ab industrialibus nõ separarem, quæ Bar. appellat fructus ciuiles, & alij vbi supra, & Bald. in l. pro oneribus. C. de iur. dot.

Specificè autem de oleo, vua, lana, lactè, vt industriales fructus appellentur, notat Bar. vbi sup. Fulgo. l. fructus num. 4. & seq. ff. de rei vend. Loriot. de fruct. axiom. 17. sed nouè eleganter cõtra dicit Curt. Brugen. lib. 2. coniect. ad fra. c. 44. De fœtu ouiũ variant scribentes. Paul. enim in l. sequitur. §. fructus, ad fin. ff. de vsucap. animalium fœtus fructibus naturalibus connumerat, & ita Bald. in d. l. ancillæ, num. 13. nec cõtrarium probat glo. in d. §. fructus, licèt in cõtrarium notari soleat. Baldũ autem corruptè citat Montaluus leg. 10. fori. lib. 3. titu. 4. licèt contra sentiat Balduin. in §. si quis à non domino, inst. de rerum diuis. ita cum Ioan. Copo intelligens text. in l. bonæ fidei, vers. & ouium. ff. de acq. rer. domi. contra quos pro Bald. & Paul. est text. (alibi fortassè non adductus) in l. pen. ff. de pecul. vbi I.C. partus ancillæ, & pecorũ fœtus distinguit à quæsitis ex operis, & sic ab industrialibus, arguẽdo ex receptis traditionibus. *

53 Quo præsupposito, incidit grandis difficultas circa conciliãdos Paulum & Pomponium: hic enim in d. l. fructus. 45. ff. de vsur. loquẽs de donatio-

natione inter cõiuges facta, inquit, coniugem donatarium suos facere fructus, quos operis acquisierit, non si pomũ decerpserit, vel ex silua ceciderit: hos enim, inquit, eius nõ fieri, subdens generaliter, [sicut nec cuiuslibet bonæ fidei possessoris, q̃a nõ ex facto eius is fructus nascitur.] quasi apertè significet Pomponius, bonę fidei possessorẽ solos industriales fructus suos facere, nullatenus autem naturales. Ex diametro autem Paulus in. d. l. bonæ fidei. 47. ff. de acqui. re. do. in hæc verba habet. [Bonæ fidei emptor nõ dubiè percipiẽdo fructus etiã ex aliena re suos quidem interim facit, non tantùm eos qui diligẽtia & opera eius peruenerunt, sed omnes, quia quod ad fructus attinet loco domini penè est.] Ex verbis autẽ earum legum ego reprehẽdendos nõ puto eos, qui antinomian colligunt, & Iureconsultos in hoc contrarios putant. Glo. autẽ in. d. l. fructus. & in. d. l. bonæ fidei, & in. d. §. si quis à non domino, inst. de rer. diuis. & in. d. l. & ex diuerso, & in. §. 2. Inst. de offi. iud. & alibi sæpe retinet, distinguendum fore cum Pomponio in. d. l. fructus, inter industriales & naturales: Paulum verò intelligendum esse de industrialibus tantùm. Et ita Bal. in. d. l. fructus, & ibidẽ Salice. & Fulg. & Floriã. dicens eam esse communẽ & cum his Alex. in. l. maritus, in fin. ff. ad. l. falc. eamq; resolutionẽ probare videtur Ang. in d. §. si quis à nõ domino. & ibi Balduí & Baro. securè id quasi receptissimũ tradunt: & ita Copus de fruc. lib. 2. tit. 4. cap. 6. & communem dicit Igneus in. l. 3. §. si conditioni. nu. 40. ff. ad sillan.

54 Sed cõtra glo. stant plurimi ex antiquioribus & recẽtioribus veriùs asserentes, Paulũ in. d. l. bonæ fidei, loqui etiam de fructibus naturalibus. idque manifestè euincitur ex litera, ibi [non tantum,] & ibi, [sed omnes. Nec sustineri potest violenta & inepta impropriatio glos. & sequaciũ, dum exponunt ea verba, vt significent, non solùm fructus propria opera possessoris, sed etiam aliorum opera perceptos: quam expositionem aures non admittunt, ratioque recti sermonis ei prorsùs repugnat. Illud enim verbum, [omnes,] non operantes, sed ad ipsos fructus refertur: & sic dictio vniuersalis nõ potest ad solos industriales fructus restringi, maximè cùm I. C. antea de industrialibus dixerit, aliosque adddere voluerit. Quod etiam euincitur ex generali ratione quam subdit, ibi, [quia quod ad fructus loco domini est.] Sed vltra omnes iam id apertiùs euincitur ex eadem. l. ad fin. dum agit de fœtu pecoris, quem dicit in fructu esse, & bonæ fidei possessori acquiri: proximè enim ex Bald. Paul. & iure aperto probauimus, fœtus inter naturales fructus connumerari, vt sic agnosci debeat, Iureconsul. in ea. l. de fructibus etiam naturalibus agere. *

55 Reiecta interpretatione glos. quã ti communem putabant, succedit secunda interpretatio, & conciliatio ad ea iura, q̃ Paulus in. d. l. in bonæ fidei, intelligatur de bonæ fidei possessore cum titulo nõ reprobato, vt hic etiã naturales fructus suos faciat: Põponius autẽ in. d. l. fructus, intelligatur de possessore sine titulo, vel tali, qui de iure irritus sit, vt ibi erat donatio inter cõiuges: & ita Iacob. Aren. & Oldrad. quos refert & sequitur Bar. in. d. l. ex diuerso, col. 2. nume. 5. ff. de rei vendic. & ibi Angel. col. 2. nu. 4. & Alberi. in. d. l. fructus, & Panor. in. d. cap. grauis, nume. 4. & Couarru.

uarru.in. d.cap.3.nu.6.verſ. his ſanè, & verſ.ſecunda concluſio,& Fulgoſ. in.l.fructus,nu.9.ff.de rei vendi.idẽque probare videtur Felin.in cap.de quarta,nu.30.de præſcr.& ita primò ſoluebat glo.in.d.l. fructus, & ex nouioribus Ferretus de mora, quẽ tantùm refert & ſequitur Coſtal. in annotationibus.d.l.fructus.Et hãc poſt tempora Bart.dicit communem Panor.vbi ſupra,& ſimpliciter dicit cõmunem Couarru. in. d. loco. ſecundùm quem ſenſum. d. l. bonæ fidei, quaſi aliquid rarum extollit Iaſ. in.l. Nenſenius.§.1.nu.4.ff. de re iudi. Et ita vides miſeram varietatẽ ſcriben. qui modò vnam, modò aliam cõmunem opinionem appellant.

56 Sed ea interpretatio nõ minus improbãda videtur,q̃ præcedens,maximè attenta litera vtriuſq;.l. Nã Pomponius ſecurè, & indiſtinctè loquẽs de bonæ fidei poſſeſſore,non videretur reſtringi ad eũ, qui titulo caret: cũ I.C.poſtquã loquutus fuit de donatione inter coniuges,idẽ generaliter ſubdit in omni bonę fidei poſſeſſore:nec ea differẽtia ab vllo I.C. traditur. Fortiſſimè etiã eadem reſolutio improbatur, quia rariſſimè datur bonæ fidei poſſeſſor ſine titulo: & ideo cũ Pomponius in.d.l.fructus, ſecundũ Bar.& omnes, loquatur generaliter de omni bonæ fidei poſſeſſore,debet intelligi de habente titulũ: ne quod pro regula traditur, ad rariſſimum caſum redducatur. contra.l. nam ad ea.ff.de legi.Itẽ quoad Paul. d.l.bonæ fidei.videtur (vltra omnes) impugnari ea reſolutio ex eo, quòd poteſt non ſemel dari bonæ fidei emptor cum titulo nullo,qui tamen omnes effectus habeat tituli validi, proùt ex iuſto errore facti, vt latè ſupra diximus ad.l.2.C. ſi quis igno.rẽ minor. & ita oſtenditur titulũ latenter nullum nõ tollere acquiſitionem fructuum concurrente vera bona fide.

57 In his difficultatibus ad eas .ll.cõciliandas nouè ſcripſit Loriot. d. tit. de fruc.axio.47. Pompon.in.d.l. fructus generaliter loqui de bonæ fidei poſſeſſore:Paulum autẽ in.d.l. bonæ fidei, ſpecialiter agere de bonæ fidei emptore,quaſi ſingulare ius ſit in emptione vt huic magis faueat, ſeu potẽtior effectus ei tribuatur. Atq; eius rei rationem colorat, ex eo q, in emptore requiritur de iure ciuili bona fides duplici tempore,& conuentionis, & traditionis: cùm in alijs non requiratur niſi priori tempore. Sed hæc cõciliatio prorſus reijcienda eſt, primò quia eſt cõtra generalitatem. d.l.fructus, dum.I.C. loquitur de bonę fidei poſſeſſore:quæ verba ad emptorẽ magis referri debent,cùm emptio frequẽtior ſit,iuxta.l.iuſto.ff.de vſucap. & quia genus continet omnes ſuas ſpecies.l.ſi duo.ff.de admin. tuto. Improbatur magis ea traditio ex ratione Pau.in.d.l.bonę fidei,quę generalis eſt omnis bonę fidei poſſeſſoris, nõ emptoris tantùm, vt patet ex.l. qui ſcit. §. in alieno. ff. de vſur. Sed omiſsis argumẽtis, corruit euidenter ea traditio ex tex.expreſſo in d.§.ſi quis à nõ domino, Inſti.de rer. diuiſ.vbi Iuſtinianus in his terminis æquat emptorem & reliquos poſſeſſores ex alijs cauſis, accedẽte in quocumq; eorum bona fide. Et ita miſeſerè lapſus videtur doctus ille vir, in multis de iure ciuili bene meritus. Quo etiam tex. corruere videtur ſimilis interpretatio Curtij. Burgen. lib.2. coniect.ad frat. cap.44. vbi argutè probare conabatur differentiã inter poſſeſſorem ex titulo oneroſo & lucratiuo, ita cõcilians dicta iura: ibi tamen aliqua ingenioſè tentat.

58 Non deſunt qui tacitè cõciliare vi-

deantur ea iura: vt Paulus in.d.l. bonæ fidei, procedat quoad hoc, vt bonę fidei possessor fiat dominus fructuũ, quos percipit: Pomponius autẽ significet, eundẽ possessorem nõ perpetuo, nec irreuocabiliter lucrari, sed ita, vt domino postea restituere teneatur: quod obiter ad.d.l. bonæ fidei, sentire videť Berous in. c. si quis presbyterorum. nu. 14. de reb. eccles. non alien. & in simili notat glo. in. d. §. si quis à non domino, & glo. variando in. l. sed & si lege. §. scire. ff. de peti. hæred. glo. in. d. l. qui scit, ad finem in penul. schol. ff. de vsur. notat Bar. per tex. ibi in. l. si eius fundi. ff. de rei vend. Pau. in. l. sequit. §. fructus. ff. de vsucap. quibus in locis ex glo. Bar. & alijs & apertè ex Beroo colligitur nõ valere eam consequentiã, iura dicũt aliquem fieri dominum fructuum: ergo perpetuò eos lucratur: qđ etiã colligitur ex Alex. in. l. in insulam. §. fructus. ff. solu. matr. ex Ang. Deo. & alijs in. l. si me & Titium. ff. si cer. pet. Sed non magis satisfacit hæc conciliatio, quia prædicti Iurisconsulti in dictis legibus eisdẽ verbis vtuntur, scilicet, [fieri dominum fructuum,] vt sic non magis vnus quam alter intelligi debeat de prima acquisitione, quàm de perpetua absq; obligatione restitutionis: nec videtur eadẽ verba diuerso iure censenda. Maximè q̃ si dicta Iureconsultorũ in hoc cum iudicio expẽdãtur, videtur ex ipsis colligi cõtra scriben. omnes proximè citatos, cùm dicitur, aliquem fieri dominũ fructuum ex titulo & bona fide, nihil aliud significari, nisi id, quod ipsi. DD. appellãt perpetuã irreuocabilemq; acquisitionẽ: scilicet ne talis possessor teneatur restituere. Hoc enim sentit Paul. I.C. in. d.l. bonæ fidei, & Pomponius in. d.l. fructus, dum tantum distinguũt an possessor dominus fiat, nec ne. Idem satis significat Iulianus in dict. l. qui scit, ad finem. ff. de vsur. & apertè Iustinianus in dict. §. si quis à non domino, cuius inductio ex litera patet: idem sentit I.C. in. l. pen. ff. de rei vẽ

59 Apparet ex prædictis maxima difficultas tam circa cõclusionem in se, quàm circa concilianda respõsa illa Pomp. & Paul. Quibus in angustijs si teneatur pręcedens cõciliatio posset põderari. d.l. bonæ fidei, ibi, [interim,] & ibi, [penè domini:] quasi nõ perpetuò, nec irreuocabiliter. Sed verius est, I.C. ijs verbis significare interim q̃ possessor nõ conuenitur. l. qui scit. §. fi. ff. de vsur. l. certum. C. de rei vend. Sic etiam retenta secũda interpretatione supra relata ex antiquioribus & Bart. posset ponderari litera d.l. fructus, ibi, [nec cuiuslibet bonæ fidei possessoris,] vt nõ significet omnem possessorem, sed nõ quemlibet, nec passim: vt apud autores legitur, non est cuiuslibet adire Corinthũ: vel nõ est cuiuslibet autoris: & I.C. dixit, nõ quæuis ex hæredatio: & alia similia. Sic etiã ad traditionẽ quæ habet aliud esse fieri dominũ fructuũ, aliud eos irreuocabiliter lucrari, egregiè & vtiliter eius traditionis effectum explicat Pau. Cast. in. l. si fundum. C. de rei vendi. quem vide: alij enim vbi supra cum gl. in. d. §. si quis * à non domino, & alibi sæpe, tantùm adducunt effectum parui momenti circa nomen actionis. Mea autẽ sententia Paulus in. d.l. bonæ fidei, indistinctè loquitur de omnibus fructibus tã naturalibus q̃ industrialibus, contra glo. & quàm plures primò citatos. Frequentiusq; applicatur possessori cum titulo, vt inde vera bona fides resultet, & ita verba text. magis verificentur: idq; nõ tantũ in titulo valido, sed etiã irrito, in quo tamen posses-

possessor iustum facti errorē habuit, secundū iuris principia supra deducta, quod magis accedit interpretationi quā Bart. probauit, & secūdùm hos terminos satisfit obiectioni. d. l. fructus, vt proximè dixi, ex verbo, [cuiuslibet possessoris,] accipiendo pro alio simili ei, de quo ibi agebatur ex titulo reprobato, & ita reijcitur differentia quā in hoc tradebat glo. & plures supra relati inter fruct⁹ naturales & industriales: & cōcluditur contra eosdem, bonæ fidei possessorem regulariter ita fieri dominū fructuum naturaliū, sicuti industrialiū, per. d. l. bonæ fidei, quæ cauillari nequit: quod etiā probat efficaciter. d. l. qui scit. ff. de vsur. vers. porro, vbi indistinctè inquit, quoad fructus id iuris habere bonæ fidei possessorem, quod dominis prædiorū tributū est. Nec diuersum probat text. in. d. §. si quis à non domino, licèt Ang. & Balduin. ibi & alij alibi, & gl. §. 2. inst. de offi. iud. cū tantū referant ad fructus industriales, quod est longe alienum à mēte text. qui effectum possessoris cum titulo & bona fide explicare intēdit, nihil vero de qualitate fructuū distinguit: nec obstat verbū, pro cura & cultura, quo DD. decipiuntur. Quamuis enim id magis congruere videatur fructibus industrialibus, nō tamen excludit naturales: in quibus etiam cura custodiæ & aliqualis industriæ necessaria est, vt ratio docet & vsus ostendit, maximè facta relatione eorum verborū ad rem ex qua fructus producuntur: quod videtur sensisse Garondas lib. 1. verisim. cap. 7. & ita hæc opinio retinenda videtur ex tot iuribus, & l. 4. §. post litem, ibi, [lucrari eū oportet.] ff. fin. regun. in cuntrarium enim glo. & DD. tantùm adducunt. d. l. fructus. ff. de vsur. quam ibi dubitans dicebat sing. Fulgos. & Ange. in. §. 2. nume. 3. Insti. de offic. iud. sed ei supra satis superq; satisfecimus.

60 Nec omitto q. I.C. in. d. l. 4. §. 1. d. verbo, [lucrari.] ff. fin. regu. generaliter loquitur de omnibus fructibus & sic tam de industrialibus q̄ naturalibus, ex quo vtiliter & euidēter colligitur contra glo. & omnes scriben. in fructibus naturalibus, bonæ fidei possessorem cōsumptos omnino lucrari, nec teneri ad restitutionē, etiā si factus fuerit locupletior, hoc enim exprimitur eo verbo, [lucrari,] Similiter in fructibus industrialibus pro gl. cōtra Bar. & plures, vt post cōsumptionem nullatenus teneatur bonæ fidei possessor, licèt locupletior fact⁹ sit: quā varietatē retuli supra hoc. c. nu. 47. nō enim verba illa I.C. admittunt cauillationē DD. Ad alia iura, quibus respōdēt, possessorē effici dominum, sed postea teneri ad restitutionē, quatenus sit locupletior: nā id negat expressim I.C. in. d. loco. Sic etiā eadem verba tex. nō admittunt aliā cauillationē gl. & DD. ad alia iura, quatenus dicunt bonæ fidei possessorē suos facere fructus, nec teneri restituere cōsumptos, vt intelligant de inutiliter consumptis, nō ex quibus factus sit locupletior. Quæ respōsio ad alia iura violenta est & diuinatoria, sed ad. d. text. nullo modo ferri potest: quia tex. ille agit de consumptis, & addit verbū, [lucrari,] ostendens possessorē vtiliter expēdisse, & factū fuisse locupletiorē. Ex quo eleganter explicatur tex. in. d. §. si quis à non domino, dum generaliter excludit dominū à fructibus cōsumptis à bonæ fidei possessore. Sic rectè intelligitur tex. in. d. §. 2. inst. de offic. iud. vers. si verò, vbi idem indistinctè cauetur & l. quæsitum. 40. in fine. ff. de acq. rer. dom. Inde etiam intellige-

tur vulgaris.l.certum. C.de rei vẽdi. dum indistinctè tradit, bonæ fidei possessorẽ ad solos fructus extantes teneri quasi de consumptis inquirẽdum nõ sit, an possessor factus fuerit locupletior. Sic Iurecõsulti in fructibus consumptis ante litem contestatam nõ obligant vllo modo possessorem, sed tantũ culpabilem vel morosum.l.Iulianus, la.1.§.1.&.2.ff.de rei vend.sic indistinctè in fructibus consumptis plenius & cũ effectu stabũt verba.d.l.bonæ fidei.ff.de acqui.rer. dom.&.l.q scit, vers.porrò.ff.de vsur. rationẽ verò vide per Bald.in.l.2.nu. 5.C.de fruc.& lit.expen. Nec tot iura de fructibus consumptis indistinctè loquẽtia sanè restringi poterant ad malè consumptos, cũ experientia sæpe contrariũ ostendat, & text.in.l. in pupillo.ff.de solu.&.l.sed & si lege * §.quod autẽ.ff. de peti hære. Ex quibus belissimè comprobatur communis praxis quę ita obseruat, licèt in id aduerti nõ soleat. Vbiq; enim bonæ fidei possessor generaliter absoluit à fructibus ante iudiciũ perceptis, nec vnq̃ de consumptis tractatur, an possessor locupletior factus fuerit. Sed & de perceptis ante iudicium nunq̃ inquiritur, an consumpti sint, tantumq; seruatur forma. d. l. certũ. C. de rei vẽdi.quoad fructus perceptos post litẽ contestatã &.l.2.C. de fruc. & lit.expen.& tex.in.d.l.4.§.1.ff.fini. regun. Quæ praxis ita comprobata rationem habet, vt litium ambages vitẽtur. Ex quo & alijs multis deprehendent cordati, nõ parum deferendũ esse stylo & praxi. Vsus enim grauissimus omnium legum cẽsor & explorator à Liuio rectè appellatur, vt obseruat Balduinus: facit text. notab.in.§.quæ omnia, Insti.de satisda.

61 Nec obstant aliqua iura loquentia de petitione hæreditatis, quæ dicunt in ea teneri bonæ fidei possessorem, quatenus ex fructibus fact⁹ est locupletior, vt.l.1.C.de pet.hæred.l. illud.43.versi.in bonę fidei.ff. eodẽ. * Respondeo enim, q in ea specie non dixerãt priùs iura, bonæ fidei possessorem fieri dominum fructuũ, vt dicunt in alijs casibus: imò in petitione hæreditatis expressum erat, fructus augere ipsam hæreditatẽ, & censeri corpus eiusdem.l.Item veniunt, §.fructus.ff. de peti. hæred. secus in particularibus.l.in ædibus.§.1.ff. de dona.facit in id doctrina Bald.in.l.1. nu.23.C. de fruc.& lit. expen.& ipsi scriben. tradunt differẽtiam inter iudicia vniuersalia & particularia: idq; receptissimũ esse diximus supra hoc c.nu.47. cum Molin. Cur. Couarru. Et in proposito ratio differentiæ colligitur ex Bar.in.l. si rem & pretium, ff.de peti. hæred. q in vniuersalibus datur repræsentatio, & pretium loco rei succedit, non in particularibus. Bal.in.l.3.col.2.in fine.C.de rei vẽd. eamq; differentiam probat I.C. in.l. venditor, vers.sed hoc.ff.de hære.vel act.vend. quẽ extollit Tiraq.de retr. lign.§.32.glos.1.nume.22.char.235. vbi in præceden.vide circa differentiam horum iudiciorum ad text. & Bart.in.d.l.si rem, & Alcia.in.l. si seruum.23.ff.si cert. peta. Neguzan.1. memb.5.partis.num.48.& ita moderari debet æquiparatio Iustiniani in §.& si hæreditas, Instit.de offic.iudi. Hæc & omnia nostra à doctis & candidis emendari, nunquam molestè feremus.

62 Omnia superiùs tradita non solũ vtilissima, sed necessaria sunt ad quęstionem illam, cui totum hoc caput destinatum fuit: an vẽditor huius.l. actione fructus euincat: tã enim ad opinionem affirmatiuam, quàm ad limitationes negatiuæ scire oportet distin-

distinctionem fructuum, & differentiam bonæ & malæ fidei possessoris, & qualiter fructus retineātur, vel restituantur, in qua materia frequēter adducitur reg. l. sumptus. 48. ff. de rei vend. vt bonæ fidei possessor cū fructibus perceptis cōpēsare debeat impensas vtiles vel necessarias, quas aliàs retentione vel petitione consequi deberet. Quā reg. ornabis & declarabis per Alex. cons. 154. lib. 6. per Neguzan. de pigno. 4. memb. 5. par. num. 13. per Capit. decis. 93. num. 9. Cur. Iun. cōs. 165. nu. 15. Siluā. cōs. 49 nu. 47. Afflic. decis. 87. ad finē. Plate. in l. fi. C. de omn. agr. deser. In quo, vt insigne, adduci solet, quod notat glo. in l. emptor. ff. de rei vēd. vt reg. d. l. procedat in possessore sola bona fide fructus percipiēte: secus autem in eo qui interim dominus est, licèt tēporaliter, veluti rogatus post mortem rem restituere, vel hæres expendens in re sub conditione legata, vel emens à tali hærede, qui & similes interim domini sunt, vt in. l. non ideo minus. 66. ff. de rei vend. In his enim inquit glo. illa notab. impensas soluēdas fore, neq; cū fructibus cōpēsandas, in qua doctrina eam glo. cōmendant & sequitur Bart. Bald. Ang. ibi, eamq; dicit sing. Alex. in l. in insulā. §. fructus in fine. ff. solu. matr. Cremē. notab. 105. Ias. in l. fin. §. 1. in fine. C. comu. de lega. Alex. & Ias. in l. domos. ff. de leg. 1. & alij quos citat Tiraq. in l. si vnq; verbo, reuertatur, nume. 235. & Boer. decis. 44. nume. 19. Neguzā. de pigno. 4. mēb. 5. part. nu. 13. eam dicit sing. & cōmuniter approbatā Alex. cons. 154. nu. 5. lib. 6.

Ea receptissima doctrina à DD. ampliatur etiam in domino vtili tantùm, vt est emphiteuta, vel vassallus, vt tradit Bal. in d. l. emptor. & cū eo Ias. in l. 2. nu. 32. C. de iur. emp. Boer. d. decis. 44. nu. 19. & seq. & ijs nō citatis Ioan. Lup. in rub. §. 62. num. 17. præpos. in c. 1. §. si vassallus. tit. hic finitur lex Federi. Moli. in consue. Paris. §. 1. gl. 5. nu. 78. char. 39. ex quo infertur ad possessorē expendētem in bonis maioratus, de quo latiùs scripsi in cōmentarijs. l. 1. in. 2. par. num. 71. char. 69. & seq. C. de bon. mater.

63 Doctrina tamen. d. glos. limitatur per Fulg. ibi nisi vbi titulus rescindit quasi ex tunc, seu quasi à principio nunq̄. fuisset, prout in restitutione, & in actione redhibitoria, vt superiùs deduxi, per. l. cū autem. §. cū redhibetur. ff. de ædil. edic. Limitatur etiā in casu text. notab. in. l. si is qui. 33. ff. ad Trebel. quē DD. notant & Paul. extollit sub. l. præceden. vt quāuis hæres rogatus post mortē bona restituere, interim sit dominus, & interim fructus lucretur, teneatur tamē ex fructibus supplere vel resarcire diminutionē contingētem bonis restituēdis, extollit Roma. sing. 261. Ripa in. l. in fideicōmissaria, nu. 18. ff. ad Trebel. de quo vidēdus est Alexan. in l. Balista. ff. eod. Eandē glo. cōmendat & limitare tētat Felin. in. c. cum causa, nu. 29. de re iud. Ex illa verò ad nostram materiam infertur, q cum emptor dominus sit non obstāte læsione vēditoris. l. dolus, infra eodem, nō tenebitur cū fructibus compensare impensas, quas sibi soluēdas fore receptius probauimus cū Bal. & plurimis vt supra, hac part. cap. 3. nu. 1. maximè attēta veriori & receptiori sententia ibidem tradita, q in casu huius. l. emptor restituens rem, * non dicitur id voluntariè facere, vt ita respondeas ad text. (alibi fortasse non animaduersum) in. l. quoties, ad finem. C. de rei vend. vbi primus emptor effectus dominus rem non retinēdo, repetit pretium & vsuras facta

compensatione impensarum & fructuum. Patet igitur ibi emptorē dominum impensas cum fructibus cōpēsare. Sed ex mēte Aret. ibidē respōdendū est, ꝙ in casu. d.l. emptor ipse omnino voluntariè rem dimittit, cùm eius causa potior esset ex titulo & priori traditione: ideo sibi imputatur restitutio rei. Hìc autem emptor restituit ex necessitate iudicij vt latiùs deduximus in.d.cap.3. supra hac parte, nu.13. Ad aliud aūt diuersum d.l. quoties, in pūcto de fructibus notat Igneus in.l. dudū.nu.67. C. de cōtrah.emp.

64 Ad superiora verò, & alia multa vtilissima inuestigatio superest circa modum probādi, ꝙ possessor ex fructibus vel alius ex re semel ad eum peruēta factus sit locupletior, quando de iure non aliter obligatur, nisi quatenus locupletior fit. Qua in re scitu dignissima generaliter scripsit Angel. in.l. vtrū.ff. de peti.hæred. notans, & summè cōmendās glo.1. ibi, vt sufficiat agenti probare pretium vel fructus semel ad cōuentū peruenisse, vt sic cōuentus ipse cōdemnari debeat nisi probet se pretiū & fructus malè cōsumpsisse, vel alteri donasse, vel aliud cōtigisse, quo liqueat peruentionis effectum, non durasse: nec conuentum factum fuisse locupletiorem: & cum Angel. sentit Fulgo. in.l. sed & si lege.§. quod autem. ff. eod. dicens pręsumēdum esse rem semel peruentam quoad vtilitatem durare: & ita Alex. cons. 63. nume.5. lib.3. vbi nimis commendat.d.gl.1. & traditionē Ang. & cum Ang. idē tradit Ioan. Lup. in rub. de dona. int. vir. & vxo.§.48. nu.1. & Dec. in.l. ex pœnalibus, nu.5.ff. de reg. iur. & ita cū Ang. (quasi id receptissimū sit securè respōdit Soci. nep. cons. vlt. lib. 1. nu.39. idemq; ex.d. glo. sentit Roma. cons.149. nu.2. vers. tertius, in fi. & apertè Corn. id extollens cons.72. col.5. in princip. vers. ad hoc, lib.3. & Carol. Ruin. cōs.29. in fi. lib.2. nimis extollēs.d. glos. & traditionē Ang. & ita Soci. cons.24. nu.41. lib.1. extollēs glo. & Ange. & cons.82. nu.24. lib.4. idem voluit Felin. in.c. scribam, col. 1. ad fin. de præsump. vbi corruptè citat, arguens ex præsumptione text. ibidē de præteritis ad pręsentia cum Baldo, in.l. ex persona. C. de probati. vbi latè agit de præsumptione continuata tradēs varia exēpla, & ibidem, nu.6. cōcludit ꝙ allegans amissionē debet eam probare: & multa in simili tradit Alcia. reg.2. præsump.25. cū duabus seq. circa non præsumēdam mutationem. Sed considera nūc miseriā legalis professionis: cōtrarium enim bis consuluit idē Ange. asserēs ꝙ actor probare debet cōmodum, & peruentionem rei vel pretij extare, nec sufficiat probare semel peruenisse, & ita Felin. aliqualiter dubitās in.c. de quarta, nu.13. de præscrip. & Ias. in.l. Nensenius.§. fundum, nu.4. ff. de re iudi. & ita Alci. in.l. certi condictio.§. quoniam, num.11. in fi. ff. si cer. pet. Curt. sen. cons.71. nu.11. dicens meliorem esse opinionem Ange. in.d. cōs. quàm in lectura, & cum his Molin. in consuet. Paris.§.22. nu. 52. & ita Curt. iun. cons.28. in fin. & Gome. in.§. actiones autē, nume.21. Institu. de actio. Cagnol. in.l. ex pœnalibus, nume.3. & sequen. & hanc partem magis probat doctus & diligens Riminal. iun. in.§. fin. nu.72. Institu. quib. alie. lic. & ita vides Ange. sibi ex diametro cōtrarium, Feli. etiā variasse: sed & Curt. sen. in additione. d. cōs.71. variauit ab eo, quod primò dixerat: & varietatē Ang. aduertit, sed non resoluit Alexand. in.l. mulier.§. cùm proponeretur, in fin. ff. ad Tre-

Trebel. nec satis explicauit Dec. vbi supra, qui etiã magis dubitat q̃ resoluit, in. l. certi cõdictio. §. quoniã, nu. 3. ff. si cert. pet. dubitauit etiã Soci. in l. pupillo. ff. de excep. varieq; ad glos. & Ang. respõdebat Segura in. l. quẽadmodum. ff. de acq. poss.

65 In hac dolenda scriben. varietate, multa hinc inde adducũtur: pro Ange. enim in. d. l. vtrũ præcipuè adducitur reg. iur. de mutatione non præsumenda. Adducitur etiã alia reg. ꝙ cõuentus probare debeat fundamẽtum suę exceptionis. Adducitur etiã præsumptio illa iuris, ꝙ nemo præsumitur iactare suũ, cui argumẽto maximè innititur Ruin. in. d. cons. E cõtrario autẽ retorquetur argumentũ de onere probãdi quod agenti incũbit, & ita in proposito videtur necessaria probatio illius qualitatis, ꝙ conuentus factus fuerit locupletior, cũ nõ aliter teneatur. Et inde colligitur secundũ argumentũ, ꝙ eo casu regula est pro conuẽto in acquirẽdo sibi fructus, à qua excipitur casus, cũ possessor fit locupletior: vnde arguunt fundatã esse intentionẽ eius, qui pro se regulam habet, cui argumẽto maximè innititur vterq; Curtius in. d. cons. Alcia. autem in. d. §. quoniã, nu. 11. ad fin. cõcludit pro possessore circa fructus cõsumptos, nisi probetur eum locupletiorem factum.

65 Ego autem in ea difficultate & varietate DD. aduerto imprimis, gl. in d. l. vtrum. ff. de petit. hęred. nunquã dixisse, nec sensisse id quod ex ea colligunt Ang. & reliqui hucusq;: glos. enim tam in. 1. scholio (vbi DD. eam notant) q̃ inferiùs in verb. [fuerit,] tantùm explicat verba text. non verò addit id, quod DD. ei imponunt de præsumptione vel modo probandi: idq; magis patebit attẽtis iuribus à glo. adductis: quod ampliori explicatione non eget, si cum iudicio glo. inspiciatur, mirorq; nullũ ex tot doctisimis viris id aduertisse: maximè vt è medio tollerent autoritatẽ glo. quam vbiq; magnifaciunt. Aduerto item eam. q. generaliter propositam (vt à DD. traditur) maximam afferre ambiguitatẽ: ideoq; oportet ad specialia descendere: quibus explicatis regula etiam inde colligetur.

Ad particularem articulum bonę fidei possessoris circa fructus non extantes, ego superiùs, num. 61. contra glos. & omnes probaui, bonæ fidei possessorem fructuum nõ extãtium ita dominum factum fuisse, vt nihil restituere teneatur etsi locupletior fuerit: & consequenter cõtra omnes infertur, non esse tunc tractandũ de modo probandi, quatenus locupletior manserit.

66 Retenta autem communi opinione, vt possessor teneatur quatenus ex fructibus nõ extantibus locupletior factus sit, nõ leuis est difficultas ex varietate DD. & conflictu argumentorum, de quibus supra. Sed mihi verior videtur opinio Ange. in. d. l. vtrum, vt possessor seu conuentus restituere teneatur, id quod ad eum peruenisse probabitur: sibiq; incumbat onus probandi, ꝙ illud perdiderit, vel malè consumpserit: hãc enim opinionẽ euincit ratio & sensus cõmunis. Nec ex aduerso adducitur ratio, quæ ita vrgeat: maximè ex rerũ vsu, quo frequentiùs cõtingit homines nõ iactare bona sua. d. l. cũ de indebito, magis autẽ appetere aliena, argu. glo. in. l. defensionis. C. de iure fisci. Sic etiam expendendo fructus vel redditus circa necessaria, censetur quis locupletior. d. l. sed etsi lege. §. quod autem. ff. de peti. hęred. Hoc fortisimè vi rationis probatur: possessori namque facile erit probare casum,

casum, quo damnum & amisio sibi contigerit, actori autem difficilimũ, & ferè impossibile erit, strictè probare quatenus possessor effectus fuerit locupletior, facultas autem probandi angustari non debet, iuxta. l. quoniam, in fi. C. de hæret. maximè post quàm actor probat rem vel pretium semel ad conuentum peruenisse iuxta reg. l. siue possidetis. C. de probat. Secundũ quam resolutionẽ tam in agente q̃ in conuento pariter seruabuntur iuris regulæ in materia probatoria. Actor enim probabit rẽ vel pretium ad possessorem peruenisse: conuentus autem probabit amisionem, quã probare debet eam allegãs secundũ Bar. in. l. 1. in fi. C. si aduers. credi. Rip. in. l. si is qui bona, nu. 12. ff. de pignor. facit glos. l. cũ ita. §. species. ff. de leg. 2. quã vltra ordin. ornabis ex Alex. cõs. 158. nu. 3. lib. 2. & ibi Molin. & Siluan. cons. 29. Hippol. in pract. §. diligẽter, nu. 93. Et secundũ hãc traditionẽ rectè accipietur text. in. d. l. vtrũ, licèt Riminal. post alios putet eum expressum contra Ange. ibidem, sed tex. non tradit præsumptionem, vel modũ probationis, quę satis idonea erit eo temperamento, vt actor probet rem peruenisse, conuentus autem probet damnum vel amissionem. Qua in re non ocularis, nec prorsus necessaria probatio requiritur, sufficientque verosimiles coniecturæ versionis, vel amissionis, vt in terminis tradit Dec. cõs. 36. nume. 8. vers. 3. probatq; glo. in authen. hoc ius. in fin. C. de sacros. eccles. colligitur ex relatis ab Alexand. consil. 189. num. 13. lib. 6. & Rip. in. l. si ventri. §. eorum, nume. 11. ff. de priuil. credi.

67 Diuersum reperitur statutum in eo, qui rẽ minoris absq; decreto emerit: is enim, minore rem vendicante, non auditur ad pretium, nisi probet illud versum in vtilitatẽ minoris iuxta tex. in. l. prædiorũ. C. de præd. minor. cum alijs de quibus in sequen. c. vbi etiã agemus de specie simili minoris mutuum accipientis, quem iura per restitutionis auxilium liberãt: nisi creditor ostendat pecuniam versam in vtilitatem minoris. l. 1. C. si aduers. credit. quã latiùs explicabimus in sequen. cap. Inde verò iam cõstat alius casus, in quo non satis est agenti probare rem vel pretium ad conuentum peruenisse, idq; expeditius est, quãdo pupillo absque tutore mutuo datur. Tũc enim omnino cessat obligatio, nec est necessaria restitutio, vt inquit Molin. de vsur. nume. 281. ita intelligens text. in. §. fin. Inst. quib. alien. lic. debuitque in id citare tex. expressum in. l. in causæ. 17. vers. 1. ff. de minor. In quibus iuribus multa sunt, quæ suadent, vt necessariò probetur, effectum peruentionis durare, seu conuentum locupletiorem factum. Id enim suadet culpa contrahentis cum minore sine authoritate tutoris vel curatoris, vel sine authoritate iudicis, vbi necessaria est iuxta regu. l. quemadmodum, in fin. C. de agric. & cens. Id etiam suadet qualitas personæ ipsius minoris, in quo cessat præsumptio. d. l. cum de indebito, magisq; militat alia contraria præsumptio iuxta. l. 1. ff. de minor. & l. fin. §. filijs autem. C. de bon. quæ lib. Et ita ex diuersitate rationis, diuersum ius in his particularibus reperitur.

68 Sic vbi quis mutuat officialibus Reipub. cõtra eos, non cõtra in eam audietur, nisi probet pecuniam eius vtilitatem versam tex. & glo. in. l. ciuitas. ff. si cert. pet. ex quo DD. communiter limitant. l. fin. ff. de exercit. vbi contrarium habetur, quãdo mutuatur

tuatur procuratori vel gestori alicuius priuati. Tunc enim sufficit probare, rem vel pretium peruenisse, licèt non probetur commodum durare, vel in vtilitatẽ domini versum fuisse. Quæ differentia inter priuatũ & Rempub. recepta est secundùm Alexan. in d.l. ciuitas, num. 11. Ias. num. 18. & Ioan. Plate. in l. 1. in princi. C. de venden. reb. ciui. In quo magis etiam ecclesiæ fauendum tradũt scriben. in d. auth. hoc ius, vbi Paul. notat ad fi. & DD. in c. 1. de depos. Ego autem diligenter inspectis DD. scriptis, & ratione magis pensata arbitror, scribentes non satis expendisse priuilegium illud ecclesiæ vel Reipub. nec solidam esse differentiam, quam tradunt inter gestorem priuati, & officialem Reipub. vel ecclesiæ. * Si enim termini ęquiparentur, idem ius apparebit: quod enim dicitur in mutuo dato officiali Reipub. procedit in eo, qui ab eadem Repub. non habet solus specialem, vel integram potestatem obligandi ipsam Remp. ex tali actu, prout habet solus procurator vel gestor à domino approbatus, iuxta dict. l. fi. ff. de exercit. quòd si Respub. talem haberet officialem, idem iuris in ea esset, cùm nihil tunc possit imputari mutuanti, vt colligitur ex Barto. in dict. l. ciuitas, nume. 5. & nume. 8. & ex Paul. ibi, nume. 6. Alexan. ibidem in fin. Dec. nume. 4. Rip. in l. si is qui bona, nume. 8. ff. de pignor. Paul. in l. vir vxori, in fin. ff. ad Veleian.

69 Idem retinendum videtur in contrahente solenniter cum officiali ecclesiæ, qui ab ea potestatem habeat, vt solus contrahat, vtq; cum eo tantùm tractari negocium debeat. Tũc enim in necessarijs & consuetis sufficere debet mercatori vel mutuanti probare se dedisse rem vel pretiũ: nec æquum esset in ijs requirere exactam probationem, q; res vel pretiũ cesserit in vtilitatem ecclesiæ: quod colligi potest ex Paul. Ias. & Dec. in d.l. ciuitas, licèt contradicere videatur Alcia. ibi, num. 10. malè arguens à deposito ad mutuum vel commodatũ vel simile conuentũ. * Hęc enim de se afferre poterant vtilitatem ecclesiæ, non depositũ, quod deponentis vtilitatem tãtùm respicit. Deniq; vbi contrahens cum ecclesia omnia solennia obseruauit, nec lucrum aliquod prætendit, sed pretium rei suę, vel mutuum à se datum, non est cur deceptus manere debeat ex culpa alterius, contra tex. in c. per tuas, & ibi glo. verb. fraudem, de donat. Quæ enim in contrarium citari possunt de restitutione ecclesiæ ob læsionẽ, procedunt, vbi cõtrahens cum ea lucrũ prætendebat, non iustũ pretium rei à se datę: procedunt etiam, cũ aliqua culpa potest imputari cõtrahenti, & cùm læsionis causa fuit in initio contractus: nec iura tunc negant contrahenti, vt suum consequatur, vt in l. vnica. C. de reputatio. Non enim ad iniquum compendium trahi debet priuilegium ecclesiæ vel minoris, vt probat tex. & ibi notat glo. in l. pen. §. fin. ff. de reb. eor. text. in l. fin. C. de vsucap. pro emp.

70 Cõprobatur hoc magis extra causam mutui, si quis rem ecclesiæ solẽniter emerit, pretiumq; officiali deputato soluerit: non enim eum oportet probare, pecuniam versam in ecclesiæ vtilitatẽ, vt magis cõmuniter resoluũt scriben. in cap. 1. de depos. vbi Imol. id latissimè tractat, idemq; probat Soci. cons. 15. col. 5. & 6. & nume. 26. lib. 1. tradit Ripa in l. si is qui bona, num. 9. ff. de pignor. colligitur ex Barto. & Plat. in d.l. 1. C. de vend. reb. ciui. notat idem Plat. in l. vnica. C. de

C.de solut.& libera. Idemq; in terminis receptum asserit Dec. consil. 36. nume. 8. & ita agnosces (quod dixi) æquatis terminis, nullaq; culpa interueniente ex parte cõtrahentis cum ecclesia, non esse eum priuandum à re sua, nec aliam probationem ab eo requirendam. Ex quo verius etiam & æquius arbitror contra quamplures, quòd si ecclesia distrahat rẽ suã ob necessitatem, vel vt aliam emat, securum esse emptorẽ, qui in cõtractu omnia solẽnia obseruari curauit: nec ab eo requirendũ fore, vt sollicitus sit in pecunia vertẽda in vtilitatẽ ecclesiæ, vel in id, propter quod facta est distractio: licèt tanq̃ receptius cõtrarium tradat Paul. in. d. Auten. hoc ius, ad finem, & Alex. cons. 4. in fine, lib. 3. plures in. d. c. 1. de depos. cõtra quos est æquitas & ratio iuris: cõtra eos stat etiã præcedens recepta sententia: in qua non est diuersitatis ratio. facit. l. 7. in fine princi. & l. quòd si minor. §. restitutio. ff. de minor. & ita colligitur ex Socin. & Dec. in dictis cons. ex Ripa. in dict. loco: idq; verius esse & in praxi seruari, notat Molin. ad Alexand. d. cons. 4. in fine, lib. 3.

71 Apparet igitur quod diximus in ea quæstione, descendẽdum esse ad particularia, & in singulis considerãdã esse suam rationem: generaliter enim eã rem diffinere, periculosum esset, quod in varijs articulis in iure nostro deprehenditur, vt prudenter dixit. I.C. in. l. omnis diffinitio. ff. de reg. iur. Ex supradictis autem posset colligi regula, vt quando agitur de maioribus vel non priuilegiatis, sufficiat probare, rem ad eos semel peruenisse, & ita ꝓcedat Ang. in. d. l. vtrũ. ff. de petit. hæred. Ex diuerso autem diuersa regula constituatur, quando negocium tractatur cũ minore, vel ecclesia, nec iuris solennia omnino seruata fuerunt: & ita procedunt multa in contrariũ adducta. In quibus etiam diuersitas rationis, & personarum, diuersam præsumptionẽ, diuersumq; ius postulat, vt constat ex supra deductis. Quibus eleganter addendum est quod traditur in l. 3. §. pen. vers. curiosus. ff. de in rem verso, vbi in ea actione non tenetur dominus, vel pater, nisi creditor probet rem versam fuisse in eorum vtilitatem: quod prima facie supra dictis obstare videtur, & quod dictũ erat de priuilegio minoris, vel ecclesiæ, ad nõ priuilegiatos extendere. Sed facilis respõsio erit attenta particulari ratione illius actionis: ibi enim non agitur de obligãdo patre, vel domino, ex re data procuratori vel gestori eorum nec agitur cum persona eorum mandatum habente: tunc enim non oporteret probare, quod datum est, versum fuisse in eorum vtilitatem, vt bene aduertũt Alberic. & Paul. ibi per dict. l. fin. ff. de exercit. vnde colligunt aliqui, ꝙ vbi ex re data vni prætẽditur actio contra alium, necessariò probari debeat rem versam fuisse in vtilitatẽ illius: & ita ex eodẽ text. notat Paul. in. l. vir vxori, in fi. ff. ad Veleianum, & Ange. in. l. fin. ad fin. C. ad macedo. & Hispanus Segura in. l. quemadmodum. ff. de acquir. posses. Sed hi magis traditionem suam explicare debuerant, quando scilicet is, cui res datur, nõ habet mandatum à tertio in quem actio prætenditur, nec erat officialis illum representãs, iuxta superiùs deducta.

72 Ad præcedentia nõ omitto vnũ, quod in eodem proposito non reperio, nisi à Soci. traditum in. l. 4. ff. de excep. vbi tẽtauit speciale videri in pecunia, vt in ea nõ procedat opinio

Ang.

Ange.in.d.l.vtrum.ff.de peti.hęred. vt sic non præsumatur extare, licèt probetur peruenisse, arguens ex eo quod dici solet pecuniam cẽseri ex ijs quæ seruari non possunt, glos.& DD.in.l.1.§.quæsitum.ff.ad Trebel. quod dicterium leue est,multoq; aliter id explicari debet,vt scripsi in cõmentarijs.l.1.in.2.part. ex nu.43. C. de bon.mater.aptiùs verò argui posset ex qualitate & natura pecuniæ quæ ad vsum quotidianum inuenta est: semperq; distractioni parata censetur.l. vxorem.39.vel.41.§.legauerat,in fine.ff.de leg.3.Bal.in.l. fin. ad fin.C. de compẽs. Sed traditio Soci. reijcienda est,nec in pecunia censeri debet ius singulare, si ad fructus spectes,de quibus idem Soci.agebat secundùm glo.& Ang.quos citabat: nam & in fructibus præsumptio iuris est,ꝙ breui consumentur, glos.& DD.in.l. vnica. C. si aduers. vsucap. idque docet experientia: nec in proposito requiritur, vt eadem pecunia vel ijdem fructus in specie durẽt,sed an vtiliter consumpti fuerint dict.l. sed etsi lege.§.quod autem.ff. de peti.hæred.nec minùs versum dicitur, licet idem non extet, quando ob id releuatus fuit dominus à diminutione aliorũ bonorum.l.3. &.l.10.§.versum.ff.de in rem ver. Vnde cõtra Soci. resoluo non esse differentiam inter pecuniam & fructus quoad præsumptionem,de qua agimus.

73 Ex quibus inferri potest ad quæstionem Hispani Segur.in.d.l.quemadmodum.ff.de acqui.poss. quando aliquis dãnatur ex crimine, ex quo bona ipso iure à tempore criminis confiscãtur. Receptissimũ enim est, fiscum statim factum dominũ reuocare posse alienata post crimẽ,& vẽdicare à quocũq; possessore, ex Bart. & nouioribus in.l.post contractũ.ff. de donatio.Dec. cons.235. Tiraq.in l.si vnq̃. verbo, reuertatur,num.267. in quibus terminis iniquè (ni fallor) tradit Segura, posse fiscũ rem alienatam vẽdicare,nec teneri ad restituẽdum pretium emptori, nisi ipse probet illud versum in augmentum bonorum damnati: arguẽs ex ijs in quibus receptum est nõ sufficere probationem, ꝙ res semel peruenerit. Sed eius argumenta in id parũ efficacia sunt,magisq; videtur probandũ contrarium, vbi emptori non possit culpa vel mala fides imputari. Quod suadetur ex præsumptione.d.l. cùm de indebito.ff.de proba.nec bonę fidei possessor arctãdus est ad strictã probationem versionis in vtilitatem, satisq; esse debet probare se soluisse, secundùm supra tradita. Quod intelligerem etiam si fiscus probare posset, delinquentem malè expendisse pretium acceptum. Id enim non culpat emptorẽ bonæ fidei, cui secundũ iuris præcepta magis succurrẽdum est tractanti de damno vitando, q̃. fisco agenti de lucro. l. nõ debet.41. vers. in re obscura.ff.de regu. iur. & ita in dubio suadẽt iuris regulę.l.ea quę in partes,vers.1.ff.eod. Idq; maximè in pœnalibus.l.factũ.198.vers.fin.ff. eodẽ:suadetur hæc opinio ex regu.l.nõ puto.ff.de iur. fis. Ex cõtraria autem opin. sequi frequenter posset, vt plures bona fide ementes re & pretio fraudarentur, maximè cùm scriben. in.c.cùm secundùm leges, de hæret. tradant, restituendum fore pretium emptori,quando versum fuit in vtilitatem criminosi. In dubio autem secundùm supra tradita, magisq; in fauorem tertij bonæ fidei emptoris præsumendum est pretium non malè consumptum: nec debet tertius astringi ad imposibilẽ probationẽ, de qua curiosus esse nõ debuit, cùm emerit

emerit ab eo qui dominus ab omnibus putabatur: & quietè possidebat, & administrabat: quicquid cõtradicat Segura vbi supra. Licèt etiam cõtrarium colligi videatur ex Pico in l. post contractum, num. 79. & 70. ff. de dona.

Qui cũ iudicio animaduerterint ea, quæ spectabãt ad. q. fructuum in hac materia, agnoscent nõ potuisse omitti aliquid ex superiùs tractatis: maximè ab eo qui hunc articulum ampliori dote quàm vllum alium huius. l. ornare decreuit. Quod autem resoluimus, vt venditor ex remedio huius. l. non repetat fructus non solùm recepisse videtur praxis Hispaniæ, sed & Galliæ: quæ obseruat, vt titulus excuset à fructibus perceptis, etiam si rescindatur ex enormissima læsione, vt tradit Chassen. in cõsuet. Burg. rub. 7. §. 12. nu. 37. ad finẽ, char. 273. sed iam satis superq;.

SVMMARIA.

1 *Agitur de. q. glo. quãdo cõtrahentes iurant se aduersus contractum nõ uenturos, & primò de maioribus.*

2 *In ea. q. expenditur traditio glos. & explicatur. l. fi. C. de non nume. pecu. & nu. 3.*

4 *Tractatur an uigor iuramenti in ea. q. sit etiam de iure ciuili.*

5 *Improbatur in eodem articulo opin. Bal. à multis recepta.*

6 *Examinatur limitatio, quam DD. tradunt. de rustico uel muliere iurante.*

7 *Tractatur alia limitatio de læsione enormißima, & an tunc necessaria sit relaxatio à iuramẽto, & nume. 8.*

9 *Tractatur eadem. q. in minore iurante, & an necessaria sit certioratio, & nu. 10.*

11 *Agitur notabiliter de lege Castellæ, & Lusitaniæ de non interponendo iuramento in contractibus, usque ad nu. 13.*

14 *In eodem articulo cõfutatur traditio quædã Matthæ, Afflict.*

15 *Traditur ratio differentiæ inter restitutionem, & remedium huius. l. & explicatur glos. l. postquam liti. C. de pac. & nu. 16,*

17 *Infertur ex glo. & DD. hic contra Roma. & plures in alio articulo. & agitur de intellectu. l. 3. ff. rem rat. hab. & nu. 18.*

19 *Probatur contra Bart. & plures ueriùs, & receptiùs esse non cessare restitutionem minoris, etiam si concurrat remedium huius. l.*

20 *Agitur plenè & elegãter de minore læso in uendẽdo, cùm non expediret uel pro uiliori pretio: & explicatur glos. in. l. si quidem. C. de præd. mino. probanturq; aliqua scitu dignißima contra receptiores traditiones, & declaratur. l. 5. C. quod met. cau. & , l. si res. §. 1. ff. de iur. dot. usque ad nu. 23.*

24 *Proponitur grandis difficultas ex iuribus, & DD. uariè loquentibus, an & quando minor læsus in uendẽdo restituere debeat pretium emptori, & cui incumbat onus probãdi pretium bene uersum uel malè consumptum: in quo explicantur multa iura usque ad nu. 29.*

30 *Agitur plenè & notabiliter de intellectu. l. 1. C. si aduers. credi. & probatur contra glos. & receptiorem traditionem procedere eam. l. & titulum in quocunq; creditore, non solum in mutuante sub usuris, usque ad nu. 35.*

36 *Concluditur hoc cap. cum quæstio à DD. hic omissa, à paucis alibi tradita, an remediũ huius. l. cesset stante geminato consensu.*

SE-

TERTIA PARS L.2 .C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. I.

1 QVæritglo. quid dicendum, vbi cōtrahentes Iurāt, quòd nullo modo veniēt aduersus cōtractū, respōdet distinguēdo inter maiores & minores. In maioribus inquit, ex iuramento cessare remedium huius. l. ne iuramentum maneat sine effectu: quæ opinio recepta est, etiā sine certioratione ex Bar. hic, num. 9. Bal. in q. minoris, nu. 12. Salic. q. 10. Alber. col. 2. nu. 9. Pau. nu. 10. vers. septima, & nu. 15. eamq; dicit comunem Pātal. Cremen. nu. 175. Et ita Cagnol. q. 8. num. 91. vbi plures refert, & ita glo. Panor. in cap. cum causa, de emp. & vendi. vbi Anto. Burg. nu. 36. eam dicit cōmunem, & Cagnol. in. l. si quis maior, nu. 36. C. de trāsac. Aimo. cons. 188. nu. 3. Bauer. de vigore iuram. nu. 12. Alex. cōsi. 133. lib. 5. Alex. cōs. 125. nu. 9. lib. 1. Couarru. in c. quanuis. 3. par. §. 4. nu. 4. Contra glos. & communem opin. tenuerunt non pauci ex antiquioribus, vt colligitur ex Alber. imò q, iuramentum simplex de non cōtrauieniendo non tollat remedium huius. l. & ita contra communem plenè tradit Burg. in. d. c. cùm causa, ita etiam Molin. ad Alex. d. cons. 133. num. 11. lib. 5. dicens in Francia non seruari communem opin. Nec desunt colorata fundamēta pro ea opin. vt illud, quòd non videtur tunc cogitatū de tanta læsione: iuramētum autem nō extenditur ad incogitata. l. fin. C. de non num. pecu. Aliud etiam, q, iuramentum videtur tunc eodem errore procedere, quo ipsa principalis cōuentio: & sic non videtur magis excludere debere argu. l. doli. 19. vers. idem. ff. de nouatio. ibi, [rursus circūuenitur:] vrgere etiam videretur argu. à renūciatione generali, quæ nō tollit remedium huius. l. vt supra in 1. par. iuncto tex. notat. in. l. fi. §. item quæsitum, ff. de condic. in deb.

2 Ego aduerto, q, glos. hîc proponit q. in renūciatione per verba vniuersalia, [nullo modo,] in quibus terminis cessant plura, quę obijciebant antiquiores. Plus enim est dicere, q, nullo modo impugnabit, q̄ simpliciter, vt plures agnoscunt, & colligitur ex doctrina Bart. in. l. generali. §. vxori. ff. de vsufru. lega. Aduerto etiam faciliorem reddi eam communem opinionem, retenta alia quæ habet posse renūciari remedio huius. l. per verba clara: nam iuramentum non tam leuiter adhiberi debet, vt saltim in genere non videatur cogitatum de remedio huius. l. quod sufficit, argu. text. in. l. qui iure. ff. de mili. testa. & ita ex mente Bar. respondetur ad argumenta, quæ contra communem opin. adducuntur, vt per Ias. in. d. l. fi. §. item quæsitū. ff. de cōdic. in deb.

3 Hoc modo cessat obiectio. d. l. fin. C. de non num. pecu. maximè attento vero intellectu, reiecta vulgari allegatione eiusdē. l. quòd ibi non fuit iuramētum assertiuum receptionis, sed promissionis de soluendo, vt colligitur ex glo. & DD. ibi & Alex. in. l. Seius, num. 13. ff. ad. l. falci. Iacobin. à sancto Georg. in. l. fi. nū. 15. C. in qui. cau. in integ. resti. non est nece. Campeg. de dote. 1. part. q. 54. Hisp. Xuar. in. l. post rem iudicatam. fol. 143. Sæpe autem contra veriorē & receptiorem intellectum. d. l. errari solet: plurimiq; magni nominis eam. l. citant, quasi ibi cōfessio recepti fuerit iuramēto firmata: in quo errore fuisse videtur Panor. in. c. cū contingat. nu. 14. de iureiur. & Ias. in. l. qui pecuniā, col. 1. ff. si cer. pet. & magis Feli. in. c. si cautio, nu. 50. de fide instru. & Rebufus in. 1. tom. ad cōstit. Galli. pag. 210. quod latiùs olim auditorib° tradidi. Id etiam de expendenda cogitatione iurantiū bene tractant Dec. & Ias. in. l. si conuenerit. ff. de iurisd. omn. iud. Anto. Burg. in rub. de emptio. & vend. col. 2.

4 In eadē. q. inter doctos magis insisti posset circa vnū, quod non solet aduerti, an ea vis iuramēti in proposito & in alijs sit de iure ciuili, an de iure pontificio tantùm. Paul. enim Castr. hic nu. 15. nòn obscurè significat, effectū vel vigorem hūc iuramēti iure canonico tribui: quod nō leuiter comprobare videtur ex. l. non dubium. C. de legi. iuncto. c. cùm cōtingat, de iureiur. & c. quamuis, de pac. in. 6. Et vltra Paul. & alios cōprobari videretur ex. l. adigere. §. fi. cum glo. ff. de iure patro. cū ijs quæ nō sine ingenio tradit Steph. Forcat. vidēdus dialog. 53. ad. l. si quis pro eo. ff. de fideius. de cuius intellectu agit Couarru. in. 1. par. d. cap. quamuis pactum. §. 2. ad finem, nu. 5. In eundē sensum & eandem differentiam iuris ciuilis induci possunt verba I. C. in. l. obligationes quæ. 26. ff. de actio. & obliga. Sed effectus iuramenti hoc casu dicendus est non solùm de iure canonico vel ex nouissima constitutione Federi. sed ex antiqua lege Alex. Imper. in. l. 1. C. si aduer. vēd. vbi ex iuramento negatur rstitutio minori læso in vendēdo: quasi de iure ciuili iuramentū non validaret contractū omnino nullum: d. l. nō dubium, validum tamen irreuocabilem redderet dict. l. 1. secundùm glos. Paul. & alios ibi.

5 Est igitur communis opinio cum gl. vt vēditor vel emptor iurans etiā simpliciter stare contractui, non audiatur ex remedio huius. l. Ex quo videtur necessariò agnoscendum, non posse sustineri quod tanquam diuersum vel pro limitatione notāt aliqui, dicentes quòd nō obstante iuramēto posit vēditor ita læsus agere simpliciter ad supplemētum pretij, quasi tunc nō offendat iuramentum, cū non petat rescissionē contractus, sed restitutionē pretij excedentis iustū, cuius limitationis citatur autor Bal. in. l. quæ sub conditione. §. 1. ff. de cōdit. institu. & ita Paul. & Ange. ibi & priùs Alber. (qui referri non solet.) Quam traditionem sequitur & commendat Feli. in. c. inter cæteras, col. si. de rescript. Marcus Anton. Bauer. post Aret. in. §. 1. nu. 22. Instit. de hæred. insti. Ias. in. l. vbi pactum, num. 3. C. de transac. extollit in proposito Anto. Burg. in. d. c. cum causa nu. 40. & cū Bald. est Catelian. Cotta in memorab. verbo, alternatiua, & ita Soci. in. l. si is qui ducenta. §. vtrum, nu. 1. in princ. ff. de reb. dub. Chassador. decis. 1. de empt. & vend. Imò addebat Dec. in. d. c. inter cæteras, col. 3.

nu. 6.

nu.6.(male citans Cinũ hic.6. q.) admittendum videri læsum agentem alternatiuè, quasi nec tunc offendat iuramentum, cùm prçcisè non agat ad rescisionem cõtractus: electioq; maneat cõuento, circa quam traditionem Bal. se inuoluit Cagnol. hic. nume.96.&.99. Ego autem non dubito commentitiam esse traditionẽ Bal. à tot insignibus viris probatam, nec minùs reijciendã esse, quã Dec. addidit: mirorq; eos omnes non perpendere eas traditiones nõ posse stare ad limitãdam communem opin. sed prorsus ei aduersari, nec locũ eidẽ relinquere. Glo. enim Bar, & DD cõmuniter hic & in.d. cap. cùm causa, & alibi sæpe excludunt venditorẽ & emptorem iurantes: ex Bal. autem & Dec. admitteretur vterq; nõ obstante iuramẽto, per illam obliquam viam, cõtra reg. tex. & Bar. in.l. Seius, & Augerius. ff. ad.l. falci. quod cum iudicio contra Bal. & Dec. aliter probat Couarru. à Leiua in.d. cap. quamuis.3. par. §.4. nu.8. char. 127. col.4. & sequẽ. Qui igitur communem opinionem sequuti fuerint, nõ dubitẽt traditionem Bal. eam non limitare, sed omnino tollere: q; si imaginariã limitationem Bal. vel Dec. sequantur, certò sciant, se à communi opin. discesisse.

6 Limitatur à Bar. & alijs ea cõmunis opinio, nisi iuramẽtum dolo vel metu extortum fuerit, ex verbis Authẽ. sacramẽta puberum. C. si aduer. vend. quod lõgam tractationem exposcere videbatur, cũ glo. celebri in Authen. quod eis. C. de nup. dũ tradit ea, quæ iuramentum commitari debeãt: quam ornat Bal. in.l. si ad excludendam. C. de reb. cred. cõmendat Ang. in. §. æque si debitor, col.4. Insti. de excep. tradit Ias. in. §. item si quis postulante, ex nu.68. & ibi Ludoui. Gome. col. fi. Institu. de actio. Limitatur secũdò ea communis cõclusio, ne procedat in rustico & muliere, vt tradit Cagn. hic. nume.99. dicens q; tunc nõ ligabit eos iuramẽtum, vel ad maiorẽ securitatem relaxabitur, citat Alex. & Dec. consulentes in simili circa tales personas iurãtes: adde Ias. cõs.133. lib.4. soci. nepo. cons.144. lib.1. adducitq; tex. notab. in.l. cũ de indebito. ff. de proba. quẽ non semel adduxi in prçceden. partibus, arguit etiã à præsumpta ignorantia talium personarum: quod posset multis confirmari, quorũ aliqua breuiter retuli supra.4.c.1. par. nu.29 sed magis in terminis id colligi videretur ex Bal. hic, nu.7. & nu.12. dum inquit, rusticũ & mulierẽ non excludi à remedio huius.l. licèt expressim ei renunciauerint, facit quod cũ Areti. notat Ias. in. l. si quis cũ aliter, col. fi. nu.23. ff. de verb. oblig. ad idem in iuramento alios citat Cagnol. in.d.l. si quis maior, num.39. Et ita in terminis notauit Imol. in.c. cũ contingat, quẽ sequitur Capi. decis.159. nu.22. & Corn. cõs.72. nu.7. lib.3. In id etiã conducit glo.c. cũ causa, de empt. & vend. Ego vellẽ, vt hçc limitatio à nemine improbaret, habet enim æquitatẽ, occurritq; fraudibus, quæ facilè fieri possunt in eas ignaras personas: sed vereor ne stricto iure corruat ea limitatio ex vi iurisiurãdi: cũ talis limitatio scripta nõ reperiatur, & iura ipsum minorem à suo auxilio ætatis excludant, nec rusticus & mulier in hoc articulo çquantur minoribus, quos specialiter excipit glo. nostra in seq. mẽbro, item Bal. d. nu.12. nõ repetit in iuramẽto æquiparationem quam circa renũciationem tradiderat nu.7. Tandem contra eam limitationem vrget. d.l.1. C. si aduer. vẽd. vbi læsus erat minor & miles, ex

cluditur tamē vigore iuramenti: miles autē æquiparatur rustico & mulieri quoad iuris ignorantiam. d.l.cū de indebito.

7 Limitant tertiò plurimi eandē cōmunem opinionē, ne procedat, quādo iurans manet læsus multò plùs vltra dimidiam: quam læsionem solēt DD. appellare enormissiman, quæ autem parū excedit dimidiam partem iusti pretij, simpliciter appellāt enormem: ita specificè Cagnol. hîc, nu. 100. in fine, & generice idem. nu. 88. & in. d.l. si quis maior, nu. 36. & latè Ias. cons. 133. lib. 4. & Cur. Iun. consi. 141. nu. 5. vbi dicunt commūnē, & Aimo cons. 221. in fin. & in his terminis ad. l. nostrā tradit Capi. decis. 159. quod in. q. transactionis notant plures, quos retuli supra in ea. q. 1. par. cap. 4. nu. 26. & ita in terminis in læsione enormissima iudicauit Rota, vt tradit Chassador. d. decis. 1. de emp. & vend. & Granatense prætorium, vt tradit Couarru. lib. 2. resolu. cap. 4. nu. 5. In simili & generaliter sunt innumera consilia DD. vtriusq; iuris mirè variantium, an decisio. d. Auten. sacramēta puberum, &. d.c. cùm contingat, &. c. quamuis pactū, procedat, quando non tantùm enormis, sed enormissima læsio cōtingit? de quo latiùs & meliùs fortasse, q̄ alibi agit Couarru. in. d.c. quamuis pactum. 3. par. §. vltimo, vbi curiosè refert & resoluit.

Sed omissis alijs, in hoc specialiter videt̄ receptius ex ꝓximè relatis, nō obstare iuramentū venditori vel emptori enormissimè læso scilicet multò plùs supra dimidiā, in quo retineo q̄d dixi in eadē traditione DD. in. q. trāsactionis, eam opinionē maxima æquitate foueri, sed ius scriptum repugnare videri: nullibi enim talis distinctio traditur, nec in vlla iuris parte maior læsio expressa fuit ad rescissionem, quàm in hac. l. sic etiam res obscura tenebrosior redderetur, si spectādum esset an lęsio excedat dimidiam: deinde an multùm an parum supra dimidiam: dū autem scriben. in id adducunt tex. in l. si superstite. C. de dol. videnda sunt quæ ad eam. l. explicandam tradidi supra. d. c. 41. par. in q. transactionis: & ibi dictis addendum est, ꝙ eam. l. notat Soci. cons. 20. nu. 6. in fin. lib. 3.

8 Nec mihi vnquam placuit multorum differentia inter enormem & enormissimam læsionem, quia iure nō probatur, tum quia ex hac. l. satis potest apellari enorssima, quæ dimidiam excedit, quod etiam suadetur ex. l. domū. ff. de contrah. emp. Vnde ad impetrandā relaxationem à iuramēto, sat iusta causa videtur cùm læsio est supra dimidiā, non vt directò & absq; relaxatione quis audiatur: hac media vt tutiori via retenta inter magnas. DD. varietates. Plures enim distinguūt inter enormem & enormissimam, alij in enormissima, seu longè vltra dimidiā non requirunt relaxationē, in enormi seu quæ parum excedit dimidiam, requirūt: alij, quibus magis accedo, in omni læsione liberationē à vinculo iuramēti exigunt, quę varietas colligitur ex relatis à Cagnol. hîc. nu. 88. &. 97. & nu. 109. & seq. ab eodē in. d.l. si quis maior. nu. 36. Thomas decis. 66. nu. 49. &. 50. Latè Afflic. decis. 322. & latiùs Capit. decis. 159. latè Panor. in c. cùm cōtingat, nu. 21. &. 23. Feli. in c. in præsentia, nu. 8. & ibi Dec. num. 36. de proba. Alex. cons. 125. lib. 1. Soci. cons. 115. nu. 6. lib. 1. Dec. cōs. 180. & cons. 203. nu. 6. & cons. 379. col. fi. vbi addit Dec. magis cōmunem esse opin. vt ob enormiss. læsionem iurās audiatur absque relaxatione, quod

etiam

etiam tradit Chasse. cõs. vltimo, Ioã. de Amic. consi. 33. num. 42. Bologni. consi. 44. & plures citati à Cagn. hîc, nu. 88. & 98. & Chassen. in consuetu. Burg. rub. 7. §. 12. num. 37. char. 273. latiùs Ias. plures referens & hanc cõmunem asserens consi. 133. nu. 8. lib. 4 Sed tutius est, vt relaxatio petatur, nec aliter audiatur læsus, vt colligit ex Panor. & Imo. in d. c. cùm contingat. & ex multis cõsilijs Cornei malè relati à Chasen. vbi supra: colligitur ex Ias. d. consi. ex Iacobi. in Autẽ. sacramenta puberũ, ad finem, & plures relati à Paris. consi. 45. nu. 52. lib. 1 vbi hãc dicit communẽ opin. & colligitur ab eodem consi. 99. nu. 20. eodem lib. Ipse tamen cum pręcedẽtibus magis sentit consi. 75. col. 2. lib. 3. & absolutionẽ priùs petendam tradit Siluan. cõs. 13. nec aliter extra Rotam sentit Chassador. in. d. decis. & ita longo vsu obseruatum colligitur ex Afflic. d. decis. nu. 11. In terminis nostræ. q. faciliùs audietur læsus non obstante iuramento, quia erat læsio de præsenti ex tempore contractus: non ita in casu. d. c. quanuis pactum, quando renunciatur hæreditas non delata, sed in futurũ deferenda, tunc enim licèt Dec. & plures supra citati admittant filiũ vel filiam, non ita admittitur in praxi. contrariumq; iudicari in senatu Paris. tradit Molin. ad Alex. consi. 29. nu. 6. lib. 3. licèt non omnino id probet Couarru. d. loco.

9 Secunda inspectio huius. q. erat in minoribus. 25. annis, & tunc resoluit glo. ex tali promissione iurata, minores censendos iure maiorum, ad effectum, vt iuuari nequeant auxilio restitutionis, maneat tamen eis remedium huius. l. & sic iuramentum in hoc proposito supplet ætatẽ, sed non tollit remedium maioribus competens, nisi expressim renũciatum fuerit auxilio ętatis & remedio lęsionis: quæ resolutio recepta est ex Bar. nu. 10. Bal. nu. 12. Alberi. nu. 9. post Cin. 6. q. Salic. q. 11. Paul. nu. 15. & ita Ful. nu. 6. & communiter scribentes secũdùm Cremen. ex nu. 177. Cagnol. ex nu. 103. q. 9. glos. & DD. in. d. c. cùm causa, & ibi Anton. Burg. nume. 42. eãdem dicit communem Paul. in authen. sacramẽta puberum, nume. 10. & ibi Iacobin. nu. 43. & Ias. nu. 55. & Aimo. alios referens consi. 188. nu. 3. Couarru. in. d. c. quanuis. 3. par. §. vlt. nu. 6. Alex. consi. 89. nu. 12. lib. 2. Panor. consi. 31. lib. 2. Hieron. consi. feu. 127. nu. 7. & nu. 15. Socin. consi. 48. in fi. lib. 4. Andr. Alci. in. l. 1. §. si quis ita, nu. 50. ff. de verb. obliga. Et cum hæc sit communis opinio in minore iurãte, iam cauebis à Matth. Afflic. lib. 3. feud. de pac. iur. fir. §. in glos. 4. nu. 3. fo. 125. Et sic in minore fit distinctio, vt vides, secundùm gl. & DD. vtriusque iuris, vt ex renũciatione restitutionis & læsionis omni remedio excludatur minor: idq; ex Barto. & alijs communiter intelligitur, non solum quando expresim renunciat minor auxilio ætatis, & læsionis, sed etiam quando promittit, ꝙ non contrauenict auxilio ætatis, nec ex alia causa: & ita Bar. hîc, nu. 11. dicitq; receptũ Dec. consi. 403, col. 6. Aimo alios referens. d. consi. 188. nu. 3. & Boer. consi. 30. nu. 11. Panor. in. c. cum cõtingat, nu. 23, de iureiur. & ita intelligenda est. l. parti. 5. l. 56. in fi. vbi nouissimè Greg. Lu. refert & sequitur quod supra ex multis traditũ est in læsione enormisima. Aduertendumq; est, ꝙ d. l. parti. io minore renũciante cum iuramento tantùm loquitur vbi renunciatio simplex est, ideoq; inquit, minorem tunc non excludi à remedio huius. l. nec plus habet, quicquid eam aliter referat Couarru. vbi sup. *

10 Est autem nimis controuersum apud scriben. an minor iurans excludatur à remedio restitutionis, vbi de eo certioratus non fuit. Dinus enim cons. 5. per plures nec leues rationes verius & æquius probare conatur, minorẽ audiendum, nec ab auxilio ætatis remouendum, nisi constet de eo certioratũ fuisse, quam opinionẽ defẽdit Cin. hîc. 6. q. probauitq; Ioa. Andr. quem refert Bal. hîc. nu. 12. & Alberi. in. d. auth. sacramẽta puberũ, eamq; probauit Cape. Tholos. q. 29. Eandem opinionẽ probarunt Salic. Butr. & non pauci quos refert Alex. & latiùs Ias. nu. 33. in. l. sciendum. ff. de verb. obli. audacter Moli. in. 2. cõsilijs Alex. statim citandis. Sed contra Dinum constanter tenet Bar. hic & alibi sæpe. latè Alex. cõsi. 27. nu. 3. lib. 1. idem consi. 122. nu. 2. cum seq. lib. 2. Boer. d. consi. 30. nu. 11. concludentes cũ Bar. non requiri talem certiorationem, & hanc dicit cõmunẽ Pau. in. d. auth. sacramẽta puberum, nu. 10. & ibi Ias. num. 56. & Fabia. de empt. & vend. q. 8. nu. 6. Segura. in. l. filiusfa. ff. de verb. obli. Cagno. hîc, num. 167. & ita practicari asserit Aufre. in. d. q. capel. & Soci. consi. 48. in. fi. lib. 4. & quãplures genericè relati à Tiraq. in prin. l. si vnquam, nu. 130. Sed cum Din. quamplures etiam refert Tiraq. in eod. loc. nu. 146. adeò vt vix cõstet in tanta varietate, quæ sit receptior opinio. Ego autem non dubito, stante. l. 1. & auth. sacramẽta puberum. C. si aduersus venditi. maximèq; ex decisione iuris pontificij circa obseruandũ iuramentum, non posse recedi ab opinone Bart. Iura enim apertè eam vim tribuunt soli iuramento, nulla spectata certioratione minoris, cuius ignorantiam & imbecillitatẽ presupponũt plus tribuẽdo obseruationi iuramenti, quam fauori ætatis: nec eam restrictionem admittunt illa iura. Quæ obseruãda fore à iudicibus, quãdiu à summis põtificibus & monarchis nõ mutãtur, necessitatis est, iuxta. l. 1. C. de legib. l. pspexit. ff. qui & à quibus. An autẽ è republica sint ea iura, quæ ex iuramento excludũt minores & mulieres, filiosq; & filias familias, aliasq; personas fraudi obnoxias, perpendant sacrati ac seculares principes, nostræ enim tenuitatis non est, in ipsorũ cõstitutiones inuehi, quod in ea materia audacter fecit Cin. ad. d. Authen. & pract. papien. in forma libelli pro dote, grauiter etiam* Conna. lib. 5. cap. 5. ad fin. *

11 Apud Hispanos autem lege regia Ordi. lib. 3. ti. 1. l. 6. & apud Lusitanos Ordinatione lib. 4. tit. 3. cõstitutum est, ne in regno vllus fiat cõtractus in quo iuramentum interponatur, quod si fiat, nullius sit momenti, tabellioq; scribens iuramentum officio priuetur, quas. ll. alias ve irritantes contractum iuratum, sunt qui putent non valere ex traditis per Ias. in. d. authẽ. sacramenta, ad finem, & Alex. cons. 125. lib. 1. Afflic. lib. 3. constitu. Neapol. rub. 5. nu. 38. Cur. sen. cons. 43. Ruin. cons. 194. lib. 1. & Chassen. in cõs. Burg. rub. 4. §. 7. fo. 165. col. 1. Vital. in tract. claus. pag. 760. & 780. cũ sequen. dubitat Fortun. de vltimo fine iur. nume. 267. Qua in re scriben. vbiq; adducere solent tex. & glo. in. l. adigere. §. fi. ff. de iure patro. tex. & glos. in. l. fi. ff. qui satisd. cog. vbi iura ipsa ciuilia tollũt iuramentũ: & glo. colligit, legem habere vim apostolici, & ita eam glo. d. §. fi. extollit & explicat Ang. Aret. in. §. æquè, col. 3. & sequen. Insti. de except. idem in. §. illud, in fine, Insti. de manda. Ias. in. d. Authen. sacramẽta, num. 81. Ias. in. dict. l. fin. nume. 23. latè Aufrerius in

Cle. 1.

Clem.1.de offic.ordi.regu.4. nume. 7.fol.48. Ego aduerto fragile nec satis aptum esse argumen.glos.& DD. ex illis iuribus & similibus:ipsi enim probare nituntur an leges & consuetudines principum secularium possint tollere vim iuramenti seu illud prohibere. Ratio autē dubitandi & negandi eam potestatem est ex qualitate rei quæ ad ius canonicum, & pontificiam potestatem spectat:quę consideratio non vigebat apud conditores earum legum tam Iureconsultorum,quàm principum sub quibus illi floruerunt. Omnes enim Ethnici erant,& vtrunque gladium sibi vendicabant. Imò & nouiores Cæsares catholicam fidem agnoscētes, nimiùm circa religionem & ecclesiastica suas constitutiones extendebāt,vt liquet ex primis titulis.C. magisque ex C.Theodosiano,notat Alcia.in.l.iubemus. C. de sacros.ecclés. temerarium autē esset in regno obijcere nullitatem in constitutiones Regias, cū à catholicis principibus promulgatæ sint: prohibitumq; ne de earū validitate dubitetur, facit.l. sacrilegij.C.de diuers.rescrip.

12 Ad quas cōstitutiones vtriusque Hispaniæ,consuetudinemq; Burgūdię aliamq; relatam à Chas.& Afflic. vbi supra,nouam declarationem scripsit Segura in.l.1.§.si vir vxori. ff. de acqui.posses.vt procedant in contractibus per se validis de iure, non in ijs qui absque iuramento non valerent, vel facilè rescindi possent.eandem declarationem probat Anton. Gome. in lib. de contract. char.106. colum.4.sub cap.de restitu.mino. & Couarru.in dict.cap.quanuis pactū. 1.par.§.3. nume.8. & in simili id notat Guiliel.in cap.Rainutius, verbo, duas habens, nu.247. pro qua opin. nihil allegatur quod vrgeat, nec ad eam iure probandam facit pragmatica particularis Hispaniæ quam adducit Ioan Lup.in repet.cap. per vestras.§.vlti.nu.30. sic ad idem posset coloratè induci apud Lusitanos Orninatio lib.4.titu.44.§.fin. quam aliqui expēdere solebant. Sed benè cōsiderata non probat,nec admittit iuramentum in contractibus reprobatis:tantumq; refert, qualiter iure canonico posset validari: pro Segura etiam videretur posse induci text.in l. si quis libertatē. ff.de manum. test. sed nec ea probat, si rectè expendat.

Contra verò magis vrgent fundamenta priùs in contrarium adducta à Segura, præcipuè ꝙ etiā in contractibus inualidis viget eadē ratio dictæ prohibitionis, vel timor periurij vel ne iurisdictio ob iuramentum de uoluatur ad forum ecclesiasticū, Alexan.cons.63.nu.2.lib.3. Imò videtur ꝙ leges & consuetudines tūc magis tendunt ad vitandos eos contractus qui iure improbantur & vigore iuramenti erant custodiēdi. In quo principes illi prudēter subditis consuluere, quod proprium regum munus cēsetur.l. optimam. C. de contrah. & cōmi.stip.ca. Regum officiū.23.q.4. *

13 Ad easdē leges & quæstiones vtilis articulus est(quem in praxi agitatum vidi) an mētio fidei vel bonæ fidei pro iuramēto habeatur,vt irritet promissionem iuxta prædictas.ll.Hispanię? Et pro parte affirmatiua vrget tex.in.c.ad aures,quod met.cau. ibi.[iuramento vel fide interposita,] quem commēdat Ias. in. §. itē si quis postulāte,nu.54.Insti.de actio. & ita colligunt Feli.nu.7.& alij in.c.querelam,de iure iur.& Matth.Afflic.de cis.389. Sed meliùs tradit. D.Couarru.in.d.ca.quāuis. §.2.1.par.ver.no no, vbi cū Caeita. egregiè resoluit, in dubio pręsumendum,ꝙ quis pro-

mittit per fidem humanam, qua nobiles, vel qui se tales iactant, suam fidem astringere solent: quæ præsumptio iuuatur à consuetudine, iuncta l. semper in contractibus. 35. ff. de reg. iur. quod cessaret, vbi quis fidem Christiani exprimet: cessabit etiam, vbi non simpliciter fides, sed bona fides exprimeretur: quia tunc verba magis referuntur ad veram & catholicam fidem, quàm ad particularem veritatem loquentis: tum quia in his terminis magis viget. d. Ordinatio, à qua facilè recedendum non est.

14 Ex prædictis ad. q. glo. circa renũciationem cum iuramẽto liquet, difficilimè posse tunc læso succurri, ex quo nõ videtur sustineri posse quod dixit Bal. quem refert & sequitur Afflic. decis. 80. nu. 6. dicens, posse iudices per capturã facere, vt partes, quibus taliter iuratum est, iuramentum remittant: sed id iuri contrariũ videtur: nihil enim magis repugnãs quàm violentia in iudice. l. meminerint. C. vnde vi. Itẽ remissio per vim nõ poterat effectum iuris sortiri. l. 1. cum sequen. ff. quod met. cau. l. si per impressionem. C. eod. Probatur hoc magis, quia non potest iudicibus licere contra iura claravim iuramenti abrogare. c. cum inferior, de maior. & obed. possetq; iustè replicare is, cui iuratum extitit, ius sibi quęsitum ex iuris sanctionibus, ideoq; non videri dolo facere, cùm iure suo vtitur, secũdùm iuris regulam.

15 Ex glo. & recepta differẽtia inter iuramentum maioris & minoris patet, hoc casu in minore iurante faciliùs cessare remediũ restitutionis seu auxiliũ ętatis, quã remediũ cũmune ex hac. l. quod cũ alijs colligit Pau. Cas. hîc, nu. 15. rationẽ afferens ex illo vulgari, quod adduci solet ex. l. eius militis. §. militia missus. ff. de mil. tes. faciliùs scilicet tolli remediũ iuris specialis quã communis: facit glo. notab. l. 2. §. 1. verbo, cõsensus. ff. de iudic. quod multis ornat Galiau. in rep. l. cẽturio. ff. de vulgar. & pup. Sed in cõtrariũ vrget gl. celebris & recepta in. l. post quã liti, verbo, [nulla]. C. de pact. vbi sublato omni remedio non tollitur restitutio: sequũtur & commendant. DD. ibi & Ias. in. l. eleganter, nu. 8. ff. de cond. inde. extollitq; eam Balbus de præscrip. 1. par. 6. par. nu. 42. ornat Aymo cons. 201. nu. 35. nõ meminit Soci. cõs. 1. lib. 2. nu. 30. versi. & tenẽdo. Idem Soci. cons. 242. col. fi. lib. 2. nec meminit. d. glo. hispanus Xuar. in. l. post rem iudicatam, fol. 145. col. 1. & sequen. secundum priorem editionẽ, nec Tiraq. in eo lapsus, de retr. ligna. §. 35. glo. 4. num. 41. Est autem solida & notabilis resolutio ex mẽte Dec. in. d. l. post quã liti. vt glo. ibi procedat ex defectu intentionis: lex enim generaliter loquens excludendo, non videtur extendi ad minores vel similes, qui ex iusta causa excipi solent in iure, argum. glo. in. l. si quando. C. de silentia. Aliàs si ad potestatem spectes, faciliùs tollitur ius singulare quàm commune, dict. §. militia, cum alijs quæ contra dict. glos. vrgere viderentur, & cum Dec. tradit Gome. in reg. de non tollen. iur. quæsi. quæst. 6. quod in simili explicaui in Authen. nisi tricennale, ad fin. C. de bon. mat.

16 Sed in hoc proposito minoris prominentis cũ iuramento, quod nõ veniet aduersus contractũ, in ea ratione labi videtur insignis Castr. Non enim tollitur restitutio & auxilium ætatis, quia debilius remedium sit, vt Cast. putabat. Nam si bene perpendas, potentior est restitutio quàm remediũ huius. l. cùm in restitutione veniant fructus, non obstante titulo & bona fi- *

na fide,in actione autem ex causa læsionis non repetantur fructus,& alia quæ plenè deduximus in cap. præcceden.nu.11. Item restitutio ob minorem læsionem datur,& sic in renũciatione minoris cũ iuramento non censeatur renunciatum restitutioni vt debiliori, sed magis (ex mẽte Bal. nu.12.Sali.q.xj.post Bart.& Cin.) eò ꝙ contrahens cum minore verosimiliter nõ aliunde timebit eum venire posse aduersus contractũ, nisi ex auxilio ætatis,cui iura sæpissime succurrũt.Idq; suadet reg.l.plenum.§.equitij.ff.de vsu & habi.l.ex militari.ff.de mil. test. & ideo in tali renũciatione iuridicũ fuit intelligere, ꝙ præcipuè renũciari intẽdebatur remedio ætatis, cuius timor magis præsens erat: atque ita hoc casu retorquetur ratio glo.in.d.l.postq̃ liti,cum resolutione Dec.qđ etiã sentiũt Bal. Sali. hic, dũ circa glo.adducũt tex.in.l.1.C. si maior fac.in.5. C.vbi maior cõfirmãs alienationẽ rei suæ factã tẽpore minoris ætatis,cẽsetur tantũ remittere remediũ, quod ex causa ætatis ei cõpetebat:non remediũ cõmune huius.l. quod ibi expendũt Alber.& Salic.

17 Ex qua resolutione nostræ glo.& ꝓxima explicatione,aptè & insigniter infertur, nõ posse sustineri quod tradit Roman. sing.551.vbi dicit, ꝙ si quis promittat pœnã, si minor impugnauerit actũ, & minor petat in integrũ restitutionẽ aduersus eũ actum,nõ tenebitur promissor:ad qđ adducit tex.(quẽ extollit)in.l.3. ff.rẽ rat.hab.Et ita cũ Rom.tradit Galiaula in.l.4.§.Cato,num.75. & Hormanot.Dec.ibi nu.373.& cũ Roma.Tiraq.in.l.si vnquam,in fin.pag.penul. vers.& hãc,arguens ex eo, ꝙ rescisso principali cõtractu per restitutionẽ minoris,corruere etiam debeat promissio illa quasi accessoria, vbi alios adducit; maximè in simili cõsiliũ Anchar. quem refert & sequitur Socin. cons.215.lib.2.& Chas.in cõsue. Burgun.rub.4.§.5.nu.52.char.143. Ego verò non dubito eos omnes perperã aduertisse, eorumq; traditionem iuri contrariam esse: magis enim dicẽdum est, stipulantem seu contrahentem in ea specie sibi principaliter cauere voluisse aduersus restitutionẽ, quã magis timere verosimile erat attenta qualitate personæ minoris, de cuius facto securum se reddere intẽdebat. Quod satis probatur ex gl. nostra cũ recepta resolutione proximè explicata probatur etiã quia aliter maneret semper talis promissio nullius ferè momẽti,cõtra iuris regulas. Probatur magis retorquendo argumentũ Tiraq.incautè arguẽtis quasi de principali ad accessorium, cũ in proposito contrariũ iure constitutũ sit: nempe intercedentẽ pro minori non liberari,licet ipse minor per restitutionẽ actum rescindat.l. in causæ.14. ff. de mino.l.1.C. de fide iuss. mino. Item cũ illa promissio à tertio fiat non cẽsetur accessoria, vt ferè in terminis tradit glo.recepta per text. ibi in.l.etsi is.C.de prædi.mino. *

18 Nec obstat text. (à Roma. & alijs malè adductus)in.d.l.3.ff.rẽ rat.hab. ibi enim agens nomine minoris nihil promittebat circa cõuentionem vel causam principalem, sed tãtum de rato cauebat: quæ cautio interponitur cùm de mãdato dubitatur,iuxta tradita in.l.1.C.de procur.idq; tãtum respicit ea cautio,vt conuentus securus reddatᷣ, ne is cuius nomine agitᷣ, nullitatẽ postea obijciat ex defectu mãdati. Quibus præsuppositis respõdet I.C. in ea.l. promittentem sub ea forma nõ teneri, si minor postea in integrũ restituatᷣ, eo ꝙ tũc promissor præstat quod promisit. Non *

enim ex defectu mandati impugnatur id, quod ipse gessit nomine minoris, qui restitutionem impetrans potiùs asserere videtur, cauētem de rato non falsum, sed verum procuratorem fuisse. Aliter enim restitutio necessaria nō esset, ac proinde nihil succedit, ex quo promittens teneat: quod planè colligitur ex glo. Bart. & Pau. ibi: colligitur etiam ex Bart. magisq; ex Alberi. in. l. minor, per tex. ibi. ff. de euict. & tradit elegāter Areti. cons. 100. nu. 1. licèt alibi nōnulli malè percipiant glo. d. l. 3. inter quos Anchar. in. c. mandato. nume. 4. de procur.

19 Ex glo. & DD. in ea. q. minoris vēdentis ac iurantis (si bene aduertas) satis colliges, minorem læsū in venditione duplex habere remediū, particulare restitutionis ex ætate, & cōmune ex hac. l. si læsio sit vltra dimidiam, Si enim minor læsio sit, restitutio tantum seu auxilium solum ætatis cōpetit. Ex quo infertur lapsum * fuisse magnū Bar. in. l. 1. C. si aduer. fis. vulgari fundamēto putans, minori læso vltra dimidiam, nen posse dari restitutionem, cùm habeat hoc remedium commune, ex reg. l. in causæ, la. 2. ff. de minor. & cum Bar. Ang. in. d. l. Contra Bart. verò est recepta opinio, imò q. minor vel ecclesia, licèt vti possint remedio huius. l. audiri tamen debeant per viam restitutionis, vt meliùs probat Bal. in. d. l. 1. & ibi Iacobi. à Sāct. Georg. dicēs ita cōmuniter tenere modernos cū Bal. & ita contra Bart. bene aduertit Cagnol. hic, nu. 105. qui omnes malè cū Bar. citant glo. in. d. l. 1. quæ magis videtur hoc sensisse. & ita securè Salic. in. l. si quidem. C. de præd. minor. & Panòr. (neminem pro, nec contra referens) in cap. cùm dilecti num. 5. de emp. & vend. & securè Gozad. cons. 44. nu. 14. Et ita receptum est, remedium huius. l. non tollere restitutionem, vt (his non relatis) tradit Couarru. lib. 1. resolu. cap. 3. nu. 11. vers. tertio. Ex quo liquebit malè consuluisse Aymon cons. 151. nu. 6. & cōs. 7. nu. 2. & nu. 12. dicens, q. præcisè tūc agi debet ex remedio huius. l. non restitutionis: in quo etiam labitur Corn. cons. 72. nu. 7. vers. nam si excederet Ad vulgare autem argumentū Bart. respondet Bal. & nemine relato Panor. vbi supra, q. hic pleniùs succurritur per restitutionem: ideoque tunc cessat argumētum ex. d. reg. q. remedium cōmune tollit restitutionem, ex traditis ab eodem Bar. in. l. in prouinciali. ff. de nou. oper. nunci. facit glo. in. l. fi. C. si aduer. rem iudi. Soci. cons. 177. lib. 2. elegāter Panor. in. c. ex parte, de rescript. probaturq; euidenter hæc conclusio, quia hæc. l. generaliter, & nouè cōdita in fauorem læsi, nihil mutat circa personas, vel causas quibus antea restitutio concedebat: iuxta reg. l. præcipimus. C. de appella. quod etiā cōprobatur ex traditis à Zas. lib. 1. responsorū. c. 20. vbi amplè ornat. d. regu. l. in causæ, circa concursum horū remediorum.

20 Circa minorem læsum in vendendo insignis est traditio glo. in. l. si quidem. C. de præd. mino. vbi inquit distinguēdum fore an minor lædatur in vendendo, cùm non expediret vēdere, & tunc per restitutionem præcisè rem auocet, quod Bar. & omnes approbant, multa iura ita intelligentes. An verò lædatur in pretio, & tūc inquit gl. electionē esse emptoris cōuenti, vt suppleat iustū pretium, vel rem restituat: quā distinctionē pro maiori parte sequitur Bar. ibi, & in. l. 1. C. si aduersus creditor. vno tātùm excepto, quòd vbi læsio minoris fuerit in viliori pretio Bar. inquit, quòd resti-

restitutio erit ad pretiū, nec dat electionem emptori. Salic. autem in d. l. siquidem, omnino probat traditionem glo. asserens ex æquitate negandam non esse emptori eam electionem, ne cōpellatur rem habere pro pretio quo noluit: & ita cum gl. Bal. ibi. Idem verò quod Bart. ibi tradit idem Bar. in l. si res. §. 1. per tex. ibi. ff. de iur. dot. vbi Fulgo. in totum sequitur distinctionē d. glos. cum electione emptori danda: quia & tex. ibi in tali læsione pretij electionē viro tribuit, qui emptori comparatur. l. quoties, & l. plerunq;. ff. de iure dot. Nec Bart. apertè contradicit, licèt de electione mētionem non faciat: ita etiā Iacobi. ibi dicens ita tenere Canonis. in c. constitutus, de in integ. resti. vbi Panor. expressim ad finem & ita Alexā. in l. non interest. C. quod met. cau. & tanq̄ receptum cum glo. tradit Gozadi. cons. 44. nu. 12. & nu. 14. & Hispan. Xuar. alleg. 21. col. fin. vbi tamen solum Bar. sequitur, nō facta mētione electionis emptori dandæ. Imò videtur sentire præcisè tūc supplendū pretium minori læso. Sed alij putant Bar. omnino cum glo. sentire, & ita Soci. dicens glo. magis cōmuniter approbari consil. 57. nu. 47. lib. 4. quos nō videtur percepisse Aymo. cons. 7. nu. 2. Et secundùm prædicta consuluit Cuma. cons. 180. ad fi. & ita glo. l. patri. 28. §. 1. verbo, [oporteat.] ff. de mino. & inde Bart. & prædicti omnes colligūt modum libelli, adduntq; nonnulli corruere libellū, si aliter formetur: ita audacter & quasi receptum tradit Aymo. d. cons. 7. col. 1. ex ijs quæ de forma libelli in hac materia solent dicere DD. per. c. cùm dilecti, de emp. & vend.

21 Non defuere tamen ex antiquioribus, qui contra glo. tenuerint, asserentes ꝙ minor lesus in pretio per restitutionem rem præcisè auocet, pretiumque restituat, & ita Alber. ibi & Cinus post Richar. & cum Cin. ita tradit Paul. Castren. in l. non interest, nume. 4. C. quod met. cau. & in praxi ita iudicatum tradit Fulgos. in d. l. si res. §. 1. ff. de iur. dot. & ita præcisè notat Bald. in l. 1. C. si aduer. fis. Ego etiam magis puto, ꝙ ita iudicabitur, omissa illa stricta differentia glos. & Barto. & hæc opinio videtur magis è mente iuris: nam iura agentia de minore restituendo ob læsionem in vendēdo, indistinctè loquuntur, semper significando, per restitutionem præcisè rem auocari. Et ita contra glos. & Barto. pro Richar. & Cin. fortissimè videtur probare tex. in l. ꝙ si minor. § restitutio, & l. patri. §. item ex diuerso. ff. de minor. Verba enim eorū iurium de læsione in vendendo, non minùs exprimunt læsionem in pretio, quàm læsionē ob venditionem, cùm vendere nō expediebat. Idem sentit text. in l. tutor. 49. §. 1. & magis probat tex. notat in l. penul. ff. de minor. vbi ex læsione indistinctè distractio ipsa reuocatur. Idē * fortissimè & iudicio meo expressim probat text. in cap. 1. de in integ. resti. vbi summus Pontifex agit de alienatione rei ecclesiasticæ, in qua inquit, interuenisse læsionem ex modicitate pretij: deinde respondet, ꝙ ad exemplum minoris res distracta per restitutionē auocabitur. Expressa igitur videtur decisio illius text. quicquid inuoluat Panor. post glos. in d. c. constitutus, ad finem, eod. tit. & in hunc sensum accipi potest tex. in l. si sine. 33. §. interposito. ff. de admin. tuto. Ibi enim agitur de minore restituēdo ad rescindēdā vēditionem, & securè respōdetur, rē ipsam restitui cognita fraude: quæ verba nō minùs referuntur ad læsionem in pre-

pretio, quàm ad actũ vendendi, quã do non expediebat vendere: Deniq; omnem casum restitutionis indistinctè exprimere vidétur. ex quibus veriorem arbitror hanc opin. cõtra magis cõmunem, nec in praxi vidi, nec audiui obseruari distinctionẽ glo.

22 In hunc sensum etiam videtur accipiendus tex. in. d. l. non interest. C. quod met. cau. Glo. enim & cõmuniter scriben. intelligunt in ea. l. duas esse partes diuersum ius cõtinentes, in prima agi de cõpulso per metum ad vendendũ, cùm vẽdere nolebat, in secunda de compulso vẽdere pro minori pretio: in prima agnoscũt omnes, remediũ dari ad rescindẽdam totam venditionem: in secunda putant tanq; diuersum statui, nõ rescindendam fore distractionẽ, sed supplẽdum iustũ pretiũ secundũ Bar. Paul. Alex. & alios ibi. Ego verò ex iuribus

* de minore læso agentibus proximè adductis, intelligo idem dicẽdum in alienatione per metum: vt sic cõpulsus posit agere ad rescindendã prorsus vẽditionem, & res sibi præcisè restitui debeat: quod suadetur iuridica ratione, ne metum passus inuitus videat rem suã penes eum qui vim intulit. Suadetur etiam, quia non parum lucraretur vim inferens, si tandem inuito vẽditore rem retineret, licèt iustum pretium ei suppleret, argu. l. si cui fundus. ff. de lega. 2. Item ex cõmuni declaratione illius. l. maxima fraudibus via aperiretur. Potẽs enim & facinorosus spectaret tempus, quo aliquis vendere velit in idq; illũ verbis alliciet, vt postea vim adhibeat, sciens rem nõ esse auocandã: quod perniciosum Reipu. esset. Nec in his parum attẽdi debet interesse voluntatis ad rescindendum actum in pœnam dolosi, seu vim inferentis, quod videtur sensisse gl. in. d. l. nõ interest, verbo, [ab alio,] & verbo, [maiore,] nec text. ibi vllo modo contrarium sentit: imò in fine magis hunc sensum probat, cũ inquit, improbè factum in pristinum statum reponi debere, vt non tantum de pretio supplendo, sed de tota alienatione reuocanda sentiat. Estque mihi verosimilius, ꝙ in. d. l. non fit differentia facti nec iuris inter primam partem & secundam cõtra glos. & omnes ibi: sed potiùs, quòd secũda pars affertur in exemplum primæ.

23 Qua opinione retenta, non obstat argu. Bar. & Salic. & Panor. & aliorũ pro glo. arguentium ex regula restitutionis, vt resarciat id, in quo fuit lęsio: replicatur enim cum Richar. & Cino, ꝙ iura in proposito magis iubent, vt totum negocium reponatur in pristinũ statum, quæ repositio veriùs & propriùs fieri dicetur, cũ omnino rescinditur alienatio, & res minori vel metum passo restituitur, & ita euidenter probat I. C. in. d. §. restitutio. l. ꝙ si minor, & l. penu. ff. de minor, &. d. c. 1. de in integr. resti. Nec obstat tex. (quo mouetur gl. & Bar.) in. d. l. si res. §. 1. ff. de iure dot. ibi nãque singulare ius est in causa dotis: nec id refugiũ dicatur. Est enim verum & receptũ, vt plenè deduxi in. 1. cap. 1. par. & in. 4. cap. d. par. num. 33. ad finem, quo pręsupposito aduerto, ꝙ eo casu ius dedit electionem marito, an velit supplere pretium, an restituere rem: quæ electio non datur conuento à minori petẽte restitutionem: imò præcisè iubetur, vt alienatio rescindať, omniaq; in pristinũ statum reponantur. Magis verò ipsa electio dať minori lęso, vt tradit Igneus in. l. dudum, nu. 68. C. de contr. emp. In eo autem text. datur electio viro, quia de rigore iuris, maximè eo tempore, ex læsione in pretio nullum reme-

medium dabatur. Et ita cessat argu. illius tex. quo decepti videtur tot insignes DD. cũ glos. & consequenter idem text. multò minùs adduci debuit à Bar. Alex. & alijs ad. d. l. non interest. C. quod met. cau. Non enim aduertunt, q in. d. §. 1. l. si res, electio datur viro, quia nõ erat in eo culpa, nec de iure cõpetebat eo casu vllum remediũ: at in. d. l. nõ interest. ingẽs erat culpa metũ inferentis. l. extat. ff. quod met. cau. & in eum actio dabat iure cõmuni: & sic non erat vllo modo danda electio metum inferenti, cùm id fauor sit, iuxta. l. nostram & d. l. si res. §. 1. & l. 1. §. si quis in fraudẽ ff. si quid in frau. patro. Nemo autẽ ambigit, non esse fauendum vim inferenti: quæ omnia fortasse veriora sunt, nec alibi explicata.

24 In eadem materia minoris læsi in vendẽdo magna inest difficultas malè hucusque explicata, iura enim variè loquuntur, DD. verò non sibi cõstant. Nam I. C. in. l. patri. 28. §. item ex diuerso. ff. de minor. inquit, quòd minor venditionẽ rescindens per restitutionem, rem cum fructibus auocat, pretiumq; restituat, quatenus locupletior ex pecunia factus sit. Tex. etiam in. l. vnica. C. de reputatio. inquit, minorem restitutum restituere teneri quicquid ad eum peruenerit: & ita videntur ea iura requirere, q emptor probet, pretium versum fuisse in vtilitatem minoris. Tex. autem in. l. quòd si minor. §. restitutio. ff. de mino. regulariter obligare videtur minorem, vt pretium emptori restituat, cum aduersus venditionem restituitur. Text. verò in. l. si fine. 33. §. interposito. ff. de admin. tuto. inquit, minorem cum curatore vendidisse, posteaq; agnita fraude in integrum restitutũ fuisse, & videtur releuare minorẽ à restitutione pretij, nisi probetur illud versum in eius vtilitatẽ. Sic etiã accipi potest. d. l. vnica. C. de reputati. ibi, [in lucro,] & ibi, [ad eũ peruenit:] maximè iũcta reg. l. si pro patre. §. versum. ff. de in rẽ verso. Et ita dici posset, tex. in. d. §. restitutio, intelligendũ fore ex prædictis iuribus clariùs loquentibus: quã conclusionẽ securè colligit Cuma. in. d. §. interposito, notãs ex litera, q emptor probare debeat pretiũ versum in vtilitatẽ minoris, quando minor aduersus venditionẽ restituitur: nihil tamẽ pro, nec cõtra, affert Cuma. qui meminisse potuit, contrariũ receptum videri, ex glo. Bart. & alijs, in l. prædiorum. C. de prædijs mino. dũ ad id distinguũt inter nullitatem & restitutionem, vt infr. proximè. Huius verò communis opinionis nõ immemõr Fulg. in. l. 1. vers. occurrebat. C. si aduersus credit. apertè concludit, etiam in restitutione non teneri minorem pretium emptori restituere, nisi emptor probet illud versum fuisse in vtilitatem minoris.

25 Glo. autem in. d. l. prædiorũ. C. de præd. mino. (vt dixi) apertè distinguit inter restitutionẽ & nullitatẽ: vt quãdo minor restituitur aduersus venditionẽ, non releuetur à restitutione pretij, nisi pbet illud malè perditum, vel inutiliter cõsumptũ: & ita Bar. & cõmuniter DD. ibi: ad quam opinionẽ circa onus probandi, se refert glo. in. d. §. interposito, verb. probetur, & ibi Bart. Diuersum autẽ volunt glo. Bar. & alij in nullitate, quando scilicet res minoris distracta fuit sine decreto, & solẽnitate: vt tũc emptori incumbat onus probandi, pretium versum fuisse in vtilitatẽ minoris: qđ in nullitate satis probat text. ibi, & in. l. si prædium, vers. emptor, eod. tit. & in. l. penult. §. fin. ff. de reb. eor. camq; resolutionem & differentiam

tiam vt receptam tradit Ias. in l. nam postea. §. si minor, nu. 21. ff. de iureiu. commendans glo. d. l. prędiorum, & ita Socin. cons. 115. col. fi. lib. 1. & Riminal. in §. fi. nu. 61. Instit. quib. alie. lic. Vides igitur glo. & DD. cōmuniter distinguere inter nullitatē & restitutionem, vt in hac minor probet pretium nō fuisse versum: in illa probet emptor pretiū versum fuisse in vtilitatem minoris. Vides etiam Cuma. & Fulg. nō relatos, securè in restitutione idem probare, quod DD. tradunt in nullitate. Sic ad singularem opinionē contra glo. & DD. resoluit Moli. in lib. de vsur. q. 37. nu. 285. dicens, non esse differentiā (circa onus probādi pretiū versum, vel perditū) inter nullitatē, & restitutionē: id tñ dicit Molin. ad diuersum finē, magis in fauorem emptoris, cum vterq; Raphael id dixerint in fauorē minoris.

26 Non leuis igitur difficultas, varietasq; apparet in hoc frequentissimo articulo. In quo aduerto in primis, non videri tutam rationem differētiæ, quā sentit glo. & cum ea Bar. & DD. communiter in d. l. prędiorum, dū aiunt, quòd in nullitate emptor cēsetur agere quoad pretium quod sibi restitui vult: in restitutione autē minor in totū agit, ac proinde vnusquisq; probare debeat fundamentū suæ intentionis: quod receptissimū inquit Riminal. in d. loco. Sed ea ratio corruere videtur in vtroq; membro, si consideres, in restitutione minorem agere ad sui commodum: fūdamentumq; suæ intentionis solùm esse probare, ꝙ viliori pretio vēdiderit, vel quòd nō expediebat vēdere: vnde cū alterum eorum probauerit iam satisfacit iuris regulæ. l. 2. ff. de probat. & cōsequēter ea regula iam non videtur onerare ipsum minorē, sed emptorem. Sic in nullitate non videtur solida ratio glo. & DD. quia emptor eidē iuris regulæ circa onus probandi satisfacere videtur, probādo pretiū semel ad minorem & curatorem peruenisse: maximè secūdùm opinionē Ange. in l. vtrū. ff. de petit. hæred. de qua plenè diximus in cap. præc. ex nu. 64. Potest etiā contra gl. & DD. in membro restitutionis cōsiderari, ꝙ fortasse minor vēdidit, pretiumq; accepit, nec rem adhuc tradidit, vt sæpe contingit. In quibus terminis si vēditio valuit, minor sola restitutione iuuari potest: emptor aūt in causa actor erit, quia pretiū dedit, nec rem habet, & cōsequenter nō videtur magis vel minùs fauendū minori ad hūc effectum in nullitate, q̃ in restitutione, cōtra glo. Bar. & omnes in d. l. prędiorū, & alios vbi supra, pro vtroq; Rapha. Imò & in restitutione non semel sucurritur ampliùs minori, q̃ per viam nullitatis, vt aduertit Panor. in cap. ad nostram, nu. 8. de rebus ecclesiæ. Aduerto item contra glo. in d. l. prædiorum, malè ab ea quoad restitutionem citari tex in d. l. patris. §. item ex diuerso. ff. de minor. ibi enim I. C. nō obscurè sentit, onus probandi tunc non minori, sed emptori incumbere: meliùs autē adduxisset tex. in d. l. ꝙ si minor. §. restitutio, vt supra admonuimus.

27 Aduerto etiā in ea re non sibi constare DD. si cū iudicio legātur: nam Bar. qui eam differētiam inter nullitatem & restitutionem maximè sequitur in d. l. prædiorum, cōtrarium effectu probat in l. 1. C. si aduer. credito. & cum eo communiter scribē. dum inquit, ꝙ si minor restitutionē petens probauerit se læsum in vendēdo, emptor probare debet pretiū versum fuisse in vtilitatem minoris: & ita Bal. ibi nu. 5. Salic. nu. 3. idemq; tradidisse Iacob. Butr. inquit Pau. ibi in fin. *

in fin. & ita tanq̃ receptum tradit Iacobi. ibi. nu. 6. et ita Alberi. in. d. l. 1. C. si aduersus credito. referẽs ex Butric. eãdem doctrinã Bar. & ita intelligũt text. in. d. l. patri. §. itẽ ex diuerso. Videbis etiã apud Bart. & Alberi. & prædictos, ꝙ minor nõ tenebitur probare aliquid circa pretium non versum in eius vtilitatem, nisi quando allegat læsionem ex eo tantùm, ꝙ pretium amiserit, non verò quando allegat læsionẽ in vendendo. Secundùm quam resolutionẽ agnosces in effectu scribentes concludere, ꝙ in restitutione aduersus venditionem, minore probãte se læsum in vendẽdo, vel in veliori pretio, iam emptor probare debeat pretium à se datum, versum fuisse in vtilitatem minoris: & ita non manebit contra communem, sed in effectu secundùm eam, id quod in proposito tradit Fulgos. in. d. l. 1. Vnde ex Bar. Bal. Salic. Alberi. Fulgo. Paul. Iacobi. post Butric. in. d. l. 1. C. si aduer. cred. & ex Cuman. in. d. §. interpsito, dices receptius esse vt emptori incũbat onus probandi pretium versum fuisse in vtilitatem minoris restitutionẽ ex læsione obtinentis: quod etiam securè vt receptum tradit Paul. in. l. vnica, nu. 3. C. de reputatio. Mirum tamen est, nullum ex ijs aduertere in cõtrarium nimis vrgere tex. in. d. §. restitutio. l. ꝙ si minor, vbi. I. C. regulariter emptori fauet, vt pretiũ sibi restituatur: maximè cùm excipit casum emptoris soluentis adolescenti, quem sciebat pecuniam perditurũ. Quapropter rectè superiùs diximus, iura in hoc variè loqui: & DD. magis variare. *

28 Vnde ad. d. §. restitutio, respõderi posset, vt supra diximus. num. 24. vel aliter, ꝙ ibi soluit emptor nõ soli minori. sed cum authoritate curatoris: quo casu magis excusatur, q̃ si cum solo minore gerat. vt in alio articulo notat Bal. hîc, nu. 12. versi. potest. & colligitur ex. l. clarũ. C. de auto. præs. Secus si soli minori soluat: & ita procedat tex. in. d. §. item ex diuerso. l. patri. nam tunc videtur vigere ratio d. §. restitutio, ꝙ emptor scire debuerit, minorẽ perditurũ, vt sentit glo. in. d. §. restitutio. Sic etiam magis succurretur emptori, quãdo soluerit minori industrioso, & rem suã bene administranti, vt colligitur ex Alber. in dict. l. 2. nume. 2. C. si aduer. cred. Paul. in. d. l. vnica. nume. 3. C. de repu. Iacobi. in. d. l. 1. in fine. C. si aduer. cred. & ita saluabitur quod vt nouũ tradit Molin. in. d. lib. de vsur. quæst. 37. nume. 285. vers. alioquin. conducunt notata in. l. 1. C. qui & aduer. quos. Dum autem supra diximus minorem posse restitui non solũ quando læsus fuit in vendendo, vel in pretio, sed etiam quia pecuniam solutã perdidit, id cum iudicio intelligas, quando emptor fuit in aliqua culpa non soluendo cum omni iuridica solennitate: aliàs ex casu vel culpa alterius non daretur restitutio in emptorem, vt rectè tradit Bar. in. d. l. si fine. §. interposito, ad finem, ff. de administra. tuto. quo non citato idem probat Molin. in. d. q. facit reg. l. verum. §. sciendum. ff. de mino. ...

29 Ex prædictis & ex clara litera. d. l. prædiorũ. C. de predi. mino. euidẽtissimè apparet, sustineri non posse qd contra glo. Bar. & scriben. non tantũ tẽtauit, sed etiam asseruit Molin. in. d. lib. de vsur. d. q. 37. nu. 285. gl. enim & DD. verissimè agnoscunt, quòd vbi res minoris distrahitur absq; decreto, & ita minor ex nullitate rem auocat, ita demũ emptor ab eo pretium recuperabit, si illud probet versum fuisse in vtilitatem minoris: Molin. autem audacter cõtendit id esse *

intel-

intelligendum, quãdo emptor non solum pretium, sed etiam vsuras ex eo prætendit: quòd si pretium tantùm velit, nõ teneatur probare illud versum in minoris vtilitatem, quod etiam sentit Alcia.in dict.l.certi condictio.§.quoniam, nume.11. dum citat dict.l. At hoc non est interpretari, sed directim contra illa iura loqui, scilicet contra d.l.prædiorum, &.l.si prædium.C.eod.&.l.penul.§.fin.ff. de reb.eor.&.l.si sine.§.interposito ff.de admin.tuto. & sic nõ est in hoc recedẽdum à communi, maximè attento eo quod proximè nu.27. probauimus in restitutione. Cum iudicio tamen colliges ex superioribus, non sibi constare scriben.in hac materia, nec efficaciam habere rationes glo.& DD.in.d.l. prædiorum, vt supra, nume.26.

30 Ex quibus necessariò agẽdum est de intellectu.d.l.1.& titu.C.si aduer. cred.cùm Bart.& omnes post glo.ex ea.l.& titu.fundamentum summant ad pręcedentia, quæ sine hoc non cõconstarent. Imper.in.d.l.1. creditorem minoris ita alloquitur. [Cũ profitearis cum minore.25.annis te contraxisse, nec doceri potuisse prætorem, ex eo contractu minorem locupletiorem esse factũ, intelligis eum meritò in integrum restitutũ.] Hoc in effectu habet.d.l.1.cui annectitur l.2. in qua Imperator alloquitur minorem, & refert, pecuniam ab eo fœnori acceptam, in quo sicut in præceden.respondet, minorem restituẽdum, nisi probetur, pecuniam versam fuisse in rem minoris: gloss. in dicta.l.1. refert antiquiores nimis vacillantes circa intellectum.l.& tituli: principaliter opponentes de tex.in.l.nam postea.§.si minor.ff.de iur.iur.vbi I.C.tradit, minore incũbere onus probandi se læsum, quod etiam alijs iuribus habetur. Nec minor difficultas resultare videretur ex ijs, quæ dicta sunt in præceden.cap. ad opinionem Ange.in.l.vtrum.ff. de peti.hære.ex num.64.cum multis sequen. Augetur mihi difficultas speciatim ad.d.l.1.ex eo, ꝙ ibi simpliciter fit mentio de contrahente cũ minore, nec aperitur ꝙ fuerit causa mutui, & sic potuit esse ex diuersa causa: vt ita reddatur dubia communis interpretatio de qua statim. Itẽ si causa esset venditionis, in qua minor læsus fuisset magis obstaret tex.in.d.§. restitutio.l.ꝙ si minor, vbi quoad pretium restituendum emptori regulariter magis ei fauetur absque onere probandi pecuniam versam in vtilitatem minoris: & ita maior videtur difficultas.d.l.1.& tit.q̃ eam fortasse expresserint DD. Illud verò agnoscẽdum videtur ex.d.l.1. non tantũ vbi cõtractus minoris fuit nullus sed & vbi minor restituitur, onus probanbi pecuniam versam in eius vtilitatem, aduersario incumbere contra gl.& DD.in.d.l. prædiorum, pro eisdem alibi male sibi constantibus, vt deduxi proximè nu.27.

31 In ea difficultate omissis alijs solutionibus, resoluit glo.ꝙ.d.l.1.& titulus.C.si aduer.cred.specialiter intelligatur in creditore sub vsuris mutuante: vt diuersum sit in alio creditore non fœneratitio, & ita Cin.Bar. Bal.Alberi.Paul.Ange.& communiter DD.secundùm Fulgo.& Iacobi. ibi, Alexan.in.l.ciuitas, nume.11.ff. si cer.pet.Dec.in.l.singularia, nume. 21.ff.eod.Ripa in.l.si is qui bona, nu. 12.ff.de pign.Soci.cons.115.nu.26. lib.1.Ias.in.l.nam postea.§.si minor, num.21.ff.de iureiur.Afflic.lib.2.cõstitu.rubr.3.nu.20.Maurinus (quem olim vidi) in tracta.restitu.cap.221. & sequen.idq; à DD.receptissimum esse *

esse tradit Molin.d.q.37.de cuius opinione statim agemus. Sed quanq́ hoc receptum sit apud scriben.non pauci contradicunt, intelligẽtes.d. l.1.& tit.etiam in creditore sine vsuris,& ita Sali.ibi.nu.3.versi.quæro, vbi tamen male refert DD.ita tenere contra glo.cùm DD.apertè in eo sequantur glo. Et ita generaliter eam l.& titulum in quocunq; creditore intelligit Imol.in.c.1.co.7.de depos. versi.sed iuxta, cum Innocen.cõtra plures ad mutuũ factum prelato vel ministris ecclesiæ,& his non relatis, ita intelligit Curt.in d.l.nam postea, col.fi.nu.7.ff.de iure iur. ponderans Mathasil.nota.58.vbi indistinctè de omni mutuo intelligit,& commendat.d.l.1.& ita in omni mutuo securè intelligit Ioa. Plat.in l.1.versi. hoc autem, C.de vẽden.reb.ciu. Sic etiã Alcia.(neminem referẽs)in l.ciuitas, nu.16.ff.si cer.pet.& Molin.ad diuersam opinionẽ in d.li.de cõmer.q.37. nu.280. Sed ipse hoc dicit fauendo creditori,cõtendens nihil referre,an gratis,an sub fœnore mutuet:respondens ad d.l.1.& 2.eo modo, de quo statim. Alij verò generaliter eam.l. intelligentes,concludunt pro minori vel ecclesia,vel repub.vt in mutuo etiã gratis,incumbat creditori onus probãdi pecuniã versam fuisse in vtilitatem minoris & similium:ideoq; dixi intellectum Molin. tendere ad singularem opinionem, non tamen nouus est in se,licèt ipse neminẽ pro eo adducat.

32 Ego à primis annis studij mei in iure ciuili semper existamaui,non esse veram cõmunen interpretationẽ d. * l.1. posteaq; in progressu studij gaudebam apud graues authores proximè citatos,videre d.l.generaliter intelligi in omni creditore, & maiori deliberatione eum intellectum verissimum puto. Hoc autem suadetur ex rubri.generaliter scripta de creditore & sic de omni,iuxta l.si plurib9, & ibi Bart.ff.de leg.2.l.si seruitus. ff. de serui.vrba.præd.Eadẽ inductio similiter fit ad literam d.l.1.quæ indistinctè loquitur de cõtrahente,roboratur etiam ex l.sequen.dum loquitur de creditori sub fœnore:vt credi debeat, alium fuisse casum l.1.ne in cõtinenti detur magna superfluitas. Eadẽ interpretatio magis suadetur, quia tempore illarum legum non reprobabat fœnus: & cõsequenter nõ erat,cur tális creditor,vt odiosus excluderetur l.eos,C.de vsur.Probatur verò magis ex tex.in d.§ restitutio,l. q; si minor,ff.de minor.vbi I.C.distĩguit inter pecuniam solutam minori ex venditione, & pecuniam ei mutuo datam,non obscurè requirẽs generaliter in hac, vt creditor probet eam versam in minoris vtilitatẽ, ad quẽ tex. magis aduertere debuerũt scriben.maximè Imol.& Plat.proximè citati nu.præceden.Probari efficaciter videtur eadem opinio & interpretatio, si negocium cũ iudicio ex omni parte consideretur:finge enim minorem sine curatore, tunc si pecunia ei mutuo detur, obligatur minor, sed restitutio priuilegiata ei cõceditur: & negari actionẽ aduersus eum dicebat I.C.in l. patri,§,1.& ibi gl.ff.de mino. Si minor curatorẽ habet,& sine eius authoritate cõtrahit,non obligatur, nec actio contra eum datur,l.3.C.de in integ.resti. Si cũ eodem curatore,non ideo minùs restituitur,l.1.&.2.et sequẽ.C.si tut. vel cur.interue. Si curatori nomine minoris mutuetur, nõ aliter actio in minorem datur,nisi quatenus pecunia versa probetur in rem minoris.l. si in rem.C. quand. ex fac.tuto. Atq; ita omni casu probari videtur hęc in-

terpretatio & conclusio ad. d. l.1.C. si aduer.cred.

33 Ex præcedentibus satis probatur. d.l.1.& tit. C.si aduer. cred. generaliter procedere in omni creditore ex causa mutui nõ tantum in fœneratitio: vt creditor probare debeat pecuniam versam fuisse in vtilitatem minoris, & ita in mutuo probat tex. in.d.§.restitutio.l.ꝙ si minor. Ex quibus colligitur non obstare tex. in.d. §. si minor. l. nam & postea, de quo opponebãt glo.&.DD. Ibi enim particularis casus traditur, cui ratio tex. cõgruit, vt videbis apud Fulgos. in d.l. 1.ad finem. Inde comperies (si cũ iudiciũ aduertas) non constare oppositionem, nec responsiones. DD. ex.d.l.1.ad.d.§.si minor.imò solutiones aliò tendunt. Ex traditis etiam superiùs agnoscent cordati grandẽ difficultatem in eo articulo minoris vendentis cum solennitate, vt cesset d. l. prædiorum. C.de præd. min.ita tamen, vt ex læsione vendendi, cùm non expediret, vel ex viliori pretio minor restituatur: tunc enim si inspiciatur resolutio gl.& DD. in.d.l.prædiorum, videretur dicendum, ꝙ minor restitntionem petens teneretur probare, pecuniam perdidisse, idq; videri posset receptũ ex supra dictis, nu. 25.&.26. Sed ex eisdem Bar. Bal. & alijs in.d.l.1.C.si aduer. cred.& ex Pau. in. d.l.vnica.nu3.C.de reputat. aperte colligitur cõtrarium. Imò ꝙ, minore probante se læsum in contractu, emptor nõ posit pecuniam à se datam repetere, nisi probet eam versam in minoris vtilitatem, quod nimis iuuatur ex.l.si sine.§.interposito. ff.de admi. tuto. secũdùm quam sententiam nouè & verè ampliabitur * text.in.d.l.1.C. si aduer.cred.vt non solũ procedat in creditore ex causa mutui, sed etiã in emptore prętendẽte pecuniã, quam dedit pro re minoris ex læsione restitutionem obtinentis: & ita notabiliter amplientur iura superiùs adducta de venditione rei minoris absq; solẽnitate, quibus cauetur, onus probandi pecuniã versam incũbere emptori. Igitur vt emptor sibi caueat, debet soluere cũ authoritate & iussu iudicis authorãtis ipsam venditionem: iuxta regu.l.ait prætor.§.permittitur.ff.de minor.

34 Fx eisdem infertur (si cum iudicio aduertas) secum pugnare Molin.in d.lib.de commer.q.37.ipse enim nume.280.rectè dixerat.d.l.1. & tit. C. si aduer. cred. procedere in creditore etiã sine vsura, in fine verò, nu.præceden.& nume.281.in fine: & magis nu.285.sui immemor subdit, ꝙ ideo creditor vel emptor probare tenetᷣ in ea.l.& similibus, pecuniã versam in rem minoris: quia creditor non solum pretium à se datum, sed etiã vsuras & interesse volebat: hęc pugnãtia esse nemo non videbit. Sic labitur idem Molin.ibidẽ, cùm violẽter intelligit tex.in.d.l. prædiorũ, C.de præd.mino. quando emptor non solum pretiũ sed & eius vsuras prætendit, cùm ea.l.indistinctè loquatur: & ita verius intelligunt glo.Bar.& communiter DD. vt suprà deduxi. Sic etiam non videtur tutũ quod tradit idem Molin.d.q.num.281.dicens ꝙ minori, non creditori incũbet onus probandi in mutuo, quando nõ soli minori, sed cum curatore ei creditũ est, si enim minor curatorem habebat, tunc non datur actio creditori mutuanti sine curatore, sicut cõtrahenti cum pupillo. d.l. 3.C.de in integ. resti. Si verò minor curatorẽ nõ habebat, vel si habebat cum eius authoritate mutuatum fuit, adhuc stat decisio.d.l. 1.C. si aduer.cred. vtroq; enim casu pariter restituitur, vt per

totum

totum. C. si tutor vel cur. interue. & vtroq; casu viget ratio l. C. in. d. §. restitutio. l. q si minor: scilicet q mutuum fit voluntariè. Nec hi casus separantur.

35 Tutius verò est quod tradit Molin. in. d. q. nu. 281. quatenus distinguit inter mutuum consultò in causam necessariam acceptũ, & mutuũ sine causa: vt in primo non restituatur minor, si casu pecunia perdatur: in secundo restituatur, etiam si casu, nõ tantùm sui facilitate pecunia perdatur. Sed debuit Molin. adducere glo. claram & ibi Salic. in. l. 2. C. de fil fam. min. vbi glo. vult, q etiam si minor à principio cõsultò & in causam necessariam mutuum acceperit, restituetur tamen, si postea nõ casu, sed lubrico ætatis pecuniam amittat, & ita intelligit aliqua iura quę ibi citat: ad quæ aduertas, q glo. non debuit miscere mutuum & alios cõtractus, cũ in mutuo sit particularis ratio in fauorem minoris cõtra creditorem voluntariè mutuantem, vt supra deduxi, ex tex. in. §. restitutio. l. quòd si minor. Et secundùm hęc dicendum * erit, q vbi minor eiusq; curator mutuum accipit in causam necessariam (quod de iure licebat etiam sub vsuris. l. 3. §. consequitur. ff. de contra. & vtil. act. tut. (tunc necessariò limitabitur. d. l. 1. C. si aduer. cred. & iura superiùs adducta, dum onerant creditorem, vt probet pecuniam versam in vtilitatem minoris: ea namq; procedunt, cũ minor restituitur, vt ipsa iura loquũtur: restitutio verò pręsupponit læsionem à principio, quæ cessat vbi in causam necessariã mutuũ accipitur: & ita minor probare tenebitur pecuniam malè perditã, cùm nõ nitat ex alia læsione, nisi ex amissione pecuniæ: in quibus terminis Barto. & reliqui in. d. l. 1. C. si aduer. cred. resoluunt, q minori incumbit onus probandi amissonem: quæ explicatio rationem habet, & iuris regulis cõgruit. Hîc multa omitto cũ intellectu. l. in pupillo. ff. de solutio. de quibus pleniùs ago in commentar. restitu. Hæc iungẽda sunt, ijs quę diximus in præceden. cap. ad fin. circa probandũ, an res semel peruenta præsumatur durare, vel nõ. Quæ omnia vtilissima sunt, nec alibi fortasse ita resoluta.

36 Vt verò hoc. cap. in articulo magis proprio huius. l. cõcludatur, discutiendum est vnum à. DD. hîc omissum, alibi etiam nõ satis explicatum Legitur enim apud aliquos, remedium negari læso etiam enormiter, quando ipse bis consensit, ob vigorẽ geminati consensus, ita Dec. consil. 216. ad finem, quẽ sequitur Chassen. in consue. Burg. rub. 7. §. 12. num. 37. vers. aduerte, fol. 273. col. 4. & Couarru. in cap. quanuis pactum, 3. part. §. vlti. num. 6. vers. octaua conclusio, & Mantua lib. 1. loco. cap. 6. & Rubeus cons. 133. nu. 9. pro qua opinione nihil solidum, vel in specie adducitur, sed tantum arguit Dec. ex generalibus, quæ de vigore geminationis tradunt scriben. in varijs locis, post Roman. in illa vberrima repet. §. de viro. l. si verò. ff. solu. matr. 31. fallen. Felin. in. c. si cautio, de fid. instru. ex. nu. 39. Hippol. in. l. 1. §. quæstioni. ff. de quæstio. Cur. sen. cons. 49. nu. 83. Ias. in. §. de constituta. Insti. de actio. Ripa in. l. si insulam. nu. 77. ff. de verbo. obliga. plenè Corse. in tracta. de potesta. reg.

Ego autem verius arbitror contrarium dicendum fore: imò q geminatus consensus læsi regulariter nõ tollat remediũ huius. l. prout si post primum contractum petatur à læso, vt cõfirmet, vel iterũ consentiat, ipseq; *

id faciat: vel si post iniquam diuisionem, separatim intercedat cõfirmatio partium, & in similibus. Adhuc enim cõcurrente læsione vltra dimidiam manebit remediũ huius. l. tum ob eius generalitatem, quæ talem restrictionem non admittit: tum quia ex contraria opinione daretur maxima occasio fraudibus, facillimeq; eluderetur remedium huius. l. quod vitari debet: tum quia eodem errore, eademq; facilitate læsus iterũ cõsentiet, iuxta text. l. doli. 19. versi. ideq;, ff. de donatio. Hec autem verior opinio colligi potest ex responso Corn. cõsi. 140. lib. 3. inspecto principio & conclusione: in quo etiam cõtrarius sibi fuit Dec. vt refert Aymo dubitãs cõs. 114. in fine, & cõs. 151. nu. 31. vbi etiam refert Rom. & Soci. ita verius consulentes, qui tamen id non satis exprimunt in locis ab eo relatis. & ita securius potuisset cõsulere Gratus consi. 71. num. 3. & nu. 25. lib. 1. Nec cõtradicit Panor. consi. 71. in. 2. dubio. lib. 1. quem malè refert Mantua vbi supra. Imò si diligẽter inspiciatur, magis probat nostram opinionem cùm ibi stante iuramento tantùm cõtradicat. Nec obstabit quod inquit Bar. in. l. Iulianus. §. si quis colludente. ff. de act. emp. contrarium enim verius probaui in commentar. l. 1. 3. par. num. 36. versi. nec puto. C. de bon. mater. & hæc addes ijs quę in. q. trãsactionis diximus supra in. 1. par. cap. 4. nu. 32.

SVMMARIA.

1 *Traditur differentia inter læsionem in pretio, de qua agit hæc lex, & læsionem in quantitate rei.*

2 *In eadẽ re traditur uerior ratio differentiæ inter eas læsionis species.*

3 *Tractatur de uenditione ad corpus, & uenditione ad mensuram, in quo nimis uariant scriben. usque ad nume. 6.*

7 *Plenè & utiliter tractatur de effectu, & differentia resultante ex cognitione uenditionis ad corpus uel ad mensuram, usque ad nu. 9.*

10 *Agitur de intellectu. l. Iulianus. §. si Titius. ff. de acti. empt.*

11 *Explicatur. l. qui fundum. §. qui agrum. ff. de contrah. emp.*

12 *Agitur de ueriori intellectu. l. si duorũ. ff. de acti. emp. & nu. 13.*

14 *Explicatur tex. in. l. si seruum. §. 1. ff. de acti. emp.*

15 *Reijcitur argumentatio DD. ex iuribus loquentibus de falsa demonstratione relicto adiecta.*

16 *Agitur de intellectu. l. qui fundum. ff. de euict.*

17 *Explicatur eleganter tex. in. c. per tuas, de donat.*

18 *Resoluitur circa præcedentia utilis differentia inter emptorem & uenditorem.*

19 *Tractatur de læsione per dolum cum exemplis, & explicatione aliquorum iurium, & nu. 20.*

21 *Agitur de uendente uel emente, qui scit aliquam constitutionem breui promulgãdam circa rem uel mercem: & aliqua similia usque ad nu. 25.*

26 *An emptor dicatur malæ fidæ possessor, quando uenditor manet læsus ultra dimidium, usque in finem.*

TER-

TERTIA PARS L.2.C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. II.

1 EST in materia huius. l. alius articulus vtilitate, & difficultate insignis: cōstat enim ex decisione huius. l. & cap. cùm dilecti, & cap. cum causa, de emp. & vend. læsis in pretio ita demum succurri, quando læsio est vltra dimidiū iusti pretij: Aliud verò genus læsionis est nō in pretio vel æstimatione, sed in quantitate, & substantia rei: prout si res inueniatur minoris quātitatis vel mensuræ. In quibus terminis inquit glo. in c. per tuas, verb. [inuenerunt,] de dona. succurrendum fore contrahenti, si talis læsio apparuerit in minori rei quātitate, etiam si læsio vel diminutio rei modica sit: & ita Panor. ibi, nu. 4. & Anan. cons. 98. ad fi. & Cremē. hic, nu. 163. in. 9. limi. & Cagnol. nume. 177. & Anto. Burg. in d. c. cū causa, nu. 50. & Boer. decis. 50. num. 4. Quā distinctionem inter læsionē in pretio, & læsionem in quātitate rei, cum ratione Panor. in. d. c. per tuas, extollit Mantua lib. 1. locor. cap. 6. in fin.

2 Rationem differentiæ inter ea genera læsionis assignat Panor. in. d. loco, ex eo ꝙ deceptio in quātitate rei non ita perpēdi potest, sicut læsio in pretio, & æstimatione: quā rationē sequūtur nouiores, vbi supra: quæ tamen non videtur satisfacere, cū plurimi rerum ęstimationem ignorent, eamq; ignorantes imprudenter contrahant. Alij ex alijs causis etiā scientes enormiter læduntur, quibus etiā remediū huius. l. non negatur, secundùm veriorem sententiā, quam contra vulgarem opinionem probaui supra in. 2. cap. 1. par. Item ea ratio Panor. soli emptori congruit, & ita non complectitur læsionem vtriusq; contrahentis. Vnde cogitabam meliorē fortasse rationem colligi posse, atten- *
to ꝙ vbi læsio tantùm est in pretio, vterq; contrahens satisfacit ijs, quę conuenta sunt. Venditor enim rem integrè tradit, emptor pretium conuētum dat: & sic vtrinq; implentur conuenta: ideòq; non facili fuit læsis in pretio succurrere, nec ius antiquū sucurrebat: conditoribus autem nouioris iuris humanius visum fuit, vt saltim interueniente hac enormi læsione succurreretur. Quando autem res minor reperitur, quàm cōuentū fuerit, nō spectatur maior vel minor læsio, sed indistinctè succurritur etiā iure antiquo: quia venditor non implet promissum ex sua parte, vt in. l. 2. & in. l. seruum. §. 1. & l. ex emp. ff. de actio. emp. Maior enim censetur defectus substātiæ seu quātitatis rei, quàm pretij, vt colligitur ex Bal. hîc, col. 1. in oppo. dum adducit. l. domū. ff. de contrah. emp. Et ita sustinetur prędicta differentia glo. & Panor. & alio-

aliorum vbi supra licèt eam improbet Couarru.in.3.c. practi.qq.num. 8.vers.13.

3 Ad percipiendam hanc differentiam læsionis in pretio, & in quantitate rei, examinandus est vtilis & difficilis articulus, quē tractat Cagnol. hîc à nu. 177. vsq; ad nu.191. meliùs verò Couarru. in. d. loco. Qua in re receptissima traditio est, vt venditio vel cōcessio aliquādo dicatur ad corpus, aliquando ad mensuram: inter quæ constituunt. DD. grandes differētias, appellantq; alienationem ad corpus, quando venditio vel concessio incipit à nomine designante certam rem cum suis cōfinibus, vel alio modo idoneè expressam: licèt enunciatiuè adijciatur certa rei quātitas. E contrariò autē dicitur venditio vel concessio ad mensuram, quando cōtrahentes incipiunt à quantitate seu numero rei, & postea adijciunt confinia. Exemplum primę inspectionis est, si vēdatur fundus certus, vel suis cōfinibus designatus, addaturq; eū esse centum iugerum, & postea maior vel minor numerus iugerum inueniatur. Exemplum secundæ inspectionis est, si vendātur quinq; iugera terræ in certo agro: in primo enim exemplo principaliter habetur ratio ipsius rei, seu corporis declarati: in secundo numeri vel quantitatis, vt tradit originaliter Oldra. cōs.167. eiusq; discipulus Ioā. Andr. ad Specu.tit. de emp. & vend. quos sequuntur innumeri relati à Cagno. hîc, latiùs à Couarru. in.d.c. 3.practi. qq. Molin. ad Alex.consi.120.lib.2.nu.8.

4 Sed in eadem re nimis variāt scriben. nā Bar.in.l. Iulianus.§.si Titius, ff.de act. emp. tradens quomodo dicatur venditio ad mensuram, apertè ad id requirit, vt singularis iugeribus vel numeris separatum pretium assignetur: q. si vnicum pretium pro iugeribus vel numero exprimatur, vult Barto. q. alienatio dicatur ad corpus seu speciem, nō ad mensuram: & ita Bal.in. l. sicut. nu. 3. C. de actio.emp. Sed tam ex antiquis, quàm ex nonuioribus magis communiter colligitur, venditionem dici ad mensurām, cùm partes ab ea vel à numero incipiunt, etiā si pro toto numero iugerum, seu pro omnibus partibus iunctim vnicū pretium assignetur: nec requirunt, vt singulis iugeribus vel mēsuris diuersum pretium exprimatur, vt colligitur ex Oldra.in.d.cons. ex Bal. in rub. C. de cōtrah. emp.nu. 21. Alex.in pluribus cōsil. vt per Molin. ad eum.d.cōs.120. lib.2. per Dec. cōsi.500. Afflic.decis.68. Cagno.hîc. num.179. Couarru. in.d.c. maximè. num.5. versi. septimo, quod satis probat.l.C.in.l. quod sæpe.§.in his.ff.de contrah.emp. Quod autē Bar. & Bal. dixerūt, saluabitur, vt licèt venditio vel cōcessio incipiat à corpore, si tamen pretium exprimatur pro singulis mensuris, seu pro numero, tunc cēseatur ad mensuram, cùm citra eam numeralem distinctionem pretij dicenda foret alienatio ad corpus, vt colligitur ex relatis à Couarru. dict. loco & Socin.in.l.demonstratio, nume. 10. vers. caue tamen. ff.de condi. & demonstra. Salice.in.l.2. nume.3. C.de contrah. empt. Paul.in.l.si seruum.§.1.ff.de act.empt. Felin. in.c.significante nume.7. vers. & caue, de rescrip. & Capit.decis.14.nume.5. & ita debet intelligi Ias.cons.55. in fin. lib.1. ita Socin.cons.32.num.1. vers. aliquādo & secundo lib. 4. & Cagn. hic num.186. quicquid plures inuoluant, & anton. Burgen.d.c.cùm causa, nu.50. in fine, vbi tandem ita sentit cum Pau.in.d.§.1.l.si seruum, quē malè reprehendit Cagnol.hic, putās

eum

eum contradicere, Huius rei principalis effectus est, an si maior quantitas reperiatur, debeat emptor supplere vel augere pretiũ, de quo infra.

6 Manet igit̃ ex Oldra. & innumeris in ea maximum esse discrimen, à quo inceperit cõuentio, an à corpore, an à mensura: in eo autem aliquæ sunt species, in quibus nõ discordãt scribẽ. in alijs mirè variant. Concordant omnes, quando venditio sic cõcipitur, vt vẽdatur certus fundus suis limitibus declaratus pro vnico pretio, licèt postea addatur, ꝙ est centũ iugerum, & talem alienationem vel concessionem appellant ad corpus: nec augendũ esse pretium, licèt plura iugera reperiantur. Sic cõcordant econtrariò, quando incipitur à quãtitate vel mensura, prout cùm vendũtur certa iugera in tali campo vel terra, maximè exprimendo pretium pro singulis iugeribus, etiam si terra vel cãpus suis limitibus designetur, vt per Soc. nep. consi. 42. lib. 2. & Soci. filium cõns. 32. lib. 4. Discordant scriben. in casu mixto, quando contrahentes incipiunt à re, & cõtinuò exprimitur modus vel quantitas: deinde adijciuntur confinia, prout vẽdo fundum tusculanum triginta iugerum, qui habet tales limites vel talia confinia: in qua specie variarunt maximè recentiores. Paris. plenè & eleganter cons. 64. lib. 1. contendit eam venditionem cẽsendam ad corpus, non ad mensuram, & ita Ruinus cons. 83. lib. 1. Soci. nep. consi. 42. &. 43. lib. 2. & cũ eis Couarru. d. lib. practi. qq. c. 3. nu. 3. versi. quarta species, vbi citat consi. Soci. & Pau. & Imol. qui nõ videntur id satis probare. Cõtrarium respondit Cur. Iun. cõs. 131. & Dec. consi. 500. quibus accedit Cagn. hìc nu. 182. vt venditio in ea forma dicatur ad mensuram, & ita regulariter iudicandum cùm ante declarationem cõfinium expressa fuerit quantitas vel mẽsura rei, quod apertè voluerunt Panor. & Firmian. relati à Paris. d. cons. 64. nu. 22. & nu. 55. Et ita resoluit Anto. Capi. de cis. 14. num. 2. dicẽs ita fuisse à multis explicatum, & ita Alex. ad Bar. in. l. Iulianus. §. si Titius. ff. de actio. empt. & Boer. dicis. 50. num. 5. & 6. & non obscurè Soci. cons. 32. nu. 1. libr. 4. Qua in re variauit Alex. vt tradit Paris. d. cons. num. 57.

6 Similis varietas est inter DD. in ea re: nonnulli enim tradunt, ꝙ venditio dicetur ad mẽsuram, etiam si à re vel à corpore incipiatur, quando numerus vel mẽsura exprimitur simul in eadem clausula, prout vendo fundum tusculanum triginta iugerum, vel bubulcarum, vel tornaturarum, vt DD. loquuntur: secus si numerus vel mensura exprimitur relatiuè in diuersa clausula, prout vendo talem fundum qui habet triginta iugera: quia tunc dicũt vẽditionem censeri ad corpus vel rem, non ad mẽsuram. Et ita consuluit Pau. quem sequitur Anto. Burg. in. d. c. cùm causa, nu. 51. vbi citat Cardi. & Feli. idem dicẽtes: & ita colligitur ex Paul. in. l. si venditor. ff. de act. emp. quẽ sequitur Dec. con. 347. Cur. Iun. d. cons. 131. Soci. cons. 32. lib. 4. sed cõtrarium dicit verius Couarru. d. loco, & plenè Paris. Ruin. Soc. nep. in dictis consil. & videtur satis colligi ex Bar. in. d. l. Iulianus. §. si Titius, & Bal. in rubr. C. de cõtr. emp. nu. 22. Afflic. decis. 68. qui omnes vel ex professo tradũt, vel securè sentiũt, nihil facere, an mẽsura exprimatur in eadẽ clausula, vel separata: & in eisdẽ terminis venditionem dici ad corpus, non ad mensuram. Plures tamẽ allegantur contra Pau. in hac specie, qui tantùm loquũtur,

tur, quãdo menſura ponitur cum relatiuo, & ſic in diuerſa clauſula, vt Iaſ. in.l.cunctos populos, nume.4. C. de ſumma trin. Mihi autem parum probabilis videtur illa traditio Pau. dum diſtinguit inter eandem clauſulam vel diuerſam, nec iura in hac materia videntur talem diſtinctionẽ admittere, cui obſtat reg. l. 2. C. commu.de leg.

7 Effectus eius inueſtigationis apud ſcriben. magni momenti cenſetur: quando enim vẽdit in dicitur ad corpus, reſoluunt, quòd tota terra ſita intra confinia fundi, etiam ſi quantitas maior ſit, manet vendita: & menſuram expreſſam tunc non cenſeri limitatiuè ſed demonſtratiuè adiectam. Si autem venditio fuerit ad menſuram, intelligi eam reſtrictè & formaliter expreſſam, ne plus tribuatur emptori, q̃ talis menſurę quantitas. Alij addunt, q. vbi venditio fit ad menſuram, cenſetur conditionalis, vt ante menſurationem nõ dicatur venditio perfecta, per.l.quod ſæpe. §.in his. ff. de contrah. emp. Pariſ.d. conſ.64.lib.1.Paul.in.d.l.Iulianus. §. ſi Titius.ff.de act.emp. ſed præcedẽs effectus præcipuus eſt. In quo addũt plurimi, quòd vbi res ſeu corpus vẽditur, non tenetur emptor aliquod pretium ſupplere, vel augere, ſi maior terrę quantitas reperiatur, quàm ea quæ in menſura expreſſa fuit: dicunt enim augumentũ cedere commodo emptoris. Ita clarè vult Bald. in.d.rubr.C.de contrah.empt.num. 22. Afflic.deciſ.68.& ita apertè Pariſ. Ruinus, Soci.nep.in dict.conſ.& Fulgoſ.in.l.qui fundum.ff.de euict. nec diſſentiunt Curt.& Dec.ſuprà relati in facto contrarium conſulentes. Eorum namq; varietas eſt in iudicãdo, an venditio ſit ad menſuram, an ad corpus: ſi enim ad corpus fuerit, conſentiunt ijdem, & ferè omnes, vt pretium non augeatur, etiam ſi rei quãtitas maior appareat: & ad hunc effectum intelligunt doctrinam Oldr. in conſ.ſupra relato, & ita Alex.in varijs conſ.& Cagn. hîc.nu.178.&180. &.186.Couarru.in.d.c.3.verſ.11.Socin.in.l.demonſtratio, num.10.ff.de condit.& demonſtr.Capitius.d. deciſ.14.num.3.Paul.in.d.l.Iulianus.§. ſi Titius, & magis in.l.ſi ſeruũ.§.ſi modus.ff. de actio. empt. & in.l. ſi duorum, in fin. ff. eod. Et ſic ea videtur receptiſsima opinio in fauorem emptoris.

8 Qua in re neceſſariò inſpiciẽdũ eſt, an idem dici debeat è contrario, ſi minor rei quantitas appareat: & in eo maior eſt. DD. varietas. Nam Couarru.in.d.verſu.cap.3.pract. quęſt. quaſi receptum tradit, vt maior mẽſura cõmodo emptoris cedat, minor aũt ſuppleri ei debeat, vel in re ſimili, vel in diminutione pretij: ad quod citat Paulum in duobus locis, in quibus id non ita reperio: nec ſatis id explicat Alex.conſ.7.lib.4.ſic etiam Soci.nep.in cõſi.ibi allegato magis contradicere videt᷑: & apertiùs Soci. ibi citatus in.d.l.demonſtratio.nu.10. vbi apertè reſoluit, par ius eſſe emptoris & venditoris: vt ſicut emptori cedit cõmodum, ſi quantitas rei maior appareat, nec tenetur pretiũ ſupplere, quando vẽditio fit ad corpus: ita etiã è contrario, ſi minor rei quãtitas appareat, nõ debeat ei pretium minui, nec rei ſupplementum fieri: idque concedit Socin.nep.dict.conſil.42.nume.19.lib.2. dicens, ita eſſe de mente omnium DD. in hac materia. Et ita expreſſim Corn.conſ.59. lib.4.nume.2. ibi, [quod accedit vel deperit, aſcribitur cõmodo vel damno emptoris:] & ita ſecurè vt receptiſsimum ſentit Cagnol. hic, nu.

179.

179. ibi, [siue maior siue minor,] & num. 180. ibi, [siue plus aut minus cedit pro eodē pretio,] & apertiùs nu. 188. vbi ex mente DD. cōcludit, venditorem tunc non teneri ad supplendum, quod deest in re vēdita ad corpus, non ad mensuram, nec etiam diminuendum esse pretium emptori: vt contrariorum eadem sit disciplina, & ita Boer. decis. 50. num. 6. & Soci. cons. 32. num. 1. lib. 4. idq; ex Salic. & Alber. agnoscit Paris. d. consil. 64. nume. 32. Idque iuuatur ratione seruandæ æqualitatis inter emptorem & venditorē iuxta doctrinam Text. notab. in l. 6. ff. de peric. & commod. rei vendi. Et ita hoc longè receptius videri potest: cui opinioni consonat iuris regula l. secundùm naturam.

Cōtrarium autem (vt vides) semper in fauorem emptoris concludit Couarru. vbi supra: quod etiam videtur sentire Capitius. d. decis. 14. nu. 3. Et pro his non parum vrget argumentum à diuersitate rationis, quæ quidem in proposito tota est pro emptore contra venditorem, qui magis scit, vel scire debet quantitatem rei, quam distrahit iuxta. l. quisquis, infra hoc tit. & regu. l. fin. ff. de vsucap. pro suo: quod argumentum aliqualiter agnoscit Corn. d. cons. 59. ad fi. & Paris. d. cons. 64. nume. 39. & nu. 50. Et ita apertè Paul. in l. si duorū, vers. in tex. ff. de actio. emp.

9 Dolenda profectò est tanta scrib. varietas in articulo frequentissimo, in quo ad minorē fraudem, minusq; detrimentum vtriusq; partis aduertendum semper est ad quantitatem pretij, vt inde cognoscatur, an emptor supplere debeat, quādo res maior apparet, vt ex Corn. Dec. & multis tradit Couarru. in dict. cap. num. 3. vers. hæc verò: & ita Afflic. dict. decis. 68. Id verò exemplificarem, quando ex consuetudine loci certum esset pretium iugeris, vt tunc pro singulis suppleatur pretium. Temperabitur etiam eadem varietas ex coniecturis, & clausulis, de quibus per Anani. videndum cons. 98. & in eo proposito aliæ clausulæ attendi debent modò pro emptore, modò pro venditore, vt latiùs tradit Paris. dict. cons. 64. nume. 28. & nume. 34. lib. 1. Mihi verò in ea varietate & difficultate tutius videtur, vt si res notabiliter maior appareat, etiam si venditio non fuerit ad mensuram supplere debeat emptor pretium pro augmento: faciliùs autem minui ei pretium debeat, si minor rei quantitas appareat ob aliquā culpam, quæ tūc in venditore, non in emptore est. Et ita procedet quod inquit Paul. in l. 2. in fin. C. de peric. & commod. rei vendi. quæ nō bene referunt nouiores supra citati: ibi enim apertè vult Paul. quòd licèt venditio fuerit ad corpus, debeat tamen emptor supplere pretium, si res maior reperiatur, sicut minui pretium debet si minor quantitas rei appareat. Quæ opinio Pauli singularis est ad omnes præcedentes: licèt enim Paul. velit non magis fauēdum fore emptori, quàm venditori: & contrariorum eandem fore disciplinam in proposito, vt plures dixerūt, id tamē inquit ad diuersum effectū, vt scilicet nec augmentum nec diminutio in cōmodū, vel lucrum afferat emptori aut vēditori, sed res debeat semper ad æqualitatē reduci: quod cōprobatur ex doctrina l. 1. ff. si quis caution. vbi Paul. & Ias. notant assumendam semper esse interpretationē, quæ vtriq; parti tutior & æqualior est. Et ita in proposito cordatè arguit Dec. dict. consil. 590. nume. 12. vers. & supradicta, & *

nu.ſequen.oſtendens, æqualius eſſe vtriq; parti,& minùs præiudiciale,vt non maior, nec minor quantitas vẽdita cenſeatur,quàm in cõtractu expreſſa fuerit. Cui Pauli Caſtr.opinioni adderem, vt ſi fortè minimum ſit rei augmentum, vel minima rei imminutio in venditione facta ad corpus,non audiatur emptor vel venditor, quando res diſtracta magna eſt, ex doctrina I.C.in.l. res bona fide.ff. de contrah.emp.&.l.ſcio.ff.de in integ.reſtit.quas.ll.explicauimus ſupr. in.1.cap.1.par.

10 In his adducuntur plures.ll. quaſi expreſſæ à DD. maximè Pariſ. Ruin. Soc. Nep. Couarru. & alijs doctiſsi. viris,quæ tamen diligenter conſideratæ fortaſſe non probant cõcludenter vnam nec alterã opinionem. Primò enim text. in dict.l. Iulianus. §.ſi Titius.ff. de actio. empt.non probat quod multi notant, lucro emptoris cedere, quicquid plus reperitur in quãtitate rei, quàm in vẽditione expreſſum fuit. Ibi enim agitur de augmento extrinſeco, quod ſolet cedere commodo emptoris,ſicut & periculum,& I.C. ibi ponit caſum particularem cum diſtinctione,an venditor ſciuerit, an ignorauerit. Itẽ DD. in eo text.non ſibi conſtant: quia intelligunt cum gloſ. emptionem ibi fuiſſe ad menſuram: ſecũdùm quod nullum augmentum deberet cedere commodo emptoris, nec diminutio eius damno, vt ipſe reſoluunt in hac materia:ideoq; Fulgoſ.ibi & Coſtallius neminem referens,& meliùs Couarru.in.d.loco, intelligunt in.d. §.fuiſſe venditionem ad corpus, nõ admenſuram: ibi enim numerus iugerum ſeparatim expreſſus fuit. Vel aliter ad eum text. dici poteſt quod ait Fulgo.ad.l.ſi in venditione.§.1.ff. de peric.& cõm.rei vend. vt aliquando vẽditio dicatur ad corpus, tamen venditor teneatur præſtare modum agri,quẽ expreſsit,& ita intelligit.d. §.ſi Titius,fortaſſe diſtinguens an leuiter, an ſeriò ad conuentionem partium expreſſa ſit rei quãtitas, vt altero caſu pręſtari debeat,in altero non argu.eorũ quæ notantur in. l. ſi quis nec cauſam.ff.ſi cer.peta.Id verò cognoſcetur ex præfatis vel præambulis conuentionis,iuxta reg.l. Titia.§. idem reſpondit.ff.de verb.oblig.

11 Sic in eodem articulo citatur tex. in.l.qui fundum.40.§. qui agrum. ff. de contrah.empt.quaſi ibi ſtatuatur emptorem ſupplere debere pretiũ, quando rei quantitas maior reperitur, & ita eum diſtinctè notat Paul. Caſtren.in dict.l.2.in fine. C. de peri.& commo.rei vendi.Sed ille text. magis in contrarium adduci poſſet, tum quia loquitur, quando pretium ad ſingula iugera exprimitur: tum quia ſpeciatim conuentum fuerat, vt eius quod admenſum fuiſſet, certum pretium ſolueretur. Nec facilè dabitur fortaſſe alius text. qui ita faueat emptori. Species autem & ratio dubitandi illius text. fuiſſe videtur, quod ibi expreſſa fuerat certa quantitas iugerum, poſtea maior reperta fuit, dubitabaturque, an pactio certi pretij ad ſingula iugera extenderetur ad alia, quæ ſupra numerum expreſſum reperiuntur: reſpondet text. quòd ſic. Dubitari autem poterat argumen.l.ſi de certa. C. de tranſact. l. emptor. §. Lucius. ff. de pact.

12 Alius tex.vt expreſſus à multis adducitur in dictis locis in fauorẽ emptoris, vt eius lucro cedat, ſi res maior reperiatur, quàm in conuentione expreſſum fuerit:is tex.in.l.ſi duorum.43.ff.de actio.empt. in verſ.nec enim,& prima facie non aliud ſignificare

ficare videntur verba text. vt per Paris. dict. cons. 64. nume. 38. Ea l. Pauli est, non Vlpiani, vt constat ex libris emendatis: quod etiam periti ex stylo eorum facilè dignoscent. Casus ibi fuit de vēdente & emente simul duos fundos: & inquit Iureconsf. separatim de modo seu mensura cuiusque fundi pronunciatum fuisse: & contigisse, vt decem iugera in altero defuerint, in altero abundauerit: disputat I.C. an venditor excusetur in fundo minoris quantitatis, cū in alio plus præstet, arguitq; ad partes: tandem concludit rectius esse, vt lucrum cum damno pensetur. Inde colligunt aliqui ex supra citatis, regulariter lucro emptoris cedere, si res maior reperiatur, quasi ibi in diuersis rebus dubitatum fuerit, ex eo quòd augmētum alterius ad emptorem pertineret: idq; colligunt magis ex. d. vers. [nec enim,] vbi id pro iuris regula adduci putant. Ego autem puto Iurisconsultum talem regulam non asserere, sed magis contrariam: si enim quod plus esset in re, cederet lucro emptoris, non satis fecisset venditor quod deerat in altera re, cum eo quod in altera abundabat. Disputatum autem fuit, an & ad quid teneretur venditor: sed cōcluditur, eum excusari ob compensationem. Nec obstant verba. d. vers. quæ ita habēt: [nec enim id quod amplius in modo agri inuenitur, q̃ alioquin dictū est, ad cōpendium vēditoris, sed emptoris pertinet: & tunc tenetur venditor, cū minor modus inuenitur.] * Quæ verba ex præcedentibus intelligo prolata in argumētum excusandi vēditoris eo casu: vt I.C. ibi ad partes arguit: non autem, ꝙ ea verba inducāt regulam pro emptore: sensus autem sit, quòd ibi instabat, emptor contra venditorem, ipse autem se excusabat, eò ꝙ in altero fundo plus inerat, idq; non sibi retinebat, sed emptori cedere volebat: hic verò sensus magis congruit, attento vers. præceden. in quo affertur exceptio, vel ratio venditoris. Et sic ea omnia verba in exceptionem venditoris afferuntur.

31 Ex quo interpretandi modo explicari etiam poterūt alia verba eiusdem. l. in præceden. vers. ibi, [an non faciat dolo qui iure perpetuo vtitur,] gl. ibi refert ea verba ad emptorem, an dolo faciat: Paul. & alij torquentur, & variè intelligunt: nec aliquid afferunt, quod cōgruat illis verbis, [iure perpetuo.] Ego verò cōtra glo. & plures accipio ea verba in vēditore: sic enim incipit I.C. in. d. vers. præceden. [Sed an exceptio doli vēditori profutura sit,] tunc autem cōtinuatur argumentum & dubitatio Iurisconsulti, quasi non iniquè faciat emptor iure perpetuo vtens, id est, doli exceptione, quæ in iure, & ab eodem I.C. Paulo perpetua appellatur, vt in. l. purè. §. fin. ff. de doli excep. Alij meliora afferant, si nostra damnauerint.

14 In eadē materia adducitur text. in d. l. si seruum. §. si modus. ff. de actio. emp. quem inter alios citat Paul. Castren. in. d. l. 2. in fine. C. de peri. & cōmo. rei vend. tex. generaliter inquit, quòd venditor tenebitur, si modus agri minor inueniatur: Paul. in dict. l. indistinctè intelligit etiam si venditio fuerit ad corpus, nōn ad mensuram: atq; etiam si vnicū pretium expressum fuerit pro tota re, nō ad singula iugera, & ita intelligit Fulgo. in d. §. non leui argumento, vt per eum ibi. Glo. autem in dict. §. & plures intelligūt, quòd singulis iugeribus assignatū fuit certū pretium. Ego generaliter tex. intelligo, ne litera genera * lis

lis.reſtringatur, ne etiã diuinatorius ſenſus applicetur:tum ex multorum authoritate & æquiori opinione, vt licèt dubitetur, quando res maior reperitur, an id cedat lucro emptoris,non tamẽ dubitetur,quando minor reperitur: quia nulla culpa emptori,fraus autem venditori vero ſimiliùs imputari poteſt, vt ſupra. nu. 8.ad finem,idq; ſuadetur ex generali regula in eiſdem terminis. l. 2. & in.l.ex empto. ff.de actio.emp.id ſuadetur in hoc contractu ex doctrina Iureconſultorũ, vt interpretatio fiat pro emptore cõtra vẽditorem.l. Labeo.21.ff.de contrah.emp.

15 Omnes etiam in hac materia arguũt à iuribus quæ maximè in vltima voluntate dicunt,falſam demonſtrationem non vitiare,ita Oldra.d. conſ.& omnes poſt eum,quod videbis apud Soci. in.d.l. demõſtratio,& apud omnes ſupra citatos. Sed ea argumentatio tot tãtorumq; patrum nec apta nec efficax videtur: nam in hac materia actus ſemper valet, & effectum habet: ideoq; nõ eſt neceſſarium argumentari ex. d. regula ad actum ſuſtinendũ. Item. d.l. demonſtratio, & iura ſimilia non dicunt, q̃ ſi plus ſeu maior quãtitas reperiatur q̃ teſtator dixerit,totum cedat lucro legatarij:& ſecundùm hanc conſiderationẽ patet,DD. in propoſito non bene adducere text. in. l. ſi ſeruus.§. quiquinq;.ff.de leg.1.& tex.in.l. quidam teſtamẽto.ff.eodem, quem adducit Oldrad. & alij ſupra citati & Alex.conſ.8.lib.4.ſed is tex.loquitur in diuerſis terminis, nempe vt deſignatio loci, vnde legatum ſoluatur, non reddat illud conditionale,vt notant Bart.& alij inibi.Iaſ.in.l.quæ dotis,nu.41.ff.ſolu.matri.Iacobin.commendans,in.l.ſi fidei commiſſum. §. tractatum,num.7.in fine.ff.de iudic. Nec inter doctos negari debet,q̃ prędicta iura in multis, procedunt ſpecialiter in relictis & vltimis voluntatibus, in quibus teſtantis tantùm voluntas:nõ legatarij attenditur,in cõtractibus autem reciprocis duorum voluntas ſpectatur, & tenor conuentionis,iuxta tex.in.l.in conuentionalibus.52.ff.de verb.obliga.& ita non omnino improbari debet quod dixit Imola in. d.c.per tuas, ad finem, de dona. quem ſequuntur Dec. & Cur.d.conſ. Alij autem dicunt differentiam Imol.communiter reprobari,ipſi tamen interrogati circa dicta iura vltimarum voluntatũ, non poſſent negare quod dixi, multa illic haberi, quæ ad contractus trahi nequeunt:vt etiam mediocriter prouecti agnoſcent.

16 In eadem materia adducitur tex. in.l.qui fundũ.45.ff. de euict.cui maximè innititur Pariſ.d.conſ.64.lib.1. nu.42.vt lucro emptoris cedat quãdo res maior apparet, quàm in contractu dictum fuerit: & ita ibi notat Fulgoſ.ſed glo.ibi ſatis reſpondet,nõ malè interpretando text. & cum ea Curt. d. conſ. Verè enim in.d. l. ſatis colligitur,q̃ emptor non tantũ emit certa iugera,ſed etiam totum, quod intra fines continebatur, nec aliter fortaſſe empturus fuiſſet: vnde ſi ex finibus emptis aliquid euincatur, iuſtiſsimũ fuit actionem emptori præſtare,ex reg.d.l.2. ff.de acti. empt. & ex traditione Fulgo.in.l. ſi in venditione.§.1.ff. de peric. & commo. rei vend. Quod equidem diuerſum eſt à præcedente tractatione, maximè ſecundùm ea quæ mox dicemus nume.18.

17 Omnes etiam in ea materia adducũt text.in.d.c.per tuas.de dona.vbi non ſolùm in contractu merè oneroſo, ſed etiã in donatione remuneratoria

toria suppleri iubetur, quod deerat numero expresso. Ex DD. autem supra citatis aliqui accipiũt illum text. quasi loquatur in cõcessione ad corpus: alij ad mensuram, & ita variè eũ flectunt ad præcedentia. Sed litera euidenter indicat, donationem præcessisse quatuor modiorum, & ex ea quæsitum fuisse ius donatario, secundùm regulam l. fin. C. de vsucap. pro don. l. perfecta. C. de dona. quæ sub mo. Vnde nimirum si postea deficiẽte parte illius numeri vel mensuræ debeat suppleri iuxta modum donationis, per dicta iura, & præcisa verba l. si quis argentum. §. fin. de dona. vt bene sentit Imol. in dict. cap. per tuas, nume. 9. & ita text. ille separandus est ab alijs in hoc proposito adductis.

* Non omitto, ꝙ circa text. in d. c. solet dubitari, quomodo ibi valuerit donatio rei ecclesiasticæ, & communiter ibi & alibi resoluitur, valuisse ob causam remuneratiõis. Vnde colligunt scriben. in varijs locis, posse ordinarios ex tali causa donare & distrahere, quod maximam fraudibus viam aperiret ad dissipanda bona ecclesiastica: ideoque meliùs ibi sentit Imol. nume. 4. expendens verba tex. quatenus habet, eam donationẽ factam de mandato Papæ: & ita retorquetur contra cõmunem allegationem, vt pleniùs deduxi in commentar. l. 1. in. 3. part. char. 120. versi. nec obstat. C. de bon. mater. Nã in summo Põtifice quoad ecclesiastica, vel in rege quoad secularia non attenditur communis solennitas, vel regula ꝓhibitoria, vt notat Paris. post alios in c. ad audientiam, de præscript. & Capitius decis. 16.

18 Tandem in hac vtilissima materia aduertẽdum puto, differentiam constituendã videri inter obligationem supplẽdi pretij ex parte emptoris, quando res maior apparet, quàm dictum fuerit in contractibus, & inter ius retinendi augmentum quod intra expressos fines reperitur: vt sic dici possit, quod abundat, etiam venditum censeri, sed pretium supplendũ fore: quod colligi potest ex Paul. Castr. in d. l. 2. in fine. C. de peri. & commo. rei vend. Alij enim id non ita exprimunt, licèt plures de pretio supplendo tractent. Nec dicas modicum esse talẽ effectum: cùm emptor necessariò obtinere debeat totum, quod in re empta abundat: nec venditor soluto ei pretio, possit illud sibi retinere, Quod in iure, & inter homines, cùm voluntatem, & necessitatẽ respiciat, magni momenti censetur, iuxta reg. l. nec emere. C. de iur. delib. & l. fi. cum glo. ff de vsu & habit. cùm etiam interesse censeatur non semel, cariùs emere. l. si cui fũdus. ff. de leg. 2. Id autẽ existimo voluntati emptoris relinquendum, cùm vẽditoris culpa sit, exprimere minorem quantitatem rei, quam distrahit, vt supra dictum extat. Nec emptor cogi debet plus emere, quàm conuentum fuerit: minùs etiam cogi debet intra limites & fines sibi demonstratos vicinum habere ipsum venditorem vel alium, cùm nõ aliter emisset, nisi putaret se possessurum totum illud intra confinia declarata in venditione, argu. text. in l. quod sæpe. §. fi. ff. de contr. emp. tex. notab. in l. cũ eiusdem. 34. versi. [non nisi omnes,] ff. de ædil. edic. Præferẽdus etiam est qui maiorẽ rei partẽ habet, per text. & Bal. in l. sancimus. §. ne autem. C. de dona. cum ijs quæ eleganter videbis in prædictis commentarijs l. 1. in 3. part. char. 142. colum. 4. C. de bon. mater.

19 Sæpe diximus in discursu huius l.

cum Cin. Bal. Pau. Cremen. Cagnol. & alijs hic & glo. & DD. in c. cùm dilecti, de empt. & vend. decisionẽ huius. l. procedere, quãdo læsio tantum est in pretio: si enim venditor vel emptor in dolo fuerit, datur alteri eorũ actio vel exceptio ad emendandum dolum, non spectata hac quantitate læsionis. Distinguitur autẽ inter dolum dantem causam cõtractui, & dolum incidentem in cõtractum: & in prima doli specie distinguitur inter contractus bonæ fidei, & contractus stricti iuris: quæ omnia longam postulabant tractationem, de qua non pauca scripta habemus, sed iam properandum magis est. Debent igitur contrahentes aduertere, an possint dolum probare, qui indicijs & coniecturis probatur. l. dolum. C. de dol. Exemplum verò vel species doli ad rescindendum contractum vel supplendum iustum pretium colligitur ex notab. traditione Pau. in d. l. item si pretio. §. fin. ff. loca. de qua supra in 4. cap. 2. par. nume. 29. fol. 112. de rustico afferẽte librum homini docto, vel gemmam perito artifici, quorũ fidei crediderit.

20 In quo exẽplo ex traditione Pau. in dict. loco, nõ videtur tutum, quod tradit doctissi. & dignissi. Cardinal. Caietanus in summula, verbo, emptio. 2. dicens, tunc emptorem scientem valorem gemmæ securum fieri, si protestetur rustico, se velle cũ bona conscientia emere: quasi tunc culpa sit rustici admoniti non inquirẽtis rei valorem, subdens quòd emptor non tenetur rustico veritatem explicare, quam ipse ab alijs scire potest: de quo non immeritò dubitauit Cagnol. hic num. 21. Ego autem (saluo iudicio sacræ Theologicæ facultatis) reijciẽdam puto eam opin. Caieta. cùm & in foro exteriori talis deceptio reprobetur secũdùm Paul. in dict. loco: minùs ergo probari debet in foro conscientiæ. Nec enim christianus candor admittit, sub illo verborum aucupio simplicem rusticum fallere, qui ex illis verbis cõsciẽtiam prætendentibus magis decipi potest. argu. l. ea quæ commendãdi. 43. in fine. ff. de contrah. empt. & l. 1. vers. 1. in fine. ff. de ædil. edic. ibi, [palam & rectè pronunciando,] nec rei veritas ex illa verborũ cautelam immutatur. l. sicut. C. ad. l. Cornel. de fals. facit. l. 1. C. si min. ab hæred. se abstin. quoad forum enim interius minùs valere debet color vel fucus.

21 Aliud exemplum doli ad sucurrẽdum emptori colligitur ex tex. in. l. si vina. 15. versic. planè. ff. de peric. & commo. rei ibi, [cùm intelligeret vẽditor non duraturam bonitatem eo rum vsq; in eum diem, quo tolli deberent, nec admonuit emptorem, tenebitur ei quanti eius interesset admonitum fuisse.] Glos. ibi intelligit, venditorem asseuerasse bonitatem rei duraturam & teneri de falsa assertione: cum glos. transeunt Alberic. & Fulgo. ibi. Sed litera euidenter indicat teneri venditorem, si fallò asseuerauit: nec minùs teneri, si sciẽs rei bonitatem nõ duraturam, id tacuit, & ita veriùs sentit Salic. ibi. & apertè id notat Bald. ibidem: quod iuuatur ex tex. in. l. quæro. ff. de actio. empt. ibi, [nec certiorauit emptorem,] id enim dolus appellatur, in. l. Iulianus. §. idẽ Iulianus. ff. de actio. empt. & ad hoc illum tex. in. l. si vina, notat Roman. sing. 282. & Hippol. de fideius. nu. 88. sed priùs eundem text. dicit notab. Bal. in. l. 2. C. de peric. & cõmo. rei vend.

22 Ex illis iuribus colligebãt antiqui & Barto. in dict. l. quæro, q. si aliquis de consilio regis vel ciuitatis scit, pro

pediem

pediem taxandum fore pretium frumēti vel vini, & ſcienter id cariùs vẽdat tenebitur reſtituere vel minuere pretium, iuxta id quod poſtea publicatur, & ita Bal.in.d.l.2.C.de peri. & commo.rei vend. Paul.in.1.§. fin. de actio.emp.Roma. & Hippol. proximè citati: idem Hippol.in.l. ſtatu liber, nume.17. ff.de quæſtio. Barto. & Paul.in.l.contra legem.ff. de legi. Afflic. deciſ.399. nume.9. Couarru. in regu.peccatum.2.part.§.4. fol.37. Quare in re non ineptè Hippol. hoc intelligit, quãdo publicanda eſt conſtitutio intra breue ſpacium: tunc enim verſatur fraus, non ita in conſtitutione longiùs differenda, quia tũc poterit emptor interim diſtrahere, & ſibi cauere. Similiter quod inquit Paul.Roman.& alij de magnate, vel alio de conſilio regis, vel reipu.intelligas id dictum gratia exempli, & frequentioris euentus. Sed à paritate rationis idem dicendum videtur in alio cui id reuelatum fuerit quod generaliter tradit Bal.in.d.l.2.C. de peric.& commo.rei vẽd. & cum eo Afflic.d.loco.

23 Sed Fulgoſ. (quem alij non referunt) in.d.l.quæro, contra Bar.& omnes contendit, præcedentem traditionem iure non ſubſiſtere, nec in praxi ſeruari, dicens quòd aſtutia & diligentia cõtrahentis debet ei prodeſſe, arguit etiam ex illo vulgari, licere cõtrahentibus in pretio ſe decipere, nec malè reſpondet ad iura quibus DD.fundãtur: loquuntur enim de intrinſecis, vel partibus rei venditæ, non de extrinſecis & accidentalibus. Sed adhuc nò videtur recedendum à recepta opinione, quæ ſpecialiter à DD.traditur in conſtitutione publicanda, in qua particularis ratio viget, ne quis ex lege omnibus vtili cum alterius iactura iniquè locupletetur: & ita DD. ſpecialiter arguunt ex dict.l.contra, &.l.fraus.ff.de legi. quod magis procedit in conſiliario vel officiali ita callidè in rem ſuã publica conſilia vertente, & multò magis ea calliditas damnanda erit ad forum conſcientiæ, ex traditis à D.Soto de Iuſti.& iur.lib.6.quæſt.3.artic.2.facit ad hęc, quod refert Valer.Ma lib.8.cap.2.in princi.ſed vide Bald. limitantem in cap. conſtitutus, num. 12.de reſcrip.

24 Ex quibus infertur ad quæſtionẽ mercatoris cariùs vendentis tempore inopiæ talium rerum, ſcientis prope diem venturas naues afferentes abundantiam, vel econtrariò ſi mercator ſciens non eſſe venturas merces, quæ ſolẽt ad locum afferri, emat omnes quæ in loco ſũt, iuxta pretiũ tunc commune, & poſtea vendat cariùs. In his enim & ſimilibus alia inſpectio eſt quoad ſtrictũ forum conſcientiæ, & ſummæ bonitatis & charitatis, & tunc non cenſetur ſincerè facere, qui eo compendio vtitur honeſtum poſt ponendo, quod colligitur ex Cicerone. lib.3.offic. Diuerſa inſpectio eſt quoad exteriora iudicia & tribunalia: ea enim diligentia negociatiua nõ deceptiua eſt, ex notab. doctrina Bal. hìc col. 1. in.3.opoſ.& ita iudicatum tradit Fulgo.in. d.l.quæro, & ita elegãter deducit Alexan.ab Alex. lib.6.de genial. dieb. cap.1. Quod etiam aliqualiter admittit alea vel ſors mercaturæ argu. l. ſi ea lege.C.de vſur. *

25 Ad præcedẽtia de doloſa diſsimulatione, vel ſimulata aſſertione, eſt egregium reſponſum Alexan. conſ. 242.lib.6. quod ipſe putat indubitabile: plures autem contra Alex. fortaſſe reſpondebunt: caſus ibi erat, ꝙ geſtor vel procurator epiſcopi locauit redditus & iura epiſcopatus:& con-

conductoribus ostendit librum debitorum & iurium, concludit Alex. nullum recursum dari conductoribus, etiam si magnam diminutionẽ reperiant, si procurator non asseruit omnia contenta in libro esse vera & * exigibilia. Sed ex præcedẽtibus contrarium videtur tutius: satis enim asserere videtur, qui librum ostendit, secundùm notata per glo. Bar. Paul. Ias. in. l. 1. §. editiones. ff. de eden. Innocen. in cap. cum venerabilis, de except. & ibi Feli. num. 23. notanter Hispan. Xuar. alleg. 27. col. 2.

26 Ad multa superiùs tradita in discursu horum commentariorum, & in materia huius. l. memorãdum est, quòd emptor non dicitur malæ fidei possessor, etiam si venditor læsus maneat vltra dimidium iusti pretij, si dolus ex parte emptoris non interuenit, quod satis colligitur ex decisione huius. l. personali actiõe ex humanitate tantum succurrentis. Colligitur etiam ex. l. dolus, infra eod. & notabiliter ex Bal. hîc col. 1. in. 3. oppos. idemq; volũt scribẽ. in varijs locis vt sępius ex supra deductis deprehenditur: & in terminis notat elegãter Panor. in cap. per tuas, col. 2. nu. 8. de dona. & eo non relato probat egregiè Couarru. lib. 1. resolu. cap. 3. nume. 5. vers. imò vt vltimatim, colligiturq; ex sæpe citatis verbis I. C. in l. in causæ. §. idem Pomponius. ff. de mino. l. item si pretio. §. fin. ff. loca. Quoad forum interius seu conscientiæ à dominis Theologis multa trad̃utur, quæ apud eos videri & ab eis audiri possunt. Luculẽter etiam tradit D. Nauarrus in cap. nouit. 6. notab. ad fin. Hoc verò conducit maximè ad. q. fructuum, de qua supra in 4. cap. 2. part.

27 Nec omitto vnum quod memorandum fuerat in. q. de qua supra in 4. cap. 1. par. nume. 1. de emente rem minùs dimidia iusti pretij, eamq; statim locante venditori, vel ei in emphiteusim concedente: aliquando enim poterit talis contractus vsurarius & nullus esse, vt tradit D. Azpilcũeta Nauarrus in suo excellentissimo Manuali confessorum, pag. 280. nume. 230. secundùm nouiorem editionem Salmantinam. Adde etiam in simili ad cã. q. quod tradit Cagno. in. l. 2. nu. 167. C. de pactis inter emp.

TER-

TERTIA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. III.

SVMMARIA.

1 EXaminatur plenißimè traditio glo. hic, an res tantùm, an etiam pretium in obligatione sit: in quo referuntur uariæ opiniones, & emendantur multa à DD. in cautè tradita usq; ad nu. 5.

6 Traditur in eadē. q. singularis opinio Fulgos. quæ nouè & urgenter comprobatur.

7 Ostenditur contra omnes, grandem contentionem scriben. nullius esse momenti, & nu. 8.

9 Probatur non esse ineptum agendi modum in hac materia, simpliciter rem petere, non alternatiuè cōtra quam plures, & nu. 11.

12 Probatur cum Bart. tutiùs & meliùs esse, in hac materia alternatiuè agere, & explicatur illud uulgare, quòd sententia debet esse conformis libello.

13 Traditur non uulgaris opinio, ut sustineatur libellus, in quo uenditor uel emptor læsus petat se in integrum restitui.

14 Explicatur in eodem themate particula quædam l. 1. infra si maior fac.

15 Agitur plenißimè de intellectu. c. cùm dilecti, de emp. & uend. & probatur cōtra innumeros in casu illius tex. non fuisse libellum ineptum, nec eo nomine resultasse nullitatem iudicij uel sententiæ, & reprobantur multa à DD. tradita, usq; ad nume. 22.

23 Agitur de traditione, ad quam sæpe citatur glo. in princip. Instit. de obliga. de nullitate ex libello inepto.

24 Tractatur utilis. q. ad praxim huius. l. & de intellectu. l. habebat. ff. de instito. cum alijs usque in finem.

TERTIA PARS L.2 .C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. III.

1 IN. q. de re perēpta penes emptorem (quam examinauimus supra in. 1. c. 2. par. nu. 36.) dixit glo. in materia huius. l. venditore læso manente, solam rem distractam esse in obligatione, supplementum verò pretij in facultate soluendi: in quo mirè variant vtriusq; iuris interpretes, diuisamq; tradūt scholam Canonist. & Legist. Plurimi enim opinionem Accurs. sequūtur, vt sola res in obligatione dicatur: alij cōtra, tam pretium, quàm rem esse in obligatione asserūt. Nec deest longè diuersa opinio Fulgos. hîc nu. 9. nō relati, qui magis contendit, solum pretium esse in obligatione, restitutionem rei in facultate: putantq; omnes ex ea differentia & inspectione grandes effectus resultare: cum glo. est Bal. hîc num. 14. q. 11. & nu. 19. q. 15. & Salic. q. 14. num. 18. & nu. 22. dicens opinionem glo. cōmunem esse, & Paul. nu. 16. & Moli. eandem communem dicens in consue. Paris. §. 22. nu. 42. & Couarru. lib. 2. resolu. cap. 4. col. pen. Anto. Gome. de contrac. cap. 2. fol. 11. colū. 3. & cum glos. est Goza. cons. 44. nu. 10. & Cagno. hîc nu. 116. & alij, quos ipsi referunt. Contrarium cum Ioan. Andr. tenet Panor. in cap. cùm dilecti, ad fin. de empt. & vend. dicens, ita communiter tenere Canonistas, vt in hac materia tam pretium, quàm res in obligatione esse dicat: & ita Cremen. singu. 84. & latè Bero. in. d. c. cū dilecti, nume. 75. &. 79. & Ripa in. l. quod te, nume. 11. ff. si cert. peta. Vacillat autem Pantal. hic, nume. 191. & Imol. in cap. cùm causa, nume. 25. de emp. & vend.

In ea varietate solet allegari Bart. pro opinione Canonistarū cōtra gl. hîc, & ita eum citant Molin. & Couarru. vbi supra, Cremen. & Cagno. hic, & alij alibi. Ego autem verissimum puto Bar. tenuisse opinionem glos. vt colligitur ex ipso nume. 23. neque contra dicit, cùm postea nume. 16. in forma libelli consulit, vt formetur alternatiuè. Id enim inquit ad tollendam dubitationem, & quia ea alternatiua petitio procedit ex electione, quæ conuento competit, iuxta decis. huius. l. & sic authoritas Bar. cum glo. est.

2 Glo. autem pro sua opin. adducit tex. in. l. si res. §. 1. ff. de iur. dot. vbi in versi. Marcellus, habetur, q̄ si in æstimatiōe serui dotalis mulier læsa fuerit, mortuo seruo nō tenebitur vir ad iustā æstimationem, sed tantùm ad pretium, quo seruus æstimatus fuit. Tunc autē inductio illius tex. colligi debet ex eo, q̄ æstimatio in dotalibus facit emptionem. l. plerunq;, &. l. quoties. ff. de iur. dot. & sic in venditio-

ditione iã videtur text. ille probare, re perempta penes emptorem, nihil deberi vẽditori, nisi pretium conuẽtũ, & eo soluto cessare obligationẽ: quasi nõ iusta æstimatio, sed res ipsa in obligatione fuerit. Quæ inductio confirmatur, quia si vtrumq; esset in obilgatiõe, reperempta videtur manere obligatio iusti pretij, vt regulariter in iure habetur in alternatiuis, l.stichum.95.in princ.& in.§.1. ff.de solu. Huic argumento non satisfacit Panor. nec Berous in. d.c. cùm dilecti. Alberi.hìc,nu.11.respõdet,in.d.l. si res, esse speciale ius in re dotali, eò q̃ si res æstimata non fuisset, periret vxori cuius erat: quæ tamen responsio parũ valet,cùm aliud non afferat, nisi fingere casum, quo ibi cessaret venditio, scilicet deficiente æstimatione, sicut etiam in proposito absq; pretio non esset venditio, & res periret domini periculo. Sed.d.l.non videtur rectè adduci ad decis. huius. l. cùm ibi non spectetur lęsio vltra dimidiã, & inter coniuges exactissima ęquitas consideretur, vt deduxi in.1. cap. 1. par. per tex.& glo.in Authẽ. de æquili.dot.& Alberi. in.l. si circũscripta.C.solu. matr. Item ad arg.d.l. colligitur respõsio ex Pau.hìc.nu.16. Fulgos.nu.10.Cremen. nu.196.vers. tu autẽ,& Couarru.vbi supra,& alijs bene sentientibus,ad casum rei peremptę parum referre,an vtrũq; sit in obligatione nec ne, quando pretiũ debetur respectu rei. vt in.l. electio, 26.§.si is quem.ff.de noxal.

3 Pro opinione glo. solet etiã citari tex.in.l. miles.§.decem. ff.de re iudi. cui non satisfacit Panor. in. d.c.cùm dilecti,num.9. Berous autem nu.59. vers.pro opinione,comminiscitur rationem quandam differentiæ inter actionẽ huius.l. & noxalem, de qua in illo tex. Sed meliùs respondebitur q̃ in casu huius.l.nõ reperitur decisa hæc dubitatio: in casu autẽ actionis noxalis apertè iuris conditoris id expresserunt. Ratio autem fortasse fuit, quia damnũ passus nõ poterat aliud petere,nisi quod sua intererat, nempe damni æstimationem, cùm actio ex iure agentis metiatur.l. 1. §.1. ff. si pars hære.peta. Iustè autem .l.succurrit cõuentis actione noxali,ne seruorum malitia vltra eorum valorem dominis dãnosa esset.§.1. Instit. de noxal. Non potuit igitur serui deditio in obligatione principaliter cõsiderari: sed infra ostẽdetur argumentũ de actione noxali non seruire ad opinionem glo. magisq; vrgere pro singulari opin. Fulgos.

4 Pro opinione autem (quæ Canonistarum appellatur (q̃ res & pretiũ æqualiter sint in obligatione, ponderatur tex.in.d.cap.cùm dilecti, quasi ibi iudicium & sententia corruerit, eò q̃ alternatiuè actum, & iudicatũ non fuerit, adduntq; plures Papam id declarare voluisse ad tollendam dubitationẽ glo.&. DD. Inferiùs verò ostendemus longè diuersum esse sensum illius tex. Arguunt etiam ex c. cùm causa, eod. tit. vbi in hac materia ponitur sententia alternatiua: vnde colligũt pręsumptionem, q̃ ita actũ fuerit, Quæ argumentatio parũ valet, quia nõ constat an eodem modo actũ fuerit: & licèt ita actum fuisset, non sequitur id pro forma requiri, nec in libello, nec in sentẽtia. Nec valet alia inductio aliquorum arguẽntium, q̃ nõ procederet petitio nec sentẽtia alternatiua, si vnum tantùm esset in obligatione. Id enim falsum est in iure, vt probatur ex Bar. hìc, nume.16. tradit Anto. Burg. in.d.ca.cũ dilecti, ad fi.& probat ex.§.1. Instit. de offic. iud. & ex.d. §. decẽ. l.miles. ff. de re iud. quæ iura ostẽdunt, posse

alternatiuè iudicari etiam in casu, in quo vnum tãtùm est in obligatione, alterum in facultate soluendi, & ita consulit legislator: quod æquè ad libellum applicatur. Nec enim in agẽte vel iudicãte culpari potest talis alternatiua, in qua exprimitur id, qđ de iure cõmittitur electioni conuenti, cui alternatiua ipsa nullũ in commodum affert.

5 Miror etiã August. Bero. in. d. c. cũ dilecti, nu. 76. nimis anxiũ se ostẽdere ad cõciliãdum tex. in. d. §. 1. Instit. de offi. iud. cum. §. decem. l. miles. ff. de re iudi. quasi ex diametro aduersarẽtur, variasq; affert cõciliationes, sed inani labore: cùm iura illa simillimam decisionẽ habeant. Nec enim I.C. (in. d. §. decem) negat sententiã posse tunc ferri alternatiuè, vt reus, ęstimationem præstet vel seruũ: imò id permittit apertè in princ. ibi, [decem, aut noxæ dedere condẽnatus,] nec contradicit in vers. at iudicium. Ibi enim tantùm inquit, nõ posse iudicẽ facere, ꝙ iudicium solius noxæ deditionis nullum sit, id est, nõ posse iudicem facere, ne reus tunc electionem habeat soluẽdi æstimationem, vel noxam dandi. Quod parum obscurum non videtur percepisse doctissimus Ripa ibi, nu. 3. Ex quibus arbitror, in actione noxali procedere petitionem alternatiuam, cùm in sententia id iure decisum sit in. d. §. 1. Instit. de offic. iud. In libello enim eadẽ ratio est ex supra deductis: quicquid contra sonẽt verba Pau. & aliorum. d. §. decem, & Cin. hîc. q. 13. & deteriùs Bero. in. d. c. cùm dilecti. nu. 79. in fi. nec iuris regulæ ferunt, vt iudiciũ corruat ex libello alternatiuo ad separata: in quibus notum est, vtile per inutile nõ viciari, Bar. Alex. & alij in. l. 1. §. sed si mihi. ff. de verb. obligat. & ibi circa libellum tradit Ias. nume. 14.

6 Dixi superiùs, solum Fulgos. contra omnes tentasse, ꝙ læso vẽditore non res, sed pretium principaliter dicatur in obligatiõe: quod ipse aliqualiter colorat. Sed pro eo considero, ꝙ vẽditor principaliter intẽdebat pretiũ consequi ab emptore: vnde actio principaliter ad pretium cẽsenda videtur, secundùm ea, quæ notauimus supra in. 2. par. rub. c. 2. nu. 24. Quod iuuatur ex causa ipsius actionis, quæ procedit ex læsione in pretio: & sic pretium principaliter respicere videtur, argumento doctrinæ, quæ colligit᷑ ex I.C. in. l. qui id quod. ff. de dona. Pro Fulgos. etiã potest subtiliter induci tex. in. d. §. decẽ. l. miles. ff. de re iud. vbi in obligatione principaliter esse dicitur id, quod pertinet ad resarciendum damnum agentis. Sic in proposito similior est satisfactio in pretio, quàm in restitutiõe rei, cũ & læsio in pretio fuit. Vnde videretur pro Fulgos. dicendum, ꝙ supplementũ pretij in his terminis magis sit in obligatione, quàm ipsa res. *

7 Retulimus, & meliùs fortasse q̃ alibi explicauimus aliorũ opiniones & fundamenta in hoc articulo. Mea verò sentẽtia. tota ea. DD. altercatio minimi, vel nullius momẽti est: cùm Bald. hîc, nu. 14. & reliqui omnes, maximè Panor. in. d. cap. cùm dilecti, putent ex resolutione eiusdem cõuentionis grandes effectus resultare. Quod cõtra eos omnes ostendo: nã ea inspectio principaliter applicabat᷑ ad. q. gl. de re vẽdita perempta apud emptorem, in qua etiam sequentes opinionem glo. agnoscunt. liberari emptorem, si res apud eum sine eius culpa perierit: siue res ipsa tantum, siue res & pretiũ in obligatione dicat᷑, vt supra in. 1. cap. 2. par. nu. 36. cum sequen. vbi id probaui receptius apud *

scriben.

scriben. & apud Hispanos decisum l. parti. Alius posse considerari effectus in eadem altercatione, nempe quoad formam sentētiæ, in qua etiā satis probatur ex proximè dictis nihil referre an vnū, an vtrumq; sit in obligatione, ex tex. in d. §. 1. insti. de offic. iudi. & d. §. decem. l. si miles. ff. de re iud. Quibus iuribus probatur, posse sententiam proferri alternatiuè ad rem vel ad pretium, etiam si alterum tantū sit in obligatione. Alius effectus versari posset quoad formā libelli seu modum agēdi, in quo etiā euidenter ostenditur, nullum discrimen, nullumq; effectum consistere in tota ea altercatione: idq; colligitur ex supradictis.

8 Nūc verò id magis probabo, quia siue vna, siue altera opinio teneatur, nihil impedit libellum & iudicium procedere, vt tandem videtur agnoscere Bal. (malè sibi constans) nume. 19. & notabiliter Anto. Burg. in d. c. cùm dilecti, ad finem. Si enim teneatur opinio gl. quòd sola res sit in obligatione, pretium autem in facultate soluēdi, adhuc sustinebitur libellus alternatiuus in hac materia, vt rectissimè sentit & consulit Barto. hîc, qui probauit opinionem glos. & tamen consulit, vt libellus seu petitio cōcludat alternatiuè. Obiter autem hinc aduertas, Bart. loqui consulendo, nō quasi id necessarium vel de forma sit: quod memoro, quia ferè omnes malè accepisse videntur verba Bart. vt paulo inferiùs deducā. Quòd autem retenta opinione glo. procedat libellus alternatiuus, efficaciter probatur ex d. cap. cùm causa, arguendo de sententia ad libellum: nihil enim impedit petere, quod secundum ius potest iudicari: nec tunc improbari potest desiderium agentis ex doctrina l. desideriū. C. de posi. à contrario sensu: agnoscenda tamen est aliqua differentia inter libellum & sententiam, vt infra. Probatur eadem opinio excepta theorica, vt libellus, & iudiciū sustineatur ex parte apta, licèt alia impertinens adiecta fuerit, vt supra diximus cum Ias. in l. 1. §. sed si mihi, nu. 14. ff. de verb. obli. de quo sunt iura & DD. vt per Alexan. cons. 105. in fi. lib. 3. Probatur magis, quia tunc alternatiua non affert incertitudinem, cùm eius electio cōuento detur: imò non est, quid tunc imputari debeat actori, cum talis alternatiua, quodammodò necessaria sit ob eandem electionem, quam lex aduersario tribuit. De iure enim alternatiua petitio admittitur, quando eius certitudo pendet à facto, seu voluntate conuenti. l. 1. §. quia autem, & ibi Bart. & Rip. ff. quor. lega. text. & scriben. in l. vbi autem. 75. §. qui illud. ff. de verb. oblig. Alex. cons. 182. colum. 1. lib. 2. & in proposito Anto. Burg. in cap. cum causa, col. 1. nu. 3. Aufrer. in q. capel. 469. conducunt quæ refert Hispa. Gome. de contrac. cap. 11. nume. 40.

9 Similiter retenta opinione (quæ Canonistarum appellatur) vtrumq; esse in obligatione, rectiùs contra quāplures dicetur, procedere libellum, & iudiciū, in quo agens simpliciter rē petat, vt rectissimè, & cum iudicio resoluit Bal. hîc nu. 19. quod nō tam bene senserat nu. 14. Quòd maximè suadetur ex ratione, quā sentit Bal. d. nu. 19. quia scilicet is agēdi modus nihil conuento adimit, cuū electio salua manet. Satis verò est, aptè factum narrare, ex quo ius ellicitur, cuius veritas ex verbis agentium nō mutatur. l. sicut. C. ad l. Corn. de fal. Nec enim ad actorem spectat forma sententię, cùm in iudicio, iudex & agens diuersæ personæ sint. Et ita resoluen-

soluendū omnino est, in hac materia procedere libellū præcisum, vel alternatiuū, & vtroq; modo iudiciū sustineri, vt bene sentit Bar.nu.16.& colligitur ex Bal.d.nu.19.ex Salic.q.19.Et vtroq; modo agi posse, tanq̃ receptū tradit Gozad. cons.44.nu.11. ideq; probare videtur Cagn.hic.nu.116.Chassad. de empt.& vēd. decis.1.ad fin.sentit Ripa.in.l.edita, nu.17 C.de edē.& Anto. Gome.de cōtrac. cap.2. fol.11.col.3. eaq; opinio verior,& receptior cēsenda est, & iuuatur ex reg.l.1.C.de form. subla.vt scilicet rei veritas,nō formula attendatur:facit.l.fin.§.fin.ff.quod met.cau. & quæ de sustinendo libello.& iudicio tradunt Alex. & Ias.in.l. sed & si possessori.§.item si iurauero.ff.de iureiur.

10 Ex qua veriori, & receptiori resolutiōe cauebis ab AEmil. Ferreto in d.l.vbi autem.§. qui illud. nu.4.ff.de verb. oblig.vbi incautè scripsit, omnes DD. in hac materia necessariò requirere, vt libellus alternatiuè concipiatur, cùm ex supra dictis constet, id de consilio, non pro forma tradi. Vnde cauebis à simili errore Rober. Maran. in specu.iudi.6. par.num.81. vbi etiam incautè dixit, corruere libellum & iudicium in hac materia, si præcisè, nō alternatiuè agatur, idq; putauit ab omnibus receptum. Inde etiam inferes contra Anto.Burg.in. d.c. cùm causa, nu.4.ad fin. ibi, [casus insolitus,] vbi presupponit in hac materia regulariter non procedere libellum, nisi alternatiuè cōcipiatur. Infertur similiter cauendum esse à Cin.hic.q.13.dū strictè putauit, non procedere in hac materia libellū alternatiuum, sed tātum præcisum: in quo aliter sensit idem Cin.in.l. maioribus, quem ibi sequitur Fulgos. C. commu.vtri.iud, Sed magis cauebis à Panor.in.d.cap.cùm dilecti, ad fin. & à Bero.ibi dum asserebant, pro forma requiri hunc libellum alternatiuum: nec ea opinio debet communis appellari, quicq̃d ibi dicat Burg. nume.12. qui tamen ad intellectum text.ibi meliùs sentit, vt infra. Et ita cauebis à Pantal.Cremen.hic, num.199. Inde etiam cauebis similiter ab Aymo Craue. cōs.151. colum.1. qui etiam, quod de consilio tradūt Bart. & alij, pro forma accipiebat. Hinc etiam cauebis ab alijs in hac materia dicentibus, quòd si læsus agat præcise incidet in pœnam plus petentis: in qua opinione erat Hosti. in summa de emptio.& vendit. nume.7. & alij quos sequitur Imol.in. d. c. cum dilecti, nu.10.

11 Ex eisdem inferes friuolā esse concordiam, quam tanq̃ in magna contentione tradebat Imol. in. d. c. cùm causa, num.25. dicens, q̃ opinio Canonist. seruabitur in terris ecclesiæ, opinio autem Legistarū, in terris imperij: alterā in iudicio ecclesiastico, alteram in seculari: quod etiā ad conciliationem tantæ litis probabat Berous in.d.c.cùm dilecti, nu.79.cōtra quos veriùs asseretur, nullam in hac re litē esse debere apud doctos, idemq; ius in omnibus terris, omnibusq; iudicijs seruandū fore. Ex quo etiam prorsus reijciēda erit differentia, quam in hoc tradunt plures inter ius pontificium, & cæsareum, & ita cauendum erit à Zaneti. differentia 226. Sit igitur vera & recepta resolutio, vt in materia huius. l. procedat libellus tam alternatiuè, quàm præcisè conceptus. *

12 Cōsultius tamē est, vt libellus, seu petitio alternatiuè formetur, iuxta electionem, quæ de iure datur conuento, vt rectè dixit Bart. hic, & cum eo Ange. Areti.in.§.si quis agens, Insti.de

sti. de actio. & plures supra citati, & ita praxis obseruat, vt ego sæpissime vidi. Et de praxi gallica asserit Molin. in consue. paris. §. 22. nu. 42. char. 209. vbi tamen non percepit mentē Bar. putans eum non de consilio, sed de forma necessaria loqui, vt etiam putauit Cagnol. hîc, nu. 116. & Cremen. nu. 162. &. 199. & plures alibi. Sic videmus, q duplex titulus ad cautelā allegari potest, Felin. in c. in nostra, col. 2. versi. titulus, de rescrip. licet alibi dubitet idem Felin. vt tradit insignis Nauarrus in repet. c. accepta. 3. oppo. nu. 3. pag. 67. de resti. spol. cōducunt quæ tradit Dec. in l. 1. C. de Carbon. edic. Infertur etiam non esse absurdū, nec iuri repugnās, vt libellus in hac materia formetur simpliciter ad rem, sententia autem feratur alternatiuè ad rē, vel ad pretiū: quod in simili colliges ab Afflic. dicis. 32. contra plures in dictis locis, perperam & crassè accipientes illud vulgare, q sententia debet esse conformis libello, quasi iudicis arbitriū, & potestas recedere nequeat à desiderio actoris: cùm etiā vulgares sciāt eam regulam solùm respicere, ne iudicetur de re in iudicio non tractata, iuxta. l. vt fundus. ff. communi diuid. quam multis limitationibus ornat Felin. in. c. licèt, de simo. Ias. in. l. vinum. ff. si cer. pet. & ita eam regulā declarat Bal. quem vide, in. l. fin. nu. 6. C. de fideicom. liber. Bal. in. l. 1. nume. 11. &. 12. C. si plures vna sen. & Sebastian. Van. de nullita. pag. 317. nume. 69.

13 Infertur ex eisdem, saniùs sustinēdum fore libellum in hac materia, si læsus se in integrū restitui petat: nō * enim verborū formulis inhærēdum est, cùm sensus, & rei veritas constet, licèt aliter sentire videat Aymo cōs. 7. nu. 12. Nostra autem opinio satis probatur ex supra dictis, simul etiam ex opinione eorum, qui remedium huius. l. restitutioni comparabāt, vt deduxi in. 2. par. c. 4. nu. 4. vbi contrarium probaui, quicquid etiā colligatur ex glo. & DD. in. l. in contractibus. C. ex quibus causis maiores: nā verum & receptum est, verba impropriari vt libellus, & iudiciū sustineat secūdum latè notata ab Alex. & Ias. in. d. §. item si iurauero. l. sed & si possessori. ff. de iureiur. & alibi sæpe scriben. facit nota regula. l. si quis intentione. ff. de iudi. Nec omnino incongruit appellare in integrum restitutionē, id quod decidit in hac. l. quocūq; enim modo satisfiat agenti, iam dici potest in integrū restitutus, arg. l. q restituere. ff. de rei vēdi. sed in terminis est tex. (quo aliqui perperam arguere poterunt) in. l. dolus, in fin. infra hoc tit.

14 Ex eisdem infertur ad intellectū tex. in. l. 1. C. si maior fact. in fi. lib. 5. (de quo ad. q. fructuum latè egimus supra in. 4. cap. 2. par.) quē tex. ad formam libelli in hac materia adduxit. Bart. hîc nu. 16. in fi. licèt ex Bald. & alijs ibi nō malè colligatur, Imperatorem ibi potius alloqui excipientē, q agentem: vt etiam tradit Cognol. hîc num. 116. Aduerto autem, q tex. ibi magis sentire videtur, cōclusionē agentis, vel excipientis ex hoc remedio simplicē, vel præcisam fuisse: iudicem verò informat Imperator ibi, vt alternatiuè aduersarium condemnet: ita enim suadet ex verbis illius. l. ibi, [quod præsidis prouisione fieri conuenit,] & ibi, [in arbitrium eius ponere. [Ex quibus cessant multa, in quibus. DD. anxiè & ineptè torquentur.

15 Ex quibus altiùs infertur ad verā interpretationē tex. sæpissime citati in. d. c. cùm dilecti, de emp. & vend.

in cuius explicatione. DD. parum sibi cõstant. Casus ibi fuit, ꝙ canonici Belua cen̄. vendiderunt siluam quã dam abbati & fratribus Cariloci: postea Canonici contra emptores egerunt, dicentes se enormiter læsos vltra dimidium iusti pretij simulq; allegantes venditionem à quibusdam eorum factã ignorante capitulo: causa commissa fuit Decano Remen. de cuius sentẽtia ita tex. habet, [& cùm ei per testes cõstitisset ꝙ prædicti fratres siluã minùs dimidia iusti pretij comparassent, pronunciauit venditionem non tenere: & siluam Beluacen. ecclesiæ adiudicans canonicos in possessionem induxit. Quia verò in arbitrio emptoris est, si velit supplere iustũ pretium, aut venditionẽ rescindere, cũ res minùs dimidia iustitij pretij cõparatur, sentẽtiã ipsam tanquàm iuri contrariam irritantes, possessionẽ monachis iudicauimus esse reddẽdam.] Putauit Ioan. And. tex. illic decidere altercationẽ. DD. supra tractatã, an res tantum, an etiã pretium sit in obligatione: & sentire tex. vtrunq; in obligatione: tandẽq; intelligit, sententiam ibi fuisse nullam ex eo, ꝙ Canonici læsi egerunt simpliciter, seu præcisè, cùm agere deberent alternatiuè: quã interpretationem probat Panor. in. d. c. num. 4. & Imol. nu. 16. eamquè apud Canonist. videtur magis communem dicere Burg. ibi num. 12. & magis Berous ibi num. 34. & Cremens. hìc. nu. 192. & . 199. & Aymo in multis consilij superiùs citatis, speciatim cons. 7. nu. 2. Alijs intelligunt libellum ibi ineptum fuisse, & sententiam super eo nullam, eo ꝙ petebatur, vt venditio nulla pronunciaretur: ita Bal. hìc. nu. 18. & Fabian. de emp. & vend. q. 8. nu. 24. & Soci. cons. 146. nu. 13. lib. 1. hispan. Auendan. 1. respon. col. penul. Hi ergo in eo concordant, vt libellus in casu. d. c. fuerit ineptus, & obid sentẽtia fuerit nulla: variant autem in explicãda ineptitudine libelli. Alij verò generaliter & indistinctè eundem tex. summè cõmẽdant, vt ex ineptitudine libelli corruat iudicium & sententia, nõ explicantes, quo nomine libellus ibi ineptus fuerit: ita Felin. in. c. in literis, nu. 5. de offic. deleg. & ibi Dec. ad fin. idẽ Dec. in rub. de apella. nu. 12. Alex. cons. 79. nume. 3. lib. 2. Sebastian. Van. de millita. pag. 296. nume. 23. qui alios citant.

16 Alij intelligunt libellum in casu illius tex. non fuisse ineptum, nec ex eo corruisse sententiã: quam dicunt nullam fuisse, eo ꝙ ob læsionem iudicauit Decanus venditionẽ nullam, & rem venditori restirui fecit, cùm ex hac. l. pateat venditionem tũc valere, & electionem emptori dari. Vnde colligunt sententiam ibi videri latam cõtra ius expressum & ideo nullam fuisse: ita Butrius ibi, quem sequi videtur Imol. col. 5. nu. 17. & Cagno. hìc. nu. 116. vers. ad. d. c. & ibi Burg. nu. 62. Vides igitur magnam. DD. varietatem, & Ioan. Imol. non sibi constare. Magis etiam variat Burg. ibi, si eum attentè legas nu. 12. vbi vnum dicit, & nu. 26. vbi aliud, & nu. 31. &. 33. & 62. qui etiam ab alijs magis recedens tẽtauit, in casu illius tex. sententiam non fuisse nullam, sed iniustam, põderans verbum, [irritantes.] Notissimum enim est, longè differre sententiam nullam ab iniusta, vt in. l. 1. ff. quæ sentẽ. sine appel. rescin. & . l. 2. C. quando prouo. nõ est necesse. Sed argumentum Burg. ex. d. verbo, [irritantes,] efficax non est, vt bene respondet Bero. ibi nu. 40. In eadẽ varietate parum etiã sibi constat Cagnol. hìc nu. 116. &. 117. modò intel

ligens

ligens, ineptitudinem fuisse in libello, modò in sentētia. Inter defectum verò vel vitium libelli & processus, & defectū seu vitium sententiæ multùm interest: maximè ad dignoscendum, an ex eisdem actis iudicandum sit secumdum notata per glos. Barto. Paul. in. l. prolatam. C. de senten. & inter loc. omn. iud. & alibi sæpe scriben. In quibus omnibus magnam in esse difficultatem inquit Berous in d. cap. nume. 78. vbi ipse nume. 44. & 46. dicit se alium intelllectum cogitasse, quem omitto: quia si bene inspiciatur, non differt à deterioribus supra reiectis.

17 In ea DD. varietate circa intellectum. d. c. videntur ipsi scriben. quasi sponte plures difficultates subire voluisse, quarum maiorem partē vitare facilè potuissent. Nec dubito falsa & commētitia esse omnia, quæ de ineptitudine libelli tradūt innumeri supra citati, & alij sępisśime. Quod satis ostenditur ex litera. d. c. in quo nulla mētio est de forma libelli: ideoque non erat diuinandum, nec insistendum quasi pro difficili circa id, quod in text. non constat. Probatur hoc magis cōtra Ioa. Andr. Panor. & plures primò citatos, quia licèt libellus ibi fuisset simplex vel præcisus ad rem, nō ideo corrueret iudicium: vt cum Bar. probauimus supra nu. 9. Similiter quamuis agens peteret venditionem declarari nullam, nō ideo corrueret sententia rectè prolata ex supra deductis. Ostenditur hoc magis contra eos omnes in eo, quod de libello comminiscuntur: quia ex litera constat libellum ritè formatum fuisse, tam circa læsionem, quàm circa nullitatem ex defectu cōsensus capituli. Receptum enim est, posse simul agi ad rescindendum, & cōditionaliter ad declarandum nullum, vt in hac materia tradit Aufret. ad Capel. Tholos. q. 469. & Burg. in. c. cùm causa, nu. 3. de empt. & vend. glos. & Paul. in. l. 1. C. quando prouoc. non est necess.

18 Reijcienda ergo sunt que DD. ad eum tex. cōminiscuntur de ineptitudine libelli. Quoad sententiam verò non satis cōstat, ibi eam nullam fuisse: & verba tex. variè accipi possunt: & in ea re concludunt aliqui, valere sententiam, qua emptor simpliciter cōdemnetur ad rem restituendam, vt tradit Burg. in. d. c. cū dilecti, nu. 33. in fi. & nu. 62. ad fin. & Cagn. hic nu. 116. ad fi. quod iuuatur ex notatis in. l. miles. §. decē. ff. de re iud. potestque ea opinio comprobari, eò q talis sententia cōtinet alteram partem alternatiuè huius. l. & ita ex parte competente sustineri poterit ex doctr. Innoc. in cap. in præsentia, de renunc. quem sequuntur plures relati à Rip. in. l. si ventri. §. in bonis, nu. 13. ff. de priuil. credi. Sic etiam pro validitate talis sententiæ facit quod notat Bal. in. l. fi. nu. 1. & nu. 3. C. de fidei commis. liber. Si autē instes ex verbis. d. c. ibi, [iuri contrariam,] responderi potest, aliquando valere sententiam iuri contrariam, si error contra ius expressus in ea non sit iuxta. l. 2. C. quādo prouoc. non est neces. cum alijs. Maximè quòd in materia huius. l. aliquando ex læsione cōdemnatur emptor præcisè ad rem restituendam sublata electione regulariter ei competente, vt ex superiùs dictis non semel colligitur.

19 Reiectis igitur falsis & diuinatorijs, tutius dicendum videtur in. d. c. nihil tractandum de ineptitudine libelli: an verò sententia ibi nulla fuerit, petendū fore ex iuris regulis & veris traditionibus, vt si eo casu iuris error in sentētia expressus fuisset, nulla

redderetur, ſecus autẽ ſi error in ſententia non exprimeretur: quia tunc ſententia non eſſet nulla, ſed iniqua ſecundùm iura & receptas ſententias. Ad literam verò.d.c. veriùs videtur, ꝙ ſententia ibi nulla fuerit, quia videbatur cõtinere expreſſum iuris errorem, vt colligitur ex verbis text. ſupra relatis, maximè dum Papa inquit, de canum ibi pronunciaſſe, vẽditionem non valere ob læſionem vltra dimidiam, quod expreſſim & apertè erat contra hanc.l. &.l. dolus, infra eod. Atque ideo rectiſſimè inquit text. ſententiam fuiſſe iuri contrariam.

20 Ex qua declaratione colligitur differentia inter libellum & ſentẽtiam in hac materia: libellus enim ſimplex vel præciſus, imò & petens contractum declarari nullum procedit, non ita ſententia, iuxta proximè deducta. Colligitur etiam, ꝙ ſi iudex in ſentẽtia expreſsim referat probationem læſionis, ex qua inferat vẽditionem fuiſſe nullã, ſententia ipſa nulla erit: quia cõtinet errorẽ expreſſum, cõtra hanc.l. &.d.c. licèt Burg. & Cagno, vbi ſupra, indiſtinctè cõtradicere videãtur. Nec obſtant fundamenta, quæ pro eis adduxi: procedunt enim quando ex tenore ſententię nõ deprehẽditur talis error, licèt ex alijs partibus actorum colligi poſsit: nec ſaluanda ſunt verba ſententiæ in caſibus rariſsimis, cùm ampliſsima & certiſsima regula electionem in hac materia reo tribuat: quod colligitur ex doctr. Bar. in.l.2.nu.1.ibi, [vnde ſi aliqua cauſa ſpecialis eſt, debet ſpecialiter exprimi.] ff. ſi q̃s in ius voca. non iret. Bar. in.l. lucius, in ſi. ff. de ijs qui notan. in fam. Alexan. in.l. ſi is ad quem, nu.11.ff. de acq. hæredi. Dec. in c. conſuluit, nu.5. de appel. Panor. in.c. ſicut, nu.11. verſ. quartus, de re iud. Felin. in.c. ſuper literis, nu.17. de reſcr. Iaſ. in.l. properandum. §. ſiue autem, nu.10.C. de iudic. Satis ergo cõtra formam huius.l. iudicaret, qui cõuentum præciſè condemnaret: cùm verba ſententiæ ſtrictè intelligãtur, iuxta doct. Bar. in.l. Iulianus, nu.5.ff. de condict. indeb.

21 Ex eadẽ vera interpretatione iam patet nõ probari in.d.c. vnum, quod ſcriben. inde colligebãt, ꝙ iudex appellationis non poſsit reformare ſententiam nullam ex ineptitudine libelli, agnoſcentes poſſe iudicem id facere, vbi nullitas eſt ex alia cauſa, per.l. fi. ff. quod cũ eo, & ad hanc ſpecialitatem ex ineptitudine libelli ex tollunt text. in.d.c. vt per Panor. ibi, nu.4. qui addit non tantum ſententiam, ſed totum proceſſum tunc corruere: & ita Bal. hic, nu.18. dicẽs tex. in.d.c. eſſe meliorem de iure, & ita Alex. cõſ.79.col.1.lib.2. Feli. & Dec. ad fin. in.c. in literis, de offic. delega. quam reſolutionem extollit & receptam inquit Cagnol. hîc, nume.148. Sed tota ea traditio ſine fundamẽto videt: euidẽter enim deducitur ex ſupradictis in.d.c. nihil probari de nullitate ex ineptitudine libelli. Item ſi vera eſſet regula, quam DD. præſupponũt in nullitate ex alia cauſa, multò magis procederet in vitio circa formulã libelli: argu.l.1.C. de form. ſubla. &.l. fin. §. fin. ff. quod mer. cauſ. Nec regula, quã DD. præſupponũt, tuta videtur: ſi enim ſententia nulla fuerit ex aliquo vitio actorum, nunquam à iudice appellationis abſque noua ſolennitate validabitur, vt ſentit Pau. & ibi pleniùs notat Aret. col. 2. in fin. cum ſequen. in.l. ſi is ad quẽ. ff. de acquir. hære. facit regu.l. eos, in fin. princ. C. de appel. quòd cauſa defertur ad iudicem appellationis ſecũdùm terminos, in quibus erat penes iudi-

iudicem à quo. Paul.in.l. ab executore, nu.3.ff. de appel. Boer. decis.73.

22 Nec obstat tex. à DD. vbiq; malè citatus, in.d.l.fi.ff. quod cum eo, quē ad.d. regulam notant Bar. & alij ibi. Bar.in.l.si expresim, col.fin.ff. de appel. Guido Pap. decis.436. nume.11. Dec.in rub. de appel. nu.12. colligentes ex.d.l. fin. iudicem appellationis ex noua causa posse reformare, & validare sententiam nullam. Aduerto enim, ꝙ in.d.l. fi. prima sententia nō fuit nulla, nec vllus defectus erat in processu, sed rationes vel fundamenta iudicis non concludebant. Imperator autem ibi ex actis & probatis meliorem rationem expresit, vt gl. ibi rectè sensit: quod ostenditur contra summarium Bart. & contra alios quia in.d.l. non successit noua causa in secunda instātia appellationis: eadem nanq; causa in actis inerat. Et ita cessant multa, quę DD. colligunt ex dict.l. fin. & aliud ad quod etiam notant eandem.l. quòd si in sententia exprimuntur duæ causæ, altera falsa, altera vera, sustinetur ex vera: ad quod ex eadem.l. plures refert Tiraquel. in tract. de causa, in.22. limi. nume.6. Veriùs autem colligitur ex d.l.fi. (si litera benè expendatur) grādis cōprobatio ad receptam opinionem, quòd si mandans scit mandatarium excedere fines mādati, validentur gesta à mādatario, vt sentit Paul. Castr.in. d.l. fin. quod omittendum non fuit supra in.1.cap.2.par.nu.18. vbi de hoc egimus.

23 Ex supradictis ad tex.in.d.c. infertur contra plurimos supracitatos: nō esse eum text. notandum pro glo.in princip. Institu. de oblig: verbo, secūdùm, ibi, [per competentes actiones.] Ex qua colligunt scriben. nullam esse sententiam latam super inepto libello, & ad hoc eam glo. sæpe adducūt DD. quam ornat Ias.in.l.1. nu.5.ff. de offic. asses.& Afflic. lib.2. constitu. Neap. rub.10.nu.44. Feli.in c. in literis, nu.5. de offic. deleg. Dec. in.c. ex parte.2. col. pen. vers. decimò eod.titu. pro qua glos. plures notant d.c. vt per Burg. & Bero. ibi, & priùs Roman.in.l.1.§. occisorum, nu.14.ff. ad Sillania. Sed ex supra deductis parum tuta videtur ea traditio: ne formulis plus iusto tribuatur: ne etiam lites differantur, vtq; rei veritas magis attendatur: & ita non videntur in eo sibi constare DD. vt tradit Ias. in.l.1.num.14.C. de iur. & fac. igno. Nec.d. glos. satis probat id, ad quod allegatur secundum Marian. (omnino videndum) in.c. dilecti, num.47. de lib. obla. vbi cōmunem allegationem variè limitat. Ego etiā aduerto, ꝙ.d.gl. loquitur de actione, non de libello: quæ duo longè differunt. Potest enim competere actio efficax, libellus autē ineptè formari, & ecōtra. secūdū notata in.l. edita. C. de eden. & circa.d.glo. vide omnino Maran. in praxi iudic.6.par.nu.67.& seq.

24 Conferunt præcedētia ad notab. q. in praxi. Aliquando enim ex parte venditoris læsi proponitur primò in libello rei vēdicatio, qua nihil aliud deducitur, nisi ꝙ agens dominus est: conuentū autē sine iusta causa possidere: emptor reus ex titulo emptionis se defendit, quæ defensio iuridica est, iuxta.l. traditionib⁹.C. de pac. l. vendicātem. ff. de euictio. Deinde vēditor replicādo impugnat venditionē ex læsione & remedio huius.l. Quæ quæstio in materia huius.l. à DD. omissa videtur. In ea verò resoluendū arbitror, primò, ꝙ emptor cōuentus videns actorem mutare libellum & actionem, posit de iure id impedire, compellēdo agentem, vt primam causam prosequatur. iuxta Authen.

then. qui ſemel. C. quomo.& quan. iud. Nec enim permittitur actionẽ mutare poſt litem conteſtatã. l. edita.C.de eden. ſecundùm glo. Bar. & omnes ibi: quod in fortioribus terminis in ſimili iudicauit Senatus Neap. vt tradit Afflic.deciſ. 90. Ad idem in hac materia facit deciſio Capel.Tholoſ.q. 469. quòd non poſsit cumulari remedium huius. l. cũ remedio poſſeſſorio. Ad idem vrget doctrina Bellame.deciſ.168. vbi inquit nõ poſſe articulari de non contentis in libello, quia in eis non eſt lis conteſtata: quod maximè iuuatur, ſi attẽdas rei vendicationem, & actionem huius l.maximè repugnare. Illa enim præſupponit agentem dominum,& cõtra quemlibet poſſeſſorẽ datur: hęc autem perſonalis eſt, & pręſupponit dominium à venditore translatum. Vnde nõ poteſt audiri actor cõtraria proponens,iuxta.l.1.C. de fur. ideoque non admittitur replicatio contraria libello, vt tradit Afflict. libr. 2. feudo.fol.55. tit. de controuer.inter epiſ.& vaſal.nu.6.

25 Nec obſtabit quod dici ſolet,replicationem haberi pro libello, ex gloſ. in.l. quęſitum.31.§.fin.ff.de pecul.& quod notat Bal.in.l.fin. q. 17.nu.38. C.de hære.inſtitu. dicens,ꝙ replicatio iuuat libellũ. Id enim neceſſariò intelligi debet, quãdo replicatio nõ repugnat actioni, ſeu deductis in libello: Aliter enim dici non poteſt,ꝙ replicatio actionem iuuet, vt notabiliter tradit Pau.in.l.ſub præ textu,la.1.num.3.C. de tranſact.& ibi Alexa. & alij,idem Pau.in.l.ſi ſuperſtite,nu. 2.ad fin.C.de dolo.colligitur ex Bal. in.l.petens,num.13.C.de pact. Cautius igitur ſibi cõſulet emptor conuẽtus,petẽs ſtatim ſe abſolui,nec admittẽs, vt vẽditor agens mutet actionẽ. Audietur tamen venditor agens, ſi velit omnino deſiſtere à priori actione,& tantùm proſequi deductam in replicatione ſecundùm Bar.& communiter.DD.in.d.l.edita,vt ibi reſoluit Dec.nu. 53. dũmodò actor priùs ſoluat expẽſas interim factas, vt per Curtium in eadem.l.nu.141.qui neminem allegat. Id verò tradit Salic. in.l. poſtq̃ liti, nume.19. C.de pact. Barto.in.l.rura,ad finem.C.de omn. agr. deſer.

26 Alia inſpectio erit in prædicta. q. ſi emptor conuentus non opponat contra talem mutationem: ſed potiùs replicet, & reſpondeat ſuper læſione deducta à venditore in replicatione:in quibus terminis tutius videtur, quòd venditor agens obtinere poſsit,& ſententia pro eo lata valeat, reg.l.de qua re.ff.de iudic,quia tunc ceſſant fundamenta,quæ obijci poſſent: quod iuuatur ex deciſione tex. notab.in.c.1. de reſti. ſpol, de ſpoliato reſpondente articulis petitorij allegati ex parte ſpoliantis cõuenti. In multis enim nimiùm valet cõſenſus litigãtium, vt tradit Afflic. deciſ.91. nu.14. Id verò magis comprobatur ex recepta doctrina apud ſcriben.vt iudicari poſsit de eo quod à principio non petebatur, ſi de eo partes in iudicio poſtea principaliter tractãt, Panor.in.c.abbate,nu.8.de verb.ſig. Afflic.deciſ.95.in fin. quod maximè ſeruabitur in prouincijs,in quibus viget conſtitutio vel cõſuetudo,vt iudicetur ſecundùm veritatem probationis, nõ obſtante errore proceſſus, vt apud Luſitanos habet Ordina.lib. 3.titu.49.& apud alias gentes colligitur ex Aymo.conſ.219. ad finem.ex Afflic.in conſti.Neapol.lib.1.rub.8. nu.49.ex Auendan. in.1.reſponſ. de quibus vide Maran.in praxi.4. part. 16 diſtinct. *

27 Maior dubitatio eſſet, ſi emptor con-

conuentus post deductam in libello rei vendicationem, cui respondit, se defendendo cum titulo emptionis, videns vẽditorem replicare de læsione vltra dimidium, nihil respõdeat. Tunc enim cessant fundamẽta proximè adducta pro actore, nec dici potest, ꝙ fuit lis contestata circa deducta in replicatione, & emptor cõuentus potuit confidere de iuris regulis supra adductis: atq; ideo non curare de quæstione læsionis, & iusti pretij, sciens non posse actorem obtinere ex deductis in libello, quod videtur probare Boer. decis. 42. num. 19. qui tamen loquitur, quando probatio est diuersæ rei, non deductæ in libello: in quo etiam refert alios iudices contradixisse, quibus suffragari posset traditio multorum, vt in iudicijs patientia pro cõsensu habeatur. Bar. per tex. ibi in. l. 1. in fine. C. de relatio. Felin. in. c. cum in iure, nu. 9. de offic. deleg. videnda tamen sunt sequentia ex quibus componi potest maior pars huius difficultatis.

28 Ad præcedentia cõducit decisio & vera explicatio. l. habebat. ff. de instito. act. quæ sæpissime citatur. Eius autem verba breuitatis gratia nõ refero: casus seu species facti erat, ꝙ dominus præposuerat seruũ merci olearię: & mutuis pecunijs accipiendis, quidam pecuniã seruo credidit. Putans autem creditor seruum pecuniam ad merces accepisse, egit ex ea causa, probare tamen nõ potuit mercis gratia seruum accepisse: tunc autem respondet I. C. in hæc verba, [licèt consumpta est actio, nec amplius agere poterit quasi pecunijs quoq; mutuis accipiendis esset præpositus, tamen Iulianus vtilem ei actionem competere ait.] Solet ea. l. frequẽtissimè allegari, ꝙ agens ex certa causa non obtinet, ea non probata, licèt aliam probet secundùm DD. ibi & Bart. in. l. 1. nu. 12. ff. de eden. Paul. in l. deposui. ff. de pecul. per text. ibi cũ glo. Alex. in. l. diuus, num. 15. ff. de re iud. Boer. decis. 42. nu. 17. & seq. Afflic. decis. 60. Bal. in. l. 1. nu. 11. & nu. 12. C. si plur. vna senten. Probat tex. & ibi Panor. et Feli. in. c. examinata, de iudic. quã regulam copiosè ornat Felin. in. c. licèt causam, ex nu. 40. cũ multis sequen. de proba. vbi plures tradit limitationes, speciatim, num. 42. in. 9. & 10. limita. & limita ex Bal. in. d. l. fi. q. 17. C. de hære. Insti. & per text. in. l. bouem. §. aliquando. ff. de ædil. edic. & per Tiraquel. de retrac. in fine, nume. 99. & per alios nu. seq. Ratio autem. d. l. & huius reg. colligitur ex Bald. in. l. 2. col. 1. C. de proba. Paul. in. l. & an eadem, prope finem. ff. de except. rei iud. quia scilicet in causa non deducta deest litis contestatio, sine qua iudiciũ corruit. Alias rationes non ita vrgentes tradit Aymo cons. 210. col. fin. facit similis ratio: quia si causa quæ probatur, non fuit deducta, non videtur valere probatio quasi extra articulos, ex recepta doctrina Bal. in. l. 1. nu. 8. C. vt in pos. lega. Lanfran. in. c. quoniam cõtra, verbo, [petitiones,] num. 21. notat Cin. & ibi Paul. l. fin. C. qui legi. perso. & Bar. in. l. 1. §. diuus Adrianus ff. de quæstio. Bart. in. l. si quis legatũ in fine. ff. ad. l. Corne. de fals. Bald. cons. 457. lib. 4. Alex. cons. 90. nume. 7. lib. 3. Ias. in. l. 1. nume. 9. ff. de offic. asses. glo. Panor. Felin. in cap. de testibus, de testib. & ita obseruat praxis vel consuetudo, secundùm Alberic. in Authen. sed iudex, in fine. C. de episc. & cle.

29 Ex ratione autẽ vel rationibus. d. l. habebat, & d. regulæ videntur pereclitari plures limitationes ex ijs, quas ad eam. l. & regu. tradit Felin. in. d.

in.d.c.licèt cauſam, in vltimis limitationibus,& Alex.in.d.l.diuus, num. 15.&.16.ff.de re iud.& Iaſ. in.l. certi condictio.§.ſi numos,& ibi Alcia.nume.17.ff.ſi cert.peta. Aymo. d. conſ. 220.col.fin. Alex.conſ.61.col.1. verſ. ſed in caſu noſtro,& nu.11.lib.2.Hiſpanus Auendan. 1. reſponſ. nu. 18. ſaltim reſultat grandis difficultas, ad quam aduerti non ſolet in limitationibus,quas prædicti DD.incautè tra
* dunt. Vbi enim deeſt litis conteſtatio,vel probatio eſt extra deducta,rarò ſequetur condemnatio:nec fauor cauſæ vel perſonæ agẽtis videtur iuſtificare contrarium, iuxta doctrinã cap.ex tenore,de foro compe. Et ita pereclitatur alia limitatio,quæ ab aliquibus traditur de fauore miſerabilis perſonæ,vt ex Cuman.& Alexan. tradit Soci.conſ.11.in fine lib.3. Vnde nõ videtur tuta alia limitatio quã tradũt DD.ex clauſula, [nõ ſe aſtringens,niſi ad neceſſaria:] quicquid dicat Fulg.non relatus in.d.l.habebat, in fine, & alij quos refert Felin.in.d.c.licèt cauſam, nume.42. in fine, vbi ipſe non immeritò contrà ſentit: de qua clauſula agit Iaſ. in. §. omnium, num.161.Inſti.de actio. Ex quo etiã periclitatur alia limitatio ſimilis ex [omni meliori modo,] quàm limitationem tradit Soci. in.l. naturaliter. §.nihil commune,nu.3.de acq. poſſ. & plures quos citat Decius in. l. petens,nume.5.C.de pact. Capitius deciſ.96.nume.8. & de illa clauſula Alexan.con.112.nume.4. lib.3. Iaſ.in.d. §.omnium, nume.151. Similiter periclitat alia limitatio ex clauſula, qua petat agens,ius & Iuſtitiam in omnibus ſibi miniſtrari. De qua etiã agit latè Iaſ.in.d.§.omniũ, ex nume.147. & in propoſito notat Capitius vbi ſupra,& deciſ.10.nume.22. faciat deciſio Delphin. q.263. Sed nunquàm putaui talem effectum tribuendum eſſe ijs clauſulis & formulis verborũ. * Eſt enim contra reg.l.2. C. commu. de lega.&.l.pediculis.§.labeo,verſic. nec mutat.ff.de auro, & argẽ.leg.maximè cùm in hac clauſula nihil petatur,niſi quod de iure in eſt, atq; ideo extra deducta ab agente nõ videtur ea clauſula effectum inducere, & ita tutiùs procedet quod notat Decius conſ.62.nu.2.in princi.

30 Ad ſpeciem verò & intellectũ. d. l.habebat,aduertẽdum eſt, ꝙ ibi certa cauſa tãtum fuit deducta:at in ſuperioribus egimus etiam de alia cauſa deducta in replicatione vltra deductam in libello, ſeu in prima actione,& ſic.d.l.tunc non ſatis congruit, licèt plures DD. etiã in ijs terminis eam adducant. Et ſecundùm hanc conſiderationem nõ videtur ea.l.rectè adduci ab Afflic.deciſ.60. Ex eadem.l.cauebis à Bald.in.l.Titia.ff.ſolu.matri.qui contra eam.l. & contra receptas ſententias loquitur & contradicta ab eodem Bald.in alijs locis, vt ſupra retuli & ita labitur Eguinar. Baro.in.l.illicitas.§.veritas.ff.de offi. præſi.Bal.autem in.d.l.Titia,decipiebatur per.l. ſcio.ff.de appella. ex qua contrariam regulam colligebat.Sed ea.l. loquitur in cauſis expreſſis appellandũ: ſi enim alia poſtea ex actis colligatur magis idonea, ex ea obtinebit appellãs. Diuerſum autem eſt in cauſa agendi à principio ex rationibus ſupra deductis,& quia ad fundamentum actionis requiritur cauſa,non ad appellandum. Bart. in.d.l. ſcio,& ibi alij eam legentes ſub.l.1.§. quid ergo, & Paul.in.l.cùm te, nu.2. C.de probat. Alex.in. d.l. Diuus,nu. 16.ff.de iud.Felin.in.d.cap. licèt cauſam,num.42.in.7.limit. Quod enim deducitur pro cauſa agendi in libello cenſetur ſubſtãtiale. vt ex Innoc.

tradit

tradit & commendat Pau. in. l. inter positas, & ibi Ias. nu. 6. C. de transac. quod sentit Bart. in. d. l. habebat, vnde cauebis à Paul. ibi. nu. 4.

31 Ad. d. l. habebat, maior est dubitatio apud glo. & DD. cur I. C. ibi inquit, q; omnis actio creditoris videbat vel erat de iure cōsumpta, & quodammodo ex æquitate audiri postea creditorem: in quo refert glo. varietatem antiquorū. Aliqui enim intelligebant creditorem egisse specialiter ex causa mercis, quam nō probauit, atq; ideo succubuisse. Et ita Bar. ibi & scriben. in. d. cap. examinata, & in multis locis supra citatis num. 28. Sed tunc contradicebat Azo relatus à glo. dicēs, q; in his terminis de rigore & citra æquitatē audiretur postea creditor, per reg. l. & an eadē. §. actiones. ff. de excep. rei iud. & per alia iura ibi citata. Ideo intelligebat Azo, q; in ea. l. egerat creditor generaliter non expressa causa obligationis: prosecutus autem fuerat illam de causa mercis oleariæ. Ideoq; secūdum eos ex petitione generali videret ei obstare sententia semel reū absoluens: & ita intelligebant ex æquitatē audiri postea creditorem, quia particularem causam prosecutus fuit, & ita Pau. Castr. ibi, eamq; lecturam communem dicit Alber. ibi nu. 3. & in id pōderant aliqui quod tex. ibi refert de errore creditoris, quasi non aliter postea audiret. Sed mihi verior videt interpretatio Ioa. & Bar. q; in ea. l. creditor statim expressit causam illam mercis, quod satis colligit ex verbis. l. ibi, [putans creditor ad merces eū accepisse, egit: proposita actione probare nō potuit mercis gratia eum accepisse.] Nec est vero simile, q; creditor ageret non expressa causa obligationis: & hęc interpretatio videtur receptior secundùm cōmunem allegationem. d. l. ex citatis supra. nu. 28. Non obstat quod alij ponderant de errore creditoris, quia I. C. in eo nō inducit iuris misterium seu necessitatem, sed factum refert, iuxta doctrinam glo. in. l. vnica. C. quādo non petent. par. Nec obstant illi verba, [consumpta actio,] & ibi, [nec amplius agere.] Rectè enim intelligi possunt, ideo ibi non leuiter dubitatum fuisse: quia in vtroq; iudicio videbat eadem causa agendi. Semper enim creditor ex mutuo agebat: sola autē differētia erat, q; in priori expressa fuit qualitas ad mercem oleariam. Quæ qualitas in secundo iudicio omissa fuit: tantùmq; de mutuo facta est mētio, & secundùm hoc est tex. notabilior in vtraq; conclusione: in prima, ne obtineat probās causam deductā, nisi probet eius qualitatem: ibi enim creditor probabat mutuum, sed non qualitatem ad mercem. In secunda etiam cōclusione, vt mutatio vel detractio qualitatis adiectę in primo iudicio faciat audiri actorem, qui in priori iudicio succubuit: quod est egregiè notandum ad tradita per Feli. in cap. 2. de rescript. ex nume. 35. Sed ea maiori examine egebant, cū traditis ab Hippol. in repet. de probatio ex nu. 439. cum multis sequentibus.

32 Non tamē placet quod Bar. ibi cū Ioan addit, vt eo casu sit necessaria restitutio creditori agenti ex diuersa causa idonea, contrariumq; verius videtur ex Paul. & Fulg. & Alber. & Costalio ibi, attenta litera. l. in qua nullum est verbum restitutionis. Et ita videntur communiter intelligere DD. tradentes, quòd actori manet saluum ius agendi postea ex alia causa idonea per textum, in dict. cap. examinata, de iudi. & ita solet reseruari ius agendi per text. ibi, & l.

Beblius

Beblius,in fine.ff.de pac. dot:secundùm communem allega Bal.& multorũ,vt tradit Corset. in sing. verbo, iudex,fol.163.col.4.Ias.in.l.1.nu.39. ff.de eden.Ias.in.l.1.nu.8.ff.de offi.ass.Feli.in.d.c.examinata,n.15.Dec.cõs.83.Aymo.d.cõs.210.ad fin.Et ita per eã.l.Bal.in Authen.sed & si quis, col.pen.vers.illa.l.semp.C.de secun.nup.& ad hoc eam.l.extollit Iacobi.in.l.nõ idcirco.§.1.in fine.ff. de iudi.& ita contra Bar. ne illo casu necessaria esset restitutio, suadetur ex reg.l.cũ quærit.ff. de excep.rei iud. Apud Lusitanos autẽ summè notandũ est, ꝙ licèt extet insignis constitutio, vt iudicetur secundũ veritatem probatam, non obstante errore processus, adhuc tamen eadẽ constitutio lib.3. tit.49.§.fi.disponit,ꝙ actor non obtinebit,nisi probãdo causam deductã in libello,non aliã. Sed addit, ꝙ absq; noua citatione cõtinuabitur processus circa causam ꝓbatã, quod differt ab ijs quæ DD. tradũt in dictis locis, & Panor.in.c.abbate,de verb.sig. & in.c.pastoralis,in fine de excep.

33 Ex prædictis infertur ad intellectum tex.vulgaris,(non tamen bene explicati cõmuniter) in.l. illicitas.§. ueritas.ff.de offic.præs.in cuius intellectu variarunt antiqui,vt refert glo. ibi:verba tex.ita habent,[veritas rerum,erroribus gestorũ non vitiatur: & ideo pręses prouincię id sequatur, quod cõuenit eum ex fide eorũ, quę probãtur,sequi.] Quę verba accipiebat M.à glo.relatus, vt iudex debeat iudicare secundũ veritatem,non obstante probatione cõtraria.Ioan.autem in cõtrarium, imò ꝙ secundùm probata, non secũdùm consciẽtiam, vel veritatem:& ita cõmuniter intelligunt scriben. ibi & alibi. Et adhoc quotidie citatur ille text. quẽ ornat Feli.in.c.pastoralis.§. quia vero, col.3.de offic.deleg.Corn.in.l.bonũ,nu.8.C.qui admi.Oldendor.de for. act. cap.6.sed meliùs ꝗ alibi tractat Couarru.lib.1.resolu.ca.1.vbi nu.4.specialiter agit de intellectu.d. §. exponens verba illa,[erroribus gestorũ,] prout accepit glo.in.1. expositione: quod sequuti sunt alij ibi relati,& tradit Corras. (vetera vt noua sibi tribuens) lib.4.Miscel. cap. 20.memini etiã de hoc legisse Forcatul. in sphera lega.pag.9.

Mihi sine dubio est,I.C.in. d.§.nihil sensisse de cõtentione illa,ad quã variè à glo.&. DD. applicatur,an iudex secundùm conscientiam, an secũdùm probata iudicare debeat:sed regulam tradere, vt si inre gesta vel de qua agitur,probetur interuenisse errorẽ, eo detecto iudex veritatem sequatur, vt in.l. si post diuisionem. C.de iur.& fac.igno.in.l.fi.§.itẽ quæsitum.ff. de cõd. inde.& in exemplis causæ falsæ,& in exemplo.l.Imperatores.ff.de proba.ibi[veritati locum superfore,]Et in scriptis in actis iudiciarijs, si error probetur idoneè, secũdùm notata in.c. quoniam cõtra,de proba. glo. &. DD.in.l.in exercẽdis. C.de fide instru.Et in materia tit.C. plus valé. quod agi. Applicari etiam poterunt verba. d.§. ad decisionem. d.l.habebat,&.d.c.examinata,&.d.l. Beblius,secũdùm supra tradita. Nec erit ineptum exemplum ex tex. notab.in.l.fin.§.fin.ff.quod met.cau.de quo alibi plenè ago. De cõtentione autem.DD.ad. d.§. veritas, agit Aulus Gell. lib. 14.c.2. &.D. Soto lib.5. de iusti.& iur.q.4.arti.2. *

33 Præcedẽtibus autẽ de forma libelli & sententiæ cõgruè applicatur decisio tex.in.l.bouem.§.aliquando.ff. de ędil.edic.vbi habetur,ꝙ licèt actũ fuerit actione quanto minoris, si tamen mancipium nullius pretij,appa

rear,

pareat, iudicari poterit, ac si actum fuisset redhibitoria: quem tex. ad materiam huius. l. extollit Romã. sing. 648. colligens q̃ vbi agitur ad reformãdum, potest iudicari ad rescindẽdum, & ita illum tex. in suo casu commendat Cremen. notab. 159. ex quo colligunt DD. notab. limitatonem ad reg. de qua supra, q̃ sentẽtia debet esse cõformis libello. Similiter & ad reg. d. l. habebat. ff. de instito. act. & c. examinata, de iudic. & ita notat. glo. & DD. in. cap. licèt heli. de simo. Ratio autẽ tex. est secundùm Bar. Alber. quia sub nomine quãto minoris comprehenditur nihil, si nihil pro re daturus erat emptor: & ita Ias. in. l. vinum, nu. 28. ff. si cer. peta. & glo. in. l. Iulianus. §. 1. verbo, [quãto,] ad finẽ. ff. de act. emp. Secũdùm quam declarationẽ patet, non esse tutam generalem traditionẽ Rom. in. d. loco ad hanc. l. Nã in nostra materia probatum superiùs est, sententiã proferendã esse ad rem vel ad pretium, ne cõuẽto occultetur, vel auferat electio, quæ sibi à iure datur.

34 Electio autẽ quæ conuẽto datur, durat ei etiã post sententiam vsq; ad executionẽ, secundùm Bal. nu. 14. Alber. nu. 16. Pau. nu. 6. quod generale putãt ipsi & alij, quãdo electio datur à lege secundùm Bar. per tex. ibi in. l. item veniunt. §. idẽ rectè. ff. de peti. hære. Bar. in. l. stipulationes nõ diuidũtur, nu. 41. ff. de verb. obl. Dec. cõs. 187. ad finem. Diuersum dicũt in eo, qui obligatus esset ad rẽ, & haberet facultatẽ soluẽdi in pretio: quia is eligere deberet ante litis cõtestationẽ, aliàs præcisè condẽnaretur. per tex. in. l. si quis stipulatus. 67. ff. de solutio. & ibi scrib. & in dictis locis, & Mathas. id extollens notab. 173. & Curtius in. l. si pacto quo pœnã. col. 2. nu. 6. C. de pact. notãt Bar. Ripa. & alij in l. miles. §. decem. ff. de re iud.

35 Sed ni ego fallor. DD. nõ satis hoc aduerterunt: ea enim traditio & differẽtia inter electionem à iure & electionẽ ab homine, procederet, quando sine dubio in materia huius. l. sola res esset in obligatione: quod longè cõtrouersum est, vt deduximus supra hoc cap. Itẽ in materia huius. l. ante sententiam latam non constat, an conuẽtus ad aliquid teneatur: læsio enim ex probationibus deduci debet, & sic nihil est, quod eligere possit. Sed magis vrget cõtra. DD. q̃ eorũ traditio prẹsupponit cõuentũ emptorẽ simpliciter condẽnatum ad rẽ restituendã, & tunc dicũt, ad huc ei manere electionẽ: id verò regulariter verũ non est, quia sentẽtia præcisa in hac materia dicitur iuri cõtraria d. c. cùm dilecti, maximè secũdùm Butrium & Imol. de quibus supra: & ita lex nostra statuit, vt alternatiuè fiat condẽnatio, & l. 1. ad finem. C. si maior fac. in. 5. C. præcedẽte autem sentẽtia alternatiua cessat tota ea traditio. DD. ad hanc. l. cessat etiã omnino applicatio. d. l. si quis stipulatus, ff. de solutio. *

36 Adhæc nõ omitto quod iudicatũ traditur in senatu Paris. vt emptor cõuentus à venditore remedio huius. l. eligens supplere pretiũ, debeat illud statim dare: nec audiatur, si velit sibi dari spaciũ temporis ad soluendum. vel pretiũ quærẽdum ex distractiõe rei, vt tradit Rebuf. in. 2. tomo. ad Constitu. Galli. pag. 179. nu. 3. tit. de rescis. contrac. ideoq; nisi statim soluat, tenebitur statim rẽ tradere: id etiã congruit verbis huius. l. & iuris regulis, & authoritati rei iudicatæ.

TERTIA PARS L. 2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT. IIII. ET VLTIMVM.

SVMMARIA.

1 *Agitur plenißimè in toto hoc cap. de reſpicientibus probationem læſionis, & pretij rei diſtractæ.*

2 *De eligendis æſtimatoribus in hac materia, & de ſententia lata ex dictis eorum, an transeat in rem iudicatam uſq; ad nu. 6.*

7 *Iudex in omni parte iudicij inquiret ueritatem pretij.*

8 *An inſpiciatur punctualiter tempus uenditionis, ſi forte tunc fuit magna caritas.*

9 *De teſtibus dicẽtibus rem ualere certum pretium, & aliquid plus, & aliqua ſimilia nu. 10.*

11 *Teſtes an debeant aſsignare rationẽ teſtimonij & nume. 12.*

13 *In hac materia non dari iuramentum in ſupplementum probationis.*

14 *An teſtes affirmantes præferantur negantibus, & de glo. l. diem. §. ſi plures. ff. de arbitr.*

15 *De tempore contractus attendendo in hac materia & aliqua in id utilia & nu. 16.*

17 *Pretium commune non particulare attendi, & in eo unum memorabile nu. 18.*

19 *Pretium augeri & minui ex qualitatibus rei & perſonæ uſque ad nu. 21.*

22 *De æſtimatione rei ſitæ in loco periculoſo.*

23 *De re empta cum pacto, ut locetur uel in emphiteuſim concedatur uenditori.*

24 *De re empta melioribus conditionibus, & quomodo id dicatur, & nu. 25.*

26 *Aliter æſtimari poſſeßionem, quàm rẽ, & nu. 27.*

28 *De æſtimatione rei immobilis uſque ad nu. 30.*

31 *De æſtimatione reddituum & alimentorum ad uitam & nu. 32.*

33 *De uendente cariùs ob dilationem ſolutionis, & nume. 34.*

35 *Alia ad æſtimationes rerum & probationẽ in hac materia uſque ad nu. 40.*

41 *In probatione dubia qualiter feratur ſententia in hac materia uſque in finem.*

TER-

TERTIA PARS L.2. C. DE RESCIN. VENDITIONE.

CAPVT.IIII.ET VLTIMVM.

1 BArt.& Bal.& repetẽtes hîc vltimo loco tradunt ea, quę magis ad praxim in hac materia videnť spectare. Qui verò maturè aduerterint, comperiẽt, omnia quæ theoricã respiciunt, nimis etiã ad praxim cõducere, si rectè applicentur, vt aliàs notat Bal. in l.non solum.§.qui primipillum.ff.de excus.tuto. Ex dictis autem in prçceden. cap. colligũtur aliqua ad formã libelli & sẽtẽtiæ in hac materia: nec enim sẽtẽtia omnino debet proferri ad formam libelli, vt probaui in.d. cap. præce.. cõtra plures non bene arguentes ex reg. dem. l.fi.C.de fideicõm. liber. Et ita cauebis à Panthal. Crem.hîc.nu.200. Multa alia ad formam agendi in remedio huius. l. deducentur ex infra dicendis: maximè circa probãdum tempus, iuxta quod valor rei & læsio vendentis vel ementis attẽdi debet. Id enim ad formam libelli non minùs necessarium appellari poterit, quàm ad probationem & sententiam.

2 Circa probationem valoris & æstimationis glo. hîc. distinguit aliqualiter inter mobilia & immobilia, ad quæ simul aduertendum est, q̃ Bar. hîc.nu.20. quẽ sequũtur Fulgo. Paul. ad finem. & alij communiter, agit de probatione per æstimatores peritos, qui rem ipsam maturè inspiciant, & iudicem informent, & ita Panthal. Cremen.nu. 294. Cagn. nume.258. Nec obstat arg. Ang. qui dixit hanc praxim Barto. nihil valere, eò q̃ tales æstimatores declarabunt quod sentiunt secundùm præsens tempus: id autem non sufficit, quia æstimatio referri debet ad tempus conuentionis: cui obiectioni respõdet Pau. hîc ad finem, & cum eo Cagn. nu. 264. q̃ ex præsenti sumetur præsumptio ad præteritum. Ioan. Imol. in. d.l. pretia rerum, & ibi Alex. col. 2. nu.6. respondebãt, q̃ traditio Bar. procedet in æstimatoribus tantæ ætatis, vt de præterito bene recordentur. Ego aduertebam eam obiectionem Ang. nihil obstare: ipse enim & omnes agnoscunt, nec negare possunt, probationẽ valoris & læsionis fieri per testes: quod igitur admittitur in testibus, non minùs admitti debet in æstimatoribus. Hi enim quasi testes assumũtur. c. proposuisti, de probatio.

3 Eligentur autem periti ęstimatores secundùm Bart. & alios: facit. l. semel. C. de re mil. Barto. in proœ. Diges. & generaliter ad multa tradit Anto. Gome. de contrac. cap. 9. col. fi. adde circa eosdem peritos in arte Ioan. Plat. in. l. 1. C. de discuss. si verò non fuerint designati in loco, eligentur à partibus, & iurabunt se rectè arbitraturos, text. notab. & ibi

Bal.in.l.hac edictali.§. his illud.C.de ſecun. nup.Bar.in.l. ſi quis arbitratu. col.2.nu.7.ff.de verb.obli.Bar.in.l.1. ff.de vent.inſpi. Bar.in.l.3.ad finem. C. de pigno. Iaſ.in.§. quędam,col. fi. nu.78.Inſti. de actio.plures per Decium in.d. cap.propoſuiſti. nu.15.& Feli.in.c.quia indicante.nu.1.de præſcrip.

4 Si partes diſcordauerint circa eligendos æſtimatores, eliget iudex ex traditis à Bar.in.d.l.3.ad fin.C.de pigno.Bal. hîc col.pen.nu.25.Cremē. hîc.nu.268.Cagnol.nu.259.qui referunt DD. alibi variantes: hoc etiam vt receptum tradit Dec.in.d.c.propoſuiſti.nu.13.tradunt ſcribē. relati à Iaſ.in.l. iuſiurandū. & ad pecunias. §. qui iuſiurandum. nu.6. ff. de iureiur. Feli. in.c. ſuper quęſtionum.nu.11.de offi.deleg.facit tex.in.l.in venditione,in fine. ff.de bon. auth. iud. poſsi.ibi [prætorem eligere:] quem tex.amplè ornabis ex traditis à DD. in dictis locis. Arbitrium autem iudicis vel partium ſpectabitur ad eligēdum tertium,ſi duo priores non concordauerint ex Bal.hîc col.pen.arg. l.item ſi vnus.§.fi.ff. de arbitr. Ex eiſdem variantibus ſequetur iudex arbitrium eius,qui ſit fide dignior,vel meliorem rationem afferat, arg. l. ſi plures.ff.de accuſatio.glo.notab.in. l.cum quid.ff.ſi cer.peta.

5 Vbi agitur de eligēdis vel aſſumēdis peritis ſolent DD.regulariter tradere,ꝙ ſaltim ſint duo periti,ſi reperiri poſſunt: & ita in propoſito notat Cremen.hîc nu.296.per tex.in. §.qđ autem,in Authē.de nō alien. reb. eccle.per quē generaliter id notat Bar. in.l. 1.§. fi.ff. de verb.obli. & ibi latè Alex.& Iaſ.nu.11.commendans illū tex.& ibidem tractat Alcia.vidēdus; & Dec.in.d.c. propoſuiſti, ex nu.10. Felin.in.c.ſignificaſti,de homici.Hi autem regulariter de credulitate iurant,vt per Alcia.in.d.§.fi.nu.17.Decium in.d.c.propoſuiſti,nu. 10.& ita in materia huius.l.notat Cremē. hîc nu. 296. in fine, de quo dubitari poteſt.DD. enim loquuntur in alijs caſibus,in quibus negotij qualitas non admittit certitudinē: ſed circa æſtimationem poteſt dari certitudo ſecundùm commune pretium, quod ex vſu hominum dignoſcitur, iuxta. d.l.pretia rerum cum infra dicendis, & in agri mēſore ita notat Feli. in. d. c. quia indicante, nu.1. Non tamen cogendi videtur æſtimatores, vt magis aſsertiuè declarent, quàm ſe poſſe dicunt, nec ob verba credulitatis deſinet valere arbitrium. l. quid tamen.25.§.1.ff.de arbitr. *

6 Conſecutiuè addit ſolus Cremē. hic.nu.299. ꝙ ſententia lata à iudice ex informatione æſtimantium vel peritorum non tranſit in rem iudicatam: vt ſemper poſsit contrarium iudicari,ſi alij peritiores appareant, qđ ipſe probat ex generali traditione ſcriben.in.d.c.propoſuiſti. Alex.in.l. ab hoſtib⁹.§.ſi.ff.ſolu.matr.Iaſ.in.l.1. §.fi.nu.11.ff.de verb.obli. Hippol.in l.vnica.nu.145.C.de rap.virg.Afflic. in conſtitu.neapo.lib.1.rubr.13.numē.44. *

Sed ego verius puto,talem ſententiam in hac materia tranſire in rem iudicatam,nec DD. in hac ſpecie id negant, licèt generaliter in alijs contradicant:in hac autem materia maior certitudo dari poteſt, vt experiētia docet,& dixi nu.5.quo præſuppoſito retorquetur arg. Cremen. Nam illa communis opinio non procedit, niſi in ijs quæ nō admittunt certitudinem,vt per Iaſ.in rep.l. admonendi,nu.39. ſic etiam limitatur in ſimili vt per Maran.in prax.iudic. 6.par. nu.131.In hac materia pro noſtra opinione.

pinione vrget, quod in agri mensore notat Feli. in c. quia indicante. nu. 1. de præscrip. Vrget etiam quod notat Anton. Butri. cons. 6. dicẽs. talem sententiam super æstimatione diffinitiuam censeri: facit tex. in l. 3. per totã, maximè in versi. idem Pomponius, ff. si mens. fals. mod. dix. cõducit etiã ratio pub. vtilitatis: aliter enim non daretur litium finis, nec quies in cõmercijs hominum, cõtra l. 6. ff. de excep. rei iud. aliàs ex eadem ratione sẽtentia per dicta testium in hac materia non transiret in rem iudicatam. Quæ opinio indubitabilis manebit retenta alia, quam contra cõmunem vrgenter probant Panor. Aret Dec. in d. cap. proposuisti, & ibi Molin. ad Dec. sub litera. d. vbi contendunt generaliter sententiam latam ad dictũ peritorum trãsire in rem iudicatam. Nec in praxi vnquam seruatur in hac materia opinio Cremen.

7 Addit Bart. quòd ipse iudex per se diligenter rem inquiret, quod probat text. in l. fin. in fine. C. de iure domi. impe. commendat Alexand. in dict. l. pretia, nume. 6. Angel. in. §. si quis agens, colum. 3. Instit. de actio. vbi etiam oportuerit, ocularìter inspiciet. iuxta l. si irruptione. §. ad officium. ff. fin. regu. id etiam post publicata testimonia, ex Barto. in. l. si quod ex Pamphila. ff. de lega. 2. sentit Bald. hic nume. 25. versic. & pro hoc, adde quę citat Aymo cons. 218. nume. 4.

8 Regulariter in hac materia fit probatio per testes ex vtraque parte. Addunt scriben. nõ fieri æstimationem ex caritate vel pretio insolito per text. in dict. l. pretia rerum, in fine, vt per Cremens. hic nume. 233. & omnes in hac materia. Quæ traditio nõ

* videtur adeo tuta: quia hic agitur de inspiciendo valore rei iuxta tempus conuentionis, & sic illud punctualiter attendi debet, iuxta reg. temporis. l. 2. §. qui ad munera. ff. de vaca. mune. l. Titius. ff. de mili. test. quæ cõsideratio cessat in tractatu legis falcidiæ, vt colliges ex Alexan. in d. l. pretia rerum, ad fin.

9 In probatione per testes, si diceret rem valere centum & plus, an illud plus attendi debeat pro augendo pretio, quando intra centum non esset læsio vltra dimidiam. Bald. hic numer. 26. & alibi sæpe tenet, quòd illa adiectio nihil operatur, & cum Bald. Imol. & Barba. in cap. cùm causa, de emptio. & vendic. & ibi Burg. numer. 4. Alciat. in l. hæc adiectio. ff. de verbo. signifi. Alexan. consil. 199. libr. 4. Sed contrarium probat Salic. hic colum. penul. & cum eo Felin. in cap. cùm causam, de testib. & in cap. postulasti, nume. 5. de rescript. Ias. in l. cum furti, in fine. ff. de inlit. iur. Molin. ad Alexand. dict. consi. Soci. nep. consil. 73. numer. 2. libr. 2. Couarru. libr. 2. resolu. cap. 3. nume. 3. quibus ego cõsentio ex dict. l. hæc adiectio, iuncta communi traditione Cini. & omnium hic, vt etiã quid minimum vltra dimidium iusti pretij, sufficiat ad remedium huius l. Bald. num. 16. Ang. numer. 6. Panormita. & Burg. in dict. capit. cùm causa. Fabian. de empt. & vendio. quæst. 8. nume. 7. & Ias. in. Authen. qui rem, nume. 16. ad finem. C. de sacrosi. eccl. & Cagn. hic num. 244. Cepol de simulat. contract. num. 29. in. 2. exposit. quod inuoluit Cremen. hic col. fin. quæst. penul. & Corsetus in suo tracta. de minim.

10 Si ex testibus vnus diceret rem valere centum, duo autem centũ & viginti, staretur testimonio duorũ, argu. l. fi. C. de fideicom. ibi, [vt per ampliores,] ita Salic. col. antep. versi. sed

tunc. Cremen. nume. 341. Quòd si vnus diceret rem valere centum, alter centum & decem, alter centum & viginti, stabitur mediæ summæ: quia in ea cōcordant duo, secundùm Salic. col. pen. & cum eo Cremen. ad finem. colligitur ex Butrio cons. 52. ex Alexan. cons. 64. lib. 2. Afflic. decis. 240. nu. 5.

11 Addunt DD. quod testes ad probandum valorem debent assignare rationem testimonij, etiam si non interrogentur Bald. in l. solam. C. de testi. Bald. in l. fin. C. de iure dom. impe. Paul. Alexan. in d. l. pretia. Lanfrancus in cap. quoniam contra, verbo, testium, num. 156. Ias. in §. si quis agens, num. 12. Institu. de actio. Cremen. hic. nume. 315. Bertran. cons. 256. nume. 7. & cons. 164. lib. 3. qui hoc intelligunt in æstimatione rei notabilis, secus in alijs leuibus, prout in frumento & victualibus quorum valor etiā à grossis cognoscitur. Bald. in dict. l. solam, & Felin. in cap. cum causam. 2. de testib. Sic etiam plures ex his intelligūt hanc regulam non procedere in testibus sapientibus, Cremen. hic. num. 316. Mihi autem periculosa videntur multa quæ DD. tradunt in proposito exigentes vt testis nō interrogatus de ratione, eam in multis debeat assignare, vt per Bald. in dict. l. solam, latè Felin. in cap. cùm causam. 1. de testib. Ias. in l. cum ij. §. vult igitur. ff. de transac. verius enim credo, quod in multis à DD. traditis valeat aliqualiter testimonium non assignata ratione, si testis de illa non interrogetur, prout in fama & notorio contra DD. in dictis locis & Florian. in l. ob carmen. ff. de testi. Panor. & Dec. in cap. consuluit, de appell. Dec. in cap. veniens 1. de testib. nec iura tātam cautelam in teste requirunt, sed in officiali inquirente. dict. cap. cùm causam, nec contradicit. dict. l. solam. C. de testi. cui adde Zas. lib. 2. respon. cap. 6.

12 Quando in teste requiritur, vt causam vel rationem assignet, non sufficeret eum dicere, se ita pro certo credere: Bald. in l. siue possidetis, nu. 6. C. de probat. Cagnol. in l. vnica. nume. 33. C. de senten. quæ pro eo. Nec cōcluderet testimonium, quod testis tantum daret pro re, de qua agitur. Bar. hic ad finē. Sali. q. 20. Boer. cons. 30. nu. 6. Bertran. cons. 259. nu. 7. lib. 3. Alex. in d. l. pretia rerū, nu. 12. colligitur ex Panor. & Imol. in c. cū causa, de emp. & vend. Ang. & Ias. in d. §. si quis agens, Instit. de actio. Feli. in d. c. cū causam. 2. de testi. Quod receptius est, & verius videtur, licèt cōtradicat Bal. hic col. pen. nu. 25. & in effectu Salic. & Cremen. hic, de quo vide meliùs Cagno. hic, nu. 240. Si tamē testis priùs asseuerat commune pretium, deinde subdat, q; ipse tantū daret, valebit testimoniū. Soci. nep. cons. 73. lib. 2. vbi num. 4. videtur firmare in hac materia non esse necessarium, q; testis rationem assignet.

13 In hac materia si agens non probat perfectè lęsionem circa pretium, non erit locus iuramento in supplementum probationis, secūdùm Alexan. cons. 109. nu. 12. col. fi. lib. 4. Ripa in l. admonendi, nu. 183. Cagnol. hic col. fin. nu. 270. quod suadetur ratione, quia valor rerū magis ab alijs, q̃ ab ipso læso sciri præsumitur: nec deerunt plures testes, si læsus veritatem affert. Addo etiam, de iure non esse satis expressum, quòd agenti differatur iuramentum in supplementū probationis, nec id patitur regula & ratio l. qui accusare. C. de eden. l. neq; tales. C. de proba. Nec in actore contrarium probat. l. admonendi ff. de iureiur. attēta litera, in vers. sed

hæ

hæ constitutiones, cui, annectitur, versi. solent, quod sensit Duarenus liber. 2. dispu. cap. 33. Sed hæc alibi pleniùs cum explicatione. cap. fi. de iureiur.

14 Circa varietatem testium in hac materia sentit Bal. hîc col. fin. nu. 29. quòd in dubio credetur testibus affirmantibus, & Cremen. nu. 339. per gloss. celebrem in l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbi. quę id genericè tradit, & Feli. in. cap. in nostra, de testib. & DD. in varijs locis. Sed hęc traditio Bal. periculosa est, nec in praxi * seruanda: adimeret enim defensionem emptoribus in hac materia, putà si testes vẽditoris asserunt rem valere centum, testes emptoris nihil ei prodessent dicendo, quòd valebat octuaginta, & non plus, Ideo non est in his distinguẽdum inter affirmatiuam & negatiuã, sed attẽdendũ, quis meliorem rationẽ afferat secundùm supra tradita, & per Alexan. cons. 64. lib. 2. Alcia. in. l. 1. §. si stipulanti. nu. 40. ff. de verb. oblig. Nec erit magis credendum testibus de maiori pretio, quàm de minori deponentibus ex supra dictis, quicquid contradicere videatur Alex. cons. 185. nu. 6. lib. 7. & Rebuf. in. l. vnica. nu. 33. C. de senten. quæ pro eo. Nec obstat gloss. d. l. diem proferre. §. si plures: intelligi enim debet in negatiua vaga, quę non tam facilè comprehendi potest à teste, vt per Ripam in c. cùm ecclesia. nume. 89. de causa pos. & propr. Cur. sen. consi. 24. nu. 3. & consi. 72. nu. 8. at in ꝓposito tã facile est scire, an res valeat octuaginta, an centum. Aduerto etiam, quòd attento sensu rei, non sono verborum, non minùs tunc affirmãt testes emptoris, quàm venditoris, vt aliàs docet glo. in. l. fi. §. fi. ff. de doli excep. Bar. in. l. inter stipulantem, ff. de verbo. obliga. Et sic cessat differentia inter affirmatiuam & negatiuam, quod olim in praxi obtinui.

15 In hac materia ad probandum valorem & læsionem tam per testes. quàm per aliam speciẽ probationis, debet haberi respectus ad tempus cõuentionis: idque deduci debet ab agente, vt articulus, & probatio concludat: quod probat tex. in. l. si voluntate, in fine. infra hoc tit. tex. in. dict. cap. cùm dilecti, vbi, [tunc valẽtem,] de empt. & vendi. Barto. hîc ad finẽ. Barto. in. l. 3. §. diui. ff. de iur. fis. omnes hîc & in. dict. l. pretia rerum, Ange. & Ias. in. dict. §. si quis agens, Guido decis. 157. Molin. de commer. nu. 715. & nume. 724. Quod aliqui declarant nisi esset breue spacium, nec succederet causa mutans pretium, ex Bald. hîc colum. fin, num. 28. Paul. nume. 4. idem ad finem. Cepol. de simul. contr. nume. 30. Salicet. hîc, colum. pen. versi. quæro an hęc: adde quæ tradit in his Matth. Afflic. decis. 316. Lanfran. in. cap. quoniam contra. verbo, testium, nume. 160. Sigismun. Lofred. cons. 23. Ego putarem * omnino esse exprimẽdum valorem iuxta tempus cõuentionis vel actus, de cuius rescisione agitur, per dicta iura quæ non admittunt restrictionem. DD. Maximè attento eo, quod eadem iura dicunt, & experientia indicat, sæpe mutari & variari pretia rerum. l. 4. ff. de eo quod cer. loc. dict. l. pretia rerum, cum alijs. Ideoque cessat argu. pręsumptionis à pręsenti ad pręteritum, Qua in re culpa erit agẽtis, si exactiùs nõ formauit articulus: vel meliorem probationem non attulit: sed ne veritas pereat, iterum interrogabuntur testes, vel idonea diligentia ad hibebitur quoad referẽdam probationem ad tempus conuentionis, iura ea quæ supra deduximus

mus ad Bart.in.l. si quid ex Pamphi la.ff.de leg.2.

16 Si tamē traditio rei vel executio negotij cōferatur in futurū, nō attēderetur tēpus conuētionis, sed executionis, ex Panorm.in.c.in ciuitate, nu.3.de vsur.cū notatis à Dec.cōs.in. sic in loco destinato traditioni, argu. l.cōtraxisse.ff.de actio.& oblig. & in ꝓposito colligitur ex Alex.& Ias.in.l. vinū.ff. si cer. pet. vbi in specie notat Rube⁹ nu.132.facit argu.à personis, secūdùm doctrinā Papiniani in.l.cū pater.§.donationis.ff.de lega.2.

17 Attēdi debet cōmune preciū, non ex affectione vel interesse particulari: glo.hic & omnes per.d.l. pretia rerū, Couarru.d.lib.2.resolu.ca.3. facit tex.in.l.si cui fundus.ff.de leg.2. Nō tamē est de forma, vel necessarium, quod plures putant, vt articuletur & probetur valor ex loco publico fori vel mercati, licèt inde faciliùs colligatur probatio, per tex.in.c.1.de emptio.& vēd.& ita intelligi debet Bar. in.l.si seruus, nu.7.de cōdi.furt.Ias.in l.qui Romę.§.cohęredes, nu.25.ff.de verb.obli.Corse.in sing.fol.pen. verbo venditio, per.l.septē diebus.C.de erroga. mil. anno. Afflic. decis.316. nu.7.Ioa.Plat.in.l.1.C.de cens.& cēsit.qđ colliges ex Cagn.hic.nu.252.

18 Nec attēdi debet pretiū quod daret quilibet emptor, sed tātùm sciēs rei qualitatem, ex gloss.celebri & ibi Bar.in.l.18. mortis causa capimus.§. fi.ff. de dona. cau. mor.Bart.in.d.l.si seruus, nu.7.ff.de cōdic.fur.Alex. in. d.l.pretia rerū, nu.3.Ias.in.l.1.§. si hæres, n.9.ff.ad Trebellia.Feli.in.d.c.cū causam, de testi.Rauenas in alphabe. verbo, res: Burg.in.c.1.nu.3.de emp. & vēd. adde gl.in.l.vnica, verbo, subtilitatē.C.de senten.quæ pro eo. Ex hac cōmuni traditiōe inferebat Molin.in cōsue.Pari.§.13.glo.5.nu.176. à quo tamen caue, quatenus sentire videtur, cessare remediū huius.l.si aliquis sciens verè rei qualitatē & valorē, vellet plus dare, vel aliquis carius emeret, cùm alter sciēs verū pretiū, plus sciēter offerret: quod repugnat decisioni huius.l. indistinctè loquētis, solūq; respiciētis cōmune pretiū, cōducūt notata à Ias.in. d.l. qui Romæ.§.cohęredes. Nec attēditur leuitas alicui⁹ plus iusto dātis, secūdū Cepol.de simul. cōtrac. nu.24. Deniq; cōis æstimatio in ꝓposito tātū attēdi debet, vt per Alcia.in.l.propemodū. 88.ff.de ver.sign. *

19 Pretiū aliquādo augetur, aliquādo minuitur ex qualitatibus & cōditionibus rei, vt in.l.quod sæpe.§.fi.ff. de cōtrah.emp.& ibi glo.& DD.tex. & Bal.in.l.si vēditor.§.fi. ff. de seru. expor. Inde est, ꝙ res litigiosa multo minùs æstimatur: vt ex Bart. & multis tradit Feli.in.d.c.cū causam.2. ad finē, de testib. sic in re habēte onus aliquod, vt ꝑ Cremē. & Cagn. hic, per Alex.in.l.pretia rerū, Bar.& alij in.d. 1.§. si heres. ff. ad Trebell. vbi Ias. & Ripa, nu.26. tradūt in specie, minus æstimari rē distractā cū pacto reuendēdi, ex Pano.in c.ad nostrā, de emp. & vēd.& ibi notat Burg.vidēdus, & Dec.cons.167.Dec.cōs.308.nu.3.& cons.543.nu.5.& Grat.cōs.57.libr.2. Chas.in cōsue.Burg.rub.5.§.1.nu.21. ꝗ plures relati à Tiraq. de retrac.conuē.in præfa.nu.20.cū multis sequen. notabiliter Couarr.lib.3.resol.c.10. col.1.& seq. Ex quo resoluūt omnes. ꝙ vbi res alienatur cū illo pacto debet pleniùs probari læsio ex parte vēditoris longè supra dimidium iusti pretij, detracta parte pretij ob id pactū. Quod mihi verū non videtur licèt in praxi variè id iudicatū viderim: *

rim:in ea enim sẽtẽtia sum, vt ex eo pacto nõ alteretur cõis rei valor quo ad materiã huius.l. vel quoad similẽ, vt circa præsumendã vsurã a d.c. illo vos, cũ ibi notatis, de pign.& gl.in.c. cõquestus, de vsur. qđ rectè intuẽtibus satis deducit apud Lusitanos ex ordinatiõe lib.4.tit.27.§.2. vbi valor rei distractæ cũ hoc pacto nõ variat, sed simpliciter rei pretiũ attenditur. Imò ex parte vẽditoris dicẽdũ est, ex eo pacto magis præsumendã fore læsionem: solent enim, qui ita vendũt, ob spem recuperandi, viliùs rem vendere.

20 Inde inferebat Bar. receptus in.d. l.1.§.si hæres.ff.ad Trebelli. vt rei valor minuatur, quãdo venditor est implicitus ære alieno: quia datur iustus timor addeterrẽdos emptores, sequũtur Alex.Ias. Rip. cõmendat Cepol. de simul.cõtr.nu.30.Cremẽ.hic, nu. 253.Iacobin.in.l.si fideicõmissum.§. tractatũ, nu.4.ff.de iudic.extollit Cuman.(nõ citãs Bar.)in.d.l.mortis.§.fi. ff.de dona.cau.mor. dicens ita posse excusari emptorẽ à remedio huius.l. quod tamẽ magis coloratum q̃ tutũ mihi videtur, nec ex ea qualitate vẽditoris notabilis aliqua pretij quantitas decresceret. Ante emptionẽ ẽm agnoscẽdũ est ꝙ difficiliùs quis emet rem hominis ita impliciti ære alieno sed post emptionem locus fit decisioni huius. l. quæ facilè restringi non debet.

21 Addebant aliqui cariùs emptũ dici, qđ precibus emitur: ideoq; ex parte emptoris ob preces censeri maius pretiũ datum, secũdũ Alber.in.l.fundi partem.ff.de contra. empt. Tiraq. in præfa.retrac.conuen.nu.23.quod reijciẽdum est omnino: quia potiùs in fauorem rogati interpretatio fieri debet secundùm doctrinam.l.si gratuitam.§.si margaritas. ff.de præscri. verb.l.1.§.sæpe.ff.depos.l.si vt certo. §.1.ff.ad velleia.l.rogasti, cum ibi notatis.ff.si cert.pet.

22 Minuetur pretium rei sitæ in loco periculis obnoxio.l.8.ad finẽ princi. ibi, [quæ fortuitis casibus subiecta sint,] & in.l.verũ.§.penul.ibi, [ruinosa,] & ibi, [multis casibus obnoxia.] ff.de mino.facit.l.non solũ.56.de peti.hære. Ex qua arguebat Ang.ibi, ꝙ immobilia minoris sita in loco periculoso, prout molẽdina iuxta flumẽ obnoxia innundationi, possint sine decreto distrahi & ita Fulg.ibi & plures retuli, & meritò improbaui in cõmentar.l.1.in.3. part.nu.28.char.90. C.de bon.mater. vbi ostẽdo talia bona nõ ideò minùs immobilia cẽseri & in eis omnino seruãda esse iuris solennia requisita in immobilibus: ad quod etiam retorquetur.d.l.non solum.Nã & eo casu iudicis authoritas requiritur.l.Diuus.5.§.1.in fin.ff.eodem, ibi, [res tempore perituras permitiore debet prætor distrahere.]

23 Ex eadẽ inspectione oneris & qualitatis rem afficientis, econuerso inquit Bald.in.l.fin.col.1.nũ.5. C.communia de legat. ꝙ qualitas meliorat subiectum Alex.in rubr.ff.de nou.oper.nunc.nu.29.Corne.cons.48. nu. 6.lib.3. Sed ex præcedentibus infertur ad.q. quando emptio est cum pacto, vt emptor statim rẽ locet ad vitã, vel emphiteusim concedat venditori: nã ex eo pacto tradũt aliqui DD. minui pretium rei quoad emptorẽ: nec tunc venditor tam facilè obtineat ex remedio huius. l. quasi emptor non omnino rem consequatur, nec venditor eã tũc prorsus demittat, argu.l.qui fundum,&.l. fundi partẽ.ff. de contrah.empt.l.si sterilis.§. si tibi. ff.de actio.emp. & cap.cùm Ioannes §.1. & ibi notat Panormit.de fid. instru. ibi, [cuius conditionis intuitu

pro minori pretio vendidiſti.] Id enim pactum in partem pretij cedit, ſecundùm DD. relatos à Cagnol.in l.2.nu.167.C.de pact.inter empt. latiùs Tiraq.in pręfa.de retra.conuen. ex nu.20.& nu.25. vbi ſpeciatim applicat ad materiam huius.l.Quod intelligerem, vbi locatur res vel in emphiteuſim datur leuiori penſione, q̃ ſoleant alij domini: vt ſic reſultet æqualis compenſatio, aliàs cõtrarium erit tutius, ex traditis ab inſigni Azpilcueta in ſuo Manuali, vt retuli ſupra in fine.2.cap.huius part. & colligitur ex Cepol. de ſimula. contract. nume.31.

24 In æſtimatione etiam & circa læſionem probandam attenditur doctrina I.C.in.l. eum qui. §. melior.ff. de in diem addic.quem text.dicit in ea re meliorem de iure Alexã. in.d.l. pretia rerũ col.2.Ripa in.l.1. §. ſi hæres,num.28.ff.ad Trebel.Inquit tex. meliorem conditionem in venditione cẽſeri, ſi perſona emẽtis idoneior ſit, vel ſolutio celerior, vel emptor à venditore nullam ſatiſdationem exigat:tradit multa Tiraq. de retr.lign. §.1.gl.28.nu.34. Sed tex.in.d.§.loquitur, cõferẽdo emptiones duorũ: nec enim præſens ſolutio vel idonea perſona emptoris vitare poteſt remediũ huius.l.venditori læſo: ecõtrariò autem ſi ſolutio præſentanea non eſſet augeretur læſio vẽditoris, ex notatis in.c.fi.de vſur.Dec.conſ.111.Bart.in lege falcidia non habetur.ff.ad.l. falci.cum latè traditis à Tiraq.de retra. lign.§.1.glo.18.nu.34.

25 Sic ex eodem.§.cariùs emere dicetur emptor, qui remittit ordinariã ſatiſdationem & conſuetã:quod nota, ne procuratoribus id liceat, ſecundũ notata in.l.cõtra iuris.§. filiusfam.ff. de pac.Nec omittendũ eſt, q̃ I.C.ibi cõſiderat.intereſſe temporis, ex quo iuuatur opinio, quam cõtra communem ſuſtinet Dec. in.c.bonæ, col.fi. de appel.ad d.l.pater qui.§.fin ff. de caſtr.pecul.de quo etiam Iaſ. in.l. cũ procurator. §. dominus colum.3. ff. de nou.oper.nun.Iaſ.in.l. ſi creditori.col.3.ff.de leg.1.

26 Longè aliter æſtimatur poſſeſsio, q̃ res ipſa.l.ſi mulier.§. qui poſſeſsionem.ff.quod met.cau.tex.& gl. in.l. ſi duo.§.fi.ff.vti poſsid. Qua in re circa dignoſcẽda tribunalia, ad quæ appellari debeat, eſt noua conſtitutio apud Luſitanos lib.3.titu.77.§.10.vt cauſa poſſeſsionis æſtimetur minùs dimidia parte valoris totius rei:facit l.vnica.C.ſi de momen.poſ.&illa difficilis theorica I.C.in.§. nihil cõmune.ff.de acq.poſſ.& cauſam poſſeſſoriam paruam cenſet Bar.in.l.admonendi,nu.55.ff.de iureiur.

27 Sic ad eandem differentiam rei & poſſeſsionis tradunt aliqui, poſſeſsionem vnico teſte probari.Mataſil.notab.2.& Dec.conſ.56.num.1. colligitur ex Iaſ.in repet.l. admonendi,nu. 273.Sed contrarium verius eſt,& ita iudicauit ſenatus Neapol. vt tradit Matth.Afflic.deciſ.364.Plures enim effectus reſultant ex poſſeſsione:cuius etiam commodum magnum dicitur in.§.commodum, Inſtit. de interd.cum traditis à Ripa in cap.ſæpe col.1.de reſti.ſpol.Bal. & Afflic. in.c. 1.de conten. inter dom. & vaſſal. & in poſſeſſorio id colligi poteſt ex doctrina.l.fin. C.ſi per vim vel alio mo. Quoad alia verò variant. DD. circa cauſam poſſeſſoriam, an leuis dicatur, vt tradit Aymo.conſil.158.nume.3.

28 Res immobilis æſtimatur ex fructibus & redditibus, gloſ.hic per. l. ſi quos, infra eodem. ibi, [rei qualitas & fructuum quantitas.]l. ſi fundum 94. ff. de lega.1. ibi, [excuſſo pretio

ſecun-

secundùm redditum,] & ibi glos. & DD. tex. cum glos. in l. si fundus, ibi, [pro modo fructuum.] ff. de reb. eo. Sic alibi tradunt DD. q turris vel castellum non æstimatur ex sumptibus & valore ędificij, sed ex redditu, secũdùm Ioan. Plat. in l. 2. C. de præd. & omn. reb. nauic. Ad quod solet notari tex. in l. qui bonis. ff. de cess. bon. ibi, [ex quantitate,] intelligendo ibi quantitatem pro redditu & vtilitate: ex Barto. ibi. Et illum tex. ad hoc, & ad alia commendant. DD. vt per Ias. in §. sed & si quis, nu. 11. Institu. de actio. Alexan. in l. maritum. colũ. fi. & notanter in l. si maritus. ff. solu. matr. Ias. in l. si constante. num. 150. ff. eod. Boer. decis. 19. nume. 6. Vnde prædium non ex magnitudine, sed ex bonitate æstimatur, vt ex Barto. & Bald. tradit Afflic. decis. 58. nu. 6.

29 In eadem re solent scriben. resoluere, q integrale pretium rei immobilis æstimatur ex quantitate redditũum viginti annorum, per tex. & glos. in Authen. de non alien. reb. eccles. §. si verò. glos. Salic. & alij in Authen. perpetua. C. de sacros. eccles. idque vt receptum tradit Ias. in dict. l. si fundum per fideicommissum, nu. 5. & Maurit. in l. 1. pag. 295. C. de mulier. in quo loc. Pau. in Authẽ. si quas ruinas. num. 2. in fine. C. de sacros. ecclef. Afflic. decis. 284. in fine, sentit Alcia. in l. propemodum. ff. de verbo. signi. notat Afflic. in constitu. prothomi. §. vt intra, nume. 27. Cagnol. hîc, num. 233. Corn. cons. 223. ad fin. lib. 1. & ita plures vt per Tiraq. de retr. lig. §. 1. glos. 6. nume. 19. Sed contradicit Molin. quem vide, in lib. de cõmer. q. 5. num. 118. tradit vtiliter Couarru. videndus lib. 3 resol. cap. 6. nu. 5. Et ita secundùm receptam opin. iustum pretium censebitur ea quantitas, ad quam ascendere poterunt pensiones vel redditus eiusdem rei per spacium viginti annorum. Et tamen computatio fieri non potest, nisi secundùm præsens tempus: quia in futurum pretia variãtur, faci t reg. l. non quemadmodum. ff. de iudi. Nisi sint contractus separati, vel tempora separatim exprimantur, secundùm tradita ab Aemil. Ferre. cons. 21.

30 Sic ad præcedentia aliquando incidit quæstio quoad æstimationem fructuum vel redditiuum, & in praxi vidi obseruatum, vt redditus computẽtur secũdùm quãtitatem collectam tribus proximioribus annis, idque similiter obseruatum vidisse tradit Matth. Afflic. lib. 2. Feud. titu. per quos fiat inuesti. §. sed & res. numer. 40. facit tex. celebris, & quæ per eum dicũtur, in l. quicũque. C. de apoch. publ.

31 Congruit præcedentibus quæstio ita contrahentium, vt alter accepta certa quantitate, alere debeat alterum: videretur enim in ea specie cessare remedium huius. l. ob nimiam vitæ incertitudinem argu. l. de fidei commisso, & ibi Alexan. C. de transf. Bonus tex. in l. sancimus. §. fin. ibi, [incertus fortunæ exitus.] C. de donat. & quæ dici solent per l. si iactum retis. ff. de act. emp. & de incertitudine vitæ humanæ est text. notab. in l. senatus. ff. de dona. cau. mor. Et per hæc ita concludunt aliqui relati ab Alex. in d. l. de fideicommisso, qui tamen se remittit ad Cin. & alios alibi resoluentes, vt etiã hoc casu sit locus remedio huius l. facta computatione à pretio, & ab ætate eius, qui alendus est. Quod plenius tradit Pau. videndus in l. si pater puellæ. C. de inoffi. testa. & cum eo Ias. ibi in fine: facit text. in l. cum ij. §. modus. ff. de transf. glo. in l. is qui. 15. ff. de fideicõ. liber. Qua in re incidit tractatio

æsti-

æstimandi dubij euentus de qua superius egimus in. 4. cap. 1. part. in. q. transactionis. Tandemq; hic articulus iudicandus videtur ex communi æstimatione, quatenus homines darent cõmuniter pro alimẽtis ad vitã, iuxta generalẽ doctrinã I.C. in. d. l. pretia rerũ, & post relatos Oldr. & alios tradit Couarru. d. lib. 2. c. 9. nu. 7.

32 In his autem non abs re putabũt plures, spectari debere iuris præsumptionem circa humanæ vitæ spatiũ: occurretq; decisio. l. hæreditatũ. 68. ff. ad. l. falcid. de qua vltra Alex. ibi & Hispa. Xuar. in. l. quoniam in prioribus. fol. 11. Ioan. Lup. in rub. §. 25. in princ. agit melius Molin. d. lib. de cõmer. q. 72. & Couarru. d. cap. 9. lib. 2. nu. 8. vbi I.C. ex ætate diuersas præsumptiones inducit, vt secũdum eas in re ambigua aliquid certum ad iudicia colligatur. Occurret etiam decisio tex. in. l. si quis argentum. §. sin autẽ donator. C. de dona. vbi in donatione redditüum ad vitam secundum glos. & DD. sumitur spacium quindecim annorum, & ita generaliter iudicauit consil. Neapol. vt per Afflic. decis. 34. Sed is text. specialiter intelligitur à Bald. Albe. Fulgos. Salic. in fauorem donãtis: & ita DD. alibi, vt refert Couarru. d. cap. 9. nu. 5. & prius Tiraquel. de retra. ligna. §. 1. glos. 6. ad finem, nume. 20. Quanuis autem text. in. d. §. sinautem, loqueretur in omni debitore, nihil faciebat contra receptam opinionem glo. & DD. de qua supra num. 29. de æstimatione ad respectũ viginti annorum: nec in ijs vlla resultabat repugnantia, quicquid incautè scripserit Chas. in consuetu. Burg. rub. 11. §. 4. ad finem, char. 358. col. 3. Text. enim in. d. §. loquitur de solutione redditüum ad vitam, glo. autem & DD. loquuntur de æstimanda re ex redditibus vel fructibus.

33 Ex proximè dictis colliges apertè infirmum & parum probabile esse, quod apud scriben. sæpissime dici solet, iuris pręsumprione cuiuslibet hominis vitam censeri vsq; ad centum annos: ad quod vulgò citatur. l. fin. C. de sacros. eccles. & inde ad multa arguunt, inferuntq; DD. vt per Cepol. caut. 118. Francus in. c. fi. in fine, de iudic. in. 6. Sed ius non vtitur tali præsumptione, vt inde aliquid certũ statuat: nec. d. l. fin. contrarium probat, quia tantum inquit, posse hominem vsq; ad. c. annos viuere, non q ita iure præsumatur, vt bene aduertit Aretin. in. l. sed etsi de sua, col. 4. ff. de acq. hære. & cum eo Ias. in. d. l. fin. ad fi. Dec. in. c. cùm dilecta, col. 4. de confir. vtil. Dec. in. l. fi. num. 28. C. de edic. diu. Adr. tol. Socin. in. l. si inter, col. fin. ff. de reb. dub. Gozadi. consil. 68. nu. 6. Alcia. regu. 1. præsumpt. 44. Marmerius in. §. nihil cõmune, col. 5. in fine. Neuizan. in sua silua, Corras. libr. 5. miscel. cap. 18. Vnde aptius & verius allegabitur negatiuè. d. l. fin. vt nemo præsumatur viuere vltra cẽtũ annos: quod probat text. in. l. proponebatur. ff. de iudi. & notat Corn. cons. 241. lib. 3. quem sequitur Capitius decis. 4. nume. 18. Corras. d. loco Molin. in consuet. Paris. §. 1. glo. 2. nume. 3. & Cotta in memorab. verbo, filiusfa.

34 Ex supradictis maximè ex. d. l. cũ qui. §. melior. ff. de in diem addic. liquet, de iure meliorem censeri cõditionem quoad venditorem, quando solutio pretij statim sibi fit: & quodã modo ex dilatione solutionis pretiũ minui. §. plus, Insti. de actio. vt supra nu. 24. & 25. & bonus text. in. l. circa legem. 66. ff. ad. l. facid. cum alijs congestis à Tiraq. de retra. ligna. §. 1. glo. 18. nu. 34. quod an aliquãdo excuset

mer-

mercatores cariùs vendentes credita, q̃ recepta pecunia, tradit Dec. cõſ. 111. & refert Couarru. d. lib. 2. reſol. cap. 3. nu. 6. tradit D. Soto lib. 6. de iuſti. & iur. q. 4. arti. 1. & 2. & vide Cepol. conſ. ciuil. 10. facit tex. in c. nauiganti, & c. in ciuitate, de vſur.

35 Circa hæc propria l. noſtræ retinẽdum eſt ad d. l. pretia rerũ, vltra omnes ibi, iuſtũ pretiũ rei cenſeri quod à principe vel Repub. ſtatuitur, ſecũdum Cepol. de ſimula. contr. vt tradit Cagn. hic ad finem nu. 269. Cremen. nu. 273. Moli. de cõmerc. q. 58. Couatru. libr. 3. c. 9. nu. 6. ad finẽ. Ex quo infert Molin. ad pretiũ, quo rex vendit redditus: vel pecuniam mutuã accipit: quod in Luſitania & Hiſpania cõducet ijs, qui à principibus redditus emerũt in perpetuum, vel ad vitam, quod vulgo, [iuros] & [tenças appellãt: facit quod notat Bal. in l. fin. C. de magiſtr. conuen. & l. 11. C. de prædi. decur. Facit quod dicũ ſæpe ſcriben. de contractu principis, vt pro lege habeatur. Iaſ. poſt Barto. Paul. & alios in l. ciuitas. ff. ſi cer. pet. per l. cæſar. ff. de publ. & vect. & l. penul. C. de dona. inter vir. & vxo. Aflic. deciſ. 299. nu. 14. Bar. Paul. in l. 1. ff. de cõſti. princi. Decius cõſ. 689. ad finem, Aret. cõſ. 153. nu. 1. Curt. Iun. conſ. 174. nu. 19. de intellectu tamen illarum legũ alibi agimus, non enim à DD. ſat bene expenduntur.

36 Æſtimatio totius rei integraliter, non per partes fieri debet, quãdo de tota re per partes fieri debet, quãdo de tota re agitur: nam per partes minuitur valor rei, vt probat text. cum gloſ. in l. 1. C. commu. diui. text. in l. Meuius. §. fin. ff. fami. erciſc. Bart. in l. vxorem. §. plagam, in fine. ff. de lega. 2. Felin. in c. cùm cauſam. 2. de teſti. & alij ſupra citati.

37 Minùs æſtimabitur actio q̃ res, ex l. minus. ff. de reg. iur. & l. 9. ff. de mino. quod deduces ex traditis in q. tranſactionis: & ita Soci. cõſ. 100. lib. 1. & Cagn. in l. qui actionem, nu. 11. de reg. iur. & hic nume. 200.

38 Seruus ex patria aliquãdo minus, aliquando plus æſtimatur. l. q; ſi nolit. §. qui mancipia. ff. de ædil. edic. glo. in l. fin. C. de munici. & orig. Seruus ex fuga minùs æſtimatur. l. ſi pecuniam, verſ. penul. ibi, [vilior factus,] ff. de condic. ob cau.

39 Serua prægnãs ſecundùm aliquos plus æſtimatur, vt per Alex. in l. falcidia placuit. ff. ad l. falci. per tex. & gl. in l. ſi quod ex Pamphila. 75. ff. de lega. 2. vbi Pau. & alij ita ſentiunt. Sed iudicio meo text. ille non videtur id ſatis probare, & forſan ob maximũ periculum fœminarum in partu, nõ deberet plus æſtimari ancilla prægnans, ſecundùm doctrinam de qua ſupra circa res periculis obnoxias. Text. verò in d. l. loquitur de partu æſtimando poſtq̃ naſcitur, vt effectũ habeat volũtas teſtatoris relinquentis id, quod ex ancilla naſcet̃, in quo ineſt cõditio, iuxta l. 1. ad finem. ff. de cond. & demonſt. l. interdum. 73. de verb. obliga.

40 Subdit gloſ. hic, q; in æſtimatione inter alia habebitur etiam cõſideratio locorum vicinorum, prout in ijs fieri ſolet, ſed principaliter attẽditur locus, in quo fit venditio, vt probat tex. in l. fi. C. de admini. tuto. & de alijs enim locis non eſt tuta probatio, vt per Cagno. hic nu. 233. verſ. videtur. De æſtimanda gemma vel ſimili re, quæ à vulgo emi non ſolet, vide Curtium Brugenſ. lib. 2. ad Virid. colleg. cap. 11. & idem intelliges de ſcriptis ſeu commentarijs alicuius docti viri argu. §. ſi quis in aliena tabula, vbi notat Balduin. quẽ vide, Inſtitu. de rer. diuiſ. De æſtimanda prębenda agit

Boer.

Boer.deciſ.19.nu.4.

41 Dixi ſupra nu. 11. non videri verum, quod communiter tradũt.DD. vt teſtes circa probandum valorem & læſionem etiam non interrogati aſsignare debeãt rationem teſtimonij: quod etiam probabat Dec. in.l. quatenus,num.5.&.6. ff. de reg. iur. * Nec aduertebant tot.DD.tunc non eſſe quid imputetur teſti,ſed litiganti incautè articulãti, vel officiali negligenter interroganti: teſtis enim potiùs videretur ſuſpectus dicens vltra interrogata,argu.l.quæ omnia.§. 1. ff. de procur. Sed tunc vtiliter applicabitur doctrina,quam ex Bart.& Bald. retuli nume. 7. quam extollit Cagnol. hîc col.penul. nu. 265.in fine, vt etiam poſt publicatas probationes interroget iudex teſtes ipſos * de ratione eorum,quæ dixerũt.Subdit Dec.in.d.l.quatenus,ad finem,vt opinio Bal. contra glo. Bar. & communem,de qua ſupra nu.12.de teſte dicente, ꝙ ipſe tantum daret, ſaluetur,quãdo articulus continebat,rem tantum valere cõmuniter: quaſi tũc dictum teſtis vel eius ratio referatur ad formam articuli, & ſecundùm illum intelligatur: ad quod adducit doctrinam Bar.l.Labeo.ff.de ſuppellega. Sed meliùs citaſſet Alex. conſ. 88.num.26. lib. 5. vbi alios refert: & Bald.in.l.ſed & ſi poſſeſſori.§. item ſi iurauero.ff.de iureiur. Bart. enim in d.l. nu.8. aliud dicit, nempe ꝙ ratio teſtis intelligitur ſecundùm eius dictum præcedens, quod extollit Areti.in.l.ſi quis poſthumos.§.ſi filiũ,col. fin.ff.de libe.& poſthu. Nec videtur etiam in ijs terminis idoneum teſtimoniũ, quo teſtis deponeret de eo quod ipſe dabit.Item contra Dec. facit:nam teſtis minùs deponendo, q̃ in articulis continetur, magis videtur contradicere, ex vulgari regu.c. nonne,de præſump.

42 Credo etiam contra plures vbi ſupra,& Dec.in.d.l. quatenus, vt ſufficiat teſtes dicere, ꝙ res tantum valebat, vt intelligatur de pretio cõmuni:aliud enim non eſt iuſtum pretiũ rei iuxta. d. l. prètia rerum: ꝙ ſi quis replicet,poſſe rem tantum valere alicui ob particularem cauſam,reſpondebitur, quòd id nõ dicitur valor rei ſed neceſsitas vel particularis affectio,per.d.l. nec dictum teſtis referri poteſt ad particularẽ cauſam de qua nulla eſt mentio in articulis. Tutius tamen & apertius erit, articulare & probare cõmunem æſtimationem. * Qua in re valet teſtimoniũ, licèt teſtis deponat ſecundùm arbitrium ſuum:quando res non admittit omnimodam certitudinem: ex Bart. in l.fin.C.de prædi.nauic.Imol. & Alexand.nu.9.ad finem,in.d.l.pretia rerum,colligitur ex traditis à Feli.in.c. quoties,nu.11.& præceden. de teſti. vbi omnino vidẽdũ eſt:declarat etiã hoc Corſe. in ſingu. verbo, teſtis.1. fol. 197. & Lofredus conſil. 23. nu. 8.& ita intellige ſupra tradita nu.12.

43 Vltimò ad complementum materiæ ſpectantis ad praxim huius.l.notabilis articulus reſtat nullibi explicatus,quid iudicandum, ſi ex adductis ex parte cõuenti, vel alio modo aliqualiter eneruetur probatio agentis,ne omnino concludat, & ſecundùm iuris regulas videretur conuentus abſoluẽdus.l.qui accuſare. C. de eden. Pro eo etiam videtur regula.l. Arrianus.ff.de actio.& oblig. Magis etiam in ſpecie videretur vrgere qđ ſenſit gl. & ibi notant Bal. & Cuma. in.l.ſi fundus,in fine princ. ff.de reb. cor. quòd in dubio res præſumitur iuſto pretio vendita, & ita Iacobin. à ſancto Georg. in.l. vnica, numer. 59. C. ne lic. poten. ex Bald. & Salic.

lic.in.l.per diuersas. C.manda. quos etiam refert Panth. Cremen.hîc nu. 143.& Fabian.de emp. & vend.q.8. ad finem num.25. Ex quibus securè asserit Cremen.hic num.213. in hac materia in dubio absoluendum fore conuentum: nec læsum obtinere, nisi efficaciter probet læsionem vltra dimidium iusti pretij, quod etiã tradit Boerius conf.30.nu.8. idq; in praxi magis recipitur.

Ego tamen ęquius existimo, vt si actor bene probauit hanc lęsionem, * obtinere debeat, licèt ex probatione conuenti obscuretur eius probatio: quia tunc non est causa in ambiguo, cùm probatio actoris per se plena & efficax sit: iuxta.l.ob carmen. §. fi.ff. de testi. Sic etiam ex eadẽ probatione actoris. licèt aliquid in ea desideretur, cessat obiectio proximè adducta, quòd res præsumatur iusto pretio distracta. Item pro agente tunc vrget æquitas seu humanitas, in qua fundatur hæc lex: quæ æquitas aliquando præualet pro actore contra reum, vt tradit Dec.in.l. fin. ad fin. C.de edic. diu. Adri. tol. Idq; magis probandum videtur, quãdo probatio agentis nõ leuiter vrget: eo quòd tunc nulla iniuria conuento infertur, cui à iure datur electio retinẽdi rem supplendo pretium, vel restituẽdi eam retentis fructibus, secũdùm veriorem & receptiorem sentẽtiam de qua latissimè egimus supra in.4. cap.2.par. His verò non adductis ita iudicari in senatu paris. tradit Moli. de commer.q.14. nu.173. quod etiã colligi potest ex Bald. satis in simili in Authẽ.omnes, in fine. C.cõmu. de succes.

44 Iuuatur hæc resolutio ex notabili doctrina recepta (quæ in hac materia sæpissime conducet,) effectum probationis pro maiori parte arbitrariũ esse: vt scilicet ex ratione & alijs adminiculis possit iudex circunspectè recedere ab eo, quod testes (forcasse corrupti vel decepti) asserunt, quod colligunt scribent. ex.l.3. post princi.ff.de testi. ibi, [tu magis scire potes.] Ex quo tex. solẽt DD. sæpè dicere probationẽ esse arbitrariã, & ita Paul. in.l. Lutius.ff.de ijs qui not. infa. Pau.in.l.admonẽdi, nu.39.ff.de iureiur. Alex.cõs.105.nu.4. libr.5. Dec. cons.463.nu.23. & in alijs multis, & Thom.decis.34.num.47. Curt. Iun. cons.178.nu.1. Ex quo vltra DD. in ijs locis rectè intelligetur tex. in quo glo. vacillat, in.l.1. versi. nã si quidẽ, ff.ad senat. Turpil. vbi Marcellus cũ Papiniano inquit, [facti quęstionem in arbitrio iudicantis esse.] Id enim * ad probationem referendum videtur secundùm præcedentia, in quibus distinguit I.C. circa modum sententiæ, qua pronunciatur, accusantẽ non probare, vel calũniatum fuisse.

45 Ne tamẽ fraudibus occasio detur, & ne ob tale arbitrium iudices omittere possint veram probationẽ, contra reg.l.illicitas.§.veritas.ff. de offi. præs.&.l.qui sententiam.C.de pœn. cauendum est ab ea generali traditione multorum, & intelligendum notabiliter cum Bar, in.d.l. Lutius, in fine. ff. de ijs qui not.infa. vt iudex exprimere debeat, cur recedit à probationibus. & ita Ripa id extollens in.d.l.admonendi, nu.67. Alex.in.l. si is ad quẽ, nu.11. ff. de acq. hæred. Feli.in.c.licèt causam.4.not. in fine, de proba. Exprimi enĩ debet, cur à regulis & cõsuetis recedatur: vt colligitur ex Bar.in.l.2.nu.1.ff.si qs ius voc. Ias.in.l.properãdũ.§.siue autẽ alterutra, nu.10.C.de iud. Feli.in.c.1.nu.7. col.3.de re iud.& in.c.sup literis, nu.17.de rescr. quod obiter diximus in pce.c. Sic etiã doctrina illa, q. pbatio cen-

céfcatur arbitraria iudici, declaratur notabiliter ab Alex. d. cōſ. 105. lib. 5. vt ſine probatione corruat ſentētia quando iudex eam impediuit, & ita Matth. Afflic. deciſ. 28.

HIC tandem his cōmentarijs finē imponimus, in quibus veriores ſententias, & Reipub. vtiliores ſemper ſecuti ſumus. Lectores autem admonitos velim, me nō paſſim, nec in leuibus de numero authorum ſollicitum eſſe, ſed tantum in ijs, quę controuerſa ſunt. Quapropter nimium delicati erūt, qui in ambiguis allegationum copiam, vt ſuperuacanea plauſtra damnauerint: præſertim cùm ex receptis ſentētijs, & ex patrijs vbiq; conſtitutionibus, authorum numerus ſæpiſsime præualeat: agnoſcētq; periti in ijs, & alijs noſtris lucubrationibus, nos ſemper longè plus veritati, q̄ numero tribuere: diligentiamq; à iudicio & examine ſuperari. Omnia verò quæ ad præſentem tractatum ſpectare videbantur, diligenter penſauimus, & perſpicuè tradere ſtuduimus. Quid autem præſtiterimus, periti cādidi iudicēt: quibus omnia noſtra libēter ſubmittimus, ſecuri q d calūniatores oblatrent: nec ſolliciti de eorum iudicio qui aliorum ædes ſe obſcuraturos iactitant: impia alluſione ſignificātes, eruditionis nomē, vel claritatem (ſi qua inde paratur) ſe alijs poſſe, velleq; extinguere. Quod ſi labori noſtro fortunę aura defuerit, apud poſteros ſaltim ſublata iam inuidia, extincto ambitu, ceſſantibus fucis (quib9 plurimi ſine virtute virtutis pręmia ſæpe conſequuntur) incorrupta, pręiudicataq; eruditionis opinio vnicuiq; pro meritis manebit.

Deo laus & gloria.

Arius Pinelus.

INNOCENTIVS SOERIVS OPERANTENSIS AVTHORIS DISCIPVLVS CANDIDIS LECTORIBVS.

CVM ab inſigni Pinelo mihi mandata eſſet cura indicis ad hos commentarios componendi, non potui venerando præceptori nō parere. In cuius laudes celebrandas Homeri muſam, Ciceroniſq; eloquentiam optaui. Quis enim non omnino perditis moribus præditus non laudet virum excellenti eruditione, & virtute inſignē? Sed tenuitatis meæ conſcius eximij præceceptoris laudes deterere nolui: maximè cū eius in iure ſingularis eruditio omnibus Luſitanis iam olim notiſsima ſit, qui ad eius reſponſa in omnibus cōtrouerſijs vndiq; cōfugiunt. Cæteris autem chriſtiani orbis nationibus deinceps ex doctiſsimis literarum monumētis, aureiſq; ſcriptis Pineli ſolida eruditio notiſsima fiet. Proximo anno typis mandauit vtiliſsimum, iuſtumque volumen ad Rub. & Conſtitutiones. C. de bon. mat. en nūc iuris ſtudioſis, omnibusq; Chriſtianis prouincijs ampliſsimos præſtat commentarios in materia frequentiſsima, & vbiq; neceſſaria: in quibus plurima iuris arcana reſerantur, multa à maioribus obſcure tradita perſpicuè explicantur, neq; pauciora in melius reformantur. Agnoſcent docti multa noua tam ſolidè fundata, vt non ſolùm in ſcholaſticis diſceptationibus, ſed etiam in foro, & tribunali veteribus meritò præferri debeant. Sed quid ab eo viro non ſperabitur? qui vigeſimum quartum ætatis annum vix attingens honeſto ſtipendio Digeſtorum cathedra dignus iudicatus eſt: à qua ſtrenuè auſpicatus, auditorum copia & applauſu ſemper emicuit: quem nullo ambitu, nullaque magnatum cōmendatione ſereniſsimus rex in ſupremi prætorij ſenatorium ordinem promouit: qui etiam in ſcholis publicè legendo ſummus magiſter ſemper extitit, in aduo

candiq; & iudicandi munere nemini vnquam cesſit. Vtinam mihi liceret eiuſdem candorem, egregiaſq; virtutes in medium proferre, & quæ charioribus diſcipulis circa mores, priuatim commẽdat: poſſemq; ſyncerè iurare ſæpiſsime eum vidiſſe eorũ eruditionem extollere, qui eum ſuaq; omnia calumniantur. Non tamen deſunt quam plures docti, & boni, qui mecum pro inſignis Pineli ſalute & felicitate Deum Opt. Max. enixè precantur, vt quamplures alios commentarios, quos circa pręcipuas iuris partes ſcriptos habet, breui in lucem emittat. Erũt etenim omni Reip. magno adiumento, Luſitaniæq; magnam gloriam, & perpetuum ornamentum afferent. De his autem & alijs quæ de eximio Doctore taceo, abundè ſufficient quæ verè dixit, & cordatè ſignificauit doctiſsi. Henricus Fernandus Olyſsyponenſis in epiſtola elegantiſsima ad commentarios eiuſdem pręceptoris. C. de bon. mater. Vos autem candidi lectores, exoratos velim, vt laborem noſtrum circa componendos in veſtram vtilitatem neceſſarios indices, æqui boniq; conſulatis.

QVAESTIONES PECVLIARES AD MATERIAM HVIVS L.

V 2

INDEX EORVM, QVAE IN HIS COMMENTARIIS TRACTANTVR.

Licita-

Scien-

n°. 75. ut ad 79 fol. 65

NOMENCLATVRA SCRIBENTIUM VTRIUſQUE IURIS, &ALIORUM AUTHORUM, QUI IN HOC LIBRO CITANTUR.

NOMENCLATVRA SCRI
bentium vtriuſque iuris, &alio-
rum authorum, qui in hoc libro
citantur.

A

Aymo Crauet.
Albericus.
Albertus Brunus.
Andreas Alciatus.
Alexander.
Alfonſus à Caſtro.
S. Ambroſius.
Angelus de Peruſio.
Angelus Aretinus.
Ancharranus.
Andreas Tiraquelus.
Andreas Barbatia.
Andreas Gamarus.
Andreas ab Exea.
Andreas ab Iſernia.
Antonius Burgenſis.
Antonius Corſetus.
Antonius Vacca.
Antonius Auguſtinus.
Antonius Gomezius.
Antonius Neguzãtius.
Antonius Capicius.
Atonius Nicellus.
Antonius Rubeus.
Antonius de Butrio.
Archidiaconus.
Ariſtoteles.
D. Auguſtinus.
Auguſtinus Berous.
Auendanus.
Aulus Gellius.
Azo.
Alexãder ab Alexãdro.

B.

Baldus.
Baldus de Vbaldis.
Baldus Nouellus.
Balbus.
Baptiſta Egnatius.
Baptiſta de Caſtelione.
Baptiſta à S. Blaſio.
Baptiſta Seuerinus.
Bartolus.
Bartholomeus Cepola.
Bertrandus.
Berengarius.
Budeus.
Bulgarinus.

C.

Calderinus.
Capella Tholoſana.
Caſtilius.
Catellianus Cotta.
Cazialupus.
Carolus Molineus.
Carolus Ruinus.
Cardinolis.
Chaſſadorus.
Chaſſaneus.
Claudius.
Collectarius.
Conſtantius Rogerius.
Cornelius Tacitus.
Coſmas.
Coſtalius.
Curtius Brugenſis.
Curtius Iunior.
Curtius Senior.
Cynus.

D.

Didacus à Couarruuias
Dominicus à Soto.
Dinus

E.

Egynarius Baro.
Enius.
Emylius Ferretus.

F.

Fabianus.
Felinus.
Fernandus Arias.
Firmianus.
Florianus.
Fortunius Garcia.
Franciſcus à Ripa.
Franciſcus Baldeinus.
Franciſcus Duarenus.
Franciſcus Zoanetus.
Franciscus Lucanus.
Franciſcus Connanus.

G.

Gerardus.
Gigas.
Guilielmus Mainer
Guilielmus Benedictus
Gregorius Lopez.
Guido Papa.

H.

Hieronymus Paulus.
Hieronymus Gratus.
Hieronymus Scrup.
Hieronymus Cagnolus
Hleronymus Verius.
Hieronymus Butigela.
Hippolitus.
Hormanotus Detus.
Hotomanus.
Hoſtienſis.
Hugo.

I.

Iacobinus à S. Georgio.
Iacobus de Rauena.
Iacobus de Arenis.
Iacobus de Nigris.

Iafre.

Iafredus Balbus Lāfrancus.
Iason.
Innocentius.
Ioannes Neuizantius.
Ioannes Oroſcius.
Ioannes Mauritius.
Ioannes Cirier.
Ioannes Lupus.
Ioannes Andreas.
Ioannes à Selua.
Ioannes de Imola.
Ioānes Ferrarienſis Mōtanus.
Ioannes Papienſis.
Ioannes de Amicis.
Ioannes ab Annania.
Ioannes Corraſius.
Ioannes Copus.
Ioannes Robertus.
Ioannes Faber.
Ioannes Igneus.
Ioannes Crotus.
Ioannes de Platea.
Ioannes Conſtantius.
Ioannes Ferrarienſis.
Iodocus Brugenſis.

L.

Lactantius.
Lancelotus Galeaula.
Laurentius Siluanus.
Laurentius Calcaneus.
Lucas de Penna.
Lucretius.
Ludouicus Gozadinus.
Ludouicus de Roma.
Ludouicus Charondas.
Ludouicus Gomezius.
Ludouicus Aluarus Nogeira.
Ludouicus Bologninus

M.

Martinus Azpilcueta Nauarrus.
Marcus T. Cicero.
Marcus Mantua.
Martinus Laudenſis.
Mattheus de Afflictis.
Marcus Antonius.
Montaluus.

N.

Nicolaus Boerius.
Nicolaus Bellonus.
Nicolaus Tudiſcus Panormita.
Nicolaus Euerardus.
Nicolaus de Milis.

O.

Odofredus.
Oldendorpius.
Odradus.
Omphalius.
Ouidius.

P.

Pantalion Cremenſis.
Paul. Caſtrenſis.
Pedemontanus.
Petrus à Bellapertica.
Petrus Rebufus.
Petrus Duenhas.
Petrus Beluga.
Petrus Paulus Pariſius.
Petrus Rauenas.
Petrus Loriotus.
Philippus Decius.
Philippus Corneus.
Plinius.
Platina.
Plato.
Plinius Iunior.
Polydorus.
Præpoſitus.
Probus.
Purpuratus.

Q.

Quintilianus.

R.

Raphael Cumanus.
Raphael Fulgoſius.
Reſtaurus Caſtaldus.
Richardus Malumbre.
Riminaldus Nouellus.
Robertus Maranta.
Rota.
Rofredus.
Rodericus Xuarius.

S

Saluſtius.
Salicetus.
Sebaſtianus Vanzius.
Segura.
Silueſter de Prierio.
Silueſter Aldobradinus
Signorolus.
Sigiſmundus Lofredus
Socinus Auus.
Socinus Filius.
Socinus Nepos.
Speculator.
Spiegel.
Staphileus.
Stephanus Aufrerius.
Stephanus Forcatulus.

T.

Thomas à Vio, ſeu Cardinalis Caietanus.
Thomas parpalia.
Thomas Ferrarienſis.
Thomas Grammaticus
Titus Liuius.

V.

Vergilius.
Viglius.
Vincentius ab Herculanis.
Vitalis.

Z.

Zanetinus.
Zaſius.

SALMANTICAE
Excudebat Ioãnes Baptista à Terranoua
M.D.LXVIII.

Ioannes

Ioan
Ioan... s
Ioan...

PINELLI
de res. ind. vend.
de Bonis.
Maternis.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm